

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติ และประกาศ

ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ใน รัชกาล ของ

พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว

ผู้ ทรง พระคุณ ชรรณ อัน ประเสริฐ

เล่ม ๓

หลวง รัตนายัฒิติ (แปลง)

อธิบดี กรม อัยการ ใน กระทรวง ยุติธรรม

เป็นผู้ รวบ รวม เอา มา ลงพิมพ์

ไว้ เป็น สมุด เล่ม เดียว กัน เพื่อ ให้ เป็น

ประโยชน์ แก่ การ พิจารณา พิพากษา คดี ทั้ง ปวง

ตีพิมพ์ ที่ โรงพิมพ์ วิชาการ บ้านหม้อ

ถนน เือง นคร กรุงเทพฯ

ราคา เล่ม ละ ๘ บาท

ยี่ รัด ณ โกลสินทร ศค ๑๑๓

ศูนย์บริการเทคโนโลยีและการพิมพ์

โรงพิมพ์ วิชากร นี

มีหนังสือต่าง ๆ ขาย ด้วย คือ

กฎหมาย ไทย คือ พระราชบัญญัติ และ หมาย ประกาศ

ในรัชกาลที่ ๕ คือ

เล่ม ๑ รวม ๔๐๗ หน้า	ราคาเล่มละ ๘ บาท
เล่ม ๒ รวม ๔๑๖ หน้า	ราคาเล่มละ ๘ บาท
เล่ม ๓ รวม ๔๐๒ หน้า	ราคาเล่มละ ๘ บาท

(เล่ม ๔ ยัง กำลัง ตีพิมพ์ อยู่ ยัง ไม่แล้ว)

ธรรมศาสตร์ วิจารณ์ัย บี ร, ศ, ๑๑๑ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ ๕ บาท
ธรรมศาสตร์ วิจารณ์ัย บี ร, ศ, ๑๑๒ เล่ม ๒	ราคาเล่มละ ๘ บาท
พระราชพงษาวดาร อังกฤษ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ ๕ บาท
กฎหมาย ศาล สถิตย ยุติธรรม	ราคาเล่มละ ๑ บาท
สังขศิลป์ ไชย	ราคาเล่มละ ๑ บาท
โคลง นิราศ ธารบุรี (ทัพ เวียง จันท)	ราคาเล่มละ ๒ สลึง
โคลง ยอ พระ เกียรติ	ราคาเล่มละ ๒ สลึง
เรื่อง พระ มณีนพิ ไชย (คือ ยอ พระกลั่น)	ราคาเล่มละ ๑ สลึง

เชิญ ไป ซื้อที่ โรงพิมพ์ วิชากร บ้านหม้อ

ถนน เพ็ชร นคร แห่ง ๑ ที่ ร้าน นาย มีลี แยก ถนน ย่าง เมือง แห่ง ๑

ที่ ร้าน นาย จัน ประตุ ศาล สถิตย ยุติธรรม แห่ง ๑

ลักระบายน่าน

- ๑๖๖ ประกาศ ทอ รัชฎากรพิพัฒน์
เรื่อง บล จับ ผู้ ลัก เล่น ทวย จับยี่ กี่
จุด ศักราช $\frac{1181}{1250} = 2431$ หน้า ๘๒๔
- ๑๖๗ ประกาศ ตั้ง ตำแหน่ง เสนาบดี และ จัดตุศตมภ์
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๒๖
- ๑๖๘ ประกาศ ห้าม ไม่ ให้ ล่อง แพร ไม้ ใน เวลา กลาง ค่ำ
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๒๗
- ๑๖๙ ประกาศ ให้ เลิก บ่อน ไทญี่ อีกร ๑๐ ตำบล
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๓๒
- ๑๗๐ ประกาศ ใน การ เสด็จ ไทว โยค
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๓๗
- ๑๗๑ ประกาศ การ สถาปนา ปลัด มณฑล คือ ทวย พิมพ์ พระ ไตร บัญฎก
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๓๘
- ๑๗๒ ประกาศ ให้ เสนาบดี ลง ชื่อ ใน ท้าย ท้อง ตรา
จุด ศักราช ๑๒๕๐ หน้า ๘๔๙
- ๑๘๓ ประกาศ ให้ ใช้ วัน อย่าง ใหม่
จุด ศักราช ๑๒๕๐ รวม ๕ ข้อ หน้า ๘๕๐
- ๑๗๔ พระราช บัญญู ฤทธิ ลักษณะ พิจารณา ความ แพ่ง ความ อาญา

สำหรับ ศาล คดี ต่าง ประเทศ เมือง นคร เชียง ใหม่

จุลศักราช ๑๒๕๐ รวม ๙๑ ข้อ แบ่ง ออก

เป็น ๙ หมวด คือ

(๑) ว่า ด้วย ความ ที่ พ้อง ทา กัน เป็น เงิน

แต่ ๒ ข้อ ลง มา

(๒) ว่า ด้วย ความ พ้อง ทา กัน เป็น เงิน

แต่ ๓ ข้อ ขึ้น ไป

(๓) ว่า ด้วย ความ ที่ พ้อง ทา กัน เป็น เงิน

แต่ ๒ ข้อ ลง มา

(๔) ว่า ด้วย พยาน

(๕) ว่า ด้วย หมาย ต่าง ๆ ไป ถึง ผู้ ต้อง คดี

(๖) ว่า ด้วย บังคับ ตาม คำ ตัดสิน

(๗) ว่า ด้วย ข้อ บังคับ ใน ความ อุทธรณ์ ซึ่ง ร้อง มา แต่

ศาล ต่าง ประเทศ เมือง นคร เชียง ใหม่ ตาม ความ ใน ข้อ ๙

หนังสือ สัญญา คฤหัสถ์ ศักราช ๑๙๙๓ ความ แห่ง มะโนชาเรห์

(๘) ว่า ด้วย ความ นคร ฆาต

(๙) ว่า ด้วย ข้อ บังคับ ร้อง อุทธรณ์ ความ นคร ฆาต

ที่ ตัดสิน ใน ศาล ต่าง ประเทศ เมือง นคร เชียง ใหม่

ตาม ความ ใน ข้อ ๙ หนังสือ สัญญา คฤหัสถ์

ศักราช ๑๙๙๓

หน้า ๘๖๐

- ๑๗๕ พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ขั้วรถราชอิศริยยศ
อัน มีเกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง ตรา มหาลัก กวี บรม ราชวงษ์
จุดศักราช ๑๒๔๔ รวม ๒๕ มาตรา หน้า ๘๙๒
- ๑๗๖ พระราชบัญญัติ เครื่อง อิศริยยศ สำหรับ ความ ดี
ความ ชอบ เหวี่ยงญ ดุชดี มาลา
จุดศักราช ๑๒๔๔ รวม ๑๔ มาตรา หน้า ๙๒๗
- ๑๗๗ พระ ราชบัญญัติ ใช้ ตราแผ่นดิน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๑๐ ข้อ หน้า ๙๔๗
- ๑๗๘ พระบรมราชโองบาย ความ สงสัย ใน พระราชบัญญัติ
ใน รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย ขาย สนวน และนา
จุดศักราช ๑๒๔๕ หน้า ๙๕๖
- ๑๗๙ ประกาศ กรมนา ว่า ด้วย ขุด คลอง นิยม ยাত্রา
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๕๙
- ๑๘๐ ประกาศ ใน การ เสด็จ ประกาศ ทะเล
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๖๓
- ๑๘๑ ประกาศ กรมนา ว่า ด้วย ปิด คลอง
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๖๔
- ๑๘๒ พระราชบัญญัติ เพิ่ม เดิม ว่า ด้วย การ เดิน ประเมิน นา
จุดศักราช ๑๒๔๔ หน้า ๙๖๘
- ๑๘๓ พระราชบัญญัติ สำหรับ ข้ำ หลวง และ ตระลาการ

- ณะเมือง เมือง นคร เชียงใหม่ เมือง นคร ลำปาง เมือง ลำภูท ไชย
 จตุศักราช ๑๒๔๖ รวม ๒๑ ข้อ หน้า ๙๗๒
- ๑๘๔ ประกาศ ทอ รัชฎาการพิพัฒน์
 ว่า ด้วย พักต ภาษาไม้ ขอนล็ก
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๘๔
- ๑๘๕ ประกาศ สั่งเขบ เรือง คำ อรรณ ของ นา
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๘๕
- ๑๘๖ ประกาศ เรือง เรือ สวม แสง กระยวน ทลวง
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๘๖
- ๑๘๗ พระราชบัญญัติเครื่อง ราชอิศริยาภรณ์
 แก่ ไชเพิ่มเติม
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๗ มาตรา หน้า ๙๙๐
- ๑๘๘ ประกาศ เรือง ชำระ โต๊ะ ต่วน ทะยี่ เปน ทหาร
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๙๙๘
- ๑๘๙ ประกาศ ให้เลิก บ่อน เบี้ย ไทญ่ฮัก ๑๐ ตำบล
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๐๘
- ๑๙๐ ประกาศ เรือง ถวาย หนังสือ และ โม่ บอก
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๑๒
- ๑๙๑ ประกาศ ตั้ง กรม โยธาธิการ
 รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๑๗

- ๑๙๒ กฎหมาย ข้อบังคับ สำหรับนักเรียน
สยามที่ เรียนวิชา อยู่ ณ ประเทศ ยุโรป
รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ รวม ๑๑ ข้อ หน้า ๑๐๑๘
- ๑๙๓ ประกาศ ใน การ เลด็จ ประภาคทะเล
รัตน โกสินทรศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๒๓
- ๑๙๔ ประกาศ เรื่อง เงิน ค่า ตรา ค่า ธรรมเนียม
ตั้ง อากร บ่อน เขียว กรุง เทพ ๑
รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๒๔
- ๑๙๕ กฎหมาย ภาษี ฝิ่น เพิ่ม เต็ม
รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ รวม ๖ หมวด ตั้ง นี้ คือ
(๑) ว่า ด้วย ตั้ง เจ้า พนักงาน และ เจ้า ภาษี
(๒) ว่า ด้วย นำ ที่ เจ้า พนักงาน
(๓) ว่า ด้วย เจ้า ภาษี ฝิ่น
(๔) ว่า ด้วย การ เบิก ฝิ่น รับ ส่ง จำหน่าย
(๕) ว่า ด้วย คดี ความ
(๖) ว่า ด้วย การ เบ็ด เล็ด หน้า ๑๐๒๖
- ๑๙๖ ประกาศ ใน การ เลด็จ พระราชดำเนิน
รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ หน้า ๑๐๔๒
- ๑๙๗ พระราชบัญญัติ จัดการ กรม ยุทธนาธิการ
รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๓ ส่วน

คือ ดังนี้

(๑) ว่าด้วย ตำแหน่ง พลเรือน

(๒) ว่าด้วย ตำแหน่ง ฝ่าย ทหาร

(๓) ว่าด้วย นำ ที่ รวม กัน หน้า ๑๐๔๓

๑๙๘ ประกาศ ทอ รัชฎา กรพิพัฒน์

ว่าด้วย ลดเงิน หนี้ หลวง

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๖๑

๑๙๙ ประกาศ เรียก ชื้อ ข้ำ หลวง ประจำ หัว เมือง ๕ หัว เมือง

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๖๕

๒๐๐ ประกาศ ให้ บุตร ข้ำ ราชการ เข้า รับราชการ

ตาม ขอตพัช ต่าง ๆ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๖๖

๒๐๑ ประกาศ เรื่อง รับตั้ง หนังสือ ตาม กรม ต่าง ๆ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๗๑

๒๐๒ ประกาศ เรื่อง โรงแทม

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๗๓

๒๐๓ ประกาศ ทอ รัชฎา กรพิพัฒน์

ว่าด้วย เรียก ค่า ตรา ตั้ง ภาษี อากร

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๗๕

๒๐๔ ประกาศ เรื่อง มหาค เล็ก ที่ ไป รับ ราชการ กรม ต่าง ๆ

- รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๖ ข้อ หน้า ๑๐๗๖
- ๒๐๕ ประกาศเพิ่มเติมกฎหมาย ท้อง น้ำ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๗๙
- ๒๐๖ พระราชบัญญัติ พระบรม มุญ्ञ์ หน้า ที่ ราชการ
กระทรวง พระ คลัง มหาสมมติ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙^{๒๔๓๓} รวม ๑๐ มาตรา คือ
(๑) ว่าด้วย รายนาม
(๒) ว่าด้วย ยศ
(๓) ว่าด้วย ตำแหน่ง
(๔) ว่าด้วย พัง บังคับ
(๕) ว่าด้วย ตั้ง และ ถอด
(๖) ว่าด้วย ประกาศ ให้รับ ราชการ
(๗) ว่าด้วย ทาบาด หน้า ๑๐๘๑
- ๒๐๗ ประกาศ บัด ทำนบ คลอง นคร เมือง เขต
คลอง แยก พระยาสิทธิ์ราชเดโช และ คลอง แยก
ไป จด คลอง น้ำ เปลี่ยว
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้า ๑๐๘๒
- ๒๐๘ ประกาศ เรื่อง พิณัย ความ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๕ ข้อ หน้า ๑๐๘๓
- ๒๐๙ ประกาศ เรียก การ ตัดจุก หม่อมราชวงศ์ ซึ่ง เปน

การ ทดวง ว่า การ จรดกัน บัด กัน ไกร

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้าที่ ๑๐๙๙

๒๑๐ ประกาศ เปลี่ยน ชื่อ พระอาราม

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รัตนโกสินทรศก หน้าที่ ๑๑๐๑

๒๑๑ ประกาศ ห้าม ไม่ ให้ ไทย แด่ จีน ทรง เจ้า ใน ที่ ต่าง ๆ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้าที่ ๑๑๐๒

๒๑๒ ประกาศ เรื่อง พล ทหาร ถวาย ฎีกา

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หน้าที่ ๑๑๐๔

๒๑๓ ประกาศ ใน การ จับ โจร ผู้ร้าย ห้าม มิ ให้ ราษฎร

หวาด หวั่น รัตน โกสินทรศก ๑๐๙ หน้าที่ ๑๑๐๘

๒๑๔ พระราช บัญญัติ กรม เก็บ เงิน ทอง เบี้ย ทองแดง

เงิน กระดาษ เครื่อง เงิน ทอง รูปพรรณ แด่ เพ็ชร พลอย

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๒๕ ชื่อ หน้าที่ ๑๑๑๑

๒๑๕ พระราชบัญญัติ กรม ตรวจ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๖ มาตรา หน้าที่ ๑๑๒๕

๒๑๖ ประกาศ ว่า ด้วย คน ช้อมือ ชาว

จุล ศักราช ๑๒๔๘ หน้าที่ ๑๑๓๓

๒๑๗ พระราชบัญญัติ กรม ราช พัดด

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๑๕ มาตรา หน้าที่ ๑๑๓๕

๒๑๘ ประกาศ ทอรัษฎากรพิพัฒน์ ว่า ด้วย เลิก อากร ยาสูบ

	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙	หน้า	๑๑๔๒
๒๑๙	ประกาศ สร้าง รถไฟ สยาม แต่กรุง เทพฯ ถึง เมือง นครราชสีมา		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๑๐ มาตรการ	หน้า	๑๑๔๓
๒๒๐	ประกาศ เข้า ส่วน รถไฟ		
	รัตนโกสินทรศก ๑๐๙	หน้า	๑๑๕๕
๒๒๑	พระราชบัญญัติ กรม สาราณีย์ กระทรวง พระคลัง		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙	หน้า	๑๑๕ ๖
๒๒๒	พระราชบัญญัติ กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ว่าด้วย ขบ ประมาณ แล รายงาน		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๑๐ มาตรการ	หน้า	๑๑๖๐
๒๒๓	พระราชบัญญัติ กรมต่าง ๆ เบิกเงิน พระคลัง มหาสมบัติ		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๑๙ มาตรการ	หน้า	๑๑๖๕
๒๒๔	พระราชบัญญัติ กรมต่าง ๆ เรื่อง ตั้งเงิน พระคลัง มหาสมบัติ		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๙ มาตรการ	หน้า	๑๐๗๒
๒๒๕	พระราชบัญญัติ การ สอบ วิชา		
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๒๒ ๓๒ ๓๒ ๓๒	หน้า	๑๑๗๕
๒๒๖	ประกาศ ลดเงิน ค่าธรรมเนียม หนังสือ เบิก ส่ง		

	รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐	หน้า ๑๑๘๐
๒๒๗	ประกาศ เรื่อง เงิน ปี พระบรมวงษานุวงศ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐	หน้า ๑๑๘๒
๒๒๘	สัญญา พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ขุด คลอง	
	จุลศักราช ๑๒๕๐ รวม ๑๓ ขั้ว	หน้า ๑๑๘๔
๒๒๙	ไซ ชั้วสัญญา รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙	หน้า ๑๑๙๓
๒๓๐	หนังสือ อนุญาต ขุด คลอง กระทบวง เกษตราธิการ	
	รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ รวม ๑๖ ขั้ว	หน้า ๑๑๙๕
๒๓๑	ตรา ถึง ผู้ว่าราชการ เมือง กรม การ รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙	หน้า ๑๒๐๔
๒๓๒	ประกาศ เรื่อง อนุญาต ขุด คลอง รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ รวม ๗ ขั้ว	หน้า ๑๒๐๗
๒๓๓	ประกาศ เรื่อง เลข ขึ้น กรม พระสุริยวงศ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ รวม ๑๐ ขั้ว	หน้า ๑๒๑๓
๒๓๔	พระราชบัญญัติ สัตว์พาหุณะ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ รวม ๑๕ มาตรา	หน้า ๑๒๐๙

กองธรรมศาสตร์และการเมือง

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติ แด่ประกาศ ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ไว้ ในรัชกาล
ของ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แด่ กฎเสนาบดี
เจ้ากระทรวง ต่าง ๆ ซึ่ง ออก ใช้เป็น กฎหมาย โดย พระบรม
ราชา นุญาต

พระราชบัญญัติ

ประกาศ หอ ราชอาณาจักรพิพัฒน์
เรื่อง บดจับผู้ ลัก เล่น หยยจับยี่กี

ด้วย สมเด็จพระเจ้า น้อยยาเธอ เจ้าฟ้า จาดวงนตรี รัศมี กรม
พระ จักรพรรดิพงษ์ อธิบดี พระคลัง มหาสมยัติ แด่ หอ ราชอาณาจักรพิ
พัฒน์ รับ พระบรมราชโองการ เหนือเกล้าฯ ทรง พระกรุณา โปรด
เกล้าฯ ให้ประกาศ แก่ทวยราษฎร ให้ทราบทั่ว กันว่า หยยจับยี่กี

กรมธรรมศาสตร์และการเมือง

ที่มี ผู้ ลัก ลอบ เล่น อยู่ ชุกชุม นั้น ทรง พระกรุณา เหน ว่า เป็น ของ
 ชั่ว เป็น ที่ ยั่ว ใจ ให้ มี ผู้ ลุ่ม หลง เล่น จน เกิด ความ ฉิบ หาย ยากจน
 ลง เป็น อัน มาก เพราะ ฉนั้น จึง ทรง พระกรุณา ไป รัดเกล้า ๑ ให้ ออก
 หมาย ประกาศ เป็น พระราชบัญญัติ ห้าม มิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด เล่น
 หวย จับ ยี่ กี่ เป็น อัน ซาด แล ให้ มี ข้อ บังคับ ห้าม ใน พักด ท้อง ตรา
 อากร ด้วย ถ้า ผู้ ใด ลัก ลอบ เล่น จับ ได้ พิจารณา เป็น สัตย์ ให้ ลง
 พระราชญา ปรึช โทม ต่าง ๆ ความ แจ้ง อยู่ ใน หมาย ษประกาศ
 แล ข้อ พักด ท้อง ตรา อากร บ่อน เขี่ย นั้น แลแล้ว แล่ ราชฎร ยัง ไม่ ย่า
 เกรง เข็ด หลาบ พากัน ลัก ลอบ เล่น หวย จับ ยี่ กี่ อยู่ เนิอง ๆ ตั้ง
 แต่ นี้ ไป ถ้า มี ผู้ ใด รู้ เหน ว่า ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ออก จับ ยี่ กี่ ให้ นัก เสง
 แทง ใน ที่ ใด ตำบล ใด แลแล้ว ก็ ให้ ผู้ ที่ รู้ เหน นั้น นำ ความ มา บอก
 แก่ เจ้า จำนวน อากร บ่อน เขี่ย ตำบล หนอ รัชฎา กร พิพัฒน์ แล ให้
 นำ เจ้า จำนวน ไป พร้อม ด้วย อำเภอกำนัน จับ ผู้ ลัก เล่น จับ ยี่ กี่ มา ส่ง
 ยัง ตระลาการ เจ้า พนักงาน หอ รัชฎา กร พิพัฒน์ ถ้า จับ ตัว ผู้ ลัก
 เล่น จับ ยี่ กี่ มา ได้ พิจารณา เป็น สัตย์ จะ พระราชทาน สนิยด แก่ ผู้ ที่
 นำ เจ้า พนักงาน ไป จับ ตัว มา ได้ นั้น เป็น เงิน ตรา ซึ่ง ๑ ถ้า แล ผู้
 ที่ รู้ เหน จะ นำ เจ้า พนักงาน ไป จับ ทา กัน ไม่ ด้วย ผู้ ลัก เล่น จับ ยี่ กี่
 นั้น รู้ ตัว ซึ่ง เลิก เสีย ก่อน ก็ ดี แล ได้ มี พยาน รู้ เหน เป็น หลัก ถาน
 มัน ลง ก็ ให้ ผู้ นั้น ทำ เรื่อง รว มา พ้อง ต่อ เจ้า พนักงาน หอ รัชฎา กร พิ
 พัฒน์ จะ เคาะ ตัว ผู้ นั้น มา พิจารณา ให้ ถ้า ตระลาการ พิจารณา ได้

ความจริง สม อย่าง โจทย์กล่าวหา แล้ว ก็ พระราชทาน สิบยล แก่
โจทย์ผู้กล่าวหา เป็น เงินตรา ชั่ง ๑ เหมือนกัน หอ รัชฎา กรมพิพัฒน์
วัน ๑ เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก ๑๒๕๐

ประกาศตั้งตำแหน่ง เลื่อนาบดี แล จัตตุสดมภ์

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศ ให้ทราบ
ทั่ว กัน ว่า เจ้า พระยา สุวรงค์ ไวยวัฒน์ พิพัฒน์ ศักดิ์ ที่ สมุห พระ
กระลาโหม บ่วย มา ชำ นาน ถึง อสังกรรม ณ วัน ๓ เดือน ๑๑
แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก ๑๒๕๐ ทรง พระราชดำริ
ว่า ตำแหน่ง ที่ สมุห พระกระลาโหม เป็น ตำแหน่ง สำคัญ ใน ราชการ
จะ ทั้ง ให้ง ว่าง เปล่า อยู่ ดังนี้ หาสมควร ไม่ ทรง พระราชดำริ เห็น
ว่า เจ้า พระยา พลเทพ ที่ เกษตราธิบดี ได้ ว่าการ แทน สมุห พระ
กระลาโหม มา ชำ นาน ควร จะ ดำรง ที่ สมุห พระกระลาโหม ได้
ซึ่ง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้า พระยา พลเทพ รัย ตำแหน่ง
ที่ สมุห พระกระลา โหม ตั้งแต่ บัด นี้ ไป ถ้า จะ ใช้ เรียก ชื่อ ให้ เรียก
ชื่อ ว่า เจ้า พระยา พลเทพ ที่ สมุห พระ กระลาโหม ยึ่ง เมื่อ โปรด
เกล้า ฯ ให้ เจ้า พระยา พลเทพ รัย ที่ สมุห พระ กระลาโหม ดังนี้ แล้ว
ตำแหน่ง ที่ เกษตราธิการ ก็ เป็น ตำแหน่ง จตุตถมภ์ สำคัญ หา ควร
จะ ให้ง ว่าง อยู่ ไม่ ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า พระยาภาสกรวงศ์ ประ
กอบ ไป ด้วย ปรึชา รบ รุ ใน ราชการ สมควร จะ รัย ตำแหน่ง ที่ เกษตรา

พระราชวังท่าช้าง กรุงเทพมหานคร

อธิบดี ได้ จึงทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้พระยาภาสกรวงษ์
 รับตำแหน่ง ที่ เกษตรา อธิบดี ตั้งแต่บัดนี้ไป ถ้าจะใช้
 เรียกชื่อ ให้เรียกว่า พระยาภาสกรวงษ์ ที่ เกษตรา อธิบดี ให้ผู้ที่
 ได้รับ ตำแหน่ง ทั้ง สอง นี้ รับราชการ ตลอด พระเดชพระคุณ เดิม
 ตาม ตำแหน่ง ทุก ประการ ให้ผู้ที่ จะมี ราชการ เกี่ยวข้อง กับ กรม
 ทั้ง สอง นี้ ประพฤติ ราชการ กับ เจ้าพระยาพลเทพ พระยาภาส
 กรวงษ์ตาม ธรรมเนียม ที่ เคย มา แต่ ก่อน ประกาศ มา ณ วัน ๕
 เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวด สัมฤทธิศก คักราช ๑๒๕๐
 เปนปีที่ ๒๑ ณ วันที่ ๗๒๙๖ ใน รัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศห้ามไม่ให้ล่องแพไม้ในเวลากลางคืน

ศาลาที่ว่าการ กรม มหาดไทย ที่ ๒๐๓ เมือง นคร
 สวรรค์ ๑๓ วัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ ปีชวด
 สัมฤทธิศก คักราช ๑๒๕๐ สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีองศ์
 รัช สุมท นายก อรรคมหาเสนาธิบดี อภัยพิริยบรรณพาท
 มาถึง พระยา ไตรเพ็ชรรัตนสงคราม รามภักดีพิริยพาทผู้ว่าราช
 การ เมือง พระพลสงคราม กรมการ เมือง นคร สวรรค์ ด้วยมี
 พระบรมราชโองการ คำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระเจ้าน้องยาเธอ
 กรมหลวงเทเวศร์วงษ์ ะโรประการ เสนาบดีว่า การต่าง ประเทศ
 นำหนังสือ อปัทต อังกฤช กราบ บังคมทูล พระกรุณาว่า มีผู้ร้าย

เล่ม ๓

ลักษณะสินค้าไม้ขอม สัก

หน้า ๘๒๘

สัก ไม้ขอม สัก ของ พวก พ่อ ค้ำ แล ไม้ของ ห้าง บอ เนียว กำปนี

ที่ ปาก น้ำ โฟ แขวง เมือง นคร สวรรค์ อยู่ เมือง ฯ เมื่อ ฦวัน ๑

เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ บัชวด สัมฤทธิศก เวลา ค่ำ ประ

มาณ ๒ ทุ่ม เลศ มี อ้าย คน ร้าย เอา บัน ยิง ถูก จัน ช้าง ตาย คน

หนึ่ง ขอ ให้ เจ้า พนักงาน ฝ่าย สยาม จัด การ บ้อง กัน โจร ผู้ ร้าย

ที่ สัก ไม้ขอม สัก ของ ราษฎร พ่อ ค้ำ ซึ่ง ล่อง ลง มา จาก เมือง ฝ่าย

เหนือ ทั้ง สอง แคว รวม กัน ที่ ปาก น้ำ โฟ แขวง เมือง นคร สวรรค์

นั้น โดย แขง แรง จึง ทรง พระราช ตำริห์ ว่า การ ที่ เกิด โจร ผู้ ร้าย

สัก ไม้ขอม สัก แล ยิง กัน ตาม ที่ ปาก น้ำ โฟ เปน ที่ เคียด ร้อน

แก่ พ่อ ค้ำ คน ฝ่าย สยาม แล คน ต่าง ประเทศ ดังนี้ ควร จะ

ต้อง จัด การ ตั้ง กอง ลาด ตระเวน ตรวจตรา รักษา บ้อง กัน โจร ผู้

ร้าย แล ระงับ ความ วิวาท ของ ราษฎร พ่อ ค้ำ ไม้อย่า ให้ เปน ที่ เคียด

ร้อน บำรุง การ ลำ ชาย ให้ บ้าน เมือง มี ความ เจริญ เรียบ ร้อย ต่อ

ไป แล โจร ผู้ ร้าย ยิง จัน ช้าง ตาย ที่ ปาก น้ำ โฟ แขวง เมือง

นคร สวรรค์ พระยา นคร สวรรค์ กรมการ ก็ ไม่ ได้ มี โย บอก ช้ แง

เหตุ การ ที่ เกิด โจร ผู้ ร้าย ยิง กัน ตาย ลง ไป นคร กรุง เทพ ๑ ให้

แจ้ง โดย เรวด ดังนี้ หาก สัมกับ ที่ ทรง พระมหา กรุณา ชุบ เลียง ให้

เปน ผู้ สำ เร็จ ราชการ เมือง กรมการ ผู้ ไหญ่ ไม้ แล ความ รายนั

ได้ มี ตรา พระราช สิห์ น้อย ที่ ๕๐๐ ลง วัน ๑ เดือน ๑๑

ชัน ๘ ค่ำ บัชวด สัมฤทธิศก ชน มา ให้ พระยา นคร สวรรค์

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์

กรมการ เรัง รัย แต่ง กรม การ ออก สืบ ล่าว บน บาน จับ ตัวผู้ ร้าย
 ที่ ยิง จีน ช้าง ตาย โดย แขง แรง ความ แจ้ง อยู่ ใน ท้อง ตรา แต่ ก่อน
 แล้ว ให้ พระ ยาน นคร สวรรค์ จัด กรมการ คุม ขุน หมีน ไพร่ ทั้ง กอง
 ลาด ตระเวน ตรวจตรา ระวัง รักษา บ้อง กัน โจร ผู้ ร้าย อย่า ให้ ลัก ไม้
 ของ ราษฎร พ่อ ค้า แล ฆ่า พัน กัน ตาย ใน เขต แขวง บ้าน เมือง ต่อ
 ไป แล้ว ให้ ประกาศ ราษฎร พ่อ ค้า ไม้ ห้าม อย่า ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด
 ล่อง แผ ไม้ ใน เวลา กลางคืน เป็น อัน ซาต ถ้า ผู้ ใด มี พัง ขึ้น ล่อง แผ
 ไม้ ใน เวลา กลาง คืน กอง ตระเวน จับ ได้ พิจารณา ได้ ความ จริง ว่า
 แผ ไม้ ที่ ล่อง มา นั้น เป็น ขอร ตัว ทั้ง สิ้น ให้ ปรึบ โทษ ผู้ ที่ ล่อง
 แผ ไม้ ซ้ำ ม คำน ใน เวลา กลาง คืน เป็น ชั้ ละเมิด ลา หึ่ง ถ้า แผ
 ไม้ ที่ ล่อง เลย ซ้ำ ม จ่าน ไป ใน เวลา กลาง คืน กอง ตระเวน จับ ได้
 พิจารณา ได้ ความ ว่า ไม้ ใช้ ไม้ ของ ผู้ ที่ ล่อง แผ ไม้ ได้ รับ
 อนุญาต จาก เจ้า ของ ไม้ ก็ ให้ ยึด เอา แผ ไม้ แล เอา ตัว ผู้ ที่ ล่อง
 แผ นั้น ไว้ พิจารณา ว่า กล่าว เหมือน อย่าง ผู้ ร้าย ลัก ไม้ สืบ ล่าว
 เอา ตัว เจ้า ของ ไม้ แล พวก เพื่อน ผู้ ร้าย ตาม พระราชกำหนด
 กฎหมาย ให้ พระยา นคร สวรรค์ กรมการ ก่า ชัย กรมการ ขุน หมีน
 ไพร่ พวก กอง ตระเวน ให้ ตรวจ ตรา ลาด ตระเวน ระวัง รักษา บ้อง
 กัน โจร ผู้ ร้าย โดย แขง แรง ให้ ถูก ต้อง ตาม ชั้ พระ ราชบัญญัติ
 ชั้ ชาย ไม้ ขอม สัก ซึ่ง โปรต เกล้า ๑ ขึ้น มา แต่ ก่อน แล ทั้ง ตรา
 ชั้ บัง คัย ซึ่ง โปรต เกล้า ๑ ขึ้น มา นี้ จง ทุก ประการ ให้ โปรต

พ่อค้า แล ไม้ ของ นาย ห้าง บอ เนี้ยว กำปนี ที่ ปาก น้ำ โห แขวง
เมือง นคร สวรรค์เมือง ฯ เมื่อวันที่ ๑ เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ
ปี ชวด สัมฤทธิศก เวลาบ่ายประมาณ ๒ ท่วมเศษ อ้าย คนร้าย
เอาปืนยิง ถูก จีน ช้าง ตาย คนหนึ่ง ขอ ให้ เจ้า พนักงาน ฝ่าย สยาม
จัดการ บ้าง กัน โจร ผู้ร้าย ที่ ลัก ไม้ ขน นก จาก แพร พ่อค้า ซึ่ง
ต้อง ลงมา จาก เมือง ฝ่าย เหนือ ทั้ง ๒ แคว รวม กัน ที่ ปาก น้ำ โห
แขวง เมือง นคร สวรรค์ นั้น โดย เร็ว แขง แรง จึง ทรง พระราชดำริ
ว่า การ ที่ เกิด โจร ผู้ร้าย ลัก ไม้ ขน นก แล ยิง คน ตาย ที่ ปาก น้ำ โห
ให้ เปน ที่ เดือด ร้อน แก่ พ่อค้า คน ฝ่าย สยาม แล คน ต่าง ประเทศ ดังนี้
ควร จะ ต้อง จัด การ ตั้ง กอง ตระเวร รักษา บ้าง กัน โจร ผู้ร้าย
แล ระงับ ความ วิวาท ของ ราษฎร พ่อค้า ไม้ ทั้ง ปวง ให้ เปน ที่ เรียบ
ร้อย ทั่ว ไป จึง โปรดเกล้าฯ ให้ มี ตรา ขึ้น มา ให้ พระยา นคร สวรรค์
กรมการ จัด กรมการ คุม ขุน หมื่น ไพร่ ตั้ง กอง ตระเวร ตรวจ ตรา
แพ ไม้ ระวาง รักษา บ้าง กัน โจร ผู้ร้าย อยู่ ที่ ปาก น้ำ โห แล้ว แต่ ที่
เมือง ฝ่าย เหนือ เมือง นคร สวรรค์ ฤา เมือง ฝ่าย ไต้ ตาม ลำ น้ำ ลง
ไป บันดา พ่อค้า ไม้ แล ราษฎร ที่ จะ ล่อง แพ ไม้ ต่าง ๆ ลง ไป
ณ กรุง เทพ ฯ นั้น ให้ ผู้ว่า ราชการ เมือง กรม การ ตรวจ ตรา ระวาง
รักษา อย่า ให้ โจร ผู้ร้าย ลัก ไม้ ของ ราษฎร พ่อค้า ได้ แล ให้ ырะ
ภาค เบ้า ร้อง พ่อค้า ไม้ แล ราษฎร ถูก ค้ำ ทั้ง ปวง ๑ ห้าม อย่า ให้
ล่อง แพ ไม้ ขน นก แล ไม้ ต่าง ๆ ไน เวลา กลาง คืน เปน อัน ชาติ

ถ้าผู้ใดมีพียงขึ้น ล่องแพไม้ ใน เวลา กลาง ค่ำ

กอง ตะเวจ เจ็บ

ได้พิจารณา ได้ความจริง ว่า แพ ที่ ล่อง ไป นั้น เป็น ไม้ ของ ตัว ทั้ง สิ้น

ให้ปรับโทษ ผู้ ที่ ล่อง แพ ไม้ ใน เวลา กลาง ค่ำ

เป็น ข้อ ละเมิด

ลาหนึ่ง ถ้า แพ ไม้ ที่ ล่อง เลย ลง ไป ใน เวลา กลาง ค่ำ

กอง

ตะเวจ เจ็บ ได้พิจารณา ได้ความ ว่า ไม้ ใช้ ไม้ ของ ผู้ ที่ ล่อง แพ

ไม้

ได้รับ อนุญาต จาก เจ้า ของ ไม้

ก็ ให้ ยึด เอา แพ ไม้ แล เอา ตัว

ผู้ ที่ ล่อง แพ นั้น ไว้

พิจารณา ว่า กล่าว เหมือน อย่าง ผู้ ร้าย ลัก ไม้

สืบ ถาว เอา ตัว เจ้า ของ ไม้ แล พวก เพื่อน

ผู้ ร้าย ให้ ถูก ต้อง ตาม

กฎหมาย ข้อ พระราชบัญญัติ

ซึ่ง โปรดเกล้า ฯ ขึ้น มา แต่ ก่อน จง

ทุก ประการ ประทับ ทรา พระราชสิทธิ์ ไใหญ่ มา เป็น สำคัญ

ให้เลิกก่อนใหญ่อีก ๑๐ ตำบล

สมเด็จพระเจ้า น้อยยาเธอ

เจ้าฟ้า จาตุรนต์รัศมี

กรม พระ

จักรพรรดิพงษ์

อธิบดี พระคลัง มหาสมยัต

รับ พระบรมราชโอง

การ เหนือเกล้า ฯ

ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

สั่ง ว่า เมื่อ หนี

กุน นพตก

ทรง พระราชดำริห์ เหน ว่า การ เล่น พนัน ต่าง ๆ

ซึ่ง

ชาว สยาม เคย เล่น เป็น การ สนุกนี้ แล แข่ง แรง พนัน กัน

ด้วย

ทรัพย์สิน สมบัติ พักคุด เงิน ทอง ต่าง ๆ นั้น

ที่ เป็น การ พนัน ของ

สงวนลิขสิทธิ์ในผลงานนี้

น้ำ ๘๓๓	ลักษณะ เล็ก บ่อ น เบี้ย	เล่ม ๓
ชาวสยาม แท้	ก็มีแต่ วิ่ง ม้า วิ่ง วัว ชน นก ชน ไก่ ชน ปลา แล ไร่	
ต่าง ๆ เหล่า นี้ เปน ต้น	การเล่น ไป ถัว นั้น วิชา พนัน ของ จีน	พวก
จีน พา กัน เข้า มา พึ่ง พระบรม เสด็จ อนุภาพ		อา ไศรย ทำ มา ทา
กิน อยู่ ใน กรุง สยาม ได้ ความ ผาสุก		ทา กิน อยู่ ตาม ภูม ลำเนา
แล้ว พา กัน ก่อ การ เล่น ไป ถัว		ซึ่ง เปน วิชา ถนัด ของ คน ชั้น
ชัก ชวน คน ไทย ให้ หลง เล่น ไป ด้วย		ทำ ให้ เปน การ เสีย ทรัพย์
เสีย เวลา เสีย ประโยชน์ การ ค้า ขาย		แล ทำ ให้ สิ้น ดาน ทมก มุ่น
ไป ใน สิ่ง ซึ่ง หา ประโยชน์ มิ ได้		เปน การ ร้าย แรง ยิ่ง กว่า การ
เล่น ซึ่ง ชาว สยาม เคย เล่น กัน มา		เพราะ ฉนั้น ไป ถัว วิชา ของ
จีน นี้ เปน วิชา อุปะเทห์ ที่ มา ชวน คน ไทย ให้ เสีย ประโยชน์		ใน
จำนวน บัญคน นพตค นั้น ใน แขวง กรุง เทพฯ		มี โรง บ่อน ใหญ่
น้อย ตั้ง เล่น ไป ถัว ใน ถนน ใหญ่ น้อย		แล สะแวก ทรอก ลำ น้ำ
ลำ คลอง ต่าง ๆ	เปน อัน มาก แล มี บ่อน ย่อย เล็ก น้อย เทียว	
ตั้ง แสง หา ผู้ เล่น อยู่ อีก มาก กว่า มาก		ได้ ความ ตาม บานูชี
เจ้า พนักงาน กรม พระคลัง สิ้น ค้า ว่า		ใน แขวง กรุง เทพฯ นี้ มี
บ่อน ใหญ่ ตั้ง เล่น ไป ถัว ประจำ อยู่ ๑๒๖ ตำบล		แล ยัง มี บ่อน
ย่อย เล็ก ๆ อีก ประมาณ ๒๗๗ ตำบล		แต่ ประมาณ มิ ได้ แน่
เพราะ บาง ที่ ตั้ง เล่น อยู่ แต่ ๑๕ วัน บ้าง		เดือน หนึ่ง สอง เดือน สาม
เดือน บ้าง	แล้ว เลิก เสีย ฤฯ บาง ที่ เล่น อยู่ ตลอด ปี บ้าง	อา
ไศรย เทียว เร่ แสง หา ผู้ เล่น ใน หมู่ ประชุม ชน		ได้ ความ ดัง นี้

จึงทรงพระราชดำริห์ว่า   การพนัน คือ ไป ถัว วิชา ของ จีน ซึ่ง
 เห็นว่า เป็น ของ ชั่ว   ชวน ชาว สยาม ให้ ประพฤติ คน เป็น นัก เถง
 หลง เล่น อยู่   ทำให้ เสีย ประ โยชน์ นี้ ควร จะผ่อน ผัน ห้าม ปราบ
 เสีย   ให้น้อย เบาง ลง จน เล็ก เสีย ทั้ง สิ้น ได้   โดย ความ เรียบ
 ร้อย   แต่ ครั้น จะ ห้าม ปราบ ให้ เป็น การ เค็จ ขาด   ให้ เล็ก เสีย
 ที่ เสียว โดย ขณะ เดียว   พวก จีน ที่ เข้า มา พึ่ง พระบรม เสด็จ
 ภาพ   อาไศรย ทำ มา ทากิน อยู่ ใน กรุง สยาม เคย ประพฤติ ชอบ
 เล่น ไป ถัว   ซึ่ง เป็น การ พนัน สำหรับ ชาติ อยู่   จะ ได้ ความ ร้อน
 ลำบาก   อาไศรย พระราชดำริห์   ซึ่ง ทรง พระมหา กรุณา แก่ หมู่
 ไพร่ พ้า ข้า แผ่นดิน   เพื่อ จะ มี ให้ ชาว สยาม วิ เป็น นัก เถง หลง
 เล่น การ พนัน   ไป ถัว เพลิด เพลิน ไป ให้ เสีย ประ โยชน์   แต่ มี ให้
 เป็น ที่ เค็จ ร้อน แก่ พวก จีน   ซึ่ง เข้า มา พึ่ง พระบรม เสด็จ ภาพ
 อาไศรย ทำ มา ทากิน อยู่ ใน กรุง สยาม ได้ ความ เค็จ ร้อน   จึง
 ได้ มี พระบรม ราชโองการ มาร พระบัณฑูต สุรหิงหนาท   ดำริห์ เหนือ
 เกด้า   สั่ง ให้ ส้ม เค็จ พระเจ้า น้องยาเฮอ   เจ้า พ้า จาคูรณ รัศมี
 กรม พระจักรพรรดิพงษ์   อธิบดี พระคลัง มหา สมบัติ   มี รับ สั่ง ให้
 เจ้า พนักงาน กรม พระคลัง ลินค้า   ไป กระที่ โรง บ่อน ซึ่ง เล่น ไป
 ถัว อยู่ ใน แขวง กรุง เทพ   ให้ คอง ไว้ เป็น ที่ เล่น ของ พวก จีน นัก
 เถง   ซึ่ง เคย เล่น บ้าง พอ สม ควร   นอก นั้น ห้าม ให้ เล็ก เสีย มี
 ให้ เล่น ต่อ ไป   คือ บ่อน ใหญ่ ตั้ง เล่น ไป ถัว ๑๒๖ ตำบล   นั้น

น้ํา ๘๓๕   ลักษณะ เล็ก บ่อ น เบี้ย   เล่ม ๓
 ให้ คอง เล่น อยู่ แต่ ๒๗ ตำบล   ให้ เล็ก เสี่ย ๕๘ ตำบล   แล บ่อ น
 ย่อย อีก ประมาณ ๒๗๗ ตำบล   ซึ่ง เหลือ ประมาณ นั้น ให้ เล็ก
 เสี่ย ให้ ทมด   ต่อ ไป ห้าม มิ ให้ เล่น เปน อัน ชาติ   การ เล็ก บ่อ น
 ที่ ได้ จัด ไป แล้ว นั้น   เปน อัน เรียบ ร้อย ตาม พระบรม ราชโองการ
 บัด นี้ ทรง พระบรม ราช คำ วิห์ ว่า   ตำบล บ่อ น ซึ่ง ทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ   ให้ คอง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพฯ   จำนวน บั ชวด
 สัมฤทธิศก ๒๗ ตำบล นั้น   ใน จำนวน บั ชดู เอกศก ควร จะ ลด
 หย่อน ฝ่อน ลง ได้ อีก ๑๐ ตำบล   คือ ยก บ่อ น ตำบล ๑ วัด บุษ
 ภาราม   ๒ คอก โค   ๓ วัด ทอง ธรรมชาติ   ๔ วัด บำ เพญ   ๕ หัว
 หมากร   ๖ บ้าน ตาก แดก   ๗ บาง กะ บือ   ๘ หนอง แฉม   ๙ บาง จัน
 ร้อน   ๑๐ บาง โค ลี่   จึง มี พระบรม ราชโองการ มาร พระ บั ณ ฑูต สุรสิง ท
 นาท คำ วิห์ เห็น อ เกล้าฯ   ตั้ง ให้ ส้ม เต็ง พระเจ้า น้อย ยาเฮอ   เจ้า
 พ้า จาตุรนต์ รัศมี   กรม พระจักรพรรดิพงษ์   อธิบดี พระคลัง มหา
 สัมบัติ   มี รับ สั่ง ให้ เจ้า พนักงาน   กรม พระคลัง สิ้นค้า บังคับ สั่ง
 ให้ พวก จัน   คอง ตั้ง เล่น อยู่ ใน บั ชดู เอกศก แต่ ๕๗ ตำบล   คือ
 ตำบล ลำเพง   มา เกง อ้าว ตลาด เข้าสาร   ศาล เจ้า จัน เกง เอียะ
 สพานเหล็ก   บ้าน ขาตร   ศาล เจ้า เก้า   เนง บวยเอียะ   ตลาด น้อย
 เขียม กง   วัด แก้ว พ้า   บ้าน ทวาย   ส่วน มล   ท้าย ถนน ตก   วัด สาม
 จัน   วัด สามง่าม   สพาน หัน   ตาม เสน   วัด ชณะสังคราม   นอก
 กำแพง   บาง โป   บาง กรวย   ตลาด ขวัญ   คลอง เกร็ด   บ้าน กระ

ประกาศในการเสด็จ ไทรโยค

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ให้ทราบทั่ว
 กันว่า การเสด็จพระราชดำเนิน ประกาศ ครั้งนี้ คนทั้งปวง
 ย่อมทราบกันโดยมาก แลตั้งต้นว่าเป็นระยะทางไกลไปมา
 ลำบาก จะมีความวิคกไปต่าง ๆ นั้น จึงทราบว่า ในการเสด็จ
 พระราชดำเนิน ครั้งนี้ มีสายโทรเลขเดิมแลพาดขึ้นใหม่เป็น
 สายพิเศษ สำหรับที่จะส่งข่าวคราวจากกรุงเทพฯ ไปถึงที่
 ประทับได้ทุกตำบลจนตลอดเมือง ไทรโยค ถ้ามีราชการอัน
 ใดที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ก็กราบบังคมทูลได้ แลจะ
 ได้รับพระบรมราชโองการตอบ ในวันเดียวนั้น ตลอดทุกเวลา
 เหมือนกันกับเสด็จพระราชดำเนิน ไปประทับอยู่พระราชวัง
 บางปิ่น ฉะนั้น ถ้าผู้ใดมีราชการอันใด ก็ให้กราบบังคม
 ทูลพระกรุณาตามความประสงค์เถิด อนึ่ง การรักษาพระนคร
 ครั้งนี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหลวงเทว
 วงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ เป็นประธานในที่
 ประชุม เสนาบดี บัญชาการทั้งปวง ลีลิต์ชาติทั่วไป พร้อม
 ด้วยพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เสนา
 บดีว่าการกรมวัง พระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศร
 นุวัตวงศ์ บังคับการทหาร พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์

สวัสดิโสภณ ว่าการ กรม พระนคร มาต เจ้าพระยา รัตนบดิทร
 ที่ สมุห นายก เจ้าพระยาพลเทพ ที่ สมุห พระกระดาโหม พระ
 ยา ภาคกระวงษ์ ที่ กระเชตราธิบดี เป็นผู้ รักษา พระนคร ซึ่ง จะ
 ได้ ประชุม กัน ใน พระบรม ราชวัง เป็น นิจ ทุก วัน ไป ดาร อัน
 ไต เกิด ขึ้น ที่ ควร จะกราบ บังคม ทูล พระกรุณา ก่อน ก็ ให้กรม
 บังคม ทูล พระกรุณา โดย ทาง ไทวเลข ถ้า การ อัน ไต เป็น การ
 ร้อน เร็ว ถ้า เป็น การ ไม่ สำคัญ ก็ ให้ พร้อม กัน บังคับ บัญชา
 ไป ให้ ตลอด ทุก ประการ อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง มีความ วิดก หวาด
 หวั่น ตื่น เต็น ประการ ไต เลย ประกาศ มา ณ วัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๕
 ค่ำ ปี ชวด สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐

การสาส์นปล้ำภักคือการพิมพ์พระไตรปิฎก

ด้วย พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ทรง พระราช ดำริห์

จะทรง ทนุ บำรุง พระพุทธศาสนา ให้ เจริญ วัฒนา ยิ่ง ขึ้น ไป ประ
 การ ไต ท่าน ทั้ง หลาย ก็ คง แด เหน การ ที่ ทรง บำเพญ พระราช
 กุศล สิ่ง ที่ เปน ถาวร วัตถุ ให้ เปน ภาชน รัย รอง ของ พระพุทธศาสนา
 ประการ หนึ่ง ทั้ง อเนก ทาน บริจาค ของ ประณิต ต่าง ๆ ถ้า
 การ ยกย่อง โดย สมณศักดิ์ ซึ่ง เปน เสมียง เปน กำดั่ง แก่ พระ
 ภิกษุสงฆ์ ทั้ง ปวง ผู้ ทรง วิโนย บัญญัติ ของ พระพุทธเจ้า ให้

ดำรงอยู่ แด เป็น ผู้แนะนำ ชาว สยาม ให้ ประพฤติ การ ละบาป
 บำเพ็ญ บุญ นั้น ก็มี เปน อัน มาก ใน ปี หนึ่ง ๆ ก็ อีก ประการ หนึ่ง
 การ ที่ ทรง บริจาค ทั้ง สอง อย่าง นั้น ปี หนึ่ง ก็ สิ้น พระราช ทรัพย์
 เปน อัน มาก เพราะเหตุ ด้วย ทรง เลื่อม ใส ใน คุณ พระรัตน ไตรย
 นั้น บัด นี้ ทรง พระราช ดำริห์ ถึง พระไตรย บัญฑ์ ซึ่ง เปน พุทธ
 ภาสิต เปน ที่ รำ เรียน ศึกษา ของ ผู้ ที่ นับ ถือ พระพุทธศาสนา
 นั้น ด้วย เหตุ อย่าง ไร คง ปรากฏ ใน กระแส พระราช ดำรัส แด
 พระเถรา นุเถร ซึ่ง จะมี ต่อ ไป ใน หน้า กระดาษ นี้ แล เพราะ
 ฉนั้น จึง จะ โปรดเกล้าฯ ให้ ตีพิมพ์ พระไตรย บัญฑ์ เปน อักษร
 สยาม เย็บ เล่ม สมุท ให้ มาก แพร่ หลาย สืบ สาตนา ยุกาล ต่อ ไป
 จึง โปรด ให้ เสด็จ พระสงฆ์ เถรานุเถร ที่ ชำนาญ ใน พระไตร
 บัญฑ์ อัน มี สมณศักดิ์ ๑๑๐ พระองค์ เปน ผู้ ตรวจ แก่ ฉบับ พระ
 ไตรย บัญฑ์ ที่ จะ ตีพิมพ์ โปรด ให้ พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ
 การ ฝ่าย คฤหัฐ เปน กรรม สัมปาติกสภา จัด การ พิมพ์ พระไตร
 บัญฑ์ ให้ สำเร็จ ทัน ใน สมัย เมื่อ เสด็จ ดำรง ศิริราช สมยติ ครบ
 ๒๕ ปี จะได้ มี การ มทร กรรม ฉลอง พระไตรย บัญฑ์ ใน มงคล สมัย
 นั้น ผู้ ซึ่ง รับ พระบรมราชโองการ จัด การ พิมพ์ พระไตรย บัญฑ์ ฝ่าย
 คฤหัฐ ซึ่ง เปน กรรม สัมปาติกสภา นั้น คือ สมเด็จ พระเจ้า น้อยยาเฮอ
 เจ้า พ้า ภาณุรังษี สว่าง วงษ์ กรมพระภาณุ พันธุวงษ์ วรเดช
 สภานายก พระเจ้า น้อยยาเฮอ กรมหมื่น ดำรงค์ ราชาอนุภาพ

เล่ม ๓   ลักษณะ บำรุง พระพุทธศาสนา   หน้า ๘๔๐
พระเจ้า นียงยาเฮอ   พระองค์เจ้า ศรีเสาวภาวงศ์   หม่อมเจ้า ประภากร
พระยา ภาคกรวงศ์ ที่ เกษตรา อธิบดี   พระยา ศรีสุนทรโวหาร
ครั้น ฅวัน ๗ เดือน ๓ แรม ค่ำ ๑ ปีชวด สัมฤทธิศก   โปรด
ให้ เชิญเสด็จ พระบรมวงษานุวงศ์   ที่ ทรง พระผนวช ได้ ดำรงค สมน
ศักดิ์ เป็น ประธาน สงฆ์   คือ กรม พระปวงเศรษฐ วิชาดังกรม   แด
กรม หมื่น วชิรญาณวโรส   พระองค์เจ้า พระอรุณนิภาคุณากร   กับ
หม่อมเจ้า ที่ เป็น ราชาคณะทั้ง ปวง นิมนต์ พระราชาคณะผู้ ไทใหญ่   มี สนม
เค็จ พระพุทธโฆษา ทั้ง พระราชาคณะ   ผู้ ไทใหญ่ผู้น้อย ที่มี ประโยค
เป็น ผู้ทรง พระไตรปิฎก   กับ ทั้ง พระสงฆ์เปรียญ ประโยค สูง จบ
เปรียญ ๓ ประโยค   ทั้ง ในกรุง แล หัวเมือง มี จำนวน พระสงฆ์
๑๑๐ องค์   ประชุมพร้อม กัน ใน พระอุโบสถ   วัด พระศรีรัตน
ศาสดารามแล้ว พระเจ้า อยู่หัว   เสด็จ พระราช ดำเนิน ไป ประทับ
พร้อมด้วย พระบรมวงษานุวงศ์   ข้าราชการ เล่า ใน ที่ นั้น เมื่อ ทรง
นมัสการ พระรัตน ไตรย แล้ว   ชุณ สุวรรณอักษร กรม พระอักษรม
อ่าน ประกาศ ตาม กระแส พระบรมราช โองการ   อาราธนา พระสงฆ์
ให้ สอบ แก่ พระไตรปิฎก ซึ่ง จะตี พิมพ์   ตั้ง จะ ได้ เหน ต่อ ไป ใน หน้า
หลัง   ครั้น เมื่อ ประกาศ จบ แล้ว   พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ไป ประทับ
ที่ หน้า อาสนสงฆ์ ทรง แสดง พระราช คำริห์ ด้วย พระองค์ เอง   แก่
พระสงฆ์ พระราช คำริห์ นั้น ก็ เป็น ที่ ยินดี ของ พระสงฆ์ มาก   แล้ว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

จึง ทรง ประเคน ขวด หมึก กับ ปาดกา แก่ พระเถรานุเถระทั้ง ปวง
 ได้รับ พระราชทาน ทัว กัน เพื่อ จะ ได้ ใช้ตรวจ แก่ ท่าน ฌบับ พระ
 ไตรปิฎก ต่อ ไป ทรง ประเคน เสร็จแล้ว พระสงฆ์ ถวาย อติเวก
 ถวาย พระพร ลากลับ ไป พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ กลับ พระที่นั่ง จักร
 กรม ทา ปราสาท ต่อ นี้ ไป พระเถรานุเถระผู้ ใหญ่ จะ ได้ แบ่ง
 เปน กอง ๆ มี พระราชาคณะเปรียญ ผู้ น้อย แล พระเปรียญ ผู้
 ช่วย เปน พนักงาน ดัง นี้ คือ พระเจ้า บรมวงษ์เฮอ กรม พระปวเรศวร
 วิทยา ลงกรณ์ เปน ประธานาธิบดี ใน การ ที่ จะ ตรวจ แขน ฌบับ
 พระ ไตรปิฎก พระองค์ ๑ พระเจ้า น้อยยาเฮอ กรม
 หมื่น วชิรญาณวโรรส ๑ สมเด็จ พระพุทธโฆษาจารย์ ๑ เปน รอง
 อธิบดี จัด การ ทั้ง ปวง ๒ พระองค์ มี แม่ กอง ใหญ่ ๘ กอง คือ
 กรม หมื่น วชิรญาณวโรรส เปน แม่ กอง ตรวจ พระวินัยปิฎก กอง ๑
 ตรวจ พระสุตตันตปิฎก ๕ กอง คือ พระองค์ เจ้า พระอรุณานิกาคุนาทร
 แม่ กอง กอง ๑ พระพรหม มุนี แม่ กอง กอง ๑ พระธรรม
 ไตรโลกย์แม่ กอง กอง ๑ พระธรรม ราชาแม่ กอง กอง ๑ พระ
 เนพ โมลี แม่ กอง กอง ๑ ตรวจ พระอภิธรรมปิฎก ๒ กอง คือ
 พระพิมพ์ ธรรม แม่ กอง กอง ๑ พระธรรม วโรตม แม่ กอง กอง ๑
 กับ พระบรมวงษานุวงษ์ จำ ราชการ ฝ่าย ศฤหัฐ ที่ เปน กรรม สัม
 ปาทักสกา จะ ได้ จัด การ ตีพิมพ์ พระ ไตรปิฎก ให้ สำเร็จ ๑๐๐๐
 ฌบับ ทั้ง พระบรม ราช ประสงค์ หนังสือ พิมพ์ พระ ไตรปิฎก นี้ ได้

ทราบว่า ๑๐ เล่ม จะตีพิมพ์จบ ก็เป็นหนังสือถึง ๔๐๐๐๐ เล่ม พระราชทรัพย์หลวง ที่จะใช้ ใน ค่า หนังสือนี้ คง ไม่ต่ำกว่า ๓๐๐๐ ชั่ง เมื่อจะคิดเทียบ กับที่ งาน ลง ใบ ลาน แล้ว ถ้า จะสร้าง ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ คง เป็น เงิน หลาย หมื่น ชั่ง ทั้ง จะ เป็น หนังสือ กอง โต จน ไม่มี ที่ เก็บ ไว้ ไ้ แล ชำ นัย ด้วย หลาย สิบปี จึง จะ แล้ว สำ เร็จ ทั้ง จะ เคลื่อน คลาศ ไม่ ถูก ตัง กัน ได้ สัก ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ด้วย เมื่อ ได้ ตีพิมพ์ เียบ เป็น เล่ม สมุค อย่าง นี้ ถ้า ตรวจ ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ให้ ตี ถูก ตัง แล้ว ก็ จะ เป็น การ เรียบ ร้อย เหมือน กัน ทั้ง ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ แล การ ที่ จะ เก็บ รักษา ก็ ไม่ เปลือง ที่ มาก ถ้า เก็บ ดี ๆ ก็ ทน ได้ ไม่ ผิด กับ ใบ ลาน มาก นัก ใน เวลา ทำ การ ก็ ได้ เร็วกว่า ราคา ก็ ต่ำ กว่า ที่ จะ จ้าง ช่าง งาน ทำ หลาย สิบ เท่า แล เป็น นำ ที่ จะ ชื่น ชม ยินดี ของ ชน ทั้ง หลาย ที่ นัย ถึง พระพุทธศาสนา อย่าง ยิ่ง ด้วย ว่า ตั้งแต่ พระพุทธศาสนา ได้ แพร่ หลาย มา ถึง เมือง เวา จน กาด บัด นี้ เหน จะ ไม่ เคย มี พระ ไตร บัญ ใน หมู่ ชาว เรา ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ครั้ง นี้ เลย ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า พระ ไตร บัญ ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ ๑๐๐๐ คง ไม่ เคย มี พระ เจ้า แผ่นดิน ที่ นัย ถึง พระพุทธศาสนา ประเทศ ไค ได้ บริจาค พระราชทรัพย์ สร้าง ขึ้น เท่านั้น เลย เพราะ เหตุ นั้น จึง เป็น ที่ ชื่น ชม โสมนัส เป็น อัน มาก ขอ ผล อัน ดี ยิ่ง จง มี ใน พระเจ้า อยู่ หัว ของ เรา แล พระราชาอาณาจักรสยาม ยิ่ง ขึ้น ทุก เมื่อ เทอญ

ประกาศถึงคายนาย

๐ คุณมศักดิ์ พระพุทธศาสนากาล เป็น ขจิตภาค ถ่วง แล้ว

๒๔๓๑ พระราชา บัดยบันกาล มุสิกะสังวัจระมาระมาศ กาศิบั๊กษ

ปฏิบัท ไสรวาร ปริจเฉจ กาลกำหนด พระบาท สมเด็จพระปรมินทร

มหา จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว ทรง พระราช

คำวิห์ด้วย ทรง พระราช ครัทธา เลื่อมใส ใน พระพุทธศาสนา ว่า

เป็น นิยา นิกธรรม ทรง เห็น ว่า พระปริยัติ ไตรปิฎก เป็น มูลราก

แห่ง พระพุทธศาสนา เพราะ ว่า ผู้ ปฏิบัติ เพื่อ ทาง สุตติ แล จะทำ

กอง ทุกข์ ทั้ง ปวง ให้ดับ สิ้น สุน ไป ให้ ได้ บันดู พระนฤพาน ก็

ย่อม อา ไศรย ปริยัติธรรม คำ สอน ซึ่ง เป็น บรมพุทโธวาท ซึ่ง แสดง

ทาง ธรรมปฏิบัติ เนื่อง อยู่ ใน พระปริยัติธรรม ทั้ง สิ้น หนึ่ง

ทรง ทราบ ใน พระราช ทฤไทย ว่า แต่ ใน ครั้ง พุทธกาล เมื่อ สมเด็จพระ

พระพุทธเจ้า ยัง ดำรงค้ พระชน อยู่ นั้น พระปริยัติ ธรรม ตก แพร่

หลาย อยู่ ใน หมู่ ลาวก มณฑล พระอริยสงฆ์สาวก จำ ทรง ไว้

ได้ ขึ้น ปาก ขึ้น ใจ แดก ฉาน ชำนาญ ด้วย กัน เป็น อัน มาก ครั้น เมื่อ

พระผู้ มี พระภาคย์ เสด็จ ปรีนิพพาน แล้ว พระเจ้า แผ่นดิน

ซึ่ง นัย ถึง พระพุทธศาสนา ทรง พระราชครัทธา เป็น ลาสานุ ปลัด

ภกทนต์บำรุง ให้ กำลั้ง แก่ พระสงฆ์ พุทธสาวก ได้ ทำ สังคายนาย

ชำระพระ ไตรปิฎก ปริยัติ ธรรม สืบ ษายุ พระพุทธศาสนา นี้ เป็น ขัตติย

ประเพณี สืบ ๆ มา แล เป็น การ พระราชกุศล อัน ใหญ่ด้วย

แต่ การ สร้าง พระคัมภีร์ พระไตรปิฎก ด้วย อักษร ขอม จาก ลง ใน
 โบราณเหมือน ที่ สร้าง มา แต่ โบราณ นั้น ก็ เป็น ของ ชาว มั่น คง
 ดี อยู่ แต่ ข้าง งาน กว่าจะงาน ได้แต่ละคัมภีร์ ๆ นั้น ช้า นาน
 นัก พระคัมภีร์ จึง ไม่ค่อย จะมี มาก แพร่ หลาย ไป ได้ ข้าง งาน
 ทุก วัน นี้ ก็ ทายาก มี อยู่ น้อย นัก อึ้ง อักษร ขอม ก็ มี ผู้ รู้ อ่าน
 ได้น้อยกว่า อักษร ไทย แต่ ใน การ สร้าง พระไตรปิฎก นี้ ตัว
 อักษร ก็ ไม่ เป็น ประมาณ ไม่ เป็น การ สำคัญ อไร นัก ประเทศ ที่
 นับ ถึง พระพุทธศาสนา คือ ชาว มอญ พม่า ลังกา เป็นต้น ก็ สร้าง
 พระไตรปิฎก ด้วย อักษร ตาม ประเทศ ตาม ภาษา ของ ตน ทุก ๆ
 ประเทศ ใน สยาม รัฐ มณฑล นี้ แต่ เดิม ได้ ลอก คัด พระ
 คัมภีร์ อักษร เขมร เป็น แบบ ฌบับ มา ชน ชาว สยาม จึง ได้ นิยม มา
 นับ ถึง อักษร เขมร เป็น ที่ เคารพ ว่า อักษร ขอม เป็น ของ วง รบ
 เนื้อ ความ พระพุทธศาสนา เมื่อ จะ กล่าว โดย ที่ จริง เข้า แล้ว
 ตัว อักษร ไม่ เป่า ประมาณ อักษร ไต ๆ ก็ ควร ใช้ ได้ ทั้ง สิ้น เพราะ
 ฉนั้น ถ้า ใด ที่ พิมพ์ พระไตรปิฎก ด้วย อักษร สยาม เป็น คัมภีร์ ละ
 เล่ม หนึ่ง บ้าง สอง เล่ม บ้าง จะ เป็น ประโยชน์ มาก เวียง พิมพ์ ขึ้น
 ครั้ง หนึ่ง จะ ดี สัก หลาย ๆ ร้อย ฌบับ ก็ ได้ ผู้ ที่ จะ เล่า เวียง ถึง จะ
 ไม่ รู้ จัก อักษร ขอม ก็ จะ ดี ได้ โดย สดวก แล จะ หยิบ ยก ไป มา
 ก็ ไม่ เป็น การ ลำบาก ท่าน ผู้ ที่ จะ ดู สอบ สวม ก็ เป็น การ ง่าย
 เพราะ หนังสือ คัมภีร์ หนึ่ง ก็ รวบรวม อยู่ ใน เล่ม หนึ่ง เดียว กัน

ไม่กระจัดกระจาย ชาด ตก บก พร่อง   ถึงแม้น ว่ากระดาศจะไม่
 เปน ของ มัน คง ถาวร เหมือน ไบ ลาน ก็ จริง อยู่   แต่ตีพิมพ์ ครัง
 หนึ่ง มากกว่า ไบ ลาน หลาย สิบ เท่า   ก็ถ้าเก็บ รักษา ไว้ ดี ๆ แล้ว
 ก็ทน นาน ได้เหมือน กัน   เมื่อ ฉบับ ใด เปน ประโยชน์ ที่ พระสงฆ์
 จะเล่า เรียน มาก   ก็ตีพิมพ์ เพิ่ม เค็ม ขึ้น อีก ได้ มาก ๆ   เร็ว
 กว่า ที่ จะ จาน ด้วย ไบ ลาน   พระคัมภีร์ ปรียัติธรรม ก็ จะ แพร่ หลาย
 สมบูรณ์   ใน สยาม รัฐ มณฑล สิบ ไป ภาย หน้า   ทรง พระราช
 ดำริห์ เหน ประโยชน์ ชนึ่ จึง โปรดเกล้าฯ   ให้ตีพิมพ์ พระไตร
 ปฎก ขึ้น ใน ครัง นี้   ให้แล้ว สำเร็จ ทัน กำหนด การ บำเพญ พระ
 ราชกุศล สมโภช ศีวิราช สมบัติ   ใน กาล เมื่อ บรรจบ ครบ ๓๕ ปี
 แล้ว จะ ได้ มี การ มหกรรม ฉลอง พระไตรปฎก ที่ โปรดเกล้าฯ   ให้
 ตีพิมพ์ ขึ้น นั้น แล้ว จะ ได้ จำหน่าย ไป ตาม พระอาราม ต่าง ๆ   เปน
 ประโยชน์ แก่ พระสงฆ์ สามเณร   ที่ จะ ได้ เล่า เรียน สิบ ไป   แต่ ทรง
 พระราช ดำริห์ ว่า ฉบับ หนังสือ ที่ จะ ตีพิมพ์ ครัง นี้   จะ เปน ของ มัน
 คง ถาวร แล แพร่ หลาย ไป มาก   ถ้า พิมพ์ คลาด เคลื่อน ไป ก็
 หา เปน การ สมควร ไม่   จะต้อง ตรวจ แก่ ต้น ฉบับ ให้ ถูก ถ้วน แล้ว
 จึง ส่ง ไป ลง พิมพ์   แล้ว ต้อง ตรวจ ทรา แก่ ไซตัว พิมพ์ มิ ให้ ผิด
 เพี้ยน ได้   จึง มี พระบรม ราชโองการ ให้ อาราธนา พระราชวงษา
 มุวงศ์ ซึ่ง ทรง มนวย   แล พระราชาคณะ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย   ถาณา
 มุกรม เปรี๊ญ บัณฑิต มา สันนิษาท ใน ที่ ประชุม นี้   ช่วย การ พระ

พุทธศาสนา เป็น ภาวระยับ ชำระฉบับ ซึ่ง จะส่ง ไป ลง พิมพ์ แล สอบ
 ทาน ตรวจ หนังสือ ที่ ตีพิมพ์ ขึ้น ใหม่ ให้ ถูก ถ้วน อย่า ให้ มี วิปลาค
 คศาส เคลื่อน ได้ จง ทุก ๆ พระคัมภีร์ ให้ เหมือน หนังสือ พระเถรา
 นุเถระแต่ บ้าง ก่อน ประชุม กัน ทำ สังคายนา พระไตรปิฎก ทุก ๆ
 ครั้ง ฉะนั้น เพื่อ บำรุง พระปริยัติ ธรรม คำ สอน ของ พระอรหันต์
 มา สัมพุทธเจ้า ให้ เจริญ รุ่งเรือง สืบ สืบ ศาสนา ยุคกาล ให้ ดำรง ไป
 สืบ กาล นาน

พระราชดำรัสแก่พระสังฆมัญญะ โดยพระองค์เอง

ขอ ชี้แจง เพิ่ม เต็ม แต่ พระเถรานุเถระแล พระสังฆมัญญะ ทั้ง ปวง ซึ่ง
 ได้ ประชุม กัน ใน ที่ นี้ อีก หน้อย หนึ่ง ว่า การ ซึ่ง มี ความ ประสงค์
 จะ ให้ ตรวจ สอบ พระไตรปิฎก ลง พิมพ์ ไว้ ใน ครั้ง นี้ นั้น ด้วย เหน
 ว่า แต่ ก่อน มา ประเทศ ที่ นี้ ยับ ถือ พระพุทธศาสนา ยังมี อำนาจ ปก
 ครอง บ้าน เมือง โดย ลำพัง ตัว พระเจ้าแผ่นดิน เปน ผู้ ยับ ถือ พระ
 พุทธศาสนา ได้ ทำ บำรุง อุดหนุน การ ศาสนา อยู่ หลาย ประเทศ
 ด้วย กัน คือ เมือง ลังกา เมือง พม่า เมือง ลาว เมือง เขมร
 แล กรุง สยาม เมื่อ เกิด ภัย อันตราย พระ ไตรปิฎก ขาด สูญ บก
 พร่อง ไป ใน เมือง ไค ก็ ได้ อา ไศรย หยิบ ยืม กัน มา ลอก คัด คง
 ฉบับ บริบูรณ์ ถ้าย กัน ไป กัน มา ได้ แต่ ใน การ ทุก วัน นี้ ประเทศ
 ลังกา แล พม่า ตก อยู่ ใน อำนาจ อังกฤษ ผู้ ปก ครอง รักษา บ้าน

เมือง ไม่ได้นับถือ พระพุทธศาสนา ก็ ทำนุบำรุง แต่อาณา ประชา
 ราษฎร ไพร่ บ้าน พล เมือง หา ได้ อุดหนุน การ พระพุทธศาสนา อย่าง
 หนึ่ง อย่าง ไต่ ไม่ พระสงฆ์ ซึ่ง ปฏิบัติ ตาม พระพุทธศาสนา ก็
 ต่าง คน ต่าง ประพฤติ ตาม ลำพัง ตน คน ที่ ชั่ว มากกว่า คือ อยู่ เป็น
 อรรมดา ก็ ชัก พา ให้ พระปริยัติ อรรม คำ สั่ง สอน ของ พระ
 พุทธเจ้า วิปริตผิด เพี้ยน ไป ตาม อ้อยา ไครย ส่วน เมือง เขมร นั้น
 เล่า ก็ ตก อยู่ ใน อำนาจ ของ ฝรั่งเศส ไม่มี กำลัง ที่ จะ อุดหนุน พระ
 พุทธศาสนา ให้ เป็น การ มั่น คง ถาวร ไป ได้ ส่วน เมือง ลาว อยู่ใน
 พระราช อาณาเขต เจ้า นาย แล ไพร่ บ้าน พล เมือง ก็ นับ ถือ
 พระพุทธศาสนา วิปริต แปร บัรวน ไป ด้วย เจือ บัน ผีสาง เทวดา จะ
 เอา เป็น หลัก ฐาน มั่น คง ก็ ไม่ได้ ถ้า พระ ไครบิฎก วิปริต เคลื่อน
 คลาศ ไป ใน เวลา นี้ จะหา ที่ สอด สอน สอด คัด เหมือน อย่าง แต่
 ก่อน นั้น ไม่มี แล้ว การ พระพุทธศาสนา ยัง เจริญ มั่น คง ถาวร อยู่
 แต่ ใน ประเทศ สยาม นี้ ประเทศเดียว จึง เป็น เวลา สมควร ที่ จะ
 สอด สอน พระ ไครบิฎก ให้ ถูก ต้อง บริบูรณ์ แล้ว สร้าง ขึ้น ไว้ ให้
 มาก ฌบับ แพร่ หลาย จะได้ เป็น หลัก ฐาน เชื้อสาย ของ สาคน อรรม
 คำ สั่ง สอน แห่ง พระพุทธเจ้า สืบ ไป ภายหน้า ก็ อรรม อัน ไค
 ที่ พระพุทธเจ้า ได้ ครุสสั่ง สอน ย่อม เป็น อรรม อัน วิเสศ อุดม ยิ่ง
 ซึ่ง จะทำ ให้ สัตว พัน จาก ทุกข์ภัย ได้ โดย จริง เป็น อรรม วิเศษ
 เทียง แต่ ย่อม จะ เป็น ที่ ยากกว่า ของ ผู้ ซึ่งมี บัญญา ได้ เล่า เรียบ

ตรี ตรองแล้ว ประพฤติ ตาม ที่ ได้รับ ผล มาก น้อย ตาม ประสงค์
 ก็คง จะ ยังมี ผู้ ซึ่ง จะ ยาก เรียน รู้ เพื่อ ประพฤติ ตาม ลับ ไป ภาย หน้า
 เปนแท้ จึง เปน ธรรม ที่ ควร สงวน ไว้ ให้เป็น ประโยชน์ แก่ ชน
 ภาย หน้า จึง ได้ คิด จัด การ ครั้ง นี้ เพื่อ จะ รักษา พระ ไตรปิฎก
 ไว้ มิ ให้ วิปริต ผิด ผัน เปน การ ยกย่อง บำรุง พระพุทธศาสนา ให้
 ตั้ง มั่น ถาวร ลับ ไป เพราะฉะนั้น จึง ขอ ขอร้องนา พระเถรานุเถระแล
 พระสงฆ์ทั้ง ปวง ให้ปลง ใจ เหน้ แก่ พระพุทธศาสนา แล มีความ
 เมตตา กรุณา แก่ ชน ทั้ง ปวง ช่วย ชำระ สอย สอน พระ ไตรปิฎก ให้ ถูก
 ต้อง บริบูรณ์ เปน เครื่อง เกื้อ กูล แก่ ความ ตั้ง มั่น ของ คำสอน แห่ง
 พระพุทธเจ้า ลับ ไป ภาย หน้า อีก ประการ หนึ่ง การ ซึ่ง จะ ลง พิมพ์
 พระ ไตรปิฎก ครั้ง นี้ ได้ มี เจตนา มุ่ง หมาย จะ ใคร่ ให้ ได้ สำ เร็จ
 ลง ทุน กำหนด ซึ่ง ตั้ง ใจ ไว้ ว่า ถ้า อยู่ใน ราชสมบัติ ได้ ถึง ๒๕ ปี
 จะ มี การ มหกรรม ฉลอง พระ ไตรปิฎก นี้ ให้เป็น การ กุศล ใน
 มงคล สมัย ก็ การ ซึ่ง จะ อยู่ ได้ มิ ได้ จน ถึง กำหนด ที่ นั้น ก็ เอา
 เปน ประมาณ แม้ ไม่ ได้ โดย ธรรมตา แต่ เหน้ ว่า การ ซึ่ง คิด
 ปราบ รักษา สอน พระ ไตรปิฎก แล สร้าง ขึ้น ให้แพร่ หลาย นี้
 จะ เปน การ มี คุณ แห่ง ชน ทั้ง ปวง ทั่ว ไป นับ ว่า เปน กอง การ กุศล อัน
 ใหญ่ เปน ไป ใน ทาง ที่ ชอบ ธรรม จะ เปน เครื่อง อุปถัมภ์ ให้ ได้ สำ
 เร็จ ดัง ความ ปราดมา เปน ความ มุ่ง หมาย เพื่อ ประโยชน์ ใน ส่วน คน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อยู่ อย่าง หนึ่ง ดังนี้ ด้วย ขอ ให้ พระ เถ รานู เถ ระ แด พระ สง ม์ ทัง
ปวง จง เหน แก่ ตัว หม่อม ฉัน ผู้ มี ความ เลื่อม ไสย ใน พระ พุท ธ สาค นา
ฉัน ยิง ไท ฉู่ แด ได้ ประ กู บติ บำ รุง พระ เถ รานู เถ ระ แด พระ
สง ม์ ทัง ปวง บัน ดา ซึ่ง มา ประ ชุม ใน ที่ นี้ โดย ความ เลื่อม ไสย
ฉัน สจ วัต ตั้ง ใจ จัก การ ทัง ปวง ให้ เปน ไป ตาม ความ ประ สงค์
กัน กำหนด ซึ่ง ได้ ขอ ขาว าร นมา มา แล้ว นั้น ด้วย ขา ไศ รย เเท คุ
ของ ประ การ นี้ ขอ ให้ พระ สง ม์ เถ รานู เถ ระ ทัง ปวง จง ส มัค สโม
สรว พร ้อม เพียง กัน แ่ง บัน หมวด หมู่ เปน น้ า ที่ ต รว จ สอ บ พระ
ไศ ร บัญ ูก ให้ ทัว ถึง โดย ล เยียด แล้ว จะ ได้ ลง พิ มพ์ ไว้ ให้ สิบ ษา ย
พระ พุท ธ สาค นา ถาว ร ไป กาย น้ า ด้วย ความ มุ่ง ทมา ย เหน แ ต่ พระ
พุท ธ สาค นา แด ตัว หม่อม ฉัน ตั้ง ได้ ขอ ขาว าร นมา น้ เเท ฉ ญ

ประกาศ

มี พระบรม ราช โอง การ โปรด เกล้า ๑ ให้ ประกาศ ทรง พระ
ราช ดำ ริ ทว่า ท้อง ตรา ที่ มี ไป ยัง ทัว เมือง ดำ เเนน พระบรม ราช
โอง การ นั้น แแต่ ก่อน มา มี แแต่ ชื่อ เสนา บดี สำหรับ ดำ เเนน ข้าง
ต้น แด ประ ทับ ตรา ข้าง ท้าย หา ได้ ลง ชื่อ ตัว ผู้ ที่ เปน เสนา บดี บัง คับ
การ กระ ทรวง นั้น ๗ ไม่ แแต่ นี้ ต่อ ไป ถ้า จะ มี ท้อง ตรา ไป ถึง ทัว
เมือง ให้ เสนา บดี เจ้า กระ ทรวง ลง ชื่อ ใน ท้าย ตรา ด้วย เพื่อ จะ
ได้ เปน หลัก ฐาน มั่น คง ชัน ประกาศ มา ณ วัน ๑ เดือน ๔

เล่ม ๓   ลักษณะ ให้ ใช้วัน อย่าง ใหม่   หน้า ๔๕๐
ชั้น ๒ คำ   บี ชาวค สัมฤทธิศก   ศักราช ๑๒๕๐   เป็น วัน
ที่ ๗๔๑๘   ใน รัชกาล บัณฑิตยนี้

ประกาศ ให้ ใช้วันอย่างใหม่

พระ บาท สมเด็จ พระปรเมนทร มหาจุฬาลงกรณ์ บดินทร เทพย
มทามง กุฎ บุษบย์ รัตนราช วังษ์   วรุตมพงษ์บริพัตร   วร ชัตยราช
นิกร โร ตม จาตรันตบรม มหา จักรพรรดิ ราชสังกาศ   บรม ธรรมิกมหา
ราชา ธิราช บรมนารถ บพิตร   พระจุลจอม เกล้า ๑   เจ้า กรุง สยาม
ทั้ง ฝ่าย เหนือ ฝ่าย ไต้   แด่ ดิน แดน ที่ ไกล เคียง   คือ ดาว เคียง
ลาว กาว   มะลายู   กะเที๋ยง ๑   ๓   ๑   ๓   ๑   มี พระบรมราชโอง
การ ดำรัส เหนือเกล้า ๑   สั่ง ว่า   ด้วย ทรง พระ ราชดำริห์   ถึง วิธี นับ
วัน เดือน   ที่ ใช้กัน อยู่ใน สยาม รัฐมณฑล   แด่ ที่ ใช้ ใน ประเทศ
ใหญ่น้อย เป็น อัน มาก ใน โลกนี้ นั้น   เป็น วิธี ต่างกัน อยู่ มาก คือ กล่าว
โดย ย่อ ก็ เป็น วิธี ใช้ตาม จันทร ศติ อย่าง หนึ่ง   แด่ สุริยคติ อย่าง หนึ่ง
จึง ทรง พระ ราชดำริห์ ว่า   วิธี นับ วัน เดือน ปี   อย่าง ดี ที่ สุด นั้น
ควร จะ ประกอบ ด้วย เหตุอัน ควร ๓ ประการ ใด ประการ หนึ่ง (๑)
คือ ให้ ถูกต้อง ไกล ชัด กัน ฤๅ กาล ประการ หนึ่ง (๒)   ให้ มี ประ
มาณ อัน เสมอ ไม่ มาก ไม่ น้อย กว่า กัน หนึ่ง   กับ ประการ หนึ่ง (๓)
ให้ คน ทั้ง ปวง รู้ ง่าย ทั่ว ไป ดี กว่า อย่าง อื่น   ดังนี้ จึง จะ สมควร ที่ จะ ใช้
ใน ประชุม ชน ทั้ง ปวง   แด่ วิธี นับ เดือน ปี   ที่ ใช้ อยู่ ทุก วัน นี้   นับ

สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

ตาม จันทรคติ แล อา ไศรย ตาม ตำรา สุริยาสร เปนเค้า เพื่อ ว่า จันทร
 คติ จะ ได้เข้าประ กอบ กับ สุริย โศจร ได้ แต่ สุริย คติ กาล ตาม
 ตำรานี้ ก็มีแต่ อา ไศรย กับ ดาวฤกษ์ อย่าง เดียว ไม่ได้ อา ไศรย
 กับ โลกย์ นี้ เปน หลัก อย่าง สามัญ สง กรานต์ ซึ่ง อาทิตย์ ตรง สูญ
 กลาง โลกย์ เพราะเหตุ ว่า สุริย โศจร โดย ดาว ฤกษ์ รอบ หนึ่ง ตาม
 ตำรา นี้ เปน ปี หนึ่ง ได้ ๓๖๕ วัน ๖ โมง ๑๒ นาที ๓๖ วิ
 นาที แต่ สุริย โศจร โอน เหนือ ได้ รอบ โลกย์ แต่ ตรง สูญ กลาง
 โลกย์ นี้ ปี นัย ว่า เปน สามัญ สง กรานต์ ขา เข้า นั้น มี มัทธยม ประ
 มาณ เปน ปี หนึ่ง ๓๖๕ วัน ๖ โมง ๔๘ นาที ๔๘ วินาที
 เหตุ นี้ ประมาณ ๖๐ ปี คติ ทั้ง สอง นี้ จะ ผิด กัน ถึง วัน หนึ่ง ส
 มัญ สง กรานต์ จึง ได้ เลื่อน ไป วัน หนึ่ง ฤ ของ ศา หนึ่ง ทุก ๖๐ ปี
 ฤ กษ คติ ก็ เลื่อน ไป ตาม กัน เมื่อ คำนวณ ฤ กษ เห็น ว่า แรก ตั้ง จุลศั ก
 ราช นั้น เปน วัน สามัญ สง กรานต์ ขา เข้า แล สุริย ปราศ เวลา
 บ่าย ๓ โมง ครั้น กาล ล่วง มา ถึง เวลา นี้ จุลศั ก ราช ๑๒๕๐ ปี
 คิด เปน วัน สง กรานต์ เคลื่อน ข้าม มา ภาย หลัง สามัญ สง กรานต์
 ขา เข้า ถึง ๒๑ วัน ฤ กษ คติ ก็ เคลื่อน มา ตาม กัน ด้วย เหตุ ว่า
 ฤ กษ นัย ย่อม เปน ตาม อาทิตย์ กับ โลกย์ นี้ ตั้ง อยู่ อย่าง ไค ก็ เปน
 อย่าง นั้น ไม่ อา ไศรย แก่ ดาว ฤกษ์ เพราะ ฉะนั้น สุริย คติ กาล ตาม
 สุริย าสร นี้ ก็ ไม่ สม กับ เหตุ อัน ควร ประการ ที่ ๑ ซึ่ง กล่าว มา
 แล้ว หนึ่ง วิธี นัย ปี ที่ ใช้ อยู่ ทุก วัน นี้ ย่อม มี ประมาณ เปน

เล่ม ๓   ลักษณะ ให้ ใช้ วัน อย่าง ใหม่   หน้า ๘๕๒

สาม อย่าง ไม่เสมอ กัน   คือ ปี ปกติ   ๑๒   เดือน เป็น   ๓๕๔

วัน ปี อธิกวาร   ๓๕๕   วัน กับ ปี อธิมาศ   ๑๓   เดือน เป็น   ๓๕๔

วัน ถ้า จะ แปรลก กัน แต่ อย่าง เช่น นี้   ปกติ กับ ปี อธิกวาร เท่านั้น

ก็ จะ ไม่ผิด ประหลาด มาก นัก   แต่ วิธี อย่าง นี้ มี ปี อธิมาศ ยาว

กว่า ปี ปกติ   แต่ ปี อธิกวาร ถึง เดือน หนึ่ง   เพราะ ฉนั้น วิธี นับ

ปี อย่าง นี้ ไม่สม กับ เหตุ อัน ควร   โดย ประการ ที่ ๒ ดัง กล่าว

แล้ว นั้น   อีก ประการ หนึ่ง   วิธี นับ ปี เดือน ที่ ใช้ อยู่ ทุก วัน นี้

ถ้า พ้น จาก กาล ประ จุ บัน ไป แล้ว   จะ เป็น กาลอดีต ก็ ดี   อนาคต ก็ ดี

เป็น การ ยาก ที่ คน สามัญ จะ รู้ ได้   ว่า ปี ไใด เป็น อธิมาศ อธิกวาร

ๆ ปกติ ถึง แม้ ว่า ผู้ ที่ รู้ วิชา เลข ดี แล้ว   ก็ ยัง คง คิด คำนวณ

ค้นหา ตำรา สอบ ถ้วน อยู่ ช้า นาน   จึง จะ ได้ รู้ ด้วย ต้อง ทำ พิสูทธิ มาศ

คือ คำ สัม มุช ชาติ ตย   แต่ จันทร ใน วัน เช้า พรรษา แล วัน ปวารณา

ให้ เข้า ตัว อย่าง ถูก   โดย ผ่อน วัน ใน ปี จะ ให้ เป็น อธิมาศ อธิกวาร

ๆ ปกติ นั้น   เข้า หา ให้ ต้อง ถูก เข้า พรรษา   อยู่ใน ถูก   ๓๐

ถูก   ๒๑   ถูก   ๒๒   คือ บูรพา สาธ อุตรา สาธ   สา ณะ ๓

ถูก กับ ถูก ปวารณา   อยู่ใน ถูก   ๒๖   ถูก   ๒๗   ถูก   ๑

คือ อุตภัทร เร็ว ดี อัศมี   ๓   ถูก   แล้ว อย่า ให้ สงกรานต์ ก่อน ขึ้น

๔   คำ   เดือน ๔   ด้วย ทาง คำนวณ อย่าง นี้ เป็น ของ คิด ชั้น ภาย

หลัง ไม่ ได้ เป็น ตำรา ตั้ง มา แต่ เดิม แรก ตั้ง จุด ศักราช   เหมือน

ตำรา สุริยา ตร   เพราะ ฉนั้น ดี ก็ กับ วาร ใน อัศมา เถลิง ศก   บาง ปี ก็

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พิมพ์โดยกรมการศาสนา

ตรงกัน บาง ไร่ ก็ ไม่ตรง กัน แต่ ทาง คำนวน อย่าง นี้ จะ กำหนด ลงว่า
 ไร่ ปรกติ ก็ ไร่ มี อธิกมาศ อธิกวาร ไร่ หนึ่ง ก็ ไม่ ได้ คน มี ความรู้
 เสมอกัน ก็ อาจ จะ ทำ ให้ต่าง กัน ได้ มี ไร่ อย่าง เหมือน ไร่ รก
 เอกศก จุดศักราช ๑๒๗๑ ต่อ ไป ช้าง ไร่ อีก ไร่ นี้ ไทร พวก
 หนึ่ง มี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า มหามาดา กรม สมเด็จพระ
 พระบารายปรบั กษัตริย์ สิ้น พระชนม์ แต่ พระ ไทรา ธิบดี เป็น ประชาน
 ก็ คำนวน ออก ว่า เป็น ไร่ อธิกมาศ ไทร อีก พวก หนึ่ง มี พระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรม พระปวเรศ วรียา สงกรณ์ แต่ ขุน โชติพรพมา
 (เดิม) ที่ ถึง แก่ กรม นั้น เป็น ต้น ก็ คำนวน ออก ว่า เป็น อธิกวาร
 คิด กัน ๒ ไร่ เหมือน เช่น ไร่ ชวด จัตุศก จุดศักราช ๑๐๙๔
 ที่มี ปรากฏ ล่วง มา ใน ปุณ เป็น การ เดียง กัน อยู่ ดังนี้ ถ้า จะ ว่า
 ตาม ตำรา รอย ๑๙ ไร่ มี อธิกมาศ ๗ ไร่ เป็น กำหนด ว่า ใน
 ไร่ ที่ ๓ ที่ ๖ ที่ ๙ ที่ ๑๑ ที่ ๑๔ ที่ ๑๗ กับ ที่ ๑๙
 เป็น อธิกมาศ ก็ เห็น มี พยาน ตาม ที่มี อยู่ ว่า ได้ ไร่ กัน มา ใน สอง
 ไร่ ไร่ ที่ ล่วง มา แล้ว เท่า นั้น การ ช้าง ต้น ที่ ล่วง มา ก่อน นี้ ก็ ไม่
 มี หลัก ตาม ว่า ไร่ ตาม ตำรา นี้ กลับ มี หลัก ตาม เป็น ที่ อ้าง ว่า จะ
 ไร่ อย่าง อื่น คือ ใน ตำรา สุริยาตราบ นั้น เอง มี เถนซ์ เลข บอก
 ไว้ ใน อรรถา เถลิ่ง ศก แต่ ทาง คำนวน นี้ มี ไร่ ที่ ไร่ เป็น ๔ อย่าง
 ชัน คือ ไร่ ปรกติ ๓๕๔ วัน ไร่ อธิกวาร ๓๕๕ วัน ไร่ อธิมาศ
 ๓๕๔ วัน กับ ไร่ อธิกมาศ อธิกวาร ๓๕๔ วัน เป็น ทาง จันทร

เล่ม ๓   ลักษณะ ให้ ใช้น้ำ อย่าง ใหม่   หน้า ๘๕๘
 คติที่ ใช้น้ำ เป็น สามัญ ฝ่าย บี สุริย คติ ก็มี เป็น สอง อย่าง   คือ บี ปรกติ
 สุรทิน ๓๖๕ วัน อย่าง หนึ่ง กับ บี อธิ กะ สุรทิน ๓๖๑ วัน อย่าง
 หนึ่ง   ใน ทาง คำนวน นี้   บี ไต กับ มัจ พล ใน อัคคา เถลิง ศก บี นั้น
 ต่ำกว่า ๓๐๗   แล้ว บี นั้น เป็น บี ปรกติ อธิ กสุรทิน ถ้า กำ มัจ พล สูง
 กว่า ๓๐๗   แล้ว บี นั้น เป็น บี ปรกติ สุรทิน   ถ้า บี ไต เป็น บี ปรกติ
 สุรทิน อวมารต่ำกว่า ๑๓๗   ถ้า บี ไต เป็น บี อธิ กสุรทิน อวมาร
 ต่ำกว่า ๑๒๖   สอง อย่าง นี้ บี นั้น เป็น อธิ กวาร   ถ้า สูงกว่า ไม่มี
 อธิ กวาร   ถ้า บี ไต เป็น ดีถิ ใน อัคคา เถลิง ศก ขอก เกณฑ์   ซึ่ง
 ว่า ต่อ นี้ แล้ว ไป   ถึง ๓๐   ถ้า เกิน ไป บี ไต บี นั้น เป็น อธิ กมาศ
 ถ้า ไม่ ถึง ไม่ เป็น อธิ กมาศ เกณฑ์ เลข นั้น   คือ บี ปรกติ สุรทิน
 กับ เป็น อธิ กวาร บวก ๑๐   บี อธิ กสุรทิน กับ อธิ กวาร ก็ ดี   ถ้า บี
 ปรกติ สุรทิน   กับ ปรกติ วาร ก็ ดี บวก ๑๑   แต่ บี อธิ กสุรทิน
 กับ ปรกติ วาร   ๑๒   ทาง คำนวน นี้ รู้ จัก ทำ อัคคา เถลิง ศก
 ได้ แล้ว ดู เลข ๓   แห่ง   คือ กำ มัจ พล ๑   อวมาร ๑   กับ
 ดีถิ ๑   แล้ว ก็ รู้ ได้ทันที   ไม่ ต้อง คำนวน ยืด ยาว ว่า บี ไต เป็น
 อธิ กมาศ อธิ กวาร   ถ้า ปรกติ แล เหน ได้ ว่า ถูก จริง เพราะ ดีถิ กับ วาร
 ใน อัคคา เถลิง ศก   กับ วัน ที่ ใช้น้ำ เป็น สามัญ นั้น   ไม่ ยิง ไม่ หย่อน
 เคลื่อน คลาศ กัน อย่าง เช่น กล่าว มา ใน วิธี อื่น นั้น   แต่ ทาง คำนวน
 นี้ ไม่ มี ใคร สอน กัน   เพราะ เป็น ทาง คิด สบาย ส่วน ได้ ออก จาก ตำรา
 สุริยาตร   มี พยาน ที่ คิด เลข ลง กัน ได้ ตลอด   แต่ เป็น ของ

นำ ๘๕๕   ลักษณะ ให้ใช้วันอย่าใหม่   เล่ม ๓
 ไม่ได้ ใช้ ใน ทุก วัน นี้   ฝ่าย กำหนด อธิ กวาร ที่ ใช้ อยู่ ทุก วัน นี้
 ก็ เปน ตาม ทาง คำนวน ที่ สหุติ มาศ เท่านั้น   โทร มี ตำรา สำหรับ
 ที่ จะ รู้ ให้ รู้ อธิ กวาร เปน เกณฑ์ เลข หลาย อย่าง ต่าง ๆ   กัน มาก แต่
 สอบ สวณ เขาก็ ไม่ได้ จริง   โดย ที่ สหุติ วิธี นับ วัน เดือน ที่ ใช้ กัน อยู่
 ทุก วัน นี้   ถ้า พัน จาก บุ่ม ที่ มี อยู่ อย่าง สูง เพียง ๒๐๐ ปี เล็ด แล้ว
 ก็ รู้ แน่ ไม่ได้ ว่า ปี ไต เปน อธิ กมาศ   ฉา อธิ กวาร แด เพราะ โทร
 ต่าง คน ต่าง จะ ทำ ให้ ถูก ได้ ตาม ใจ   วิธี นับ วัน เดือน ที่ ใช้ ใน ทวีป
 ประเทศ เกี่ยว กัน อย่าง เช่น เมือง พม่า ก็ เคลื่อน กัน อยู่ วัน หนึ่ง   เพราะ
 ว่า ไม่ได้ ไล่ อธิ กวาร ใน ปี ไต หนึ่ง   แด เมือง ลาว เขียง ก็ เคลื่อน
 กัน อยู่ ๒ เดือน   เพราะ ว่า ไม่ได้ ไล่ อธิ กมาศ สัก สอง ปี   การ ที่
 เปน เหตุ ให้ มี วิธี ยุ่ง ยาก อย่าง นี้   ก็ เพราะ อยาก จะ คิด ใช้ ตาม
 จันทรคติ แด สุริยคติ   ด้วย จันทรคติ นั้น มี มัทยม ประมาณ เดือน
 รอบ โลกย์ ตรง กับ ชาติ คย รอบ หนึ่ง   ๒๙ วัน ๑๒ โมง ๔๔ นาที
 ๓ วินาที ๑๒ รอย จันทร โคจร เปน ๓๕๔ วัน ๘ โมง
 ๔๘ นาที ๓๖ วินาที   ตัด เศษ โมง ทั้ง สำหรับ นับ ต่อ ไป ข้าง หน้า
 ปี ปกติ   จึง นับ ว่า ปี ๓๕๔ วัน เท่านั้น ๑๓ รอย จันทร โคจร
 เปน ๓๕๓ วัน ๒๑ โมง ๓๓ นาที ๓๙ วินาที   แต่ เศษ โมง
 เกือบ เต็ม วัน ได้ แล   แด เขา เศษ โมง ปี ปกติ   ซึ่ง ตั้ง ไว้ นั้น
 มา สวม เข้า ให้ เต็ม วัน เปน ปี อธิ กมาศ ๓๕๔ วัน   ส่วน เศษ โมง
 ที่ ยัง เหลือ อยู่ อีก นั้น หลาย ปี เต็ม วัน เข้า เมื่อ ไต   ก็ เปน อธิ กวาร

เดิม วัน ขึ้น เมื่อ นัน โนย หนึ่ง ซึ่ง นัน รอบ ๑๔ ปี ว่า คติ อาทิตย์ แล จันทร
 ตรงกัน โดย เปน ๑๔ รอบ อาทิตย์ ๒๓๕ รอบ จันทรนั้น เมื่อ คติ ดูตามตำรา
 สุริยาคร แล ตำรา อื่น ก็ เห็น ว่า ไม่ ตรง กัน แต่ ว่า แต่ เพียง ตาม ตำรา สุริ
 ยาคร ๑๔ ปีนี้ สุริยคติ คิด ได้ ๖๔๓๘ วัน ๒๑ โมง ๕๘ นาที ๒๔
 วินาที จันทรคติ ได้ ๖๔๓๘ วัน ๑๖ โมง ๓๑ นาที ๔๕ วินาที ผิดเศษ โมง
 กัน อยู่ นี้ วิธี นัน บิ อย่าง นี้ รู้ ที่ ใช้นัน อยู่ ได้ ก็ เพียง แต่ ชั่ว ปี หนึ่ง
 ซึ่ง ออก หมายถึง ประกาศ ไป เท่านั้น ครั้น ล่วง ปี ไป แล้ว ก็ ดี ๆ ข้าง
 น่า ต่อ ไป ก็ ดี ถ้า ไม่มี ปุณ ไม่มี จดหมาย เหตุ เปน ที่ สังเกต ไว้ แล้ว
 ก็ ไม่มี ผู้ ไใด จะ บอก ได้ ว่า เปน ที่ วัน มา แล้ว เพราะ เปน การ ยาก
 ยุ่ง เหลือ ที่ ผู้ ไใด จะ ทรง จะ จำ ไว้ ได้ แล เปน ของ ที่ รู้ ได้ เฉพาะ
 มอญ ตัว คน ไม่ เปน สาธารณ ทัว ไป เพราะ เหตุ ฉนั้น วิธี นัน บิน
 ก็ ไม่ สัม กับ เหตุ อัน ควร โดย ประการ ที่ ๓ ดัง กล่าว มา แล้ว
 ข้าง ต้น จึง ได้ ทรง พระราชดำริห์ ถึง วิธี นัน บิ ตาม สุริยคติ กาล
 ซึ่ง เคน อยู่ รอบ โลกย์ นี้ มี กำหนด มัชยม ประมาณ รอบ หนึ่ง ๓๖๕ วัน
 โมง ๔๘ นาที ๔๘ วินาที นั้น มี ทาง นัน อัน หนึ่ง ซึ่ง ใช้นัน ว่า
 ปรกติ สุริทิน ๓๖๕ วัน แล บิ อธิกสุทิน ๓๖๖ วัน บิ ปรกติ
 ๓ ปี มี บิ อธิกมาศ ๑ ปี อย่าง นี้ ไป จน ครบ ร้อย ปี ที่ ๓ ก็ ดี
 ร้อย ปี ที่ ๒ ก็ ดี ร้อย ปี ที่ ๓ ก็ ดี ที่ ควร มี อธิกสุทิน นั้น ก็ ให้
 กลับ บิ นั้น เปน บิ ปรกติก่อ เมื่อ ถึง ร้อย ปี ที่ ๔ จึง ได้ คง เปน

สงวนลิขสิทธิ์โดย...

อธิกสุรทินทาง นัย อย่าง นี้ คิด เฉลี่ย เปน หนึ่ง ปี ได้ ๓๖๕ วัน
 ๕ โมง ๔๘ นาที ๑๒ วินาที มากกว่า มัชฌิม ประมาณ อยู่
 ปีละ ๒๓๐ วินาที อย่าง น้อย ที่ สุด ที่ จะ คิด ให้ เปน ไป ได้ ต่อ
 ล่วง ไป เกือบ ๓๐๐๐ ปี จึง จะ เคลื่อน ถึง วัน หนึ่ง วิธี ทาง นัย
 อัน นี้ สมกับ เหตุ อัน ควร ประการ ที่ ๑ ซึ่ง กล่าว มา แล้ว นั้น โดย
 โกลั ชิต กับ จตุ กาล อย่าง ที่ สุด แล สมกับ เหตุ อัน ควร ประการ
 ที่ ๒ โดย ปี หนึ่ง มี ประมาณ ไม่ มาก ไม่ น้อย กว่า กัน นั้น มี แต่
 ปี ปกติ ๓๖๕ วัน กับ ปี อธิกสุรทิน ๓๖๖ วัน เปน กาล กำหนด
 สมควร ที่ จะ เทียบ เคียง ความ เจริญ ญา เลื่อม ถอย ใน สรรพ สิ่ง
 ทั้ง ปวง ซึ่ง มี ซึ่ง เปน ใน ปี หนึ่ง ๆ ได้ แน่นนอน แล สมกับ เหตุ อัน
 ควร ประการ ที่ ๓ โดย เปน ทาง คน จะ เรียน รู้ แล จำ
 ไว้ แล รู้ ทั่ว ไป ใน ประชุม ชน ใน โลก นี้ ได้ มาก แล เพราะ มี
 พระบรมราชประสงค์ ทรง พระกรุณา แก่ อาณา ประชา ราชภูว ทั้ง
 ปวง ทั่ว ไป จะ ให้ มี วิชา เจริญ เร็ว ให้ ละ สิ่ง ซึ่ง ไม่ เปน ประโยชน์
 มา ประกอบ สิ่ง ซึ่ง เปน ประโยชน์ จริง อยู่ เสมอ ดัง นี้ การ อัน
 ใด ที่ ควร จะ แก่ ไช ให้ ดี ขึ้น จึง ได้ ตั้ง พระ ราชทูไทย ทรง กระ
 ทำ นำ ให้ เปน อย่าง แก่ คน ทั้ง ปวง จึง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า
 ให้ ตรา เปน พระราชบัญญัติ ไว้ สืบ ไป ว่า

ข้อ ๑ ให้ ตั้ง วิธี นัย ปี เดือน ตาม สุริยคติ กาล ดัง ว่า ต่อ ไป นี้
 เปน ปี ปกติ ๓๖๕ วัน ปี อธิกสุรทิน ๓๖๖ วัน ให้ ใช้ คักราช ตาม

เล่ม ๓   ลักษณะ ให้ ใช้วัน อย่าง ใหม่   หน้า ๘๕๘

ปี ตั้ง แต่ตั้ง กรุง เทพ   มทานควบวร รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา บรม

ราชธานี นั้น   เรียกว่า รัตนโกสินทรศก ใช้เลขปี ใน รัชกาล ทั่ว

หลัง ศก ด้วย   แต่เลข ทั่ว ศก ที่ ประกาศ ไว้ ใน หมาย ประกาศ

สงกรานต์   ใช้เปลี่ยน ต่อ เมื่อ เปลี่ยน จุดศักราช นั้น ให้ยกเสีย ให้

เปลี่ยน เลข ทั่ว ศก ตามกาล ที่ เปลี่ยน รัตนโกสินทรศก

ข้อ ๒ ปีหนึ่ง ๑๒ เดือน   มีชื่อตาม ราชที่ เดือน นั้น

เกี่ยว ข้อง อยู่ มี ลำดับ ดังนี้

เดือน ที่ ๑   ชื่อ เมษายน   มี ๓๐ วัน

เดือน ที่ ๒   ชื่อ พฤษภาคม   มี ๓๑ วัน

เดือน ที่ ๓   ชื่อ มิถุนายน   มี ๓๐ วัน

เดือน ที่ ๔   ชื่อ กรกฎาคม   มี ๓๑ วัน

เดือน ที่ ๕   ชื่อ สิงหาคม   มี ๓๑ วัน

เดือน ที่ ๖   ชื่อ กันยายน   มี ๓๐ วัน

เดือน ที่ ๗   ชื่อ ตุลาคม   มี ๓๑ วัน

เดือน ที่ ๘   ชื่อ พฤศจิกายน   มี ๓๐ วัน

เดือน ที่ ๙   ชื่อ ธันวาคม   มี ๓๑ วัน

เดือน ที่ ๑๐   ชื่อ มกราคม   มี ๓๑ วัน

มี ๒๘ วัน

ในปี ปุทธศักราช

เดือน ที่ ๑๑   ชื่อ กุมภาพันธ์

ศูนย์ประมวลและจัดเก็บเอกสาร
กรมราชบัณฑิตยสถาน
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ

มี ๒๙ วัน

ในปีอธิกสุรทิน

เดือนที่ ๑๒ ชื่อ มีนาคม

มี ๓๑ วัน

ในเดือนหนึ่งนั้น ให้เรียกว่าวันที่ ๑ ๑ ๒ ๑ ๑ ๓๐ ๑ ๑ ๓๑ ๑

ข้อ ๓ ให้นับใช้วิธีนี้ ในราชการ แล การ สาราณชาติ ทั้ง ปวง
ตั้งแต่วัน ^{๒๕๐๓} ๒ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู ยังเป็น สัมฤทธิศก
จุลศักราช ๑๒๕๐ นั้น เป็นวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘^{๒๔๓๒}
ต่อไป แต่วิธีวันเดือนปีตาม จันทรคติ ซึ่งเคย ใช้มา ในการ
กำหนด พระราชพิธี ประจำเดือนต่าง ๆ ก็ดี แล ใช้สังเกต เป็น วัน
กำหนดหยุด ทำการ ก็ดี ให้คง ใช้ตามเดิม นั้น

ข้อ ๔ ถ้าจะ ใคร่รู้ว่า ปีใด เป็น อธิกสุรทิน ให้ตั้ง รัตน
โกสินทรศก ลง เขา ๑๘๒ บวก เขา ๔ ทหาร ชาติปีใดปีนั้น เป็น ปี
อธิกสุรทิน เว้นไว้แต่บวกแล้ว เลขครบ ๑๐๐ ก็ดี ๒๐๐ ก็ดี
๓๐๐ ก็ดี อย่า ให้เป็น อธิกสุรทิน ในปีนั้น ต่อเมื่อครบ ๔๐๐
จึง คงเป็น ไปตามที่ว่า มาทุก ๔๐๐ ปีเสมอไป

ข้อ ๕ เงินภาษีอากร ทั้ง ปวง นั้น ให้ส่ง ตามเดือน ปีที่ ว่ามานั้น
เงิน เดือน เงิน ปี ในราชการ ทั้ง ปวง ก็ ให้จ่าย ตามเดือนตาม ปี
นี้เหมือนกัน ประกาศมาตั้งแต่วันที่ ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
ปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐

พระราชบัญญัติ

ลักษณะพิจารณา ความแพ่ง ความอาญา สำหรับศาล
คดีต่าง ประเทศ เมืองนครเชียงใหม่ จุลศักราช ๑๒๕๐
ความ ที่ พ้อง ทากัน เปน เงิน แต่ สอง ชั่ง ลงมา

ข้อ ๑ ถ้าความ ซึ่ง ผู้หนึ่ง ผู้ใด พ้อง เปน ความ ทากัน ด้วย
เงิน แล ทรัพย์สิน สิ่ง ใด ๆ เปน ราคาเงิน แต่ ๒ ชั่ง ลงมา ก็ ให้หมาย
เรียกตัว จำเลย (ตาม แบบ ที่ ๑) แล ให้ ตระลาการ ตัดสิน ความ
นั้น โดย ทันทิ

ข้อ ๒ หมาย ที่ เรียกตัวผู้ นั้น ก็ ให้หมาย ไป โดย ไม่มี
เรื่อง ร่าว ร้อง ขอ แต่ โจทย์ ต้อง ลงลายมือ ไว้ว่า ซึ่ง ได้ ออก หมาย
นั้นก็ เพราะ โจทย์ ขอ ให้ มี แล ให้ คัก หลังก หมาย นั้น ไป ถึง จำเลย
ซึ่ง ผู้เดียว ฤฯ หลาย คน ซึ่ง มี ชื่อ ใน พ้อง นั้น แล ใน หมาย นั้น
ให้ แจ้ง ความ โดย สั้ง เชบ แต่ ให้ แจ้ง ชัด ว่า พ้อง ทา เปน อย่าง
ไร เงิน เท่า ไร แล ต้น หนึ่ง สือ หมาย นั้น ต้อง ให้ จำเลย ซึ่ง เปน ผู้
เดียว ฤฯ หลาย คน ดู ฤฯ คัก สำเนา หมาย นั้น มอบ ให้ ไว้ กับ จำเลย
ความ ใน ข้อ บังคับ นี้ ที่ ว่า ด้วย ความ พ้อง ทากัน แต่ ๒ ชั่ง ขึ้น ไป
ก็ ให้ ใช้ ใน ความ ที่ พ้อง ทากัน เปน เงิน แต่ ๒ ชั่ง ลงมา ได้

หน้า ๘๖๑ ลักษณะพิจารณา คาสต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
เหมือนกัน ตาม ที่ สสมควร กับ เหตุ การ

ความ พ้อง หากัน เปน เงิน แต่ ๒ ชั่ง ขึ้น ไป

ข้อ ๓ ถ้า ความ ผู้หนึ่ง ผู้ใด พ้อง หา เพื่อ จะ ให้ ควด ชำระ
นั้น เปน ความ พ้อง หากัน ด้วย เงิน ฤๅ ทรัพย์สิน อื่น ๆ เปน ราคา
เงิน แต่ สอง ชั่ง ขึ้น ไป ฤๅ เปน ความ ที่ เกี่ยว ข้อง กัน อย่างไร
เปน เงิน แต่ สอง ชั่ง ขึ้น ไป ฤๅ เปน ความ พ้อง หากัน เปน ค่า ทำ ชั่ว ฤๅ
เปน เงิน แต่ สอง ชั่ง ขึ้น ไป ก็ ให้ ยื่น เรื่อง รว แต่ ทำ หมายถึง บังคับ
ให้ เรียก ตัว (ตาม แบบ ที่ ๒)

ข้อ ๔ ผู้ ที่ เปน จำเลย คน หนึ่ง ฤๅ หลาย คน นั้น ต้อง ทำ คำ
ให้การ แก่ คดี ใน กำหนด ๘ วัน ตั้ง แต่ ได้รับ หมาย นั้น
(ตาม แบบ ที่ ๓) นอกจาก สำเนา เรื่อง รว ที่ คัด ไว้ สำหรับ ใช้
กับ คาส นั้น ผู้ ที่ เปน โจทก์ ต้อง ส่ง สำเนา เรื่อง ต่าง หาก สำหรับ
จำเลย ที่ มี ชื่อ ใน พ้อง คน ละ ฉบับ ฝ่าย จำเลย ต้อง ยื่น สำเนา คำ ให้ การ
สำหรับ โจทก์ คน ละ ฉบับ เหมือน กัน เมื่อ จำเลย ได้ ยื่น คำ ให้
การ แล้ว คาส ต้อง กำหนด วันที่ จะ พ้อง ความ เปน ชั้น แรก แต่
กำหนด นั้น ต้อง บอก ล่วง หน้า ให้ ทราบ ทั้ง ฝ่าย โจทก์ ฝ่าย จำเลย
ก่อน วันที่ จะ ชำระ ความ นั้น แต่ ๕ วัน ขึ้น ไป

ข้อ ๕ เมื่อ โจทก์ ยื่น เรื่อง รว คำ พ้อง ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม
ดังนี้ ค่า รับ เรื่อง รว สาม รุ เปีย ค่า หมาย เรียก จำเลย คน ละ หนึ่ง

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่าง ประเทศเมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๖๒

รู เบี้ย ถ้า โจทย์นำ พยาน มา ณ ศาล เอง ไม่ต้อง ทนาย เรียก ตัว
ก็ ไม่ต้อง เสีย ค่า อรรถ เนียม ทนาย ต้อง คิด ค่า อรรถ เนียม ตาม

เงิน ใน เนื้อหา ร้อย ละ ๒ ครั้ง เงิน ค่า อรรถ เนียม นั้น ต้อง ส่ง
ไว้ ณ ศาล ก่อน เวลา ที่ จะ ได้ออก ทนาย ค่า เรียก ทนาย ตัว พยาน

คน ละ หนึ่ง รู เบี้ย ค่า ทนาย กำหนด วัน ชำระ ความ คน ละ หนึ่ง รู เบี้ย

ข้อ ๖ ถ้า ใน คำ พ้อง นั้น ทา ทั้ง สามี่ ทั้ง ภรรยา เมื่อ ได้ ยื่น
ทนาย นั้น กับ สามี่ ฤ ภรรยา ฝ่าย เดียว ก็ ได้ ให้ ถือ ว่า เหมือน
ยื่น ทนาย นั้น ให้ จำเลย ทั้ง สอง คน

ข้อ ๗ ถ้า ใน คำ พ้อง นั้น พ้อง กล่าว โทษ จำเลย แต่ สอง คน
ขึ้นไป และ คน มิ ใช้ สามี่ ภรรยา กัน และ มิ ได้ พ้อง ชื่อ ผู้ เข้า
หุ้น ส่วน ต้อง มี ทนาย ถึง ผู้ ต้อง พ้อง

ข้อ ๘ ถ้า ใน คำ พ้อง นั้น แต่ สอง คน ขึ้น ไป ที่ เป็น ผู้ เข้า หุ้น
ส่วน กัน ก็ ให้ พ้อง ชื่อ ทั้ง ผู้ ที่ เข้า หุ้น ส่วน นั้น แล เรื่อง ทาว
แล ทนาย กำหนด วัน ทนาย เรียก ตัว นั้น ให้ ไป ยื่น ใน ที่ ทำ การ
ห้าง นั้น แล ยื่น ให้ กับ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ที่ ใน เวลา นั้น เป็น ผู้ บัง คับ
ฤ จัดการ ใน ห้าง นั้น แล เมื่อ ได้ ยื่น ดัง นั้น แล ก็ ถือ ว่า เป็น
อัน ใช้ ได้

ข้อ ๙ เมื่อ เข้า ใจ ว่า ผู้ ที่ ต้อง พ้อง นั้น เข้า หุ้น ส่วน กัน
แต่ ไม่มี ชื่อ ห้าง ฤ อยู่ ต่าง หาก กัน ต้อง ส่ง ทนาย เรียก ทนาย
กำหนด วัน ชำระ แล ส่ง เรื่อง ทาว ไป ถึง จำเลย เรียง ตัว

หน้า ๘๖๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ข้อ ๑๐ จำเลย นั้น จะว่า ความ เอง ฤฯ จะ แต่ง ทนาย ไป ว่า ความ
แทน ก็ ได้ แต่ ถ้า แม้น ว่า ศาล เหน้ สม่ควร กับ ผล ประโยชน์ แก่ ความ
ยุติ ธรรม ฤฯ มี เหตุ อื่น อัน สม่ควร แล้ว ก็ บังคับ ให้ ผู้ เปน จำเลย
มา ว่า ความ ณ ศาล เอง ก็ ได้

ความ ที่ พ้อง ทา กัน เปน เงิน แต่ ๒ ชั่ง ลง มา

ข้อ ๑๑ เมื่อ ถึง วัน กำหนด ที่ พิจารณา ความ นำ ศาล เปน ชั้น
ต้น นั้น โจทย์ จำเลย ต้อง มา พร้อ ม กัน ณ ศาล แต่ ไม่ ต้อง นำ
พยาน มา แด ให้ ตระลาการ สอบ ตาม โจทย์ จำเลย แด พิจารณา ว่า ข้อ
ความ ที่ โจทย์ แด จำเลย ทา ต่อ สู้ กัน นั้น เปน เนื้อ ความ อย่างไร แล้ว
ให้ เรียง ความ เปน ข้อ พ้อง ทา เมื่อ เรียง ความ เปน ข้อ พ้อง ทา
ตก ลง กัน แล้ว ถ้า โจทย์ แด จำเลย รั้ ถูก ต้อง กัน ศาล ก็ มี
อำนาจ ตัด สัด ให้ โจทย์ จำเลย แพ้ ได้ โดย ทัน ที่ ตาม รูป ความ

ข้อ ๑๒ ศาล ต้อง มี บัญชี ความ ที่ มา ร้อง ณ ศาล ตาม
ลำดับ เวลา ที่ มา ร้อง

ข้อ ๑๓ เมื่อ ได้ พิจารณา เปน ความ นำ ศาล ชั้น ต้น แล้ว
และ เรียง เรียง ความ เปน ข้อ ทา แล้ว ถ้า โจทย์ จำเลย ไม่ รั้ ถูก ต้อง
กัน ก็ ให้ ศาล ยก ความ เรือง นั้น ไป จด ไว้ ใน บัญชี ความ ซึ่ง
จะ พิจารณา ต่อ ไป แด กำหนด วัน ที่ จะ ชำระ ความ นั้น แด ให้
พร้อ ม ด้วย พยาน

ข้อ ๑๔ ถ้า โจทย์ มี ได้ ไป ว่า ความ ชั้น ต้น ตาม เวลา กำหนด

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณา คัดต่างประเทศ เมือง เชียงใหม่ หน้า ๘๖๔
แต่ จำเลย ไป ว่า ความ แต่ โจทย์มิ ได้แก้ตัว ภาว สมควร ที่ ศาล จะ
รับ ได้ ก็ ให้ เลิก ตอน ความ นั้น เสีย จาก ภาวชู้ ความ ที่ จะ ชำระ
แผล ความ นั้น ถ้า โจทย์ จะ ให้ ชำระ ต่อ ไป โจทย์ ต้อง เสีย ค่า บ่วย
การ ที่ เสีย เวลา ไป ให้ จำเลย ตาม สมควร ตาม ที่ ได้ กำหนด ไว้
แผล ความ เรื่อง นั้น ก็ ให้ ลง ใน ท้าย ภาวชู้ ความ แผล ชำระ ภาย
หลัง ความ ขึ้น ๆ ที่ สั่ง ภาวชู้ ไว้ แล้ว นั้น

ข้อ ๑๕ ถ้า โจทย์ ไป ว่า ความ ตาม เวลา กำหนด แต่ จำเลย
ไม่ ใ้ ไป เอง แผล มิ ได้ แต่ง ทนาย ไป แทน แผล มิ ได้แก้ตัว ใน ข้อ
ที่ ขาก ศาล นั้น ภาว ที่ ศาล จะ เห็น สมควร แผล ถ้า ศาล เข้าใจ แน่
ว่า หมวย เรียก ตัว แผล ทนาย กำหนด ชำระ ความ ได้ ส่ง ไป ถึง ตัว
จำเลย แล้ว ก็ ให้ ศาล ยอม ให้ โจทย์ ว่า ความ ไป ฝ่าย เดียว แผล ให้
สืบ พยาน ก็ ได้ ด้วย

ข้อ ๑๖ ถ้า ฝ่าย โจทย์ แผล ฝ่าย จำเลย มิ ได้ ไป ศาล เอง
ก็ ก็ แผล มิ ได้ แต่ง ทนาย ไป ฦศาล ตาม เวลา กำหนด ก็ ให้ ศาล
เลิก ตอน ความ นั้น ออก จาก ภาวชู้ ความ ถ้า จะ ขึ้น อีก ก็ ต้อง เสีย
ค่า ขรรณเนียม ศาล ก่อน จึง จะ ว่า ต่อ ไป ได้

ข้อ ๑๗ เมื่อ ความ เรื่อง ไต ที่ ได้ ชำระ ขึ้น ต้น แล้ว แผล
ได้ จัด ลง ไว้ ใน ภาวชู้ ความ ที่ จะ ชำระ ต่อ ไป แผล ต้อง มี ทนาย
ไป ถึง ตัว โจทย์ แผล จำเลย ก่อน วันที่ กำหนด จะ ชำระ ความ ๕ วัน

หน้า ๘๖๕ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
(ตามแบบที่ ๔)

ข้อ ๑๘ หมายถึง ความ อย่างเช่นนี้ ต้อง มีกำหนด
ให้ โจทย์แล จำเลย นำผู้ ที่ เป็น พยาน และ สิ่ง ที่ จะ เป็น พยาน ของ
ตน มา ปรากฏ ใน เวลา กำหนด นั้น ถ้า มี ใคร นำ มา บาง ที่ ก็ ตั้ง เป็น
เหตุ ที่ จะ ไม่ รับ คำ พยาน แล สิ่ง ที่ เป็น พยาน นั้น ถ้า ไม่ นั้น จะ ต้อง
เสีย ค่า บัวย การ ให้ คู่ ความ และ จะ ต้อง ทำ ตาม ที่ ศาล จะ ได้
บังคับ ไป อย่าง อื่น ด้วย และ ใน หมาย นี้ ต้อง แจก ไป ว่า ถ้า โจทย์
มิ ได้ ไป ว่า ความ เอง ถ้า ไม่ แรง กะหย ใ้ ไป ว่า ความ ๆ นั้น จะ
ต้อง ยก เลิก เสีย แต่ ถ้า แม้ ว่า จำเลย มิ ใ้ ไป ว่า ความ เอง ถ้า
มิ ได้ แต่ง ทนาย ไป ว่า ความ ศาล ก็ จะ ชำระ ความ ไป แล พัง คำ
พยาน ของ โจทย์ แล ตัดสิน ให้ จำเลย เป็น แพ้ โดย มิ ได้
มา ศาล

ข้อ ๑๙ ถ้า ผู้ บัวย การ บังคับ ให้ พยาน มา ปรากฏ ศาล ก็
ควร จะ รับ ขอ ให้ ศาล มี หมาย ไป เรียก ตัว ผู้ นั้น มา ศาล

ข้อ ๒๐ เมื่อ ผู้ ใ้ ขอ ให้ เรียก ตัว พยาน มา ดัง นั้น ก็
ต้อง ขอ ล่วง หน้า กอ สมควร ที่ จะ ใ้ หมาย ไป ถึง พยาน ก่อน วัน กำหนด
แต่ ๒ วัน ขึ้น ไป

ข้อ ๒๑ ใน เวลา ที่ ชำระ ความ ชั้น สุด ท้าย นั้น ก็ ให้ ศาล พิจารณา
เฉพาะ ใน ข้อ ความ ซึ่ง เรียบ เรียง ไว้ เมื่อ ครั้ง ชำระ ความ หน แรก
เท่านั้น แล เมื่อ พิจารณา คำ พยาน ซึ่ง ฝ่าย โจทย์ มา อ้าง ว่า จำเลย

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๖๖
มา ได้เพียง นั้น แล้ว ก็ให้ศาล ตัดสิน ความ นั้น

ข้อ ๒๒ ถ้าจำเลย มิได้ ไป ศาลเอง แต่ มิได้ แต่ง
ทนาย ไป ศาล ใน เวลา ที่ กำหนด ชำระ ความ นั้น ก็ให้ ศาล
ชำระ ความ นั้น ไป ใน เวลา ที่ จำเลย ไม่ อยู่ แล พึง คำ พยาน ฝ่าย โจทก์
แล ตัดสิน ให้ จำเลย เป็น แพ้ ก็ ได้

ข้อ ๒๓ ถ้าฝ่าย จำเลย มา ศาล ตาม เวลา กำหนด แล โจทก์
มิ ได้ มา ถ้า มิ ได้ มา ทั้ง โจทก์ ทั้ง จำเลย ความ นั้น ก็ ต้อง เลิก ไป
ถ้า จะว่า กัน ต่อ ไป ก็ ต้อง พุ่ง ขึ้น ใหม่ แล เสีย ค่า ธรรมเนียม
แล ใน ความ ที่ จำเลย มา ศาล แต่ โจทก์ มิ ได้ มา นั้น ต้อง เสีย
ค่า บัญการ ให้กับ จำเลย ด้วย

ข้อ ๒๔ ถ้า ศาล เห็น ตาม คำ พยาน ที่ ได้ ษา มา ตัดสิน ว่า ฝ่าย
หนึ่ง ฝ่าย ไต หา ตัว พยาน ที่ ส่ง การ มา ศาล ไม่ทัน เวลา กำหนด
แล ว่า คำ ให้ การ ชะระ พยาน นั้น เป็น ที่ สำคัญ ของ รุก ความ นั้น
ก็ให้ ศาล พึง คำ พยาน ที่ มี อยู่ นั้น ก่อน แล เลิก ศาล เร็ว เวลา
ไป จะ ให้ พึง คำ พยาน อื่น ก็ จะ คง ไม่ ได้ นั้น ใน เวลา อื่น ต่อ ไป

ข้อ ๒๕ ถ้า รุก ความ ฝ่าย หนึ่ง ฝ่าย ไต แม้ ตัว ว่า มิ ได้ มา
ณ ศาล ตาม เวลา กำหนด เพราะ บัญการ ถ้า รุก ความ อีก ฝ่าย หนึ่ง
ขอ ให้ งด ระลาการ ไป ๑๖๑ ศาล จะ ก็ ส่ง ทนาย ศาล ไป ตรวจ
รุก ความ ที่ ออก ยื่น นั้น แล ถ้า บัญการ ส่ง มา ต่อ ศาล แล รุก ความ
ที่ ขอ ให้ ไป ตรวจ นั้น จะ เป้า ้วย ทนาย ศาล ก็ ได้ แล ถ้า แม้น ว่า

พิมพ์ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

หน้า ๘๖๗ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
หากจะจ้าง หมอ ไป ตรวจ เอง ด้วย ก็ ได้ ถ้า หมอ ฆาต ทั้ว แล้ว
ให้หา ฤๅษี ศาล ว่า ลูก ความ ที่ หมอ บ่วย ควร ที่ จะ มา ศาล ได้
ก็ ให้ ถือ ว่า แกล้ง ไม่ มา ศาล แล ไม่มี เหตุ อัน ชัด ช้อง มิ ให้ มา ศาล

ข้อ ๒๖ เมื่อมี ราชการ ภู ที่ ควร เป็น ไป ได้ ศาล จะ นั่ง ชำระ
ความ ใน วัน กำหนด เสมอ เป็น อรรถมา แต่ ถ้า ศาล จะ กำหนด วัน
อื่น ตาม ที่ เสนอ สมควร เพื่อ จะ ชำระ ความ ก็ ได้

ข้อ ๒๗ เวลา ที่ ศาล นั่ง ชำระ ความ ก็ ให้ ศาล อ่าน คำ ตัดสิน
ความ ที่ สืบ พยาน ตลอด แล้ว นั้น ก่อน แล้ว ให้ เรียก ความ อื่น มา
ว่า ตาม ลำดับ ใน ขาญชี ความ

ข้อ ๒๘ ถ้า เวลา ว่า ความ ใน ศาล นั้น ไม่ ภู พิจารณา คดี
ความ ที่ กำหนด ให้ ชำระ ใน วัน นั้น ศาล ก็ มี อำนาจ ที่ จะ เลื่อน
กำหนด ไป ชำระ เวลา อื่น แล ศาล เอง ต่อ ไป นั้น บัด วิจารณ์ ศาล
โดย ทัน ที ให้ เขียน หนังสือ กำหนด เวลา นัด ว่า ความ

ว่า ด้วย พยาน

ข้อ ๒๙ ถ้า ลูก ความ ฝ่าย หนึ่ง ฝ่าย ใด จะ นำ พยาน มา เอง
ก็ ไม่ ได้ ต้อง ให้ ศาล มี หมาย เรียก ตัว แต่ ถ้า แม้น ว่า ลูก
ความ ฝ่าย หนึ่ง ฝ่าย ใด ขอ ให้ ศาล เรียก ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด มา เป็น พยาน
ศาล ก็ ต้อง มี หมาย ประทับ ตรา ศาล ไป เรียก ตัว พยาน เหมือน
(แยก ที่ ๕)

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณา ศาล ต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๖๘

ข้อ ๓๐ ใน ทนาย เรียก คดี พยาน นั้น ให้แจ้ง ความ ว่า ความ ที่
ฟ้อง เป็ช เนื้อหา อย่างไร แต่ กำหนด วัน เวลา ที่ จะต้อง การ ให้
พยาน มา ให้การ

ข้อ ๓๑ พยาน ผู้หนึ่ง ผู้ใด ซึ่ง ได้รับ ทนาย แล้ว แล ไม่ได้
ไป ณฑล ตาม กำหนด แต่ มิ ได้ มี ข้อ แก้ว ที่ ศาล เห็น สมควร
รับ ไว้ ก็ ให้ ถือ ว่า พยาน ผู้ นั้น ตู ถูก ศาล แต่ ให้ ปรับ โทษ แต่
๕๐ บาท ลง มา ก็ ได้ ถ้า ชัง ตรง ไว้ แต่ เดือน ลง มา ถ้า ชัง ตรง
ด้วย แต่ ปรับ โทษ ด้วย ก็ ได้

ข้อ ๓๒ คอเวอน แมนต์ เหน สมควร จะ ยก เว้น ผู้หนึ่ง ผู้ใด
ที่ มี บันดา คักดิ์ แต่ ตำแหน่ง สูง ไม่ ให้ ไป ว่า ความ ณฑล เอง ก็ ได้
แต่ คอเวอน แมนต์ มี อำนาจ ที่ จะ เลิก ถอน ประ โยชน์ นี้ ตาม ที่ เหน
สมควร ได้ ด้วย แต่ ชื่อ ของ ผู้ ซึ่ง ยก เว้น ดัง นี้ ที่ อยู่ ใน จังหวัด
ที่ ศาล ต่าง ประเทศ มี อำนาจ นั้น ข้ำ หลวง ไทใหญ่ จะ ต้อง ส่ง บัญชี
ชื่อ ผู้ ยก เว้น นั้น ไป ณฑล เป็น ครั้ง เป็น คราว ศาล จะ ได้ เก็บ
รักษา ไว้ ถ้า เวลา ไทศาล จะ ต้อง ประสงค์ คำ ให้การ ของ ผู้
ที่ ยก เว้น นั้น ก็ ต้อง แต่ง ตระดาการ ไป ขอ คำ ให้การ ของ ผู้ นั้น
ณ บ้าน

ข้อ ๓๓ ถ้า พยาน ผู้ใด ชัด ชิน ไม่ ยอม ฆาบาล ถ้า ไม่
ยอม ให้การ ศาล มี อำนาจ ที่ จะ เอา ตัว ใส่ ตรง โดย ทัน ที แต่ ให้
ชัง ไว้ นาน เท่าไร ก็ สุต แล้ว แต่ ศาล จะ เหน สมควร เว้น แต่ พยาน

หน้า ๘๖๙ ลักษณะพิจารณา คาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
ผู้นั้น จะกลับ ยอม ขาบาล ตัว ให้การ ไป

ข้อ ๓๔ ถ้า การ เปน ไป ตาม ความ ใน ข้อ ๓๑ ๓๒ ข้อ ๓๓
แล พยาน ที่มี ได้ ขาบาล ตัว ให้ อัย คำนึง ที่ ความ นั้น ก็ ให้ ว่า ไป
ไม่ต้อง งด ไว้

ข้อ ๓๕ ถ้า พยาน ซึ่ง มี ได้ มา ให้ การ นั้น เปน พยาน ที่
ถูก ความ ว่า จะ นำ มา เอง มี ได้ มี หมาย เบียด ตัว มาก ก็ ให้ ว่า ความ
นั้น ต่อ ไป เว้น แต่ ถ้า ระยะเวลา เห็น ว่า เปน การ สมควร กับ บัระ
โยชน์ แห่ง ความ ยุติธรรม ที่ จะ ยอม ให้ เลื่อน เวลา พิจารณา ความ
นั้น ไป เวลาอื่น ก็ ยอม ได้ แล ระยะเวลา ต้อง เรียก เอา ค่า ธรรม
เนียม คาล สำหรับ วัน นั้น แล ถูก ความ ที่ ขอ ให้ เลื่อน เวลา

ข้อ ๓๖ เมื่อ พยาน คน ใด ให้ การ แล ถูก ความ อีก ฝ่าย หนึ่ง
ก็ ฟอก ซัก ได้ เลียง พยาน นั้น ได้ แล ถูก ความ ที่ เปน เจ้า ของ
พยาน ฟอก ซัก พยาน อีก ฝ่าย หนึ่ง ก็ ได้ แล คาล มี อำนาจ ที่ จะ
ไต่ ตาม พยาน ต่อ ไป อีก แล ภาย หลัง เมื่อ ช้ ระยะเวลา ต่อ ไป
ถ้า คาล เห็น สมควร ที่ จะ เรียก ตัว พยาน ผู้นั้น เข้า มา ฟอก ซัก
อีก ก็ ได้

ข้อ ๓๗ ถ้า ถูก ความ ฝ่าย หนึ่ง ฝ่าย ใด ร้อง ขึ้น ว่า ไม่
ยอม ให้ ถูก ความ อีก ฝ่าย หนึ่ง ฟอก ซัก พยาน ของ ตัว โดย เหตุ
อย่าง ไร ก็ ให้ คาล จด อัย คำนึง ที่ ร้อง ขึ้น ลง ไว้ แล คาล มี อำนาจ
ที่จะ บังคับ ให้ ฟอก ซัก พยาน ต่อ ไป ๓๖ ไม่ ให้ ฟอก ซัก ตาม ที่

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๗๐
เห็นว่า จะเป็น ประโยชน์แห่ง ความ ยุติธรรม และ ซึ่ง ศาล มั่งคั่ง
ตั้ง นั้น ลุก ความ ฝ่ายหนึ่ง ฝ่าย ใด จะ ร้อง อุทธรณ์ ไม่ ได้ ก่อน ที่ จะ
ได้ ชำระ ความ ตลอด และ ไว้ ค้ำ ล้น ความ นั้น

ข้อ ๓๖ บัญชี คำ ให้ การ พยาน นั้น ต้อง ให้ การ โย ศาล
ต่อ หน้า คน ทั้ง ปวง ตาม ที่ จะ ทำ ได้ และ ห้ามมิ ให้ พยาน ให้ การ
นอก ศาล ถ้า จำ แะ ต่อ หน้า ระยะเวลา การ ดู เห็น ว่า แม้ เป็น
เหตุ รัง ก็ ได้ กำหนด ไว้ อย่าง นั้น

ข้อ ๓๗ ถ้า ศาล พบ ความ เห็น ว่า เป็นการ จำ เป็น
เพื่อ ประโยชน์แห่ง ความ ยุติธรรม ที่ จะ เรียก พยาน รางวัล ถ้า ผู้
หนึ่ง ผู้ ใด ที่ ชำนาญ ใน คดี ความ ซึ่ง โจทย์ จำ เลย เป็น กัน นั้น
มา สอบ ตาม ไล่ เลียง ก็ ได้ และ ถ้า ฝ่าย โจทย์ ถ้า ฝ่าย จำ เลย
มี คำ ร้อง ไม่ ให้ ตาม พยาน นั้น ก็ ให้ ระยะเวลา เจด ไว้ ใน ขาบบ
แต่ ซึ่ง จะ ร้อง อุทธรณ์ ก่อน ที่ ได้ ค้ำ ล้น ความ นั้น แล้ว ก็ ร้อง ไม่ ได้

ข้อ ๔๐ คำ ให้ การ พยาน แะ หนึ่ง วิชา ที่ เป็น พยาน ซึ่ง ฝ่าย
โจทย์ ถ้า ฝ่าย จำ เลย จะ อาศัย รอย เป็น ก้ำ เล็ง ใน ความ นั้น ก็ ต้อง นำ
มา ณ ศาล ใน วัน ที่ ชำระ ความ

ข้อ ๔๑ ซึ่ง ผู้ ใด เกี่ยวข้อง ใน เรื่อง ความ ถ้า เป็น ญาติ
พี่น้อง กับ ลุก ความ ก็ ไม่ เป็น เหตุ กัน มิ ให้ เป็น พยาน ใน ความ
นั้น เลย ตัว ลุก ความ เอง ก็ ที่ ภรรยา ญาติ พี่น้อง ผู้ เข้า หุ้น ส่วน
แะ ลุก จำ ของ ลุก ความ ก็ เป็น พยาน ได้ ทั้ง ล้น

หน้า ๘๗๑ ลักษณะ พิจารณา ศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
ข้อ ๔๒ ถ้า ลูกความ ฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใด เมื่อศาล ยัง ไม่
ได้ชำระความ ก็ดี ถ้า เมื่อ กำลัง ชำระความ อยู่ก็ ดี ขอ ต่อ กระ
ลาการ ถ้า กระลาการ เหน้สมควร เอง ก็มี อำนาจ ที่ จะ ห้าม พยาน
ทั้ง ๒ ฝ่าย มิ ให้ เข้า ไป วนศาล ก่อน เวลา ที่ ได้ ให้ การ แล้ว

ว่า ด้วย หมาย ต่าง ๆ ไป ถึง ผู้ ที่ ต้อง คดี

ข้อ ๔๓ หมาย ศาล สำหรับ กำหนด เวลา ว่า ความ ถ้า เริ่ม ก
ตัว จำเลย ถ้า หมาย บังคับ อย่าง ใด ๆ ถ้า หนังสือ ใด ๆ ซึ่ง มี
กำหนด ต้อง ส่ง ไป ถึง ผู้ ใด ๆ นั้น ต้อง ให้ ทนาย ของ ศาล ไป ผู้
ถือ ไป ถ้า ผู้ ที่ เป็น โจทก์ จะ ไป กับ ทนาย ศาล ด้วย ก็ ไป ได้

ข้อ ๔๔ ซึ่ง จะ นำ หมาย ใด ๆ ของ ศาล ไป ถึง ผู้ ใด ก็ ไป
ส่ง ใน เวลา ระหว่าง อาทิตย์ ขึ้น จน อาทิตย์ ตก

ข้อ ๔๕ ถ้า แม้น ว่า ผู้ ที่ มี ชื่อ ใน หมาย ไม่ อยู่ บ้าน ใน เวลา
ที่ ควร ส่ง หมาย ใ้ นั้น จึง ส่ง หมาย ถึง ตัว ผู้ นั้น ไม่ ได้ ก็ ให้
ทนาย มวย หมาย นั้น ไว้ กับ คน หนึ่ง คน ใด ที่ ไม่ ใช่ว่า เด็ก ซึ่ง อยู่ ใน
บ้าน เรือน ผู้ นั้น ถ้า ใน ที่ ทำการ ของ ผู้ นั้น ก็ ดี ให้ ถือ ว่า เหมือน
ได้ ส่ง หมาย ไว้ กับ ตัว ผู้ นั้น

ข้อ ๔๖ ถ้า แม้น ว่า ส่ง หมาย ใ้ กับ ตัว ผู้ ที่ ต้อง คดี ไม่ ได้
ศาล มี อำนาจ ที่ จะ ให้ ส่ง หมาย นั้น โดย อย่าง อื่น ตาม ที่ เป็น
ยุติธรรม ก็ ได้

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ หน้า ๘๗๒

ข้อ ๔๗ ถ้าตัวจำเลยไม่มีบ้านเรือนที่อาไศรย หลักแหล่ง
เมื่อโจทก์ได้ฟ้องความในศาลแล้ว ศาลไม่ต้องมีหมาย
ไปถึงผู้นั้นก็ได้ และมีอำนาจที่จะบังคับให้เกาะตัวผู้นั้นไว้
แต่เรียกประกันแทนตามสมควร เพื่อที่จะกันมิให้ผู้นั้น
หลบหนีคดีแต่ไม่ทำตามคำสั่งของศาล แลเสียค่าธรรมเนียม
ได้ถ้าผู้นั้นหาประกันไม่ได้ ก็ให้ศาลเอาตัวไว้กว่าจะได้ชำระ
ความนั้นแล้ว

ข้อ ๔๘ ถ้าแม้ว่ามีผู้มาขอร้องให้การไว้ต่อศาล
เป็นที่เชื่อฟังได้ ว่าด้วยตัวจำเลยคิดจะหลบหนีไปให้
พ้นอำนาจศาล ถ้าความเรื่องนั้นมีโจทก์ฟ้องไว้ณะศาล แล
ศาลมีอำนาจที่จะบังคับให้เรียกประกันผู้นั้นตามสมควร เพื่อจะ
ให้ผู้นั้นอยู่แต่ทำคำสั่งในเรื่องความนั้น แลให้เสีย
ค่าธรรมเนียมศาล ถ้าจำเลยหาประกันไม่ได้ศาลมีอำนาจที่จะ
บังคับให้เอาตัวจำเลยไว้กว่าจะได้ชำระความนั้นแล้ว

ข้อ ๔๙ ค่าธรรมเนียมศาลนั้น ศาลมีอำนาจที่จะกำหนด
ได้ว่าจะให้ผู้ใดเสีย ถ้าโจทก์ชนะความเต็มตามเนื้อหา
ก็ให้คิดค่าธรรมเนียมศาลกับผู้ที่แพ้ความ ถ้าโจทก์ชนะความ
ไม่เต็มตามเนื้อหา ก็ให้โจทก์จำเลยทั้ง ๒ ฝ่ายช่วยกันเสียค่า
ธรรมเนียมศาลตามส่วนที่ศาลจะเห็นเป็นยุติธรรม

หน้า ๘๗๓ ลักษณะพิจารณา ศาล ต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓

ว่า ด้วย บังคับ ตาม คำตัดสิน

ข้อ ๕๐ ถ้าตัดสิน บังคับ ให้ฝ่าย ไต เสียเงิน แล ผู้ที่
ต้องเสียเงิน ไม่ยอมเสีย ถ้า ละเลย ไว้ ไม่ได้เสีย ผู้ที่ควร
จะ ได้รับเงิน จะขอ ให้ศาล เก็บ ทรัพย์สิน สิ่ง ของ ผู้ นั้น ก็ ได้

ข้อ ๕๑ ถ้า มีผู้ มา ขอ เช่น นั้น แล ผู้ มา ขอ เสีย ค่าธรรมเนียม
เนียม ไว้ ๓ รุกเบีย แล้ว ศาล มี อำนาจ ทำหมาย ประทับ ตรา ให้
ทนาย ไป รังเงิน ผู้ นั้น ตาม คำ ตัดสิน แล ทนาย ผู้ นั้น มี อำนาจ
ไป เก็บ ทรัพย์สิน สิ่ง ของ ผู้ ที่ ชัก ขึ้น คำ ตัดสิน มา จ่าย ตาม ความ
แต่ ห้าม มิ ให้ ทนาย ถือ หมายถึง ผู้ นั้น เก็บ รั้ง เลื่อ ผ้า แล ที่นอน
ของ ผู้ นั้น ถ้า ของ บุตรภรรยา ของ ผู้ นั้น ถ้า เครื่อง มือ ทำการ ของ
ผู้ นั้น มี ราคา แต่ ๑๐ รุกเบีย ลง มา

ข้อ ๕๒ ทรัพย์สิน สิ่ง ของ ที่ รั้ง ไว้ ตั้ง ที่ ถ้าว มา นั้น ห้าม
มิ ให้ ขาย ก่อน กำหนด ๕ วัน ตั้ง แต่ วัน ที่ เก็บ รั้ง แล ก่อน เวลา ที่
ขาย ทรัพย์สิน สิ่ง ของ นั้น ก็ ให้ ทนาย ศาล เก็บ รักษา ไว้ ใน ที่ แห่ง ไต
ที่ สมควร ถ้า มอข ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต เก็บ รักษา ไว้ ตาม ศาล
จะ เห็น สมควร

ข้อ ๕๓ ถ้า แม้น ผู้ เจ้า ของ ทรัพย์สิน นำ เงิน ตาม คำตัดสิน
แต่ ค่าธรรมเนียม ศาล ที่ ตั้ง หมายถึง เร่ง นั้น มา ส่ง ใน เวลา
ที่ ทรัพย์สิน สิ่ง ของ นั้น ยัง ไม่ได้ ขาย แล ก็ ให้ คืน ทรัพย์สิน สิ่ง

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมือง เชียงใหม่ หน้า ๘๗๔
ของ นั้น ไป

ข้อ ๕๔ ทรัพย์สิน ของ ที่ เก็บ ไว้ นั้น ให้ รับ ไว้ กอ กับ
เงิน ที่ ศาล ตัดสิน ให้ เสีย ทั้ง ค่า อรรถ เนียม ศาล ซึ่ง โจทย์ ได้ เสีย
ไว้ แล้ว นั้น แล ค่า อรรถ เนียม ที่ เกิด ขึ้น เพราะ ต้อง เก็บ รับ ทรัพย์สิน
สิ่ง ของ นั้น จง ครบ

ข้อ ๕๕ ถ้า เงิน ที่ ขาย ทรัพย์สิน ของ นั้น ไป เกิน จำนวน
เงิน ที่ จำเลย ต้อง เสีย มาก น้อย เท่า ไฉ ก็ ให้ คืน เงิน ที่ เกิน นั้น
ๆ ทรัพย์สิน ของ ที่ เก็บ ให้ กับ เจ้า ของ

ข้อ บังคับ ใน ความ อุดมณี ซึ่ง ร้อง มา แด่ ศาล ต่าง ประเทศ
เมือง นคร เชียง ใหม่ ตาม ความ ใน ข้อ ๕ หนึ่ง ถึง ฎีกา ศาล
คดี ท. ๑๘๘๓

ความ แห่ง ความ มะโน ษา เวห์

ข้อ ๕๖ ซึ่ง ลูก ความ ร้อง อุดมณี คำ บังคับ ตระลาการ ก่อน
ที่ ได้ ตัดสิน ความ นั้น แล ก็ ร้อง ไม่ ได้ แต่ ถ้า แม้น ว่า ลูก ความ
ไม่ เห็น ชอบ ตาม บังคับ ตระลาการ ข้อ หนึ่ง ข้อ ไฉ ก็ ให้ ลูก ความ
มี คำ ร้อง ขึ้น แล ตระลาการ ตั้ง จด คำ นั้น ลง ไว้ ใน สารบบ
ความ แล ภาย หลัง ถ้า ลูก ความ ร้อง อุดมณี คำ ตัดสิน
เมื่อ ไฉ ผู้ พิพากษา ได้ พิจารณา ตาม คำ ร้อง นั้น ด้วย แล ซึ่ง จะ ร้อง
ทุเตา ขอ อุดมณี คำ ตัดสิน นั้น ก็ ต้อง ร้อง ใน กำหนด เดือน ๑

หน้า ๘๗๕ ลักษณะ พิจารณา ศาลต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ตั้งแต่ ตัดสิน ความ นั้น เมื่อ ไชย กงศุล อังกฤษ ได้ยอม ให้ลูก ความ
ร้อง อุทธรณ์ ความ เรือง โศ ก็ ต้อง แจ้ง ความ ไป ยัง ตระลาการ โดย
เร็ว แล ซึ่ง ขอ ทูลเอา ร้อง ขอ อุทธรณ์ ต่อ ท่าน ตระลาการ ไทใหญ่ ฉา
เมื่อ ไชย กงศุล อังกฤษ แจ้ง ความ ไป ยัง ตระลาการ ว่า ได้ขอนุญาต
ให้ลูก ความ ร้อง อุทธรณ์ ดัง นั้น แล้ว ก็ ให้ ถือ ว่า เป็น ความ ร้อง
อุทธรณ์ ขึ้น ศาล

ข้อ ๕๗ เมื่อลูก ความ ได้ ร้อง ทูลเอา แล้ว ก็ ต้อง ทำ
คำ ชี้ แจ้ง เหตุ ที่ ร้อง อุทธรณ์ นั้น มา ยื่น ไว้ ณ ศาล ต่าง ประเทศ
ใน กำหนด ๑๕ วัน แล ต้อง นำ เงิน ค่า ธรรมเนียม ร้อง อุทธรณ์
คือ คิด ตาม จำนวน เงิน ใน เนื้อหา ร้อย ละ ๒ มา มอบ ไว้ ณ ศาล
แล เวลา ที่ กำหนด ให้ นำ คำ ชี้ แจ้ง มา ส่ง ณ ศาล นั้น ก็ รวม อยู่ ใน
เดือน หนึ่ง ที่ กำหนด ให้ ร้อง อุทธรณ์ ได้ นั้น สำเนา คำ ชี้ แจ้ง ที่ มา ยื่น
นั้น ต้อง ส่ง ให้ ผู้ ที่ เป็น จำเลย ใน ความ อุทธรณ์ นั้น หนึ่ง แล จำเลย
นั้น ต้อง นำ คำ ตอบ มา ยื่น ไว้ ให้ ใน กำหนด ๑๕ วัน ต่อ ไป นั้น

ข้อ ๕๘ เมื่อศาล เมือง นคร เชียง ใหม่ ได้ รับ คำ ตอบ
ของ จำเลย แล้ว ก็ ต้อง ส่ง จำนวน ความ เรือง นั้น มา ณ ศาลา ว่า
การ กรม ทำ ณ กรุง เทพ ฯ โดยทันที ทั้ง จัดหมาย คำ พยาน แล
ต้น หนังสือ ต่าง ๆ ซึ่ง ได้ มา ยื่น ไว้ ณ ศาล แล คำ ตัดสิน แล
คำ ชี้ แจ้ง ของ ตระลาการ ที่ ชำระ ความ นั้น แล คำ ชี้ แจ้ง ของ
ผู้ ร้อง อุทธรณ์ แล คำ ตอบ ของ ผู้ ที่ เป็น จำเลย ใน ความ อุทธรณ์

หน้า ๙๗๗ ลักษณะพิจารณา ศาล ต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ชำระ ความ ณ เมือง นคร ลำปาง เมือง ลำพูน เมือง น่าน เมือง แพร่
ชำระ คัดสิน ความ นั้น ก็ ต้อง อุทธรณ์ เข้า มา ณ กรุง เทพ ๑ อย่าง
เดียวกับ ความ ที่ ตระ ลากา ร ศาล ต่าง ป ระ เเทศ เมือง เชียง ใหม่
ได้ ชำระ คัดสิน ณ เมือง นคร เชียง ใหม่ นั้น เอง

ความ นคร บาด

ข้อ ๖๓ ถ้า ผู้ ที่ เปน โจทก์ ไป พ้อง ความ เอง ได้ ก็ ไป
ฟ้อง เอง แล ถ้า ศาล เห็น สมควร ก็ ให้ โจทก์ สถาปนา ตัว ด้วย ก็ ได้

ข้อ ๖๔ ถ้า จำเลย ยัง ไม่ได้ ตัว มา ก็ ให้ ศาล ทำ หมาย
เรียก ตัว ฎา หมาย เกาะ ตัว ผู้ นั้น มอ ย ให้ ทนาย ศาล ไป เกาะ
ตัว คู่ ความ ตาม ที่ สมควร กับ เหตุ การ คือ ถ้า แม้วา ความ
ที่ พ้อง นั้น เปน ความ ฉกรรจ์ เปน ต้น ว่า ข้อ เขา เงิน ไป ย่อง เขา
ปล้น รับ ของ ผู้ ร้าย ทำ ร้าย เขา ต่าง ๆ มี บาท แผล ทำ หนังสือ
ปลอม ถ้า โทษ เช่น นี้ ก็ ให้ เกาะ ตัว ถ้า ความ ที่ พ้อง เปน ความ
ไม่ ฉกรรจ์ เปน ต้น ว่า นิ นทา ฎา วิ วาท ทุย ตัก กัน เล็ก น้อย ก็ ให้ มี
แต่ หมาย เรียก ตัว จำเลย ก็ ได้

ข้อ ๖๕ ถ้า คำ พ้อง มิ ได้ เปน หนังสือ พ้อง ฎา พ้อง โดย คำ
สถาปนา ของ โจทก์ ฎา คำ สถาปนา ของ พยาน คน หนึ่ง คน ใด ก็ ห้าม
ไม่ให้ มี หมาย ไป เกาะ ตัว จำเลย

ข้อ ๖๖ ศาล มี อำนาจ ที่ จะ ออก หมาย เกาะ ตัว ผู้ หนึ่ง

เล่ม ๓ ลักษณะ พิจารณา ศาล ต่าง ประเทศ เมือง เชียง ใหม่ หน้า ๘๗๘
ผู้ใด ใน เขต แขวง เมือง นคร เชียง ใหม่ ไม่ ต้อง อาศัย รย อำนาจ
อื่นใด ๆ

ข้อ ๖๗ ถ้าผู้ที่มี หมาย เรียก ตัว มา นั้น มิ ได้ มา ศาล ตาม
หมาย ถ้า มี ผู้สาบาล ให้การ ต่อ ศาล ว่า ได้ ส่ง หมาย ไป ถึง
ตัว ผู้ที่ ต้อง หมาย แล้ว ศาล มี อำนาจ ที่จะ ทำ หมาย ไป เกาะ ตัว
ผู้ นั้น มา

ข้อ ๖๘ ถ้า ศาล มี พยาน หลักฐาน ว่า เครื่อง ของ กลาง
สิ่งใด ที่ เก็บ ไว้ ชั่ง ใน เรื่อง ความ ฉกรรจ์ ที่ พัง ณ ศาล มี อยู่
ๆ ทำ ไว้ ใน เรือน ใน บ้าน ของ ผู้ใด ๆ มี พยาน ที่ ควร สงสัย
ว่าเป็น เช่น นั้น ศาล ก็ มี อำนาจ ที่จะ มี หมาย บังคับ ให้ คืน บ้าน
เรือน นั้น ถ้า พบ ของ กลาง สิ่งใด ก็ ให้ จับ ของ นั้น ไว้ แล เอา
ตัวผู้ ซึ่ง อยู่ ใน บ้าน เรือน นั้น ไว้ ด้วย

ข้อ ๖๙ ข้อ บังคับ ที่ ว่า ด้วย พยาน ใน ความ แพ่ง ความ มะโม
ษา เว้น นั้น ก็ ให้ ใช้ ใน ความ นคร บาล เหมือน กัน เว้น แต่ สาม
แฉก ภรรยา ผู้ที่ ต้อง คดี ใน ความ นคร บาล นั้น ไม่ ต้อง ให้การ กล่าว
โทษ กัน แล กัน แล บังคับ ผู้ นั้น ให้การ ไม่ได้ แล พยาน ก็ ต้อง
มี หมาย เรียก ตัว ความตาม (ใน แยก ที่ ๗)

ข้อ ๗๐ ถ้าผู้ที่เป็น จำเลย มา ณ ศาล โดย ที่ หมาย
เรียก ตัว มา ฤ เกาะ ตัว มา แล้ว ศาล ต้อง พิจารณา ว่า มี พยาน
ควร ที่จะ สงสัย ผู้ นั้น โดยแท้ จึง ให้ เอา ตัว ชั่ง ไว้ กว่า จะ ถึง วัน

หน้า ๘๗๘ ลักษณะพิจารณาศาลต่าง ประเทศ เมือง เชียงใหม่ เล่ม ๓
กำหนดชำระความ ฎา ให้ประกันตัว ไป คือศาล ต้อง ให้พยาน
ที่รู้เหตุ สาบด ตัว ให้การ แล ให้ผู้ฟ้อง สาบด ตัว ฎา ทำ อย่าง
หนึ่ง อย่าง ใด ที่ ศาล เปนยุติ อรวม แล สมควร

ข้อ ๗๑ ถ้า ที่ ต้อง หา จะ ถาม พยาน ซึ่ง กล่าว โทษ นั้น
อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ก็ ถาม ได้ แล คำ ให้การ ตาม จำเลย นั้น ก็ ให้
ใช้ เปน คำ ให้การ เหมือน กัน

ข้อ ๗๒ ศาล ต้อง อ่าน คำ ฟ้อง แล คำ พยาน ต่าง ๆ ที่ เปน
ข้อ กล่าว โทษ นั้น ให้ จำเลย ฟัง แล ถาม จำเลย ว่า จะ ตอบ ความ ที่
ฟ้อง ประการ ใด แล ถ้า จำเลย ให้การ ประการ ใด ก็ จดลง
ไว้ แล อ่าน ให้ จำเลย ฟัง แล คำ ของ จำเลย นั้น ถ้า เปน ความ
รับ ตาม หา อย่าง ไว ก็ ให้ ใช้ เหมือน คำ พยาน ได้ ไม่ ต้อง ทา
พยาน ใน ข้อ นั้น ต่อ ไป

ข้อ ๗๓ ถ้า พยาน มา ศาล ไม่ทัน ฎา มี เหตุอื่น สมควร ที่
ศาล เห็น ว่า ควร เลื่อน กำหนด พิจารณา ความ ชั้น ต้น นั้น ศาล ก็ มี
อำนาจ เลื่อน เวลา ไป ได้ ตาม สมควร แล ให้ เขา ตัว จำเลย ไว
ก็ ได้ ตาม ที่ จะ เห็น สมควร

ข้อ ๗๔ ถ้า ศาล เห็น ว่า บันดา คำ พยาน ที่ นำ พิจารณา
ใน ความ ชั้น ต้น นั้น ไม่ กอ ที่ เปน หลัก ถาน ว่า จำเลย มี ข้อ ผิด
แล ไม่ กอ สมควร ที่ จะ เขา ตัว ไว ชำระ ต่อ ไป ก็ ให้ ศาล บังคับ
ให้ ปล่อย ตัว ไป โดย ทัน ที่ ก็ ถ้า ศาล เห็น ว่า มี พยาน หลัก ถาน

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๘๐
ขอสมควรก็ให้เขาตัวผู้นั้นชังไว้ ว่าจะได้ชำระความนั้น
ฎาให้ประกันไปก็ได้ ตามที่เห็นสมควรกับเหตุการณ์

ข้อ ๗๕ ผู้ที่ร้องฟ้องมา ณ ศาล ตามหมายเรียกตัวฎา
หมายเกาะตัวฎาอย่างอื่น ถ้าโจทก์ได้ทราบกำหนดเวลาแต่ทำ
บดที่จะชำระความนั้นแล้ว แต่มิได้ไปศาลตามกำหนด ฎา
มิได้แต่งตั้งนายไปแทนตัว ก็ให้ศาลเลิกความแต่ปล่อยตัว
จำเลยไป เว้นแต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะเลื่อนเวลาไปชำระ
เวลาอื่นก็ได้

ข้อ ๗๖ ถ้าในเวลาชำระความฝ่ายโจทก์มา ณ ศาลเอง
ก็ดี ฎาแต่งตั้งนายมาว่าความแทนก็ดี ก็ให้ศาลพิจารณา
ความแต่ตัดสินให้เด็ดขาด

ข้อ ๗๗ ต้องยอมให้จำเลย ให้การแก้ตัวในข้อที่ฟ้อง
หาตลอด แต่ต้องยอมให้สอบถามฟอกชกพยานของโจทก์
ก็ถ้าจำเลยถามพยานของโจทก์แล้ว ฝ่ายโจทก์ก็มีอำนาจที่
จะฟอกชกพยานของตนได้อีก

ข้อ ๗๘ ต้องแจ้งให้จำเลยทราบความ เมื่อความที่ฟ้อง
หาแล้ว ถ้าจำเลยรับสารภาพแต่มิได้มีข้อแก้ตัว ฎาชี้แจง
เหตุที่ควรลดหย่อนผ่อนโทษ ศาลก็มีอำนาจตัดสินทำโทษ
จำเลยได้ตามที่รับสารภาพ

มา ๘๘๑ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
ข้อ ๗๘ ก็ถ้าจำเลยไม่รับ ความ ที่ฟ้อง ทา ก็ให้ศาล
พิจารณาด้อย ค่าผู้ ที่ฟ้อง ทา แล ค่าพยาน แล สิ่ง ที่ เปน พยาน
ตามที่ โจทย์ นำ มาอ้าง

ข้อ ๘๐ ถ้า ฝ่าย จำเลย อ้าง พยาน ได้ ทาน ฝ่าย โจทย์
จะนำ พยาน มา ได้ ทาน พยาน จำเลย ด้วย ก็ ได้

ข้อ ๘๑ ถ้า ใน เวลาใด ก่อน ชำระ ความ ถ้า เวลา ที่ กำลัง
ชำระ ความ อยู่ ศาล เห็น สม ควร โดย เหตุ ใด ที่ บัง ควร ที่ มี แจ้ง
อยู่ ใน บานูชี รายงาน ศาล ที่ จะ ได้ เลื่อน เวลา ชำระ ความ นั้น ไป
วัน อื่น ก็ เลื่อน เวลา ได้ แต่ ต้อง กำหนด วัน แล เวลา ที่ จะ ว่า
ความ ต่อ ไป นั้น เขียน เปน หนังสือ ปิด ไว้ ณ ศาล โดย ทัน ที

ข้อ ๘๒ ใน ระยะ ที่ เลื่อน เวลา ไป ยัง ไม่ ได้ ชำระ ความ นั้น
ศาล เห็น สม ควร จะ ปล่อย ตัว จำเลย ไป ถ้า ให้ ชัง ตราง ไว้ ถ้า ให้ มี
ประกัน ไป ก็ ได้ ตาม เหตุ การ สุด แล้ว แต่ ศาล จะ เห็น สม ควร

ข้อ ๘๓ เมื่อ ศาล ได้ ฟัง คำ ฝ่าย โจทย์ แล ฝ่าย จำเลย
แล ค่าพยาน ทั้ง ๒ ฝ่าย แล้ว ก็ ให้ ทำ คำ ตัด สิน คือ ให้ ตัด สิน
ทำ โทษ ผู้ ที่ ต้อง ฟ้อง ถ้า ตัด สิน ให้ ยก เลิก คำ ฟ้อง นั้น เสีย
ที เดียว

ข้อ ๘๔ ถ้า ใน คำ ตัด สิน มี ว่า ให้ ผู้ ที่ ต้อง เสีย เงิน เปน
ค่า ปรับ โทษ ถ้า เบื่อ ทำ ขวัญ ถ้า ค่า ธรรม เนียม ฤชา ประการ ใด
ศาล มี อำนาจ ที่ จะ ให้ เก็บ ทรัพย์สิน สิ่ง ของ ผู้ ที่ ต้อง โทษ มา ขาย

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๘๒
เอาเงินตามคำตัดสิน

ข้อ ๘๕ ถ้าทนายศาลไปเก็บทรัพย์สินสิ่งของตามหมาย
นั้นกลับมาแจ้งว่า ไม่ได้ทรัพย์สินสิ่งของอันใดที่จะขายเอา
เงินตามคำตัดสิน แลเงินค่าธรรมเนียมฤชานั้นได้ ศาลก็มี
อำนาจที่จะเอาตัวผู้นั้นขังคุกไว้ มีกำหนดตามที่โทษผู้นั้น
มากแต่น้อย

ข้อ ๘๖ ถ้าผู้ที่ต้องโทษ นำเงินมาเสียตามคำตัดสิน
ทั้งเงินค่าธรรมเนียมฤชาแล้ว ก่อนเวลาที่ขายทรัพย์สินสิ่ง
ของที่ต้องรับนั้น ก็ให้ปล่อยทรัพย์สินสิ่งของที่เก็บรับมาไว้
คืนให้ไปทั้งสิ้นโดยทันที

ข้อ ๘๗ ความที่ยกเว้น เลือเจ้าทรัพย์สินสิ่งของผู้ที่ต้อง
หาในความแห่งความมโนษาเห็น ก็ต้องใช้ในความนคร
บาลเหมือนกัน

ข้อ บังคับด้วย ร้องอุทธรณ์ความนครบาล ที่ตัดสินในศาล
ต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่ ตามความในข้อ ๘ หนังสือนิติ
สัญญา กฤศศักดิ์ราช ๑๖๘๓

ข้อ ๘๘ ถ้าถูกความฝ่ายใด จะขอทุเลาร้องอุทธรณ์
ต้องขอทุเลาในกำหนดเดือนหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ได้อัดเงินความนั้น

ข้อ ๘๙ ถ้าฝ่ายโจทก์ฎาฝ่ายจำเลย ได้รับอนุญาต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้า ๔๘๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
 ร้อง อุธรณ์แล้ว   ตระลาการ ต้อง ส่ง สำ นวน ความ เรือง นั้น ลง มา
 ณะกรุงเทพฯ   พร้อม ด้วย คำ ให้การ พยานแล สิ่ง ทุก อย่างซึ่ง
 ได้นำ มา เป็น พยาน ณะศาล   กับ คำ ตัด สิน คำ ชี้ แจง ของ ตระ
 ลาการ   ผู้ ซึ่ง ชำระ ความ เรือง นั้น   ถ้า คำ อนุญาต ให้ ร้อง ทุก ชั
 นั้น   วัช กง สุต อัง กฤษ เป็น ผู้ อนุ ญาติ ให้ ลุ ก ความ   วัช กง สุต
 อัง กฤษ ต้อง แจง ความ ให้ ตระลาการ ทราบ โดย เร็ว   แล้ว ตระลาการ
 ตัด ส่ง สำ นวน ความ ไป ดัง ที่ กำหนด ไว้ ข้าง บน   ข้อ ซึ่ง ได้ ร้อง
 ทูเตาอุธรณ์   ค่อ ท่าน ตระ ลาการ ผู้ ซึ่ง ชำระ ความ   แล ซึ่ง วัช
 กง สุต อัง กฤษ   จะ ได้ แจง ความ ไป ยัง ตระลาการ ว่า อนุ ญาติ ให้
 ร้อง อุธรณ์นั้น   ให้ ถือ ว่า เป็น การ ร้อง อุธรณ์ ขึ้น ศาล

ข้อ ๕๐   ซึ่ง ผู้ อุธรณ์ จะ ลง มา ว่า ความ อุธรณ์ ณะกรุงเทพฯ
 ฎา แต่ง ทนาย ลง มา ว่า ความ นั้น   ก็ ไม่ เป็น การ บังคับ จำเลย เป็น

๕๔

๖๐

ข้อ ๕๑ ความ ใน ข้อ   ซึ่งเป็น ข้อ บังคับ ใน

๖๑

๖๒

ความ แห่ง นั้น ให้ ใช้ ใน ความ นครบาส ด้วย ตาม ควร แก่ เหตุ การ
 แบบ ที่ ๑

หมาย เรียก ตัว ใน ความ ทา กัน แต่ ๒ ชั ลง มา
 ศาล ต่าง ประเทศ เมืองนคร เชียง ใหม่

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมือง เชียง ใหม่ หน้า ๙๙๔
ณ วัน คำ เดือน ปี คักราช ๑๒
ความเรื่อง โจทย์
ความเรื่อง จำเลย
ถึง อยู่บ้าน ซึ่ง เปน จำเลย

โดยหนังสือ นี้ ได้ บัง คับ ให้ เจ้า มา ศาล

ณ วัน คำ เดือน ปี เวลา
โมง เพื่อ จะ ชำระ ความ ซึ่ง อยู่ บ้าน
มาร้อง ที่ นี้ ต้อง แจ้ง ความ ให้ ชัด ว่า พ้อง ความ

ประการ ไต หา เปน เนื้อ เงิน เท่า ไหร่ ทรา คาส

แจ้ง ความ ถ้า เจ้า ไม่ ได้ มา ศาล เอง ฤ แต่ ง ทนาย มา ศาล
ใน คำ มล เวลา ที่ ก่าหนด ไว้ ศาล ก็ จะ บัง คับ การ ไป ตาม

ที่ เห็น สม คว เป็น ยุติธรรม หมายถึง นี้ ได้ มี ไป โดย ความ ที่
ข้าพเจ้า ขอ (เช่น ชื่อ) โจทย์ ให้ ยื่น หมายถึง นี้ ให้ จำเลย

แต่ ณ วัน คำ เดือน ปี คักราช ๑๒

(เช่น ชื่อ) ทนายศาล

แบบที่ ๒

เรื่อง รว สำหรับ ส่ง จำเลย

ศาล ต่าง ประเทศ ณ เมือง

ณ วัน คำ เดือน ปี คักราช ๑๒

ความเรื่อง โจทย์ จำเลย

หน้า ๘๘๕ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓

ขอคำนับ ยื่น ท่าน ตรีตา การศาล ต่าง ประเทศ

ณเมือง เรื่อง รว ของ ข้าพเจ้า

ชื่อ อยู่บ้าน โงทย์

ขอ ร้อง ว่า ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔

เพราะ ดังนี้ ข้าพเจ้า ขอ ท่าน ได้ โปรด

ประการ ๑ ประการ ๒

แต่ขอ ท่าน ได้บังคับ ตัดสิน ให้กับข้าพเจ้าตามที่ สสมควร กับ เหตุ

การ จำเลย ใน ความเรื่องนี้ ชื่อ อยู่บ้าน

เรื่อง รว นี้ ต้อง ยื่น ให้จำเลย แต่ จำเลย ต้อง ทำ คำ ให้การ

แก้คดี ได้มอย หนังสือ นี้ ให้จำเลย

ณวัน คำมายื่นใน ๘ วัน ตั้งแต่วัน ได้รับ

หนังสือ นี้ ณวัน คำ ยี่ ศักราช ๑๒

(เช่น ชื่อ) ตรีตาการ (เช่น ชื่อ) ทนาย ศาล

แบบที่ ๓

ศาล ต่าง ประเทศเมือง นคร เชียง ใหม่

ความเรื่อง โงทย์จำเลย

ข้าพเจ้า จำเลย ใน เรื่อง ความ ซึ่ง อ้าง ข้าง บน นั้น

ขอ ให้การแก้คดี โงทย์ร้อง นั้น ว่า ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓

(เช่น ชื่อ) จำเลย ฎา ว่า ทนาย จำเลย

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมือง เชียง ใหม่ หน้า ๘๘๖

แบบที่ ๔

แจ้ง ความ ว่า ด้วย ได้ยก ความ ไป จด ไว้ ใน บัญชี ความ

พิจารณา ต่อ ไป

ศาล ต่าง ประเทศ เมือง

ณ วัน คำ ปี ศักราช ๑๒

ความ เรื่อง โจทก์ จำเลย

แจ้ง ความ มา ยัง ฎา โจทก์ จำเลย

ความ เรื่อง นี้ จะ ยก ออก จาก บัญชี ความ ชั้น แรก ไป จด ไว้ ใน บัญชี

ความ ที่ จะ ชำระ ต่อ ไป

แต่ ณ วัน คำ ปี ศักราช ๑๒

แต่ ถ้า มี เวลา ก็ จะ ได้ ชำระ ตาม ลำ ดับ ความ ใน วัน นั้น ถ้า ไม่

มี เวลา ก็ จะ ได้ นัด ว่า ความ วัน อื่น ต่อ ไป แล จะ ได้ แจ้ง กำหนด

ให้ ท่าน ทราบ

ขอ ท่าน ได้ พิเคราะห์ คำ คักเตือน ต่อ ไป นี้ ถ้า โจทก์ มิ ได้

มา ว่า ความ เอง ฎา มิ ได้ แต่ง ทนาย มา ว่า ความ แทน ใน วัน

กำหนด นั้น ถ้า เรียก ความ ขึ้น แล จะ ให้ ยก ความ เสีย ก็ ได้ แล

บาง ที่ โจทก์ จะ ต้อง เสีย เงิน ให้ กับ จำเลย เช่น ค่า บ่วย การ ความ ที่

ศาล จะ ได้ กำหนด แล ความ นั้น จะ ต้อง จด ไว้ ใน บัญชี ความ ที่

จะ ชำระ นั้น ใหม่ โจทก์ ก็ จะ ต้อง เสีย เวลา ค่า บ่วย การ ไป มาก

ถ้า จำเลย มิ ได้ มา ณฑล ใน เวลา กำหนด แล มิ ได้ แต่ง ทนาย

หน้า ๔๔๗ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
มาว่า ความแทน ถ้าเรียก ความ ขึ้นแล้ว ศาล มี อำนาจ ที่จะบังคับ
ให้ว่า ความ นั้น ต่อ ไป ใน เวลา ที่ จำเลย ไม่ อยู่ แต่ จะ พัง คำ พยาน
ของ โจทก์ แต่ จะ ตัด ลิน ความ นั้น แต่ จะ บัง คับ ตาม คำ ตัด ลิน
นั้น ก็ ได้ ถ้า ฝ่าย โจทก์ ฝ่าย จำเลย จะ ขอ ต่อ ระยะเวลา ให้
เลื่อน เวลา ก็ ต้อง ขอ เสีย โดย เร็ว ถ้า ขอ ให้ ออก หมาย เพื่อ การ
นั้น โดย อา ไครย ความ จริง สิ่ง ไต เปน ต้น ว่า พยาน ที่ สำคัญ
มิ ได้ มา ศาล ถ้า เหตุ อย่าง อื่น เช่น นี้ ก็ ต้อง แจง ความ ว่า เหตุ ที่
ใคร นั้น เปน อย่างไร แต่ ต้อง ให้ มี ความ คำ พยาน แต่ ๒ ปาก ขึ้น ไป
มา ยื่น ไว้ ณ ศาล ก่อน ที่ จะ ขอ ดัง นั้น ได้

ขอ ตัก เคื่อน ลูก ความ ทั้ง ๒ ฝ่าย

ว่า เวลา ที่ จะ มา ให้ ชำระ ความ นั้น ต้อง นำ ผู้ ที่ เปน พยาน
แต่ สิ่ง ที่ เปน พยาน มา อ้าง ให้ พร้อม ทั้ง พยาน ฝ่าย โจทก์ แต่ พยาน
ฝ่าย จำเลย คำ พยาน แต่ สิ่ง ที่ เปน พยาน นั้น จะต้อง ให้ การ ใน
วัน ที่ ชำระ ความ มิ ใช่ ต้อง การ วันที่ ต่อ ๆ ไป ถ้า มิ ได้ นำ
พยาน แต่ สิ่ง ที่ เปน พยาน นั้น มา ให้ ทัน ใน วัน ที่ กำหนด บาง ที่
ลูก ความ จะ นำ มา ใน เวลา อื่น มิ ได้ เลย ถ้า ถ้ายอม ให้ นำ มา
บาง ที่ ศาล ก็ จะต้อง บัง คับ ให้ เสีย ค่า ธรรมเนียม ให้ ลูก ความ อีก
ฝ่าย หนึ่ง ถ้า จะ บัง คับ อย่าง อื่น อีก ตาม ที่ ศาล จะ เห็น สมควร
ถ้า ลูก ความ ปรารถนา จะ ให้ พยาน มา ณ ศาล มิ ได้ คิด าค เคลื่อน
ก็ ควร จะ ขอ ให้ ศาล ออก หมาย เรียก ตัว พยาน มา ณ ศาล แต่ ซึ่ง

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๘๘
จะขอตั้งนี้ ก็ควร จะขอให้ มี เวลา ล่วง หน้า ภาส สม ควร ที่ จะเรียก
พยาน มา ณฑาล ได้ ทัน กำหนด ถ้า จะ ให้ พยาน ผู้ นั้น นำ สมุด ฎา
หนังสือ ไต่ ๆ มา ด้วย ก็ ต้อง กำหนด ใน หมาย เรียก ตัว ให้ แจง
ชัด พยาน จะ ได้ เข้า ใจ ถ้วน ถึ

ถ้า ลุก ความ ผ่าย หนึ่ง ผ่าย ไต ต้อง ประสงค์ หนังสือ ฎา สมุด
ไต่ ซึ่ง อยู่ กับ ผู้ อื่น มา ใช้ เป็น พยาน ก็ ต้อง มี หนังสือ ไป ขอ ต่อ
ผู้ นั้น ล่วง หน้า ให้ ผู้ นั้น นำ ไป ณฑาล ใน เวลา ที่ ชำระ ความ ถ้า
มิ ตั้ง นั้น จะ ให้ ถ้อย คำ ไป ว่า ด้วย ความ ใน หนังสือ นั้น ก็ จะ รับ
เป็น พยาน ไม่ ได้ ซึ่ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต่ เกี่ยว ข้อง เป็น ญาติ ฎา มี ประ
โยชน์ กับ ลุก ความ ก็ ไม่ เป็น ที่ ต้อง คำน ปรองการ ไต่ ตัว ลุก
ความ เอง ภรรยา ญาติ พี่น้อง ผู้ เข้า ทุน ล้วน ลุก จ้าง ของ ลุก ความ
ก็ เป็น พยาน ได้ ทั้ง นั้น

แบบที่ ๕

หมาย เรียก ตัว พยาน ความ แพง

ศาล ต่าง ประเทศ เมือง

ณ วัน คำ เดือน ปี ศักราช ๑๒

ความ เรื่อง โจทย์ จำเลย

หมาย มา ยัง

ข้อ บังคับ โดย หนังสือ นี้ ให้ เจ้า มา ศาล

หน้า ๘๘๘ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
ณวัน คำเดือน ปี คักราช ๑๒

เวลา เพื่อ ที่จะชำระความ ซึ่ง
อยู่บ้าน (ในที่นี้ ให้แจ้งความ โดยสังเขป ให้ชัดว่าเป็นความหา
กันอย่างไร)

แต่ต้องมา ณศาลทุกวัน ไป กว่าจะชำระความ ให้แล้ว จะ
ได้ ให้การ ช่าง ฝ่าย โจทก์

(ถ้าเป็นพยาน ของฝ่าย จำเลย จะได้ว่า ให้การ ช่าง ฝ่าย จำเลย)

แบบที่ ๖

หมายบังคับให้ชายทรัพย์สินสิ่งของ ฯ จำเลย

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน คำมี คักราช ๑๒ เรื่องความ

หมายมาถึง ด้วยเมื่อณวัน คำมี

คักราช ๑๒ ได้ตัดสินความที่กำหนด ช่างบนนั้น ให้ฝ่าย

โจทก์ซื้อ ได้รับเงินแต่จำเลยซื้อ แต่ได้บังคับให้จำเลย

เสียเงิน กับเงินค่าธรรมเนียมศาล ในกำหนดตั้งแต่วัน

ที่ตัดสินความนั้น แต่บัดนี้ศาลได้ทราบความว่า เงินตาม

ความตัดสินยังค้างอยู่แต่ฝ่ายโจทก์ซื้อ ได้มาร้องว่า

ทรัพย์สินสิ่งของ ฯ ควรจะขายเอาเงินตามค่าตัดสิน เพราะตั้ง

นั้นหนังสือนี้เป็นที่บังคับให้ (ที่นี้ให้เขียนชื่อหมายศาล) เก็บ

รับแต่ชายทรัพย์สินสิ่งของจำเลยที่ว่ามานั้น เอาใช้ตามค่า

เล่ม ๓ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๘๕๐

ตัดสิน แล ค่าธรรมเนียมศาล แล ค่าธรรมเนียม สำหรับ หมายถึง

นี้ ให้จนครบแล้ว ถ้าขายเงิน ได้มาก น้อย เท่าใด แล ได้

ทำตามหมาย บังคับ นี้ ประการใด ก็ให้นำความ มาแจ้ง ณฑศาล

จำนวนเงิน ตาม คำตัดสิน ค่าธรรมเนียม ศาล ดอก เบี้ย บั๊ละ

เปเชน คำหมาย ฉบับ นี้ เปน เงิน รวม

หมาย อนุญาต ให้เก็บ วิชาทรัพย์สิน ของ จำเลย ได้ทุก อย่าง เว้น

ไว้แต่เสื้อผ้าที่ นอน ของ ตัว จำเลย แล บุตรภรรยา ของ

จำเลย แล เครื่อง มือ ทำการ ของ จำเลย ซึ่ง มีราคา รวมเงิน

๒๐ บาท ลงมา แล ยอม ให้เก็บ วิชา เงิน ตรา ตัว เงิน ต่าง ๆ

หนังสือผิด ใช้เงิน หนังสือจำนำ ฎา ของ ที่ เปน จำนำ แทน เงิน ของ

จำเลย แล เงิน แล ตัวหนังสือ ต่าง ๆ นั้น ต้อง มอบ ไว้ ณฑศาล ๆ จะ

ได้บังคับ ไป ตาม ที่ เหน สสมควร แล ยุติธรรม ขอแจ้ง ความ ว่า

ถ้า ทนาย ศาล จะคิด ค่าธรรมเนียม ที่ เก็บ วิชา แล ขาย ของ นั้น

มา ยื่น โดย ถูกต้อง ใน กำหนด ๕ วัน ตั้งแต่วัน เก็บ วิชา ของ นั้น

แล้ว ก็จะต้อง คิดเงิน ให้ แล บวกเข้า ในเงิน ที่ จำเลย ต้อง เสีย

แบบ ที่ ๗

หมายเรียกตัวพยาน

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน คำบี คักราช

หมายมายัง อยู่บ้าน ด้วย

๔๔๑

กรมศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่

หน้า ๘๘๑ ลักษณะพิจารณาศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
อยู่บ้าน   ต้อง พ้อง ฤคศาสตร์ ว่า

แต่ ศาล เห็น ว่า   ตัว ของ ท่าน จะ ให้ การ ใน เรื่อง ความ ที่ พ้อง นั้น
ได้ เป็น ความ สำคัญ   เพราะ คัง นี้ ต้อง บังคับ ให้ ท่าน มา ฤคศาสตร์

ณ วัน   คำ บี้   ศักราช   เวลา   จะ ได้ ให้
การ ตาม ที่ ท่าน รู้ เห็น   ใน ความ เรื่อง ที่ พ้อง นั้น ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง
ว่า   เมื่อ ณ วัน   คำ บี้

ศักราช   เวลา   ข้าพเจ้า ได้ ยื่น สำเนา หมายถึง
ไว้   กับ ตัว พยาน ที่ มี ชื่อ ใน หมายถึง นั้น แล้ว (เห็น ชื่อ) ทนาย
ศาล   ชั้น แรก

ศาล ต่าง ประเทศ เมือง นคร เชียงใหม่

ณ วัน   คำ บี้   ศักราช
ความ เรื่อง   แจ้ง ความ มา ยัง   ให้ มา พร้อม
กัน ฤคศาสตร์ เพื่อ จะ พิจารณา ความ ชั้น แรก   ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ

๑๑

ข้อ   ๑๔   กระบวน พิจารณา ความ   ใหม่ แต่ วันที่

๑๕

๑๖

ให้ จึง ได้

หมาย นัด ตัดสิน

ศาล ต่าง ประเทศ เมือง นคร เชียงใหม่

ณวัน   คำ บั   ศักราช   ความ เรือง

แจ้ง ความ มา ยัง   ด้วย จะพิจารณา ความ ไป แต่ ณ วัน

เวลาเช้า ๔ โมง   ถ้า มี เวลา ก็ จะพิจารณา ใน วัน นั้น   ถ้า ไม่มี เวลา

ก็ จะ ได้ นั้น ต่อ ไป   ขอ ตัก เตือน ถ้า โจทย์ มิ ได้ มา ว่า

ความ เอง   ถ้า แต่ง ทนาย มา ว่า ความ แทน ใน วัน กำหนด   ถ้า เรียก

ความ ขึ้น แล้ว จะ ให้ ยก ความ เสีย ก็ ได้   ถ้า จำเลย มิ ได้ มา ศาล

ใน วัน กำหนด แล มิ ได้ แต่ง ทนาย มา ว่า ความ แทน   ถ้า เรียก ความ

ขึ้น แล้ว   ศาล มี อำนาจ บังคับ ให้ ว่า ความ นั้น ต่อ ไป   ใน เวลา

ที่ จำเลย ไม่ อยู่ แล จะ พัง คำ พยาน ของ โจทย์   แล จะ ตัดสิน ความ

นั้น   แล จะ บังคับ ตาม คำ ตัดสิน นั้น ก็ ได้

พระราชบัญญัติ สำหรับเครื่องขัตติยราชอิสริยยศอันมี

เกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งตรามหาจักรีบรมราชวงศ์

คุณมัสสุ พระพุทธศาสนายุกาล เป็นอดีตภาค ล่วง แล้ว ๒๔๒๔

พรรษา จุลศักราช ๑๒๔๔ ตรงคลังวังมระวิสาขมาสชุลศักราช

สุกัรวาร บัศยุบันกาล บัณณรสมพรรษา ปริจเฉท กาลกำหนด ซึ่ง เป็น วัน

มหา มงคล สมัย มหุติวาร ที่ บัณจบ ครบ ร้อย ปี ครั้ง แรก   นับ ตั้ง แต่ วัน

พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์   ประชุม บรมกระษัตริย์

ใน พระบรมราช จักรกวีวงศ์ บัศยุบัน นี้   ได้ ทรง สถาปนา กรุงเทพ มหา

นคร อมรัตน โกสินทร มหินทรายุทธยา   บาง กอก บรมราชธานี นี้ มา

ศูนย์รวมเอกสารศิลปวัฒนธรรม

หน้า ๘๑๕๓   ลักษณะ ตรา มหาจักรีบรมราชวงศ์   เล่ม ๓
 พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว   พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหา
 จุฬาลงกรณ์   บดินทรเทพยมหามงกุฏ   บรมราชครูวิวงษ์
 วรุตมพงษ์บริพัต   วรชติยราช นิกโรดม   จาตุรนต์บรม มหาจักรพรรดิ
 ราชสังกาศ   รุกโศสุชาติ สุทศเคราหณี   จักรกรี บรมนารถ
 มหามงกุฏราชวรวงศ์   สุจริตมุตสุสภารัต   อรรคอุกฤษฐไพบุลย   บุรพา
 ดุสย กฤษดาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์   ธัญญลักษณวิจิตรโสภาคย
 สรรพางค์   มหาชโนตมางค์ ประนต บาทบงกชยุคล   ประสิทธิ์
 สรรพสุภผล   กุศล บรมสุขุมาลัย   ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณ
 อุดมพิเศศสรรพเทวดานุรักษ์   วิถี รุศศักดิ์สมญา พิณิตประชานารถ
 เปรมกระมลชติยราชประยูร   มุตมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเตชาธิการ
 บริบูรณ์คุณสารสยามาทินคร   วรุตเมกราชดิลกปริวานายก   อนันต
 มหันตวรฤทธิเดช   สรรพวิเศศศิรินทร   อเนกชนนิกร สโมสรวสม
 มติ   ประสิทธิ์อารยคมโศดมบรมราชสมบัติ   นพปดลเสวตร นัตวาทิ
 ฉัตร   ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเศกาภิศิต   สรรพทศทิศ
 วิชิต ไชย   สกลมโหฬารวิกรมมหาสวามินทร์   มเหศวรมหินทรมหา
 ราชธานีราชวโรดม   บรมนารถชาติอาชาวไศรย   พุทธาทิ ไตรยรัตน
 สรรवारักษ์   อุดมศักดิ์ อรรคนเรศราชิยดี   เมตตากกรุณาสิทธิ์ลไทย
 อโนปไมยบุญการ   สกลไพศารมหารัษฎาธิบดินทร   ปรมินทร์
 อรรมิกมหาราชธานีราช บรมนารถบพิตร   พระจุลจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว
 ซึ่ง เสด็จ เถลิง ถวัลยราชสมบัติ   เปน พระเจ้าแผ่นดิน ใหญ่   ที่

คำรบห้า โดยลำดับ รัชกาล ใน พระบรมราชวงษ์ บัณฑิตยัณนี้ เล็ดจ
 พระราชดำเนิน โดย ขบวน พยุหยาตรา ประทับ ที่ พลับ พลา จตุรมุข
 ท้อง สยาม หลวง ทรง ประดิษฐาน สิตา ก่อ พระกฤษ พระ
 มณฑป ปฐมบรมราชานุสาวรีย์ ที่ สถิตย พระบรมรูป สมเด็จพระ
 บรมมหาไปยกาธิราช คือ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว บรมราชา
 ธิราช วามาศิบัติที่ ๔ ซึ่ง ปราบกฎ พระนาม ว่า สมเด็จพระบรม
 ราช มหา จักรกรี บรม นารถ พระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์ แด
 ทรง วาง สิตา ก่อ พระกฤษ ศาล สถิตย ยุติธรรม เสร็จ ทั้ง สอง สฐาน
 แล้ว เล็ดจ กลับ ยัง พลับ พลา จตุรมุข ประทับ ณ พระที่นั่ง พุทธศาล
 ทองคำ ภายใต้พระมตามงคต เสวตวรรต โดย อัคราภิมุข พร้อม
 ด้วย พระบรมราชวงษานุวงษ์ ฝ่าย หน้า ฝ่าย ใน แด เสนายตี มุขมนตรี
 เจ้า ราชนิกุล ข้า ทูล ของธูลี พระบาท เสวกามาตย์ผู้ ใหญ่
 ผู้น้อย ทหาร พลเรือน เจ้า ประเทศราช หัวเมือง เอก โท ตรี จัตวา
 ปาก ใต้ฝ่าย เหนือ แด ผู้แทน คอเวอนแมนต์ ต่าง ประเทศ ซึ่ง
 มี ทาง พระราช ไมตรี เจ้า ทูล ของธูลี พระบาท โดย ลำดับ พร้อม
 กัน พระบาท สมเด็จพระ บรมนารถ บรมบพิตร พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
 ทรง พระราช ดำริห์ โดย พระราช กตัญญูคา นุสร ว่าทั้ง พระเดช
 พระคุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาลงกรณ์ อัน เปน
 ปฐมบรมราชวงษ์ว่า สมเด็จพระบรม มหาไปยกาธิราช พระองค์ เปน
 บรรพบุรุษ ทรง พระคุณ ธรรม อัน มหาประเสริฐ เพราะพระองค์

เปน เจ้า ของ ใน ต้น เดิม   เริ่ม แรก สฐาปนา กรุง เทพมหานคร บาง
 กอก นี้   ให้ เปน บรมราชธานี ใหญ่ ขึ้น   แล ได้ ปราย ปราม หมู่
 ปรบั กษ บั จจามิตร ทุก ทิศ ทุก ทาง ให้ สงบ เรียบ ราบ   แล พระ
 ราชอาณาจักร ได้ ใหญ่ กว้าง   ประดิษฐาน พระบรมราชวงษ์ ให้
 ดำรง คี ยัต ยืน ถาวร มา ไม่มี เหตุการ อันตราย   แล ได้ ปก
 ครอง ไพร่ พ้า ประชา ราษฎร ให้ ได้ ความ เกษม สุข สำราญ   ตลอด
 เนื่อง เปน ลำดับ มา จน ถึง กาล บัด นี้   บั น จบ ครบ รอบ ร้อย ปี   สำเร็จ
 ด้วย กำลัง   พระบรมราช กฤษดา ภินิหาร   แล พระราช อุสาห์ เปน
 ต้น เดิม มา   ควร เทน เปน พระเดช พระคุณ อัน ยิ่ง ใหญ่   ควร ที่ เรา
 ทั้ง หลาย จะ ระฤก โดย ทาง กตัญญู ทุก ถ้วน หน้า   แล ควร จะ เชิดชู
 ความ ดี แล พระเกียรติยศ ให้ ปรากฏ ชัด ชั ชวาที   ตั้ง ดวง
 ภาษกรมณฑล อัน แจ่ม แจ้ง ใน นภา กาศ จึง จะ ชอบ เพราะ นั้น   จึง
 ได้ มี การ สมโภช พระนคร   แล ตลอด วัด พระศรีรัตน สาคดาราม
 ซึ่ง เปน วัด สำคัญ   ของ พระบาท สมเด็จ พระบรม มหา ไปยกาธิราช
 ทรง ประดิษฐาน ขึ้น ไว้ เปน คู่ พระนคร เปน การ ใหญ่   พร้อม ด้วย
 มหา มหัตถทาน   แล การ มหรรคพยุชา   เปน มโหฬาราดิเวก พัน ที่
 จะ พรวณา   แล สร้าง พระมณฑป ล้วน ด้วย ศิลา   ตั้ง นาม ว่า
 ปฐม บรมราชานุสาวรีย์   ไว้ สำหรับ เปน ที่ ระฤก ถึง พระเดช พระคุณ
 ทั้ง กัน   ถึง กระนั้น ก็ ยัง ย่อ หย่อน ยัง หา สม กับ พระบารมี ที่ ดำรง คี
 พระคุณ   ควร นั บ ว่า เปน เชษฐชนกาธิปัตติ   ของ พระราชอาณาจักร ไม่

เล่ม ๓   ดัชนี ตรา มหา จักรี บรม ราชวงษ   หน้า ๘๕๖

ควม จะต้อง สร้ง เครื่อง ราชอิสริยยศ ขึ้น ไว้ สมอง พระองค์   แต่ เณลิม
พระ นาม มหา จักรี บรม ราชวงษ นี้   มี เครื่อง ทมลาย ล้วน เป็น
ของ แสดง ปรมมา ภิ ไชย   ใน พระ บาท สมเด็จพระ พุทธยอดฟ้า จุฬาล
โดยย สำหรับ เป็น ของ ทรง ยินดี   แจก พระราช ทาน แก่ พระ ราช วงษ
นวงษ   ที่ เมือง ทรง แต่ ใน พระ องค์ ของ พระ บาท สมเด็จพระ พุทธยอด
ฟ้า จุฬาล โลกย์   แต่ ท่าน ผู้อื่น มั่ง ที่ สมควร   จะ ได้ รับ พระ
ราช ทาน เป็น แผนก นอก จำนวน   ให้ ประคัม แต่ง กาย ให้ เป็น
ที่ ทมลาย เชิด ชู เณลิม พระ เกียรติยศ   แต่ ระวัง ถึง พระ เศษ พระ คุณ
ใน พระ บาท สมเด็จพระ บรม มหา ไปยกา อีราช   ให้ แพร่ หลงย
ไพโร บุตร เจริญ รุ่ง เรือง ดาว อยู่ สิ้น กาล นาน   จึง จะ สมควร แก่ พระ
เกียรติยศ   ซึ่ง มี พระ เศษ พระ คุณ แก่ ประชา ชน ชาว สยาม รัฐ มณฑล
ทรง พระ ราชดำ รัห์ แล้ว   ทรง ประ กาศ เรื่อง ความ ที่ จะ ทรง สร้ง
เครื่อง ราชอิสริยยศ   ซึ่ง กำหนด โดย ราชสมญา ว่า   เครื่อง ขัตยราช
อิสริยยศ อัน มี เกียรติคุณ รุ่ง เรือง ยิ่ง   ตรา มหา จักรี บรม ราช
วงษ นั้น   ใน ที่ มหา สماعيل โดย เนื้อ ความ ดังนี้

เรา ดำ รัห์ เหน ว่า ใน เวลา วัน นี้ เป็น วัน มงคล สมัย   ซึ่ง บันจบ
ครบ รอบ ร้อย ปี ที่ หนึ่ง   นับ ตั้ง แต่ สมเด็จพระ บรม มหา ไปยกา
อีราช   คือ พระ บาท สมเด็จพระ พุทธยอดฟ้า จุฬาล โลกย์   ปฐมบรม
กระ ษัตริย์ ใน มหา จักรี บรม ราชวงษ   คือ บรม ราชวงษ บัศยุ บัน นี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พิมพ์และแจกจ่ายแก่
ประชาชนโดยทั่วกัน

หน้า ๘๘๗   ลักษณะ ตรา มหา จักร กวี บรม ราชวงษ   เล่ม ๓
 ได้เสด็จ ปาณา กรุง รัตน โกสินทร มหิน ทวายุตถยา   เป็น บรมราช
 ธานี มหา นคร ใหญ่   แด เสด็จ ดำรง รัตน รา ไชย มหัย สวรรีย
 สืบ บรมราชสันตติวงษ เนื่อง มา จน กาล บัดนี้   ควร เป็น ที่ ยิน ดี
 ชื่น ชม ทั่ว กัน   จึง ได้ พร้อม ด้วย พระบรม วงษานุวงษ   แด ข้า ราช
 การ ทั้ง ปวง มา ประ ชุมกัน ก่อ พระฤกษ์   ที่ ระฤก ถึง พระเดช พระ
 คุณ พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ ทั่ว   ประ ชุม บรม ราชวงษ พระองค์
 นั้น   ซึ่ง จะ เรียก นาม ที่ นี้ ต่อ ไป ภายหน้า ว่า   ประ ชุมบรม ราช
 นุสสาวรีย   บัดนี้ ก็ ได้ วาง สิบา ฤกษ์ นั้น เสร็จ แล้ว   เพราะ เพื่อ จะ
 ให้ เป็น ที่ ระฤก ถึง พระ เดช พระ คุณ ความ ดี ของพระ เจ้า อยู่ ทั่ว   ประ
 ชุม บรม ราชวงษ ซึ่ง ได้ ทรง ประดิษฐาน มหา จักร บรม ราชวงษ   ได้
 ดำรง พิภพ   กรุง สยาม โดย ความ ผาสุก สวัสดิ์ มิ ได้ มี เหตุ การ รบ พุง
 ชิง ไชย ใน พระ นคร   เหมือน อย่าง แต่ ก่อน ๆ แด พระ เจ้า แผ่น
 ดิน ใน พระ บรมราชวงษ นี้ เถ่า   ก็ เสด็จ ดำรง อยู่ อรรมิ กวัด
 ตานุวัตร โดย บรม ราชประ เเพณี สืบ มา   มิ ได้ ฝัน แปร วิ ปริต ไป
 ต่าง ๆ   เหมือน อย่าง ที่ เคย เป็น มา ใน กาล ก่อน   แด พระบรม
 ราชวงษานุวงษ   ก็ ทรง เสวย สุข สโมสร สัมคคี ตั้ง อยู่ พรัก พร้อม
 มิ ได้ มี เหตุ ร้าว รานกัน ยิ่ง ใหญ่   จน ถึง ให้ เกิด การ อันตราย ขึ้น
 ใน พระบรมราชวงษ แต่ สัก ครั้ง หนึ่ง ไม่   การ ซึ่ง พระบรมราช
 วงษ ได้ ดำรง แผ่นดิน เรียบ ร้อย รวย คาบ มา   ทั้ง ภาย นอก ภาย
 ใน ได้ ถึง รัชช บัดนี้   มิ ได้ เคย มี ปรากฏ ใน สยาม ราชพงษา

ดานแต่ก่อน ๆ มาเลย   ควร เปน มหัจจรรย์ เพื่อ จะ ให้ เปน สำคัญ
 ในการ พิเสศ ของ พระบรมราชวงษ์ อัน นี้   เรา จึง ได้ สร้าง เครื่อง
 ราชอิศริยยศ   อัน ประดับ ลวดลาย ล้วน แล้ว ด้วย ที่หมาย ของ
 พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว   ประชุม บรมมหา จักรกรี บรมราชวงษ์
 เปน เครื่อง ประดับ สำหรับ พระบรมวงษานุวงษ์   ทั้ง ฝ่าย นำ ฝ่าย ใน
 เพื่อ จะ ได้ แจก ให้ ประดับ พระองค์ ใน มหามงคล สมัย ทุก เมื่อ   จะ ได้
 เปน ที่ ระฤก ถึง พระเดช พระคุณ   พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว ประชุม
 บรมราชวงษ์   ดุจ หนึ่ง ว่า พระองค์ ได้ พระราชทาน   แต่ พระราชวงษา
 นุวงษ์   ของ พระองค์ ผู้ ได้ ดำรง รักรักษา ราชประเพณี   แล รักษา
 ความ สามัคคี ใน ราชตระกูล   ให้ ปราบฏ ยืน ยาว เปน พระ เกียรติยศ
 มา ได้ ถึง เพียง นี้   เครื่อง ราชอิศริยยศ ตระกูล นี้ ขอ ตั้ง นาม ว่า
 เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ อัน มี เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง   มหา จักรกรี
 บรมราชวงษ์   สำหรับ เปน เครื่อง ประดับ พระบรมวงษานุวงษ์ ใน
 บรมราชตระกูล นี้   แล้ว ให้ตรา ขื่อ พระราชบัญญัติ ไว้ สำหรับ
 เครื่อง ราชอิศริยยศ นี้   ให้ เปน หลักฐาน แบบ ประเพณี สำหรับ
 แผ่นดิน สืบ ไป

ขอ พระบรมวงษานุวงษ์ ทั้ง ฝ่าย นำ ฝ่าย ใน   ผู้ ซึ่ง จะ ได้รับ
 เครื่อง ราชอิศริยยศ มหาจักรกรี บรมราชวงษ์   ดำรง อยู่ใน คุณ
 ความดี ซึ่ง ได้ มี มา แล้ว แต่ ภายหลัง   แล จัก เจริญ ไป ภาย นำ
 แล ขอ ให้ มหา จักรกรี   บรมราชวงษ์ ดำรง ยืน ยาว อยู่ ใน อิศริยาธิปัตติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หน้า ๘๘๘ ลักษณะ ตรา มหา จักรกรี บรมราชวงษ์ เล่ม ๓

เป็น อนัญญาสาธารณ์ถาวร ทุก เมื่อ เป็น เหตุ ให้ทั้งนี้ ทั้ง ทศราย
ทั้ง ฝ่าย ผู้ ได้รับ เครื่อง ราชอิศริยยศ ต่อ ไป ภาย หน้า ได้ เจริญ สุข
สถาพร ศุภสวัสดิ์ พิพัฒน์ผล ทุก ประการ เทอญ

ครั้น ทรง ประกาศ เสร็จ แล้ว จึง มี พระบรมราชโอง การ

मार พระยัฒนทุล สุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง เหนือเกล้า ฯ เฉพาะ พระยา
ศรีสุนทร โวหาร ญาณ ปรีชามาตย์ บรมนารถ นิตยภักดี พริยพท
เจ้ากรมพระ อาลักษณ์ ให้ตรา พระราชบัญญัติ ไว้ สำหรับ ปก ครอง
เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ มหา จักรกรี บรมราชวงษ์ จัด เป็น หมวด
มาตรา ไว้ดัง จะว่า ต่อ ไป ดังนี้

ชื่อ ตรา

มาตรา ๑ กฎ ให้ไว้ว่า เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศนี้ ทรงพระ
กรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน นาม ว่า เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ
อัน มี เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง มหา จักรกรี บรมราชวงษ์ ทรง สร้าง ไว้
เพื่อ ให้ เป็น ที่ เกลิม พระเกียรติยศ สนนอง พระปรมาภิไธย ใน
สมเด็จพระบรม มหา ไปยกาธิราช พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกย์ ประชุมบรมกระษัตริย์ ใน พระบรมราชวงษ์บัดยุดัน นี้
สำหรับ พระราชทาน พระบรมวงษานุวงษ์ เพื่อ เป็น ที่ ระฤก ถึง พระ
เดช พระคุณ เช่น พระองค์ ได้ทรง ประดิษฐาน ขึ้น ไว้สำหรับ พระ
ราชทาน แต่ พระบรมวงษานุวงษ์ ของ พระองค์ แต่ ให้ เป็น ที่ เชิด

ชูพระ กฤษณา ภินิหาร เฉลิม พระนาม แห่ง พระบรม มหาจักรกรี วงษ
แต่ สัญญา นาม เช่น ดัง กล่าว มา นี้ ให้ ใช้ ใน การ ให้ เต็ม ที่
ถ้า จะ ใช้ คำ เรียก ก็ ให้ เรียก เพียง ตรา มหา จักรกรี บรมราชวงษ
เท่า นี้ ก็ ได้

เครื่อง ราชอิสริยยศ มีจำนวน ผู้เป็น เจ้า เป็นใหญ่
มหาลวามิศราธิปัตติ มหาลวามินีคณาภยันตรคณาภยันตรี

มาตรา ๒ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ อัน มี เกียรติคุณ รุ่ง เรือง
ยิ่ง นี้ แบ่ง เป็น ๒ แผนก เป็น ส่วน ฝ่าย หน้า แผนก ๑ มีจำนวน
ผู้เป็น เจ้า เป็น ใหญ่ ของ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ ๑ มหา ลว
มิศรา ธิปัตติ ๑ มหา ลวามินี ๑ หมู่ พวก ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน ตรา
ฝ่าย หน้า ให้ เรียก ว่า คณาภยันตร แต่ ถ้า จะ เรียก ผู้ ที่ ได้ รับ พระ
ราชทานตรา เฉพาะ พระองค์ ให้ เรียก ว่า ภราดร มีจำนวน ๒๘ พระองค์
หมู่ พวก ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน ตรา ฝ่าย ใน ให้ เรียก ว่า คณาภยันตรี
แต่ ถ้า จะ เรียก ผู้ ที่ ได้ รับ พระราชทาน ดวง ตรา เฉพาะ พระองค์ เรียก ว่า
ภคินี มีจำนวน ๑๕ พระองค์ รวม จำนวน ดวง ตรา เครื่อง ขัตติย
ราชอิสริยยศ สำหรับ ฝ่าย หน้า ๓๐ ฝ่าย ใน ๑๖ เป็น ๔๖ ดวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เป็นเจ้าเป็นใหญ่ของ ตรา เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

มาตรา ๓ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว แล รัชชทายาท
 ญาติ ผู้ ซึ่ง จะ สืบ อายตติกราชสันตติวงษ ดำรงค ราชอิศริยยศ เป็น พระ
 เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป ใน พระบรมจักรกรี วงษ นี้ จะ เป็น เจ้า เป็น
 ใหญ่ เป็น ประชาม ของ ตรา เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ อยู่ เสมอ
 เป็น นิตย

มหาสวามิศราชิยบตี

มาตรา ๔ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว จะ ดำรงค ที่ มหา
 สวามิศราชิยบตี เพื่อ จะ ได้ ปก ครอง เกียรติยศ ของ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศนี้
 ให้ เจริญ รุ่ง เรือง ต่อ ไป ให้ ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ
 ประกาศ สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ ทุก ข้อ ทุก ประการ
 ถ้า แล จะ มี ราชกิจการ พระ นคร มาก ก็ จะ ทรง ตั้ง พระ บรมราชวงษ
 ผู้ มี เกียรติยศ อย่าง สูง ยิ่ง ซึ่ง เป็น ที่ ได้ ม พระราชหฤไทย ให้ ว่า
 การ ใน ที่ มหา สวามิศราชิยบตี มี พนักงาน ที่ ตรวจ ตรา รักษา
 เกียรติยศ ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ ประกาศ สำหรับ เครื่อง
 ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ ให้ พวก คณา ภยันตร แล คณาภยันตร
 แล เจ้าพนักงาน ประ พฤติ ให้ ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ทั้ง สิ้น
 เมื่อ จะ ทรง ตั้ง พระราชวงษ พระองค์ ไต ให้ ว่า การ ใน ที่ มหา
 สวามิศราชิยบตี ก็ จะ ให้ มี คำ ประกาศ ตรา ตั้ง เช่น พระราชหัตถ์
 เลขา สัญญา นาม ประทับ พระราชลัญจกร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราช
 อิศริยยศ นี้ เป็น สำคัญ พระ บรมราชวงษ ซึ่ง ได้รับ ตรา ตั้ง

เล่ม ๓ ลักษณะ ทรา มหา จักร กวี บรม ราชวงษ หน้า ๘๐๒

นี้ จะ ได้ เป็น ประ รุ ม เป็น อธิ บัติ ใน พวก คณา ภยั นตร ต่อ ไป ดวงตรา
เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ สำหรับ มหา สวามิศวา อธิบัติ ซึ่ง จะ ประ
ดับ พระ องค์ แล เครื่อง ทรง นั้น เหมือน อย่าง คณาภยั นตร ทั้ง ปวง
ซึ่ง จะ กำหนด ไว้ ต่อ ไป ภาย หน้า

มหาสวามินี

มาตรา ๕ พระบรมราชวงษ ฝ่าย ใน ซึ่งมี พระราช อิศริยยศ
ใหญ่ มี พระ เกียรติยศ ดำรง ค์ ที่ สมเด็จ พระบรมราชเทวี รัชพระ
เสาวณี ใน เวลา ที่ เป็น ไป อยู่ นั้น ก็ จะ ทรง ตั้ง ให้ ดำรง ค์ ใน ที่
มหาสวามินี สำหรับ เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ นี้ แล เป็น ประ รุ ม
เป็น อธิบัติ ใน พวก คณา ภยั นตร ฝ่าย ใน เพื่อ จะ ได้ พิทักษ์ รักษา
ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ ประ กาศ ซึ่ง เป็น ราชประ เพนี สำหรับ
เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ นี้ ให้ เป็น หลักฐาน มั่นคง ถาวร อยู่ เสมอ
พนักงาน มหาสวามินี นั้น ก็ อย่าง เดียว กัน กับ มหาสวามิศวา อธิบัติ
ใน การ ที่ จะ รักษา ศักดิ์ ติ ของ เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ นี้ ให้
มั่น คง ถาวร ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ ประ กาศ สำหรับ
เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ นี้ อยู่ เสมอ ทุก ข้อ ทุก ประ การ ดวง ตรา
เครื่อง ขัตติยราช อิศริยยศ สำหรับ มหาสวามินี ที่ จะ ประ ดับ พระ
องค์ นั้น เหมือน อย่าง มหาสวามิศวา อธิบัติ เว้น แต่ เครื่อง ทรง นั้น
เหมือน อย่าง คณาภยั นตร ฝ่าย ใน ทั้ง ปวง ซึ่ง จะ กำหนด ต่อ ไป ภาย หน้า

สงวนลิขสิทธิ์
พุทธมณฑล
สงวนลิขสิทธิ์

ผู้ที่ควร จะเป็น พวกคณาภยันคร

มาตรา ๖ ท่านผู้ที่ควร จะ ได้รับยศเป็นคณาภยันคร
 เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ เฉพาะ ได้แก่พระ บรม วงษานุวงศ์
 ซึ่งเนื่อง ตาม พระวงษ์ โดย ตรง ในพระบาท สมเด็จพระพุทธยอด
 พ้า จุฬาลงกรณ์ ซึ่ง ยัง คง ยศ เป็น เจ้า อยู่ จะ เป็น เจ้า พ้า ญาพระ
 องค์เจ้า ญาหม่อมเจ้า ซึ่ง มีความดี ความชอบ มีน้ำพระ ไทย
 ซื่อสัตย์ สุจริต ภาคดี ต่อ ราชตระกูล แล ราชการ มีคำสั่ง พอดี จะ
 รักษา พระ เกียรติยศ อัน สูงยิ่ง นี้ ได้ พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่
 หัว ทรง พระราชดำริห์ เหน ชอบ เหนควร ก็ จะทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้า ตั้ง ท่าน พระองค์นั้น ให้รับ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ
 เป็น คณาภยันคร ใน ตรา เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ สิ้น แล้ว
 แต่พระราชหฤ ไทย ซึ่ง จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ ท่าน พระ
 องค์หนึ่ง พระองค์ ใด ที่ จะ ขอ แล วิงวอน ว่า ควร จะ ได้รับ พระ
 ราชทาน นั้น ไม่ได้เป็น อันขาด ถ้าทรง พระกรุณา โปรด
 เกล้า ๑ ตั้ง ท่าน พระองค์ ใด แล้ว ท่าน พระองค์ นั้น ต้อง ประพฤติ
 ให้ดีตาม ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ ประ กาศ ทุก ข้อทุก ประ การ
 แล จะ ได้รับ คุณ ประ โยชน อัน พิเศษ ซึ่ง มี อยู่ใน ข้อพระ
 ราชบัญญัติ เหมือน อย่างเครื่อง ราชอิสริยยศ อื่น ๆ สำหรับ
 แผ่นดิน ทั้ง สิ้น ถ้า ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ ตั้ง หม่อมเจ้า
 องค์หนึ่ง องค์ ใด ให้ เป็น คณาภยันคร ใน เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ

นี้ หม่อมเจ้าองค์นั้น   แม้นถึงว่ายังรับพระสุพรรณบัฏเป็น
พระองค์เจ้าก็ดี   ก็ให้มีอิศริยยศเหมือนอย่างพระองค์เจ้า
ทุกประการ

พวก กิตติมศักดิ์ คณาภยันคร

มาตรา ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว   แลรัชชทายาท
ญาติผู้ซึ่งจะสืบสายตักราชสันตติวงศ์   ดำรงพระราชอิศริยยศเป็น
พระเจ้านั้นสืบไป   เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นชอบเห็นควร
เวลาไร   ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ   พระราชทานพระ
บรมราชานุญาต   ให้เจ้านายต่างประเทศองค์ใด   ให้เข้า
เป็นพวกกิตติมศักดิ์ คณาภยันคร   มีเกียรติยศในเครื่องขัตติยราช
อิศริยยศนี้ทุก ๆ   กิตติมศักดิ์ คณาภยันครนั้น จะเป็นจำนวนเพิ่ม
ต่างหาก   นอกจากคณาภยันครที่กล่าวมาแล้ว

เครื่องประดับสำหรับคณาภยันครฝ่ายหน้า

มาตรา ๘ ลวดลายดวงตราซึ่งเป็นที่หมายของเครื่องราช
อิศริยยศสำหรับคณาภยันครนั้น

มหาจักรกรี

๑ ชื่อมหาจักรกรี   ข้างหน้าเป็นรูปจักร ๘ กลีบ   ลงยา
ราชาวดีศรีขาว   มีรูปตรีศูล   เงินตามหว่างกลีบจักร   กลาง

ลิขสิทธิ์ในราชบัณฑิตยสถาน

วงจักร เป็น รูป ประทุม อุณาโลม   ประดับ เพ็ชร พื้น เป็น รัศมี ลงยา
ราชวัติระฆาญ ครี พ้า ขอบ รอบ เป็น อักษร ตัว ทอง   พื้น ลงยา ราชวัติ
ครี แดง เป็น มคธ คาถา ภาสิด ว่า   คิรตเนตกรัฎฐจะ   สัมพิเสจ
มมายนั   สกวาโชสุจิตต์ัญจะ   สกรัฎฐาภิวัทธมนั (แปล เนื้อ
ความว่าความ รักษ์ ไคร่ ใน พระรัตน ไตรย แล รัฎฐ ของ คน   แล วงษ์
ของ คน   อนึ่ง จิตร ชีข ทรง ใน พระราชา ของ คน   เป็น เครื่อง เจริญ
ยิ่ง แห่ง รัฎฐ ของ คน   ฉาเปม เครื่อง ทำ ให้ รัฎฐ แห่ง คน เจริญ ยิ่ง)
รอบ ขอบ นอก มา โดย ไบ ดอก ไชย พฤษภ   ไบ ลงยา ราชวัติ ครี
เขียว   ดอก ลงยา ราชวัติ ครี ชมพู   ได้ พวง มา โดย ลง ไป เป็น
แพร แฉม ลงยา ครี ชมพู   มี อักษร ย่อ เป็น ภาสิด ของ เครื่อง ขัตยราช
อิศริยยศ สำหรับ ตระกูล   ครา จุด จอม เกล้า ว่า   ว, ๑, บ, ต,
ว, ท, ๑, ข้าง บน ครีคู่ล ขึ้น ไป   เป็น อักษร   ป, ๑, ๑, ๔
ไขว่กัน เป็น พระนาม   ใน พระบาท สมเด็จพระ พุทธยอดฟ้า จุฬาลงคราย
(คือ บรม ราชธาธิราช วามาธิบดีที่ ๔)   แล มีมหา มงกุฎทอง คำ
มีรัศมี เป็น เงิน   ที่ จอม มงกุฎ เป็น ยาน พับ ยัด กลีบ จักร   ข้าง หลัง
ที่ กลาง ดวงตรา เป็น รูป ครุฑ ปราสาท   มหา มงกุฎ แล จุด มงกุฎ
ซึ่ง เป็น ที่ ทนทาย ประจำ รัชกาล ทุก ๆ   แผ่นดิน   ซึ่ง ได้ สืบ
สันตติวงศ์เนื่อง มาจาก ประ รุชม รัชกาล   ทำ ด้วย ทอง คำ   กลาง
ดวงตรา พื้น ลงยา ราชวัติ ครี เขียว   ขอบ รอบ เป็น อักษร ทอง
คำว่า   มีม เมีย จักรวาล   ศักราช   ๑๓๔๔   ประ รุชม รัชกาล

เล่ม ๓   ลักษณะตามทศกัณฐ์บรมราชวงษ์   หน้า ๔๐๖
มีที่ครบร้อย   พื้นลงยา ราชาวดีศรีแดง   แต่ไม่มีพวงมาลัย
บนปลายรัศมี   เป็นขอสำหรับแขวน ห้อยกับสายสร้อยลงยา
ราชาวดี ยาว ๒๑ นิ้ว กว้าง กึ่งนิ้ว   เป็นรูปประทุมอุณาโลม
ลงยา ราชาวดี   กลางอุณาโลมประดับเพชรสลักกันไปกับจักรกริ
แฝดไขว่กันลงยา ราชาวดี   กับมีสร้อยทองยึดจนตลอดข้างหลัง
เป็นเข็มมีสลักเปิดได้สำหรับสวมพระศอ

จูลจักรกริ

๒   ดวงจูลจักรกริ   เป็นรูปจักรกริขัดกัน   ข้างบนเป็น
เครื่องอัญญาวุธ   แต่เครื่องพิไชยสงครามไขว่กัน   ทำด้วยทองคำ
แต่มีคาถาภาลิตในวงจักรด้วย   มีห่วงห้อยกับแพรแถบศรีเหลือง
กว้าง ๔ นิ้ว สพายบ่าซ้ายมาขวา

จักรกริตารา

๓   ดวงตราจักรกริตารา   เป็นรูปจักร ๑๐ กลีบ   ลงยา
ราชาวดีศรีขาว   แต่มีรัศมีเป็นเปลวเงินทุกกลีบจักร   สลักกัน
ไปกับตรีศูลทุกหว่างกลีบทั้ง ๑๐ ทิศ   กลางดวงตราเป็นรูป
ประทุมอุณาโลม   ประดับเพชรลงยา ราชาวดี   มีคาถาภาลิต
เหมือนอย่างรูปดวงตรามหาจักรกริ   เว้นไว้แต่ไม่มีพวงมาลัย
ข้างหลัง   เป็นเข็มสำหรับกลัดที่เสื้อนระอิกข้างซ้าย   รวมทั้ง ๓
อย่างนี้   เป็นเครื่องขัตติยราชอัครวิมล   สำหรับคณาภยันตร
สำหรับหนึ่ง

เครื่องประดับสำหรับคณาภยันตร์ ฝ่ายใน

แต่ดวง ตรา เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ สำหรับ พวก คณา ภยันตร์
ฝ่าย ใน นั้น ดวงตรา อย่าง มหา จักรกรี แต่ย่อมน้อยหนึ่ง ประดับ
เพชร ทั้ง ดวง ห้อย กับ แพร แลย คือ เหลือง กว้าง นิ้ว ๑ ผูก เป็น
รูป แมง ปอก ลัด ที่ สลัก

เครื่อง ยศ

มาตรา ๕ บันดา ท่าน เป็น คณาภยันตร์ ใน เครื่อง ขัตติยราช
อิศริยยศ นี้ จะ ต้อง หา เครื่อง แต่ง พระองค์ เป็น เครื่อง ยศ สำหรับ
กับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ มี จำนวน ต่อ ไป ดังนี้

๑ เสื้อ รูป ตูนิก อย่าง บีก สิ้น ศรี ขาว คอ กับ มือ ปัก คั่น ทอง
บน กำมทัย ศรี เขียว แก่ ลาย จักรกรี ขัด กับ ประทุม อุณาโลม
คอ กว้าง นิ้ว กึ่ง มือ กว้าง ๔ นิ้ว คุม หน้า ๗ เม็ง คุม หลัง ๒ เม็ด
อย่าง กรม เกลียง กา ไหล่ ทอง

หมวก รูป แสลดเม็ด อย่าง ใหม่ หุ้ม สักลาด ขาว ริม กา ไหล่ ทอง
แลย ทอง ลาย จักรกรี หน้า หมวก เป็น รูป จักรกรี ตรา กา ไหล่ ทอง
ยอด หมวก เป็น รูป ศรี ศูล มี ฉาน หุ้ม หมวก เป็น รูป จักร ยอด ศรี
เสียบ ขน นก กา ระเวก มี รัต คาง เป็น โซ่ ลาย จักรกรี

๓ แพร นุ่ง กั้น ศรี แต่ง

๔ รัต ประคด ทอง ดัก มี พู่ ครุ ย่น

๕ รong เท้า หนึ่งดำมัน   มี ดอก ไม้ ศรี เหลือง เข้ม กา ไทล่ ทอง
ดง เท้า ศรี ฟอง มุก

๖ กระบี่ อย่าง แม่ ทับ ดำ งา ผัก เงิน เยวมน์ กา ไทล่ ทอง   มี พู่
ทอง ห้อย สาย กระบี่ ไหม ศรี เขียว แก่   ถัก กับ ทอง เปน ร้ว   คีตะ
เปน รูป จักรวี ชัด ก้น

๗ เลื่อ คุรุษ ทอง

เครื่อง ยศ สำหรับ พวก คณา ภยันศรี ฝ่าย ใน นั้น

๑ เลื่อ แยก เกิด แพร ขาว   มี คอ ขลิบ ลวด ลาย ศรี เขียว
กับ ทอง เปน ระบาย กว้าง นิ้ว หนึ่ง

๒ แพร แดง หุ้ม ศรี นวน ฤา เหลือง อ่อน   บัก ลาย จักรวี
มี ใบ ไชยพฤษฯ แซก เปน หย้อม ทั้ง สิ้น

๓ แพร นุ่ง ต่วน ดอก ศรี แดง

๔ รong เท้า แพร ศรี เขียว อ่อน   มี ดอก ไม้ แด เข้ม กา ไทล่ ดง เท้า
แพร ศรี ฟอง มุก   เครื่อง ยศ สำหรับ คณา ภยันตร คณา ภยันศรี   ฝ่าย น้า
ฝ่าย ใน ที่ กล่าว นี้   เมื่อ จะ ทรง พระกรุณา ไปรด เกล้า ๑ ทั้ง ท่าน
พระองค์ หนึ่ง พระองค์ ใด   ให้ เปน คณา ภยันตร ใน เครื่อง ขัตติยราช
อิศริยยศ นี้ แล้ว   เจ้าพนักงาน แจ่ง ความ ไป ให้ ทราบ ล่วง น้า ก่อน
จะ ได้ เตรียมหา ไว้ ให้ พร้อม   เมื่อ ถึง เวลา ที่ จะ รับ ดวง ตรา เครื่อง
ขัตติยราชอิศริยยศ นี้   จะ ได้ แต่ง พระองค์ ให้ พร้อม ตาม ข้อ พระ
ราชบัญญัติ   ฤา จะ แต่ง เมื่อ เวลา หนึ่ง เวลา ใด เต็ม ยศ ใหญ่

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ

เจ้าพนักงานจึง จะมี ทมายน บอกล คือ ภาย หลัง

ดวงตรา ประดับสำหรับ ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ประดับเพชร

มาตรา ๑๐ ดวง ตราเครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ แด เครื่อง

ทรง สำหรับผู้ เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ของ เครื่อง ขัตยยศ อิศริยยศ

อัน มีเกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง นี้ ก็เหมือน กัน กับ ดวง ตรา แด เครื่องยศ

สำหรับ พวก คณา ภยันตร ผิด กัน แต่ ดวง ตรา มหา จักรกรี แด สาย

สร้อย กับ จักรกรี ตรา นั้น ประดับ เพชร ทั้ง สิ้น แด เครื่อง ทรง

นั้นก็ ทำ ด้วย สิ่ง ของ แด แบบ อย่าง ชนิด เดียว กับ คณาภยันตร

ทั้ง ปวง เว้น ไว้แต่จะมีที่ แก้ว ไข เปลี่ยน แปรลง บ้าง กอ จะ ให้

เป็นที่ ทมายน สมกับ เครื่อง ราชอิศริยยศ ผู้ เป็นเจ้าเป็นใหญ่

อนึ่ง ดวง ตรา เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ แด เครื่อง ทรง สำหรับ

มหา สวา มิศรา อธิบดี นั้น ถ้า ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง ให้

พระ บรม ราชวงษ์ องค์ หนึ่ง องค์ ใด ซึ่ง เป็น คณา ภยันตร ของ

เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ นี้ ดำรงค้ ที่ มหา สวา มิศรา อธิบดี เมื่อ

เวลา ตั้ง พวก คณา ภยันตร แล้ว ก็ ให้ แต่ง เครื่อง ทรง อย่าง เดียว

กับ ที่ ทรง มา แล้ว อย่าง คณาภยันตร ของ เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ นี้ ทุก

ประการ แด เครื่อง ทรง สำหรับ มหา สวา มิศรา นี้ นั้น อย่าง เดียว กัน กับ

เครื่อง คณาภยันตร ฝ้าย ไน แต่ ดวง ตรา เครื่อง ประดับ ยศ นั้น เหมือน

กับ มหา สวา มิศรา อธิบดี มี ดวง ตรา มหา จักรกรี มี สาย สร้อย จตุจักรกรี

สาย สพาย แดจักกรี่ คารา ประดับเพ็ชรพร้อม ทั้ง สำหรับ

คณาภยันตรประดับเครื่องขัตติยราชอิศริยยศ

มาตรา ๑๑ บันดา คณาภยันตร ทั้ง ปวง ที่ ได้รับพระราชทาน
ตราเครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ต้อง ตาม ขัตตินิยม เสียแล้ว
ให้ ใช้ดวง ตรา มหา จักกรี่ สาย สร้อยแดง สรวม พระสอ จักกรี่
คารา ประดับ แขนง เลื้อย ชั้น นอก ที่ พระทรง ข้าง ซ้าย ดวง ตรา
จุด จักกรี่ ห้อย แพร แดบ คีร์ เหลือง กว้าง ๕ นิ้ว ผูก เปน
รูป แมง ปอ สรวม สพาย บ่า ซ้าย มา ขวา กับ เลื้อย ยศ ยุนีฟอม ที่
กล่าว มาแล้ว เสมอ ไป ทรง แต่ง เมื่อ เวลา ประชุมใหญ่ ใน การ
พระราชพิธี ต่าง ๆ ที่ ข้าราชการ ต้อง ใช้สรวม เลื้อย เยียรบาย
เข็ม ขาย เปน เวลา แต่ง ตัว เต็ม ตาม ยศ ให้ คณาภยันตร ทรง
เครื่อง ยศ ซึ่ง กำหนด มา แล้ว ทุก ประการ แทน เลื้อย ยศ อื่น ๆ ได้
ถ้า จะ ทรง เลื้อย ยศ อย่าง อื่น ประดับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้
ก็ได้ เว้น แต่ เวลา ที่ ประชุม กำหนด ให้ ทรง แต่ง เครื่อง
ทรง สำหรับ ดวงตราเครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ จะ ทรง เครื่อง ทรง อย่าง
อื่น ไม่ได้ ถ้า เปน เวลา สรวม เลื้อย ครึ่ง ยศ ซึ่ง เปน การ ทดลอง ก็ ดี
ถ้า เปน การ พิเศษ นอก จาก การ ทดลอง ก็ ดี ก็ ให้ คณาภยันตร
ประดับ พระองค์ ด้วย ตรา มหา จักกรี่ มี สาย สร้อย กับ จักกรี่
คารา ถา ดวงตรา จุด จักกรี่ มี แพร แดบ สพาย กับ จักกรี่ คารา
อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ก็ได้ ตาม ชอบ พระหฤทัย แต่ ห้าม มิ ให้

ประดับ พระองค์   คณาภยันดร ใน เวลา แต่ง เครื่อง ยศ ตาม ธรรมเนียม
 น้อม   พร้อม ทั้ง จุดจักรกรี่ มหาจักรกรี่ ใน เสื้อ ที่ แต่ง ใน เวลา เย็น
 ฤๅ เสื้อยศ ปกติ ด้วย กัน ไม่ได้   เว้นแต่ แต่ง เต็ม ยศ   จึง จะ ประ
 ดับ ตรา จุดจักรกรี่ มหา จักรกรี่   แล สาย สร้อย พร้อม กัน ได้
 แต่ คณาภยันดร ฝ่าย ใน นั้น   ให้ แต่ง พระองค์ ด้วย ดวง ตรา มหา
 จักรกรี่ ห้อย แพร แดง เหลือง   ผูกเป็น รูป แมง ปอก ลัด ที่ สลัก ตั้ง ที่
 กล่าว มา แล้ว   ให้ ทรง แต่ง เมื่อ เวลา การ ประชุม กำหนด   สำหรับ
 เครื่อง ขัตติราชอิศริยยศ ด้วย เครื่อง ทรง ที่ กำหนด มา นี้   ถ้า เป็น เวลา
 การ ประชุม ใหญ่   ทั้ง เวลา การ ทดลอง แล การ พิเศษ มงคล นอก จาก การ
 ทดลอง   ก็ ให้ ทรง แต่ง ให้ เสมอ กับ เครื่อง ทรง ที่ กำหนด ไว้   ฤๅ เครื่อง
 ทรง อย่าง อื่น ก็ ได้

ลำดับยศคณาภยันดรต่างๆ

มาตรา ๑๒   บันดก ท่าน ที่ เป็น คณาภยันดร นั้น   มี ลำดับ
 เกียรติยศ อยู่ หน้า   บันดาผู้ ที่ ด้รับ เครื่อง ราชอิศริยยศ สำหรับ
 ตระกูล   ตรา จุด จอม เกลา ชั้นที่ ๑   แต่ อนุวัตร ตาม หลัง   ท่านผู้
 ที่ ด้รับ เครื่อง บรม ราชอิศริยยศ อย่าง ไบราณ   อัน เป็น ที่
 นับ ถือ ตรา นพรัตน์ราชวราภรณ์ แล ใน พวก คณาภยันดร   ซึ่ง มี ยศ
 เสมอ กัน มี ลำดับ เกียรติยศ อยู่ หน้า แล หลัง กัน   ตาม ลำดับ ที่ ด้
 รับ พระราชทาน ดวงตรา กษัตริย์ แล ภายหลัง   อนึ่ง กิตติม ศักดิ์

คณาภยันทร นั้น จะ มีระเบียบ อิศิริยยศ ใน หมู่ เดียว กัน ตาม ที่ ได้
 พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ที่ ได้ตั้ง กิตติมศักดิ์ คณา
 ภยันทรไว้ ตาม วัน ที่ แก่แต่ก่อน แล จะวาง ระเบียบ นามไว้
 ใน ที่ ต่อ มหา สวามิศราชัตติ ลงมา นำ คณา ภยันทร ใน จำนวน

คณาภยันทรมีประโยชน์ที่จะทำรูป

เครื่องขัตติยราชอิสิริยยศประดับในดวงตราอาร์ม
 ถ้าอาร์ม ไม่มีสิ่ง ที่ ประคอง ก็ให้มีสิ่ง ประคอง ขึ้น

มาตรา ๑๓ เพื่อว่าจะให้เป็น เกียรติยศ อัน ยิ่งใหญ่แก่คณา
 ภยันทร ทั้ง ปวง พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ทรง พระบรม
 ราชานุญาต พระราชทาน ให้คณาภยันทร มี ถิ่นาง ที่ จะ ใช้ ดวง
 ตรา มหา จักรี กับ สายสร้อย ประดับ ใน ตรา อาร์ม สำหรับ พระ
 องค์ ได้ ถ้า ตรา อาร์ม นั้น ยัง ไม่มี สิ่ง ที่ ประคอง ดวงตรา ก็ ให้
 คณาภยันทร นั้น แจ้ง ความ ต่อ เจ้า พนักงาน จักรี มุรธาธิการ เจ้า
 พนักงาน จักรี มุรธาธิการ จะคิด รูป สิ่ง ที่ ประคอง ดวงตรา นั้น
 ให้แก่คณาภยันทร ที่ ได้รับ เครื่อง ขัตติยราชอิสิริยยศนี้ ทุก ๆ
 พระองค์ แล้วให้คณาภยันทร นั้น จาก ดวงตราอาร์ม สำหรับ
 พระองค์ ลง ใน แผ่น ทองแดง ฉาย ลงยา ใน แผ่นทองแดง นั้น ให้
 ถูก ต้อง กับ ศรี ตราอาร์ม ที่ เคย ใช้ ก็ ได้ ให้ มี พระนาม แด่ ต้า
 แหน่ง ยศ ของ คณาภยันทร กับ วัน เดือน ปี เดือน ที่ ได้รับ พระราช

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง

ทาน เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ^{นี้} แล เว้น ที่ แผ่นทองแดง ไว้ที่
ข้าง ล่าง เมื่อ คณาภยันตร ล่วง ลับ ไป แล้ว เจ้า พนักงาน จะ ได้ จา
ถูก วันที่ ล่วง ลับ ไป ไว้ เช่น ที่ ระฤก ต่อ ไป สิ้น กาล นาน แล แผ่น
ทองแดง ^{นี้} ให้ คิด ที่ เก่า ^{นี้} สำหรับ นั่ง ใน กัทร ธารา แล เมื่อ
คณาภยันตร ล่วง ลับ ไป แล้ว เจ้า พนักงาน จะ ได้ ปลด ไป คิด ที่
ห้อง เหลือง พระที่นั่ง บรมราช สถิตย มโหฬาร ใน จังหวัด พระ
ที่นั่ง กัทร มหา ปราสาท ซึ่ง เป็น กัทร ธารา

พระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยยศ ^{นี้}

มาตรา ๑๔ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ให้สร้าง พระราช
ลัญจกร ขึ้นไว้สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ^{นี้} ดวงตรา สูญ
ได้ขนาด ๓ นิ้ว กึ่ง เป็น รูป กัทร ไชว์ กั้น ทรง กลาง กัทร ทว่าง
ศรี ข้าง ขวา เป็น รูป ประทุม อุดม โลมมี รัศมี ข้าง ซ้าย เป็น รูป ครุฑ
ปราสาท มหา มงกุฏ จุลมงกุฏ ขอบ กัทร นั้น เป็น คาถา ภาสิต สำหรับ
เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ขอบ รอบ ดวงตรา จากถูก ว่า พระราช
ลัญจกร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ อัน มี เกียรติคุณ รุ่ง
เรือง ยิ่ง ตรา มหากัทร บรมราชวงษ์ เป็น พระราชลัญ จกร สำหรับ
สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ^{นี้} อยู่เสมอ สำหรับ ประทับ ข้อ
พระราชบัญญัติ แล คำ ประกาศ แล ตรา ตั้ง คำสั่ง แล หนังสือ
สำคัญ ต่าง ๆ ซึ่ง มี อยู่ แล้ว แล จัก มี ต่อ ไป ซึ่ง เกี่ยว ด้วย
เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ ^{นี้} ทุก อย่าง

เจ้าพนักงานสำหรับเครื่องขัตติยราชอิสริยยศนี้

มาตรา ๑๕ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว จะทรง ตั้ง เจ้า
 พนักงาน ไว้สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ มีตำแหน่ง ดังนี้
 จักราภิบาล ๑ เลขา อธิการ ๑ มุรธาธิการ ๑ เจ้าพนักงาน
 เหล่า นี้ จะมี ตำแหน่ง ยศ ตาม ระเบียบ ชื่อ ที่ จัดไว้ข้าง บน นั้น
 ต้อง ประพฤติ ให้ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ทุก ข้อ ทุก ประการ

สัญญาจกราภิบาล

มาตรา ๑๖ สัญญาจกราภิบาล ของ เครื่อง ขัตติยราชอิสริย
 ยศ นี้ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว แล รัชชทายาท ฤา
 ผู้ ซึ่ง จะสืบ อายติ กราช สันตติวงศ์ ดำรงค ราชอิสริยยศ เปน พระ
 เจ้าแผ่นดิน สืบ ไป จะทรง ตั้ง ผู้หนึ่งผู้ ใด ตาม แต่ พระราชอัทยา
 ไครย จะทรง เสน ชอบ เสน ควร ให้รับ ตำแหน่ง ยศ นี้ มี พนัก
 งาน สำหรับ รักษา พระราชสัญญาจกร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราช
 อิสริยยศ นี้ แล เปน ผู้ ประทับ ฤา สั่ง ให้ประทับ พระราชสัญญา
 จกร ใน บัณฑิตา ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำ ประกาศติโปล มาตรา
 ตั้ง แล หนังสือ สำคัญ ซึ่ง เกี่ยวด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิสริย
 ยศ นี้ ที่ จะต้อง ประทับ พระราชสัญญาจกร นี้ ทั้ง สิ้น ใน เวลา เมื่อ
 ทรง ตั้ง พวก คณะภยันทร ใหม่ จะเป็นผู้ เชิญ ดวงตรา มหาจักรี
 ถวาย แล เปน ผู้ รับ พระบรมราชโอง การ ทุกสิ่ง ทุก อย่าง ใน
 การ ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ แล เปน ผู้ ทำควา

โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คึง แด เวียบ เวียง ช้อ พระราชบัญญัติ แด คำ ประกาศ ต่าง ๆ
 รั้ง ๆ รั้ง ของ ผู้ เปน เจ้า เปน ไทใหญ่ ฤา มหา สวามิศรา อธิบดี
 แล มหา สวามินี้ รั้ง แก่ เจ้า พนักงาน ต่าง ๆ เมื่อ จะ ทรง ตั้ง คณา
 ภยันดร ไทใหม่ จะ ได้ สรรเสริญ อธิการ ให้ มี หนังสือ แจง ความ แก่
 คณาภยันดร ให้ รู้ ล่วง หน้า แด เปน พนักงาน ดุสิต ดุชอบ ให้
 คณาภยันดร แด เจ้า พนักงาน ประพฤติ ให้ ต้อง ตาม ช้อ พระราช
 บัญญัติ ซึ่ง มี อยู่ แล แล้ว แด จะมี ต่อ ไป แล แล้ว แต่ หน้า พระ ไท
 ของ ผู้ เปน เจ้า เปน ไทใหญ่ แด มหา สวามิศรา อธิบดี แด มหา สวา
 มินี้ จะ ทรง เหนชอบ เหนควร ถ้า จะ ทำการ อย่างหนึ่ง อย่างใด ที่
 เกี่ยว ด้วย เครื่อง ขัตติยราชพิธีวิยาศ นี ซึ่ง นอก จาก หน้า ที่ ของ
 กำหนดไว้ ฤา การใด ๆ ก็ดี แล แล้ว แต่ จะ ทรง ตั้ง ดวงตรา เครื่อง
 ประดับ สำหรับ ตำแหน่ง ยศ นั้น เปน รูป พระราชลัญจกร หักย
 มงกุฎ มี สาย ตรีชัย ลงยา ราชาวดี สรวมสอ แล มี เครื่อง ยศ
 เหมือน อย่าง คณาภยันดร แต่ ทมวก นั้น พู เปน จนท้าน แทน ขน นก
 การะ เวก ลัญจกรภิบาล นั้น ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระ
 ราชทาน ประโยชน แด อำนวย ให้ ใช้ ดวงตรา ตำแหน่ง แด สาย
 ตรีชัย ประดับ ที่ ตรา อารัมสำหรับ ตัว ได้ แล ตั้ง สลัก ตรา อารัม
 ของ ตัว ลง ใน แผ่น ทองแดง ฤา จะ ลงยา ก็ ได้ มาติด ประดับ ไว้
 ใน แก้ว ตำแหน่ง ที่ นั้น ถ้า ลัญจกรภิบาล ไม่ มี ความ ผิด ร้าย
 ต้อง ถอด ต้อง ไล่ แล แล้ว แต่ ตัว เต็ม ใจ จะ ลาออก จาก ตำแหน่ง ที่

ก็ต้อง คำนึง ดวงตรา สำหรับ ตำแหน่ง แต่ แผ่น ทองแดง ตราอาร์ม
 นั้น ไม่ต้อง ดบ ไม่ต้อง ถอน แต่ตราอาร์ม ที่ ประดับ ไว้ ที่ เก้าอี้
 นั้น เจ้า พนักงาน จะปลดไป ติด ไว้ ที่ ใน ห้อง จักรี ระภา ตาม
 แถว ตรา เจ้า พนักงาน เว้น ไว้ แต่ เปน โทษ จึง ต้อง ดบ ต้อง ถอน
 แล้ว ดบ ซื่อ เสีย จาก ภาณูชี สารบย ทั้ง สิ้น ค้าย

เลขาธิการ

มาตรา ๑๗ เลขาธิการ สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้
 พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว แดร์ ชช ทายาท ฤา ผู้ ซึ่ง จะ สืบ
 อายติกราชสันตติวงศ์ คำรงค์ ราชอิสริยยศ เปน พระเจ้าแม่แผ่นดินสืบ
 ไป จะ ทรง ตั้ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด แล้ว แต่ พระราชอภัย ไศรบ จะ ทรง
 เหน ชอบ เหน ควร ให้ เปน เลขาธิการ มี พนักงาน เปน ผู้ ช่วย ด้ยจก
 ภิบาล ใน การ หนังสือ ทุก อย่าง ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ
 นี้ เมื่อ เวลา ทรง ตั้ง คณาภยันตร ใหม่ เปน ผู้ อ่าน คำประกาศ
 ตราตั้ง แล มี บ่า ที่ เปน พนักงาน ที่ จะ เรียก ดวงตรา เครื่อง ยศ
 จาก คณา พยันตร ซึ่ง ถ่วง ลับ ไป ฤา คณาภยันตร ที่ เปน โทษ ตั้ง
 ใต้ ต้อง ถอด จาก พวก ใน เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้ แล มี พนักงาน
 งาน ที่ จะ เก็บ แล จด ภาณูชี พวก ที่ ใ้รับ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ
 นี้ ให้ เติม จำนวน ทั้ง อดีต บัจุบัน แล จดหมาย เหตุ ความ ดี
 ความ ชอบ ของ พวก ใน เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ นี้
 แล จดหมาย เหตุ ต่าง ๆ ใน การ ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่อง ขัตติยราช

พระราชบัญญัติตราพระบรมราชอิสริยยศ

อัคริยยคนี้ ซึ่ง เปน ไป แล้ว ฤา จะเกิด ขึ้น ลง ใน สมุท สาราบบ
 ของ เครื่อง ขัตติยราชอัคริยยคนี้ ไว้สำหรับ แผ่นดิน ทุก ประการ
 แล เลขา อธิการ คยัง ฐู จักตำบลด บ้าน แล ชื่อ ตัวชื่อ คัง ของ พวก
 ใน เครื่อง ขัตติยราชอัคริยยคนี้ ซึ่งมีตัว อยู่ ทั้ง ปวง ใน เวลา วัน
 ประชุม คัง คณาภยันตร ใหม่ เลขา อธิการ จะเปน ผู้นำ สมุท ข้อ พระ
 ราชบัญญัติ ให้แก่ พวก คณาภยันตร แล รับ ราชการ อื่น ๆ ตาม
 แต่ ลัญจกรภิบาล จะสั่ง

เครื่อง ยศ สำหรับ เลขา อธิการ นั้น เหมือน อย่าง ลัญจกรภิบาล
 ผิด แต่ดวงตราตำแหน่ง ยศ เปน จักรี ตรง ช่อง ตริ มีรูป ปากไก่
 ไชว่กัน มีรูป ประทุม อุณาโลม ข้าง บน ลงยา ราชาวดี ห้อย ผ้า
 ศรีเหลือง สรวม สอ

ประโยชน์ แล อำนาจ ใน ตำแหน่ง ที่ จะ ด้รับ ก็ อย่าง เดียว กัน
 กับ ที่ กำหนด ไว้สำหรับ ลัญจกรภิบาล ทุก ประการ

จักรีมุรธาธิการ

มาตรา ๑๘ จักรี มุรธาธิการ สำหรับ เครื่อง ขัตติยราช
 อัคริยยคนี้ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว แล รัชชทายาท ฤา ผู้
 ซึ่ง จะสืบ ชาติกษัตริย์ สันตติวงศ์ ดำรงค้ราชอัคริยยค เปน พระเจ้า
 แผ่นดิน สืบไป จะทรง ตั้ง ผู้ หนึ่งผู้ ใด แล้ว แต่หน้า พระ ไทย จะทรง
 เหน ชอบ เหนควร ให้ เปน จักรี มุรธา อธิการ มีหน้าที่ พนักงาน
 สำหรับ รับ ตรา อารัม ของ คณาภยันตร ทั้ง ปวง เข้า ประคัม ใน

เล่ม ๓   ลักษณะตรา มหา จักรีบรมราชวงษ์   หน้า ๘๑๘

ที่นี้   แด เปน ผู้คิด รูป ประคอง ดวงตรา โคตขอฟาร์ม   ให้แก่ พวก

คณาภยันตร   แด เปน ผู้ ให้แบบ อย่าง แก่ พวก คณาภยันตร   ที่จะ

ประดับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ   ใน ดวงตรา โคตขอฟาร์ม ของ ตน

แด เก็บ รักษา ตัวอย่าง แด ดวงตรา โคตขอฟาร์ม   ที่จะประดับ

ด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ไว้   เปน แบบ สำหรับ แผ่นดิน ทั้ง

สิ้น   แด ทำ หมายชี้ ตระกูล วงษ์ ของ คณาภยันตร   ที่ เรียกว่า วงษา

นุจรีต   แด รับ ราชการ ต่าง ๆ   ตาม แด ผู้ เปน เจ้า เปน โทณ

มหา สวา มิศราธิบดี   มหา สวา มินี จะรับสั่ง   ซึ่ง ัญญาภรา ภิบาล

จะแจ้ง ความ มา ให้ทราบ ตาม รับสั่ง   ถ้า เวลา ทรง ตั้ง พวก คณาภยันตร

จักรี มุรธา อธิการ   จะเปน ผู้ จัด ที่ นั้น ทั้ง สิ้น   เครื่อง ยศ

สำหรับ จักรี มุรธา อธิการ   ก็ เหมือน อย่าง เดชา อธิการ   แต่ ดวง

ตรา เครื่อง ยศ ตำแหน่ง   เปน รูป จักรี ไขว่ กัน   กลาง จักร

หว่าง ตรี ข้าง ขวา เปน ธารม ตรา แผ่นดิน   มี รูป ใอຍ ราวต ข้าง ฝือก

กัษ กฤษ   ข้าง ซ้าย เปน รูป ประทุม อุณา โลม   มี รัศมี ใน วง กลาง

ดวงตรา ลงยา ราชาวดี   มี มหา มงกุฎ ข้าง บน   ห้อย แพรแถบ เหลือง

กว้าง สองนิ้ว สรวม สอ   ประ โยชน์ แด อำนาจ ที่ จักรี มุรธา อธิการ

จะได้ ใน ตำแหน่ง นั้น   เหมือน อย่าง ัญญาภราภิบาล ทุก ข้อ ทุก

ประการ

วันกำหนดที่จะตั้งพวกคณาภยันตร

มาตรา ๑๘   วัน กำหนด ที่จะทรง ตั้ง คณาภยันตร โทณนั้น

ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ กำหนด ไว้ว่า วันใดที่ตรง วันพระ
 บรมราชาภิเศก ใน พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย
 ตามสุริยคติกาลเสมอไปทุกปี จะตกลง วันใด เลขาธิการ จะ
 แจ้งความไป ให้พวก คณาภยันตร คณาภยันตรี ทราบ ความ ก่อน
 เวลา จะได้ มาให้ทัน กำหนด วัน ประชุม นั้น เจ้าพนักงาน มาจัด
 การพร้อม ตาม นำ ที่ ใน ห้องโอรน พระที่นั่ง จักรี มหาปราสาท
 นั้น เจ้าพนักงาน ตั้ง รัตน บันลังก์ จัด ที่ ประทับ ผู้เป็น เจ้า เป็น ใหญ่
 แล พวก คณาภยันตร ตั้ง เก้าอี้ นั่ง เป็น ลำดับ แล้ว พระบาท สมเด็จพระ
 พระเจ้า อยู่หัว ทรง ประทับ พระองค์ ด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ
 นี้ เสด็จ ออกจาก ทาง ท้อง พระโรง ทิศ ทวัน ออก แล้ว เสด็จ เข้า ไป ใน
 ห้อง โอรน ประทับ รัตน บันลังก์ แล้ว คณาภยันตร แล เจ้าพนักงาน
 นั่ง ตาม เก้าอี้ ที่มี ตรา ของ ตน เป็น หลัง โดย ลำดับ ผู้ที่จะเป็น
 คณาภยันตร ใหม่ต้อง คอย อยู่ที่ ท้อง พระโรง ท้อง ทิศ ทวัน ออก เมื่อ
 เสด็จ ประทับ บน โอรน แล้ว ถ้อยจกรวาภิบาล จะนำ ผู้ที่จะเป็น
 คณาภยันตร เดิน มา เลขา ธิการ เชิญทองตรา เครื่อง ขัตติยราช
 อิศริยยศ วาง บน เบาะ กำมทัย รอง พานทอง เมื่อผู้จะเป็น คณา
 ภยันตร เดิน เข้า ไป ใน พระทวาร ท้อง โอรน แล้ว ก้ม ศีรษะถวาย
 คำนับ ครั้ง หนึ่ง เดิน เข้า ไป ถึง กลาง ห้อง ถวาย คำนับ อีก ครั้ง หนึ่ง
 เดิน เข้า ไป ตรง หน้า พระที่นั่ง ถวาย คำนับ อีก ครั้ง หนึ่ง แล้ว ยืน นั่ง อยู่
 เลขา ธิการ ส่ง พาน เครื่อง อิศริยยศ ให้ ถ้อยจกรวาภิบาล แล้ว ย่น

คำประกาศ ตราตั้งจบแล้ว ให้ผู้ที่จะเป็น คณาภยันตร คุณเข้า
 ลง ทรง นำ พระที่ นั้ง แล้ว ลัญจ กราภิบาล เชิญ เครื่อง ขัตติยราช
 อิศิริยยศ เข้า ไปคุณ เข้า ลง ถวาย ทรง รับ สาย สะพาย สรวมให้ผู้
 เปน ภวทร ที่ บ่า ซ้าย แล้ว ทรง สรวม สาย สร้อย ตราทาง จักรี ให้
 ที่ พระสถ เมื่อ พระราชทาน ให้ คณาภยันตร ถวาย คำ นับ แล้ว
 เดชา อธิการ จะได้นำ สมุค ข้อ พระราชบัญญัติ มา ให้ คณาภยันตร แล้ว
 มุรธา อธิการ จะได้นำ คณาภยันตร ใหม่ ไป นั้ง ที่ เก้าอี้ ดวงตรา คำ
 แห่ง บันดา คณาภยันตร ทั้งปวง ยืน ขึ้น พร้อม กัน อยู่ ทรง นำ เก้าอี้
 พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว ทรง ยืน ขึ้น รับ คำ นับ แล้ว เสด็จ
 ขึ้น ทาง พระ ทวาน ช่าง ขวา เข้าไป รับ คำ นับ พวก คณาภยันตร ที่
 मुख กระสัน ซึ่ง เจ้า พนักงาน จัด เก้าอี้ ตั้ง ไว้ตาม ตำแหน่ง พวก
 คณาภยันตร นั้ง ตาม ลำดับ เมื่อ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว
 เสด็จ เข้าไป พวกคณาภยันตร ยืน ขึ้น ถวาย คำ นับ พร้อม กัน
 ต่อ เสด็จ ประทับ บน รัตนบัลลังก์ แล้ว จึง ให้ คณาภยันตร นั้ง ตาม
 ลำดับ ท่าน ผู้ที่จะ ได้รับ พระราชทาน ดวงตรา เครื่อง ขัตติยราช
 อิศิริยยศ เปน พวก คณาภยันตร ใหม่ นั้น นั้ง อยู่ เก้าอี้ ที่ สุด
 พวก คณาภยันตร ทั้งปวง เมื่อ ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน ไทใหญ่ ประทับ บน
 รัตน บัลลังก์ แล้ว มหาสวามี จะทรง เรียก นาม ให้ท่าน ผู้
 ที่ ระ เปน คณาภยันตร ใหม่ ยืน ขึ้น ถวาย คำ นับ แล้ว ดำเนิน เข้า

พระราชวังสนามจันทร์

ไปถึง กลาง ห้อง ถวาย คำนัย อีก ครั้ง หนึ่ง   เข้าไป ถึง หน้า พระ ที่
 นั้ง ถวาย คำนัย อีก ครั้ง หนึ่ง นั้ง ลง ตรง หน้า พระ ที่ นั้ง   มหา สวามี
 นี้ จะนำ ตี ไปรล มาตรา ตั้ง มา ถวาย แต่ ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน ไทใหญ่   ให้
 พระราชทาน ต่อ พระราชหัตถ์ แก่ คณาภยันตรี ใหม่   แล้ว ทรง
 กัด ตวง ตรา มหา จักรี ให้ ที่ สระภัก   แล้ว มหา สวามี นี้ จะมอบ
 สมุด ข้อ พระราชบัญญัติ ให้ แก่ คณาภยันตรี   แล้ว ให้ คณาภยัน
 ตรี ใหม่ ยืน ขึ้น ถวาย คำนัย ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน ไทใหญ่   แล้ว ให้ คณา
 ภยันตรี ดำ เนิน ถอย หลัง มา ที่ เก้าอี้ ตามเดิม   เสร็จ แล้ว ให้
 พวก คณาภยันตรี ทั้ง ปวง ยืน ขึ้น อยู่ ตรง หน้า เก้าอี้ พร้อ ม กัน   ถวาย
 คำนัย ผู้ เปน เจ้า เปน ไทใหญ่ ๆ   เสร็จ พระราชดำ เนิน ขึ้น บน ห้อง
 เหลือง เมื่อ เสร็จ ขึ้น แล้ว   ท้าว นาง จะ ได้ รับ สมุด ตำรับ จาก
 เจ้า พนักงาน มา ให้ คณาภยัน ตรี ใหม่ เซ็น พระนาม   แล้ว ท้าว นาง
 เอา กลับ ไป ส่ง ยัง เจ้า พนักงาน   บันดา คณาภยันตรี ทั้ง ปวง นั้ง
 พัก อยู่ ตาม ตำแหน่ง ที่ เก้าอี้ ตั้ง   หนึ่ง ขณะเมื่อ เสร็จ ขึ้น รับ คำ
 นัย พวก คณาภยันตรี นั้น   เลขา อธิการ จะ ได้ นำ สมุด ลง พระนาม ผู้
 ที่ ได้ เปน พวก คณาภยันตรี ใหม่ มา   ให้ ผู้ ที่ เปน พวก คณาภยันตรี
 ใหม่ ลง พระนาม   แล้ว เปน เสร็จ การ ประชุม ตั้ง คณาภยันตรี สำ
 หรับ เครื่อง ขัตติย ราชอิสริยยศ นั้น   ครั้น เวลา คำ ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน
 ไทใหญ่   จะพระราชทาน แบ่ง เศวต เสี่ยง จักรี สระภา   บันดา
 จณาภยันตรี ที่ มา ประชุม ให้ แต่ง พระองค์ ครั้ง หนึ่ง   แต่ ใน ตอน

เข้า นั้น ต้อง แต่ง พระองค์ เค็ม ยศ   ตาม ซึ่ง กำหนด ไว้ ใน ข้อ

พระราชบัญญัติ ทั้ง สิ้น   ถ้า ไม่มีตั้ง คณาภยันตร์ใหม่   การ

ประชุม นั้น เลิก

อำนาจที่จะตั้งพวกคณาภยันตร์นอกเวลาที่กำหนด

มาตรา ๒๐   พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว   แล รัชชทา

ยาท   ถ้า ผู้ ซึ่ง จะสับฮายติกราช สันตติวงษ์   ดำรงค ราชอิศริยยศ

เป้น พระเจ้า แลมี ดิน สืบ ไป   มี อานุภาพ ที่ จะพระราชทาน ตั้ง พวก

ที่ จะรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้   เป้น การ แปรลก พิเศศ นอก

จาก พระราชทาน ตั้ง ตาม เวลา กำหนดโดย ปรกติ   เวลา หนึ่ง เวลา

ใด ก็ ได้   ตาม แต่ พระราชอัทยา ไศรยโดย ออก ประกาศ พระ

บรมราชโอง การ   เชื้อม พระราชหัตถ์เลขา   ประทับ พระราช

ลัญจกร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้

คณาภยันตร์และเจ้าพนักงานต้องจัดการที่จะคืนดวงตรา

มาตรา ๒๑   บัณฑิตา พวก คณาภยันตร์   ถ้า เจ้า พนักงาน กิติ

ต้อง จัดการ เพื่อ ที่ จะส่ง ดวงตรา   เครื่อง ประดับ แล ตรา ตำแหน่ง

ของ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้   ที่ ได้รับ ไป คืน แก่ เลขาธิการ

เมื่อ สิ้น ชมมชีพ ล่วง ลับ ไป แล้ว   ถ้า พวก คณาภยันตร์   ถ้า เจ้า

พนักงาน จะลา ออก จาก พวก   แล ตำแหน่ง ใน เครื่อง ขัตติยราชอิศริ

ยยศ นี้   ต้อง คืน ดวงตรา ที่ ประดับ องค์ อยู่ก่อน ทั้ง สิ้น   ให้

รูปพระราชทานตราและลักษณะตรา

แก่เดชา อธิการโดยเร็ว   ถ้าสิ้น ชนมชีพแล้ว ต้องให้ผู้ รัย มรฎก
ส่งคืนใน กำหนด   อย่าให้เกิน เดือน หนึ่ง

บันดาพวกคณาภยันดรแลเจ้าพนักงานมีความผิดต้องถอด

มาตรา ๒๒   บันดา พวก คณาภยันดร   แล เจ้า พนักงาน ของ

เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ นี้   ถ้า มีความ ผิด เปน มหันตโทษ ก็ดี เปน

มัทยม โทษ ก็ดี   ที่ เลื่อม เสี้ย ซาติ ตระกูล แล เสี้ย เกียรติยศ   ไม่

สมควร ที่ จะ เปน พวก แล เปน ผู้ ตี ได้   ถ้า มี ศรี เกียว ข้อง ค้วย

โทษ ที่ กล่าว มา นี้   มิ ได้ มา ให้ ชำระ โดย เวลา ที่ สมควร แล

ก็ จะ ทรง ถอด ทรง ไล่ ผู้ ที่ มี ความ ผิด   เสี้ย จาก พวก คณาภยันดร

ใน เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ   ถ้า เจ้า พนักงาน โดย ออก ประกาศ

เซ็น พระราชหัตถ์เดชา   ประทับ พระราชลัญจกร สำหรับ เครื่อง

ขัตยราชอิศริยยศ เปน สำคัญ   แล เจ้า พนักงาน จะ เรียก ดวงตรา

เครื่อง ประดับ สำหรับ อิศริยยศ คืนใน ทันใด   แล ลบ ชื่อ จาก ใน

บาญชีสารบบ สำหรับ แผ่นดิน   การ ที่ จะ ถอด ไล่ เสี้ย จาก พวก

ถ้า เจ้า พนักงาน ใน เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ นี้   ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน

ใหญ่ พระองค์ เดียว   จะ ทรง วินิจฉัย พิจารณา พิพากษา ภิริยา ยา

การ ของ ผู้ ที่ จะ ทำ ผิด ซึ่ง จะ ถอด ไล่ เสี้ย จาก พวก   ถ้า เจ้า

พนักงาน ใน เครื่อง ขัตยราชอิศริยยศ นี้   แล ผู้ เปน เจ้า ผู้ เปน ใหญ่

ทรง อำนาจ ไว้ ว่า เวลา ไค เวลา หนึ่ง   ทรง พระราชดำริห์ เหน สม

ควรที่จะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ให้ออกให้ไล่เสียจากพวก
พนักงานในเครื่องขัตติราชอิศริยยศนี้ อีกก็ได้
การที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

ถ้าเจ้า
ตามแต่เหตุ

คณาภยันตรแลเจ้าพนักงาน

ใช้หมายตัวอักษรเต็มลรั้อยนาม

มาตรา ๒๓ บันดา คณาภยันตร ทั้ง ปวง นั้น ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรมราชโองการ อนุญาตให้
ใช้ตัวอักษรเต็ม ล้าย นาม ซึ่ง เปน ที่ หมายถึง แห่ง เครื่อง ขัตติราช
อิศริยยศ ซึ่ง คน ได้ เปน พวก ดัง นี้ ถ้า คณาภยันตร ให้ เขียน
อย่าง เต็ม ว่า ภราดร ขอ เครื่อง ขัตติราชอิศริยยศ อัน มี เกียรติ
คุณ รุ่งเรือง ยิ่ง ตราหมา กักรัชมราชวงษ์ ถ้า จะหมาย
อย่างย่อ เพียง ก, จ, ก, เท่านั้นก็ได้ ถ้า เปน มหาสวามิศราชอิศ
ก็ ให้ ใช้คำ มหาสวามิศราชอิศรี แทน คำว่า ภราดร ความ นอก นั้น
คง อยู่ ตามเดิม ทั้งสิ้น ถ้า หมายถึง อักษร ย่อ เพียง ม, จ, ก,
เท่านั้นก็ได้ ถ้า คณาภยันตร ใช้ คำว่า ภคินี ของ เครื่อง ขัตติ
ราชอิศริยยศ อัน มี เกียรติ คุณ รุ่งเรือง ยิ่ง มหา กักรัชมราชวงษ์ ถ้า
จะ ใช้ หมายถึง ย่อ เพียง ก, จ, ก, ก็ได้ ถ้า มหาสวามินี ก็ ใช้
คำ ว่า มหาสวามินี แทน ภคินี ความ นอก นั้น คง ตาม เดิม ถ้า
จะ ใช้ เพียง ตัว อักษร ว่า ม, จ, ก, เท่านั้นก็ได้ ถ้า เปน เจ้า
พนักงานให้ ใช้ตำแหน่ง ยศ นำ นาม เครื่อง ขัตติราชอิศริยยศ

จง เต็ม ดังนี้

ลัญจกรภักบาท ใน เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ อัน มี

เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ์ เป็นต้น นี้ เป็น

อย่าง เต็ม นาม ตำแหน่ง ยศ เจ้าพนักงาน ถ้า จะ ใช้ อย่าง ช่อ เพียง

ลัญจกรภักบาท จ, ก, เลขาธิการ จ, ก, แต่ จักรี มุรธาธิการ

นั้นให้คงใช้ว่า จักรี มุรธา ธิการ เท่านั้น ไม่ต้อง ใช้ นาม เครื่อง

ขัตติยราชอิศริยยศ เพิ่ม ท้าย ถ้า ย่น คำ ให้ สั้น หมายถึง เฉพาะ

ตัวอักษร เช่น อย่าง พวก คณาภยันคร นั้นไม่ได้

เขียนรูปดวงตราแลเครื่องยศไว้

มาตรา ๒๔ เพื่อว่าจะมีให้มี ข้อผิดที่เป็น ความไม่เข้าใจ

เกิดขึ้นด้วย เรื่อง ดวงตรา เครื่อง ประดับ มหา จักรี แล สาย สร้อย

จุลจักรี แพรแถบ สะพาย แล จักรี ตารา แล เครื่อง ยศ สำหรับ

คณาภยันคร คณาภยันครี แล เจ้า พนักงาน กับ ดวงตรา สำหรับ ตำแหน่ง

ตำแหน่งเจ้าพนักงาน ทั้ง หลาย ฝ่าย เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ อันมี

เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง นี้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เขียน

แบบ เครื่อง ยศ แล สาย สร้อย ดวงตรา เครื่อง ยศ แล แพรแถบ

ให้ ได้ คี่ แล ขนาด ทุก อย่าง ทั้ง ดวงตรา ตำแหน่ง เจ้าพนักงาน

ต่าง ๆ แล โล่ ดวงตรา โคตขอฟาร์มของ พวก คณาภยันคร

คณาภยันครี แล เจ้าพนักงาน ซึ่ง จะ ประดับ ด้วย เครื่อง ขัตติยราช

อิศริยยศนี้ ให้ ถูก ต้อง ตาม พระราชบัญญัติ แล ห้ามมิ ให้ เปลี่ยน

แปลง แก้วไข อย่าง หนึ่ง อย่างใด ที่ นอก จากตัว อย่าง เขียนไว้

ให้ มขก จาก นี้ ไป เป็นอัน ชาติ เว้น แต่ พระราชทาน พระบรม

ชา นุญาตโดย ออก ประกาศ เซ็น พระราชหัตถ์ เลขา ประทับ พระ

ราชลัญจกร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ เป็น สำคัญ จึง

ให้ แก้วไข แปลง เปลี่ยน รูป ที่ เขียน ไว้ ได้

อนึ่ง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เก็บ ภาณูชี จด หมายถึง

เหตุต่าง ๆ ตาม พนักงาน รวม ไว้ แห่ง เดียว กัน ที่ ออฟฟิศ

หลวง ใน พระบรมมหาราชวัง แต่ ดวงตราเครื่อง ขัตติยราชอิศริยย

ยศ ให้ เก็บ รักษา ไว้ ที่ ห้อง เครื่อง กรมภูษามาลา

รักษาพระราชบัญญัติ ไว้ ให้ ภาควิชา

มาตรา ๒๕ พระราชบัญญัติ ซึ่ง ตั้ง มา นี้ ทุก ๆ มาตรา

แต่ ข้อ พระราชบัญญัติ แด คำ ประกาศ ที่ จะมี ต่อ ไป ให้ รักษา ไว้

โดย ภาควิชา อย่า ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ละเลย ได้ เป็น อัน ชาติ ยก

ไว้ แต่ พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่หัว แด รัชชทายาท ภาผู้ จะ

สืบ อยาติกราชสันตติวงศ์ ดำรงค ราชอิศริยยศ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน

สืบไป จึง จะมี อำนาจ ที่ จะ แก้วไข ฎา เลิก ถอน ฎา เพิ่ม เติม

ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด ใน ข้อ พระบัญญัติ นี้ จึง จะ ได้ แด ถ้า จะมี

ข้อ สำคัญ ที่ ไม่ เข้า ใจ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด เกิด ขึ้น ก็ ติ จะ ทรง อธิบาย

ชี้แจง ทุก ข้อ ทุก ประการ โดย ออก ประกาศ ประทับ พระราช

สัญญากร สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศนี้ เป็น สำคัญ

ข้อ ที่ แก้ว ข ขธิบาย เหล่านี้ ต้อง นับ เข้า เป็น ส่วน พระราช

บัญญัติ นี้ ด้วย

พระราชบัญญัติ ประกาศ ตั้งไว้ ณวันศุกร์ เดือน หก ขึ้น สี่ค่ำ ปี

มเมีย จัตวาศก คักราช ๑๓๔๔ เป็นปีที่ ๑๕ ในรัชกาล บัตุยุบนั้น

พระราชบัญญัติ เครื่องอิศริยยศสำหรับความดีความชอบ

เหรียญชติมาลา

สมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัว พระเจ้าแผ่นดินสยาม แล เป็นบรมราชาธิราช แห่งดิน

แดนที่ไกลเคียง คือลาว เขียง ลาวกาวมลาญู กะเทรียง แลอื่น ๆ

ผู้เป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ ของเครื่องราชอิศริยยศ แล เหรียญเครื่อง ประ

ดับ สำหรับ ความชอบต่าง ๆ

ขอประกาศ แต่พระบรมวงษานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน เสนาบดี

ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งได้มาประชุม ในที่นี้ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่ง

ซึ่งได้ภบ คำประกาศ อันนี้ ให้ทราบทั่วกัน ว่า เราดำริห์

เห็นว่าในเวลาวันนี้ เป็นวันมงคล สมัย ซึ่ง บัณจบ ครบ รอบ ร้อย

ปีที่ ๑ นับตั้งแต่สมเด็จพระบรมมทาไปย กาธิราช คือ พระ

บาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย์ ปู่บรมมกระษัตริย์ ในมหา

เล่ม ๓   ลักษณะ ดรา เหยียน ดุชดี มาตา   หน้า ๕๒๘

จักรีบรมราชวงษ์   คือ บรมราชวงษ์ ประจุบันนี้   ได้ทรงสถาปนา

กรุงรัตนโกสินทรมหินทรา ยุทธยา   เป็นบรมราชธานี มหานครใหญ่

แต่เสด็จดำรงค์รัตนราไชย มหัย สวริย   สืบบรมราชสันตติวงศ์

เนื่องมาจนกาลบัดนี้   ควรเป็นที่ยินดีชื่นชมทั่วกัน   จึงได้

พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์   แลข้าราชการ ทั้งปวง มาประชุม

พร้อมกัน ก่อพระกฤษฎ   ที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว   ประชุมบรมราชวงษ์พระองค์นั้น   ซึ่งจะเรียก

นามที่นี้ต่อไปภายหน้าว่า   ประชุมบรมราชานุสาวรีย์   บัดนี้ก็

วางศิลาฤกษ์นั้นเสร็จแล้ว

เพราะเพื่อให้เป็นที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ ความดีของ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว   ประชุมบรมราชวงษ์   ซึ่งได้ทรงประดิษฐาน

มหาจักรีบรมราชวงษ์   ได้ดำรงคพิภพกรุงสยาม   โดยความ

ผาสุกสวัสดิ   มิได้มีเหตุการรพพุงชิงไชยในพระนคร   เหมือน

อย่างแต่ก่อนๆ   แต่พระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษ์นี้แล้ว   ก็เสด็จ

ดำรงค์อยู่ในธรรมิกตานุวัตร   โดยบรมราชประเพณีสืบมา มิได้

ผันแปรวิปริตไปต่างๆ   เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาในกาลก่อน

แต่พระบรมราชวงษานุวงศ์   ก็ทรงเสวยสุขละโมสร สัมคัตติ

ตั้งอยู่พักพร้อม   มิได้มีเหตุร้ายรานกันยิ่งใหญ่นจนถึงให้

เกิดการอันตรายในบรมราชวงษ์แต่สักครั้งหนึ่ง   ไม่   การซึ่ง

พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์และแจกจ่ายแก่ราษฎร

พระบรมราชวงษ์ ได้ดำรงแผ่นดิน เรียบร้อย รวยคาบ มา ทั้งภายใน
นอกภายใน ได้ถึงร้อยปีดังนี้ มิได้เคยมีปรากฏในสยามราช
พงษาวดารแต่กาลก่อนๆ มาเลย ควรเป็นมหัศจรรย์

เพื่อจะให้เป็นสำคัญ ในการพิสดารของพระบรมราชวงษ์
อันนี้ เรายังได้ให้สร้างเครื่องราชอิศริยยศ อันประดับลวด
ลายล้วนแล้วด้วยที่หมาย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ประชุมบรมทาจกรีบรมราชวงษ์ เปนเครื่องประดับสำหรับพระ
บรมวงษานุวงษ์ ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน เพื่อจะได้แจกให้ประดับ
พระองค์ในมหามงคลสมัยทุกเมื่อ จะได้เป็นที่ระฤกถึงพระ
เดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประชุมบรมราชวงษ
ตุงหนึ่งว่าพระองค์ได้พระราชทาน แต่พระบรมวงษานุวงษ์ของ
พระองค์ ผู้ใดดำรงรักษาราชประเพณี แลรักษาความ
สามัคคีในราชตระกูล ให้ปรากฏยืนยาวเป็นพระเกียรติยศมา
ได้ถึงเพียงนี้ เครื่องราชอิศริยยศตระกูลนี้ ขอให้ตั้งนามว่า
เครื่องราชอิศริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหัทจกรีบรมราช
วงษ์สำหรับเป็นเครื่องประดับพระบรมวงษานุวงษ์ ในบรมราช
ตระกูลนี้ แล้วให้ตราพระราชบัญญัติไว้สำหรับเครื่องราชอิศริยยศ
นี้ ให้เป็นหลักฐานแบบประเพณีสำหรับแผ่นดินสืบไป

อนึ่งเพื่อจะให้เป็นที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป้นคัมพระบรมวงษ์ ซึ่งสืบสันตติ

วงศ์มา โดยลำดับ กับ จะ ได้ เป็น ที่ หมายถึง ความ ยินดี ของ
 เรา ให้ เป็น ที่ ระจุด แห่ง สิ่ง สำคัญ ของ การ มหา มงคล สมัย บัน
 จบ ครบ รอบ ร้อย ปี นี้ เรา จึง ได้ ให้ สร้าง เกรียงกูญ เครื่อง ประดับ
 อีก อย่าง หนึ่ง สำหรับ เป็น รางวัล สำแดง คุณ พิเศษ ความ ดี
 ความ ชอบ แห่ง ท่าน ทั้ง ปวง ตั้งแต่ พระ บรมวงษานุวงศ์ ตลอด ไป
 จน ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ชุม ทิณ กรรม การ ไพร่ ทลวง ไพร่ สม
 ซึ่ง ได้รับ ราชการ ตลอด พระเดช พระคุณ โดย ใจ รักดี ซื่อ สัตย์
 ต่อ ราชการ ตาม คุณ พิเศษ ความ ดี ความ ชอบ ต่าง ๆ

อีก ประการ หนึ่ง จะ ได้ ไว้ สำหรับ เป็น รางวัล แก่ ผู้ ที่ ได้
 รับ ราชการ โดย กระตัญญู ซื่อ สัตย์ รักดี ใน ตัว เรา แล ราชการ
 แผ่น ดิน กับ ผู้ ที่ มีความ เมตตา กรุณา ต่อ เพื่อน มนุษย์ ด้วย กัน
 ทั้ง ผู้ ที่ มีความ กล้า หาญ สู้ ลด ละ ละชีวิตร์ ออก ต่อ สู้ ข่า คัก สัตร์
 เพื่อ จะ รักษา ราชการ แล บ้าน เมือง อัน เป็น ที่ เกิด แห่ง ตน ชม ผู้
 น้อย ที่ ได้รับ ราชการ ตลอด พระเดช พระคุณ ดัง ที่ กล่าว มา นี้ ก็ ยัง
 ไม่มี สิ่ง สำคัญ อัน ไฉน จะ ให้ ปรากฏ แปรลก ประหลาด เป็น
 รางวัล แก่ ผู้ ที่ มีความ ชอบ ดัง นี้ ให้ พิเศษ แก่ เพื่อน ข้า ราช
 การ ด้วย กัน ได้ เกรียงกูญ ราช อิศริยศ ทั้ง สาม อย่าง นั้น ก็ มี
 กำหนด สำหรับ พระราชทาน แก่ ผู้ ที่ มีความ ชอบ ที่มี ยศ บันดา
 คักดี สูง ทั้ง เกรียงกูญ จักร มาลา นั้น ก็ เป็น ของ สำหรับ พระราช
 ทาน เฉพาะ ทหาร ที่ รับ ราชการ นาน มีความ ดี ความ ชอบ ไม่มี

ความผิดร้าย ใน ราชการ แด เกรียงกูญ บุษปมาลา กับ รัตนาวรณ
 นั้นเล่า ก็เป็นแต่ เกรียงกูญ สำหรับ ผู้ดี ที่มี วิชาการ ช่าง หา ได้
 พระราชทาน ตลอด ทั่ว นำ กัน ไม่ ผู้ ที่ มีความ ชอบ ฝ่าย ช่าง กล้า
 หาญ แด มี จิตร เมตตา กรุณา ต่อ เพื่อน มนุษย์ ชาติ เดียวกัน ก็ยัง
 ไม่มี สิ่ง สำคัญ เปน ที่ หมายถึง แห่ง ความ ยินดี ของ เรา ให้เป็น
 ความ พิเศษ แยก ปลาย ไป ได้ เพราะ ฉนั้น เปน ความ ประสงค์
 ของ เรา อย่าง ยิ่ง ที่ จะ รางวัล ผู้ ที่ มีความ ดี ความ ชอบ ดัง กล่าว
 มา นี้ ให้เป็น เกียรติยศ ที่ ระฤก แห่ง เรา แด รัชชະทายาท ฤ ผู้
 ที่ จะ สืบ อายะตักะราช สันตติวงศ์ ใน พระบรมราช จักรี วงษ์
 นี้ ต่อ ไป จึง ได้ จัด สร้าง เกรียงกูญ เครื่อง ประดับ นี้นั้น ชื่อ ว่า ดุชดี
 มาลา สำหรับ ฝ่าย ทหาร แด พล เรือ นทั้ง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ซึ่ง มี
 ความ ภักดี ต่อ ราชการ จะ ได้ รับ สิ่ง สำคัญ เปน ที่ หมายถึง แห่ง
 ความ ยินดี ของ เรา ปรากฏ ได้ สัน กาลนาน เพื่อ จะ ได้ ช่วย กัน
 รับ ราชการ ถดอง พระเดช พระคุณ สืบ ไป จึง ให้ตรา พระราช
 บัญญัติ เปน ข้อ บังคับ ไว้ สำหรับ ปก ครอง เกรียงกูญ ดุชดี มาลา นี้
 ให้เป็น ที่ มั่น คง นัย ถือ คำวงศ์ คง คู่ กับ เกรียงกูญ เครื่อง ประดับ
 นี้ สืบ ไป

ขอ ให้ พระ บรมวงษานุวงศ์ ทั้ง ฝ่าย นำ ฝ่าย ใน ผู้ ซึ่ง จะ ได้
 รับ เครื่อง ราชอิศริยยศ มหาจักรี บรมราชวงษ์ แด ผู้ ซึ่ง จะ ได้
 รับ เกรียงกูญ เครื่อง ประดับ สำหรับ ความ ดี ความ ชอบ ชื่อ ดุชดี

เล่ม ๓   ลักษณะ ทราเทรียญ ดุชดีมา   หน้า ๕๓๒

มาลา   จง ดำรง อยู่ใน คุณ ความ ดี ซึ่ง ได้ มี มา แล้ว แต่ ภาย หลัง
แต่ จัก เจริญ ไป ภาย หน้า   แต่ ขอ ให้ มหา จักรี บรม ราช วงษ์   ดำรง
ยืน ยาว อยู่ใน อิศิริ ยาศิ บัต   เป็น อัญญา สาธารณ ณาทร ทุก เมื่อ
เป็น เหตุ ให้ ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง ผู้ ได้ รับ เครื่อง ราช อิศิริ ยาศิ   แต่
เทรียญ ดุชดี มาลา ต่อ ไป ภาย หน้า ให้ เจริญ สุข สภา พว   สุข สวัสดิ์
พิพัฒน์ ผล ทุก ประการ เทอญ

ประกาศ นี้ ส่ง ไป แต่ พรชัย พลา จักร मुख ใน ท้อง สนาม หลวง
ตั้ง แต่ ณ วัน ศุกร เดือน ๒ ขึ้น ๔ ค่ำ ปี มะเมีย จัตวา คค   ศักราช ๑๒๔๔
เป็น วันที่ ๑๕ ใน รัชกาล บัทยา บัน นี้

พระราชบัญญัติ

เครื่อง อิศิริ ยาศิ สำหรับ ความดี ความชอบ
เทรียญดุชดีมาลา

สุภมัสสุคุดุศักราช ๑๒๔๔   ทรง คสัง วัจนระ ไพ ศาข มาศ   ชคุณ
บัณฑิต ติดี ศุกรวาร   บัทยา บัน ระ วัชชะ การ   บัน นร สม พรวรชา   ปริง
เฉทะ กาละ กำหนด   พระ มาศ สม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว   สม เต็จ พระ
ปรมิ นทร มหา จุฬาลง กรณ์   บดิน ทร เทพย มหา มงกุฏ   บุรุษ ยรัตน์
ราช วัณษ์   วรค มพงษ์ บริพัตร   วรชติ ยราช นิกร ไทร ม   ราช

พระราชบัญญัติและกฎหมายต่าง

วันศ บรม มหา จักรพรรดิราช สังคาศ   อุกโต สุชาติ สังสุทอเคราห
 ณี   จักรกรั บรมนารด   มหา มกุฏราชวง์กร   สจุวิตมุด สุสาธิต
 อรรค อุกฤษ โภษุลย์   บุรภาคอุยภคฤชทาภินิหาร   สุภาธิการวังส
 กฤษ   ธัญญลัษณะ วิจิตร โสภาคย สรรพางค์   มหาชโนต ตมาง
 ประนต   บาช บงกช ยลล   ประสิทธิ์ สรรพศุภผล   อุดม บรมสุ
 ขุมาลย   ทิพย เทพบาชาร ไพศาล เกียรติ คุณ อุดลยพิเศษ   สรรพ
 เทเวศร นรัักษ์   วิสิทธิดักดิ สมยา   พิณิต ประชานารด   เปรม
 กระมล ขัตติยราช ประยูร   มุด มุขมาตยาภิรมย์   อุดม เตชา ธิการ
 บริบูรณ์คุณสาร สายามาตินคร   วรุตเมกราชดิถก   มหา ปรีวาร
 นายก   อนันต มหันต วรฤทธิเดช   สรรพ วิเสศ ศิรินธ   อเนก
 ชนนิกร สะโมสร สมบัติ   ประสิทธิ์วยศมโหดม บรมราช สมบัติ   นพปดล
 เสวตรฉัตรดิฉัตร   ศิริรัต ไน ปลัษณมหา บรมราชา ภิสถาภิลิต
 สรรพคทิต วิชิตไชย   สกล ม ไทยสวริย มหา สวามิทร   มเสสวร
 มหินทรมหารามาธิราช   วโรตม บรมนารด ชาติ อาชาว ไศรย   พุทธา
 ทิ ไตรย รัตน์ สรณารักษ์   อุดลยศักดิ์ อัดนเรศ ราธิบดี   เมตา กรุณา
 สัตลหฤไทย   อโนปไมย บัญการ   สกล ไพศาลมหาวิศฐา อิบดินทร
 ปรมินทร อรรมิกรมหาราชา ธิราช บรม มารด บพิตร   พระจุล จอม เกตุ
 เจ้า อยู่ หัว พระเจ้า แผ่น ดิน สยาม   1 1   เสด็จ ทรราชดำ เนิน
 ไทย ขบวน พยุหยาตรา ทาง สดลมารค   ประทับ พรับพรา จัตุรมุขณ
 ท้อง สนาม หลวง   ไน การ พระร เซพิช มหา มงคล สมัย การ   สมโพช

พระ นคร ใน วัน บั้นจบ ครบ รวย ร้อย ปี ที่ แรก ตั้งแต่ พระ บาท

สมเด็จพระบรมราชา อธิราช วามาธิบดี ที่ ๔ ซึ่ง ปรากฏ พระนาม ว่า

สมเด็จพระ ปรมโอรส ราชา มหา จักรวรรดิ บรม นารถ พระบาท

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐมบรมกษัตริย์ ใน พระ

บรมราชจักรีวงศ์ บัดนี้ ทรง สถาปนา กรุงรัตนโกสินทร

มหินทรายุทธยา บาง กอก เป็น พระบรมราชธานีสืบมา แลวาง

ศีลา ก่อ พระ กฤษณ์ ปฐมบรมราชา มุสสารถี ให้เป็น ที่

ระฤก ถึง พระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช

คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ผู้ทรงประดิษฐาน

แลดำรงพระนครเป็นปฐม กษัตริย์ ก่อ พระ กฤษณ์ ศาสตร์ ใน เวลา

เดียวกัน นั้น ครั้น การ ก่อ พระ กฤษณ์ เสร็จแล้ว เสด็จ ออก

ประทับ บน รัตนบัลลังก์ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร โดย สฐาน

อุทราภิมุข พร้อมด้วย พระบรมวงษานุวงศ์เจ้าราชินิกุล เสนา

บดี พราหมณาจารย์ ข้าทูลของ ฤดีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย

ทหารพลเรือน แลผู้แทนคอเวอนเมนต์ต่างประเทศ ซึ่งมีทาง

พระราชไมตรี เข้าทูลของ ฤดีพระบาทบังคมมาศ ในที่ประ

ชุม โดยลำดับ จึง มี พระบรมราชโองการมา พระบิณฑุสสุ

สิงหนาทดำรงเสด็จ เภาะ พระยาศรีสุนทรโวหาร ญาณปริชา

มาตย์บรมนารถ นิตยภัคดี พริยพาท เจ้ากรมพระอาลักษณ์ ให้

ตราพระราชบัญญัติ ประกาศให้พระบรมวงษานุวงศ์ แล ข้า

โครงการพัฒนาระบบราชการ

ราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน ฤาผู้หนึ่งผู้ใด
ที่จะได้รับ เครื่อง ประดับ ใน แผ่น ดินสยาม ให้ทราบทั่วกัน

ตลอด พระราชอาณาเขตฯ ว่า พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง เหรียญ เครื่อง ประดับ

สำหรับพระราชทาน ลำดับ คุณ พิเศษ ความดี ความชอบ ตั้งแต่
ผู้มี อิศริยศักดิ์ ตลอด จน ถึง โพร่ เสมอ ทั่ว หน้ากัน เพื่อ จะ

ให้เป็นที่ ระฤก ถึง ความ เจริญ ของ กรุง รัตน โกสินทร มหินทรา ยุทธยา
บาง กอก ที่ มีความ สงบ เรียบ ร้อย โดย พระบรมราชวงษ์ บัณฑิต

บัดนี้ ได้ ปก ครอง ตลอด มา จน ครบ ถึง สดพรราชการ ซึ่ง ไม่
มีการ เวลาหนึ่ง เวลาใด ใน พระราชพงษาวดาร ว่า บ้าน เมือง

จะ มีความ สงบ ปรกติ เรียบ ร้อย ยืน ยาว นาน ได้ ถึง เพียง นี้ เหรียญ
เครื่อง ประดับ ที่ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง ขึ้น ครั้ง นี้

เป็นที่ หมายถึง ความ ทรง ยินดี เพื่อ จะ ให้เป็นที่ ระฤก เสมอ
กัน ทั้ง ท่าน ผู้ใหญ่ที่ ได้ ช่วย รักษา แผ่นดิน ตลอด จน ถึง ผู้

ที่ได้รับ ใช้ ราชการ ผู้น้อย ทั้ง ฝ่าย ทหาร พลเรือน ได้เป็นที่
ระฤก สืบ ความ ดี ความ ชอบ ของ ตน ไป สิ้น กาลนาน จึง โปรด

เกล้าฯ ให้ตั้ง ข้อ พระราชบัญญัติ จัดเป็น หมวด มาตรา ประกาศ
เป็น ข้อบังคับ ไว้สำหรับ ปก ครอง เครื่อง ประดับ ดัง นี้

มาตรา ๑ กฎ ให้ไว้ว่า เหรียญ เครื่อง ประดับ นั้น พระ
ราชทาน นาม ชื่อ คุชตี มาลา ข้าง หน้า เป็น พระบรมรูป ใน พระบาท

เล่ม ๓   ลักษณะ ตรา เหรียญ ดุษฎี มาลา   หน้า ๔๓๖

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว   มีอักษร จาก ตาม ขอบ ข้าง บน ว่า   จุฬาลงกรณวหัสส์
บรมราชาธิราชโน   ขอบ ล่าง เป็น ไบ ไชยพฤช
ไขว่กัน รอง รับ พระบรมรูป   ด้าน หลัง เป็น รูปพระสยาม เทวอิราช
ทรง พระขรรค์ยืน แทน ฟิง โล่ ตรา แผ่นดิน   พระหัตถ์ขวา ทรง พวง
มา โดย   จะสรวม ที่ ทรง จาก ชื่อ ผู้ ได้รับ ได้ แทน มี เลข ๑๒๔๔
บอก ศักราช ปีที่ สร้าง   แต่ มี อักษร สยาม ตาม ขอบ เป็น มคธ พาดย ว่า
สยามินิต บรมราช ตฤฎี ฐึ บัปเวทนัง อิทัง   กับ ขอบ เหรียญ จาก คาถา
สำหรับ ตรา แผ่นดิน ว่า   สัพเพส สัมภุทานัม สามัคคี วุฏฐิมิสาทิกา
บน เหรียญ มี พระขรรค์ ไชยศรี   กับ ถาน พระกร เทวรูป ไขว่กัน
มี ห่วง ยึด กับ เหรียญ   แต่ ติด กับ แผ่น โลหะ จาก ว่า ทรง ยืนดี
ห้อย แพร แฉก รว แฉก รว ขาว สำหรับ ฝ่าย ทหาร   แพร แฉก
รว ขาว รว ชมภู สำหรับ ฝ่าย พล เรือรบ   ให้ ประดับ ติด แนบ ที่ รังคุม
เสื้อ ชั้น นอก ฉะอก ข้าง ซ้าย   เหมือน อย่าง เครื่อง ราชอิศริยยศ
แต่ เครื่อง ประดับ ทั้ง ปวง

มาตรา ๒ เหรียญ ดุษฎี มาลา นี้   ไม่มี กำหนด จำนวน ชั้น
สูง แล ต่ำ   จะพระราชทาน เสมอ ทั่ว หน้า กัน   ตาม คุณพิเศษ แล
ความ ดี ความ ชอบ   ตัว เหรียญ เครื่อง ประดับ นั้น จะ เป็น ทอง คำ แท้
ถ้า เงิน กา ไทล์ ทอง   ถ้า เงิน เปล่า   ถ้า สัมพุทธ   แล้ว แต่ จะ ทรง
พระราชทาน   คง เป็น ชั้น ชะนิค มี เกียรติยศ อย่าง เดียว กัน ทั้ง นั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้า ๔๓๗   ลักษณะ ตราเหรียญ ดุชดี มาตา   เล่ม ๓

ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ 1   พระราชทาน ให้เป็น สิทธิแก่ผู้ ที่
ได้รับ พระราชทาน   แล จาก ชื่อ ของ ผู้ นั้น ลง ใน เหรียญ ที่ เดียว
ไม่มี หนังสือ สำคัญ กำกับ   เหมือน ดัง เครื่อง ราช อิศริยยศ อย่าง อื่น
แล้ว ลง พิมพ์ ใน ราชกิจจานุเบกษา ว่า   ได้ พระราชทาน เหรียญ
เครื่อง ประดับ แก่ ผู้ นั้น   ตาม คุณ พิเศษ ความ ดี ความ ชอบ ที่ ได้
กระทำ   แล้ว จดบายชี้อะเอียด ทั้ง ชื่อ ตั้ง ชื่อ ตัว   แล วัน คำน
ยี่ เดือน   แล ความ ดี ความ ชอบ ไว้ ใน สมุท สารบบ สำหรับ เหรียญ เครื่อง
ประดับ รักษา ไว้ ใน ออฟฟิศ ทรวง สำหรับ แผ่นดิน ต่อ ไป

มาตรา ๓   เพื่อว่าจะให้ เป็น ที่ หมายถึง คุณ พิเศษ ชนิด ต่าง ๆ
จึง โปรดเกล้าฯ 1   ให้มี แผ่น โลหะ สลัก เป็น เข็ม   ปลาย เป็น ดอก
ประทุม ทั้ง สอง ข้าง   แล จาก กัษร ที่ กลาง เข็ม   ชนิด ๑ ว่า
ราชการ ใน พระ องค์   ชนิด ๑ ว่า ราชการ แผ่นดิน   ชนิด ๑
ว่า ศิลปวิทยา   ชนิด ๑ ว่า ความ กรุณา   ชนิด ๑ ว่า ความ
กล้าหาญ   เข็ม ทั้ง ๕   ชนิดนี้ สำหรับ พระราชทาน เพิ่ม เข้า ใน
เหรียญ ดุชดี มาตา   ให้ ถัด ที่ แพร แดบ   เป็น ที่ หมายถึง คุณ
พิเศษ แก่ ผู้ ที่ ควร จะ ได้รับ พระราชทาน

มาตรา ๔   ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ได้รับ พระราชทาน เหรียญ เครื่อง
ประดับ นี้ ไว้แล้ว   ได้ กระทำ ความ ดี ความ ชอบ ตาม คุณ พิเศษ
ต่าง ๆ อีก   ประสงค์ ว่า ถ้าผู้ นั้น ยังมี ได้รับ พระราชทาน เหรียญ
เครื่อง ประดับ นี้ ไปแล้ว   ก็ ควร จะ ได้รับ พระราชทาน เหรียญ

เครื่อง ประดับ นี้นั้น ก็ จะทรง พระกรุณา ไปดเกล้า ฯ พระราชทาน

เข็ม เข็ม ให้ ติดที่ แพร แดบ อีก ทุก คราว ที่ ได้ กระทำ ความ ชอบ

ตาม คุณ พิเศษ แล พระราชทาน เข็ม เข็ม แทน เจริญ ทุก คราว ไป

มาตรา ๕ ด้วย หวัง ว่า จะ ให้ บัณฑิตา เข้า แผ่นดิน ทั้ง ปวง ตั้ง

แต่ พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ตลอดจน ถึง

ขุนหมื่น กรมการ โพร่ หลวง โพร่ สม ที่ ได้รับ ราชการ ของ

พระเดช พระคุณ ใน นานา ที่ต่าง ๆ นั้น ให้ มี ประโยชน์ ใน การ ที่

สมควร จะ ได้รับ พระราชทาน เข็ม จาก อักษร คุณ พิเศษ สำหรับ

เครื่อง ประดับ นี้นั้น จะ ไม่ ทรง ถือ ว่า ชำคั้ ตระกูล ก็ ดี ้วย ราชการ

นาน ก็ ดี บัวย ใช้ ฉา ต้อง อาวุธ ชาติ เจ็บ แล เหตุ แล อาการ ต่าง ๆ

สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ก็ ดี เปน เหตุ การ ที่ อัน สมควร จะ ได้รับ เจริญ

เครื่อง ประดับ นี้นั้น ไม่ ได้

เว้น ไว้ แต่ กระทำ ความ ดี ความ ชอบ ใน พระ องค์ อย่าง หนึ่ง

ใน ราชการ แผ่นดิน อย่าง ๑ ใน ศิลป วิทยาการ ต่าง ต่าง ๆ อย่าง ๑

ใน ความ กรุณา ต่อ เพื่อน ชาติ มนุษย์ อย่าง ๑ ใน ความ กล้า หาญ

อย่าง หนึ่ง ที่ จะ ต่อสู้ ชำ คั้ ศัก ศักรู สู้ เสียด สะ ละ ชีวีตร เพื่อ จะ ให้

เปน คุณ ต่อ แผ่นดิน แล ความ ดี ความ ชอบ ต่อ ราชการ แล ประ

โยชน์ ต่อ เพื่อน ชาติ มนุษย์ ด้วย กัน จึง จะ ควร ้วย พระราชทาน เข็ม

อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ทั้ง ๕ ชนิด นี้ ได้

มาตรา ๖ เหรียญเครื่องประดับ ที่มีแผ่นทอง สลัก ว่า ทรง
 ยืน ตี นั้น จะ พระราชทาน ผู้หนึ่ง ผู้ใดแล้วแต่จะ โปรดเกล้า ฯ ๑ ๑
 ใน เวลา มงคล สมัยการ พระ ราชนิติ โทใหญ่ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ก็พระ
 ราชทาน เป็น ครั้ง เป็น คราว น้อย บ้าง มาก บ้าง แล้วแต่จะ โปรด
 เลเกล้า ฯ ให้เป็น ที่ระดูก ไว้ ใน กาล เวลา นั้น คราว นั้น

มาตรา ๗ เข็มที่ จากดุชดีว่า ราชการ ใน พระองค์ นั้น
 ไว้สำหรับ พระราชทาน เพิ่ม ให้ผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่ ได้รับ ราชการ
 ฉลอง พระเดช พระคุณ ใน พระองค์ แล รัชชทายาท ๑ ผู้ซึ่ง จะ
 สืบ อายตัก กะราช สันตติวงศ์ แล ราชตระกูล โดย ความจงรักภักดี
 กักดี ที่ จะ ให้เป็น คน เป็น ประ โยชน์ เป็น พระ เกียรติยศ ใน พระ
 องค์ แล ราชตระกูล เป็น การ ปราบกฎ กิจดี มี ปราบกฎ กิจดี จะทรง
 พระราชดำริ วินิจฉัย ด้วย พระ องค์ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่ จะ มา เกี่ยว
 ข้อง แนะนำ ว่า ผู้ นั้น ผู้ นี้ ควร จะ ได้รับ พระราชทาน ไม่ได้เลย
 เป็น อัน ชาติ ผู้ที่ จะ ได้รับ พระราชทาน เข็ม อย่าง นี้ จะ ให้ลง
 พิมพ์ ใน ราชกิจจานุเบกษา ให้ทราบ ทั่วกัน แต่ ความดี ความ ชอบ
 ที่ ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน ได้กระทำ นั้น จะ ลง ใน ราช กิจจานุเบกษา
 ๑ ไม่ลง นั้น แล้วแต่จะ โปรด เลเกล้า ฯ แต่ จะ ให้จด ความดี
 ความ ชอบ ไว้ ใน สวบบย ที่ ออฟฟิศหลวง ทุก ข้อ ทุก ประการ

มาตรา ๘ เข็มที่ จากดุชดีว่า ราชการ แผ่นดิน นั้น ไว้สำหรับ
 พระราชทาน ผู้ที่มี ยศ ยัง ไม่ควร จะ ถึง ที่ จะ ได้รับ พระราชทาน เครื่อง

ราชอิศริยยศ ช่าง เมื่อก แด มงกุฎ สยาม ทั้ง ๕ ชั้น ที่ ได้รับ
 ราชการ แผ่นดิน เป็น คุณ เป็น ประโยชน์ ต่อ ราชการ ที่ เทน ปราบกฎ
 ทั่ว ๆ กัน ว่า มีความ ชอบ ผู้ เป็น ข้าราชการ แด เจ้า ของ กรม กราบ
 บังคม ทูล พระกรุณา ยก ความ ดี ความ ชอบ แด เหตุ ที่ ผู้นั้น ได้ กระ
 ทำ เป็น คุณ เป็น ประโยชน์ ต่อ ราชการ ก็ จะ ทรง พระราชดำริห์
 วินิจฉัย เทน สสมควร แล้วย ก็ จะ ทรง พระราชทาน ให้ ตาม ความ ชอบ
 มาก แด น้อย

มาตรา ๙ เข็ม ที่ จะ จาก ว่า คิดปวิททยา นั้น ไว้สำหรับ
 พระ ราชทาน นัก ปราช ราชกระวี นาย ช่าง แด มีมือช่าง พิเศษ ต่าง ๆ
 ที่ ได้ คิด อย่าง สิ่ง ของ ที่ จะ เป็น ประโยชน์ ทั่ว กัน ครั้ง แรก คราว แรก
 ฤกษ์ นำ สิ่ง ของ ไต ๆ เข้า มา ท้า มา สร้าง ขึ้น ใน แผ่นดิน เป็น ผล
 ประโยชน์ ต่อ บ้าน เมือง แด ราชการ ฤกษ์ ผู้ ที่ แต่ง หนังสือ ตำรา
 วิททยา การ ต่าง ๆ ที่ เป็น ของ เก่า ของ ใหม่ ก็ ดี ที่ เป็น คุณ ต่อ
 แผ่นดิน เป็น ประโยชน์ แก่ ราชการ เป็น ผล แก่ การ ค้ำ ขาย
 ฤกษ์ ผู้ เป็น ช่าง อย่าง มีมือ เอก ที่ ได้ คิด ก็ ดี ทำ เอง ก็ ดี ปราบกฎ
 ว่า ไม่มี ผู้ ไต ผู้ หนึ่ง ทำ ได้ เสมอ ดี กว่า แล้วย ผู้ ทำ คุณ ประโยชน์
 ดัง กล่าว มา นี้ ก็ จะ ทรง พระราชดำริห์ วินิจฉัย พระราชทาน เข็ม
 ชนิด นี้ ให้ ตาม คุณานุรูป

มาตรา ๑๐ เข็ม ที่ จาก ว่า ความกรุณา นั้น ไว้สำหรับ
 พระราชทาน แก่ ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต ซึ่ง มีความ เมตตา กรุณา แก่ เพื่อน

ชาติ มนุษย์ อัน เดียว กัน   เปน ต้น ว่า ไพร่ พ้า ข้ำ แผ่นดิน   อัน เปน
 คน กำ พร้า อะณาตา ตั้ง โรง รักษา เจ็บ ไข้   โดย มิ ได้ คิด เขา ประ
 โยชน์   ฉา ใน เวลา ทุ พก ธิ โภย   แล นา ๆ   พิธ โรค ที่ เปน ครั้ง เปน
 คราว   ผู้ นั้น ได้ บร จาก ทร พัย เกื้อ กุ ด ตั้ง รักษา ด้วย ใจ กรุณา
 ฉา เพื่อน มนุษย์ ด้วย กัน   มี เหตุ อัน ตวาย ด้วย น้ำ ด้วย ไฟ ก็ ดี
 แล เหตุ โภย อัน ตวาย อื่น ๆ   ที่ ผู้ นั้น ได้ อด อาจ ช่วย ด้วย กำ ลัง ตน
 เอง   ให้ ผู้ ตอง อัน ตวาย ได้ ความ สุข พ้น โภย ด้วย กำ ลัง ตน   เปน
 ต้น ว่า ผู้ ที่ ตก น้ำ ใน น้ำ เชี่ยว น้ำ ฤก   ซึ่ง ว่า ย น้ำ ไม่ เปน ไม่มี กำ ลัง
 สามารถ จะ เขา ตัว รอด ได้   ผู้ ไต ได้ พบ ได้ เหน ได้ ลัง ช่วย
 ด้วย ความ กรุณา อัน อด อาจ   ถ้า พลาด พลั้ง ไป ตัว จะ เปน อัน ตวาย
 ถึง แก่ ชี วิ ตร์   ได้ กระ ทำ การ นั้น สำ เร็จ ได้ ก็ ดี   ฉา การ ไต ๆ
 ที่ ตน ได้ ทำ โดย อด อาจ กรุณา จิตร์ แน่ แท้   ซึ่ง เหน ปรากฏ มาก
 ด้วย กัน ว่า   มี ความ เมต ตา กรุณา โดย เทียง แท้   ก็ จะ ทรง พระ
 ราช คำ ริ ท์ วิ นิ จ ฉัย   พระ ราช ทาน เข็ม ชะ นิ ด นี้ ให้ ตาม สม ควร   ที่ มี
 ความ กรุณา ต่อ เพื่อน มนุษย์ ด้วย กัน

มาตรา ๑๑   เข็ม ที่ จา ฤก ว่า กล้า ทา ญู นั้น   ไว้ สำ หรับ พระ
 ราช ทาน ฮอ ฟ พื ช เซอร์ นาย ทหาร ผู้ ไท ญู ผู้ น้อย ทั้ง บก ทั้ง เรือ   แล
 ข้ำ ราชการ ที่ เข้า กอง ทับ กับ ทหาร ไปร เวด   ฤก เรือ กระ ลาสี ใน
 เรือ รบ หลวง   แล ชุน หมื่น กรม การ ไพร่ หลวง ไพร่ สม   ที่ เข้า
 กอง ทับ รับ ราชการ ต่อ สู้ ข้ำ คัก ศัก ฐ   ได้ กระ ทำ การ แขง แรง

สำแดง ความ กล้าหาญ เป็น การ ปรากฏ ต่อ สู้ ว่า คึก คัก โดย ความ
กล้า บัอง กัน รักษา บ้านเมือง เป็น ที่ เกิด ของ คน จึง จะ พระราช
ทาน เข็ม ที่ จาก ว่า กล้าหาญ ให้ ตาม เหตุ การ ที่ กำหนด ต่อ ลง ไป ดังนี้

ข้อ ๑ ถ้า กอง ทับ บก ทัพ เรือ กิติ ได้ กระทำ การ รบ ต่อ สู้
ว่า คึก คัก โดย ความ กล้าหาญ ต่อ หน้า แม่ ทัพ นาย กอง กิติ ก็ ให้
แม่ ทัพ นาย กอง จด ชื่อ ออฟฟิศ เซอร์ แล ทหาร แล ความ กล้า
หาญ ที่ ได้ กระทำ นั้น มี โย บอก ให้ นำ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา
โดย เร็ว ทรง ทราบ ความ แล้ว จะ ทรง พระราชดำริห์ เหน สมควร
ก็ จะ พระราชทาน เหรียญ ดุชดี มาลา แล เข็ม ไป ให้ แม่ ทัพ นาย กอง
ผู้ บังคับ การ พระราชทาน ผู้ มีความ ชอบ ประดับ ตัว ใน ที่ ประชุม
ทหาร แล อ่าน คำ ประกาศ ที่ ผู้ มีความ ชอบ ได้ กระทำ สำแดง
ความ กล้าหาญ ให้ ทราบ ทัว กัน แล ให้ แม่ ทัพ นาย กอง จด ชื่อ
แล ความ ดี ความ ชอบ ไว้ ใน สมุด สำหรับ กอง ทัพ แล ให้ คัด
สำเนา ส่ง มา ยัง ออฟฟิศ หลวง เจ้า พนักงาน จะ ได้ คัด ลง ใน สมุด
สำหรับ เหรียญ ดุชดี มาลา แล ส่ง สำเนา ไป ลง ราชกิจจานุเบกษา
เล่ม ๑๓๓ ทุก คราว พระราชทาน ไป

ข้อ ๒ ถ้า ผู้ ที่ ได้ ทำ การ สำแดง ความ ที่ ได้ กล้าหาญ มี ได้
อยู่ ใน ที่ ต่อ หน้า แม่ ทัพ ผู้ บังคับ การ ดัง กล่าว มา แล ผู้ ที่
สำแดง ความ กล้าหาญ อยาก จะ ได้รับ พระราชทาน เกียรติยศ อัน

นี้แล้ว ก็ ให้แจ้ง ความตาม ที่ คน ได้กระทำ ทด ดอง ทุกอย่าง ให้เป็น
 ที่ เชื่อ ยิน ดี แก่ กับ ตัน นาย กอง นาย ร้อย ที่ คน อยู่ ใน บังคับ ให้
 จด ทนาย แจ้ง ความ ไปยัง ผู้ บัง คับ กอง ทัพ ตาม เหตุ การ ซึ่ง ทหาร
 นาย กอง ของ คน ได้ สำแดง ความ กล้า หาญ แม่ ทัพ นาย กอง พิจารณา
 เหน ลมควร แล้ว ก็ ให้ มี ใบ บอก ขอ มา ยัง เสนาบดี ตาม กรม ชัน
 นำ กราย บังคมทูล พระกรุณา ทรง พระราชดำริห์ เหน ชอบ แล้ว
 ก็ พระราชทาน ให้ แล้ว ให้ แม่ ทัพ นาย กอง ประพฤติ การ ตาม
 บังคับ ไว้ ใน ข้อ ๑

ข้อ ๓ ถ้า ทหาร บก กิติ เรือ กิติ เป็น หมู่ กัน ไม่เกิน กว่า
 ๕๐ คน ฎา กอง ทัพ กอง ไต กอง หนึ่งใน ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า
 กอม ปนีตรบุสควดตรอนแบคตเลี่ยน รยเมนต์ บริเคด หนึ่งใน บริเคด ไต กิติ
 ได้ สำแดง ความ กล้า หาญ ด้วย กัน ทั้ง หมู่ ทั้ง กอง ยาก ที่ จะ เลือก
 ผู้กล้า หาญ องอาจ ได้ แล้ว ก็ ให้ แม่ ทัพ นาย กอง ที่ บัง คับ หมู่ กอง
 นั้น บังคับ ให้ ออฟฟิศ เซอร์ เลือก กัน ตาม ออฟฟิศ เซอร์ นาย หนึ่งใน
 นอน กอม มิชัน ออฟฟิศ เซอร์ เลือก ใน พวก กัน เอง ๓ นาย
 ไพร่ ทหาร เลว เลือก ใน พวก กัน เอง ๔ นาย ที่ ควร จะ ได้ รับ
 เหยี่ยว ประดับ ความ ชอบ นี้ เมื่อ ออฟฟิศ เซอร์ แล ทหาร เลือก ได้
 ผู้ ที่ ควร จะ ได้ รับ เหยี่ยว เครื่อง ประดับ แล้ว ให้ จด ชื่อ มอม ให้

แก่แม่ทัพ นายกอง ๆ มีไมบอกส่งมายังผู้บังคับการใหญ่ฝ่ายทหาร
 ฤตามกรมชั้นให้กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ฝ่ายของ
 อูลีพระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้วจะพระ
 ราชทานให้

ข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้สำแดงความกล้าหาญเป็นการที่
 นอกจากกำหนดไว้ ตามบังคับทั้ง ๓ ข้อ แต่การนั้นเป็น
 เหตุปรากฏที่สมควร ซึ่งจะได้เหยียญเครื่องประดับนี้ ก็ให้
 อรรคมหาเสนาบดีกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำริห์
 วินิจฉัยเห็นชอบแล้ว ก็ให้พระราชทานให้ตามความชอบตาม
 ควร แต่การที่เกิดขึ้นนี้ ผู้ที่จะได้รับรางวัลนั้นต้องทค
 ลองชี้แจงสำแดงความให้ปรากฏว่า ได้กระทำ ความกล้าหาญ
 จริงแท้ตามความขอ

ข้อ ๕ ถ้าผู้ที่ได้รับเหยียญเครื่องประดับนี้ มีใช้ออฟ
 ฟิศเซอร์ที่มีตราตั้ง แลข้าราชการ ซึ่งมีสัญญาบัตรแล้ว
 เป็นแต่ นอนกอม มีชั้นออฟฟิศเซอร์ แลทหารไปรเวต กรมการ
 ขุนหมื่นไพร่หลวงไพร่สม ก็ให้พระราชทานเบี้ยหวัดให้เป็น
 เบี้ยเลี้ยง ให้ปีละ ๑๒ ตำลึงจนตลอดอายุ ถ้าได้รับความชอบ
 โดยความกล้าหาญอีก ได้รับพระราชทานเพิ่มเติมตามที่
 กำหนดไว้ในมาตรา ๔ ก็ให้พระราชทานเบี้ยหวัดเป็นเบี้ยเลี้ยง

หน้า ๘๔๕ ลักษณะตราเหรียญ ดุษดี มาตรา เล่ม ๓

เพิ่ม ให้ ออก ทด ตำลึง ทุก ๆ ความ ตาม ความชอบ ที่ ได้รับ พระราชทาน เข้ม เพิ่ม เต็ม

ข้อ ๖ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ได้ สำแดง ความกล้าหาญ ซึ่ง จะ ได้รับ พระราชทาน เหรียญ เครื่อง ประดับ นี้ แล้ว มุส นาย ผู้ บังคับ การ บัด ความ ชอบ เสีย หาเสนอ ให้ ไม่นั้น ก็ ให้ผู้นั้น ทำ ฎีกา ทูลเกล้า ฯ ถวาย จะ ไปรด เกณฑ์ ให้ มี ตระดาการ สืบ พิจารณา ให้ ได้ ความจริง ทรง พระราช ดำริห์ วิวินิจฉัย เหน้ สม ควร แล้ว ก็ พระราชทาน ให้ ค่อ พระหัตถ์

มาตรา ๑๒ ผู้ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เหรียญ เครื่อง ประดับ นี้ ให้ คง ได้ ประดับ แต่ง ตาม ที่ ได้รับ พระราชทาน ห้าม มิ ให้ ทำ เข้ม คิด เขาเอง ตาม ชอบใจ นอก จาก พระราชทาน เปน อัน ขาด ถ้าผู้ใด ทำ เข้ม ที่ จาก คุณ พิเศษ ทั้ง ๕ ชนิด ที่ ตั๋ว มิ ได้รับ พระราชทาน ปลอม ใช้ ก็ จะ ให้ ปรับ โทษ เปน ข้อ เล่มิต เปน รางวัล แก่ โจทย์ ชั่ง หนึ่ง แดง ใน วา สกิจ จา นุเบกษา ว่า ผู้นั้น ทำ เข้ม ปลอม ใช้ ให้ ปราบ ฎทั่ว กัน แล ห้าม มิ ให้ผู้หนึ่งผู้ใด ที่ มิ ได้รับ พระราชทาน ทำ ดวง เหรียญ เข้ม ปลอม แต่ง ประดับ เปน อัน ขาด ที่ เจียว ถ้าผู้ใด มี พัง ทำ ดวง เหรียญ เข้ม แต่ง ประดับ ปลอม ใช้ จับ ได้ จะ ให้ มี โทษ จง หนัก เสมอ ปลอม ตรา ตำแหน่ง

มาตรา ๑๓ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่ง ได้รับ เหรียญ เครื่อง ประ

ตั้บนี้ ไปแล้ว มิได้ประพฤติ ตน ให้สมควร แก่เกียรติยศนี้
 มีความผิด ประพฤติ การ เป็น ขบถ แล ขลาด ใน การ สง ความ
 เป็น ผู้ร้าย ปล้น สคมภักซึ่ง เป็น มหันตโทษ แล ไม่ประพฤติ อยู่ใน
 ที่ ชอบแล้ว ก็ จะโปรดเกล้าฯ ให้ถอดผู้กระทำผิดนั้น เสีย
 จาก พวกผู้ที่ ได้ รับ เกียรติยศ อันนี้ โดย ออก ประกาศ เจ้าน พระ
 ราชหัตถ์ เลขา เป็น สำคัญ เจ้า พนักงาน จะเรียก ดวง เหรัญญ คิน
 แล ลบ ชื่อ เสีย จาก บัญชี สารบบ สำหรับ แผ่นดิน แล เบี้ย หวัด
 ซึ่ง เป็น เบี้ย เลี้ยง ซึ่ง จะพระราชทาน ตาม ที่ กำหนด ไว้ ใน ข้อ ๕
 มาตรา ๑๑ ก็ จะยก เสีย ตั้งแต่วันที่ ออก ประกาศ ที่ ถอด
 เสีย นั้น กลับ ประพฤติ ความ ดีต่อไป ทรง พระราช คำวิหิ เหน
 สมควรแล้ว ก็ จะพระราชทาน เหรียน ประดับ คิน ให้ ใหม่ แล
 ให้ ได้ รับ ประโยชน์ ที่ ควร จะ ได้ ตาม เดิม ทุก ประการ

มาตรา ๑๔ พระราช บัญญัติ ซึ่ง ตั้ง มา นี้ ทุก ๆ มาตรา สำ
 หรับ เหรัญญ เครื่อง ประดับ สำหรับ ความ ชอบนี้ ให้รักษา
 ไว้ โดย กวดขัน อย่า ให้ผู้หนึ่ง ผู้ใด ละเลย ได้ เป็น อัน ขาด
 ยก ไว้แต่ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว แล รัชชະทายาท ฉา
 ผู้ซึ่ง จะสืบ อายติกราช สันตติวงศ์ต่อไป จึง จะมี อำนาจ ที่ จะ
 แก้ว ไข ฉา เลิก ถอน ฉา เพิ่ม เติม ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด ใน พระราช
 บัญญัตินี้ ได้ แล ถ้า จะมี ข้อ ความ ที่ ไม่เข้า ใจ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด
 ก็ ดี พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ก็ จะทรง อธิบาย ชี้แจง

โดย ประกาศ เซ็น พระราชหัตถ์เลขา   ประทับ ตรา พระราช ลัญจกร
 เปน สำคัญ   ข้อ แก้ ไข อธิบาย เหล่า นี้   ต้อง นับ เข้า เปน ส่วน
 พระราช บัญญัติ นี้ ด้วย   ทั้ง พระราช บัญญัติ ประกาศ ไว้ ณ วัน ศุกร
 เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ บีมเม็ย จัตุร ศก คักราช ๑๒๔๔   เปน วันที่ ๑๕
 ภาวัน ที่ ๕๒๙๔ ใน รัชกาล บัทยาบั้น นี้

ผู้รับ พระบรมราชโองการ

ชื่อ

พระราชบัญญัติ ใช้ ตราแผ่นดิน

มี พระบรม ราชโองการ โปรดเกล้าฯ   ดำรัส สั่ง ว่า   ด้วย

ทรง พระราช ดำรัส ว่า   พระราช ลัญจกร สำหรับ แผ่นดิน มี อยู่
 หลาย ชนิด   แต่ ที่ คง ใช้ อยู่ นั้น   คือ พระราช ลัญจกร ไอยราพต
 แล พระครุฑ พาท   แล มี พระราช ลัญจกร พิเศษ เปน ที่ หมายถึง สำ
 หรับ พระบรม ราชวงษ์ บัทยาบั้น นี้   เปน รูป จักร รูป ตรี   แล พระ
 ราช ลัญจกร ประจำ รัชกาล   ซึ่ง ผลัด เปลี่ยน ทุก รัชกาล มี ปรางู
 ใช้ ใน เงิน พดด้วง บาท   คือ มี รูป จักร ดวง หนึ่ง   ตรา ประจำ
 รัชกาล อีก ดวง หนึ่ง   ตรา ประจำ รัชกาล ที่ ๑   เปน รูป ประทุม
 อุณาโลม รัชกาล ที่ ๒   เปน รูป ครุฑ รัชกาล ที่ ๓   เปน รูป ปรางู
 รัชกาล ที่ ๔   เปน รูป มงกุฎ   แต่ ตรา รูป จักร นั้น หา ได้ เปลี่ยน
 ตาม รัชกาล ไม่   คง ใช้ ใน เงิน ตรา เสมอ มา   ด้วย เปน พระราช

ด้ยงกร สำหรับ พระบรม ราชวงษ์ ซึ่ง ปกครอง รัฐสีมา มณฑล อยู่
 แด เมื่อ ใน รัชกาล ที่ ๔ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง โรง
 กะสาปณ์ สิทธิการ ขึ้น ทำเงิน เหรียญ บาท แทน เงิน พดด้วง พระ
 ราช ด้ยงกร ที่ หมายถึง ใช้ ใน เหรียญ นั้น หน้า หนึ่ง ก็ยัง มี รูป จักร อยู่
 เหมือน กัน เค็ม ขึ้น แต่ รูป ช้าง เฝือก ที่ ตรง กลาง อีก หน้า หนึ่ง
 เป็น รูป พระมหา มงกุฏ มี เครื่อง สูง สอง ข้าง หมายถึง ประจำ รัชกาล
 ใช้มา จน ตลอด รัชกาล นั้น รูป ที่ หมายถึง เป็น พระราช ด้ยงกร
 สำหรับ แผ่นดิน ก็ดี สำหรับ พระบรมราชวงษ์ ใน บัดยบนี้ นี้ ก็ดี
 สำหรับ ประจำ รัชกาล ทุก รัชกาล มา ก็ดี ก็ ย่อม เป็น ที่ เคารพ
 นับ ถือ ว่า เป็น ของ สูง ไม่มี ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ บัง อาจ ทำ ใช้ เทียม
 ได้ ใน รัชกาล ที่ ๔ นั้น เมื่อ ได้ ตั้ง ตำแหน่ง ทูต แด กงสุล สยาม
 รักษา ผล ประโยชน์ ราชการ ฝ่าย สยาม ประจำ อยู่ ใน มหานคร
 ฝ่าย ตะวัน ตก ก็ ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ เจ้า พนักงาน แะ ทวง จรา
 ตำแหน่ง ราชทูต แด กงสุล ซึ่ง ประจำ ราชการ อยู่ ใน มหานคร ที่ มี
 ทาง พระราชไมตรี พระราชทาน ให้ ถือ ตาม ตำแหน่ง ราชการ
 ทูต แด กงสุล นั้น เป็น รูป ช้าง เฝือก หลัง ช้าง มี รูป พระมหา มงกุฏ
 พาน พระมหา กนิษ รอง มี เครื่อง สูง สอง ข้าง บ้าง มี สอง สูง ข้าง
 บ้าง ที่ เป็น กงสุล ซึ่ง อยู่ ประจำ เมือง น่าน ที่ ขึ้น ใน มหานคร นั้น ไม่
 ด้ย จะ สำคัญ ก็ ยก รูป พระมหา มงกุฏ ออก เสีย คง อยู่ แต่ รูป
 ช้าง เฝือก แด มี อักษร จาก ถูก บอก ตาม ตำแหน่ง ทูต ฎา กงสุล

ซึ่ง ตั้ง ประจำ ณสถาน ที่นั้น พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต
 เป็น แบบ ลง ที่เจ้า พนักงาน ใน ตำแหน่ง ราชการ ได้ ใช้รูป พระ
 มหา มงกุฏ ใน ดวงตรา ตำแหน่ง ได้ ด้วย รูป พระมหา มงกุฏ นั้น
 มิ ใช้จำเพาะ แต่ เป็น ที่หมาย ประจำ รัชกาล ที่ ๔ อย่าง เดียว เป็น
 เครื่อง หมาย สูง สุด ของ ประเทศ ที่มีพระเจ้าแผ่นดิน ผ่าน พิภพ
 เป็น เอกราช ด้วย ฝ่าย กรม ทหารบก ทหาร เรือ ซึ่ง ทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้า ให้ จัด ตั้ง ขึ้น เป็น เจ้า พนักงาน สำหรับ ราชการ
 เหมือน กัน จึง ได้รับ พระบรม ราชานุญาต ให้ เครื่อง หมาย ซึ่ง เป็น
 พระราช ลัญจกร สำหรับ แผ่นดิน สำหรับ พระบรม ราชวงษ์ สำ
 หรับ ประจำ รัชกาล มา ทำ เป็น เครื่อง ประดับ ยศ มี นำ หมวก กุ
 หมวก ดุม กระบี่ สีตะ เข็มขัด เป็นต้น ฝ่าย เจ้า พนักงาน พล เรือ
 นั้น ถ้า จะ ใช้ ที่ หมาย พระราช ลัญจกร สำหรับ แผ่นดิน เป็น เครื่อง
 ประดับ ได้ ก็ จำเพาะ แต่ สิ่ง ที่ ได้รับ พระราชทาน มี เครื่อง
 อิศริยาภรณ์ แด มาลา เป็นต้น แล มี ชน อีก จำพวก หนึ่ง ซึ่ง ตั้ง
 ราชการ เป็น ช่าง ฝีมือ ต่าง ๆ เมื่อ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้ง
 เป็น ช่าง หลวง แล ก็ ได้รับ พระบรม ราชานุญาต ใช้ พระราช ลัญจกร
 สำหรับ แผ่นดิน แล ประจำ รัชกาล ให้ เป็น เกียรติยศ มี ช่าง ทอง
 แล ช่าง ถ้วย รูป เป็นต้น ตราแผ่นดิน ซึ่ง พระราชทาน พระบรม
 ราชานุญาต ให้ นาย ช่าง ได้ ใช้ นี้ ก็ เพื่อ เป็น เกียรติยศ อย่าง
 เดียว หา ได้ ให้ ใช้ เป็น ดวง ตรา หมาย ยี่ห้อ การค้า ขาย สำหรับ

ไม้ตรา แผ่นดิน ไม้
 ราช ตัญจกร
 สำหรับ ประจำ รัชกาล กิจ
 สำหรับ ประจำ รัชกาล กิจ
 ก็ ล้วน เป็น ของ หลวง ไซ ใน ราชการ
 ทั้ง สิ้น ครั้น มา ใน แผ่นดิน บัดยุดนี้ พระราช ตัญจกร ประจำ
 รัชกาล เป็น รูป จุล มงกุฏ จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ให้
 รวบรวม ที่ หมาย เครื่อง ขัตติราช อิศิริยศ สำหรับ พระมหา กะ
 ษัตริย์ แล พระราช ตัญจกร สำหรับ แผ่นดิน แล สำหรับ พระ
 บรมราชวงษ์ ทั้ง ตรา หลวง สำหรับ ตำแหน่ง ราชการ รวม ประดับ
 ร้อย กรอง ชั้น เป็น ตรา แผ่นดิน มี รูป พระมหา พิ ไชย มงกุฏ จักร
 ตรี โล่ มี รูป ช้าง ไอยราพต ช้าง เมือก กฤษ สังวาล นพรัตน์
 ราชวราภรณ์ พระสังวาล เครื่อง อิศิริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า แล
 เครื่อง สูง เจด ชั้น มี ราชสีห์ คชสีห์ ประคอง คาถา ภาสิต ด้วย เป็น
 สำคัญ รวม เป็น ตรา แผ่นดิน อย่าง น้อย แล อย่าง ใหญ่ เดิม ของ พระ
 องค์ รูป แล เครื่อง เบญจราชกกุธภัณฑ์ เข้า อีก สำหรับ ใช้ ใน ราชการ
 ทั้ง ไป ผิด กัน ก็ แต่ มี อักษร บอก ตำแหน่ง ราชการ เท่านั้น ตาม
 ธรรมเนียม ที่ เจ้า พนักงาน ได้ ไม้ตรา พระมหา มงกุฏ มา แต่ รัชกาล
 ที่ ๔ แล้ว แล โปรดเกล้า ให้ มี พระราช ตัญจกร พระบรม
 ราชโองการ แก้ว ไซ ของ เก้า ชั้น อีก ดวง หนึ่ง มี เครื่อง เบญจ
 ราชกกุธภัณฑ์ นพปดล เสวตรฉัตร แล อักษร ขอม ย่อ จากฤ ว่า พระ
 บรมราชโองการ เป็น พระราช ตัญจกร สำหรับ พระเจ้า แผ่นดิน อย่าง

เดียว เจ้าพนักงานอื่น จะใช้พระราชลัญจกรนี้ ในราชการ ไม่ได้
 แล มี ที่หมาย เป็น อักษรย่อ พระนามาภิไธย ส, พ, ป, ม, จ,
 ๕ ฉา จ, ป, ร, สาม อักษร เป็น อักษร ไขว่กัน บ้าง ลอย ตัว บ้าง
 มีจุดมงกุฎบ้าง ใช้เป็นเครื่องประดับ ใน ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร
 พลเรือน แล เป็น ของ สำหรับ พระราชทาน บ้าง ดวงตรา ที่หมาย
 เป็น พระราชลัญจกร สำหรับ แผ่นดิน สำหรับ พระบรมราชวงศ์
 สำหรับ รัชกาลตั้ง กล่าว มา ข้าง บน นี้ ก็มี แต่ ใช้ ใน ราชการ
 ฉาผู้ที่ ได้รับ พระบรมราชานุญาต เท่านั้น แต่ บัดนี้ ได้ทรงทราบ
 ได้ฝ่า ลอง อลั พระบาท ว่า ถูกคำ ทำ แล สั่ง ตรา แผ่นดิน เข้า
 มา จำหน่าย ซื่อ ขาย ใช้สรวอย ไม่ เฉพาะ แต่ ใช้ ใน ราชการ
 อย่าง เดียว ผู้ที่ ไม่เป็น ราชการ ก็ ใช้เมื่อ ทั่วไป ที่ สุด จน ลง
 ทำ ตรา ยี่ห้อ การ ค้า ขาย สำหรับ ห้าง สำหรับ ร้าน ก็มี ที่ มิ ได้
 รับ บรมราชานุญาต ให้ ใช้ เป็นการ มิ ได้ ถูก ต้อง ตาม พระ
 ราช ประเพณี ดู ไม่ สม ควร เลย เพราะ เป็น การ พัน ฝืน เหลือ ที่
 จะ กำหนด สังเกต ได้ ว่า ดวงตรา ที่ ใช้ ใน ราชการ แล มิ ใช้ ราช
 ราชการ แล เป็น เหตุ ให้ เสื่อม ถอย พระเกียรติคุณ แล พระเกียรติยศ
 ของ ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต ให้ ใช้ ใน ดวง
 ตรา แผ่นดิน นั้น ไป จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ตรา
 พระราชบัญญัติ นี้ ไว้ ให้ ทราบ ทัว กัน ว่า

ข้อ ๑ ให้ เสนาบดี ว่า การ กรม วัง เป็น เจ้าพนักงาน รักษา การ

เล่ม ๓ ลักษณะใช้ตราแผ่นดิน หน้า ๕๕๒

ที่จะใช้ดวงตราแผ่นดิน ลับ ไป เป็น ผู้ ที่จะรับ การ ขอ พระบรม

ราชา นุญาตใช้ตราแผ่นดิน แต่ เป็น ผู้ นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม

ทูล พระ กรุณา ได้รับ พระบรม ราชา นุญาต แล้ว เป็น ผู้ ที่จะออก

ขอนุญาตให้ ใช้ตรา แผ่นดิน แก่ ผู้ที่ ขอใช้ แล จด ทเบียน มาณ

ชี้ชื่อ ผู้ ที่จะขอ ขอนุญาต แล รูป ดวงตราแผ่นดิน ที่จะ ใช้ ชนิด

นั้น อย่าง นั้น ไว้ ให้ ถูก ต้อง เป็น แบบ แผล ลับ ไป

ข้อ ๒ ให้ บัณฑิต กรม แล กระทรวง ต่าง ๆ ที่ ประสงค์ จะ

ใช้ตรา แผ่นดิน ใน ตำแหน่ง ราชการ ก็คือ ถ้า จะ ใช้ เป็น เครื่อง

ประดับ ยศ เป็น ที่ หมายถึง บลอก หมู่ คณะ ใน ราชการ ดัง เครื่อง

ยศทหาร ถ้า พลเรือน ก็คือ ที่มี อยู่ แล้ว ถ้า จะ ทำ ขึ้น ใหม่ ก็ ให้

เขียน รูป ลวดลาย ถ้า ตัว อย่าง ส่ง มา ยัง กรมวัง เพื่อ จะ ได้รับ

พระบรม ราชา นุญาตให้ ใช้ ใน ราชการ ตำแหน่ง นั้น กรม นั้น ลับ ไป แล

ผู้ที่ ได้รับ ตรา ดัง เป็น นายช่าง หลวง ที่ ปวณณา จะ ใช้ ดวงตรา

แผ่นดิน ให้ เป็น เกียรติยศ ก็ ให้ ขอ ขอนุญาต ต่อ เสนาบดี ว่า การ

กรมวัง เพื่อ ได้รับ ขอนุญาต กาลัง เป็น สำคัญ แล้ว จึง ให้ ใช้

ตราแผ่นดิน นั้น ได้

ข้อ ๓ ดวงตรา ซึ่ง เป็น รูป หมายถึง พระราชลัญจกร พระบรม

ราชโอง การ นั้น เป็น ของ ห้าม ขาด มิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด เอา ไป ใช้

เป็น เครื่อง หมายถึง แล เกียรติยศ ถ้า อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด เป็น อัน ขาด

พระราชลัญจกร สำหรับ พระบรมราชวงษ์ ซึ่ง เปน รูป ดวง จักร เปล่า
 กิติ จักร กับ ศรีศูล ไชวักน กิติ แด พระราชลัญจกร ประจำ รัช
 การ ทั้ง ๕ รัชกาล กิติ พระราชลัญจกร เหล่า นี้ ห้ามมิให้ ผู้
 หนึ่ง ผู้ใด ใช้ เว้น ไว้แต่ พระบรมวงษานุวงษ์ ที่ เฝือก อยู่ใน
 รัชกาล นั้น ๆ จึง จะ ใช้ ใน ดวงตรา สำหรับ พระองค์ ได้ แต่ ให้
 ขอ พระบรมราชานุญาต เสีย ก่อน

ข้อ ๔ ตราแผ่นดิน อย่าง น้อย ซึ่ง มี รูป พระมหาพิไชย มงกุฎ
 จักร ศรี โล่ กลาง มี รูป ช้าง ไอยราพตสามเศียน ช้าง เฝือก กฤษ
 พระสังฆวาลยนพรัตนราชวราภรณ์ แด พระสังฆวาลย เครื่อง อิศริยา
 ภรณ์จุลจอมเกล้า ๑ แด เครื่อง สูง ๗ ชั้น มี ราชสีห์ คชสีห์ ประ
 คง แด คาถาภาลิต ด้วย เปน สำคัญ กิติ แด ตราแผ่นดิน อย่าง
 ใหญ่ ซึ่ง เดิม ของ พระองค์ ครุฑ แด เครื่อง เบญจราช กฤษภันท์
 กิติ จะ ใช้ ได้ ก็ แต่ ใน ราชการ ฤา ผู้ที่ ได้รับ พระบรมราชานุญาต
 เปน กาว พิเศษ อย่าง เดียว ที่ ไม่ ใช้ ราชการ แด ไม่ ได้รับ พระ
 บรมราชานุญาตแล้ว ห้ามมิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ใด ที่เป็น เภกชน ใช้ เปน
 อัน ขาก

ข้อ ๕ ดวงตราแผ่นดิน ที่เป็น รูป ไอยราพต มี บุษบก แด
 เครื่อง สูง ด้วย กิติ มี แต่ รูป ไอยราพต ช้าง สาม เศียร เปล่า กิติ
 โล่ เปล่า มี แต่ รูป ไอยราพต อยู่ กลาง ช้าง เฝือก อยู่ ช้าง หนึ่ง กฤษ ช้าง
 หนึ่ง กิติ แด ดวงตราแผ่นดิน ซึ่ง ไป ใช้ เปน เครื่องหมาย ใน

เครื่อง อิศริยาภรณ์ จุดจอมเกล้าฯ ช้างเผือก แด่มงกุฎสยาม
 พร้อม ทั้ง สังกวาศย์ ด้วย นี้ ห้าม มิให้ ผู้หนึ่ง ผู้ใด เอา ไป ทำ ลวด ตาย
 ใช้ ใน เครื่อง ภาชนะ ฉา ทนาย เปน ตรา ยี่ฮ่อ การ ค้าขาย สิ่ง หนึ่ง
 สิ่ง ใด เปน อัน ขาด ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน เครื่อง อิศริยาภรณ์
 ทั้ง สาม อย่าง ดัง กล่าว มา นี้ ปรารถนา จะ ใช้ ดวงตรา เครื่อง อิศริยา
 ภรณ์ ที่ ตัว ได้รับ พระราชทาน ใช้ ในตรา สำหรับ ตัว แล้ว ก็ ต้อง
 ขอ อนุญาต ต่อเสนาบดี ว่า การ กรมวัง ก่อน เมื่อ ได้รับ อนุญาต
 แล้ว จึง ให้ ใช้ ใน ดวงตรา สำหรับ คน ใด

ข้อ ๖ ดวงตรา ที่เป็น เครื่อง ทนาย พระราชลัญจกร สำหรับ
 แผ่นดิน ก็ คือ สำหรับ พระบรมราชวงษ์ บัณฑิต นี้ ก็ คือ สำหรับ พระ
 ราชลัญจกร ประจำ รัชกาล ทั้ง ๕ รัชกาล ก็ คือ อักษร ส, พ, ป,
 ม, จ, ๕, ฉา จ, ป, ว. ซึ่งเป็น ที่ ทนาย พระนามาภิไธย ก็ ห้าม มิ
 ให้ ผู้หนึ่ง ผู้ใด เอา ไป ใช้ คิด ประดับ เปน ที่ ทนาย ใน เครื่อง ภาชนะ
 ใช้ สร้อย สำหรับ ตัว เปน อัน ขาด ใช้ ได้ ก็ เปน ของ หลวง สำหรับ
 ราชการ ฉา เปน ของ ที่ ได้รับ พระราชทาน อย่าง เดียว

ข้อ ๗ ให้ เจ้าพนักงาน กรม ศุลกากร ทั้ง กรุง เทพฯ แล หัว
 เมือง ร้าง ตรวจตรา รักษาการ บันดาลูกค้า ที่ บันตูกสิ่ง ของ เข้า มา
 จำหน่าย ซ้อขาย ใน กรุง เทพฯ แล หัว เมือง ถ้า เหม สิม คำ สิ่ง ใด
 ใช้ ตรา แผ่นดิน ดัง ที่ กล่าว มา ใน ข้อ ข้าง บน นี้ เปน ยี่ ฮ่อ ทนาย
 การ ค้า ขาย แล เปน สิ่ง ของ มิ ไร ส่ง เข้า มา ใน ราชการ เปน

สินค้า ขายในท้องตลาด แล้ว ก็ ให้ ยึด ของ สิ่ง นั้น ซึ่ง มีตรา
 แผ่นดิน ไว้ ให้ เจ้า ของ ผู้ บั้น ทุก เข้า มา ทำตรา แผ่นดิน ที่ เปน ยี่ ฮ่อ
 เครื่อง ทนาย การ ค่า ขาย เสีย ให้ สิ้น ลวดลาย ก่อน แล้ว จึง อนุญาต
 ให้ รับ ไป ถ้า มิ ฉนั้น ก็ ให้ บั้น ทุก กลับ ออก ไป เสีย อย่า ยอม
 ปล่อย ให้ ไป จำหน่าย ซื่อ ขาย ได้ ต่อ ไป เว้น ไว้ แต่ เจ้า ของ ผู้ ส่ง
 มา ได้ รับ พระบรมราชานุญาต เปน การ พิเศษ มี สิ่ง สำคัญ อย่าง
 เดียว จึง ให้ อนุญาต ได้

ข้อ ๘ ลูกค้า วณิช ซึ่ง ตั้ง ห้าง ร้าน ทำการ ค่า ขาย ปราณจะ
 ใช้ตราแผ่นดิน บัด สิ่ง ของ ที่ คน ส่ง เข้า มา ขาย เพื่อ การ เคารพ
 นัย ถือ ถ้า เปน เกียรติยศ ก็ ให้ บัด ขอ อนุญาต คือ เจ้า พนักงาน
 กรม ศุลกา กร ก่อน ส่ง ตัว อย่าง ตรา แผ่นดิน ที่ จะ ใช้ ไว้ ด้วย ให้
 เจ้า พนักงาน กรม ศุลกา กร แจ้ง ความ มา ยัง เจ้า พนักงาน กรมวัง
 ให้ทราบ ตาม ลูกค้า ที่ ปราณ จะ ขอ ใช้ตราแผ่นดิน นั้น เมื่อ ได้
 รับ อนุญาต ส่ง จาก เจ้า พนักงาน กรมวัง แล้ว จึง ให้ อนุญาต ยอม
 ให้ ลูกค้า ที่ ขอ นั้น ใช้ตราแผ่นดิน ได้ ตาม ประสงค์

ข้อ ๙ ให้ เจ้า กรม กอง ตระเวร ซ้าย ขวา ใน กรม พระนคร บาล
 แด กรมการ ผู้ ใหญ่ ใน หัว เมือง คอย รวัง ตรวจ ตรา ตาม ท้อง ตลาด
 แด ห้าง ร้าน ทั้ง ปวง ห้าม อย่า ให้ ลูกค้า ซื่อ ขาย ใช้ สร้อย สิ่ง ของ
 ซึ่ง มี ตรา แผ่นดิน ที่ มิ ใช่ เปน ของ ใช้ สำหรับ ใช้ราชการ ถ้า ที่ เจ้า
 พนักงาน อนุญาต ให้ ทำ ถ้า ส่ง ตั้ง เปน วัน สำหรับ กระทรวง นั้น

ถ้าพบ ประสงค์ ของ ที่ มีตราแผ่นดิน ซึ่ง ชื้อ ขาย ใช้สอยตาม ทั้ง
 ตามร้าน ตาม บ้าน ตาม เรือน ที่มีได้ รับ อนุญาต ฎา เป็น ของใช้
 ราชการ ฎา ของ ที่ ได้รับ พระราชทาน แล้ว ก็ ให้บอก ให้เจ้า ของ
 ทำลาย ดวงตรา แผ่นดิน นั้น เสีย แต่ ห้าม อย่าให้ ชื้อ ขาย ใช้สอย
 สืบไป

ข้อ ๑๐ พระราชบัญญัตินี้ให้ ใช้ ได้ตั้ง แต่แต่วันที่ ๑ เดือน
 กันยายน รศ. ๑๐๘ สืบไป ให้เจ้าพนักงาน ผู้
 รักษา นำที่ แล ผู้ ที่ ประสงค์ จะ ใช้รูป ทายลาย แผ่นดิน ประพฤติ
 ตาม ประกาศ นี้ จง ทุก ประการ ประกาศ ไป แต่พระ ที่นั่ง จักรกรี
 มหาปราสาท วันที่ ๒๐ เมษายน รศ. ๑๐๘
 เปนปีที่ ๒๒ ฎาวันที่ ๗๒๖๗ ในรัชกาลบัดนี้

พระบรมราชโองการ

ความ สงไสยในพระราชบัญญัติในรัชกาลที่ ๔ จำด้วยขาย
 สวน และนา ครั้ง แรก ลง ฦวัน ๑ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ
 ปีมะเส็ง คักราช ๑๒๒๘ แล เพิ่ม เต็ม ลง ฦวัน ๖
 เดือน ๙ แรม ๘ ค่ำ ปีมะเส็ง คักราช ๑๒๒๙
 ที่ ๒๐๓

๔๔

๑ ถึงเจ้าพระยาพลเทพ ด้วยฉันไปบาง ปอีนครานี้ ราษฎร

ฎีกา มาหลาย ฉบับ เหน้ มีใจ ความแต่ เรื่อง นา แต่ ว่า ด้วย ตราแดง
 ที่ เรื่อง นา ๗ จะ เปน สิทธิ แก่ ผู้ นั้น ฤา ไม่ เปน สิทธิ เปน มาก
 กว่า ทุก อย่าง นั้น มี ความ วิตถ อยู่ ว่า พระราชบัญญัติ ว่า ด้วย นำ
 โฉนด ส่วน ตราแดง นา ฉบับ นี้ มี ผู้ เข้าใจผิด ใช้ผิด มาก เพราะ
 ความใน พระราชบัญญัติ มี ทาง ที่ จะชวน ให้ ผู้ ตัดสิน ๗ หัวน ๗
 มาให้ เร่ง กำ ซับ ข้างหลวง ที่ จะเดิน มาแต่ ตัดสิน ความ มา ทั้ง ปวง
 คึกษา ความใน พระราชบัญญัติ ให้ เข้าใจ จริง ๗ แล ถ้า มี เหตุ ชัด ช้อง
 ที่ ไม่ ตรง กัน กับ พระราชบัญญัติ ให้ ตัดสิน โดย ยุติธรรม ดัง
 จะแนะนำ บ้าง ภา เป็น ตัว อย่าง ดัง นี้ คือ ใน พระราชบัญญัติ ขาย
 จำ นำ สวน นา ที่ บ้าน ประสงค์ ให้ นำ โฉนด เปน สิทธิ แก่ ผู้ ถือ นำ โฉนด
 ที่ ได้ นำ โฉนด มา โดย ยุติธรรม แล ควร จะ เปน สิทธิ ตาม พระราช
 บัญญัติ คือ ชื้อ ฤา รับ จำ นำ ฤา รับ ให้ นำ โฉนด แล ส่วน จาก

เจ้า ของ เดิม ผู้	ชาย จำ นำ	}	ดัง นี้	จึง ควร ให้ เปน สิทธิ	ถึง มาท
	ให้				
ว่า ผู้ ชาย ผู้	ให้ คาย	}	จะ ทำ หนังสือ สัญญา	อย่าง อื่น ว่า ให้ ชาย	
	จำ นำ				
คืน ฤา ให้ ชื้อ ได้ อย่าง		}	หนึ่ง	ถ้า ผู้ ชื้อ ได้ โฉนด ไว้ ไม่ ยอม	
	ใด				

ให้ถ่าย ให้คืน ก็ ถ่าย คืน ไม่ได้ ความใน พระราชบัญญัติ มี ครง ๆ
 แต่เท่านี้ เนื้อ ความ นอก นี้ เป็น ต้น ว่า ได้นำ โฉนด มา ด้วย
 ของ เขา ตก อยู่ เก็บ ได้ ก็ ดี ซื่อ มา จาก ผู้ ร้าย ๆ ซื่อ มา จาก ผู้ ไม่
 ใส่ เจ้า ของ ๆ ผู้ ที่ ลัก ฆะ โมย มา ขาย ให้ ก็ ดี แต่ บัณฑิต การ
 เจ้า หนี้ ยก จะ เอา เหตุ ที่ นำ โฉนด อยู่ ใน เนื้อ มือ ตัว อย่าง เดียว กัน
 แล ยึด เอา ที่ สวน ที่ นา เป็น สิทธิ มี เหตุ อื่น ที่ จะ สมควร ที่ ตัว จะ เป็น
 เจ้า ของ ปรกอบ ด้วย นั้น ไม่ได้ เหมือน ดัง บิดา มารดา มี บุตร
 หลาย คน ด้วย กัน มี ที่ นำ โฉนด แบ่ง บัณฑิต ให้ บุตร ทำ กิน คน ละ ๑ ไร่
 ๒ ไร่ แล้ว มอบ นำ โฉนด ให้ บุตร ที่ เป็น พี่ ผู้ ใหญ่ ๆ ญาติ
 พี่ น้อง ผู้ ใหญ่ รักษา ให้ แก่ บุตร หลาย คน นั้น ครั้น ผู้ ที่ ด้รับ มอบ
 นำ โฉนด นั้น จะ ถือ ว่า นำ โฉนด ไว้ ใน มือ แล้ว จะ ยึด เอา ที่ สวน
 ที่ นา ของ น้อง อื่น ๆ ที่ มี ใน นำ โฉนด สวน นั้น เป็น สิทธิ ของ ตัว คน
 เดียว ทั้ง หมก ไม่ได้ เว้น ไว้ แต่ น้อง ทั้ง ปวง เจ้า ของ นั้น ยอม ขาย
 ยอม ให้ จึง จะ เป็น สิทธิ ได้ แล ข้อ ความ อื่น ที่ ไม่ ด้ ยก มา ว่า
 ยัง มี อยู่ หลาย อย่าง หลาย ประการ นึก ให้ ผู้ จะ คัด สิ้น ความ สวน
 ความ นา พิจารณา หา ความ ยุติธรรม ปรกอบ กัน คัด สิ้น ความ
 ราษฎร ให้ เป็น ยุติธรรม ผู้ ถือ นำ โฉนด สวน ผู้ ถือ ตราแดง นา
 จะ เอา ที่ นา เป็น สิทธิ ตาม นำ โฉนด ได้ ตาม ตราแดง ได้ เฉพาะ ได้
 นำ โฉนด ตราแดง จาก ผู้ ที่ เป็น เจ้า ของ มี อำนาจ ที่ จะ ขาย จำ นำ
 ๆ อนุญาต ยอม ให้ ผู้ อื่น ขาย จำ นำ ให้ ดัง นี้ จึง จะ เป็น สิทธิ ไม่

มีที่สงไสย ตามพระราชบัญญัติ ให้เอา ครอง คำสั่งนี้ ให้เข้าใจ
 เองโดยเลียด ถ้าเห็นความขัดข้อง สงไสย ประการใด ให้ทำ
 ขัดข้อง มายื่น จึงจะชี้แจงสั่งให้ต่อไป ตั้งตั้งแต่วันที่ ๑
 ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๙ ปีมะแมเบญจศก ๑๒๔๕

(เขียนลายพระราชหัตถเลขา)

ประกาศกรมนา

ด้วย พระยา ภาศกรวงษ ที่ เกษตราธิบดี รับ พระบรมราช
 โองการ ไล่เกล้าฯ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้ประ
 ภาศ แก่ทวย ราษฎร ซึ่ง จับจอง ที่นา ทั้ง สองฝั่ง คลอง นิยม ยাত্রา
 ให้ทราบทั่วกัน ว่า ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราช
 ทาน พระบรมราชานุญาต ให้พระยาสมุทรานุรักษ์ ผู้ว่าราชการ
 เมือง สมุทรปราการ ขุด คลอง ตั้ง แต่ ตำบล เล็กกิน เนื้อ จน
 ถึง บางพลี น้อย แขวง เมือง สมุทรปราการ เป็นทางยาว ๑๘๐
 เส้น เสด ลำ คลอง กว้าง ๔ วา ลึก ๕ ศอก คลอง นั้น ขุด สำ เร็จ แล้ว
 พระราชทาน ชื่อ ว่า คลอง นิยม ยাত্রา ได้เปิดให้ เป็นทาง เดิน ไป มา แล้ว
 พระยา สมุทรานุรักษ์ จึง ได้ปัก บัน ที่ ตาม ลำ คลอง ออก เป็น โสค
 ละ ๑ เส้น ชัก ชวน ให้ ราษฎร เข้า จับจอง หัก ร้าง ดาง พง ยก
 เป็น ที่ นา ขึ้น ได้ เนื้อนา ถึง ๑๐๐๐๐ ไร่ เสด ราษฎร เข้า จับจอง
 ทำนา เก็บ เนื้อ ที่ แล้ว แล ได้ ออก เงิน ช่วย พระยาสมุทรานุ

รัช ใน การ ชุค คดอง นี้ด้วย พระยา สมุทบุรานุรักษ์ จึง ได้แจ้ง
 ความ แก่ เจ้า พนักงาน กรม เกษตรา อธิการ ขอ ให้ออก โฉมค
 ตรา ของ พิเศษ ใน ที่ มา คดอง นิยม ยাত্রา นี้ แล ขอ อนุญาต ใ้
 มี ข้อ บังคับ สำหรับ การ รักษา คดอง นิยม ยাত্রา นั้น ด้วย เจ้าพนักงาน
 กรม เกษตรา อธิการ กราบ บังคมทูล พระกรุณา ความ ทราบ ใ้ ผ่า ลของ
 ฐิติ พระบาท แลแล้ว จึง ทรงพระราชดำริห์ ว่า พระยาสมุทบุรานุรักษ์
 ผู้ว่า ราชการ เมือง สมุท ปรการ ทำ การ ชุค คดอง ชัก ชวน ใ้
 ราษฎร เข้า จับ ของ ตั้ง ทำ ณา แล เวีย ราชช่วย ใน การ ชุค คดอง
 นั้น ก็ เปน ความ ชอบ ความ ดี ของ พระยาสมุทบุรานุรักษ์ แล ราษฎร
 ที่ ตั้ง ทำ ณา อยู่ ใน คดอง นิยม ยাত্রา นี้ แม้ ถึง ที่ ณา ซึ่ง เกิด ขึ้น
 ไหม่นี้ เปน ณา หัก ร้าง ถาง พง มิ ใ้ ณา โก่น สร้าง กิติ แต่ ราษฎร
 ที่ ตั้ง อยู่ ใน ที่ นั้น มีความ เพี้ยน ุสหา หัก ร้าง ทำ เปน เนื้อ ณา
 ใ้ เกิด ผล ได้ โดย เร็ว จึง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ใ้ ยก
 เงิน ค่า ณา ค่าบด คดอง นิยม ยাত্রา นี้ พระราชทาน ใ้ แก่
 ราษฎร ชาว ณา ซึ่ง ได้ ออก ทุน ช่วย ใน การ ชุค คดอง แล ตั้ง
 ทำ ณา อยู่ ใน ค่าบด คดอง นี้ ๓ ปี ดุจ เช่น ณา โก่นสร้าง ใ้ ข้า หลวง
 เสนา เวียกเงิน ทาง เข้า ค่า ณา ใน ค่าบด นี้ ตั้ง แต่ รัตนโกสินทร
 ศก ๑๑๑ สืบ ไป แล ใ้ ข้า หลวง กรม ณา เเดิน ราง วัค ออก โฉมค
 ตรา ของ ใ้ ตาม พระราชบัญญัติ แล ใ้ ผู้ที่ ตั้ง ทำ ณา ใน คดอง

นิยมยาตรา ประพฤติ ตาม ข้อ บังคับ สำหรับ รักษา คลอง
 ยาสุมุทบุรานุรักษ์ ได้ ให้ กราบ บังคมทูล พระกรุณา
 ข้อ บังคับ กำกับ ไว้ กับ โฉนด ตรา จอง นั้น จง ทุก ประการ
 ประ กาศ
 มา ณ วันที่ ๒๔ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็น วันที่ ๒๒
 ฤา วันที่ ๑๔๑๐ ใน รัชกาล บัดนี้

ข้อบังคับ

เป็น กฎ สำหรับ การ ประพฤติ แห่ง ผู้ ที่ จะ ตั้ง ทำนา ใน คลอง
 นิยม ยาตรา เป็น การ รักษา คลอง

๑ ผู้ใด จะ ตั้ง โรง นา ฤา เวียง ยุง นาง ประการ ใด ก็ ให้ ตั้ง
 พื้น คลอง ขึ้น ไป ๔ วา จะ ได้ ไม่ เป็น ที่ กีด ทาง เดิน เรือ แล ทาง คน เดิน

๒ ผู้ใด จะ ตั้ง เวียง ก็ ให้ ตั้ง พื้น คั่น คลอง ขึ้น ไป ๔ เส้น จะ ได้
 ไม่ เป็น ที่ รัง เกียด น้ำ ใน คลอง ซึ่ง จะ บริโภค ใช้ สอย

๓ ห้าม มิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ปล่อย กระบือ ลง ไป ใน คลอง เป็น อัน ซาด
 เมื่อ จะ ให้ กระบือ อยาบน้ำ ฤา ต้ม กิน น้ำ ก็ ให้ ตัก ขึ้น ไป ให้
 อยาบน้ำ ต้ม กิน พื้น คั่น คลอง ขึ้น ไป ๔ วา ฤา ทำ แผลง มี ลำราง ตัก น้ำ
 วิด น้ำ เข้า ไป ใน แผลง ให้ พื้น คั่น คลอง ก็ ได้ ถ้า ผู้ ใด มี พัง
 ปล่อย กระบือ ลง ไป คลอง ฤา สืบ รุ้ ด้วย ประการ ใด พิจารณา ได้
 ความ จะ ปรับ โทษ ผู้ นั้น เป็น ข้อ ละเมิด ให้ เสีย เงิน ตรา ทำ ตำลึง
 เป็น พิ โนษ ทลง

๔ ห้ามมิให้ลงไปอาบน้ำในคลอง เมื่อเวลาปิดทำนบ มิให้
ถ่ายอุจจาระ ปะสาวะ ในที่คันคลอง เปนอันขาด เพราะน้ำนั้นจะ
ได้บริโภคน้ำใช้สอยทั่วกัน ถ้าทำสิ่งซึ่งโสโครก ลงไปก็เปนมที่
รังเกียจ ถ้าผู้ใดมีพั้ง สืบ รุกฎ จับได้ จะปรับโทษผู้นั้นเปนม
ข้อละเมิด

๕ ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งเอา ฟาง แล หยากเยื่อ แล สิ่งซึ่ง
โสโครก แล ก้อนอิฐ ก้อนดิน ทิ้งลงไปในคลอง เปนอันขาด ถ้าจับ
ได้ รุกฎ สืบ รุกฎ จะปรับโทษผู้นั้นเปนมละเมิด

๖ ห้ามมิให้ทอดแห สุ่ม ปลา ซ้อน ปลา ในลำคลอง เมื่อเวลา
ปิดทำนบ เปนอันขาด ถ้าผู้ใดมีพั้ง จะปรับโทษเปนมละเมิด

๗ ถ้าเกิดโจรผู้ร้ายลักกระบือ ฤ็ ลักสิ่งของ เวื่อแพ
นาวา ของผู้ที่ตั้งอยู่ในลำคลอง ถ้าเจ้าของร้อง ฤ็ ผู้หนึ่ง
ผู้ใดเห็น ก็ให้ช่วยกันจับกุมเอาตัวคนร้ายจงได้ ตามพระ
ราชกำหนดกฎหมาย

๘ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะเลี้ยงกระบือ ฤ็ ปล่เยกระบือ ก็ให้
หมั่นดูแลรักษาให้ต้องตามพระราชกำหนดกฎหมาย อย่าให้
กระบือเที่ยวไปกินเข้าของผู้อื่นซึ่งทำไว้ได้เปนมอันขาด ถ้าผู้
ใดปล่เยกระบือไปกินเข้า ฤ็ เขี่ยขมย่ำเข้า ก็จะทำให้ผู้เจ้า
ของกระบือ ฤ็ ผู้เลี้ยงใช้ของที่เสียตามมากแลน้อย

๙ ห้ามมิให้คยเพื่อน เปนมักเลง ตั้งกองตั้งลุ่ม พวกเพื่อน

เสด็จราทำ ร้าย ลัก ของ ราษฎร ถ้าผู้ใด มี พัง สิบ รุ้ จับ ได้ ก็ จะ
เอาตัว ผู้ นั้น ไป ทำ โทษ ตาม พระราชกฤษฎีกา

๑๐ ให้ราษฎร รักใคร่ ซึ่ง กัน แล กัน อย่า ให้ มีความ ถือ
เปรียบ แก่ง แแย้ง ซึ่ง กัน แล กัน ถ้า ถึง ฤดู บัดน้ำ เบ็ดน้ำ ก็ดี นายคตอง
ไป บอก ก็ ให้มา ช่วย กัน บัดน้ำ เบ็ดน้ำ ตาม เวลา เพราะผล ประโยชน์
ของ คน ที่ ทำนั้น มี ทั้งกัน

ประกาศในการเสด็จประภาคทะเล

มีพระบรมราชโอง การ โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศ ให้ทราบ
ทั่วกัน ว่า การ เสด็จ พระราชดำเนิน ประภาค ครั้ง นี้ ได้ โปรด
เกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้า น้อย ยา เเฮ เจ้าฟ้า จาตุรนต์รศมี กรม
พระจักรพรรดิพงษ์ อธิบดี พระ คลัง มหาสมมติ พระ เจ้า น้อย ยา
เฮ กรม หลวง เทวะวงษ์ วัระ โร ประการ เสนาบดี ว่า การ ต่าง ประ
เทศ เปน ประธาน ใน ที่ ประชุม เสนาบดี บัญชาการ ทั้ง ปวง สิทธิ
ขาด ทั่ว ไป พร้อมด้วย พระเจ้า น้อย ยาเฮ กรมหมื่น นเรศวรฤทธิ
ว่า การ กรม พระ นคร บาล พระเจ้า น้อย ยา เเฮ กรมหมื่น บ่ระจักร
คิดป้าคม เสนาบดี ว่า การ กรมวัง พระเจ้า น้อย ยา เเฮ เจ้าฟ้า
กรม ชุน นริศรานูวัตังษ์ ว่า การ ทหาร เจ้า พระยารัตนยคินทร ที่
สมุหนายก เจ้า พระยา พลเทพ ที่ สมุท พระกระลาโหม พระยา

ภาค กรวงษ์ ที่ เกษตรา ธิดี เป็น ผู้รักษา พระ นคร ซึ่ง ได้ ประ
 ชุม กัน ใน พระ บรมหาราชวัง เป็น นิจ ทุก วัน ไป การ อัน ไต เกิด
 ขึ้น ที่ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ก่อน ก็ ให้ มี หนังสือ ไป
 กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า การ อัน ไต ร้อน เร็ว ฤา เป็น การ
 ไม่ สำคัญ ก็ ให้ พร้อม กัน บังคับ บัญชา ไป ให้ ตลอด ทุก ประการ
 อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง มี ความ วิตถ ทวาด ทวัน ตื่น เต็ม ประการ ไต เลย
 ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ประกาศ กรม นา

บัด คดอง พระยาวิเสศ ฤา ไชยชุต ต่อ กับ คดอง บาง ไม่
 แห่ง ๑ คดอง นา แห่ง ๑ คดอง สนามจัน แห่ง ๑ แขวง เมือง ฉะเชิง
 เทรา ด้วย พระยา ภาคกรวงษ์ วรรณานันตฤประตณสุริย ที่ เกษตรา
 ธิดี รับ พระบรมราชโองการ ให้ เกล้า ๑ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ๑
 สั่ง ว่า ให้ ประกาศ ให้ ทวย ราษฎร ซึ่ง ตั้ง ภูม ลำเนา ทำสวน
 ทำนา อยู่ ใน ตำบล บาง ไม่ทุ่ง ไช มุด ทุ่ง สนามจัน ทุ่ง ช้าง
 บาง เยน แขวง เมือง ฉะเชิง เทรา ฤา ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต ที่มี กิจ ชุระ เคย
 ไป มา ตาม คดอง ทั้ง สาม ตำบล ทราบ ทั้ง กัน ว่า พระยา สมุทบุร
 นุรักษ์ ข้า หลวง พระ เกรียง ไกร กระ บวน ยุทธ ปลัด ผู้รักษา
 ว่า ราชการ เมือง แด กรม การ เมือง ฉะเชิง เทรา มี โใบ บอก ขอ บัด
 คดอง ที่ พระยา วิเสศ ฤา ไชย ผู้ว่า ราชการ เมือง ฉะเชิง เทรา ที่ ถึง

แก่กรรม ได้บอก ขอ เงิน หลวง ขุด คลอง ตั้งแต่ ทุ้ง บาง ไม่ ไป
 ถึง บาง เยน แห่ง ๑ คลอง นา แห่ง ๑ คลอง สนาม จัน แห่ง ๑ ด้วย
 ราษฎร ที่ ทำ นา ตาม คลอง ทุ้ง บาง ไม่ แด ทุ้ง ไชยมุต ทุ้ง สนาม
 จัน ทุ้ง บาง เยน นั้น ทำ นา ไม่ ใคร จะ ได้ ผล เหมือน แต่ ก่อน เมื่อ
 ยัง ไม่ ได้ ขุด คลอง บาง ไม่ คลอง สนาม จัน ฝน ตก น้ำ บ่า หลาก มา
 น้ำ นั้น ก็ ทรง ค้าง ทุ้ง อยู่ ได้ หลาย วัน ราษฎร ทำ นา ได้ ผล
 เต็ม บริบูรณ์ ตั้งแต่ ขุด คลอง ทั้ง สอง ตำบล แล้ว ถึง ฝน จะ ตก
 น้ำ บ่า หลาก มา มาก น้ำ นั้น ก็ ไม่ ทรง ค้าง ทุ้ง อยู่ ได้ ไหล บ่า ออก
 มา ตาม ลำ คลอง เสีย หมด ลาง บั มี ฝน น้อย ราษฎร ก็ ไถ ทำ ที่ นา
 นั้น ไม่ ได้ ต่อ เมื่อ ไถ มี ฝน บริบูรณ์ น้ำ บ่า มาก ราษฎร จึง จะ
 ไถ ทำ ที่ นา ได้ ผล บ้าง ลาง แห่ง ราษฎร ต้อง ถอย ลง มา ทำ นา
 ตาม ชาย ฆาย ชาย หนอง จึง จะ ได้ ผล ลาง คน ก็ ทั้ง ที่ นา ใน ๔ ทุ้ง นี้
 เสีย ไป หา ที่ อื่น ทำ ต่อ ไป มา ทั้ง ๔ ทุ้ง นี้ ทำ ไม่ ได้ ผล เต็ม
 บริบูรณ์ เหมือน นา ที่ อื่น ด้วย น้ำ ไม่ ได้ ทรง ค้าง ทุ้ง อยู่ ได้ ถึง ฤดู
 แล้ง คลอง ทั้ง สาม ตำบล ก็ แห้ง ด้วย คลอง นั้น หา ได้ ทุล ออก ที่
 ตำบล ไค ไม่ เวื่อ ราชการ แด เวื่อ ลูก ค้า ก็ ไม่ ได้ ไป มา ทาง นี้
 มี แด เวื่อ เล็ก น้อย ที่ ราษฎร ตั้ง บ้าน เวื่อ น โรง นา อยู่ ใน ทุ้ง นั้น
 ได้ ใช้ ไป มา บ้าง ใน ฤดู เดือน ๓ เดือน ๔ น้ำ ใน คลอง ก็ แห้ง
 เวื่อ เล็ก น้อย ไป มา ไม่ ได้ เจ้า พนักงาน กรม มหาด ไทย นำ บอก ขึ้น
 กราย บังคม ทูล พระกรุณา กราย ได้ ฝ่า ลออง ฤดี พระบาท แล้ว จึง ทรง

พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ กรม เกษตราธิการ ซึ่งเป็น เจ้า ที่ แต่ง
 ข้าหลวง ออก ไป ตรวจ ตรา คลอง ทั้ง ๓ ตำบล แล จัด การ ให้
 คลอด ไป เจ้า พนักงาน กรม เกษตราธิการ ได้ แต่ง ให้ พระแก้ว
 ศฤหรัศนยดี ศรีพัฒน์นากร เจ้า กรม พระคลัง ส่วน ใน ไป ตรวจ
 พร้อม ด้วย หลวง สรจักรานุกิจ ข้า หลวง กรมนา แล เก็บ เงิน ทาง
 เข้า ค่า นา อยู่ที่ เมือง ฉะเชิง เทรา แล พร้อม กัน ไป ตรวจ คลอง
 ทั้ง ๓ ตำบล นั้น ทำ รายงาน ยื่น ยัง เจ้า พนักงาน กรม เกษตรา
 ธิการ ว่า ท้องทุ่ง ไม่ได้ เปน ราย สูง ขึ้น ไป ทุก ที่ จน จด ถึง บ่า
 คลอง ที่ ได้ ขุด ไว้ นั้น ถูก เพียง ๔ คอก เสมอ พื้น ใน ลำ คลอง
 หด ต่ำ กว่า กัน ลง มา น้ำ ฝน จึง ไม่ ชั่ง อยู่ ได้ ไหล ลง ใน คลอง
 ออก ลำ น้ำ ไหล ใหญ่ เสีย หหมด ราษฎร ชาว นา แล โค กระบือ จะ อา ไครย
 น้ำ จึง บ้าง ก็ ไม่มี ถ้า ได้ บัด ทำ มบ ทด น้ำ ฝน ไว้ แล้ว นา ใน ๔ ทุ่ง นี้
 จะ ทำ ได้ ผล เต็ม ภูมิ จะ เปน ประ โยชน์ แก่ การ เพาะ ปลูก แล การ
 ส่วน ใน ลำ คลอง ก็ จะ ได้ ผล ดี ขึ้น ทั้ง การ ค้ำ ขาย ก็ จะ เจริญ
 ขึ้น ด้วย ราษฎร ชาว บ่า คง จะ ล่อง สิ้น ค้ำ มา จำหน่าย ซ้อ ขาย
 แก่ กัน ใน ทาง ลำ คลอง ทั้ง ๓ ตำบล นั้น เพราะ อา ไครย ใช้น้ำ
 น้ำ ได้ คลอด ฤดูแล้ง ทั้ง จะ ได้ อา ไครย น้ำ จึง ใช้น้ำ กัน เจ้า
 พนักงาน กรม เกษตราธิการ จึง ได้ ทำ รายงาน ข้า หลวง ผู้ ไป ตรวจ
 ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบ ได้ น้ำ ล่อง อุดี พระบาท แล ทรง
 พระราชดำริห์ ว่า การ ที่ ให้ ขุด คลอง นี้ ก็ เพื่อ ประ โยชน์ บ่า รุง

การ เพาะ ปลูก ให้เจริญ ขึ้น ราษฎร จะ ได้ ทำ นา ทำ สวน ให้ ได้
 ผล เต็ม บริบูรณ์ จะ ได้ ไร่ ไครย ใช้น้ำ แล เป็น ทาง ที่ จะ ไป มา
 ให้ สดวก ดี ขึ้น คลอง ทั้ง ๓ แห่ง นี้ ได้ ความ ชัด ว่า เป็น เหตุ
 ที่ จะ ให้ ที่ นา ทั้ง ๔ ทุ่ง นั้น เสีย ไป ได้ ผล ไม่ เต็ม ที่ เพราะ น้ำ ฝน
 ชั่ง อยู่ ไม่ ได้ ไหล ลง ตาม ลำ คลอง ซึ่ง ทด ต่ำ กว่า กัน น้ำ จึง
 ได้ ไหล ตก ไป เสีย โดย เร็ว ฉะนั้น การ ลง ทำ นบ บัด นี้ วัด น้ำ
 ใช้น้ำ เหล่า นี้ ก็ เคย มี เป็น อรรม เนียม มา แด่ ก่อน ซึ่ง เป็น น้
 ที่ ของ กรม เกษตรฯ อธิการ จะ ได้ จัด การ เพื่อ บำ รุง การ เพาะ ปลูก
 มี การ ทำ นา เป็น ต้น จึง มี พระ บรม ราช โอง การ โปรดเกล้า ฯ
 โปรด กระหม่อม ให้ เจ้า พนักงาน กรม เกษตรฯ อธิการ มี ตรา พระ
 พิรุณ ทรง ภาค ออก ไป บัด ทำ นบ คลอง ทั้ง ๓ ตำบล นั้น ตาม
 ที่ ว่า ราชการ เมือง กรม การ บอ ก ขอ บัด เข้า มา แล ข้า หลวง
 ออก ไป ตรวจ เชน ความ ถูก ต้อง กัน ว่า จะ เป็น ประ โยชน์ แก่
 การ นา การ สวน แล การ ค้า ขาย มาก กว่า ที่ เข็ด อยู่ แล ลำ คลอง
 ที่ บัด ทำ นบ ไว้ แล ทั้ง ๓ ตำบล นี้ ให้ เป็น ของ กตาง ให้
 ราษฎร ไร่ ไครย ไร่ ได้ ทั่ว กัน ห้าม ไม่ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ห้าม หวง
 ถือ เขา เป็น เจ้า ของ แล ที่ ลง ทำ นบ บัด นี้ ให้ ไร่ เป็น ทาง ตาม
 ล้อ เกวียน โค กระบือ แล ราษฎร ไร่ ทั่ว ไป ให้ ราษฎร ชาว นา
 ที่ อพยพ ทั้ง นา เสีย แด่ ก่อน นั้น จึง กลับ มา จับ จอง ทำ นา ตาม ภู
 ลำ เนา ของ ตน ให้ เต็ม บริบูรณ์ เทอญ ประกาศ มา แด่ ณ วันที่ ๑๐

เล่ม ๓

ลักษณะเสนาเดินประเมธนา

หน้า ๙๖๘

กรกฎาคม

รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ฉบับที่ ๒๒

๗ วัน

ที่ ๗๕๔๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติเพิ่มเติม

ข้อพระราชบัญญัติ ซึ่งประกาศ

เมื่อ ๑๖ ๑๐ คก ศักราช ๑๒๓๖

สำหรับ

การรักษา เมือง กรมการ แลเสนากำนัน อำเภอ

ซึ่งจะ ออกเดิน ประเมธนา

ต่อไป ภายหน้า

ให้กำกับ กัน ตรวจตรา ให้ถึงถ้วน

ตาม พระราช บัญญัติ เพิ่มเติมนี้

จง ทุก ประการ

กรุง เทพ ๑

พระบาท สมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระ เจ้าแผ่นดิน สยาม มีพระบรมราชโองการ

มา พระบัณ ฑูรสุรสิงหนาท ดำรัส เหนือเกล้า

ว่า ด้วย มีพระ

๑๒๒

๑๐๑๙

๗๖-๕๒๕๖๐๓

ราชบัญญัติ ไป แต่ก่อนว่า ถึง กำหนด จะออกเดินประเมटना แด
เรียกเงิน คำนวณแก่ ราษฎร ตามหัวเมือง ฝ่ายเหนือ ฝ่าย ใต้ นั้น ให้
เจ้าพนักงาน กรมมา มา รับ ตัว ฎีกา พิมพ์ ต่อ เจ้าพนักงาน กรมพระ
คลัง มหาสมบัติ ณฑอ รัชฎากรพิพัฒน์ ตัวนั้น มีเวียนเงิน ใบ
หนึ่ง ๑๐ ตำลึง ใบหนึ่ง ๕ ตำลึง ใบหนึ่ง ตำลึง ๑
ใบหนึ่ง บาท ๑ ใบหนึ่ง เฟื้อง ๑ รวม ๕ อย่าง ถ้าราษฎร
เจ้า ของ มา ส่งเงิน คำนวณ ให้เสนาเขียน ในหลัง ตัว ฎีกา พิมพ์ ว่า
เงินคำนวณเท่านี้ แล้ว ให้เสนา ประทับตรา ประจำ เงิน ประจำ ชื่อ
เจ้า ของ มา ให้กรม การ ประทับ ตรา ประจำนา กำนัน ประทับ
ตราประจำบี ให้เจ้า ของ มา ตรวจ ตัว ฎีกา พิมพ์ ให้ เหมือน กับ ตรา
ที่ ประทับ เป็น ตัว อย่าง ใน พระราชบัญญัติ จึง ให้รับ ไว้ ข้อ
ความ แจ่งใน พระราชบัญญัติ ครั้งก่อน นั้น แล้ว เจ้าพนักงาน กรม
มา ก็ ได้รับ ตัว ฎีกา พิมพ์ ต่อ พระคลัง มหาสมบัติ ณฑอ รัชฎา
กรพิพัฒน์ ให้เสนาเก็บเงิน คำนวณแก่ ราษฎร ในจำนวน บังจอด คก
ของ เสนา ให้แก่ตัว ฎีกา พิมพ์เดิม เสีย ให้ ใช้ ฎีกา
ที่ เรียกว่า แสคมป ต่อ เจ้าพนักงาน พระคลังมหาสมบัติ ณฑอ รัชฎา
กรพิพัฒน์ ให้เสนาเอา แสคมป ปิดหลัง ฎีกา แจก ให้แก่ ราษฎร
เจ้า ของ มา แต่ ยัง ทา ได้มี พระราชบัญญัติ ไม่ มีแต่ ตรา บังคับ
ผู้ ว่า ราชการ กรม การ และเสนา ครั้น ภาย หลัง มีผู้ มา ร้อง กล่าว

โทษเสนา ว่า เสียเงินค่านา ทำตัวฎีกา ให้ตราแสดมป ทาครบ
 จำนวนเงิน ไม่ ระยะเวลา การชำระ ตัวฎีกา ที่ ราษฎร รับ ไว้ ใน หลัง
 ตัวฎีกา นางฉบับ ก็มี ตรา แสดมป บัด ไว้บ้าง นางฉบับ ตรา แสดมป
 ก็ห้าม บัด หลัง ฎีกา ไม่ ฝ่ายเสนา บาง นาย ก็ ว่า ได้เอา ตรา
 แสดมป บัด หลัง ฎีกา บ้าง เสนา บาง นาย ก็ ว่า ได้ทำ ตัวฎีกา มอข ตรา
 แสดมป ให้กับ เจ้า ของ นา หา ได้เอา ตรา แสดมป บัด หลัง ฎีกา ไม่
 ยาก ที่ ระยะเวลา จะพิจารณา ตัดสิน เอา ความ จริง จึง ทรง พระ
 กรุณา โปรดเกล้า 1 ให้ มี พระราชบัญญัติ ประกาศ เพิ่มเติม ให้
 ผู้ว่าราชการ และ กรม การ ราษฎร เจ้า ของ นา ให้รู้ ทั่วกัน ว่า
 ตัวฎีกา พิมพ์มี เวียน เงิน อยู่ ๕ อย่าง ที่ ใช้ ใน จำนวน บ้าง ฉะ คก
 ให้ยก เสีย ตั้งแต่ นี้ ต่อ ไป ถึง กำหนด เดือน ยี่ ให้ เจ้าพนักงาน
 กรมนา แต่ง เสนา ออกเคียน ประเมิตนา แขวง จังหวัด กรุงเทพฯ 1
 และทั่ว เมือง เขก เมือง โท เมือง ศรี เมือง จัตวา ฝ่ายเหนือ
 ฝ่ายใต้ ก็ ให้ เจ้าพนักงาน กรมนา มา รับ ดวง ตรา พระ จุลจอมเกล้า 1
 ที่ เรียกว่า แสดมป ต่อ เจ้าพนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ ฌหอ
 รัชฎา กรพิพัฒน์ ไป มอข ให้เสนา แล้ว ให้ เจ้าพนักงาน กรมนา
 กับเสนา ทำ บัญชี ไว้ต่อกัน จง รุ กวาย และใน แสด มป นั้น มี
 เวียนเงิน ใบหนึ่ง ตำลึง ๑ ใบหนึ่ง กิ่งตำลึง ใบหนึ่ง บาท ๑
 ใบหนึ่ง สอง สลึง ใบหนึ่ง สลึง ๑ ใบหนึ่ง เฟื้อง ๑ รวม ๖
 อย่าง ถ้า ราษฎร เจ้า ของ นา ส่ง เงินค่า นา จึง ให้เสนา เขียน ตัว

ฎีกา ด้วยเส้นหมึก ในฎีกานั้นว่า ขุนนั้น หมื่นนั้นเสนา ขุนนั้น
 กรมการ หมื่นนั้นกำนันเมืองนั้น ให้ไว้แก่เจ้าของนา ชื่อนั้น
 ทำมาตำบลนั้น ได้นำเท่านั้นไว้ เสด็จงานเท่านั้น เสียเงินค่านา
 เท่านั้น จำนวนนั้น ให้ไว้วันนั้น เดือนนั้น ปีนั้น คักราช
 เท่านั้น ให้เสนาคิดเงิน ในดวงตราแสดมป ให้ถูกกับจำนวนเงิน
 ในฎีกา แล้วให้เอาตราแสดมป บัดหลัง ตัวฎีกา จง ทุกฉบับ ทุกราย
 และกระดาษที่เขียนฎีกา ให้แก่ราษฎรนั้น ให้พอกับที่จะ บัดตรา
 แสดมป ทุกฉบับ และให้เสนา คัก หลัง ฎีกาว่า ดวงตราแสดมป
 คำตั้งเท่านั้น กิ่งคำตั้งเท่านั้น ดวง บาทหนึ่งเท่านั้น ดวง สอง ถึง
 เท่านั้น ดวง สี่ถึงเท่านั้น ดวง เพียงเท่านั้น ดวง ให้เสนา ประทับ
 ตรา ประจำเรือนเงิน ประจำชื่อเจ้าของนา ให้กรมการ ผู้กำกับ
 ประทับตรา ประจำนา และ ประจำตรา จำนวน แสดมป หลัง ฎีกา
 กำนั้น ประทับ ตรา จำนวน ปี และ ประทับตรา ทับ ดวง แสดมป ให้
 ทัว ๆ แสดมป แล้วให้ตัวฎีกา กับดวงตราแสดมป ไปกับ
 เจ้าของนา จง ทุกราย แล ให้ราษฎร เจ้าของนา ตรวจดู ตัว ฎีกา
 ดวงตราแสดมป ให้ถูกครบจำนวนนา จำนวนเงินแล้ว จึงรับไว้
 แล้ว ให้เสนากรมการ รับเก็บเงินส่ง แล ทำทาง ว่า ยื่นเจ้าพนักงาน
 งาน ให้เสร็จ ในปีที่สองนั้น ถ้าไม่เสร็จ ให้ถอดเสนาผู้นั้นเสีย อย่า
 ให้ทำการต่อไป แล ให้เอาตัว ไว้ชำระ ได้สวน ขาญชี ฎีกา และ
 ชำระเงินหลวง ให้เสร็จ บริสุทธิมืออง ใส จึง ให้พ้นโทษ ให้เจ้าพนักงาน

เล่ม ๓ ลักษณะข้าหลวงและตราการ เมืองเชียงใหม่ หน้า ๙๓๒
งาน กรมฯ เจ้ากรมกอง ๓๖๖ และผู้ว่าราชการ กรมการ เมือง
เอก เมืองโต เมืองศรี เมืองจัตวา ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ กระทำ
ตาม พระราชบัญญัติเพิ่มเติมนี้ แลข้อความ นอกจาก พระราช
บัญญัติเพิ่มเติมนี้ ให้ใช้ตามข้อพระราชนิติบัญญัติเดิม เมื่อวัน
พุธ เดือนยี่ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีจอ ฉศก จงทุกข้อทุกประการ
ประกาศมา ณวันพุธ เดือนสาม แรมสิบสามค่ำ ๒๕๐๔
๑๒๔๔ บีมเมียงจัตวาศก

พระราชบัญญัติ

สำหรับ

ข้าหลวง แล ตราการ

ณ เมือง นคร เชียง ใหม่ เมือง นคร ลำปาง

เมือง ลำพูน ไชย

ซึ่ง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง ขึ้นนี้

ตรา พระราชบัญญัติ ไว้แต่ ณวัน ศุกร เดือน ยี่ แรมเก้าค่ำ

ปีจอ ฉศก คักราช ๑๒๔๖ เป็นปีที่สิบเจ็ด

ณวันที่ ๕๙๐๔ ในรัชกาล บัตยุบนี้

หน้า ๕๗๓ ลักษณะ ข้าหลวง และตระลาการ เมืองเชียงใหม่ เล่ม ๓
๐ พระบาทสมเด็จพระปรมิตรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
บรมครูรัตนราชววงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชดิยราชนิกร
โรดม จาตุรันตบรม มหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรม อรรคมหา
ราชาธิราชบรมนารอบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม
ในรัชกาลที่ ๕ ใน พระบรมราชวงษ์ ซึ่ง ได้ประดิษฐาน แลตำ
รงค์ศิริราชสมบัติ รัตนราชโยช สวรรยาธิปัตย์ ณกรุง เทพมหา
นคร อมรรัตน์ โกลสินกรมหินทรายุตถยา มหาคิลกภพพรรัตนราช
ธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศ มหาสถาน ซึ่ง เป็น พระราชธานี
มหานครใหญ่ ใน พระราชอาณาจักร แดนสยาม ทั้งฝ่ายเหนือ
ฝ่ายใต้ เป็น บรมราชาธิราชอันใหญ่ ในประเทศที่ ไกลเคียง คือ
ลาว เขียง ลาว กาว ทะเขรียง มลายู แลอื่น ๆ ผู้ทรง พระคุณธรรม
อันมหาประเสริฐ เสด็จ ออก ประทับ เหนือ พระบรมราชอาสน
ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท
บรมราชพิมาลัย โดยสถานอุดรพิมุข พร้อมด้วย พระบรม
วงษานวงษ์ แล อรรคมหาเดนาบดีมุขมนตรี กะวีชาติราชประ
โรหิต ไทราชวีย์ ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้า เบื้องบาท บงกชมาศ
พร้อมกัน จึง มี พระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า
กรุงสยาม กับ กรุงเกรตบริเตน ได้ทำหนังสือสัญญาใหม่ ใน
การที่จะ รุดหนุน การค้าขาย ที่ ใน เขต แขวง เมือง นคร
เชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ให้ถาวรเจริญยิ่งขึ้น

เล่ม ๓ ลักษณะ ข้ำหลวงและตระลาการเมือง เชียง ใหม่ หน้า ๕๗๔
ไป แด แก้ว ไช กระจวน พิจารณา คดี ความ ของ ราษฎร ซึ่ง เกี่ยว
ข้อง เปน ความ กั้น ใน ระหว่าง คน ต่าง ประเทศ กับ คน ดาว นั้น จึง ได้
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ตั้ง ตระลา การ สำหรับ ศาล
ต่าง ประเทศ ณ เมือง เชียง ใหม่ ขึ้น เปน พนักงาน ขำระ คดี ความ
นั้น ขึ้น อีก ข้ำหลวง ที่ โปรดเกล้า ฯ ตั้ง ไว้เดิม นั้น จะ ได้ เปน
พนักงาน ปฎกษา ราชการ ที่ จะ เกี่ยว ข้อง ด้วย คน ต่าง ประเทศ นั้น
กับ กง สุต ฎา ไวซกง สุต ใน เมือง เชียง ใหม่ นั้น แล้ว บัดนี้ ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระ เจ้าบรม วงษ์เธอ เจ้า
ฟ้า มหา มาตา กรมพระ บำ รวย ปรบั กษ์ ที่ สมุหนายก ปฎกษา พร้อม
กับ ลูก ขุน ณ ศาลา ลูก ขุน ณ ศาล หลวง ตรา เปน พระ ราชบัณญติ
สำหรับ ข้ำหลวง แด ตระลาการ สำหรับ ศาล เมือง ดาว เมือง ฉะ
เมือง นคร เชียง ใหม่ ขึ้น ไว้ มี ข้อความ ใน พระ ราชบัณญติ ดังนี้
ข้อ ๑ บรรดา ราชการ ต่าง ๆ อัน เกี่ยว ข้อง ด้วย คน ต่าง ประ
เทศ ที่มี หนังสือ สัญญา ทาง พระ ราชไมตรี ทั้ง ปวง ใน เขต
แขวง ประเทศ สยาม ฝ่าย เหนือ สาม หัว เมือง คือ เมือง เชียง ใหม่
เมือง นคร ลำปาง เมือง ลำพูน นี้ เปน น้า ที่ พนักงาน ข้ำหลวง ผู้
ว่า การ ต่าง ประเทศ ซึ่ง พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่ หัว ผู้ เปน
เจ้า เปน ไทใหญ่ ใน สยาม พิกพ มณฑล ได้ ทรง พระกรุณา โปรด
เกล้า ฯ ตั้ง แต่ง ให้ เปน ผู้ ว่า การ ใน ตำแหน่ง นั้น ทุก สิ่ง ทุก ประ การ
ข้อ ๒ ขำ ราชการ บ้าน เมือง อัน เกี่ยว ข้อง ด้วย คน ต่าง ประ

หน้า ๔๔๕ ลักษณะข้าหลวงและพระลาการ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
เทศ อันมีหนังสือสัญญา ทาง พระ ราช ไมตรี กับ กรุง เทพ ๑ กับ
ตาม หัว เมือง เหนือ นั้น ถ้ามิ ได้ เปน คำ สั่ง ฎา อำนาจ ข้าหลวง ผู้
ว่าการ ต่าง ประเทศ สำหรับ เมือง ฎา ท้อง トラ พระราช สิทธิ แล้ว
เจ้า นาย ท้าว พระยา ชาว เหนือ ชาว ได้ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ไต ๆ ไม่มี
อำนาจ ที่จะ ว่ากล่าว เกี้ยว ข้อง อย่างหนึ่ง อย่าง ไต แม้ผู้ ไต
เกี้ยว ข้อง ทำการ ถูก ผิด ประการ ไต ก็ ดี ต้อง เปน ผิด และการ
ที่ ทั้ง ปรอง นั้น ต้อง ยกต้อง เลิก จะ ใช้ ไม่ ได้ ไม่ เปน อัน ได้
กระทำ ใน ทาง ราชการ เลย สัก อัน

ข้อ ๓ ข้าหลวง ผู้ว่าการ ต่าง ประเทศ มี อำนาจ เต็ม ที่ จะ ขอ
บังคับ เจ้าพนักงาน กรม ต่าง ๆ นั้น トラ รับ ราชการ อยู่ ใน ส่วน หัว
เมือง ฝ่าย เหนือ คือ เมือง เชียง ใหม่ เมือง นครลำปาง เมือง
ลำพูน ไชย ให้ ทำ ราชการ ไต ๆ ที่ เปน ยุติธรรม แล ชอบ ด้วย
ราชการ เพื่อ จะ รักษา แล จัด การ ต่าง ประเทศ ตาม หน้า ที่ พนักงาน
งาน ได้ ทุก ประการ เจ้าพนักงาน ต่าง ๆ ต้อง เชื่อ พัง แล กระ ทำ
ตาม แต่ ถ้า คำ บังคับ บัญชา นั้น มิ เปน ยุติธรรม แล มิ ชอบ
ด้วย ราชการ ก็ ให้ เจ้าพนักงาน ผู้รักษาเมือง กรม การ ริม มี ไบ
บอก ลง ไป ณ กรุง เทพ ๑ โดย เร็ว ท่าน เสนาบดี ผู้ว่า การ หัว
เมือง ฝ่าย เหนือ มี อำนาจ ที่จะ รื้อ ถอน คำ สั่ง คำ บังคับ แล การ
ที่ ข้าหลวง ทำ มิ ชอบ ด้วย ราชการ นั้น ได้ ทุก สิ่ง ทุก ประการ

ข้อ ๔ ข้าหลวง ผู้ว่าการ ต่าง ประเทศ ต้อง จัด ตั้ง เจ้าพนักงาน

เล่ม ๓ ลักษณะ ข้าหลวง และ ทระดาการ เมือง เชียง ใหม่ หน้า ๔๗๖
สำหรับ รับราชการ ต่าง ๆ เพื่อ จะ รักษา หนังสือ สัญญา ทาง พระ

ราช โม ตริ ให้ เปน ไป โดย ชอบ โดย ควร แล เปน หน้า ที่ ของ ข้า
หลวง ที่ จะ ชี้แจง อธิบาย ข้อ ความ ใน หนังสือ สัญญา แล กฎหมาย

อย่าง ธรรมเนียม อัน ชอบ อัน เปนยุติธรรม ให้ เจ้า นาย ท้าว พระยา
เจ้า พนักงาน ต่าง ๆ รู้ แล เข้าใจ จง ทุก เมื่อ ถ้า มีการ ขัดข้อง ขึ้น ด้วย

ข้อ ราชการ ไต ๆ นอก หน้า ที่ ฎา ใน หน้า ที่ ก็ ดี ถ้า เจ้า นาย ท้าวพระยา แล
เจ้า หน้า ที่ จะ มา ปฎักษา ไต ตาม ๆ ขอ คำ สั่ง อัน ควร กระทำ นั้น

เมื่อ ไต เปน หน้า ที่ ของ ข้าหลวง จะ ต้อง ช่วย คิด อ่าน แล แสดง
ความ เหน ฎา ให้ คำ สั่ง อัน เขา ขอ นั้น ทุก เมื่อ ทุก ที่ จะ พุด ผัด

ขัด ขึ้น ฎา ไม่ เอื้อ เพื่อ เกื้อหนุน นั้น ไม่ ได้ เปน อัน ขาด ที่ เดียว
ข้อ ๕ ข้าหลวง ต้อง คิด จัดการ ด้าน ทาง แล ทำ ข้อ บังคับ

เพื่อ จะ ตรวจ ตรา ให้ รู้ เสมอ ว่า คน ต่าง ประเทศ ที่ เปน เมือง มหา
มิตร เข้า มา อยู่ ที่ ไต เท่า ได แล ระวัง รักษา ตรวจ ตรา อย่า ให้

คน อัน แปรลก ปลอม แอบ แฝง ได้ เปน อัน ขาด ที่ เดียว ถ้า มี ที่
สงสัย เกิด ขึ้น ต้อง คิด อ่าน ว่า กล่าว ให้ คลอด ชัด เจน เสีย จง ได้

แล เปน หน้า ที่ ของ ข้าหลวง จะ จัด การ จะ ออก หนังสือ เดิน ทาง
ให้แก่ คน เมือง ซึ่ง จะ ออก ไป ค้าขาย ใน เมือง ต่าง ประเทศ ให้

เรียบ ร้อย ข้อ ๖ ให้ ข้าหลวง คอย ระวัง ตรวจ ตรา อย่า ให้ เกิด การ

หน้า ๔๗๗ ลักษณะ ข้ำหลวง และ ระยะเวลา เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ภาษี อากร ผิด ๆ ๆ การ มีด ซ้อม มีด ขาย เกิด ขึ้น ได้ ถ้า จะ
เรียก จะ ทั้ง ภาษี อัน ไต่ ขึ้น ใหม่ ๆ เปลี่ยน แก่ ภาษี อากร สิ่ง ไต่
ผู้ รักษา บ้าน เมือง ต้อง ปดุงษา ข้ำหลวง ให้ พิจารณา ตรวจ ทรา
อย่า ให้ การ ที่ จะ ตั้ง ขึ้น นั้น ผิด ด้วย หนังสือ สัญญา ทาง พระราช
ไมตรี ต่าง ๆ ๆ เป็น การ มีด ซ้อม มีด ขาย แล เรียก เอา เทลือ
เกิน จน จะ เป็น เครื่อง มีด ห้าม การ สิ้นค้า ๆ ปดุงสร้าง สิ่ง
ของ อัน นั้น ได้ แล วิธี ที่ จะ ตั้ง จะ เก็บ ภาษี นั้น คือ อย่า ให้ เช่น
ที่ ยาก ลำบาก กับ ลูกค้า แล ราษฎร มาศ ไม่มี ประ โยชน์ ได้
ถ้า แล ตก ลง อย่างไร ข้ำ หลวง ต้อง จัด การ ที่ จะ ออกประกาศ ให้ เวียบ
ร้อย ทุก ท้อง

ข้อ ๗ เป็น หน้า ที่ พนักงาน ของ ข้ำหลวง จะ ต้อง ตรวจ ทรา บัง
คับ บัญชา เจ้า พนักงาน กรม เมือง ให้ จัด การ โปละติ รักษา เขต
แดน บ้าน เมือง ให้ แขง แวง อย่า ให้ ละ หลวม เสีย ราช การ ได้
แต่ มี อำนาจ เดมที่ จะ บังคับ บัญชา ใน การ บ้องกัน สืบ จับ ทำ
โทษ ผู้ร้าย ทาง ๆ ที่ เป็น คดี เกี่ยว ข้อง ด้วย คน ใน บัง คับ เมือง
มหา มิตร ทั้ง ปวง ถ้า แล มี คน โทษ โจร ผู้ร้าย อัน กระทำ ผิด ใน
โทษ ที่ อธิบาย ไว้ ใน พระราช บัญญัติ สำหรับ ส่ง คน โทษ ข้าม
แดน กัน นั้น เป็น ผู้ร้าย ใน เขต เมือง มหา มิตร หนี เข้า มา
ใน เขต แคน บ้าน เมือง ทั้ง ตาม กี่ คี่ คน ใน เมือง สยาม จะ
หลบ หนี เข้า ไป ใน เขต เมือง มหา มิตร กี่ คี่ เป็น หน้า ที่ พนักงาน

เล่ม ๓ ลักษณะ ข้าหลวง และตระลาการ เมือง เชียง ใหม่ นาน ๕๗๘
ของ ข้าหลวง ผู้ว่า การ ต่าง ประเทศ จะ ต้อง จัด การ ว่ากล่าว ให้ ถูก
ต้อง ตาม พระราชบัญญัติ สำหรับ ส่ง คน โทษ ข้าม เขตแดน กัน ลง
วัน อาทิตย์ เดือน แผลด แรม ทศคำ บัวอก นอศก ศักราช ๑๒๔๖
อย่า ให้ เปน ที่ เสีย ประโยชน์อัน ควร ได้ ทั้ง สอง ฝ่าย ได้

ข้อ ๘ ให้ ข้าหลวง ผู้ใหญ่ เปน เจ้าพนักงาน บำ ไม้ ผู้ใหญ่
ใน เขตแดน สยาม ฝ่าย เหนือ สาม เมือง เหมือน ดัง เจ้าพนักงาน
บำ ไม้ ผู้ใหญ่ ใน กรุง เทพ ๑ มี อำนาจ เต็ม ที่ จะ ได้ กำกับ ตรวจ
ตรา จัด การ บำ ไม้ ตาม ข้อ บังคับ อัน ใช้ อยู่ ใน เวลา นั้น ทุก ประการ
แต่ ต้อง พัง คำ สั่ง ของ เจ้าพนักงาน ที่ กรุง เทพ ๑ แล ถ้า ได้ ทำ การ
อย่าง ไร ถึง ใด ๆ ขัด ขวาง อย่าง ไร ต้อง บอก ลง ไป ให้ เจ้าพนักงาน
งาน บำ ไม้ ผู้ใหญ่ ณ กรุง เทพ ๑ ทราบ ด้วย จง ทุก ครั้ง

ข้อ ๙ บรรดา คดี ความ ซึ่ง คน ต่าง ประเทศ เกี้ยว ข้อง
เป่น โจทขย ฤา จำเลย นั้น ให้ ชำระ ได้ แต่ ที่ ศาล ต่าง ประเทศ
เมือง เชียง ใหม่ ที่ ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ ให้ มี ตระ
ลาการ มา ชำระ แห่ง เดียว แล ถ้า มี คดี ดัง กล่าว มา แลแล้ว จะ ต้อง
ชำระ ใน เมือง นคร ลำปาง ฤา เมือง ลำ พูน ฤา เมือง ใด ที่ จะ
มี ท้อง ตรา ให้ ว่า ความ ได้ แลแล้ว จะ ให้ มา ชำระ ที่ ศาล เมือง เชียง
ใหม่ ฤา ตระลาการ จะ ไป ชำระ ที่ เมือง นั้น ก็ ได้ ให้ ตระลาการ
พิจารณา ความ นั้น ตาม พระ ราช กำหนด กฎหมาย ทั้ง ความ แห่ง
แล อาญา ความ ฉกรรจ์ มะหันตะโทษ ทุก ประการ

หน้า ๔๗๔ ลักษณะ ข้ำ หลวง และตราการ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓

ข้อ ๑๐ แต่กระบวนพิจารณา ความ ฎา คำ พยาน โดยลักษณะ พิสูจน์ ด้วย คำ น้ำ ลุย ไฟ ด้วย ประการ ไต ๆ ก็ดี ฎา กระบวนพิจารณา โดย อาญา เขียน คีติค ไม้มัน ไม่นิ้ว สรรพอาญาที่ เรียกว่า จาริต นครบาล ที่ เปน การ ลง โทษ ใน เวลา พิรุช ฎา มล ทิน ก่อน ได้ ความ จริง แต่ นั้น ห้าม มิ ให้ ใช้ ใน อำนาจ ศาล นี้ เปน อัน ขาด

ข้อ ๑๑ เมื่อ พิจารณา ความ โดย คำ พยาน สามัญ มิ ได้ ความ จริง ว่า เปน ผิด ตาม พระ ราชกำหนด กฎหมาย แล้ว ถ้า ผู้ ต้อง หา ความ ฉกรรจ์ มี มล ทิน พิรุช ไม่ กระทำ ซึ่ง จะ เขา เปน ผิด ได้ ก็ ให้ เรียก ประกัน ทาน บน ให้ มัน ลง แล้ว ปล่อย ตัว ไป

ข้อ ๑๒ บรรดา ความ ใน ศาล นี้ ไม่ว่า เปน ผู้ มี บันดา คัก คัด ขึ้น ไต ๆ โจทย ก็ดี จำเลย ก็ดี ได้ ทำ ทงส์ ที่ ใน ศาล ไว้ ความ ให้ ผู้ ไต เปน ทนาย ฎา ตัว ความ อยู่ ไกล ที่ จะ มา ศาล ไม่ ได้ ๆ ทำ ทงส์ ไว้ ความ ค่อ นาย อำเภช กำนัน เสีย คำ ชรวม เนียม ทงส์ ไว้ ความ ให้ ทนาย ว่า แล้ว ก็ อนุญาต ให้ ว่า ความ กัน ได้

ข้อ ๑๓ ใน กระบวน พิจารณา ความ คดี ไต ที่ คน ใน บังคับ ต่าง ประเทศ เปน จำเลย ฎา เปน ทั้ง โจทย จำเลย กงศุล ฎา ไวย กงศุล ของ ประเทศ นั้น บัง พัง ความ แล รู้ ถ้อย คำ สำนวน ได้ ด้วย ตาม ทงส์ สัญญา ถ้า แล ใน เวลา พิพากษา กงศุล จะ เห็น การ ว่า ตระลาการ พิพากษา ไม่ เปน ชรวม จะ ทัก ต้อง ประ

เล่ม ๓ ลักษณะ ข้ำหลวง และ ตระลาการ เมือง เชียงใหม่ หน้า ๙๘๐
การ ใด ทำ เปน จดหมาย บัณฑิตกลง ไว้ แล้ว ให้ตระลาการ พังดู
ตามแต่จะชอบ ด้วย ยุติธรรม แล กฎหมาย ถ้าตระลาการมี
แทนชอบ ด้วย ประการ ใด ก็ ให้จด บัณฑิตกลง ไว้ เว้นเสียแต่
ความที่ จะว่าต่อข้อนี้ ไปแล้ว ก็ ให้พิจารณาความ ต่อไปกว่า
จะเสร็จ จำนวน แล้ว ให้ตระลาการ ตัดสิน ตาม พระราชกำหนด
กฎหมาย ทุก ประการ

ข้อ ๑๔ ถ้าความ รวย ใด ที่คนใน บังคับ ต่าง ประเทศ เปน จำ
เลย ฤ็ เปน คู่ความ ด้วยกัน ทั้ง สอง ฝ่าย กงสุล ประเทศ นั้น
แทนความ ไม่ต้อง กับ ตระลาการ ตั้งว่า มา ใน ข้อ ๑๓ แล้ว เปน
การ ไม่ตกลง กัน นั้น จะทำหนังสือ เบิก ความ นั้น ไปชำระ ที่
ศาล กงสุล ใน เวลา ความ กำลัง ชำระ กัน อยู่ ตั้ง นั้น ก็ ให้ตระลา
การ ยก คดี ความ นั้น ให้กงสุล ไป ว่าตามหนังสือสัญญา ถ้า เปน
อย่างอื่น นอก จาก ที่ว่ามานี้ แล้ว ชำระ ได้ ที่ ศาล แห่งเดียว

ข้อ ๑๕ ในเวลา ความ ยังชำระ อยู่ ยัง มิได้ ตัดสิน ห้าม
มิให้ร้อง อุทธรณ์ ถึง กรุง เทพ ๑ เมื่อ ตระลาการ บังคับ ไม่ชอบ ประ
การ ใด ให้คู่ความ ร้อง ขึ้น ใน ศาล ตระลาการ จดหมาย บัณฑิตกลง
คำ ท้วง คึง ทูเลา คำ ร้อง นั้น ลง ไว้ แล ตระลาการ จดหมาย คำ แก่
ลง ไว้ ด้วย ทุก ครั้ง ถ้าตระลาการ มี พังดู ความ ร้อง ให้ร้อง ต่อ
ข้ำหลวง เปน พยาน ไว้ เมื่อ ความ ตัดสิน แล้ว คู่ความ จะร้อง อุทธรณ์
ต่อ กรุง เทพ ๑ จึง ให้ทำตาม คำ ที่ว่าต่อไป

๔๘๑ ดัชนี ข้ำ หลวง และพระลาการ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ข้อ ๑๖ เปน น้่า ที่ พนักงาน ของ ข้ำ หลวง จะ ต้อง คอย กำกับ
ระวัง รักษา พระลาการ ใหญ่ แล พระลาการ รอง ซึ่ง ทรง พระมหา
กรุณา โปรดเกล้า ฯ ตั้ง แต่ง ขึ้น ไป ช้าระ ตัดสิน ความ ต่าง ประเทศ
ใน ตาม หัวเมือง ฝ่าย เหนือ พร้อม ด้วย พระลาการ สำหรับ เมือง นั้น
ให้ ช้าระ ว่า กล่าว ถ้อย ความ โดย ยุติธรรม ถ้า โจทย์ จำเลย ผู้ใด
มิเต็ม ใจ ใน คำพิพากษา ถ้า คำ บังคับ บัญชา ของ พระลาการ ด้วย
ข้อ ๑๗ จะ พ้อง อุทธรณ์ กล่าว โทษ ลง ไป ณ กรุง เทพ ฯ ก็ ให้ บอ
กล่าว น้่า แก่ พระลาการ ใน ศาล ตั้งแต่ ตัดสิน แล้ว ภายใน กำหนด
๑๕ วัน แล ตาม ข้อ หนังสือ สัญญา ต้อง ขอ อนุญาต ต่อ ข้ำ หลวง
ล่อน ให้ ข้ำ หลวง ได้ สวน ตรวจสอบ ถ้า เห็น สมควร จะ ยอม ให้
อุทธรณ์ จึง ให้ อุทธรณ์ ถ้า เห็น เปน แต่ การ แกล้ง จะ ถ่วง ความ
ชัก ช้่า ปิด ปลิว แล้ว ต้อง ให้ ผู้ที่ จะ อุทธรณ์ ทำ ตาม คำ ตัดสิน นั้น
เสีย ก่อน จึง จะ ร้อง อุทธรณ์ ได้ เมื่อ ความ เรื่อง โทษ พระลาการ ได้
รับ บอ กล่าว น้่า ว่า จะ อุทธรณ์ แล ข้ำ หลวง เห็น เปน ความ อุทธรณ์
ได้แล้ว ก็ ให้ ข้ำ หลวง บอ ส่จ ถ้อย คำ ดำนวน ความ เรื่อง นั้น ลง ไป
กรุง เทพ ฯ ให้ ทมตจก ด้วย แล ห้าม มิ ให้ ข้ำ หลวง รับ อุทธรณ์
ช้าระ ความ ที่ กล่าว โทษ พระ ลา การ ถ้า ร้อง ถอน คำ พิพากษา
ตัดสิน ด้วย อำนาจ แห่ง ตน นอกจาก มี ตรา บังคับ ออก มา แต่ กรุง
เทพ ฯ เปน อัน ขาด ที่ เดียว ถ้า ผู้ พิพากษา พระลาการ ประพฤติ
ผิด ด้วย กฎหมาย แล ยุติธรรม ประการ ใด เปน ข้อ ใหญ่ ข้อ

เล่ม ๓ ลักษณะ ข้ำหลวง และตราการ เมือง เชียงใหม่ หน้า ๙๘๒
น้อย ประการ ใด ให้ ข้ำหลวง มี ใบ ขอก แจ้ง การ นั้น ๆ ลง ไปยัง
เจ้าพนักงาน ณ กรุง เทพ ๑ โดยเร็ว จง เสนอ อย่า ให้ ละเลย เสีย
เช่น อัม ขาด ที เดียว

ข้อ ๑๗ ข้ำหลวง กิติ ตระลาการ กิติ ประพฤติ การ ผิด ด้วย
พระราชกำหนด กฎหมาย ประการ ใด ๆ ผู้ใด จะ ร้อง พ้อง กล่าว โทษ
มิใช่ เป็น คดี อุทธรณ์ ความ เดิม เป็น คดี กล่าว โทษ ให้ เรียก
ข้ำหลวง ฎา ตระลาการ นั้น มา พิจารณา แล้ว ต้อง ให้ มา ร้อง ได้
แต่ เฉพาะ ที่ กรุง เทพ ๑

ข้อ ๑๘ ใน การ ร้อง พ้อง นั้น คดี ใด ๆ มี พ้อง มา ยื่น ยัง ศาล
แล้ว ตระลาการ ร้อง พ้อง เหน เป็น ความ ควร ว่า มี ค่า ชนม เนียม
ศาล ตาม อัครา ที่ ตั้ง ไว้ แล้ว ให้ ตระลาการ มี หมาย เรียก ตัว จำเลย
ให้ ข้ำหลวง ประทับ ครา ลง ชื่อ ใน หมาย นั้น ด้วย ถ้า พ้อง ราย ใด
เป็น ความ ผ่าง ไม่มี หลัก ถาน ที จะ พิจารณา ตาม พระราชกำหนด
กฎหมาย ได้ ไม่มี ค่า ชนม เนียม เป็น ประกัน ไว้ ใน ศาล แล้ว ให้ ตระ
ลาการ ทำ เป็น คำ ตัด พ้อง นั้น เสีย ให้ เด็จ ขาด อย่า ให้ ความ รก โรง
ศาล ได้ ถ้า เป็น ความ ฉกรรจ์ มะหัน ตะโทษ ความ แ่่น ดิน ต้อง
ให้ ข้ำหลวง แต่ง พนักงาน เป็น ทนาย ของ แ่่น ดิน สืบ เสาธ เขา ความ
จริง มา พิจารณา ให้ ได้

ข้อ ๑๙ เมื่อ ตระลาการ ทำ คำ ตัดสิน แล้ว ภาย บัง ไม่ ได้ ตัดสิน

หน้า ๕๕๓ ลักษณะ ข้าหลวง และ ราชการ เมือง เชียง ใหม่ เล่ม ๓
ความ ไม่มี ประกัน จะ ต้อง คุณ ว่า ไป ก็ ดี ให้ ราชการ ส่ง ตัว
ความ นั้น ให้ ข้าหลวง มอบ ให้ พนักงาน คุณ ไว้ ใน ระหว่าง ความ
ๆ ชั่ง บังคับ เว่ง ตาม คำ ตัดสิน นั้น ใน ที่ ชั่ง คน ระหว่าง พิจารณา ก็ ดี
ที่ ชั่ง คน โทษ ก็ ดี ถ้า เป็น คน ใน บังคับ ต่าง ประเทศ แล้ว ให้ เป็น ที่
เบียดเบียน ให้ กงสุล ประเทศ นั้น ไป ตรวจ ทรา ดู ได้ ด้วย

ข้อ ๒๐ ถ้า ความ รាយ ไต คน ใน บังคับ ต่าง ประเทศ เป็น ผู้
ต้อง ชั่ง ตาม คำ ตัดสิน ของ ราชการ นั้น กงสุล จะ มี หนังสือ มา
บอก คน โทษ นั้น ไป ชั่ง ทำ โทษ ที่ ศาล กงสุล จนกว่า จะ เต็ม ตาม
คำ ตัดสิน ของ ราชการ แล้ว ก็ ให้ ข้าหลวง มอบ คน โทษ นั้น ให้
กงสุล ไป

ข้อ ๒๑ ข้าหลวง แล ราชการ พร้อม ด้วย ผู้ ครอง เมือง
ฝ่าย เหนือ ทั้ง สาม คือ เมือง เชียง ใหม่ เมือง นคร ลำปาง เมือง
ลำพูน มี อำนาจ ที่ จะ ตั้ง ข้อ บังคับ ใน การ พิจารณา ความ ต่าง ประเทศ
แล ความ เมือง เพื่อ จะ ให้ เป็น ยุติธรรม แล ให้ ย้าย ขึ้น ได้ ทุก
ประการ แต่ เมื่อ ก่อน จะ ใช้ ข้อ บังคับ นั้น ต้อง ให้ บอก ลง ไป ยัง
เจ้าพนักงาน ณ กรุง เทพ ๑ ให้ ทราบ ด้วย จง ทุก ครั้ง

พระราชบัญญัติ นี้ พระราชทาน ไว้ แต่ ณ วัน ศุกร เดือน ยี่
แรมเก้าค่ำ ปี วอก ฉศก ศักราช ๑๒๔๖ เป็นวันที่ ๕๕๐๔
ใน รัชกาล ประจุบัน นี้

อัตราไม้กระบอกไม้โลกไม้กระยาเลย

ท่า	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๓ วา	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$
๔ วา	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$
๕ วา	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$
๖ วา	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{12}$
๗ วา	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{13}$
๘ วา	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{13}$	$\frac{1}{14}$
๙ วา	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{9}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{13}$	$\frac{1}{14}$	$\frac{1}{15}$

ไม้หักแพยาว ๔ วา ยาว ๕ วา ยาว ๖ วา ยาว ๗ วา ใหญ่ ๒ ท่า ใหญ่ ๓ ท่า ใหญ่ ๔ ท่า ใหญ่ ๕ ท่า กิ่ง ภาษี สลึง ๑ ไม้หักเลียบแล้วเป็นเหลี่ยม คิดเป็น ไม้สั้น ภาษี ยก ตะ ๑ บาท ๓๓ ชั่ง ไม้หักเลียบแล้วเป็น ไม้ค้ำ ไม้สั้น ภาษี ยก ตะ ๑ บาท ๑๖ ชั่ง ไม้หักเลียบแล้วเป็น ไม้สั้น ไม้ระแนง คิดเป็น ไม้สั้น ยก ตะ ๑ บาท กระดาน ไม้กระยาเลย เลียบ เป็น ไม้แผ่นต่าง ๆ ให้เรียกภาษี ๑๐ บาท หักหนึ่ง ประกาศ มา ณ วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็นวันที่ ๑๖๓๐ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

อักษรภาษาไทยไม่ขอลัก

คำ	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ค ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ข ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฅ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ด ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ต ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฉ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ช ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ซ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฌ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ญ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฎ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฏ ศกค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ค ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ข ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฅ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ด ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ต ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฉ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ช ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ซ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฌ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ญ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฎ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ
ฏ ฎค	ค	ข	ฅ	ด	ต	ฉ	ช	ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ

ประกาศ ทอรัชฎากรพิพัฒน์

สมเด็จพระเจ้า น้อยยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระ
จักรพรรดิพงษ์ อธิบดี พระคลัง มหาสมบัติ รับ พระบรมราชโองการ
เหนือเกล้าฯ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ แก่ พระบรม
วงษานุวงศ์ ข้า ทูล ทองธูลี พระบาท ฝ่า ย ทหาร พลเรือน แล
ทวย อาณา ประชา ราษฎร พ่อค้า คนต่าง ประเทศ ทั้ง ใน กรุง แล
หัวเมือง ทราบ ท่วง ท้อง ว่า เดิม เงิน ภาษี ไม้ ขนลุก ซึ่ง เก็บ จาก ผู้ ล่อง
ไม้ ลง มา จาก ย่า สำหรับ จ่าย ราชการ แผ่นดิน นั้น เจ้า ภาษี ดั่ง
ด้าน เก็บ เงิน ภาษี อยู่ ที่ เมือง ไชยนาท แล ใด พิกัด ยัง ห้าม ข้อ
ความ ชัด เจน ไม้ มี ผู้ ชื่น ไป ดั่ง โรง เลื่อย ๗ ไม้ เหนือ ภาษี แล้ว
ล่อง ลง มา เจ้า ภาษี ก็ เรียก เงิน ภาษี ตาม พิกัด ได้ บ้าง ไม้ ได้ เรียก
บ้าง แล การ ตรวจ ครา ก็ ไม้ ท่วง ตลอด จึง เป็น เหตุ ให้ มี ผู้ คิด
เอา เปรียบ เงิน ภาษี สำหรับ แผ่นดิน ชื่น ไป ดั่ง โรง เลื่อย ๗ ไม้ เหนือ ภาษี
ประสงค์ จะ ไม้ เสีย ภาษี ไม้ กระทาน ที่ เลื่อย แล้ว ชุก ชุ่ม ชื่น จึง มี
พระบรม ราช โองการ มาว พระ บัณ ฑูล สุนทร ภูบาล ดำรัส เหนือ เกล้าฯ
สั่ง ว่า ตั้งแต่ เดือน พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๔๖ นี้ ไป
ให้ เจ้า ภาษี ไม้ ลัก ชื่น ไป ดั่ง ด้าน ตรวจ เก็บ ภาษี ที่ ตำบล ปากน้ำ โข
แขวง เมือง นคร สวรรค์ อีก ตำบล หนึ่ง แล ให้ เจ้า ภาษี เก็บ เงิน ภาษี
ไม้ ลัก แก่ ผู้ ซึ่ง จะ ล่อง ไม้ ผ่าน ภาษี เดิม ตาม พิกัด ดั่ง ต่อ ไป นี้

ประกาศสั่งเขยเรือ่งค่าธรรมเนียมของนา

มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ พระราช
 ประสงค์ โดย ย่อ พอ ให้ ราษฎร ซึ่ง มา ทูล เกล้าฯ ถวาย ฎีกา ร้อง
 ทุกข์ ด้วย เรื่อง ข้าหลวง เดิน รั้งวัด ออก โฉนด ตราจอง ทราย เปน
 เล่า ว่า ข้อ ซึ่ง ราษฎร พา กัน มา ร้อง กล่าว โทษ ข้าหลวง เห็น ว่า
 ข้าหลวง ได้ ทำการ ตาม ข้อ บังคับ ไม่ได้ ทำ ผิด อันใด แต่ทรง พระ
 ราชดำริห์ เห็น ความ ยาก ลำบาก ของ ราษฎร ใน เรื่อง ที่ เสีย ค่า
 ธรรมเนียม โฉนด ตราจอง ซึ่ง แต่เดิม กำหนด ว่า นา ตั้งแต่ ๒๕ ไร่
 ลง มา ให้ ออก โฉนด ตราจอง ใบ หนึ่ง กำหนด ค่า ธรรมเนียม โฉนด
 ตราจอง ใบ ละ ๖ บาท นั้น ถ้า ราษฎร มี นา เกิน ๒๕ ไร่ ฤฯ มี
 นา เปน สอง แปลง สาม แปลง ไม่ ถึง แปลง ละ ๒๕ ไร่ ก็ ต้อง
 ของ นา เปน สาม โฉนด ๓ โฉนด เสีย ค่า ตราจอง โฉนด ละ ๖ บาท
 ทั้ง สาม ๓ ฉบับ นั้น บัด นี้ จะ โปรด ให้ ทำ ตราจอง ๓ ๓ ๓ หนึ่ง
 ๒๕ ไร่ เรียก ค่า ธรรมเนียม ๖ บาท แต่ ๓ ๓ ๓ หนึ่ง นอก นั้น
 ราษฎร จะมี มากกว่า ๒๕ ไร่ ขึ้น ไป ฤฯ มี นา สอง แปลง สาม แปลง
 ออก ไป ก็ จะ โปรด ให้ เรียก ค่า โฉนด ตราจอง แต่ ไร่ ละ สี่สิบ ผู้ ซึ่ง
 เสีย ค่า ตราจอง เกิน ที่ ลด พระราชทาน ใหม่ นี้ ไป แต่ ก่อน แล้ว ก็ จะ
 พระราชทาน เงิน ค่า ตราจอง ที่ เกิน นั้น คืน ให้ คำ ประกาศ พิศดาร
 จะมี ออก มา ยัง ข้าหลวง เจ้า เมือง กรมการ แล ราษฎร ต่อ ภาย หลัง

เล่ม ๓ ลักษณะเสด็จ พระราชดำเนิน ทางชลมารค หน้า ๙๘๖

ซึ่งประกาศ ล่วง นำ มา นี้ พอ ให้ราษฎร ทราบ เป็น ที่ ยินดี ชั้น หนึ่ง
ก่อน หนึ่ง ซึ่ง ราษฎร ร้อง กล่าว โทษ ข้ำหลวง ว่า ไม่ รับ เงิน กลม
จะรับ แต่เงิน เหยี่ยน นั้น ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ สอบ ถาม ข้ำหลวง
ได้ ความ ว่า เงิน พด ดั่ง แดง ใน กรุงเก่า มี มาก ข้ำหลวง จึง
บังคับ ไม่ ให้ รับ ทรง พระราช คำ ริห์ ว่า ซึ่ง จะ บังคับ เช่น นั้น เป็น การ
ไม่ ควร อยู่ จึง โปรดเกล้าฯ ให้ พระยาภาสกรวงศ์ ที่ เกษตรา ธิบดี
บังคับ ข้ำหลวง เสีย ว่า ถ้า ราษฎร ยอม เผลา เงิน ฤา เสีย ค่า ค่า ดู แล้ว
ถึง จะมี เงิน บาท กลม มา เสีย เป็น เงิน ไม่ แดง ก็ ให้ ข้ำหลวง รับ ข้อ
หนึ่ง ราษฎร ร้อง ว่า ที่ เดิม ยก ไร่ เป็น เหมือง เป็น ทาง เดิน ข้ำหลวง
รางวัล เป็น นา ขึ้น ด้วย นั้น ให้ ข้ำหลวง รางวัล ที่ เฉพาะ แต่ ที่ มี
คอ ช้าง เข้า ก็ อย่า ให้ รางวัล ให้ ราษฎร คอย พัง ค่า ประกาศ ซึ่ง จะ ช้
แรง ภายหลัง ค่อ ไป โดย ล้อ ฝืด นั้น เถอญ

ประกาศ มา แต่ พระที่ นัง โสธวรรค์ ทิพยอาคณั พระราชวัง บางปอน
วันที่ ๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็น วันที่ ๗๖๖๖
ในรัชกาล บัดนี้

ประกาศเรื่องเรือลวนแข่งกระบวนหลวง

ด้วย นาย พันเอก พระยามหามนตรี

ผู้ บังคับ การ กอง ทหาร

ผู้ พาย รับ พระบรม ราชโองการ ได้ เกล้าฯ

ทรง พระกรุณา โปรด เกล้าฯ

หน้า ๕๕๗   ลักษณะ เด็จ พระราชดำเนิน ทางชลมารค   เล่ม ๓
 ตั้ง ว่า เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘   เวลา ย่ำ ค่ำ
 แล้ว เด็จ พระราช ดำเนิน กลับ จาก วัด ธนงคาราม   ซึ่ง ได้ พระราช
 ทาน พระกระจุณ แล้ว นั้น   พร้อม ด้วย เรือ กระบวน แท่น นำ ตาม เด็จ
 ออกจาก ปาก คลอง วัด พิไชยญาติ   เรือ พระที่นั่ง ข้าม ฟาก มอ
 ถึง หน้า ศาลา ไปรษณีย์ แด โทรเลข   มี เรือ กลไฟ เด็ก ลำ หนึ่ง แล่น
 ขึ้น มา ข้าง ฝั่ง ตะวันออก แล่น เฉียด ท้าย เรือ พระที่นั่ง   คัด นำ เรือ
 ตำรวจ ผิด ธรรมเนียม   ตำรวจ ได้ ร้อง ห้าม เรือ กลไฟ ไม่ หยุด ข้าม ไป
 ฝั่ง ตะวันตก   เรือ ตำรวจ ตาม จับ เรือ กลไฟ ได้   จึง รู้ ว่า เป็น เรือ
 กลไฟ ต่าง ประเทศ   มีคเตอร์ เบด อินชิเนีย โรงสีไฟ ตำบล สามเสน
 มา ใน เรือ นั้น   ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ   ให้ เจ้า พนักงาน
 กรมท่า พิจารณา ว่า กล่าว   มีคเตอร์ เบด ผู้ ที่ มา ใน เรือ นั้น พร้อม
 กับ มีคเตอร์ มอน   แด มีคเตอร์ ซินค์ แคล   แด เจ้าของ โรงสี ไฟ นั้น
 รับ สารภาพ ผิด   แด แสดง ความ เสียใจ ใน เหตุการ ที่ เกิด ขึ้น โดย
 ไม่ทราบ ว่า   เป็น กระบวน เรือ พระที่นั่ง สำคัญ ใจ ว่า   เป็น เรือ
 กระบวน กลับ   เมื่อ เด็จ ขึ้น แล้ว จึง ได้ แล่น หลีก ไป   ครั้น เมื่อ
 ล่วง กระบวน มา แล้ว ทราบ ข่าว ว่า   เป็น กระบวน เรือ พระที่นั่ง
 ก็ ตก ใจ ไม่ เปน อารมณ์ สมปฤติ   ไม่รู้ ที่ จะ ไป ทาง ไทน์ จึง เดิน เรือ
 แกว่ง ไป แกว่ง มา จน เรือ ตำรวจ ไป จับ ได้   มีคเตอร์ เบด ไม่ จง ใจ
 จะ เดิน เรือ คัด กระบวน เด็จ พระราช ดำเนิน   เปน ความ สัตย์ จริง
 คั้ง นี้   มีคเตอร์ เบด   ขอ พระราชทาน โทษ เจ้าพนักงาน กรมท่า

๕๕๗ หน้า ๕๕๗

เล่ม ๓ ลักษณะ เลิศยิ่ง พระราชดั่งเนิน ทาง ชลมารค หน้า ๕๕๘

นำขี้ความนี้ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบ ได้ฝ่า ลอยของฮู่ดี พระ
บาทแล้ว ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ สั่งว่า ไม่ควร จะถือ โทษ
แก่คน ที่ ไม่รู้ แล ไม่แก่ง ให้เป็น อัน เล็กแล้ว กัน เกิด แด่
ทรง พระราช คำริห์ว่า เติม กฎหมาย ท้อง น้ำ ที่ ได้ ประลอก ไว้
แต่ ณ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมีเสง นพศก จุลศั
กษ ๑๒๑๙ นั้น ใน มจจรา ๗ ก็มี อยู่ว่า มีกฎหมาย เดิม ว่า
พระบาท สมเด็จพระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง พระองค์ จะเสด็จ พระราช คำ
เนิน ทาง ชลมารค ห้าม มิให้ คน ทั้ง ปวง พาย เรือแจว เรือ ตี กัน เชียง
ตัด นำ กระบวน ตัด ท้าย กระบวน แล พาย เรือ เคียง แข่ง กระบวน ไป
แล เข้า ไป ใน กระบวน แล เมื่อเสด็จ ลง ลอย พระประทับ ใน เวง
กลาง คั้น ณ ที่ ประทับ ริม น้ำ ตาม พระราชพิธี ทุก ปี ใน เดือน ๑๑
เดือน ๑๒ เดือน ๑๓ วัน ฤกษ์ มีการ นักขัตฤกษ์ บาง ครั้ง
เสด็จ ลง ที่ ประทับ ริม น้ำ นำ พระราชวัง ก็ ดี ที่ อื่น ๆ ก็ ดี ถ้า มี
ตั้ง กอง จุก ช่อง ล้อมวง ห้าม คน แปรลก ๆ ไม่ ให้ ล่วง เข้า มา ใน ที่
ล้อมวง ถ้า ผู้ ไต ขึ้น พาย เรือ ล่วง เกิน เข้า ไป ใน ที่ ล้อมวง จุก ช่อง
ห้าม ปราบ เจ้าพนักงาน จะจับ ตัว ไป ทำ โทษ ถ้า เป็น คน นอก
ประเทศ ซึ่ง อยู่ ใน บังคับ กงศุลต่าง ๆ ขอ เสี่ยง เกิด ขย่า ให้ ผิด
กฎหมาย นี้ ถ้า ขึ้น ทำ ให้ ผิด กฎหมาย เจ้า พนักงาน จะจับ ตัว
ส่ง ต่อ กงศุล ถ้า ต่อ สู้ ไม่ ยอม ให้ จับ วิวาท ทูบ ตี กัน ขึ้น แดล หัก
ล้ม ทศย-ปร ะการ ไต จะว่ากล่าว เอา ผิด แต่ เจ้า พนักงาน ผู้ จับ ไม่ ได้
เพราะ ได้ ประกาศ แล้ว ถ้า คน นอกประเทศ ทำ เจ้า พนักงาน

หน้า ๔๘๔ ลักษณะเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค เล่ม ๓
ล้ม คาย ลง กงศุล จะปรับโทษ ทำ โทษ ให้ตามกฎหมาย แต่ เมื่อ จะมี
เวลา ที่เสด็จ ทาง ใค เมื่อ ใค ๆ จะมี นักช้ตฤกษเสด็จ ลง ที่ ประทับ
ริม น้ำ ฤา ที่อื่น ๆ เมื่อ ใค เจ้า พนักงาน จะจดหมาย ไป บอก กงศุล
ให้ทราบ ไว้ ก่อน วัน หนึ่ง ฤา สอง วัน เว้น แต่ วัน ลอย พระประทีป
บ้ละ ๒ วัน นั้น ไม่ ต้อง บอก ให้ กงศุล ทราบ เขาเอง อนึ่ง ถ้า
เสด็จ ไป ประทับ ตั้ง ล้อม วง ที่ วัง สวน อนันต์ อุตทยาน สวน ประทุมวัน
ก็ ไม่ ต้อง บอก เพราะ เป็น ที่ หลวง ไม่ ใช้ทาง เดิน กัง นี้ นั้น ความ ยัง
ขาด ตก บก พร่อง อยู่บ้าง ที่ จะ เปน เหตุ ที่ ไม่ เข้าใจ กัน ได้ เพราะ ไม่
รู้ ภาษา กัน เหตุ ฉนั้น จึง มี พระบรมราชโองการ คำว่า ฐี เนื้อ เกด้า ฐี
สั่ง ให้ เต็ม ความ อีก แต่ ประกาศ แก่ เจ้า พนักงาน ผู้ รักษา หน้า ที่
ทั้ง ปวง ทราบ ว่า ตั้ง แต่ นี้ ไป เมื่อ เสด็จ พระราช ดำเนิน ทาง ชลมารค
เป้น กระบวน เรือ แล้ว ถ้า มี เรือ อื่น นอก จาก เรือ เจ้า พนักงาน
ซึ่ง ประจำ หน้า ที่ เดิน อยู่ ใน กระบวน นั้น จะ สวน ฤา แชนง เรือ กระบวน
เข้า มา ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ รักษา กระบวน ร้อง ห้าม เสีย แต่ โกล
ถ้า ห้าม แล้ว เรือ นั้น ไม่ หยุด ไม่ ถอย ไม่ หลีก ไป ให้ พ้น ยัง ขึ้น เข้า
มา เดิน อยู่ โกล เรือ พระที่นั่ง ประมาณ ๒๐ วา ฤา เมื่อ เปน เรือ
พระประทีป โกล ประมาณ ๑๐ วา ฉนั้น แล้ว ให้ นาย ทหาร ผู้
รักษา วา ชการ ตาม หน้า ที่ นั้น จับ เรือ แต่ คน ซึ่ง อยู่ ใน ลำ เรือ
ลำ นั้น ให้ จง ได้ ถ้า คน ใน เรือ ลำ นั้น ต่อ สู้ ฤา ม่าย เรือ จะ รวบ หนี
ไป ห้าม ไม่ หยุด ก็ ให้ ยิง ด้วย บัน จับ เรือ แต่ คน ใน ลำ เรือ นั้น

ให้จงได้ ถ้า เป็น คนไทย ให้ตำรวจ พิจารณา ว่า กล่าว ตาม
กฎหมาย ถ้า เป็น คนต่าง ประเทศ ให้ถาม ตู ว่า เป็น ชาตใด ได้ความ
แล้ว ให้ รัย เอาตัว ไป ส่ง ยัง กงศุล ชาต นั้น ความ นอก นี้ ให้ คง
เป็น ตาม กฎหมาย เดิม ทุก ประการ ประกาศ มา ณ วันที่ ๗
พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ เป็นวันที่ ๖๖๓๓ ใน
รัชกาล บัณฑิตนี้

พระราชบัญญัติ เครื่องราชอิสริยาภรณ์แก้ไขเพิ่มเติม

๑ ศุภมัสดุ รัตนโกสินทร ศก อัฐศตวรรษ พุทธ
ศก ๒๕๓๓ เอกมุนิสติมตฤถี กุมวาร ปริจเฉท กาล กำหนด พระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหา จุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษ
รัตนราช วรวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัต วรชตยราช นิกโรดม
จาศุภันตบรม มหาจักรพรรดิ ราชสังกาศ บรม อรรหมมหาวราชาธิราช
บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว เสด็จ ออก ณพระที่นั่ง
อนันตสมาคม อุดมพิมาลย์ โดย ฉถานบุรพาภิมุข พร้อมด้วย
พระบรมวงษานุวงศ์ แล ข้า ทูล ถอง อุตี พระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย
ทหาร พลเรือน เฝ้า ทูล ถอง อุตี พระบาท โดย อัน ดับ จึง มี พระ
บรมราชโองการ มาร พระบัณฑูต สรุ สึงหนาท ดำรัส เหนือเกล้า ฯ ตั้ง ว่า
แต่ ก่อน ได้ ทรง สถาปนา เครื่อง ราชอิสริยยศ ต่าง ๆ ไว้สำหรับ
แผ่นดิน สืบ มา มี พระราชบัญญัติ สำหรับ ตรา เครื่อง ราชอิสริย
ยศ นั้น ๆ เป็น หลาย ประการ ครั้น กาล ผ่าน มา ถึง บัณฑิตนี้

ทรงพระราชดำริว่า พระราชบัญญัติ นั้น บาง ข้อ ก็ เป็น การ สมควร ใช้ ได้ตลอด มา บาง ข้อ ก็ เป็น ที่ ชัด ชวาง กับ การ ใน บัคยุ บัน นี้ บ้าง จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ทราพระราชบัญญัติ แก่ ไช ชั้น ใหม่ ไว้ สำหรับ แผ่นดิน สืบ ไป ดังนี้

มาตรา ๑ ใน พระราชบัญญัติ ต่าง ๆ นั้น เรียก ตราต่าง ๆ ว่า เครื่อง ราชอิสริยยศ นั้น ให้ ยก เสีย แต่ นี้ สืบ ไป ให้ เรียก ว่า ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ คือ ๑ เครื่อง พระบรมราชอิสริยยศ สำหรับ ราชตระกูล นพรัตน์ ราชวราภรณ์ นั้น ให้ เรียก ว่า เครื่อง บรมราชอิสริยาภรณ์ อัน เปน ไบราณ มงคล นพรัตน์ราชวราภรณ์ ๒ เครื่อง ขัตติยราชอิสริยยศ อัน มี เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง มหา จักรี บรมราชวงษ์ นั้น ให้ เรียก ว่า เครื่อง ขัตติยราชอิสริยาภรณ์ อัน มี เกียรติคุณ รุ่งเรือง ยิ่ง มหา จักรี บรมราชวงษ์ ๓ เครื่อง ราชอิสริยยศ สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า นั้น ให้ เรียก ว่า เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า ๔ เครื่อง ราชอิสริยยศ ความ ชอบ อย่าง สูง ที่ สุด ช้างเผือก สยาม ให้ เรียก ว่า เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ อัน สูง สุด ช้าง เผือก ๕ เครื่อง ราชอิสริยยศ ความ ชอบ อย่าง สูง มงกุฎ สยาม ให้ เรียก ว่า เครื่อง ราช อิสริยาภรณ์ อัน มี เกียรติยศ มงกุฎ สยาม

มาตรา ๒ บัญชี ตำแหน่ง เจ้าพนักงาน สำหรับ ดวง ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ต่าง ๆ นั้น ยัง มี ได้ เรียก ชื่อ ตำแหน่ง ถูก ตัอง กัน

คือใน พระราชบัญญัติ สำหรับเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์   สำหรับ

ตระกูล จุลจอมเกล้าฯ   ข้อ ๑๔   มีว่า ทรง พระกรุณาโปรด ตั้งเจ้า

พนักงาน สำหรับ ดวงตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์   ตามตำแหน่ง อย่าง ยุโรป

ที่ ๑ แกรนด์มาสเตอร์   ที่ ๒ ซาเชลเลอร์   ที่ ๓ ลีเกอรา   ที่ ๔

ริยัสตรา   รวมเป็น ๔ ตำแหน่ง นี้ให้เปลี่ยน นามใหม่   ๑ แกรนด์

มาสเตอร์ ให้เรียกว่า อธิบดี   ๒ ซาเชลเลอร์ ให้เรียกว่า ลัญ

จักราภิบาล   ๓ ลีเกอรา ให้เรียกว่า เลขานุการ   ๔ ริยัสตราให้เรียก

ว่า มุทราธิการ   แลใน พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ขัตติยราชอิสริ

ยาภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์   ใน มาตรา ๔   มีว่า พระบาท สมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว   จะดำรงตำแหน่ง มหาสวามิศราชธิบดี เป็นต้น นั้น   ถ้า พระ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว   ทรงดำรงตำแหน่ง อยู่ ให้เรียกว่า

มหาสวามิศราชธิบดี ตาม เดิม   ถ้าโปรดให้ พระบรมวงษานุวงศ์

องค์ใดดำรงตำแหน่ง นี้แล้ว ให้เรียกว่า อธิบดี   แห่ง เครื่อง

ขัตติยราชอิสริยาภรณ์   เหมือน กับ อธิบดี แห่ง เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์

อื่น ๆ นั้น   ใน มาตรา ๕   คำที่เรียกว่า มหาสวามิ   ที่ นั้น ให้ยกเลิก

ให้เรียกว่า อธิบดีที่ แห่ง เครื่อง ขัตติยราชอิสริยาภรณ์ นั้น   แล

ใน พระราชบัญญัติ   สำหรับ เครื่อง ราชอิสริ ยาภรณ์ อัน สูง สุด ช้าง

เผือก   แล เครื่อง ราชอิสริ ยาภรณ์ อัน มี เกียรติยศ มงกุฎ สยาม

ข้อ ๑๗ นั้น ให้เติม ลง ดังนี้   ข้อ ๑๗ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้

ตั้งเจ้าพนักงาน ให้เป็นผู้ กำกับ ตรวจตรา   จัด การ ใน เครื่อง ราช

www.kitpongsaeng.com

หน้า ๔๔๓ ลักษณะเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เล่ม ๓
อิสริยาภรณ์ทั้งปวงนี้ คือ ๑ ธงชัย ๒ ลัญจนาภินิหาร ๓ เลขา
นุกร ๔ มุทรานุกร เจ้าพนักงานนั้น ต้องเอาใจใส่จัดการตาม
หน้าที่ซึ่งมีเนื้อความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัติข้อ ๗ นั้นแล้ว

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จุลจอมเกล้า ๑ สำหรับตระกูลทั้ง ๓ ชั้น ซึ่งได้ตั้งขึ้นไว้ ณ วันอาทิตย์
แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ ในข้อ ๑๕ มีว่า
เมื่อถึงวันต้นครบปีที่ออกคำประกาศ แลพระราชทานดวง
ตรา ให้บัณฑิตผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทั้งปวงแต่ง
ตัว เทยม ยศมา ประชุมกันบูชา พระรูป สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
ในพระบรมราชวงษ์นี้ที่ในพระบรมมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุก
ท่านทุกนาย เทยม นั้น ในบัดนี้บัดนี้ได้เปลี่ยนธรรมเนียมใช้วัน
ตามสุริยคติกาล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกพระ
ราชบัญญัติข้อ ๑๕ นั้นเสีย แต่ไปเมื่อถึงวันที่ ๑๖ เดือน
พฤศจิกายน ตรงกับวันบรมราชาภิเษกครั้งหลัง ซึ่งเป็นวันที่ได้
ทรงสถาปนาเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้บัณฑิตผู้ที่ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้งปวง แต่งตัว เทยม ยศมา
ประชุมกันบูชา พระบรมรูป สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ในพระ
บรมราชวงษ์นี้ที่ในพระบรมมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุกท่าน
ทุกนาย เหมือนแต่ก่อน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ว่าด้วยหนังสือ สำ

หรับ พระราชทาน กำกับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์   ที่มี พระราช ทัด
เลขา   แล ประทับ พระราชลัญจกร นั้น   เรียกว่า หนังสือสำคัญ
สำหรับ ดวงตรา บ้าง   คำ ประกาศ สำหรับ ดวงตรา บ้าง   หนังสือ
คือ คำ ประกาศ บ้าง   ดิ ไปลมา บ้าง นั้น ให้ เปลี่ยน เรียกว่า   ประ
กาศนียบัตร ทุก แห่ง

มาตรา ๕   ใน พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
ข้าง แฉก แด มง กฏ สยาม ชั้น ๓ มี ว่า   เครื่อง พระราชอิสริยศ
ทั้ง ข้าง แฉก แด มงกฏ สยาม อย่าง ละ ๕ ชั้น   ที่ พระราชทาน ไป
นั้น   ทรง พระกรุณาโปรด พระราชทาน ให้ เป็น สิทธิ   แก่ ผู้ ที่ ได้
รับ ไม่ ต้อง คืน   แล ดวงตรา ข้าง แฉก กับ มงกฏ สยาม นั้น   มี กำ
หนด สูง แด ต่ำ กว่า กัน ตาม ลำดับ ดังนี้   ตรา ข้าง แฉก ชั้น ที่
หนึ่ง สูง กว่า ตรา มงกฏ สยาม ชั้น ที่ หนึ่ง   ตรา มงกฏ สยาม ชั้น ที่
หนึ่ง สูง กว่า ตรา ข้าง แฉก ชั้น ที่ ๒   ตรา ข้าง แฉก ชั้น ที่ ๒
สูง กว่า ตรา มงกฏ สยาม ชั้น ที่ ๒   พึง ให้ รู้ เทียบ เคียง สูง ต่ำ
ตาม ลำดับ ดวงตรา ทั้ง ปวง ดัง ที่ ว่า นี้   ยึ่ง ผู้ ที่ ได้รับ เครื่อง
ราชอิสริยยศ อย่าง ต่ำ อยู่ ก่อน แล   ภายหลัง ได้รับ ดวงตรา ราช
อิสริยยศ อย่าง สูง ชั้น ๒   ให้ งด ดวงตรา ชั้น ต่ำ นั้น เสีย   ให้
ใช้ ตรา อย่าง สูง ดวง เดียว ซึ่ง ว่า นี้   ใน ดวงตรา จำพวก เดียว
กัน   ถ้า เปน ตรา ต่าง พวก   คือ ตรา ข้าง แฉก กับ ตรา มงกฏ
สยาม คิด รวม ด้วย กัน ได้ ไม่ ห้าม   นั้น ให้ แก่ ไช เปลี่ยน แปลง

ชั้นใหม่ดังนี้ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก แลมงกุฏสยาม
 ทั้งห้าชั้นนั้น ถ้าผู้ที่ได้รับพระราชทานสิ้นชีพ ล่วงลับไปแล้วให้ส่ง
 คืน ดวงตรา มา ยัง เจ้าพนักงาน แต่ ประกาศ นียบัตร สำหรับ ดวง
 ตรา นั้นโปรดเกล้าฯ พระราชทานไว้เป็นที่ระฤกแก่บุตร หลาน
 สืบไป แล ดวงตรา ช้างเผือก กับ มงกุฏสยาม นั้น มีกำหนดสูง
 แลต่ำ กว่า กัน ตาม ลำดับ อย่าง เดิม ไม่เปลี่ยนแปลง อันใด แต่ผู้
 ที่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้น ต่ำ อยู่ ก่อน ภาย
 หลังได้รับพระราชทาน ชั้น สูง ใน ตรา จำพวก เดียว นั้นแล้ว ให้
 คืน ดวงตรา ชั้น ต่ำ มา ยัง เจ้าพนักงาน

มาตรา ๖ ใน พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์
 ช้างเผือก แล มงกุฏสยาม ใน ข้อ ๕ มีว่า ผู้ซึ่งได้รับ เครื่องราช
 อิสริยยศ เช่น ว่า มา นี้ มีพิเศษ แยกกว่า ข้าราชการตาม ประกาศ
 ทหลาย ประการ คือ เมื่อเวลา แต่งตัว เต็มยศ ติด ดวงตรา ช้าง
 เผือก ดวงตรา มงกุฏสยาม ชั้น ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ มาแล้ว ทหาร
 ซึ่ง รักษา ยาม ประจำอยู่ ใน ที่ ต่าง ๆ ต้อง คำ นับ วัน ทิยาวุธ
 ถ้า แต่งตัว เต็มยศ ติด ดวงตรา ช้างเผือก ดวงตรา มงกุฏสยาม
 ชั้น ที่ ๔ ที่ ๕ ทหาร ต้อง คำ นับ อังษิณวุธ ยกไว้แต่ ทหาร แถว
 ใหญ่ ประจำ อยู่ ฤา ผู้มีบรรดาศักดิ์ ใหญ่ กว่า ผู้ที่ แต่ง มา นั้น ที่
 ยอยู่ ที่ นั้น ด้วย แล ผู้ซึ่ง มี ความ ชอบ ได้รับ ตรา เครื่องราชอิสริ
 ยยยศ ทั้ง ปวง นี้ ถ้า มีคดี เกี่ยว ข้อง ใน ตัวเอง ประการ ใด ๆ

พระราชบัญญัติ

ให้กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้ทราบฝ่าละอองธุลี พระบาท
 ทรง พระกรุณาโปรด ให้มี ตระลาการ ชำระ เป็น ความ รยับสั่ง
 พิจารณา ชะนะความ ได้ปรับไหม
 จะโปรด ยกพิ โนทย หลวง พระ
 ราชทาน ให้ด้วย ถ้า แพ้ความลง ก็ เสีย เบี้ย ปรับ คง เดิม ตาม คักตินา แต่
 ส่วน พิ โนทย หลวง ก็โปรด ยก พระราชทาน ให้ นั้น ให้ แก่ ไซ เปลี่ยน
 แปลง ขึ้น ใหม่ คัง นี้ ถ้า ผู้ที่มี คติ เกี่ยว ข้อง ใน ตัว เอง ประการ
 ไต ๆ ให้กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้ทรง ทราบ ฝ่าละออง ธุลี
 พระบาท จะโปรด เกล้า ๑ ให้มี ตระลาการ ชำระ เป็น ความ รยับสั่ง
 ถ้า ผู้ นั้น ไม่ อยาก จะกราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้เป็น ที่ ชุ่น เคียง
 ใต้ ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท จะ ไป ร้อง ท้อง ตามโรง ศาล ตาม ธรรม
 เนียม ก็ ดี ถ้า ผู้ ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
 นั้น มี ผู้ ทำฎีกา ทูล เกล้า ๑ ถวาย ถ้า พ้อง ร้อง กล่าวโทษ ณ โรง
 ศาล ก็ ดี เมื่อ พิจารณา ความ นั้น ปรากฏว่า ผู้ ที่ ได้ รับ เครื่อง
 ราชอิสริยาภรณ์ ชะนะแก่ ความ จะ ได้ ค่า ปรับ ไหม มาก น้อย เท่า
 ไต ส่วน พิ โนทย หลวง นั้น ก็ ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า ๑ พระราชทาน
 ให้เป็น บำเหน็จ แก่ ผู้ ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยา
 ภรณ์ นั้น ด้วย ถ้า ผู้ ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
 แพ้แก่ ความ จะ ต้อง เสีย ค่า ปรับ ไหม เป็น สิ้น ไหม พิ โนทย มาก
 น้อยเท่า ไต ต้อง ให้ เสีย เดิม ไม่ มี ยก เว้น สิ่ง ไต เหมือน กับ ผู้
 ซึ่ง ไม่ ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ทั้ง ปวง เหมือน กัน

ให้ผู้ พิกากษา ทั้ง ปวง

จง พิกากษา ตาม พระราชบัญญัติ ใหม่ นี้

จง ทุก ประการ

มาตรา ๗

เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ชั้น สูงสุด ช่าง เมื่อก ชั้น

ที่ ๒ จุลวราภรณ์

แต่ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ชั้น มี เกียรติยศ

มงกุฎ สยาม ชั้นที่ ๒

จุลสุวราภรณ์ ทั้ง สอง นี้ มี ดวงตราใหญ่ เหมือน

อย่าง มหาวราภรณ์แต่ย่อมน หน่อย หนึ่ง

แต่ มี ดวงตรา เล็ก ห้อย

แพรแถบ ขนาด เล็กมี ดอกไม้ ติด ที่ แพรแถบ

สำหรับ ติด แขน

เสื้อชั้น นอก ติด ที่ อก ช่าง ขวา

แต่ ดวงตรา ติด ช่างซ้าย นั้น ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ ยก เล็ก ดวงตราเล็ก ซึ่ง ห้อย แพร

แถบ สำหรับ ติด ที่ อก เสื้อ

ช่าง ขวา นั้น เล็ก ให้ คง ไว้แต่ ดวงตรา

รา ซึ่ง กัด เสื้อ

แต่ มี ดวงตรา ติด ห่วงห้อย แพรแถบ ขนาด กลาง

สรวม คอแถบ ดวงตรา เล็ก ซึ่ง ติด อก เสื้อ เบื้องขวา นั้น

รวมทั้ง

ดวงตรา สวม คอแถบ ตารา ทั้งสอง อย่าง

เป็น ชั้นที่ ๒ สืบ ไป

แต่ ให้ ยับดาผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ชั้น สูง สุด

ช่าง เมื่อก ชั้นที่ ๒ จุลวราภรณ์

เครื่อง ราชอิ

ศริยาภรณ์ชั้น มี เกียรติยศ มงกุฎ สยาม

ชั้นที่ ๒ จุลสุวราภรณ์

ทั้งปวง

นำ ดวงตรา เล็ก ซึ่ง มี สาย แถบ ขนาด เล็ก สำหรับ ติด

อก เสื้อ

เบื้องขวา นั้น มา เปลี่ยน คอ เจ้าพนักงาน

ขอ รับ ดวง

ตรา ซึ่ง มี ห่วง ห้อย สาย แถบ ขนาด กลาง

สำหรับ สรวม คอ ไป

ไว้สำหรับ ประดับ ใน เวลา ที่ สม ควร นั้น จง ทุก ท่าน ทุก นาย

มาตรา ๘ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมแก้ไขใหม่นี้
ซึ่งไม่ขัด ขวาง กันกับ พระราชบัญญัติเดิม
พระราชบัญญัติเดิม ทุกข้อ ทุกประการ
ก็ให้คงใช้ตาม

ประกาศเรื่องชำระโต๊ะตัวนทะเลยี่เปนนทหาร

มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศ พระราชดำ
ริท แก้ โต๊ะตัวน ทะเลยี่ซึ่งได้ทุลเกล้าฯ ภายปฏิการ้อง ทุกข์ ในการ
ที่ต้อง ถูก จางวาง เจ้ากรม ปลัดกรม กรม อาสาจาม เร็ง รัตเกียบ
ตัวส่ง กรมทหารเรือ แล แชนก ผู้ซึ่งได้ชำระ ตัวส่ง รับ ราชการ
ใน กรม ทหาร เรือแล้ว ยัง ไม่ได้ชำระส่งตัว ไปให้ทราบ ทัว กัน ว่า
เดิม ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง กระทรวง ยุทธนาธิการ ขึ้น
สำหรับ ตรวจตรา จัดการ บังคับ บัญชา กรมทหารบก ทหาร เรือ ทัว ไป
ก็หวัง พระราชหฤไทย ที่ จะทรง บำรุง กรม ทหารบก ทหาร เรือ ให้
เจริญ ทวี ขึ้น เพื่อ เปน กำลัง ของ แผ่นดิน สำหรับ รักษา ความ สงบ
เรียบ ร้อย เปน เหตุ ที่ จะให้บ้าน เมือง มีความ เจริญ รุ่งเรือง ยิ่ง
ราษฎร จะ ได้ อยู่ เย็น เปน สุข ทัว หน้า กัน กระทรวง ยุทธนาธิการ
จึง ได้ จัดการ รวบรวม แล บำรุง กรม ทหาร บก ทหาร เรือ ให้ มี
พล ทหาร แล กลา สี มากยิ่ง ขึ้น ตาม กาล โดย กระแส พระราชดำริท
ฝ่ายกรม ทหาร บก ต่าง ๆ นั้น ได้ จัดการ รวบรวม ชำระ เร่ง โพร่ หลวง
กรม ต่าง ๆ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ เปน พล ทหาร มาส่ง ประจํา กอง

ทหารบก แยก ย้าย กัน ไป ตาม หมู่ ตาม กรม ที่ควร ขึ้น กอง ทหาร
 ต่าง ๆ นั้น เป็น กอง ๆ ไป ฝ่าย ทหาร เรือ นั้น ก็ ได้ จัด การ ให้
 รวบรวม ชำระ เร่ง โพร่ หลวง กรม ต่าง ๆ ซึ่ง ไป รดเกล้า ฯ ให้ เป็น
 พล ทหาร เรือ แล กดาสี ประจำ กอง ทหาร เรือ เหมือน กัน แต่ กรม
 ทหาร เรือ นั้น เดิม แยก กัน อยู่ เป็น ๒ พวก คือ ทหาร เรือ กรม
 แสง พวก ๑ ทหาร เรือ กรม อรลุม พวก ๑ ได้ ไป รดเกล้า ฯ
 ให้ สมทบ รวม กัน เป็น กอง เดียว เรียก ว่า กรม ทหาร เรือ เจ้าพนักงาน
 จึง ได้ รวบรวม โพร่ หลวง ซึ่ง ขึ้น อยู่ใน กรม ทั้ง ๒ ให้ เข้า มา รับ
 ราชการ ตาม ตำแหน่ง ส่วน กรม อรลุม นั้น แต่ ก่อน ได้ เคย รับ พวก
 แหก โพร่ หลวง กรม อาสา จาม ไป จำ ใช้ ประจำ ราชการ อยู่ จึง ได้
 ไป รดเกล้า ฯ ให้ ยก กรม อาสา จาม ทั้ง ฝ่าย พระบรมมหา ราชวัง
 แล ฝ่าย พระราชวัง บวร จาก กรม พระกดาโหม ไป ขึ้น อยู่ใน กระ
 ทรวง ยุทธนาธิการ เจ้าพนักงาน จึง ได้ ชำระ เร่ง พวก แหก ใน กรม
 อาสา จาม ให้ เข้า รับ ราชการ ทหาร เรือ ตาม การ ที่ ควร เป็น นั้น บันดา
 แหก โพร่ หลวง ใน กรม อาสา จาม ทั้ง ปวง ย่อม เป็น คน ที่ ถือ ศาสนา
 มะหมัด แทบ ทั้ง สิ้น แล ใน ศาสนา มะหมัด นั้น มี อรรม เนียม อยู่ อย่าง
 หนึ่ง คือ ถ้า ผู้ ที่ ถือ ศาสนา นั้น มี ใจ ครัทธา เลื่อมใส ต่อ ศาสนา
 ของ ตน ก็ พา กัน ออก ไป ยัง เมือง เมกะฎา ที่ เรียก กัน ว่า เมือง
 กระบิลพัสดุ์ นั้น นับ ว่า เป็น การ บุญกุศล อย่าง ยิ่ง ผู้ ที่ ได้ ไป ถึง
 เมือง เมกะแล้ว ก็ สมมุติ เรียก ว่า เป็น โต๊ะฎาถ้วน ฎาหะยี ต่าง ๆ

วิชาญ ก็ แลสาธุมา มหามัจฉา นั้น ถึง นั้น ว่า เป็นสาธุมา นี้ ก็ ดี
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ ตั้ง พระราชทูตไทย ที่ จะ ทำนุบำรุง
 อุดหนุน สาธุมา นี้ เป็น ให้ เป็น ดี ชิด ชะ อื่น ก็ งาม ประสงค์ ของ
 พวกแขก ไพร่ หลวง ตาม ความ นิยม ของ ผู้ ที่ ใ้รับ ราชกรณ อยู่
 อรรถนิยาม ซึ่ง แขน นี้ ถึง กัน ว่า ถ้า ใ้ไป เมือง เมกะระ เป็น บุญ
 กุศล อย่าง ไต-มัน ถ้า จะ ไป ด้วย ความ ครัด ชาติ อกุศล โทษ สุจริต
 แล้ว ก็ หมา-ไก่ ไ้ไป รก เกล้ง ให้ เจ้าพนักงาน ห้าม ลง ไ้ เมื่อ แขน
 ไพร่ หลวง ใน กรม อาสาจาม ลง ไ้ ประดา ยก ไป ยัง เมือง เมกะ
 จะ ไ้ไป รก เกล้ง พระราชทาน พระบรม ราชลัญจก ที่ เจ้าพนักงาน
 ท้า ไ้ อนุญาต ยอม ให้ ไป ตาม ความ ประสงค์ แต่ เมื่อ กลับ ใ้มา
 ถึง แล้ว ถึง จะ มี ชื่อ สมารถ ว่า เป็น ไ้ระ ส่วน หะ ยี่ ประดา ไ้ ก็ ไ้คง
 สังกัด ขึ้น อยู่ ใน กรม อาสาจาม ตาม เริม ต่อ ไป แต่ ก่อน ไ้ แขน
 กรม อาสาจาม ผู้ ไ้ จะ ออก ไป ยัง เมือง เมกะ ก็ เป่า อรรถนิยาม ที่
 งาม รัง เจ้า กรม ปลัด กรม ไ้ กรม อาสาจาม จะ ต้อง นำ ตัว ไป ถ
 อธิบดี คือ สมเด็จ เจ้า พระยา บรม มหารัศ สุนทรวงษ์ ๗ นี้ คำ สั่ง
 ให้ เจ้าพนักงาน ตรวจ สอบ แล้ว ท้า ไ้ อนุญาต เขียน นาม ของ สมเด็จ
 เจ้า พระยา บรม มหารัศ สุนทรวงษ์ ด้วย ลาย มือ เอง เป็น สำคัญ มอบ ไ้
 แก่ ผู้ ที่ ล่า ออก ไป ยัง เมือง เมกะ ก็ แล การ ที่ แขน อาสาจาม จะ
 ออก ไป เมือง เมกะ แต่ ก่อน นั้น ย่อม เป็น การ ยาก ลำบาก อยู่ สอง

ประการ คือ กั้นตาม ด้วย พาหะนะ ที่ จะ ออก ไป ให้ ถึง ได้ ไม่ เป็น การ
ง่าย เหมือน อย่าง ทุก วัน นี้ ระยะทาง ก็ ไกล ต้อง ใช้ ทุน มาก อย่าง ๑
ต้อง ได้ รับ ใบบอนุญาต จาก ผู้ ใหญ่ ลง นาม เอง แล เจ้าพนักงาน
ต้อง สอบ สอน ผู้ นั้น ว่า เป็น ผู้ ที่ มี ความ ศรัทธา จริง แล จะ ไป ยัง
เมือง เมกะ จริง อย่าง หนึ่ง ผู้ ที่ จะ มีความ อุตสาหะ ขอ ลา ออก ไป ยัง
เมือง เมกะ จึง มี น้อย เมื่อ ผู้ ที่ ได้ ออก ไป ยัง เมือง เมกะ กลับ เข้า มา
แล้ว จึง เป็น ขรรณเนียม ที่ จะ ผ่อน ผัน ผู้ ที่ ได้ ไป ถึง เมือง เมกะ
แล้ว นั้น ไม่ ให้ ต้อง รับ ราชการ เต็ม ที่ อย่าง แหก ไทว์ หลวง ตาม
ขรรณเนียม จึง ได้ ปรากฏ เรียก ว่า เป็น ไต่ระ ค่วน ทะยี่ ผู้ รับ อนุญาต
ฎา ที่ เรียก กัน ว่า หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก กรม อาสาจาม นั้น แล ผู้ ที่
ได้ ออก ไป ถึง เมือง เมกะ แล้ว ฎา เป็น ผู้ ที่ ได้ สอบ สอน ว่า มีความ
เลื่อม ไสย ต่อ ศาสนา จริง แล ออก ไป เพราะ ความ ศรัทธา แต่ อย่าง นี้
ก็ ย่อม จะ เป็น ที่ ผู้ ขวน ขวาย รัก ใคร่ ต่อ ความ ประพฤติ ของ ศาสนา
มะหมัด เครง ครัด ผู้ นั้น ๆ จึง มัก จะ เป็น ผู้ รู้ แล หมัน เพียน ว่า เรียน
ศึกษา ข้อ ปฏิบัติ ของ ศาสนา มะหมัด แต่ จริง คี่ ขึ้น เป็น คั้น ว่า ได้ รู้
หนังสือ แล คำ วัว โท หร่าน บ้าง แล การ อื่น ๆ อีก หลาย อย่าง ครั้น กาด
นาน ต่อ มา พวก แหก ไทว์ หลวง ใน กรม อาสาจาม ผู้ ที่ ตั้ง ใจ จะ ออก ไป
เมือง เมกะ โดย ความ ศรัทธา สุจริต จริง ก็ คี่ ไม่ จริง ก็ คี่ เมื่อ เห็น
ว่า ผู้ ที่ ได้ ใบบอนุญาต ลา ออก ไป เมือง เมกะ เป็น ไต่ระ ค่วน
ทะยี่ กลับ เข้า มา แล้ว นั้น ไม่ ต้อง ดู เหนี่ยว ราชการ เต็ม ที่

มีความ สะบาย ผิดกว่า ผู้ที่ ไม่ ใต้ เปน โตะ ต่วน ทะยี่ พวก แหก ก็พา
 กัน ตื่น เต็น ขวน ขวาย ที่ จะ ด้ รับ โย อนุญาต เปน โตะ ต่วน ทะยี่
 มาก ยิ่ง ขึ้น เมื่อ มี ผู้ จะ ต้อง ลา แล รับ โย อนุญาต มาก เข้า ธรรม
 นิยม ที่ จะ กวด ชัน แต่ ก่อน นั้น ก็ จืด ว่าง ไป จน ถึง ว่าง ว่าง เจ้า กรม
 ปลัด กรม ใน กรม อาสาจาม รับ ลา ให้ โย อนุญาต แก่ ผู้ ที่ จะ ออก ไป
 เมือง เมกะ แต่ ลำ พัง ตน เอง ด้ ไม่ ต้อง ถึง ผู้ หลัก ผู้ ไทใหญ่ ลง นาม
 เมื่อ ว่าง ว่าง เจ้า กรม ปลัด กรม ๆ อาสาจาม ยอม อนุญาต ให้ แหก
 ออก ไป เมือง เมกะ เปน โตะ ต่วน ทะยี่ ด้ ตั้ง นี้ จึง เปน ทาง ให้ แหก
 ไพร่ หลวง แล บุตร หมู่ ผู้ ที่ คิด จะ หลีก เลียง จาก ราชการ หนัก
 เข้า แอบ แฝง ว่าง ว่าง เจ้า กรม ปลัด กรม ขอ ลา อ้าง ว่า จะ ไป เมือง
 เมกะ มาก ยิ่ง ขึ้น จน ถึง กัย แหก ไพร่ หลวง กรม อื่น แล แหก บุตร
 หมู่ ฤฯ แหก ผู้ ที่ ควร จะ ต้อง ไป เปน ไพร่ หลวง กรม ต่าง ๆ ที่ หลบ
 เหลื่อม อยู่ ส้มัก ขอ รับ โย อนุญาต ลา ออก ไป เมือง เมกะ เพื่อ จะ
 ด้ เปน โตะ ต่วน ทะยี่ ที่ มี ราชการ น้อย อย่าง นี้ เปน อัน มาก เมื่อ
 แหก ไพร่ หลวง แล บุตร หมู่ ใน กรม อาสาจาม เอง ก็ ด้ กรม อื่น พวก
 อื่น ก็ ด้ ด้ รับ โย อนุญาต ไป แล้ว แต่ ไม่ ด้ ออก ไป เมือง เมกะ
 จริง ก็ มี โดย มาก ก็ คง เรียกว่า โตะ ต่วน ทะยี่ รับ ราชการ อย่าง
 เขา เหมือน กัน ที่ ด้ ไป เมือง เมกะ จริง ก็ จะ เปน การ น้อย นั้
 น้อย หนา เพราะ ฉนั้น จำนวน แหก รับ โย อนุญาต เรียกว่า หนึ่ง ลือ
 พิมพ์ คัม คัก โตะ ต่วน ทะยี่ จึง ด้ มี มาก อย่าง ยิ่ง ใน เวลา นี้
 จึง ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า แต่ เดิม ทรง พระกรุณา ไป รุดเกล้า ฯ

พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้เจ้าพนักงาน ขนุญาต ให้แขก
 ไทหัว หลวง ผู้ที่มี ใจ ศรัทธา เลื่อมใส โดย คัดเลือกนามะหมัดแท้จริง
 ได้ออก ไปเมือง เมกะ นี้เพื่อ จะ ได้เป็นการ บำรุง สาคนามะหมัด
 ซึ่งเป็น ที่ นัย ถึง ของพวก แขก ทั้ง ปวง แต่ ที่มี อรรถ เนียม ให้
 ผ่อนผัน พวก ไต้อะ ส่วน ทะยี่ ให้รับ ราชการ น้อย กว่า แขก ไทหัว
 หลวง สามัญ นั้น ก็เพราะ พระราชประสงค์ จะทรง ชุบทนุมนแก่ ผู้ที่
 ได้ออก ไป ถึงเมือง เมกะจริง ๆ เป็นทาง เกื้อกูล แก่ผู้ ที่มี ความ
 ศรัทธา นัย ถึง คัดเลือกมา ของ คน เป็น เมือง คั้น แท้จริง การ สาคนามะ
 หมัดนั้น ก็ ไม่มี ข้อห้ามว่า ผู้ที่ ได้ ไปถึง เมือง เมกะ
 ฤาเป็น ไต้อะ ส่วน ทะยี่ แล้ว จะ ไม่ ให้ทำ การ สิ่ง ไท ผู้ที่เป็น ไต้อะ
 ส่วน ทะยี่ ย่อม บังคับ การ ที่ มาหา เล็ง ชีวกร ได้ อยู่ เหมือน แขก
 สามัญ ไม่มี แปรกต่าง ปรกต่าง อย่าง ใด กัน ทั้ง แขก ไทหัว หลวง
 กรม อาสาขาม ที่ รับ ราชการ หน้า อยู่ ถ้า ไต้อะ ส่วน ทะยี่ ทำการ งาน
 สิ่ง ไท ได้ อยู่ เป็น แขก อรรถ เนียม ก็ ย่อม รับ ราชการ ได้ เต็ม ที่ เหมือน
 กัน แต่ หาก พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงพระราชดำริห์
 เห็น ว่า ผู้ที่ คัด ไร ศรัทธา คัดเลือกมา ของ คน สหที่จริง นั้น จะ ได้
 มี โอกาส ที่ จะ เข้าเรียน ศึกษา ขัน ปฏิบัติ การ สาคนามะหมัด ของ คัว มี เรียน
 คำภีร์ โทห้วน ไทหัว วจิง เทม วจิง เป็น คั้น จะ ได้ เป็นผู้ ส่ง สอน
 แนะนำ แก่ผู้ ที่ จะ ได้ สาคนามะหมัด การ สาคนามะหมัด นั้น จะ ได้
 รุ่งเรือง เจริญ ชัน เป็น เหตุ ให้ แขก พวก เต็มวถัน นิยม ยินดี ทั้ง

หน้า ๑๐๐๓

กัน ไป เมื่อ ได้ทรง ทราบ ถึง กรง ที่ แน่น ไม้ ใน หมู่ พวก แหก โดย
 ที่ แอบ ย้ำ ว่า เปน โตะ ค่วน หนี ที่มี เปน ยัน มาก นั้น ก็ เปน ที่ ทรง
 สั่ง เวช สรรต พระราชครู ไทย ทรง พระราชดำริ เห็น ไป ว่า ถ้า จะ
 ปล่อย ทั้ง พวก โตะ ค่วน หนี ที่ แอบ ย้ำ ไว้ ให้ เปน ไป ตาม เดิม
 ไม่ สะดวก เลย ให้ บิณฑุทธิ์ ผู้ ที่ ค่วน เปน โตะ ค่วน หนี แล ได้ มี
 ความ รู้ การ ศาสนา มะหมัด แท้ จริง ก็ ประปน ระวัง คด กับ คน เลว
 ที่ แอบ ย้ำ ว่า เปน โตะ ค่วน หนี ซึ่ง ไม่มี ความ เลื่อม โสย แล รู้
 การ ศาสนา สวมควว ทั้ง โตะ ค่วน ก็ เหมือน ทำ ให้ ความ ดี ของ พวก
 โตะ ค่วน หนี ที่ สวมควว จะ เปน คน ดี จริง มี ภาคา ตก ต่ำ เหว ไป
 การ ศาสนา มะหมัด ก็ จะ มี หัว หมอง เลื่อม ซาม ระวัง ที่ เลี้ยว ใจ แล เลี้ยว
 ความ ดี ของ พวก แหก ที่ ได้ นัย ด้ย ศาสนา มะหมัด ทั้ง ปวง
 อยู่ นั้น ส่วน ราชการ แผ่นดิน ก็ จะ ขาด ประ โยชน์ ไม้ ใน ทาง ที่ ไม่
 ควร จะ เสีย เพราะ ได้ ค่วน หนี ที่ ไม่ ได้ ไป เมือง มะกะ แล ไม่ รู้
 การ ศาสนา จริง นัน เพราะ เหตุ นั้น จึง ได้ ไป รุ ก ล้ำ ๆ ให้ เจ้า
 พนักงาน ข้าราชการ เร่ง ไล่ ค่วน หนี ที่ ได้ รับ โย อนุญาต ญาติ เรียก
 ว่า หนี หนี หนี หนี หนี ค่วน หนี ใน กรม อาสาจาม รวบรวม ลง ภาณูชี เปน
 ทหาร เวช ให้ ราชการ เหมือน แหก โพร่ หลง กรม อาสาจาม
 ตาม เดิม ทั้ง นั้น จะ ไล่ เปน การ เสอ หนี ทั่ว กัน เว้น ไว้ เสีย
 แต่ โตะ ค่วน หนี เวช ที่ ได้ รับ โย อนุญาต แต่ รัง ส้ม เจริ เจ้า พระยา
 บรม มหาศรี สุวงศ์ ได้ ส่ง นาม กับ นาย มี เอง ไว้ นั้น จึง ให้

งค เว็น เพราะ มี ผู้ใหญ่ตรวจ ตรารัฐ เหน เป็น พยาน อยู่แล้ว เท่านั้น
 ก็ แล การ ที่ ชำระ พวก ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ ผู้ ที่ ได้ ไป ถึง เมือง เมกะ
 แท้จริง ประปน อยู่ใน พวก ที่ แอบแฝง เป็น ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ มาก น้อย เท่า
 ไต๊ะ กี้ การ ที่ ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ จะ รับ ราชการ นั้น ก็ ไม่ เป็น การ
 ชัด ขวาง ค่อ สาคนา มะหมัด ถึง ไต๊ะ ย่อม เป็น ไป ได้ ตาม สาคนา
 ของ พวก แชก อย่าง นี้ ทุก ประเทศ ส่วน การ ที่ จะ บำรุง สาคนา
 ของ พวก แชก เหล่า นี้ ได้ ตั้ง พระราชทูตไทย หวัง ที่ จะ ทรง ทำนุบำรุง
 ให้ เจริญ ยิ่ง ขึ้น อยู่ เสมอ จะ ได้ ไป รดเกล้า ฯ ตั้ง เจ้า พนักงาน ที่
 มีความ รู้ การ สาคนา มะหมัด แล คำ กั๊ว โก หว่าน หลาย ๆ นาย
 พร้อม กัน เป็น กอง สอบ สอน วิชา ความ รู้ ของ พวก แชก เหล่า นี้ เมื่อ
 ผู้ ไต๊ะ เป็น ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ แท้ แล มีความ รู้ การ สาคนา มะหมัด
 แล คำ กั๊ว โก หว่าน สมควร พอ สำหรับ จะ ได้ บำรุง สาคนา มะหมัด
 ได้ บ้าง อย่าง ไต๊ะ ประการ ไต๊ะ กี้ จะ ไป รดเกล้า ฯ ให้ กระทรวง ยุทธนา
 อธิการ ทำ ประทวนตรา ตั้ง แล ทำ ใบ อนุญาต ให้ พ้น จาก ราชการ
 ตาม ลำดับ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ตาม สมควร แก่ วิชา ความ รู้ เพื่อ เป็น
 การ บำรุง สาคนา มะหมัด ให้ รุ่งเรือง ต่อ ไป ก็ แล ข้อ ความ ที่
 พวก ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ ทั้ง หลาย ทำ ฎีกา ทูลเกล้า ฯ ถวาย เข้า ชื่อ กัน
 หลาย คน หลาย ราย ครั้ง นี้ นั้น ก็ รวม ใจ ความ ลง กัน ว่า ได้รับ
 หนังสือ พิมพ์ คัม คัก เป็น ไต๊ะ ต่วน ทะยี้ จาง วาง เจ้า กรม ปลัด กรม
 กรม อาสาจาม ฝ่าย พระ บรม มหา ราชวัง บ้าง พระราชวัง บวร บ้าง

ต่าง จะ จับ ตัว ไป ส่ง กรม ทหาร เวช แต่ แยก ความ เป็น ๒ ข้อ หนึ่ง
 ว่า โต้ะ ค่วน ทะยี่ นั้น ๆ หา ได้ เป็น โต้ะ ค่วน ทะยี่ ไพร์ หลวง กรม
 อาสาจาม ไม่ อีก ข้อ หนึ่ง ก็ พรรณา ถึง การ ที่ เดือด ร้อน แก่ สาสนา
 มะหมัดต่าง ๆ ใน ข้อ ที่ ร้อง ว่า เดือด ร้อน แก่ สาสนา นั้น ได้ ไป รด
 เกล้า ๑ พระราชทาน กระแด้ พระราชดำริห์ ถึง การ ที่ ทรง ทราบ ว่า
 ผู้ ที่ ถือ สาสนา มะหมัด เสื่อม เสี่ย ไป ประการ ไค แล ทรง คัง พระ
 ราชชฤไทย จะ บำ รุง สาสนา มะหมัด ประการ ไค แล จะ ได้ ไป รด
 เกล้า ๑ ให้ ม่อนมัน จักการ แก่ ไช ประการ ไค แจ้ง อยู่ใน พระราชดำริห์
 ทุก ประการ แล้วย อย่า ให้ พวก แซก ที่ เสื่อม ไสย ก่อ สาสนา มะหมัด
 แท้จริง นั้น มีความ สตั้ง ทวาด เสียว สตก สต้าน ต่อ ไป เลย แต่ ข้อ
 ที่ ร้อง ว่า หา ได้ เป็น โต้ะ ค่วน ทะยี่ ไพร์ หลวง กรม อาสาจาม ไม่นั้น
 ทรง พระราชดำริห์ เหน ว่า ผู้ ที่ มา ส้มัก รับ ไช อนุญาต ฎา ที่ เรียก
 ว่า หนังสือ พิมพ์ คัม คัก เป็น โต้ะ ค่วน ทะยี่ นั้น ย่อม เป็น แซก ไพร์
 หลวง บุตร หมู แซก ไพร์ หลวง กรม อื่น ๆ ฎา ผู้ ที่ ควร จะ ค้อง เป็น
 ไพร์ หลวง กรม อื่น ๆ ค่อ ไป โดย มาก แต่ หาก พา กัน เหน ว่า ถ้า รับ
 ไช อนุญาต โต้ะ ค่วน ทะยี่ ใน กรม อาสาจาม แล้วย ผู้ นั้น จะ พ้น จาก
 ไพร์ หลวง ที่ มี ราชการ หนัก แล ความ เดือด ร้อน ต่าง ๆ ที่ จะ
 ค้อง รับ จาก กรม ของ ตัว จึง มา ส้มัก รับ ไช อนุญาต คัง นี้ เสี่ย โดย
 มาก จะ เป็น ผู้ ที่ มีความ เสื่อม ไสย ครัทธา เพื่อ จะ ออก ไป เมือง เมกะ
 สำหรับ เฉพาะ แต่ การ สาสนา แท้ ก็ น้อย หนัก ถึง แม้ ว่า จะ เป็น กรม

โต หมู โต ถ้า ผู้ นั้น สมัก ไป รัย โย อนุญาต ฉา ที่ เรียก ว่า
หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก อยู่ ใน กรม อาสาจาม แล้ว ก็ ย่อม จะ เปน คน คง
กรม อาสาจาม โต ทั้ง ลีน ด้วย โย อนุญาต ที่ เรียก ว่า หนังสือ พิมพ์
คุ่ม คัก โต๊ะ ส่วน หะยี่ ที่ แยก พวก ขึ้น ด้ รัย นั้น ก็ เหม เป็น คน กษ
ที่ พวก แยก กรม อาสาจาม ด้ รัย อยู่ สมคว จะ ด้ คง สังกั ขึ้น
กรม อาสาจาม ทั้ง ลีน ฉิม โต เหม ोन กับ ชุม ฉิม โย ด้ คง กรม ต่าง ๆ
ที่ โย ย่อ ไป รัย หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก ใน กรม อื่น ๆ ผู้ นั้น ก็ เหม
สังกัด ขึ้น อยู่ ใน กรม ที่ ผู้ นั้น ด้ ด้ หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก นั้น อยู่
กรม เจ้า ของ หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก นั้น ย่อม ละ เกม ด้ ราชการ ด้
ตาม ธรรมเนียม ใน กรม นั้น เพราะ ฉนั้น แยก พวก ขึ้น ที่ รัย โย อนุญาต
ฉา ที่ ด้ หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก อยู่ ใน กรม อาสาจาม นั้น ควร รัย ราชการ
เหม ोन แยก อาสาจาม ด้ ทั้ง ลีน เว้น ไว้ แต่ ที่ เปน คน ที่ ด้ โย
อนุญาต เดิม แต่ ครั้ง สมเด็จ เจ้า พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ด้ คง
นาม ด้วย ลาย มือ เอง เปน สำคัญ ฉา ที่ จะ ควร ด้ รัย ประ ทวน
แล โย อนุญาต แต่ กระ ทรง ยุทธา อธิการ ซึ่ง จะ ด้ ทรง พระ กรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ มี เจ้า พนักงาน สอย ส่วน ความรู้ ใหม่ ต่อ ไป ตาม
ที่ ด้ กล่าว มา ข้าง บน แล้ว เท่า นั้น จึง จะ ควร ให้ พัน จาก ราชการ
ทหาร เรือ นี้ ด้ ให้ พวก แยก โต๊ะ ส่วน หะยี่ ที่ ด้ ด้ เกดร้า ฯ ถวาย
ฎีกา แล พวก แยก ที่ รัย ด้ เป็น โต๊ะ ส่วน หะยี่ แล บุตร หมู ทั้ง
ม่วง ผู้ ที่ ยัง ไม่ทราบ การ ทำ ตาม ประกาศ นี้ จึง ทุก ประการ

๑๐๖๐
 ๑๐๖๐๑๐๑

เมือง แยกที่ เป็น โตะทะยี่ พวกอื่น ซึ่ง มิ ได้ เป็น ผู้ที่ รัย หนึ่ง ลือ คุ่ม
 คัก แล ไม่ ได้ เป็น บุตร หมู่ ของ ผู้ที่ รัย หนึ่ง ลือ คุ่ม คัก แล้ว อย่า ให้
 มีความ วุ่น วาย ตื่น เต็ม ทวาด ทวัน อย่าง หนึ่ง อย่าง ไตเลย ประ
 กาศ มา แต่ พระที่ หนึ่ง จักรี มหา ปราสาท ใน พระบรม มหาราชวัง
 วันที่ ๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็น วันที่ ๗๒๕๓ ใน รัชกาล
 บัณฑิตนี้

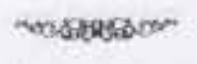
ประ กาศ ให้ เลิก ข่อน เบี้ย ไทญ่ อีก ลีบ คำ บล

สมเด็จพระเจ้า หนึ่ง ยาเธอ เจ้าฟ้า จาตุรณ รัคมี กรมพระ จักร
 พรดิพงษ์ อธิบดี พระคลัง มหา สมบัติ รัย พระบรมราชโองการ
 เห็น อเกล้า ๑ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ สั่ง ว่า เมื่อ ณ บิ กุน
 นพศก ทรง พระราชดำริห์ เห็น ว่า การ เล่น พนัน ต่าง ๆ ซึ่ง
 ชาวสยาม เคย เล่น เปน การ สนุกนี้ แล แข่ง ชัน พนัน กัน ด้วย ทรัพย์
 สมบัติ พักคุด เงิน ทอง ต่าง ๆ นั้น ที่ เปน การ พนัน ของ ชาว สยาม
 แต่ ก็มี แต่ วึ่ง ม้า วึ่ง วัว ชน นก ชน ไก่ ชน ปลา แล ไฟ่ ต่าง ๆ เหล่านี้
 เปน ต้น การ เล่น ไป ถ้วน นั้น เปน วิชา พนัน ของ จีน พวก จีน พา กัน
 เข้า มา พึ่ง พระบรม เดชานุภาพ อา ไศรย ทำ มา ทากิน อยู่ ใน กรุง
 สยาม ได้ ความ ผา สุข ทากิน อยู่ ตาม กฎ ลำเนา แล้ว พวกนี้ ก่อ
 การ เล่น ไป ถ้วน ซึ่ง เปน วิชา ถนัด ของ คน ชัน ชัก ชวน คน ไทย ให้

หลงเล่นไป ด้วย ทำให้เป็นการ เสียทรัพย์ เสียเวลา เสีย ประโยชน์
 การค้าขาย แล ให้สันดาน หมกมุ่น ไป ใน สิ่ง ซึ่งหา ประโยชน์มิ
 ได้ เป็นการ ร้ายแรง ยิ่งกว่า การ เล่น ซึ่ง ชาวสยาม เคย เล่น
 กัน มา เพราะ ฉะนั้น ไป ถัว วิชา ของ จีน นี้ เป็น วิชา อุปล เท ที่ มา
 ชาวคน ไทย ให้เสีย ประโยชน์ ใน จำนวน บัญ คน นพศก นั้น ใน แขวง
 กรุง เทพ ๑ มี โรง บ่อน ใหญ่น้อย ตั้ง เล่น ไป ถัว อยู่ ใน ถนนใหญ่
 น้อย แล ละแวก กระจุก ลำ น้ำลำ คลอง ต่าง ๆ ๔๐๓ ตำบล จึง
 ทรง พระราชดำริ ท์ ว่า การ พนัน คือ ไป ถัว วิชา ของ จีน ซึ่ง เหน
 ว่าเป็น ของ ช้า ชาว สยาม ให้ประพฤติ ตน เป็น นัก เอง หลง
 เล่น อยู่ ทำให้เสีย ประโยชน์ นี้ ควร จะ ผ่อน ฝั้น ห้าม ปราบ เสีย
 ให้ น้อย เขา บาง จน เล็ก เสีย ทั้ง สิ้น ได้ โดย ความ เรียบ ร้อย แต่
 ครั้น จะ ห้าม ปราบ ให้เป็น การ เค็จ ขาด ให้เลิก เสีย ที่ เดียว ใน
 ขณะ เดียว พวก จีน ซึ่ง เข้า มา พัง พระบรมเดชา นุภาพ อา ไศรย
 ทำ มา ทา กิณ อยู่ ใน กรุง สยาม เคย ประพฤติ ชอบ เล่น ไป ถัว ซึ่ง
 เป็น การ พนัน สำหรับ ชาต อยู่ จะ ได้ ความ ร้อน ตำบาค อา ไศรย
 พระ ราชดำริ ท์ ซึ่ง ทรง พระกรุณา แก่ หมู่ ไพร่ พ้า ช้าแผ่นดิน เพื่อ
 จะ มี ให้ ชาว สยาม ริ เป็น นัก เอง หลง เล่น การ พนัน ไป ถัว เพลิด
 เพลิน ไป ให้เสีย ประโยชน์ แต่ มี ให้เป็น ที่ เดือด ร้อน แก่ พวก จีน
 ซึ่ง เข้า มา พัง พระบรมเดชา นุภาพ อา ไศรย ทำ มา ทา กิณ อยู่
 ใน กรุง สยาม ได้ ความ เดือด ร้อน จึง ได้ มี พระบรมราชโอง

การ มาร พระ บัณฑุส สุวสิงหนาท คำรัส เหนือเกล้า ๑   สั่ง ให้ สมเด็จ
 พระ เจ้าห้อง ยาเธอ   เจ้าฟ้า จาครณรัศมี   กรมพระ จักรพรรดิพงษ์
 อธิบดีพระ คตัง มหา สมบัติ   มีรับ สั่ง ให้ เจ้าพนักงาน กรม พระคตัง
 สิ้นค้า ไป กระ ที่ โรง บ่อน ซึ่ง เล่น ไป ถัว อยู่ ใน แขวง กรุง เทพ ๑   ให้
 คง ไว้ เป็น ที่ เล่น ของ พวก จีน นักเลง   ซึ่ง เคย เล่น บ้าง พอ สมควร
 นอก นั้น ห้าม ให้ เลิก เสีย มิ ให้ เล่น ต่อ ไป   คือ บ่อน ที่ ตั้ง เล่น อยู่
 ณ ตำบล ต่าง ๆ ๔๐๓ ตำบล นั้น   ให้ คง เล่น อยู่ แต่ ๖๗ ตำบล ให้
 เลิก เสีย ๓๓๖ ตำบล   การ เลิก บ่อน ที่ ได้ จัด เลิก ไป แล้ว นั้น เปน
 อัน เรียบ ร้อย ตาม พระบรมราชดำริห์ ตลอด เวลา   จึง ทรง พระ มหา
 กรุณา โปรดเกล้า ๑   ให้ ยก ตำบล บ่อน ที่ คง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพ ๑
 จำนวน มี ชวด ลำภูทศก ๖๗ ตำบล   ซึ่ง สม ควร จะผ่อน เลิก ได้
 นั้น อีก ๑๐ ตำบล   ให้ คง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพ ๑   จำนวน รัตน
 โกสินทรศก ๑๐๘ เพียง ๕๗ ตำบล   การ ที่ ทรง พระ กรุณา โปรด
 ให้ผ่อน เลิก อีก นี้ ก็ เปน ที่ เรียบ ร้อย ไม่ เปน เหตุเดือดร้อน อย่าง ไต
 แก่ พวก จีน   ที่ เข้ามา ฟัง พระบรมเดชาานุภาพ ซึ่ง เคย บ่ระ พฤติ
 ชอบ เล่น ไป ถัว เปน การ พนั้สำหรับ ชาติ   บัด นี้ ทรง พระ บรมราช
 ดำริห์ ว่า   ตำบล บ่อน ซึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ๑ ให้ คง ตั้ง
 เล่น ใน แขวง กรุง เทพ ๑   จำนวน รัตน โกสินทร ศก ๑๐๘ รวม ๕๗
 ตำบล นั้น ใน จำนวน รัตน โกสินทร ศก ๑๐๘   ควร จะ ลด หย่อน ผ่อน
 เลิก ลง ได้ อีก ๑๐ ตำบล   คือ ยก บ่อน ตำบล ๑ สีแยก บาง ซี่ง ๒ ดาว

หน้า ๑๐๑๑   ลักษณะ เล็ก บ่อน เบี้ย   เล่ม ๓
 ตะนอง ๓ บางน้ำ ชน ๔ โรงม้า ๕ แพลอย หน้า วัด ชนะสัง ความ ๖ วัด
 ราชบูรณ ๗ บ้าน ฆาตร ๘ ส่วน มล ๙ บาง เชือกหนัง ๑๐ คาส เจ้า เนีย เกง
 จึง มี พระ บรม ราช โอง การ   มาร พระ บัณฑูรสุดสิงหนาท ตำหรัศ
 เหนือเกล้า ๑   สั่ง ให้ ส้ม เต็ง พระ เจ้า น้อย ยาเธอ   เจ้า พ้า จากุณ
 รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์   อธิบดี พระคลังมหา สมบัติ   มี รับ
 สั่ง ให้ เจ้า พนักงาน กรม พระคลัง สินค้า   บังคับ ให้ พวก จีน คง
 ตั้ง เล่น อยู่ ใน จำ นวน รัตน โก สีนทว คก ๑๐๙ แต่ ๔๗ ตำบล คือ ตำ
 บล สาม เพง มา เกงอ่าว   ตลาดเข้าสาม   คาส เจ้า จีน เกงเอี้ยะ
 สพาน เหล็ก คาส เจ้าเก่า   เล่ง บ่วย เอี้ยะ ตลาด น้อย เซียนกง   วัด
 แก้วฟ้า บ้าน ทวาย   ท้าย ถนน ตก วัด สาม จีน วัด สาม ง่าม สพานหัน
 สาม เสน นอก กำแพง บาง โป บาง กรวย ตลาด ขวัญ คลอง เกรด   บ้าน
 กระแซง สี่ แยก บาง เซน บาง ลำภู   คลอง จีน บ้านหม้อ ท่าพระ บาง
 กอก ใหญ่ ชิน กิ่ง บาง ชุน เทียน บ้านลาว   บาง กอก น้อย สพาน ทก
 วัดอรุณ บ้าน ชม้น บาง ระมาต วัด ไชยพฤกษ์   บาง คูเวียง เสา ชิง ช้า
 บาง ราชบูรณ   บาง ยี่ ชั้น ท้องน้ำ หน้า เก่ง บางรัก ริม โรง ทวย วัด ส เกษ
 ท่าเดียน   บ่อน ที่ ให้ เลิก เสีย อีก สิบ ตำบล นั้น   ต่อ ไป ห้าม มี
 ให้ เล่น เปน อัน ชาติ   แล โรง บ่อน ซึ่ง อนุญาต ให้ คง เล่น เคย ตั้ง เล่น
 อยู่ที่ สพาน ไต   ก็ ให้ ตั้ง เล่น อยู่ ใน ที่ นั้น   ให้ ย้าย แฉวง ย้าย
 ตำบล ไป ได้   กำหนด ให้ เปิด การ เล่น แต่ เวลา โมง เข้า จน ถึง
 เวลา ๕ ทุ่ม   แล เวลา ที่ เล่น นั้น ให้ มี ไป ลิด ประ จำ อยู่ ทุก บ่อน เพื่อ

เล่ม ๓   ลักษณะเรียงหนังสือ ถวายแด่ ไบบอก   หน้า ๑๐๑๒

มิให้เงินเจ้า ของ บ่อน ทำการบัง อาจ ล่วง เกิน   สิ่งใดแต่โดย อ่าง
นาง ของ เจ้า ของ บ่อน นั้น   การที่จะ จัด ให้เบิก โรงแบบ บ่อน นี้   กำ
หนด จะ ได้ลง มือแต่ ณ วันที่ ๑ เมษายน รัตน โกสินทร ศก ๑๐๘๘   แล ต่อ
ไป นั้น   ถ้า ถึง วัน กำหนด แล้ว   ผู้หนึ่ง ผู้ใด บัง อาจ เล่น การพนัน ไป
ด้ว ใน ที่ห้าม   คือที่ ให้เลิก เสีย ฤ ใน ที่ ไม่ ได้ขอนุญาต ให้เล่น   จับ
ตัว ได้พิจารณา เปน สัจ ให้ลงโทษ ตาม พระ ราชกำหนด กฎหมาย   ประ
กาศ มา ณ วันที่ ๕ ธันวาคม รัตน โกสินทรศก ๑๐๘   เปน วัน
๗๖๘๕   ใน รัชการ บัทยา บันนี้

ประกาศเรื่องหนังสือถวายแด่ ไบบอก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ   ให้ประกาศแก่พระ
บรมวงษานุวงษ์   แล ข้าทูลออง อุดี พระบาท   บันดาที่ ได้รับ
ราชการ ตาม ใน กรุงหัวเมือง   คือเจ้าเมือง กรมการ ฤ ที่ เปน
ข้าหลวง ออก ไป ราชการ หัวเมือง ให้ทราบทั่ว กัน ว่า   ลักษณะ
หนังสือ ซึ่ง จะ ทูลเกล้าฯ ถวาย   ด้วย ข้อราชการ ใน กรุง เทพ
ฤ ไบบอก ราชการ มาแต่หัวเมือง ใน ทุก วัน นี้   ยังมี ข้อ ซึ่ง
เป้น ความ สำบาก ที่ จะ ชัก   ให้ราชการ จำ เป้น ต้อง ช้า เวลา ไป อยู่ สอง
ประการ   คือ ประการ หนึ่ง ผู้ที่ จะมี ไบบอก มาแต่หัวเมือง มัก
จะ เกบ ข้อ ราชการ หลาย ๆ เรื่อง   รวม ลง ใน หนังสือ ฉบับ เดียว
จน เป้น บั๊ก ใหญ่ ไม่มี ที่ ทหมาย   สั้ง เกด ได้ ว่า เรื่อง ใด จะ ไป

หน้า ๑๐๑๓   ลักษณะเรียง หนังสือ ถวาย แล โยบออก   เล่ม ๓
หมดเพียง ใจ   เขียน ชิด เตม กั้น ไป เปน พืด   เวลา ที่ จะ ทรง
พระ ราชดำริห์ ตรวจ ครา ถึง ต้อง มี ดิน สอ   ทรง หมายถึง ขัด
ความ นัย ไว้ เปน เรื่อง ๆ   ครั้น เมื่อ ยัง ไม่ ทั้น ที่ จะ ดำริห์ สั่ง การ
ใน โย บออก นั้น คลอด ไป   เวลาอื่น ทอด พระ เนตร อีกรัก ก็ ต้อง คิด
ค้น หา หัว ข้อ ที่ ต่อ ใหม่ เปน ความ ลำบาก เปน อัน มาก   ราชการ
เรื่อง ใจ ที่ รวม มา ใน หนังสือ นั้น   จะ ดำริห์ สั่ง ไป ก่อน แต่ เรื่อง เดียว
ก็ สัก หนังสือ ทั้ง ฉบับ รวม ด้วย หลาย เรื่อง   ต้อง ทรง พระ ราช
ดำริห์ จน คลอด แล้ว ทุก เรื่อง จึง จะ ได้ สั่ง ไป ได้   ถ้า ไม่ ฉะนั้น
เรื่อง หนึ่ง เปน การ ร้อน เรื่อง หนึ่ง ไม่ ใช้ การ ร้อน   ก็ ต้อง แบ่ง
ท่า ไป ที่ ละ เรื่อง สอง เรื่อง   โย บออก ฉบับ หนึ่ง บาง ที่ ต้อง ดำริห์
สั่ง สัก ครั้ง ทำ ครั้ง   จึง จะ หมด เรื่อง บาง ที่ ก็ หลง ข้าม ข้อ ความ
ไป เสีย บ้าง   เปน ความ ลำบาก ใน ราชการ ไม่ พอ ที่ จะ เปน เลย
ได้ ดำริห์ สั่ง ฤา มี ต้อง ครา ให้ แยก ข้อ ความ   หนังสือ ฉบับ หนึ่ง
ให้ ว่า แต่ เนื้อ ความ เรื่อง เดียว ไป แต่ ก่อน   ก็ ได้ นี้ ผู้ ทำ ตาม
แบบ นั้น อยู่ ย่าง แต่ หา ทัว ถึง ไป ไม่   จึง โปรด เกล้า ๑ ให้ ประ
ภาศ ว่า   ตั้ง แต่ นี้ ไป ผู้ ใด จะ ถวาย หนังสือ ราชการ   ฤา มี โย
บออก เข้า มา แต่ ทัว เมือง   ให้ เขียน หนังสือ แต่ ฉบับ ละ เรื่อง   อย่า
ให้ รวม ข้อ ความ หลาย เรื่อง ลง ใน ฉบับ เดียว   อนึ่ง ทุก วัน นี้ โปรด
เกล้า ๑ ให้ สอด ตาม ด้วย ข้อ ความ อัน ใด ตาม กรม ต่าง ๆ   ฤา ชูล
เกล้า   ถวาย หนังสือ ด้วย ขั้ว ราชการ แล มี โย บออก มา แต่ ทัว เมือง

เล่ม ๓   ลักษณะเรื่องหนังสือถวายแด่ ไบบอ   หน้า ๑๐๑๔
ก็ ที่ มัก จะ มี แต่ หนังสือ นำ สำเนา ต่าง ๆ   อย่าง ย่อ ที่ สุด จน ถึง
เห็น ความ เพียง แต่ ว่า   ซึ่ง โปรดเกล้า ๑ สอบ ถาม เรื่อง นั้น
ข้า พระพุทธเจ้า ได้ สอบถาม คน นั้น   คน นั้น แจ้ง ความ มา   ได้
คัด สำเนา ส่ง มา ทูลเกล้า ๑ ถวาย ด้วย แล้ว   ส่วน สำเนา ที่ อ้าง
ถึง นั้น เล่า   ถ้า อ่าน ดู ก็ ได้ ความ ต่อ ไป อีก ว่า   ได้ ท้าว
กรุณา เจ้า มี บัญชา สอบ ถาม ความ เรื่อง นั้น   ข้อ ความ ไม่จริง
ตั้ง ฎีกา แจ้ง อยู่ใน สำเนา คำหา คำให้การ คำพยาน คำตัดสิน   ซึ่ง
ได้ คัด ส่ง ขึ้น มา ด้วย นั้น แล้ว   สำนวน ความ ที่ อ้าง ถึง นั้น ก็ เต็ม
ทั้ง เล่ม โด ๆ   บาง ที่ ถึง ไม่ ต้อง คัด ใหม่ ด้วย อย่าง ซึ่ง ว่า มา นี้
เป็น อย่าง ยิ่ง ของ ทาง สอบ ถาม   หนังสือ นำ แด่ หนังสือ แก่ คำ สอบ
ถาม   ของ ผู้ บัญชา การ ใน กรม นั้น สอง ฉบับ ยาว แต่ อ่าน ไม่ ได้
ความ อี ไร สัก ชั่ว เวี้ยว   ตก ลง เป็น ต้อง อ่าน สำนวน ความ เท่านั้น
เช่น นี้   ตัว สำนวน ความ แต่ ละ เรื่อง ใช้ ว่า เลก น้อย   แต่ เขา
เกิด ยัง ว่า อ่าน มี ประโยชน์ บ้าง   แต่ หนังสือ นำ ทั้ง สอง ฉบับ
นั้น ไม่ ได้ มี ประโยชน์   สำหรับ อ่าน ให้ เสีย เวลา แท้ ที่ เดียว นอก
จาก เช่น ตัวอย่าง นี้ ที่ คัด ข้อ ความ ว่า บ้าง นั้น ก็ มี ชุม   แต่ ไม่
พอ ที่จะ พระ ราชทาน พระ บรม ราชวินิจฉัย   อย่าง หนึ่ง อย่าง โด
ได้   ลง ต้อง ทรง สำนวน เดิม เช่น นี้ ก็มี   ส่วน หนังสือ ราชการ
อื่น ๆ   แด่ ไบ บอ ก นั้น เล่า   บาง ที่ ก็ ดำเนิน ความ แต่ ชั่ว ความ
คติ ของ ตัว แด่ อา การ ที่ หนังสือ ซึ่ง คัด สำเนา มา นั้น   มา ถึง ตัว

หน้า ๑๐๑๕ ลักษณะเรียง หนังสือถวายแด่ ไบบอกลงเล่ม ๓
ด้วยผู้ใดอย่างไร แล้วอ้างว่า ได้ส่งสำเนา มาแล้ว ไม่ได้
เกษข้อความใน สำเนาหนังสือ นั้น ลงใน ไบบอกลงเลย สักคำเดียว
ถ้าจะทรง แต่ ไบบอกลงแล้วเป็นอัน ไม่ได้ความว่า กระไร ต้อง
ทรง สำเนา หนังสือ ที่ ส่ง มา นั้น ตลอด ทุก ๆ ฉบับ หนังสือ บอกลง
ใหญ่ ๆ ฉบับหนึ่ง มี สำเนา ตั้ง สามสิบ สิบ ฉบับ สำเนา เหล่า นั้น บาง
ทีก็ ไม่เป็น ข้อราชการ สลัก สำคัญ อันใด บางทีก็ เป็น คำภา
ษา ดาว ที่ เข้าใจ ยาก ๆ เรียก ชื่อ คำขาด บ้าน ซึ่ง จะ รู้ ที่กรุง
เทพ นี้ ไม่ได้ ครั้น ไม่ทรง ทรงตลอด จะ เลือก ทรง แต่ สำเนา
ที่ สำคัญ ก็ ไม่ทราบ ว่า สำเนา ฉบับใด จะ สำคัญ ไม่ สำคัญ เพราะ
หนังสือ นำมิ ได้ชี้แจง บ่ง ข้อความ เลย ต้อง ทรง ตลอด ทุก ๆ
ฉบับ ไบบอกลง ใหญ่ ๆ เช่น นี้ บางที เสีย เวลา ฉบับ ละ ชั่วโมง หนึ่ง
บ้าง สอง ชั่วโมง บ้าง ถึง สาม ชั่วโมง ก็มี จึง จะ ตลอด เรื่อง ถ้า
ยิ่ง ประทับ กับ หนังสือ ที่ รวม ความ หลาย ๆ เรื่อง แล้ว ก็ ยุ่ง
ไป ได้วัน ยัง คำ ราชการ ทั้ง ปวง มี รอบ ทุกทิศ ต้อง ทรง ไบ
ฉบับ หนึ่ง สอง ฉบับ ตลอด วัน ยัง คำ เสีย เช่น นี้ แล้ว ราชการ ทั้ง
ปวง ก็ ไม่เปลือง ไป ได้ แด เป็น ความลำบาก แก่ พระองค์ เป็น
อันมาก จึง โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า ตั้งแต่ นี้ สิบ ไปผู้
ใด จะ ถวาย คำ สอข ตาม ข้อความ อันใด ก็ดี ๆ จะ ถวาย หนังสือ
สื่อ ราชการ แด มี ไบบอกลง เข้า มาแต่ หัวเมือง ก็ดี ให้ คง ส่ง สำ
เนา ซึ่ง เกี่ยวข้อง ใน เรื่อง นั้น ๆ ให้ เคม ตลอด เรื่อง ตาม อย่าง

เล่ม ๓   ลักษณะ เรียง หนังสือ ถวาย และ ใบ บอก   หน้า ๑๐๑๖
แต่ก่อน   แต่ ให้ เก็บ ข้อ ความ ย่อ ใน สำเนา หนังสือ เหล่า นั้น
คัด แต่ ใจ ความ เหมือน อย่าง เช่น เล่า สู่ กัม พัง   ลง ใน หนังสือ
นำ ให้ สิ้น ข้อ ความ เมื่ ได้ ทรง ต้น หนังสือ นำ   ทรง พระราชดำริห์
เห็น ว่า   สำเนา หนังสือ ฉบับ ไต เปน ข้อ ความ สำคัญ   ฤฯ ยัง
ทรง ส่ง ใตย ใน คำ ที่ คัด ย่อ ถวาย บังคม ทูล ไม่ ชัด แจ้ง   จึง จะ
ได้ ทรง ทรง สำเนา หนังสือ ซึ่ง ตัด มา กับ ใบ บอก นั้น ด้วย   ถ้า เปน
ข้อความ ไม่ สำคัญ   แล หนังสือ นำ เก็บ ข้อ ความ ชัด เจน แล้ว
ก็ จะ ได้ พระราชทาน พระบรมราชวินิจฉัย ไป ได้ โดย เร็ว   ห้าม ขยำ
ให้ ทำ หนังสือ นำ ฤฯ สำเนา ใบ บอก แต่ ลุ่ น ๆ   เหมือน อย่าง
แต่ ก่อน   แล ห้าม ขยำ ให้ ตัด หัว ตัด ท้าย สำเนา หนังสือ คัด
ก่อน กลาง ลง ใน ใบ บอก เต็ม ทั้ง ดุ่ น มิ ได้ ย่อ ความ   ซึ่ง เหมือน
กัน กับ ต้อง ทรง สำเนา ทั้ง สิ้น นั้น ด้วย   แล หนังสือ นำ คำ ชอบ
ถาม ถ้อย ความ แล้ว ใน กรม ท้า เปน อย่าง ดี ใน เวลานั้น   คำ ถวาย
ทูล ด้วย ข้อ ราชการ   กรม ยุทธนาธิการ แล กรม พระคลัง มหา สมบัติ
พอ ใช้ ได้   แต่ บาง ฉบับ ยาว เกิน ไป บ้าง   ใบ บอก แล้ว
พระยา มหา อำมาตยาธิบดี   เปน ผู้ เก็บ ข้อ ความ ชัด เจน แจ่ม แจ้ง ดี
กว่า ผู้ อื่น   ควร ที่ จะ เปน แล อย่าง ได้   ซึ่ง โปรดเกล้า ฯ ให้ ประ
กาศ มา ทั้ง นี้   ใช้ ว่า จะ ทรง เป็ช หน้าย เก็บจ คร้าน ใน ราชการ อย่าง ไต
ก็ ทำ ไม่   แต่ เปน การ เสีย เวลา ราชการ อื่น ๆ   พรอย คัง ค้าง ไป

หน้า ๑๐๑๗   ลักษณะ ราชการ ใน กรม โย ธาธิการ   เล่ม ๓
ด้วย   จึง โปรดเกล้าฯ   ให้ประกาศ มา ให้พระบรมวงษานุวงศ์
แต่ ข้าทูลฉลอง อุดี พระบาท   ทั้ง ใน กรุง หัวเมือง แต่ ที่เป็น ข้าหลวง
ผู้ซึ่ง จะ ทูลเกล้าฯ   ถวาย หนังสือ   และมี โย บอกเข้า มากรุง เทพฯ
ประพจน์ ให้ถูกต้อง ตามประกาศ นี้ ทุกประการ   ประกาศมา ณ วันที่ ๑๙
ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘   เป็น วันที่ ๗๗๐๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศกรมโยธาธิการ

มี พระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ   ให้ประกาศ ว่าหน้าที่
พนักงาน การ โย ธา ก่อสร้าง   แต่ ก่อน มา แยกย้าย ไป ขึ้น อยู่
ใน กรม ต่างๆ   หา เป็น หมวด หมู่ เดียว กัน ไม่   ราชการ ใน การ
ก่อสร้าง ก็มี มากสมควร ที่ จะ รวม เป็น กรม หนึ่ง ได้   จึง ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้าฯ   ให้ตั้ง กรม โย ธา ธิการ ขึ้น   สำหรับ ที่ จะ
ได้บังคับ การ โยธา ก่อสร้าง ทั้ง ปวง   ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้ พระ เจ้า น้อง ยา เสด   เจ้า พ้า กรมขุน นริศรานุวัดติวงศ์ เป็น ขนิบดี
กรม โย ธา ธิการ   ถ้า ผู้ใด จะ มี ราชการ เกี่ยว ข้อง กับ กรม โย ธา
ธิการ ก็ ให้ ทูล ปรึกษา หา ญากับ พระ เจ้า น้อง ยา เสด   เจ้า พ้า
กรมขุน นริศรานุวัดติวงศ์ เสด

เล่ม ๓ ลักษณะนักเรียน ไปเรียนวิชาเมืองต่าง ประเทศ หน้า ๑๐๑๘

กฎหมาย ข้อ บังคับ สำหรับนักเรียน สยาม ที่ เรียน วิชา อยู่ ณ ประเทศยุโรป

๑ พระเจ้า น้อย ยา เซอ กรมหลวง เทวะวงษ์ วัระโร ประการ
เสนาบดี ว่า การ ต่าง ประเทศ รัช พระบรมราชโองการ ไล่เกล้า ฯ
ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ สั่ง ว่า บันดา เด็ก คน ไทย ทั้ง หลายน ที่
ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ออก ไป เล่า เรียน วิชา อยู่ ณ ประเทศ
ยุโรป นั้น โดย พระบรมราชประสงค์ เพื่อ จะ ให้ ได้ วิชา เวลา
กลับ เข้า มา กรุง เทพ ฯ จะ ได้ ทำ การ สิ่ง ซึ่ง เป็น ประ โยชน์ แก่ ราช
การ แล บ้าน เมือง ต่อ ไป เพราะ เหตุ ฉนั้น จึง ได้ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ จัด เด็ก คน ไทย ส่ง ออก ไป เล่า เรียน วิชา แล
พระราชทาน เงิน หลวง เป็น ค่า เล่า เรียน เลือ ม้า กิน อยู่ เขต เสรี
ตาม สมควร แล นักเรียน ที่ ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้
ออก ไป เรียน วิชา มา แต่ ก่อน ๆ นั้น บาง คน ก็ ได้ ตั้ง ใจ อุสาห
หมั่น ใน การ เล่า เรียน จริง ๆ จน ได้ ปาส เอก ซ่า มิ เนชั่น คือ ได้ สอบ
วิชา จบ ครบ สำเร็จ การ เล่า เรียน โดย เร็ว ก็มี แล บาง คน นั้น
เกียจ คร้าน แก่ การ เล่า เรียน ๆ ไป กระนั้น โดย ไม่ เต็ม ใจ แล ไม่
คิด รัก วิชา เชื้อน แซ ทำ ให้ เสีย เวลา แล ไม่ คิด มุ่ง หมาย ที่ จะ
ให้ ได้ สอบ ได้ วิชา แล บาง คน นั้น ประพฤติ การ ชั่ว จน ต้อง ส่ง ตัว
กลับ เข้า มา กรุง เทพ ฯ นักเรียน ที่ เกียจ คร้าน ก็ บัวย การ เสีย เวลา

หน้า ๑๐๑๙ ลักษณะนักเรียน ไป เรียน วิชา เมือง ต่าง ประเทศ เล่ม ๓
นักเรียน ที่ ประพฤติ ชั่ว ก็ เสีย เวลา แล เงิน เปล่า เพราะ ฉนั้น
จึง มี พระ บรม ราชโอง การ มาร พระ บัณฑิต หลุ่ สรุ่ สึงหนาท โปรดเกล้าฯ
ให้ มี พระราช บัญญู จิต ฎหมาย ข้อ บังคับ สำหรับ นักเรียน ไทย ที่
โปรดเกล้าฯ ให้ ออก ไป เรียน วิชา อยู่ ณ ประเทศ ยุโรป ไว้สืบ ต่อ
ไป ภาย หน้า ดัง นี้

ข้อ ๑ ว่า บัณฑิต นักเรียน ที่ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้
ออก ไป เล่าเรียน วิชา อยู่ ณ ประเทศ ยุโรป นั้น จะ ให้ มี กำหนด
การเล่าเรียน ไว้ เป็น ชั้น ๆ ตาม การ ที่ ได้ เล่าเรียน ที่ ดี เป็น ที่ ๑
ที่ ๒ ที่ ๓ โดย ลำดับ กัน คือ ชั้น ที่ ๑ นั้น ถ้า นักเรียน คน
ใด ตั้ง ใจ หมั่น อุตสาห์ เล่าเรียน ได้ ไล่ สอบ วิชา จน จบ ครบ เสร็จ สำเร็จ
การเล่าเรียน วิชา ต่าง ๆ ใน ระหว่าง ๓ ปี ๔ ปี ดัง นี้ ต้อง
จัด แล เรียก ว่า นักเรียน ชั้น ที่ ๑ พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่ หัว
จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระ ราชทาน บำ เเหน็จ รางวัล ให้
แก่ นักเรียน ผู้ ได้ ไล่ สอบ วิชา แล้ว โดย เร็ว นั้น เป็น ความ ชอบ
เป็น เงิน ๕๐ ปอนด์ กับ เงิน ค่า สมุด หนังสือ ตำรา ที่ ได้ เล่า
เรียน มา อีก ตาม สมควร เป็น เงิน ไม่ เกิน กว่า ๕๐ ปอนด์

ข้อ ๒ ว่า นักเรียน ที่ ได้ ไล่ สอบ วิชา เหมือน กัน กับ ชั้น ที่ ๑
ๆ ข้อ ที่ ๑ ก็ ดี แต่ การ ที่ เล่าเรียน นั้น ได้ ช้า กว่า คือ เรียน
อยู่ ใน ระหว่าง ๕ ๖ ปี จึง ได้ ไล่ สอบ วิชา ดัง นี้ ต้อง
เรียก ว่า เป็น นักเรียน ชั้น ที่ ๒ พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่ หัว

เล่ม ๓ ลักษณะนักเรียนไปเรียนวิชา เมือง ต่าง ประเทศ หน้า ๑๐๒๐

จะทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน บำเหน็จ แก่ นักเรียน
ผู้นั้น เปน รางวัล เปน เงิน ๒๕ ปอนด์ กับ เงิน ค่า สมุด หนังสือ

วิชา ที่ ได้เล่า เรียน มา นั้น อีก เปน เงิน ไม่เกิน กว่า ๒๕ ปอนด์

ข้อ ๓ ว่า นักเรียน ที่ จะ ได้ ได้ สอบ วิชา เหมือน กัน กับ ชั้น ที่ ๑
แต่ ชั้น ที่ ๒ ก็ดี แต่ ถ้า เรียน ได้ ชำรง มากกว่า นักเรียน ชั้น ที่ ๒
คือ ต้อง เรียน อยู่ ถึง ๗ ปี ๘ ปี ฤกว่า นั้น ขึ้น ไป ก็ดี
นักเรียน ชะนิค นี้ ต้อง จัด เปน ชั้น ที่ ๓ จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ
พระราชทาน รางวัล แก่ นักเรียน ผู้นั้น เปน เงิน ๑๐ ปอนด์ กับ เงิน
ค่า สมุด หนังสือ วิชา ที่ ได้เล่า เรียน มา นั้น อีก ตาม สมควร เปน
เงิน ไม่เกิน กว่า ๑๐ ปอนด์ เท่านั้น

ข้อ ๔ นักเรียน ที่ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ออก
ไป เล่า เรียน วิชา ณ ประเทศ ยุโรป นั้น ต้อง คิด รักษา พระ เกียรติยศ
แต่ ชื่อ เสียง ไว้ อย่า ให้ เปน ที่ ตี ตีเยน แต่ เสีย ไป ใน การ ชั่ว
ต่าง ๆ ทั้ง ที่มี ตัวอย่าง มา แล้ว แต่ ก่อน ๆ ซึ่ง เปน ที่ เสีย ชื่อ
เสียง แล้ว ทั้ง เงิน ทั้ง เวลา ไป ด้วย เปล่า ๆ

ข้อ ๕ ว่า ถ้า นักเรียน ผู้ใด ประพฤติ ติ เป็น คน ชั่ว ชั้น ที่ ๑
คือ เปน ผู้ กระ ทำ ความ ผิด ต่อ กฎหมาย บ้าน เมือง นั้น ให้ ส่ง กลับ
เข้า มา กรุง เทพ ฯ ใน ทันที แต่ ให้ ค่า โดย สรร แต่ เพียง ชั้น ที่ ๓
เมื่อ ถึง กรุง เทพ ฯ แล้ว จะ ต้อง ทำ โทษ ตาม โทษ หนัก แล เบา

หน้า ๑๐๒๑ ลักษณะ นักเรียน ไป เรียน วิชา เมือง ต่างประเทศ เล่ม ๓
ข้อ ๖ ว่า บัณฑิตนักเรียน ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป
ก็ต้อง เรียก ว่า เป็น คน ชั้น ผู้ ใหญ่แล้ว ถ้า คน ไต ไป เทียว ชุก ชน
ทำให้ ตัว เจ็บ อย่าง หนึ่ง อย่าง ไต ซึ่ง ทำให้ เสีย เงิน แด เสีย เวลา
เล่า เรียน ดังนี้ ต้อง จัด เป็น นักเรียน ชั่ว ที่ ๒ ต้อง ให้ ส่ง ตัว
ผู้นั้น ไป ให้ รักษา ตัว อยู่ ที่ โรง พยาบาล ของ เมือง นั้น กว่า จะ หาย
เงิน ค่า เล่า เรียน ส่วน ที่ ได้ รับ พระราชทาน ใน ระหว่าง บัวย อยู่ นั้น
ถ้า บัวย ถึง เดือน ไม่ ต้อง เบิก เงิน ให้ ถ้า บัวย ไม่ ถึง เดือน ต้อง
เก็บ เอา เงิน นั้น รักษา ไว้ ให้ เป็น ค่า สิ่ง ไต ใน เวลา เมื่อ ผู้นั้น กลับ
กรุง เทพ ๑ ตาม แต่ เจ้า พนักงาน ผู้ จัด การ จะ เสนอ สมควร ว่า เป็น
ค่า สิ่ง นั้น ๆ ให้ มี ใบ บอ ก เข้า มา ยัง กรุง เทพ ๑

ข้อ ๗ ว่า นักเรียน คน ไต ๆ ก็ ดี ถ้า ไม่มี เงิน ทอง ของ
ตัว แล้ว ไป เทียว ซื้อ เชื้อ เข้า ของ ต่าง ๆ ตาม ห้าง และ ร้าน เขา ก็ ดี
ๆ ไป เทียว ทุ ยืม ทำ หนี้สิน ต่าง ๆ ตั้ง ที่ ว่า มา นี้ ที่ เป็น เงิน
ๆ ของ ราคา ตั้งแต่ ๕ ปอนด์ ขึ้น ไป ถึง ๔๐ ปอนด์ เจ้า หนี้
เจ้า ของ มา ทวง ว่า กล่าว พ้อง ร้อง พิจารณา ได้ ความ จริง ดังนี้ ต้อง
จัด เป็น การ ชั่ว ชั้น ที่ ๓ ให้ ส่ง ตัว ผู้นั้น ให้ คุรุ ทำ โทษ คือ เมื่อ
สิ้น เวลา เล่า เรียน แล้ว ให้ คุรุ เอา ตัว ชัง ห้อง ไว้ ไม่ ให้ ไป
ข้าง ไท แด ให้ คัด เงิน ค่า อาหาร เสื้อผ้า แด ปอก เกด มั น นี้ คือ เงิน
ค่า ใช้ สอย ดิด ตัว เล็ก น้อย กว่า จะ เก็บ เงิน ส่วน คน ผู้นั้น ได้ ใช้
หนี้ ให้ แก่ เจ้า หนี้ เจ้า ของ ครบ เสร็จ แล้ว จึง ให้ พัน โทษ แต่ ถ้า

เล่ม ๓ ลักษณะนักเรียน ไปเรียนวิชาเมืองต่างประเทศ หน้า ๑๐๒๒
ทำหน้าที่กว่า ๔๐ ปอนด์ขึ้นไป ต้องนับเป็น คนผิดอย่าง ชั่วที่ ๑

ข้อ ๘ ว่านักเรียนผู้ใดที่ได้ไล่สอบวิชา ที่สมควร จะได้รับ
พระราชทานรางวัล นั้นต้อง เป็นคน ประพฤติ ตัวดี ไม่มี ความผิด
ข้อสำคัญ ที่ทำให้เสียพระเกียรติยศ และชื่อเสียง ฤตามข้อ ๕
จึงจะ ได้รับ พระราชทานบำเหน็จ ตามความดี ความชอบ ได้

ข้อ ๙ ว่านักเรียนคนใดที่มีได้ช่วย ใช้สิ่งใด ฤามีได้
อนุญาตจากครู ที่จะให้หยุดการเล่าเรียน ถ้าผู้ใด แซ่เขื่อน
มิด พลัว เกียง คร้าน ไม่ไปเล่าเรียนตามเวลา กำหนด ของตัว
ถ้าครู พ้อง ว่านักเรียนผู้นั้น ขาดการเล่าเรียน ได้ความจริง
คังครู กล่าวแล้ว ต้องให้ คิดเงินส่วนค่าเล่าเรียน ที่ได้ นั้น ออก
เป็นรายวัน ตามที่ขาดเท่าใด ให้ชักเอาเงินนั้น ไว้เหมือน
ข้อที่ ๖ ที่ว่ามาแล้ว

ข้อ ๑๐ ว่า ข้อความต่าง ๆ ทั้งปวงที่ได้มีมาข้างต้น ใน
ข้อบังคับฉบับนี้ ถ้ามีเหตุที่ แปลกประหลาด ออกไป ในส่วน
การเล่าเรียน ก็ดี ฤา เห็น ว่าข้อใด ควร จะเพิ่มเติม ให้เป็น ประ
โยชน์แก่การเล่าเรียน ได้ดี เรียบร้อย ต่อไป ภายหน้า ได้อย่างไร
ก็ให้เจ้าพนักงานผู้ เป็น อรรถ ฤแต่ นักเรียน มี โบบอกเพิ่ม
เติม ตามข้อ นั้นหา ฤา เข้ามา ยังกรุง เทพ ๑ ตามเหตุ ตามการ
ที่ เห็นว่า จำเป็นที่ จะต้องเพิ่มเติม ให้สมควร แก่การเล่าเรียน
นั้น ต่อไป อย่างไร จะนำขึ้น กราบ บังคมทูล พระกรุณา ทรง ทวาท

หน้า ๑๐๒๓   ลักษณะเสด็จประภาคทะเล   เล่ม ๓
ได้ฝ่า พระบาท   จะ ได้ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต เพิ่ม เติม
ตามสมควรแก่ การ เล่า เรียบ

ข้อ ๑๑ ว่า กฎหมาย ข้อ บังคับ นี้ ราชทูต   ฤา ผู้ แทน ทูต
สยาม ต้อง รักษา ทำ ตาม หน้า ที่   ตาม ซึ่ง ได้ กล่าว มา แล้ว นั้น
แต่นัก เรียบ คน ไทย ทั้ง หลาย   ที่ ทรง ทระกรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้ออก ไป เล่า เรียบ อยู่ ณ ประเทศ ยุโรป ทุก ๆ คน   ต้อง ประพฤติ
แต่ ทำ ตาม กฎหมาย ข้อ บังคับ นี้ ทุก ข้อ ทุก ประการ   ข้อ บังคับ นี้
โปรดเกล้าฯ   ให้ ตั้ง ขึ้น ไว้ ตั้งแต่ วัน จันทร์ ที่ ๖ มกราคม
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘   เปนวันที่ ๗๗๒๗ ใน รัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศในการเสด็จประภาคทะเล

มี พระ บรมราชโอง การ โปรดเกล้าฯ   ให้ ประกาศ ให้ ทราบ
ทั่ว กัน ว่า   การ เสด็จ พระราชดำเนิน ประภาค ครั้ง นี้ ได้ โปรดเกล้าฯ
ให้ สมเด็จ พระ เจ้า น้อย ยาเฮอ   เจ้า พ้า จาคูรนต์ รัศมี กรมพระจักร
พรรดิพงษ์   อธิบดี พระคลัง มหาสมบัติ   สมเด็จ พระ เจ้า น้อย ยาเฮอ
เจ้า พ้า ภาณุรังษี สว่าง วงษ์   กรมพระภาณุพันธุวงศ์ วรเดช   ผู้ แทน ผู้
บัญชา การ ทหาร ทั่ว ไป   พระเจ้า น้อย ยาเฮอ   กรมหลวง เทเววงศ์
วะโร ประการ   เสนาบดี ว่า การ ต่าง ประเทศ   เปน ประทาน ใน ที่
ประชุม เสนาบดี   บัญชา การ ทั้ง ปวง สิทธิ ชาติ ทั่ว ไป พร้อม ด้วย
พระเจ้า น้อย ยาเฮอ   กรมหมื่น นเรศวรฤทธิ ว่า การ กรม พระนคร บาด

พระเจ้าน้องยาเธอ   กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม   เสนาบดีว่า การ
กรมวัง   พระเจ้าน้องยาเธอ   เจ้าฟ้า กรมขุนนครสวรรค์ดิวงษ์
อธิบดี กรม โยธาธิการ   เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่ สมุหนายก   เจ้า
พระยาพลเทพ ที่ สมุห พระกระลา โทม   พระยาภาศกรวงษ์ที่ กะ
เขตรา อธิบดี เป็นผู้ รักษา พระนคร   ซึ่ง จะ ได้ ประชุม กัน ใ้ พระบรม
มหาราชวัง   การ อัน ไต่ เกิด ขึ้น ที่ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา
ก่อน   ก็ ให้ มี หนังสือ ไป กราบ บังคม ทูล พระกรุณา   ถ้า การ อัน
ไต่ ร้อน เร็ว   ฤา เปน การ ไม่ สำคัญ   ก็ ให้ พร้อม กัน บังคัย บัญ
ชา ไป ให้ ตลอด ทุก ประการ   อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง มีความ วิตก หวาด
หวั่น คั่น เต็น ประ การ ไต่ เลย   ประกาศ มา ณ วัน ๒๓   กุมภาพันธ์
รัตน โกสินทร ศก   ๑๐๘

ประกาศ

เรื่องเงินคำตราคำธรรมเนียมตั้งอากรบ่อนเบี้ยกรุงเทพฯ
ด้วย มี รับ สั่ง อธิบดี พระคลัง มหาสมมติ   ให้ ประกาศ แก่
นาย อากร บ่อน เบี้ย ตำบล ใน กรุงเทพฯ   ทราบ ทัว กัน ว่า   ใน ศก
๑๐๘ นี้   ได้ มี พระ บรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ   ให้ ยก การ ทำ
ตรา ตั้ง ภาษี อากร   มา รวม ทำ ที่ กอง เล่มมือตรา พระคลัง มหา
สมมติ แห่ง เดียว   อากร บ่อน เบี้ย ตำบล กรุงเทพฯ   แต่ ก่อน เจ้า

หน้า ๑๐๒๕   ลักษณะค่าตรา อากร บ่อนเบี้ย   เล่ม ๓
 จำนวนกรม พระคลัง สิบ คำ เป็น ผู้ ออก ตรา ตั้ง   ครั้น ยก มา ใน กอง
 เสมียน ตรา พระคลัง มหาสมบัติฯ   ต้อง เรียก ค่า ตรา ค่า อรวม เนียม
 ตาม อัตรา พระคลัง มหาสมบัติ เปน เงิน มาก ขึ้น ไป   แต่ ใน คก ๑๐๘
 นี้ ทรงพระมหา กรุณา โปรดเกล้าฯ   ให้ เรียก เงิน ค่า ตรา แก่ นาย
 อากร บ่อน เบี้ย ตำบล กรุงเทพ ฯ   แต่ เพียง เท่า ที่ เคย เสีย มา แต่ ก่อน
 ตั้ง แต่ คก ๑๐๘๘   ต่อ ไป   เสมียน ตรา พระคลัง มหาสมบัติ จะ ได้
 เรียก เงิน ค่า ตรา ค่า อรวม เนียม   ตั้ง นาย อากร บ่อน เบี้ย กรุงเทพ ฯ
 ได้ ตาม อัตรา แบบ พระคลัง มหาสมบัติ ตาม มาก น้อย   อากร บ่อน
 เบี้ย ตำบล หนึ่ง ต้อง เสีย ค่า ตรา ค่า อรวม เนียม คือ   บ่อน เบี้ย ตำบล
 หนึ่ง แยก เปน สาม อย่าง คือ บ่อน เบี้ย ไทย ฉบับ ๑   บ่อน เบี้ย จีน
 ฉบับ ๑   อากร ไก่ ปลา ทน้น ฉบับ ๑   รวม ตรา ๓ แฉก
 ตรา นก วายุกัษ์ ค่า ตรา ๑๖ บาท ๓๒ อัฐ   ค่า ตูต ฉลอง
 ๑๑ บาท   ค่า รัย สั่ง ๑๒ บาท   ค่า แต่ง ๖ บาท   ค่า เขียน
 ค่า เติ นพมาย ๒ บาท   รวม ฉบับ ละ ๕๓ บาท ๓๒ อัฐ
 ค่า ตรา เจ้า จำนวน ฉบับ ละ ๒๕ บาท ๓๒ อัฐ   ค่า เขียน ค่า
 ถวาย ขาญ แฉก ๘ บาท   ค่า มหาส เล็ก กำกับ คลัง ๑๐ บาท
 ค่า เขียน ค่า ร่าง สุมุด ๒   ค่า กระดาษ ๒๔   ฉบับ ละ ๒ บาท
 เปน เงิน ๘ บาท   ค่า สุมุด กระดาษ ๔ บาท   รวม ฉบับ ละ
 ๑ ชั่ง ๓๔ บาท ๓   ฉบับ รวม เงิน ๔   ชั่ง ๒๒ บาท อัน
 นี้ เรียก ไม่ ขึ้น ลง เสมอ กัน   ค่า เชิง ประกัน ต่าง กรม เรียก กรม ละ

๔ บาท ๓๒ ชั่ง ตามมีพระนามในท้องตรา มากน้อย บาง ราย
 มี กรมเดียว บาง ราย มี ๒๐ กรม ๓๐ กรม ๔๐ กรม
 ถึง ๕๐ กรม ๕๐ กรม ก็มี เงินจึง มาก แต่ไม่เท่ากัน ถ้า
 รายใด มีเงิน ขึ้นวัง นำด้วย ต้อง เรียกค่า ตรา พระยาศิริวิชัยสวรัย
 อีก ๑๕ บาท จึงเป็นเงินถึง รายละ ๕ ชั่ง ๑๕ บาท ๓๒ ชั่ง
 บ้าง ๔ ชั่ง บ้าง ๕๐ บาท บ้าง ตามอย่างธรรมเนียมเดิม เช่นนี้
 ถ้า นาย อากร ผู้ใด จะ ใคร่ ทราญ ว่า บัดนี้ เบี้ย ค่าบด ใน มี กรมเงิน
 ขึ้น ถึง กรม รวม จะ ต้อง เสีย ค่า ตรา ค่า ธรรมเนียม เท่าใด ให้
 มา ดู บัญชี ที่ กอง เล่ม ยว ตรา พระคลัง มหาสมบัตินิพนธ์ รัชฎา
 กรพิพัฒน์ ประกาศ มา แต่ ทอ รัชฎา กรพิพัฒน์ ณ วันที่ ๑ เดือน
 มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ พระ นรนาถ ภักดี ศรี รัชฎา กร
 รอง ปลัด บัญชี กลาง

กฎหมายภาษีเงิน

มี พระบรมราชโองการ มา: พระ บัณฑิต ชูลสุรสิงหนาท ดำรัส
 เสด็จออกว่า ๑. สั่งว่า การสุบเงิน ย่อม มี โทษ เป็น อเนก ประการ แต่
 ครั้น จะ ห้าม ขาด ก็ เป็น ที่ เคียด ร้อน สาคัก แก่ คน บาง พวก มี เงิน
 เป็น ต้น ซึ่ง เคย คิด ผัน ซิม มา เสีย แล้ว แต่ ถ้า จะ ปล่อย ให้ การ
 หา เงิน ได้ คล่อง สะดวง ตามใจ ผู้ ยาก จะ วิชัว อยู่ ก็ เป็น เหตุ
 ทวี ให้ ชาว สยาม วิประพฤติ ซัว สุบ มา มาก ขึ้น จำ เป็น ต้อง คิด จัด

การ บังคับ การ สูดยาฝิ่น ให้ แขนง แวง กวด ช้น ช้น เพื่อ จะ บำ
 รวย บังคับ กัน มิ ให้ คน สูดยาฝิ่น มาก ช้น โดย ง่าย คล่อง อย่าง หนึ่ง
 แด เพื่อ จะ ผ่อนผัน จัด เก็บ เป็น เงิน ภาษี ที่ ควร จะ เก็บ มา ไว้
 สำหรับ ง่าย ใช้ ราชการ แผ่นดิน อย่าง หนึ่ง การ ที่ จะ จัด ช้น ให้
 ได้ ประ โยชน์ ดัง กล่าว มา แล้ว ของ ประ การ นี้ ก็ สำคัญ ด้วย
 การ จัด อย่าง ธรรม เนียม ภาษี ฝิ่น ให้ เวียบ รัช กวด ช้น บ้น คง ช้น
 ขอ ไศรย เหตุ ซึ่ง ทรง พระ มหากรุณา โปรดเกล้า ฯ แก่ ไพร่ พัว ข้ำ
 แผ่นดิน ทรง พระราชดำริ จะ ทำนุ บำ รุง ราชการ บ้าน เมือง ให้
 เจริญ ไพบูลย์ ยิ่ง ช้น เพื่อ ให้ ฝูง อาณา ประ ชาราษฎร อยู่เย็น เป็น
 สุข ยิ่ง ช้น ไป จึง ได้ ทรง พระราชดำริ พร้อม ด้วย ท่าน เสนาบดี
 ดัง เป็น พระราชบัญญัติ จัด เป็น หมวด มาตรา เพิ่มเติม ไว้ สำหรับ
 เป็น กฎหมาย ภาษี ฝิ่น ดัง นี้

หมวดที่ ๑ ว่าด้วย ตั้ง เจ้าพนักงาน แด เจ้าภาษี

มาตรา ๑ ทรง พระมหา กรุณา โปรดเกล้า ฯ ตั้ง เจ้าพนักงาน
 ภาษี ฝิ่น ๑ นาย เจ้า จำนวน รอง ๑ นาย สำหรับ ผู้ถือ ขาญชี ฝิ่น รับ
 เงิน จาก เจ้าภาษี นำ ส่ง พระคลัง มหาสมบัติ ตาม พระราชบัญญัติ แด
 ถือ ขาญชี เงิน ทุน จัด ช้อ ฝิ่น ดิบ แด รับ เงิน ค่า จ่าย ฝิ่น สุก แด
 เป็น ตระ ลาก การ พิจารณา คดี ความ บ้น ตา จะ เกิด ช้น ด้วย เรื่อง ภาษี ฝิ่น
 ทั้ง ปวง ทั้ง เป็น ผู้เอา ธุระ ตรวจ ตรา เพื่อ จะ จับ แด ลง โทษ ผู้
 ผิด คดี ลัก ลอบ ทำ ฝิ่น เถื่อน รักษา ประ โยชน์ แผ่นดิน รักษา กฎหมาย

พระราชบัญญัติว่าด้วย...

ภาษีสืบ ให้คำนวณ ไป โดย เรียบ ร้อย

มาตรา ๒ ทรง พระมหากรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้ง เจ้าพนักงาน
โรงสืบ ๑ นาย เจ้าพนักงาน รอง ๑ นาย สำหรับ เป็น ผู้รับ ผิด รับ
ชอบ รักษา การ โรงสืบ เก็บ สืบ คืบ คัม เป็น สืบ สุก แด จำหน่าย
ให้แก่ เจ้าภาษี ตาม ข้อ บังคับ

มาตรา ๓ ทรง พระมหากรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้ง เจ้าภาษี
สืบ ตาม แขวง เมือง สำหรับ เป็น ผู้รับ สืบ สุก ไป จำหน่าย ขาย
แด ตรวจ จับ ผู้ลัก ลอบ ทำ ผิด พระ ราชบัญญัติ

หมวดที่ ๒ ว่า ด้วย น้ำ ที่ เจ้าพนักงาน

มาตรา ๔ อธิบดี พระคลัง มหาสมบัติ มีน้ำ ที่ ๆ จะ กระ หัว เมือง
ใด ควร จะ ตั้ง เจ้าภาษี ผูกขาด เมือง ใด ควร ตั้ง เจ้าภาษี ทดวง
แด เมือง ใด ควร อนุญาต ให้ ต้ม สืบ เอง เมือง ใด ควร ให้ รับ สืบ
สุก ใน กรุง เทพ ๑ ไป จำหน่าย แด คัก มา ณ แผนก ชั้น กราบ บัง
คม ทูล พระ กรุณา เมื่อ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระบรม ราชานุญาต แด เป็น ผู้ตั้ง เจ้าภาษี ไป และ เป็น ผู้ กำหนด
อัตรา จ่าย สืบ สุก ให้แก่ เจ้าภาษี กระราคา ขาย สืบ กระ ล่วง น้ำ
แด กำหนด สั่ง เงิน ทั้ง ตรวจ การ ภาษีสืบ ทัว ไป เป็น ผู้ บัง คับ
ตั้ง อัตรา พนักงาน เสมียน คน ใช้ แด ค่า ใช้ สอย ต่ำ ๆ ใน โรง
สืบ วินิจฉัย คดี ชัด ช้อง ๆ อุรณ รับ เป็น ธุระ ช่วย เจ้าภาษี
ตรวจ จับ ผู้ทำ ผิด กฎหมาย ภาษีสืบ เป็น ผู้รับ ผิด รับ ชอบ ใน การ

รักษา ประ โยชน์ แผ่นดิน แล รักษาการ ให้ดำเนิน ไป ตาม พระราช
 บัญญัติ แล เป็น ผู้ ทำ รายงาน ขย เกื่อนงม ี่ เรื่อง ภาษีฝิ่น ขึ้น
 กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ด้วย แล ทั้ง เป็น ผู้ ออก ข้อ บังคับ ซึ่ง
 ควร จะ ออก ใน เรื่อง ภาษีฝิ่น อนุ โดม ตาม กฎหมาย ภาษีฝิ่น
 เก่า ใหม่ ให้มีของ โส

มาตรา ๕ เมื่อ ถึง กำหนด ว่า ภาษีฝิ่น ซึ่ง อธิบดี พระคลัง
 ให้ ออก ประกาศ ไป แล้ว เจ้าพนักงาน ภาษีฝิ่น ต้อง ตรวจ ตัว
 เจ้า ภาษี นาย ประกัน รับ เวียน ผู้ จะ มายื่น เรื่อง รว ให้ สสมควร
 แก่ เงิน ทรวง เมื่อ ตก ลง เมื่อ ไต่ ผู้ ไต่ ได้ เปน เจ้า ภาษี แล้ว
 ต้อง เรียก ททรัพย์ เปน ล่วง นำ แล เรียก หาง ว่าว ประ มาณ จะ ซ้อ ฝิ่น ใน
 บินั้น ค่า บล ไร่ น ชาย ฝิ่น ที่ ตั้ง โรง ภาษี จำนวน ผู้ ตรวจ แล้ว
 นำ ขึ้น เสนอ อธิบดี พระคลัง กะ ให้ แล้ว รักษา อัตรา จ่าย ฝิ่น ไว้ แล
 มอบ โย อนุญาติ ไร่ น ชาย ฝิ่น เครื่อง สำคัญ ผู้ ตรวจ ให้ แก่ เจ้า
 ภาษี ฝิ่น ไป เมื่อ ถึง กำหนด วัน ส่ง เงิน งวด ตาม อธิบดี พระคลัง จะ
 ต้อง เปน ผู้ ร่ง เงิน จาก เจ้า ภาษี นำ เงิน ส่ง ท้อง พระคลัง ถ้า ไม่
 ได้ เงิน ตาม กำหนด เปน ผู้ เกาะ เจ้า ภาษี ถา นาย ประ กัน รับ เวียน
 ซึ่ง นำ ความ ขึ้น เสนอ อธิบดี พระคลัง ออก ประกาศ เดหลัง ตาม
 พระราชบัญญัติ ถ้า เจ้าพนักงาน ภาษี ฝิ่น ละเลย ทำ ผิด พระราช
 บัญญัติ นี้ เงิน รวย ไต่ ไม่ ได้ ต้อง ใช้

มาตรา ๖ เจ้าพนักงาน ภาษีฝิ่น ต้อง มี บัญชี เงิน ทุน เดิม ใน

การ ช้อ จ่าย ฝิ่น คือ ช้อ ฝิ่น เดิม มอบ ให้แก่ เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น
 เมื่อ เจ้า ภาษี ทำ เรือง ราว มา รับ ฝิ่น ตาม อัตรา ต้อง รับ เงิน
 ตาม ราคา ที่ ฐ ซึ่ง อธิบดี พระคลัง จะ ได้ ะ ให้ แล้ว ทำ คำ สั่ง ให้
 เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น จ่าย ฝิ่น ให้แก่ เจ้า ภาษี ถ้า เจ้า ภาษี ขอ รับ
 ฝิ่น เกิน อัตรา ต้อง ได้ ส่วน เหตุ การ ให้ ทราบ ดลต นำ ช้น เสนอ
 อธิบดี พระคลัง อนุญาต แล้ว จึง จะ จ่าย เพิ่ม อัตรา ได้ เงิน ทุน
 เดิม แล เงิน รับ ค่า ทุน ฝิ่น นี้ ต้อง จ่าย ค่า ช้อ ฝิ่น เดิม อย่าง หนึ่ง
 จ่าย เงิน เดือน เบี้ย เลียง แล ค่า ใช้ สอย ต่าง ๆ ใน โรง ฝิ่น อย่าง หนึ่ง
 เมื่อ สิ้น ปี แล้ว คง เป็น เสก กำ ไร บ้าง เท่า ไฉน ต้อง ทำ บัญชี ยื่น
 ต่อ อธิบดี พระคลัง แล นำ เงิน ส่ง พระคลัง เงิน ทุน ซึ่ง ยัง มิ ได้
 จ่าย ให้ เกือบ ไว้ ที่ แยก ฎา ที่ ไค ซึ่ง มัน คง แล เกิด ผล ดอก เบี้ย
 ด้วย สุก แต่ ควบ ถ้า เงิน ทุน สูญ หาย เป็น อันตราย เจ้า หน้ ก
 งาน ภาษี ต้อง ใช้

มาตรา ๗ เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น เมื่อ ได้ รับ ฝิ่น ะ รับ เท่า ไฉน ให้
 ลง บัญชี แล รักษา ไว้ โดย เวียบ ร้อย แล เขา ขอ ต้ม เป็น ฝิ่น
 ชนิด ต้อง การ ใช้ ตาม กำหนด คราว สมควร จะ จำหน่าย ถ้า
 เป็น ฝิ่น สุก แล้ว ต้อง ลง บัญชี จ่าย ฝิ่น ดิบ บอ ก บัญชี ฝิ่น สุก
 อีก บัญชี หนึ่ง เมื่อ ได้ รับ คำ สั่ง เจ้าพนักงาน ภาษี ฝิ่น ให้ จ่าย
 ฝิ่น สุก ชนิด ไค ให้แก่ เจ้า ภาษี ผู้ ไค ให้ จ่าย ไป ตาม คำ สั่ง
 แล ลง บัญชี จ่าย ฝิ่น สุก ถ้า เป็น ฝิ่น จ่าย ให้แก่ เจ้า ภาษี หัว เมือง

เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น ต้อง ผูก อับ คี ตรา ให้ ฝิ่น คง
 ตาม ทาง ได้ สลัก หลัง อับ บอก น้ำหนัก ชนิด ฝิ่น
 เมือง นั้น แล้ว จึง มอบ ฝิ่น ให้ ไป แก่ เจ้า ภาษี
 หนึ่ง ถ้า จ่าย ฝิ่น
 ให้ แก่ เจ้า ภาษี หัว เมือง คราว ใด ต้อง บอก บัญชี ราย เลเอียด ไป
 ยัง เจ้า ภาษี ฝิ่น กรุง เทพ ฯ ให้ ทราบ ทุก ครั้ง

มาตรา ๘ ถ้า ฝิ่น ใน โรง หาย ขาด เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น
 ต้อง ใช้ ทุน เปน หลวง ทั้ง ใช้ กำ ไร ให้ แก่ เจ้า ภาษี กรุง เทพ ฯ
 การ จ่าย ฝิ่น ชนิด ใด แล ชั่ง น้ำหนัก ต้อง ระวัง ให้ ถูก ต้อง ถ้า ผู้
 รับ ไป ฝิ่น ขาด น้ำหนัก ฤๅ ผิด ชนิด พิหารณา เปน สัจ ต้อง ปรึบ เจ้า
 พนักงาน โรง ฝิ่น ให้ แก่ ผู้ รับ ทวี คุณ

มาตรา ๙ วิธี ข้อ บังคับ การ ใน โรง ฝิ่น ทั้ง ปวง เจ้าพนักงาน
 โรง ฝิ่น ต้อง พัง แล ประพฤติ ตาม ข้อ บังคับ ของ อธิบดี พระ
 คลัง เมื่อ สิ้น เดือน สิ้น ปี เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น ต้อง ยื่น งบ เดือน
 รายงาน ชัด เจน ส่ง เจ้าพนักงาน ภาษี ฝิ่น ฯ ต้อง ทำ งบ เดือน ราย
 งาน รวม ทั้ง การ ชิ้น เจ้าพนักงาน ภาษี ฝิ่น โดย เลเอียด เสนอ
 อธิบดี พระคลัง

มาตรา ๑๐ ถ้า เจ้า ภาษี ฝิ่น ใน กรุง เทพ ฯ ฤๅ หัว เมือง ฤๅ ผู้
 ใด อธิบดี พระคลัง เหน สมิ ควบ อนุญาต มา ขอ ให้ ไป ฤๅ ใน โรง ฝิ่น
 เจ้าพนักงาน ภาษี ฝิ่น ต้อง ทำ คำ สั่ง ให้ ไป ฤๅ เจ้าพนักงาน โรง ฝิ่น
 ได้ รับ คำ สั่ง แล ต้อง ยอม ให้ ฤๅ บัญชี แล ฝิ่น ทั้ง สิ้น เปน การ

เมื่อ เผย

ถ้าสั่งให้ประจำ กัม กัม ยู่ ก็ต้อง ยอม ให้ดูแล การ ทั้ง

ปวง ตลอด ทุก เวลา โรง ฝืน เบ็ด

หมวดที่ ๓ ว่าด้วย เจ้า ภาษี ฝืน

มาตรา ๑๑ อธิบดี พระคลัง เทน สมควร ว่า แขวง เมือง ไต จะ
จัด เจ้า ภาษี หลวง ก็จะได้ นำ ความ ขึ้น กราย บังคม ทูล พระกรุณา
แล้ว ตั้ง ไป ตาม ธรรมเนียม เจ้า ภาษี หลวง ด้รับ เงิน เดือน ๑๑
ถ้วน ลด ตาม สม ควร

มาตรา ๑๒ เจ้า ภาษี ฝืน แขวง เมือง ไต อธิบดี พระคลัง
เทน สม ควร จะให้ เปน ผูก ขาด จะได้ออก ประกาศ ก่อน วัน ว่า
กำหนด ไม่เร็วกว่า ๑๕ วัน ผู้ใด จะใคร่ รับ ทำ ให้มี ตัว เจ้า
ภาษี คน ๑ นาย ประกัน คน หนึ่ง ๑ รับ เรือน คน ๑ พร้อม กัน
ลง ชื่อ ทำ เรื่อง ราว มา ยื่น ณ ทอ รัชฎา กรพิพัฒน์ ตาม แบบ ดัง
กำหนด ถ้า เจ้า พนักงาน ภาษี ฝืน ไม่พอใจ นาย ประกัน แล รับ เรือน
ต้อง เปลี่ยน ตัว ให้ สม ควร แก่ เงิน ภาษี ที่ รับ ถึง กำหนด ว่าต้อง
สู้ ประมุข ใคร สูง จะได้ออก ประกาศ เคาะ ให้

มาตรา ๑๓ ผู้ที่ เปน เจ้า ภาษี ผูก ขาด ต้อง ส่ง ทรัพย์สิน
ถ่วง นำ ตาม ข้อ บัง คับ ของ อธิบดี พระคลัง ให้ ทน ใน วัน กำหนด
แล้ว จะได้อัด ขาน แฉน ก ทูลเกล้า ฯ ถวาย เมื่อ โปรดเกล้า ฯ
พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต แล้ว เจ้า ภาษี ต้อง มา ทำ สัญญา

รับ ประพฤติ ตาม ข้อ บัง คับ   ต่อ เจ้า พนักงาน ภาษี เงิน แล รับ ตรา
 ตั้ง ตรา นำ เมือง กำหนด เสีย ค่า ตรา ค่า เมือง ละสอง ชั่ง   แล้ว จึง นำ
 ท้อง ตรา นำ เมือง ไป วาง ต่อ ผู้ว่า ราชการ เมือง   ตรา ตั้ง รักษา
 ไว้สำหรับ ตัว เปน เจ้า ภาษี เงิน ไป จนกว่า จะสิ้น งวด กำหนด   ห้าม
 มิ ให้ ผู้ว่า ราชการ เมือง กรมการ   ปลดขย ให้ ผู้ ซึ่ง มิ ได้ วาง ตรา
 นำ มี ตรา ตั้ง เปน เจ้า ภาษี   จำหน่าย ยา เงิน เปน อัน ชาติ

มาตรา ๑๔   เมื่อ ถึง วัน กำหนด ให้ ส่ง เงิน   เจ้า ภาษี ต้อง ส่ง
 ให้ ทัน ทุก เดือน ไป   จนกว่า จะคิด ล่วง นำ ด้วย ภาช ครบ เงิน ภาษี
 ถ้า มิ ได้ ส่ง ใน วัน กำหนด   เจ้า พนักงาน ต้อง จับ ตัว ชั่ง แล เสด็จ
 ภาษี   เงิน ภาษี ชาติ ไป เท่าใด ต้อง หัก ล่วง นำ ตัว ใช้   ถ้า มิ
 ก็ ต้อง เร่ง แก่ ผู้ ผิด   ถ้า ล่วง นำ เหลือ ก็ จะคืน ให้ ไป   แล้ว ตั้ง
 ภาษี ใหม่ ใน ระหว่าง ปี

มาตรา ๑๖   ถ้า เจ้า ภาษี ทำ ผิด ข้อ บัง คับ ข้อ โด ข้อ หนึ่ง
 ซึ่ง มิ มีโทษ ขึ้น แวงกว่า   ต้อง ปรับ แต่ ๑๐ ชั่ง ลง มา

มาตรา ๑๗   ถ้า เจ้า ภาษี จะ มิ ได้ จัด การ เอง   จะ ให้ ผู้ ขึ้น
 ไป จัด การ แทน   ให้ มา บอก กล่าว ต่อ เจ้า พนักงาน ภาษี เงิน   จะ
 ให้ ออก ตรา ไป ผู้ว่า ราชการ เมือง กรมการ   ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม
 เท่า ค่า ตรา ไป หัว เมือง ธรรมตา

มาตรา ๑๘   เจ้า ภาษี ฤา ประกัน รับ เรือน เปน ความ แต่ง ทนาย ได้
 มวด ที่ ๔ ว่า ด้วยการ เบิก เงิน รับ ส่ง จำหน่าย

กรมสรรพากร

มาตรา ๑๙ ผู้ใดเป็นเจ้าของภาษีเมืองใดต้องยื่นทางว่าว ประ
มาณเงิน ซึ่ง ตัว จะขอ รับ ชื้อไป จำหน่าย ชั่วบั้นนี้ เมื่ออธิบดี

พระคลัง ฯ ตรวจ เหน สม ควร แล้ว จะ ได้อนุญาต ถ้าไม่สมควร

ตัด รอน ลง เจ้า ภาษี ต้อง ชี้แจง เหตุ ซึ่ง จะรับ มาก ถ้า เหน

สมควร ก็ ยอม ตาม ถึง โดย รับ เงิน ไม่หมด ตาม กะก็ ไม่ปรับ

ถ้าเงิน ซึ่ง อนุญาต ไม่พอ จำหน่าย ต้อง ชี้ เหตุ ผล หลัก ฐาน ให้

อธิบดี พระคลัง ฯ เป็น ที่ เชื่อ ได้ว่า จะไม่ ไป ลัก ขาย ล้วง แฉวง ดำ

บด แล้ว ก็ จะอนุญาต เพิ่ม ให้

มาตรา ๒๐ ถึง วัน กำหนดรับ เงิน เจ้า ภาษี จะรับ คราว ละเท่าใด

ต้อง ทำ ใบ เบิก ยื่น ต่อ เจ้า พนักงาน ภาษี เงิน กับ ทั้ง ราคา ตาม

อธิบดี พระคลัง ฯ กำหนด ด้วย เมื่อ ได้รับ คำ สั่ง แล้ว นำ ไป

รับ เงิน ต่อ เจ้า พนักงาน โรงเงิน ซึ่ง สอบ ถูก ต้อง แล้ว จึง รับ ไป

ถ้าเจ้า ภาษี เงิน ทั่ว เมือง ต้อง นำ อับ เงิน ไปโดยดี ถึง คำน ต้อง ให้

ตรวจ ทุก คำน ไป เบ็ด ค่อ หน้าผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ เมือง

ฎา กรมการ ผู้ใหญ่ เปน พยาน ส่วน ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ

ได้เป้น พยานครั้ง ใด ต้อง มี ใบ บอก มา ยัง เจ้า พนักงาน พระคลัง ฯ

ทุก ครั้ง ไม่กว่า ๗ วัน

มาตรา ๒๑ ใน แฉวง เมือง เจ้า ภาษี คน ใด จะ ให้ มีร้าน ขาย

ที่ ร้าน ต้อง ทำ ทางว่าว บอก แฉวง ตำบล จำนวน ร้าน ยื่น ต่อ เจ้า

พนักงาน ภาษี เงิน จะมอบ ใบ อนุญาต ให้ ไป ผู้ใด ขาย เงิน

ต้องมี ใบ อนุญาต ทุกแห่ง

แต่ ที่ จะตั้ง เปนโรงเจ้าภาษี ใหญ่

ก็ ต้อง บอก คำบด

ต่อ เจ้า พนักงาน ภาษีเงิน ให้ทราบ ชัด ด้วย

ถ้าผู้ ไม่มี ใบ อนุญาต ขาย มีน มี ความผิด ฉนั้น ทำมีน เดือน

มาตรา ๒๒ ลูกช่วง รับ มีน ของเจ้าภาษี ไปเท่าไร ต้อง มี ตัว

ของเจ้า ภาษี สำหรับ มีน ไปด้วย บอก จำนวน ชนิด แล ลง คิน

วัน ให้ชัด เจน แล เมื่อ จะขน มีน ย้าย ที่ก็ ต้อง มาขอตัว อนุญาต

ต่อเจ้า ภาษี แล ร้าน ย่อย จะ ขาย ให้แก่ผู้ สุก ก็ ต้อง ตีตัว

ของ ร้าน ย่อย สำหรับ มีน ไป ทุก ภาย ถ้า มีน รายใด ไม่มี ตัว สำหรับ

เจ้าภาษี จับ ได้ ต้อง ปรับ ฉนั้น มีน เดือน

มาตรา ๒๓ ถ้า เมื่อ เปลี่ยน เจ้า ภาษี คน ใหม่ มีน ของเจ้า

ภาษีเก่า มีอยู่เท่าใด ต้อง ขาย ให้แก่เจ้า ภาษี คน ใหม่หมด

ตามราคา ที่ รับ ซื้อ ไป ค่อน้ำผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ ผู้ ใหญ่

ถ้า มีน นั้น เปน มีน ปน ให้เจ้า ภาษี คน ใหม่ อยัด ส่ง ลง มา พิจารณา

ถ้า เปน สัจ มีน ต้อง รับ แล ต้อง ปรับ ฉนั้น ทำมีน เดือน ถ้า มีน ที่

ขายไป แล้ว เจ้า ภาษี คน ใหม่ ต้อง ประกาศ ให้ผู้มี มีน ทำมาบุญชี

มา ยื่น เปลี่ยน ตัว ใหม่ ใน ๑๕ วัน ให้รวม เปน มีน เท่าใด เจ้า ภาษี

คนเก่า ต้อง หัก กำไร ให้แก่เจ้า ภาษี คน ใหม่ จง ครบ แล ที่ ประชุม นี้

ผู้ ว่า ราชการ เมือง ต้อง ให้ กรมการ ไป กำกับ อยู่ ด้วย พร้อม ด้วย

เจ้า ภาษี คนเก่า ใหม่ ฤา ผู้แทน ถ้า ไม่ ให้เงิน ต้อง คุม ตัว ส่ง ลง มา

กรุง เทพฯ ถ้า ถึง เวลา มอข ภาษี เจ้า ภาษี คนเก่า ไม่ ไป ฤา ไม่

แต่งตั้งนาย ไป ที่ โรงเงิน เดิมให้ทัน ใน กำหนด ฎีกกัลย เสีย ก่อน
เจ้า ภาษี คนใหม่พร้อม ด้วย กรรมการ ผู้ใหญ่ตรวจได้เท่าใด ต้อง
ยอมเป็น เท่านั้น ถ้า พัน กำหนด ๑๕ วัน ใครรับซื้อเงินเก่าไว้
ไม่เอาใบอนุญาตมา เปลี่ยนตัว ต้อง จับ เขา เป็น เงิน เดือน

มาตรา ๒๔ ตัวสำหรับ เงิน สามัญ กำหนด คຸ້ມ ได้ ใน ราย ๗ วัน
ถ้า ร้าน ย่อย ขาย ใน ๗ วัน ไม่หมดเงินเท่าใด ต้อง จด มา ขอ ตัว
คຸ້ມ ใหม่ เว้น ไว้ แต่ เจ้า ภาษี ยอม กำหนด วัน ให้ ใน ตัว มาก ขึ้น ไป
และ ผู้ซื้อ เงิน ตาม ร้าน ย่อย ไป สิบ นั้น ห้าม มิให้ซื้อ ไป มาก เกิน
สิบ ๗ วัน ถ้า พัน ๗ วัน ตัวคຸ້ມ ไม่ ได้แล้ว เงิน ที่ เหลือ
นั้นต้อง เป็น เงิน เดือน เว้นไว้แต่ มา ซื้อเงิน ต่อ เจ้า ภาษี เอง
เจ้า ภาษี ยอม กำหนด วัน ใน ตัว ยาว ฎีกเงิน ซื้อ จาก เจ้า ภาษี
พัน วัน กำหนด ตัว มา ขอ เปลี่ยน ตัว ใหม่ต่อ เจ้า ภาษี เหมือน ร้าน
ย่อย ก็ ได้

มาตรา ๒๕ ถ้า ตัว ร้าน ย่อย หาย มา ขอ เปลี่ยน เจ้า ภาษี เปลี่ยน
ให้ฎีก คน ซื้อ ตัว หาย ร้าน ย่อย ก็ จะเปลี่ยน ได้ แต่ จดหมาย ไว้
ร้าน ย่อย ต้อง บอก เจ้า ภาษี ถ้า พิจารณา ว่า ตัว ไม่ หาย ว่า หาย
ต้อง จับ พิรุธ ปรับ เขา เงิน นั้น เป็น เงิน เดือน

มาตรา ๒๖ ห้าม มิให้ เจ้า ภาษี ฎีกร้าน ย่อย ลูก ช่วง เขา ขึ้น
ไป ประสม ถ้า จับ ได้ พิจารณา เป็น ลัก ต้อง ปรับ เขา เงิน นั้น เป็น
เงิน เดือน

มาตรา ๒๗ ห้ามมิให้เจ้าภาษีขายเงินให้แก่ลูกช่วงร้านย่อย
เป็นเงินติด แลร้านย่อยก็ห้ามมิให้ขายเงินให้แก่ผู้มีชื่อเป็น
เป็นเงินติด ถ้าไม่ขายเงินติดมาฟ้องร้องภายังหลไม่พิจารณาให้

มาตรา ๒๘ ห้ามมิให้ขายเงินด้วยของอื่น นอกจากเงิน
บาท แล เบี้ย ทองแดง ฎาเงิน ซึ่งจะใช้ในพื้นที่บ้านเมืองนั้นๆ
ถ้าใครทำผิดปรับ ๓ ชั่ง ลงมา

มาตรา ๒๙ เจ้าภาษีเมืองใดที่ไม่อนุญาตให้ต้มเงินเอง
ต้มเงิน แล รับเงินเดือนมาจำหน่าย พิจารณาเป็นสัตย์ครั้งแรก
ต้องปรับ ๑๒๕ ชั่ง ลงมา ถ้าขึ้นทำอีกครั้ง ต้องปรับเสมอ
ครั้งแรก แล ถอดจากเจ้าภาษีตั้งเจ้าภาษีใหม่ เงินหลวงขาดเท่า
ใด ต้องเอาเช่น เดหลัง

มาตรา ๓๐ เจ้าภาษีจะให้ผู้ใดเป็นผู้ตรวจ ต้องทำบัญชี
รายชื่อ คำนับรูปพรรณมายื่นต่อเจ้าพนักงานภาษี แล อำเภอก
ไปลิต ทหาร กรมการ นายอำเภอ กำนัน เป็นผู้ตรวจเงินเดือนได้

มาตรา ๓๑ ถ้าจับคนทำเงินเดือนได้ในกรุงต้องนำมาส่ง
เจ้าพนักงานภาษีเงินพร้อมกับฟ้อง ถ้าเป็นคนในบังคับต่าง
ประเทศ ให้ส่งต่อกงสุล

มาตรา ๓๒ ถ้าการจับกุมเหลืออำนาจเจ้าภาษีในกรุงให้
ร้องต่อเจ้าพนักงานภาษีเงินจะช่วย ถ้าหัวเมืองให้ร้องต่อผู้ว่า
ราชการ เมือง กรมการ ช่วย แต่การจับกุมตั้งนี้ ต้องมีผู้มา

สาขาท ยื่น ยื่น รัย สิ้นบน ก่อน จึง จะจับ ได้ เว้น ไว้ แต่ การ ตรวจ

มาตรา ๓๓

ห้าม มิให้ เจ้า ภาษี ฤ ผู้ใด เขา ผืน ใน แขวง

เมือง หนึ่ง มา ขาย ล่วง แขวง อีก เมือง หนึ่ง ถ้า จับ ได้ พิจารณา

เปน ล้ำ ปรียบ ไทม ฉ้น ผ้น เกื่อน ถ้า พิจารณา ได้ ความ ว่า เจ้า ภาษี

แขวง เมือง นั้น เปน ใจ ด้วย ฤ ฤ ฤ เทน ปล่อย ให้ ผ้น ใน แขวง เมือง โนน

มา จำหน่าย ขาย ใน แขวง นี้ ต้อง ปรียบ เจ้า ภาษี ครั้ง แรก ๑๒๕ ซึ่ง

ลง มา ถ้า ขึ้น ทำ อีก ครั้ง ค่า ปรียบ เท่า เดิม แต่ ต้อง ถอด จาก

เจ้า ภาษี ใน ท้น ที่ ถ้า เงิน ว่า ไทม ตก ต้อง ปรียบ เขา โดย ลักษณะ

เลหลัง ด้วย

มาตรา ๓๔

ถ้า เขา ผ้น ที่ ซื้อ ตาม ร้าน ย่อย มา ลุย ล่วง แขวง

ถึง ตำน ต้อง ส่ง ไว้ ที่ ตำน แล รัย คัว คอบ เมื่อ จะ กลับ รัย ผ้น ไป

คืนตัว ให้ ถ้า ผู้ใด ขึ้น เขา ผ้น ล่วง แขวง มา ต้อง ปรียบ ฉ้น ผ้น เกื่อน

ถ้า ผู้มี กิจ จะ ไป ทลาย ทั่ว เมือง มา ขอ ซื้อ ผ้น เจ้า ภาษี เมือง หนึ่ง

สำหรับ ไป ลุย เจ้า ภาษี ต้อง ตี ตัว ให้ ให้ ชัด ว่า ซื้อ ผ้น เมือง

นั้น เมื่อ ถึง ทั่ว เมือง ระหว่าง ทาง ต้อง นำ ตัว ให้ เจ้า ภาษี

ดู เจ้า ภาษี ตรวจ ถูก ต้อง แล ปล่อย ไป โดย สดวก ครั้น ถึง เมือง

ที่จะ ไป ต้อง นำ ไป ให้ เจ้า ภาษี ฤ เปลี่ยน ตัว ให้ แล รัย คัว นั้น

มา คิด เขา เงิน แก่ เจ้า ภาษี ผู้ ออก ตัว แต่ ถ้า เปน มุทธ ยา ผ้น ห้าม

มิ ให้ ล่วง แขวง เปน อัน ซาค ถ้า ผู้ใด ขึ้น เขา มุทธ ยา ล่วง แขวง

จับ ได้ ให้ เจ้า ภาษี รัย มุทธ ยา นั้น เสีย

มาตรา ๓๕

ถ้า ผ้น ต้อง รัย ผ้น ต้อง เปน ของ หลวง แต่ ค่า

ปรับแล ของอื่น เปน ของเจ้าภาษี

ถ้าผู้ต้องปรับ หัวเมือง เปน

ให้ผู้ว่าราชการ มอข ให้เจ้าภาษี

แล้วมีใบบอกจำนวน ชนิด

ผู้ขึ้นนำหนัก ลงมายังกรุง เทพฯ

เจ้าพนักงาน จะ ได้คิดเงิน เขา

แก่เจ้าภาษี ตามราคา

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยคดีความ

มาตรา ๓๖

คดีเรื่องภาษีสืบขึ้น ในกรุง เทพฯ

ศาล

กรมพระนครบาล ชำระได้

แต่ถ้าพิจารณาเสร็จถึงปรับใหม่

ถ้าทำโทษต้องส่งมายังเจ้าพนักงานภาษีสืบ

ถ้าจะฟ้องยังเจ้าพนักงาน

งานภาษีสืบที่เดียวก็ได้

หัวเมือง กรมการ นายข้าบอ กำนัน

ชำระได้

แต่ถ้าพิจารณาเสร็จถึงปรับใหม่ทำโทษต้องส่งไป

ยังผู้ว่าราชการเมือง

ถ้าจะฟ้องยังผู้ว่าราชการเมืองที่เดียว

ก็ได้

ถ้าจะต้องทำโทษ ถ้าจำคุกแทนเบี้ยปรับ ถ้าความไม่ตก

ลง ต้องบอกส่งมายังกระทรวงกรุง เทพฯ

มาตรา ๓๗ คดีเรื่องภาษีให้ปรับชำระโดยเร็ว

คือผู้ฟ้อง

ต้องว่ามาให้ชัดว่าคนนั้นทำผิดด้วยผู้

ด้วยผู้เดือนอย่าง

ไร อะไร เปนหลักฐานจะจับได้

ถ้ามีผู้ยืนยัน เปนพยานก็ได้

ตระลาการถามจำเลยให้แก้ว่าตัวจะไม่ผิดอย่างไร

แต่อ้าง

พยานหลักฐานสืบแล้วปรับตัดสิน

ถ้าโจทก์แถลงประวิงความ

ไว้ช้าเกิน ๑๕ วันให้ยกความนั้น

ถ้าตัดสินแล้วผู้

ผิดไม่มีเงินปรับให้ภายในเดือนหนึ่ง

ต้องให้ส่งไปจำคุก

โทษ หัวเมืองต้องบอกส่งที่เดียว

ห้ามมิให้ตระลาการใน

กรุง แด หัว เมือง จำ นึ่ง ไว้ ไม่ พิจารณา เกิน ๑๕ วัน ทุก เรื่อง

มาตรา ๓๘ ระยะเวลาการ มี อำนาจ ที่ จะ เรียก ค่า ธรรมเนียม

ฝ่าย โจทย์ ฝ่าย จำเลย ได้ ตาม ธรรมเนียม แต่ ค่า ประกัน

เจ้า ภาษี ไม่ ต้อง เสีย ถ้า พิจารณา ไม่ สม เจ้า ภาษี หา ต้อง ให้ เจ้า

ภาษี ใช้ ค่า ธรรมเนียม แด ปร้อย โทม ทำ ขวัญ ตาม กฎหมาย

แเด เงิน ค่า ปร้อย เจ้า ภาษี จะ ได้ ต้อง ชัก ๑๐ ลด เป็น ส่วน ระยะเวลา

การ ไว้ ด้วย

มาตรา ๓๙ ศาล เจ้า พนักงาน ภาษี ฝิ่น นี้ คง ชำระ แด จำ เพาะ

ชัว เรื่อง ฝิ่น เดือน ความ ซึ่ง เกี่ยว ข้อง ว่า ด้วย ตี รัน ฎา หา ว่า

สิ่ง ของ หาย เป็น ต้น ต้อง ไป ว่า ตาม กระบวน อีก โสตร ๑

มาตรา ๔๐ ถ้า ความ พ้อง คน ใน บังคับ ต่าง ปร เวศ เจ้า

พนักงาน ภาษี ฝิ่น จะ นำ พ้อง ส่ง ไป ยัง กง ลุง ให้ เจ้า ภาษี แด่ง

หมาย ไป ว่า ความ ตาม ธรรมเนียม แต่ ถ้า ชัด ข้อง นั้น ไค ต้อง

มา แจง ต่อ เจ้า พนักงาน ๆ จะ ได้ แียง ว่า กล่าว ให้ ตาม ยุติธรรม

ถึง โดย ได้ รับ คำ ตัดสิน ภาย ใจ แดไว้ ก็ ต้อง บอก มา ให้ เจ้า พนักงาน

งาน ภาษี ฝิ่น ทราบ

มาตรา ๔๑ ถ้า ผู้ว่า ราชการ เมือง กรม การ ฎา เจ้า พนักงาน ภาษี

ฝิ่น ตัดสิน ไม่ เป็น ยุติธรรม โจทย์ จำเลย ร้อง อุธรณ์ ต่อ อธิบดี

พระคลัง ได้ ถ้า อธิบดี พระคลัง ตัดสิน ไม่ เป็น ยุติธรรม โจทย์

จำเลย ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ถวาย โทษ อธิบดี พระคลัง ได้

หมวดที่ ๖ การเบ็ดเตล็ด

มาตรา ๔๒ อธิบดี พระคลัง เปน อาระ ใน การ ภาษีฝิ่น นั้น จะมอบ
หน้าที่ ให้ของ อธิบดี ฤๅ ปลัด ขาญชี กลาง เปน ผู้แทน ได้ ใน
เวลา ไม่ อยู่ หัว เมือง อยู่ว่า ราชการ เมือง ต้อง เปน อาระรักษา พระราช
บัญญัติ นี้ จะมอบ ให้ปลัด ขกกรมการ ผู้ใหญ่ เปน ผู้แทน ใน
เวลา ไม่ อยู่ ก็ ได้

มาตรา ๔๓ ข้อความ ใน พระราช กำหนด กฎหมาย แด่ ข้อ
พระราช บัญญัติ นี้ ให้คง ใช้ ไปตาม เดิม แต่ พระราชบัญญัติ
กฎหมาย ภาษีฝิ่น จุด ศักราช ๑๒๓๓ นั้น ไม่เลิก ถอน คง ใช้
ได้ตามที่

มาตรา ๔๔ ราคาฝิ่น ซึ่ง เจ้าภาษี จะ ได้ จำหน่าย ขาย ใน กรุง
เทพฯ แด่ หัวเมือง ควร ราคาเท่าใด ให้ อธิบดี พระคลัง กำหนด
ไป ใน ท้องตรา ให้ชัด ถ้า เจ้าภาษี ฝิ่น ฤๅ ร้านย่อย จำหน่าย ฝิ่น
สูง ฤๅ ต่ำ กว่า อัตรา คับฯ ปรบ ๒๕ ชั่ง ลงมา ถ้า ผู้ว่า ราชการ
เมือง กรมการ รู้ ไม่ ปรบ โหม แด่ ไม่มี ใบ บอก ลง มา ยัง กรุง
เทพฯ ก็ ต้อง ปรบ โหม ทัณฑ์ ผู้ผิด พระราช บัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้ แต่
วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ เปน วันที่ ๑๙๑๒ ใน
รัชกาล บัด ยุบนี้

ประกาศในการเสด็จพระราชดำเนิน

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่ว
 กันว่า การเสด็จพระราชดำเนิน ประกาศ ครั้งนี้ ได้โปรดเกล้าฯ
 ให้สมเด็จพระเจ้า น้อย ยาเธอ เจ้าฟ้า จาตุรนต์รมย์ กรมพระจักร
 พรดิพงษ์ อธิบดี พระคลัง มหาสมบัติ สมเด็จพระเจ้า น้อย ยาเธอ
 เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์ วรเดช เสด็จ
 ว่า การ กรม ยุทธนาธิการ พระเจ้า น้อย ยาเธอ กรม หลวง เทววงษ์
 วโรประการ เสด็จดี ว่า การ ต่าง ประเทศ เป็น ประธาน ใน ที่ ประ
 ชุม เสด็จดี บัญชาการ ทั้ง ปวง สิทธิ ชาติ ทั่ว ไป พร้อม ด้วย พระ
 เจ้า น้อย ยาเธอ กรมหมื่น นเรศวรฤทธิ์ พระเจ้า น้อย ยาเธอ พระ
 องค์เจ้า สวัสดิโสภณ ว่า การ กรม พระนครบาล พระเจ้า น้อย
 ยาเธอ กรมหมื่น ประจักษ์ศิลปาคม เสด็จดี ว่า การ กรม วัง พระ
 เจ้า น้อย ยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุน นริศรา นุวัตวงศ์ อธิบดี กรม โยธา
 ธิการ เจ้าพระยา รัตนบดินทร ที่ สมุหนายก เจ้าพระยา พลเทพ
 ที่ สมุท พระกระลาโหม พระยา ภาศกรวงษ์ ที่ เกษตราธิบดี เป็น
 ผู้รักษา พระนคร ซึ่ง จะ ได้ ประชุม กัน ใน พระบรม มหา ราช วัง
 การ อันใด เกิดขึ้น ที่ ควร จะกราบ บังคม ทูล พระกรุณา ก็
 ให้ มี หนังสือ ไป กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า การ อันใด ร้อน
 เร็วๆ เป็น การ ไม่ สำคัญ ก็ ให้ พร้อม กัน บังคับ บัญชา ไป ให้
 ตลอด ทุก ประการ อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง มีความ วิทก ทวาด หวั่น

ต้น ต้น ประการ ไต เลย

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๖ เมษายน รัตนโก

สินทรศก ๑๐๔๘

พระราชบัญญัติ จัดการกรมยุทธนาธิการ

๑ มี พระบรมราชโองการ มาตรา พระบัญชา หล่อกิ่งหนาท คำว่า
 เหนือเกล้าฯ สั่ง ว่า ราชการ ทหารบก ทหารเรือ ซึ่ง ได้ ทรง
 พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง พระราชบัญญัติ จัดการ ตั้งกรม
 ยุทธนาธิการ ขึ้นไว้ ก็เพื่อ จะ ได้ วย รวม กรม ทหารบก ทหารเรือ
 ที่ แยก ย้าย กัน แต่ เดิม ให้ ตั้ง อยู่ใน ความ บังคับ บัญชา แล แบบ
 แผน เช่น อย่าง เดียว กัน การ ทหารบก ทหารเรือ จะ ได้ มีความ เรียบ
 ร้อย รุ่งเรือง มีความ เจริญ ยิ่ง ขึ้น ข้อ ความ ใน กระแส พระราช
 คำว่า มี แจ้ง อยู่ใน ประกาศ จัดการ ทหาร แล ข้อ พระราช บัญญัติ
 ที่ ลง วัน ๑ เดือน ๕ แรม ค่ำ ๑ ปี กุญ ยัง เป็น อัฐศก จุล
 ศักราช ๑๒๔๘ นั้น แล้ว

บัดนี้ ทรง พระราชดำริห์ พร้อม ด้วย พระบรมวงษานุวงษ นล
 เสนาบดี ว่า กรม ยุทธนาธิการ เดิม ซึ่ง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
 ตั้ง แต่ง ขึ้นไว้ ให้ เป็น กรม หัวหน้า แล กรม กลาง สำหรับ คำว่า
 จัด ทหารรักษา บังคับ บัญชา ราชการ แล กอง ทหารบก ทหารเรือ
 รวม กัน เป็น กรม เดียว นั้น ยัง ทา เป็น การ สิ้นควร พอ เพียง แก่
 ราชการ ที่ มี เป็น อยู่ ทุก วัน นี้ ไม่ ตำแหน่ง แล หน้าที่ ผู้ จะ รั้ง ราช

พระราชบัญญัติ

การตามพระราชบัญญัติเดิม นั้น ก็ยังเป็นการบกพร่องขาด

เกินกว่ากำหนด ไม่เรียบร้อย ย่อมเป็นความลำบากแก่ผู้ที่

บังคับบัญชา รับผิด รับชอบ ในการทหารบกทหารเรือเป็น

หลายประการ สมควรจะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ

เดิม แบ่งกรมและตำแหน่งหน้าที่ผู้ดำรงตำแหน่ง รักษา

บังคับบัญชา ราชการ แล กองทหารบกทหารเรือออกเป็น ๒ ส่วน

คือตำแหน่งฝ่ายพลเรือน ที่สำหรับจัดหาแลดำรงราชการ

ส่วนหนึ่ง ตำแหน่งฝ่ายทหาร สำหรับรักษาแลบังคับบัญชา

การส่วนหนึ่ง จะได้เป็นการถูกต้องสมควรแก่กาลสมัยแห่ง

ความเจริญของราชการที่มีเป็นอยู่ในบัดนี้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไข

เพิ่มเติมพระราชบัญญัติเดิมไว้เป็นแบบแผนสำหรับราชการ

ทหารบกทหารเรือสืบไป

ส่วนที่ ๑

ว่าด้วยตำแหน่งฝ่ายพลเรือน

ข้อ ๑ ให้ยกกรมยุทธนาธิการเดิมขึ้นเป็นกระทรวงใหญ่

เรียกว่ากระทรวงยุทธนาธิการ ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า

(นิมิคเตอร์ ออฟวอแอนต์มารีน) เป็นกรมสำหรับบังคับบัญชา

ราชการแลพลเรือนที่เกี่ยวข้องกับการทหารบกทหารเรือ แล

สำหรับจัดหาแลดำรงราชการยุทธนา ซึ่งจะต้องใช้กำลังทหาร

บก ทหาร เวื่อนั้น ให้มี ตำแหน่ง เสนาบดี เป็น ประธาน เรียก ว่า
 เสนาบดี ว่า การ ยุทธนา อธิการ ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า
 (นิมิตเตอร์ ออฟวอแอนัวร์น) มีหน้าที่ ราชการ ตาม ที่
 แจง ค่อ ไป ภาย หลัง

ข้อ ๒ ให้ตั้ง ตำแหน่ง ข้าราชการ ใน กระทรวง ยุทธนา อธิการ
 สำหรับ ทำ ราชการ รอง เสนาบดี ค่อ ไป ตาม ลำดับ นับ ตั้ง แต่
 ราช ปลัด ทูล ถลอง ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า (ฮันเตอร์
 สเตรทาร์) แล ราช ปลัด บาดูชี ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า
 (แอกเคาน์แตนต์เยเนอราล) เป็นต้น แล ค่อ ไป ตาม ตำแหน่ง
 อย่าง กระทรวง ใหญ่ ถ้า จำเป็น จะต้อง ใช้ตำแหน่ง ใด ใน ศาลา
 ยุทธนา อธิการ มาก น้อย เท่า ใด แล้ว แต่ จะกำหนด ตาม สมควร

ข้อ ๓ ให้ยก ตำแหน่ง กรม ใช้จ่าย เดิม มา เป็น กรม ใช้จ่าย ขึ้น
 อยู่ ใน กระทรวง ยุทธนา อธิการ สิทธิ ชาติ ให้ตั้ง ตำแหน่ง เจ้า กรม
 คลัง นาย หนึ่ง แล มี ปลัด กรม แล เจ้า พนักงาน ผู้ น้อย ตาม สมควร
 ที่ จะต้อง ใช้ มาก น้อย เท่า ใด แล้ว แต่ จะกำหนด ตาม สมควร

ข้อ ๔ ราชการ สิ่ง ใด ที่ จะต้อง จัด เป็น กรม น้อย ๆ ขึ้น ใน กระทรวง
 ยุทธนา อธิการ ค่อ ไป ประการ ใด ถ้า เป็น การ สมควร แล
 จำเป็น จะต้อง มี อย่าง ใด เท่า ใด ให้ จัด การ ตั้ง แต่ง ขึ้น ตาม
 ลำดับ โดย สมควร กรม ขึ้น ทั้ง ปวง เหล่า นั้น ให้มี ตำแหน่ง เจ้า
 พนักงาน เป็น เจ้า กรม ปลัด กรม นายเวร ตาม ราชการ ตาม มาก แล น้อย

ข้อ ๕ ให้ตั้ง ตำแหน่ง เจ้า พนักงาน ผู้ น้อย ที่ จำ เป็น จะต้อง
ใช้ ใน กระทรวง ยุทธนา อธิการ แด่ กรม ชั้น แล้ว แต่ จะ กำหนด ให้
มาก น้อย เท่า ได ตาม สมควร

ข้อ ๖ บัณฑิต ข้าราชการ ที่ ทำ ราชการ อยู่ใน กระทรวง ยุทธนา
อธิการ แด่ กรม ชั้น นั้น ให้ สังกัด แด่ มี เครื่อง ยศ เป็น ข้าราชการ
พล เรือ น แด่ ผู้ ที่ จะ รับ ราชการ นั้น จะ เป็น ขุนนาง พล เรือ น ๑๓
คน พล เรือ น ๑๓ จะ เป็น ขุน นาง นาย ทหาร ๑๓ นาย ทหาร พล ทหาร
บก ๑๓ เรือ ก็ รับ ตำแหน่ง ทำ ราชการ ได้ ทุก ตำแหน่ง ถ้า เป็น ขุน
นาง นาย ทหาร ๑๓ นาย ทหาร พล ทหาร ๑๓ ที่มี เครื่อง ยศ ทหาร บก ๑๓
เรือ จะ ใช้ เครื่อง ยศ ทหาร ก็ ใช้ ได้ แต่ ให้ สังกัด เป็น พล เรือ น
ตาม ตำแหน่ง ที่ ตน กระทำ อยู่

ข้อ ๗ บัณฑิต ผู้ ที่ ได้ รับ ตำแหน่ง ใน กระทรวง ยุทธนา อธิการ
นั้น ให้ มี ธรรมเนียม ถือน้ำ ใน เวลา แรก เข้า รับ ราชการ ๑๓ ตำแหน่ง
ทุก คน

ข้อ ๘ จำนวน เงิน เดือน ข้าราชการ ใน กระทรวง ยุทธนา
อธิการ นั้น ให้ ตั้ง เบิก จำหน่าย ตาม อัตรา เงิน เดือน กระทรวง ยุทธนา
อธิการ ซึ่ง ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรม
ราชานุญาต ให้ ตั้ง ไว้ แล้ว แด่ ซึ่ง จะ ได้ แก่ ไซ้ ต่อ ไป เป็น คราว ๆ

ข้อ ๙ อำนาจ แด่ น้า ที่ ของ เสนาบดี ว่า การ ยุทธนา อธิการ นั้น
ให้ มี กำหนด ดัง นี้

(๑) ให้เป็นผู้บังคับบัญชาการทั้งปวง ในกระทรวง
ยุทธนาธิการ แล กรม ขึ้น ได้ตลอดไป เป็นสิทธิ์ขาดตามบรมราช
โองการที่จะโปรดเกล้าฯ สั่งต่อไป เป็นครั้งเป็นคราว แล ตาม
ข้อกฎหมายสำหรับกระทรวงยุทธนาธิการทุกประการ

(๒) ให้เป็นผู้สำหรับดำริห์ปลุกษาราชการยุทธ ซึ่ง
จะมีเหตุต้องใช้กำลังทหารบกทหารเรือ ในทางราชการ แลดำริห์
ตรวจตราการเจริญ แล การเสื่อมเสีย ซึ่งจะมีเกิดขึ้นแก่การ
จากองทหารบกทหารเรือทั้งปวง

(๓) ให้เป็นผู้ดำริห์จัดการบำรุงการทั้งปวงที่สำหรับจะเป็น
กำลังของทหารเรือ เป็นต้นว่า จัดหาคน แล พาหนะ แล
สิ่งสรรพสาตราวุธเครื่องยุทธภัณฑ์ ส่งจ่ายให้แก่กรมทหารบก
กรมทหารเรือตามหน้าที่ ซึ่งเป็นการพลเรือนทั้งปวงทุกสิ่งทุกอย่าง

(๔) ให้เป็นผู้ดูแลหนุน แล คัดรอนเพิ่มเติมกำลังทหารบก
ทหารเรือ เป็นต้นว่า การเงินที่จะใช้ต้องตรวจตราเบิกจ่ายให้
สมควรแก่เหตุผลที่ควร จะใช้ในการทหารบกทหารเรือทุกสิ่ง
ทุกอย่าง

(๕) ให้เป็นผู้รับความปลุกษาหาญา ในที่ประชุมเสนาบดี
แลเป็นผู้รับหนังสือ แล โย บอกรจากกรมทหารบก กรมทหาร
เรือ ฤๅกระทรวงอื่นกรมอื่น ฤๅ กองทัพซึ่งออกไปราชการ
หัวเมืองด้วยราชการยุทธ แล ราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็น

ที่ ของ ตน จะ ต้อง กระทำนั้น แล้ว โต้ตอบ แล จัด การ ไป ตาม สมควร โดย ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

(๖) ให้เป็น ผู้รับ ปรึกษา ตัดสิน เพิ่มเติม ฤๅ ตัด รอน การ ที่ ผู้ บัญชา การ ทหาร บก ฤๅ ทหาร เรือ จะ ขอ ปรึกษา ทา ฤๅ ด้วย การ ที่ จะ ใช้ กำลัง ทหาร ฤๅ การ บำรุง เพิ่มเติม แล ลด หย่อน การ ทหาร บก ทหาร เรือ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง แล้ว ตัดสิน สั่ง การ ไป ให้ สำเร็จ เค็จ ชาติ ตาม ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

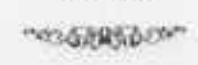
(๗) ให้เป็น ผู้นำ ความ ชื่น กราบ บังคม มุท พระ กรุณา แล เป็น ผู้รับ พระบรม ราชโอง การ ใน ราชการ ที่ เกี่ยว ข้อง แก่ การ ยุทธ ตาม หน้า ที่ ซึ่ง จะ ต้อง ดำริห์ จัดการ ทั้ง ปวง นั้น แล ออก คำ สั่ง ขาท หมาย ฤๅ มี หนังสือ แจ้ง ความ เหน ไป ยัง กรม ทหาร บก ทหาร เรือ ฤๅ กระทรวง อื่น กรม อื่น ตาม ทาง ราชการ ทุก ประการ

(๘) ให้ เป็น ผู้รับ ใต รับ ชอบ ใน การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ใน หน้า ที่ ตำแหน่ง ของ ตน ทุก ประการ

ข้อ ๑๐ ราชปลัด ทูล ฉลอง กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น มี หน้า ที่ ดัง นี้

(๑) ให้เป็น ผู้ตรวจ ตรา ทั่ว ไป ใน กระทรวง ยุทธนาธิการ แล กรม ชื่น แล บังคับ ข้ำ ราชการ ผู้ น้อย ใน กระทรวง ยุทธนาธิการ ทั้ง ปวง

(๒) ให้เป็น ผู้ ช่วย เสนาบดี ทำการ ใน หน้า ที่ ทั้ง ปวง ตาม คำสั่ง

ของ เสนาบดี ได้ โดย ที่ ชอบด้วย ราชการ ทุก ประการ

(๓) ให้เป็นผู้แทน เสนาบดี ใน เวลา ไม่อยู่ ให้ ทำการ ได้ เต็ม อำนาจ เป็น ครั้ง หนึ่ง คราว หนึ่ง

ข้อ ๑๑ หน้า ที่ ราชปลัดมาณูชั กระทรวงยุทธนาธิการ นั้น มี หน้า ที่ ดังนี้

(๑) ให้จัดการ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย หนี้ คือ ราชการ ทั้งปวง

(๒) ให้จัดการ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย มาณูชั คน

(๓) ให้จัดการ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย มาณูชั เงิน

(๔) ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย มาณูชั สิ่ง ของ ทั้งปวง

ทุก สิ่ง ทุก อย่าง

ข้อ ๑๒ เจ้ากรม คลัง กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น มี หน้า ที่ ดังนี้

(๑) ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ การ เบิก เงิน ใช้สอย ใน การ ทหาร บก ทหาร เรือ ทั้ง สิ้น

(๒) ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย ประมาณ ราคา ของ แล ตรวจตรา ลด หย่อน เพิ่ม เต็ม เงิน ที่ จะ ใช้ ใน การ ทหาร บก ทหาร เรือ ทั้ง สิ้น

ข้อ ๑๓ เจ้าพนักงาน รอง ลง ไป ทั้ง ทุก ตำแหน่ง นั้น ก็มี หน้า ที่ คล้าย กัน กับ เจ้าพนักงาน ไทญ์ ที่ ว่า มา แล้ว แล ให้เป็นผู้ ช่วย แล ผู้แทน ใน เวลา ที่ เจ้าพนักงาน ไทญ์ ไม่อยู่ เป็น ผู้แทน ไป ได้ ครั้ง หนึ่ง คราว หนึ่ง ถูก ถู หน้า ที่ ราชการ ตำแหน่ง ไต่ มาก

ก็ ให้ผ่อนผัน แบ่ง ว่า ที่ จัดการ แยก ออก เป็น ตำแหน่ง ๆ ไป ตาม

สมควร แก่ ความ ต้อง การ ถ้า จำ เป็น จะ ต้อง มี เจ้า พนักงาน

เพิ่ม เติม ก็ ดี ถ้า จะ ตั้ง กรม ใหม่ เพิ่ม เติม อีก ก็ ดี ให้ เจ้า กรม

เจ้า พนักงาน ที่ เป็น เจ้า ของ ภา ที่ ใน กรม นั้น มี ตำแหน่ง รับ ผิด

รับ ชอบ ไป โดย สมควร แต่ ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

(ส่วนที่ ๒)

ว่า ด้วย ตำแหน่ง ฝ่าย ทหาร

ข้อ ๑๔ ให้ตั้ง กรม ที่ สำคัญ บังคับ บัญชา ราชการ ทหาร

ที่ เกี่ยว ข้อง แก่ การ ทหาร ยก ทหาร เรือ อีก ๒ กรม คือ กรม ทหาร ยก

(ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า นามิตีปาดเมนต์) สำหรับ รักษา

แตร บังคับ บัญชา การ กรม ทหาร ยก ทั่วไป กรม ๑ กรม ทหาร เรือ

(ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า เมวี่ติปาดเมนต์) สำหรับ รักษา

แตร บังคับ บัญชา การ กอง ทหาร เรือ ทั่วไป กรม ๑ อำนาจ แตร หน้าที่

กรม ยุทธนาธิการ ตาม พระราชบัญญัติ เดิม ซึ่ง สำหรับ รักษา บังคับ

บัญชา การ ทหาร ยก ทหาร เรือ รวม กัน นั้น ให้ เลิก เสีย ให้ แยก อำนาจ

แตร หน้าที่ ออก เป็น สอง ส่วน สอง กรม ตาม ที่ จะ แจก ต่อ ไป ภายหลัง

ข้อ ๑๕ ให้ เลิก ตำแหน่ง ที่ ผู้บัญชา การ ทั่วไป แตร ผู้แทน

ตาม ข้อ ๑ แตร ข้อ ๒ ใน พระราชบัญญัติ เดิม นั้น เสีย ให้ ตั้ง

ตำแหน่ง ที่ จอม พล (ที่ ตรง กัน กับ ตำแหน่ง เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ

ว่า คอมมอน เคนอิน ชิพ) สำหรับ บังคับ บัญชาราชการ ใน กรม
ทหารบก กรมทหารเรือ แล กองทหารบก กองทหารเรือ ได้ สิทธิ
ขาด ทั้ง สอง กรม ทั้ง สอง ฝ่าย โดย พระราชประเพณี พระบาท
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะได้ เสด็จ ดำรงตำแหน่ง ที่ จอมพล
น้อย มี พระบรมเดชานุภาพ ที่จะ มี พระบรมราชโองการ สิทธิขาด ใน
ราชการทหารบก ทหารเรือ ทั้ง ปวง แล เพื่อ ได้ ทรง ครอบครอง
ทำนุบำรุง อุดหนุน การทหารบก ทหารเรือ ให้ เจริญ ยิ่ง ขึ้น เป็น
พระราชกิจพิเศษ สิทธิขาด ใน การ ฝ่าย ทหาร อีก พระเนกหนึ่ง

ข้อ ๑๖ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
มีตำแหน่ง ทรง ปฏิบัติ ใน ตำแหน่ง จอมพล สอนของพระองค์แทนพระบาท
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ได้ สิทธิขาด ทุกสิ่ง ทุกประการ ใน เวลา ที่
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ยังมี พระชนมายุ
เยาว์ อยู่ คราวใด ไม่ต้อง ให้ มี ผู้แทน ที่จะ ต้อง กระทำ ราชการ
ในตำแหน่ง นั้น

ข้อ ๑๗ ให้ ตั้ง ตำแหน่ง เจ้าพนักงาน ไทใหญ่ผู้จัด กาน ทหารบก
ทหารเรืออีก ๒ ตำแหน่ง คือ (๑) ผู้บัญชาการทหารบก
(ที่ เรียกตามภาษาอังกฤษว่า ชิฟสตาฟออฟดิยามี) เป็น ประธาน
ใน กรมทหารบก ตำแหน่ง หนึ่ง

(๒) ผู้บัญชาการทหารเรือ (ที่ เรียกตามภาษาอังกฤษว่า
ชิฟสตาฟออฟดิเนวี) เป็น ประธาน ใน กรมทหารเรือ ตำแหน่ง หนึ่ง

หน้าที่ราชการ ของ ผู้บัญชาการ ทหาร บก ทหาร เรือ นั้น จะมี แจ้ง
 ค่อ ไป ภาย หลัง

ข้อ ๑๘ ให้ เลิก ตำแหน่ง เจ้า พนักงาน ใหญ่ สี ตำแหน่ง คือ
 เจ้า พนักงาน ใหญ่ ผู้ ช่วย บัญชาการ ทหาร บก หนึ่ง เจ้า พนักงาน
 ใหญ่ ผู้บัญชาการ ยุทธภัณฑ์ หนึ่ง เจ้า พนักงาน ใหญ่ ผู้บัญชาการ
 ใช้ จำย หนึ่ง เจ้า พนักงาน ใหญ่ ผู้ ช่วย บัญชาการ ทหาร เรือ หนึ่ง
 กับ ตำแหน่ง เจ้า พนักงาน รอง ฟูๆ ตำแหน่ง ทั้ง ๔ ตำแหน่ง ตาม
 ข้อ ๓ ข้อ ๔ ใน พระราชบัญญัติ เดิม นั้น เสีย

ข้อ ๑๙ ให้ ตั้ง ตำแหน่ง ข้าราชการ ใน กรม ทหาร บก สำหรับ
 ราชการ รอง ผู้บัญชาการ ทหาร บก ค่อ ไป ตาม ลำดับ นับ ตั้งแต่
 ปลัด ทหาร บก ใหญ่ (ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า แอดยูแตนต์
 เยเนอรัล) และ ยก กระทบ ตหาร บก ใหญ่ (ที่ เรียก ตาม ภาษา
 อังกฤษ ว่า ควอ มาสเคอ เยเนอรัล) เป็น ต้น ตลอด จน ตำแหน่ง รอง
 แด ผู้ช่วย (ที่ เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า คีปติ แด แอคซีสแตนต์)
 ต่างๆ ตาม ที่ จำเป็น จะ ต้อง ใช้ ใน ศาลา กรม ทหาร บก มาก น้อย
 เท่า ได แล้ว แต่ จะ กำหนด ตาม สมควร

ข้อ ๒๐ ให้ ตั้ง ตำแหน่ง ข้าราชการ ใน กรม ทหาร เรือ สำหรับ
 ทำ ราชการ รอง ผู้บัญชาการ ทหาร เรือ ค่อ ไป ตาม ตำแหน่ง ตลอด
 จน ตำแหน่ง รอง แด ผู้ช่วย ต่างๆ ตาม แต่ ที่ จำ เป็น จะ ต้อง ใช้ ใน ศาลา
 กรม ทหาร เรือ มาก น้อย เท่า ได แล้ว แต่ จะ กำหนด ตาม สมควร

ข้อ ๒๑ ให้ตั้งตำแหน่ง เจ้า พนักงาน ผู้ น้อย ที่ จำเป็น จะ
ต้อง ใช้ ใน ศาลา ทหาร บก ทหาร เรือ แล้ว แต่ จะ กำหนด ให้ มาก น้อย
เท่า ไใด ตามสมควร

ข้อ ๒๒ ราชการ สิ่ง ไใด ที่ จะ จัด ตั้ง เป็น กรม น้อย แยกตำแหน่ง
นำ ที่ ทำ การ อยู่ ใน กรม ทหาร บก ฉะ กรม ทหาร เรือ ต่อ ไป
ประการ ไใด ก็ ดี ฉะ จะ ต้อง ตั้ง แต่ง เล็ก ถอน เปลี่ยน แปร ลง กอง
ทหาร บก ฉะ กอง ทหาร เรือ ต่อ ไป ประการ ไใด ก็ ดี ถ้า เป็น การ
สมควร แล จำเป็น จะ ต้อง มี อย่าง ไใด เท่า ไใด ให้ จัด การ ตั้ง แต่ง ขึ้น
ตาม ลำดับ แล ตำแหน่ง เจ้า พนักงาน ฉะ นาย ทหาร นั้น ก็ ให้ ตั้ง
แต่ง ขึ้น ตาม อัตรา ตำแหน่ง ที่ ไป รุด เกล้า ๑ ให้ ตั้ง ขึ้น ไว้ แล นั้น
ตาม มาก แล น้อย โดย สมควร

ข้อ ๒๓ บันดา ข้าราชการ ที่ ทำ ราชการ อยู่ ใน กรม ทหาร
บก แล ใน กรม ทหาร เรือ กั้ม ทั้ง กอง ทหาร บก แล กอง ทหาร เรือ
ทั้ง ปวง นั้น ให้ สังกัด แล มี เครื่อง ยศ เป็น ข้าราชการ ทหาร กรม
ทหาร บก เป็น ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร บก กรม ทหาร เรือ เป็น ข้าราชการ
ฝ่าย ทหาร เรือ แล ผู้ ที่ จะ รับ ราชการ อยู่ ใน กรม ทหาร
บก แล กอง ทหาร บก นั้น ต้อง เป็น ขุน นาง นาย ทหาร บก ฉะ นาย
ทหาร พล ทหาร บก ฉะ กรม ทหาร เรือ ต้อง เป็น ขุน นาง นาย ทหาร
เรือ ฉะ นาย ทหาร พล ทหาร เรือ ฉะ ทหาร บก สำหรับ เรือ เว้น
ไว้ เสีย แต่ พนักงาน ผู้ น้อย ที่ จำเป็น ต้อง ใช้ วิชา คน พล เรือ น ที่

ไม่ได้เป็น ทหาร บก แล เรือ คือ เสมียน เป็นต้น เท่านั้น

ข้อ ๒๔ บัณฑิต ผู้ที่ ได้รับ ตำแหน่ง ใน กรม ทหารบก ทหาร เรือ
แล กอง ทหาร บก ทหาร เรือ ทั้ง ปวง นั้น ให้ มี ธรรมเนียม ดื้อ น้ำ
ใน เวลา แรก เข้า รับ ราชการ ฤฯ รับ ตำแหน่ง ทุก คน

ข้อ ๒๕ จำนวน เงิน เดือน ข้าราชการ ใน กรม ทหาร บก
กรม ทหาร เรือ ซึ่ง กำหนด ไว้ ใน พระราชบัญญัติ ตั้ง กรม ยุทธนา
ธิการ เดิม ข้อ ๗ นั้น ให้ เลิก เสีย ให้ ถือ เอา อัตรา เงิน เดือน
กรม ทหาร บก แล กรม ทหาร เรือ กับ ทั้ง กรม ทหาร บก กรม ทหาร เรือ
ซึ่ง ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต
ให้ ตั้ง ไว้ แล้ว แล ซึ่ง จะ ได้ แก่ ไซ้ ต่อ ไป เป็น คราว ๆ

ข้อ ๒๖ อำนาจ แล น่าน ที่ ของ ผู้ บัญชา การ ทหาร บก นั้น ให้
มี กำหนด ดังนี้

(๑) ให้ เป็น ผู้ บังคับ บัญชา การ ทั้ง ปวง ใน กรม ทหาร บก
แล กอง ทหาร บก ทั้ง ปวง ตลอด ไป เป็น สิทธิ ชาติ ตาม พระบรมราช
โอง การ ที่ จะ โปรดเกล้าฯ สั่ง ไป เป็น ครั้ง เป็น คราว แล ตาม
ข้อ กฎหมาย สำหรับ กระทรวง ยุทธนาธิการ แล ข้อ บัง คับ สำหรับ
กรม ทหาร บก

(๒) ให้ เป็น ผู้ ดำริห์ ตรวจ ตรา การ เจริญ แล การ เลื่อม เสียด
ที่จะ เกิด ขึ้น แก่ กอง ทหาร บก แล ดำริห์ จัด การ ตั้ง แบบ ธรรมเนียม

กองทหารบก ให้เดินไปในทางที่ประกอบด้วย ความเจริญ
 เป็นเมืองน่าสิ่งใดที่สมควรจะแก้ไขเปลี่ยนแปลง ข้อบังคับ และ
 กฎหมายสำหรับรักษาการกองทหารบกประการใด ต้องจัดการไป
 ตามลำดับโดยสมควร

(๓) ให้เป็นผู้ที่จะตรวจตราจัดการฝึกซ้อม นายทหาร ทหาร
 พลทหารบก ให้ชำนาญการพิไชยสงคราม เก่าใหม่ให้เป็นประโยชน์
 แก่ราชการ ที่จะต้องใช้กำลังทหารบกที่แข็งแรงดีทุกประการ

(๔) ให้เป็นผู้ดำริห์ตั้งแต่ง เลิกถอน เปลี่ยนแปลง และ
 บำรุงรักษา กองทหารบก ให้มีมากพอเพียงสมควรกับกำลังแผ่นดิน
 ให้เป็นประโยชน์แก่ราชการที่ จะต้องใช้ทั่วไป

(๕) ให้เป็นผู้สำหรับจัดการ ตั้งแต่ง กองทหารไปรักษา
 ราชการ แลต่อสู้ป้องกัน สรรพเหตุการณ์ทั้งปวงที่ จะต้องใช้กำลัง
 ทหารบก ตั้งในราชการสามัญ แลการศึกสงครามทั้งปวงทุกอย่าง

(๖) ให้เป็นผู้กะอัตราเงิน แลสรรพสิ่งของทั้งปวงที่
 สมควร แลจำเป็นจะต้องใช้ในกองทหารบกทุกอย่าง แล้วยื่น
 หมายชี้แก่กระทรวงยุทธนาธิการ เบิกเงินไปใช้การให้เพียงพอกับ
 ประโยชน์ตามที่ชอบด้วยราชการ

(๗) ให้เป็นผู้ปลุกษาหาฤๅเสนาบดีว่า การยุทธนาธิการ ตาม
 เหตุที่ขัดข้องในการจะตั้งแต่ง กองทหารบก ฤๅเพิ่มเติมลด

หย่อน คำสั่ง ทหาร บก   ฎา สรรพการ ที่ เกี่ยว ข้อง ซึ่ง กัน แล กัน
 ใน ตำแหน่ง หน้า ที่ ทั้ง สอง ฝ่าย   ถ้า เปน การ ตก ลง กระทรวง ยุทธนา
 อธิการ ตัดสิน สั่ง การ ไป ประการ ใด   ให้ จัด การ ไป ตาม ที่ ชอบ
 ด้วย ราชการ

(๙) ให้ เปน ผู้รับ หนังสือ แล คำ สั่ง บาดทามย จาก กระทรวง
 ยุทธนา อธิการ ฎา กระทรวง อื่น กรม อื่น   ด้วย ราชการ ที่ จะ ต้อง จัด
 กอง ทหาร ต่าง ๆ   ไป ทำ ราชการ ทั้ง ปวง   แล ราชการ ต่าง ๆ ที่
 เกี่ยว ข้อง เปน หน้า ที่ ของ ตน จะ ต้อง กระทำ นั้น   แล ได้ คอย แล จัด
 การ ไป ตาม ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

(๙) ให้ เปน ผู้ นำ ความ ขึ้น กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา   แล
 เปน ผู้ รับ พระ บรม ราชโอง การ   ใน ราชการ ที่ เกี่ยว ข้อง แก่ การ
 ควบคุม จัด การ รักษา แบบ ธรรมเนียม   แล การ บังคับ บัญชา
 กอง ทหาร บก ทั้ง ปวง   แล มี หนังสือ แจ้ง ความ ไป ยัง กระทรวง
 ยุทธนา อธิการ   ฎา กระทรวง อื่น กรม อื่น ฎา ออก คำ สั่ง แก่ กอง ทหาร
 บก ให้ จัด การ   แล ทำ การ ตาม ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

(๑๐) ให้ เปน ผู้รับ ผิดรับ ชอบ ใน การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ใน หน้า ที่
 ตำแหน่ง ของ ตน ทุก ประการ

ข้อ ๑๗ อำนาจ แล หน้า ที่ ของ ผู้บัญชา การ ทหาร เว้น นั้น   ให้ มี
 กำหนด คุล้าย คลึง กัน กับ อำนาจ   แล หน้า ที่ ของ ผู้บัญชา การ

ทหารบก เปลี่ยน แต่ ราชการ ฝ่าย บก เป็น ฝ่าย เรือ เท่า นั้น

ข้อ ๒๘ ปลัด ทหาร บก ใหญ่ ใน กรม ทหาร บก นั้น มี นำ ที่ ดังนี้

(๑) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย กฎหมาย ข้อ บังคับ

กอง ทหาร บก

(๒) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ จำนวน พล ทหาร บก

(๓) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย การ ฝึก หัด ทหาร บก

(๔) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย ถ้อย ความ ใน ทหาร บก

(๕) ใน การ ทั้ง ปวง ที่ กล่าว มา นี้ ให้ เปน ผู้ รับ คำ สั่ง ของ

ผู้บัญชาการ ทหาร บก มี คำ สั่ง การ ใน กรม แล กอง ทหาร บก ฤๅ การ ที่ จะ เกี่ยว ข้อง ใน กรม อื่น ๆ ได้ ทุก ประการ

ข้อ ๒๙ ยกรบัตร ทหาร บก ใหญ่ ใน กรม ทหาร บก นั้น มี นำ ที่ ดังนี้

(๑) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ใน โรง ทหาร บก

(๒) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ บัณฑิต แล ทาง บก

(๓) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย การ รั้ง เครื่อง ราชัน

ใช้ สร้อย แล เครื่อง แต่ง ตัว ทหาร บก

(๔) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย การ รั้ง เครื่อง สัตรา

วุฒ แล เครื่อง ยุทธภัณฑ์ ทหาร บก

(๕) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย พาหนะ ของ ทหาร ที่ จะ

รั้ง ทหาร ไป มา ใน ทาง บก

(๖) ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ เสบียง อาหาร ทหาร บก

(๗๖) ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย การ รับ ส่ง ขาญชี เงิน

กอง ทหาร บก

(๗๗) ใน การ ทั้ง ปวง ที่ กล่าว มา นี้ ให้ เป็น ผู้ รับ คำ สั่ง ของ ผู้ บัญชา การ ทหาร บก มี คำ สั่ง การ ใน กรม แล กอง ทหาร บก ฤา ที่ จะ เกี่ยว ข้อง ต้อง เบิก ต่อ กรม อื่น ได้ ทุก ประการ

ข้อ ๓๐ ปลัด ทหาร เรือ ใหญ่ ใน กรม ทหาร เรือ นั้น มี หน้าที่ ดัง นี้

(๑) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ กฎ หมาย ข้อ บังคับ ทหาร เรือ

(๒) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ จำนวน ผู้ คน ใน ทหาร เรือ

(๓) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ การ ฝึก หัด ทหาร เรือ

(๔) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ เครื่อง เสบียง อาหาร แล

สรรพ วัสดุ ราว ทุอ แล เครื่อง ยุทธ ภัณฑ์ ทหาร เรือ

(๕) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ เรือ พระ ที่ นั่ง แล

เรือ รบ หลวง

(๖) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ กว รู่ เรือ แล โรง

ทหาร เรือ แล บั๊อม ชาย ทเล

(๗) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง กับ พาหนะ ที่ จะ รับ ส่ง ทหาร

ฤา ราชการ ที่ จะ มี ไป มา ใน ทาง เรือ ทั้ง ปวง

(๘) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย ถ้อย ความ ใน ทหาร เรือ

(๙) ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย การ รับ ส่ง ขาญชี เงิน

กอง ทหาร เรือ

หน้า ๑๐๕๙   ลักษณะ กระทบง ยุทธนา อธิการ   เล่ม ๓

(๑๐)   ใน การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว กล่าว มา นี้   ให้ เปน ผู้รับ คำสั่ง
ของ ผู้ บัญชา การ ทหาร เรือ มี คำ สั่ง การ ใน กรม   ฎา การ ที่ จะ เกี่ยว
ข้อง กับ กรม อื่น ๆ   ทุก ประการ

ข้อ ๓๑   เจ้าพนักงาน รอง ลง ไป ทุก ตำแหน่ง นั้น   ก็ มีหน้าที่
คล้าย กัน กับ เจ้า พนักงาน ไทใหญ่ ที่ มา แล้ว   แล ให้ เปน ผู้ช่วย
แล ผู้แทน ใน เวลา ที่ เจ้า พนักงาน ไทใหญ่ ไม่ อยู่   เปน ผู้แทน ไป ได้ ครั้ง
หนึ่ง คราว หนึ่ง   ฎา หน้า ที่ ราชการ ตำแหน่ง ไค มาก   ก็ ให้ มั่น
หน้าที่ จัด การ แยก ออก เปน ตำแหน่ง ๆ   ไป ตาม สมควร แก่ ความ
ต้อง การ   ถ้า จำ เปน จะ ต้อง มี เจ้า พนักงาน เพิ่ม เต็ม อีก เท่า ไค
ให้ เจ้า พนักงาน ที่ เปน เจ้า ของ หน้า ที่ นั้น   มี ตำแหน่ง ทำ การ รับ
ผิด รับ ชอบ ไป โดย สมควร ที่ ชอบ ด้วย ราชการ

ส่วน ที่ ๓

ว่า ด้วย หน้า ที่ ร่วม กัน

ข้อ ๓๒   เสนาบดี ว่า การ ยุทธนา อธิการ   แล ผู้ บัญชา การ
ทหารบก   แล ผู้ บัญชา การ ทหาร เรือ   กับ ทั้ง เจ้า พนักงาน ผู้ ไทใหญ่
ใน กระทบง ยุทธนา อธิการ   แล กรม ทหาร บก กรม ทหาร เรือ ซึ่ง
ได้ แยก หน้า ที่ เกี่ยว ข้อง แก่ การ ทหาร เรือ ออก เปน   ๓   กรม ดัง นี้ ก็
ต้อง ให้ ถู ว่า ราชการ ทั้ง ปวง ที่ จะ เกิด มี แก่ กรม ทั้ง   ๓   นั้น   ย่อม
เกี่ยว ข้อง อา ไครย ซึ่ง กัน แล กัน อยู่   เพราะ ฉนั้น ให้ เจ้า พนักงาน
ผู้ ไทใหญ่ มี หน้า ที่ ร่วม กัน ดัง นี้

(๑) ต้อง ปฎิบัติ ทา ฎา อุดหนุน ซึ่ง กัน แล กัน แล้ว จัด การ
ใน กรม ตาม น้่า ที่ ของ ตน ไป ให้ เรียบ ร้อย ดี แล ไม่ ให้ เปลือง เงิน
แผ่นดิน ที่ ใช้ ใน การ ทหาร ทั้ง บก แล เรือ แล ให้ เป้น แบบ แผน
อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน สำหรับ แผ่นดิน สืบ ไป

(๒) ต้อง คิด อ่าน ตรวจ ทรา ความ เสื่อม ซาม ที่ จะ มี ขึ้น ใน กอง
ทหาร บก ทหาร เรือ ตัด รอน เสีย ขย่่า ให้ มี อยู่ ได้

(๓) ต้อง พร้อ ม กัน รับ ฝึ ครบ ชอบ การ ทั้ง ปวง เป้น กรม ๆ
ส่วน ๆ ตาม น้่า ที่ ของ ตน

(๔) ต้อง คริ ตรอง การ ทั้ง ปวง ที่ ยัง ไม่ ได้ มี ใน กฎหมาย ฎา
ยัง ไม่ ได้ จัด ขึ้น ถ้า การ นั้น ควร จะ ต้อง มี ต้อง จัด ขึ้น ซึ่ง จะ
เป้น การ ดี ใน ราชการ ประการ ไค นั้น ให้ ปฎิบัติ ทา ฎา กัน แล แล้ว
ทำ ความ เหน้ ขึ้น กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา จะ ได้ ทรง พระ ราช ต้าริ ห์
การ นั้น ต่อ ไป

ข้อ ๓๓ ให้ ข้่า ราชการ ทั้ง หลาย ผู้ ที่ ได้ รับ ราชการ แล ผู้
ที่ จะ รับ ราชการ ต่อ ไป ใน กระทรวง ยุติธรรม อธิการ แล กรม
ทหาร บก กรม ทหาร เรือ แล กอง ทหาร บก กอง ทหาร เรือ ทั้ง บัง คับ
บัญญัติ คำ สั่ง ของ เจ้า พนักงาน ผู้ ใหญ่ ตาม ลำดับ ซึ่ง แจ้ง อยู่
ใน ตำแหน่ง แล น้่า ที่ ๆ กล่าว มา แล แล้ว นั้น ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ใหญ่
บัง คับ บัญชา ไม่ ประการ ไค ให้ ทำ ตาม โดย พระ ราช บัญญัติ
แล พระ บรม ราช โองการ ทุก ข้อ ทุก ประการ

ข้อ ๓๔ บันดาผู้ที่ ได้รับ ตำแหน่ง ราชการ ใน ศาลา ยุทธนา
 อธิการ แล ศาลา ทหาร บก ศาลา ทหาร เรือ ซึ่ง ไปรด เกล้า ๑ ตั้ง
 แต่ง รับ ราชการ ตามตำแหน่ง แล นำ ที่ นั้น ให้ เข้า รับ ราชการ
 ตั้ง ต้น ตั้ง แต่ วัน ที่ ๑ เมษายน รัตน โกสินทรศก ๑๐๙ นี้ เปน
 ต้น ไป แล ต่อ ไป ถ้า ไปรด เกล้า ๑ ตั้ง แต่ง ให้ ผู้ โด มี ตำแหน่ง
 เมื่อ โด ก็ ให้ เข้า รับ ราชการ ได้ ใน วัน นั้น พระราชบัญญัติ นี้ ทรง
 ตั้ง ไว้ แต่ ณ วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปน วัน
 ที่ ๑๙๑๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยาชอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรม
 พระจักรพรรดิพงษ์ อธิบดี พระคลัง มหาสมบัติ รับ พระบรม
 ราชโองการ เหนือเกล้า ๑ ทรง พระกรุณา ไปรด เกล้า ๑ ให้ประกาศ
 แก่ ไทย จีน เจ้าภาษี นาย อากร ผู้ เปนหนี้ หลวง เพราะ รับ ผูก
 ขาด ภาษี อากร ไป แล้ว มิ ได้ ส่ง เงิน เสรี ตาม งวด ให้ทราบทั่ว กัน ว่า
 อกรรมเนียม ไทย จีน เจ้าภาษี นาย อากร ผู้ เปนหนี้ หลวง นั้น ทรง
 พระกรุณา ไปรด เกล้า ๑ ให้ตัด ขาญชี เงิน ภาษี อากร ค้าง เก่า ก่อน
 ตั้ง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ให้กรมพระตำรวจ เปน ผู้ เวงแผนก ๑
 แล เงิน ภาษี อากร ที่ ค้าง ตั้งแต่ ตั้ง หอรัษฎากรพิพัฒน์ มา แล้ว
 จน ถึง จำนวนนี้ จอ อัฐศก จุล ศักราช ๑๒๔๘ นั้นเจ้าจำนวน

แล เจ้าพนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ เปน ผู้ รุ่ง อีก แผนก ๑ วิธี ที่
 รุ่ง นั้น ทา ตัว ไทย จีน ผู้ เปน หนี้ หลวง มา รุ่ง ให้ ส่ง ผัน ผ่อน
 ตาม สมควร บาง ที่ ให้ ผู้ เปน หนี้ หลวง ส่ง สิ่ง ของ ต่าง ๆ
 จ่าย ราชการ แล้ว ทัก เงิน หนี้ หลวง ให้ บาง ที่ เกณฑ์ แรง ให้
 เจ้า ภาษี ทำการ โยธา เช่น ชุด สระ ประ ทุมวัน เปน ต้น แล้ว
 ทัก เงิน หลวง ให้ เปน ค่า แรง ครั้น ปี กุณ นพศก จุลศักราช ๑๒๔๘
 ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ ให้ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา
 สมบัติ จัดการ ภาษี อากร กวด ชัน แขง แรง เต็ม ตาม พระราช
 บัญญัติ มิ ให้ เงิน ค้าง ค้าง ได้ แล เงิน ค้าง เก่า กะ รุ่ง ให้ ส่ง
 ร้อย ละ ๕ แต่ เงิน ค้าง ใน จำนวน ปี จอ กฐศก นั้น กะ บัน เปน กวด
 ให้ ส่ง ให้ เสร็จ ครั้น ใน ปี ชวด สัมฤทธิศก กะ รุ่ง ให้ ส่ง
 ร้อย ละ ๕ ทุก ราย ใน รัตน โกสินทรศก ๑๐๘ จัดการ รุ่ง
 เงิน หลวง ใหม่ คือ ทา ตัว ไทย จีน เจ้า ภาษี นาย อากร ผู้ เปน หนี้ หลวง
 มา ทำ ผัด กะ ให้ ส่ง หนี้ หลวง ใน ๖ ปี ให้ เสร็จ แล คง ใช้ แบบ นี้ ต่อ
 มา บัด นี้ เงิน ภาษี อากร ผูก ขาด ไม่ได้ ติด ค้าง มา ๔ จำนวน
 ปี เข้า นี้ แล้ว พวก เจ้า ภาษี นาย อากร ซึ่ง เปน คน ดี แต่ เปน
 หนี้ หลวง มา แต่ ก่อน นั้น ก็ เปน เพราะ เหน ผู้ อื่น ออก อูบาย เขา
 เงิน หลวง ไว้ ใช้ ได้ ก็ ทำ อย่าง บ้าง มิ ให้ เสีย เปรียบ กัน ครั้น
 เจ้า พนักงาน กะ รุ่ง ก็ ได้ ส่ง เงิน เสร็จ ตาม กะ แล ใน สมัย นี้
 ผู้ ที่ เปน หนี้ หลวง จะ มา รับ ทำ ภาษี อากร ใหม่ ย่อม เปน ที่ รัง

เกี่ยวแก่เจ้าพนักงาน   ทำให้ความเชื่อ ถือ หนี้ ของ เจ้า ภาษี
 นาย อากร ผู้ นั้น เดว ทราม คำ ไป   ทั้ง พวก ไทย พวก จีน เจ้า ภาษี
 นาย อากร ใหม่ ๆ   ซึ่ง ไม่ ได้ เป็น หนี้ หลวง ทำ กัน หนี้ ปรุระ ฆมาท
 ผู้ เป็น หนี้ หลวง   เสีย แต้ ไม้ เสีย หนี้ กัน อยู่ เสมอ   พวก ไทย ทวก
 จีน เจ้า ภาษี นาย อากร ผู้ เป็น หนี้ หลวง   ซึ่ง เป็น คน ดี มี ทุน รอน
 พอ จะ ใช้ ให้ เสรี จ ได้   แต่ ได้ ส่ง เงิน เสรี จ ตาม กะ แล วั   ครั้น
 เจ้า พนักงาน จะ เร่ง รัท เขา แก่ ผู้ มี กำ ลัง   ให้ มาก ขึ้น ไป กว่า
 ส่วน กะ   ก็ เป็น การ ไม่ เสมอ กัน กับ ผู้ อื่น   ครั้น ตัว เจ้า ภาษี
 นาย อากร ผู้ นั้น   จะ ส่ง เงิน เกิน กะ มาก กว่า ผู้ อื่น   ก็ เป็น การ
 เสีย เปรียบ กัน ไป   ครั้น เจ้า พนักงาน จะ กะ ให้ มาก ขึ้น   ผู้ มี กำ ลัง
 น้อย ก็ จะ เคียด ร้อน   เพราะ หา เงิน ส่ง ไม่ ทัน กำหนด   เพราะ
 เหตุ นี้ ผู้ มี กำ ลัง พอ จะ ใช้ หนี้ หลวง เสรี จ ได้   เพื่อ จะ มี หน้า ตา แล
 ชื่อ เลียง ดี   สม เป็น ที่ เชื่อ ถือ ของ เจ้า พนักงาน   จึง ยัง ไม่ ค่อย
 เป็ด ้อง ตัว ไป ได้   หนึ่ง เงิน ใน แผ่น ดิน ซึ่ง ได้ รับ ใน ปี หนึ่ง   ก็ พอ
 จำ รว ราชการ แผ่น ดิน ใน ปี นั้น ๆ   ตาม ราย ปรุระ ฆมาท   แต่ บ้าน เมือง
 เจริญ รุ่ง เรือง ยิ่ง ขึ้น   การ ค้ำ ขาย ก็ ไพร บุ ลย์ ขึ้น   สมควร ที่ จะ
 จัด การ ก่อ รัสร้าง บำรุง พระ นคร ให้ หมด จดง ดง าม   แต่ มี หน ทาง
 ไป มา ทั้ง ทาง บก ทาง น้ำ กว้าง ขวาง ออก ไป   แต่ ไม่ ควร ที่ จะ ถอน
 เงิน แผ่น ดิน ซึ่ง ปรุระ ฆมาท ไว้   สำหรับ จำ รว ราชการ นั้น ๆ   มา เพิ่ม
 ใน ราย ก่อ รัสร้าง อย่าง เดียว   แต่ ไม่ ควร จะ หยุท การ ก่อ รัสร้าง

ด้วย อาศัยเหตุ ทั้ง ปวง นี้ จึง มี พระบรมราชโอง การ ดำรัส
 เหนือเกล้าฯ ๑ สั่ง ว่า บัดนี้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ให้
 กรมโยธาธิการ จัด สร้าง ถนนสายใหม่ ขึ้น ไป ทางสามเสน จะต้อง
 ใช้เงิน การ ก่อสร้างถนน สายนี้ ไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐ ชั่ง ถ้า
 ไทย จีน เจ้าภาษี นาย อากรผู้ใด ซึ่ง เปน หนี้เงิน ภาษี อากร รับ
 ผูก ขาดไป มิได้ส่ง เสริม ตาม กวตบปี ตั้งแต่ ต้น มา จน บั จอฮู้ชุก
 จุลศักราช ๑๒๔๘ นั้น แล ได้ส่ง เงิน ตาม เจ้าพนักงาน กระเร่ง
 แล้ว มีใจ สม่ก จะใคร่ ส่ง เงิน อีก เดิม กะเท่าใด ให้ เจ้า พนักงาน
 พระคลัง มหาสม บัด ลดให้ ร้อย ละ ๑๕ คือ ส่ง เงิน แปรดลียบ
 ห้าชั่ง คิด เปนเหมือน ได้ส่ง เงิน ร้อย ชั่ง ที่เดียว ถ้าไทย จีน
 เจ้า ภาษี นาย อากร ผู้ เปน หนี้ หลวง ดัง กล่าว แล้ว ข้างต้น นั้น
 อยาก จะหา ชื่อ เลี้ยง มี หน้าตา เปน ที่ เชื้อ ถือ ของ เจ้า พนักงาน
 พระคลัง มหา สมบัติ คิด จะล้าง ครัว ใช้ หนี้ หลวง ให้ เสริมสิ้น เชิง
 แล้ว ให้ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ ลด เงิน ให้ ร้อย ละ ๓๐ คือ
 ส่ง เงิน แต่ เจ็ดลียบชั่ง เหมือน ส่ง ร้อย ชั่ง แต่ การ ที่ลดให้ดัง นี้
 ไม่ เปน การ เสมอไป จะลดให้ แต่ เฉพาะ ใน เงิน ๒๕๐๐ ชั่ง ซึ่ง
 จะใช้ ราชการ ครั้ง นี้ เท่านั้น ถ้าไทย จีน เจ้า ภาษี นาย อากร ผู้ ซึ่ง
 เปน หนี้ หลวง ผู้ใด ได้นำ เงิน มา ใช้ ครบ จำนวน ๒๕๐๐ ชั่ง
 แล้ว ไทย จีน เจ้า ภาษี ซึ่ง เปน หนี้ หลวง อื่น ๆ จะนำ เงิน มา ส่ง ที่
 หลัง ห้าม มิให้ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ ลด ให้ เปน อันขาด

ประกาศ มาแต่หอ รัชฎาการพิพัฒน์ วันที่ ๒๕ มิถุนายน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘๘ เป็นวันที่ ๗๘๑๗ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศเรียกชื่อข้าหลวงประจำหัวเมือง ๔ เมือง
ด้วย ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการ ไปเป็น ตำแหน่ง
ตำแหน่ง ข้าหลวง ประจำ อยู่ ใน หัว เมือง ๔ เมือง คือ เมือง นคร
จำ ปาศักดิ์ เมือง อุบล ราชธานี เมืองหนองคาย เมืองนครราชสีมา
นั้น คำ ที่ ใช้ เรียก กัน ใน ตำแหน่ง ข้าหลวง ยัง ไม่มี ผู้
ทราบ ทัว ไป เป็น หลักฐาน เหมือน เมืองนคร เชียง ใหม่ ซึ่ง ใช้ ว่า
ข้าหลวง ประจำเมืองลาว ๕ หัวเมือง ณเมือง นคร เชียง ใหม่
จึง โปรดเกล้าฯ ให้ ได้ เรียก ตำแหน่ง ข้าหลวง ทั้ง ๔ เมือง นั้น
ตั้ง นี้ พระยามหาอำมาตยาธิบดี พระพิศณุเทพ ข้าหลวง เมือง
นครจำปาศักดิ์ ให้เรียก ว่า ข้าหลวง ประจำ หัวเมือง ลาว ฝ่าย ด้วน
ออก พระยาราชเสนา พระภักดีณรงค์ ข้าหลวง เมือง อุบล
ราชธานี ให้เรียก ว่า ข้าหลวง ประจำ หัวเมือง ลาว ฝ่าย ด้วนออก
เฉียง เหนือ พระยาสุริยเดช ปลัดข้าหลวง เมือง หนองคาย ให้
เรียก ว่า ข้าหลวง ประจำ หัวเมือง ลาว ฝ่าย เหนือ พระพิเรนทรเทพ
ข้าหลวง เมือง นคร ราชสีมา ให้เรียก ว่า ข้าหลวง ประจำ หัวเมือง
ลาว กลาง

ประกาศให้บุตรข้าราชการ

เข้ารับราชการตามออฟฟิศต่าง ๆ

๐ มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ ประกาศ แก่ ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้ง ปวง ให้ทราบทั่วกันว่า ทรง พระราชดำริถึง ราช
 การ ทั้ง ปวง ใน ตำแหน่ง ต่าง ๆ ซึ่งมี อยู่ ทุกวัน นี้ เห็น ว่า เป็นการหยาก
 ละเอียด ลออ แล มา กิ่ง ขึ้น กว่า แต่ ก่อน หลาย เท่า หลาย ส่วน ข้าราชการ
 ผู้ซึ่ง มีอายุ มาก ๆ แล เคย รับราชการ มา ชำ นาน ก็ย่อม
 จะเห็น ปรากฏ แก่ใจ อยู่ทั่ว กัน ว่าราชการ เดียว นี้ ไม่ เหมือน แต่ ก่อน
 ต้อง ทำ ด้วย ความ รู้ แล ความ เพียร อุสาหจริง ๆ จึง จะทำการ ใน นาน ที่
 ของ ตัว ให้ สำเร็จ ตลอด ไป ได้ ได้ทรงทราบ ว่าแต่ ก่อน ๆ มา
 บุตร ข้าราชการ ตั้ง แต่ เสนาย ตี ลง ไป จน ชุน นาง ผู้น้อย แล พลเรือน
 ย่อม พามา ฝากฝัง ให้ทำการ เป็น เสมียน อยู่ ใน ศาลา เวร มหาศ ไทย
 บ้าง กระลาโหม บ้าง กรมอื่น ๆ บ้าง นักเรียน พวก นั้น ก็ไม่
 ได้รับ เงิน เดือน ผล ประโยชน์ อัน ใด ยิ่ง กว่า เสมียน สามัญ
 ที่ ได้ ค่า ธรรมเนียม เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ ยังมี ผู้ อุสาหมา ร่ำเรียน ฝึก
 ฝน ทำการ อยู่ มาก ๆ จน ทำการ อยู่ นาน ก็ เป็น ชุน หลวง พระ ใน
 กรม นั้น ขึ้น จน ภายหลัง ถึง ได้ พานทอง ก็มี โดย มาก เพราะ
 เหตุ ว่า ผู้อื่น ซึ่ง มิ ได้ เข้า ไป เรียน ราชการ อยู่ ใน กรม ต่าง ๆ เช่น
 นั้น ไม่ คำน เคย ใน ทาง ราชการ ถึง โดย ว่า จะ ได้รับ ตำแหน่ง
 ยศ ใน กรม ใด เข้า ไป ทำ ราชการ ใน กรม นั้น ก็ เอง ะงะ ไป ผู้คน

หน้า ๑๐๒๗   ลักษณะ บุตร ข้าราชการ ผักกั๊ด ราชการ   เล่ม ๓

ที่อยู่ประจำกรมมานาน ๆ ไม่ได้   แต่ราชการแต่ก่อนซึ่งยังมี
น้อย   แลไม่เป็นอย่างยากลำบากเหมือนอย่างทุกวันนี้   คนที่
ไม่เคยไปผักกั๊ดในกรมต่าง ๆ   ยังรู้คนที่เคยผักกั๊ดมาแล้ว
ไม่ได้   ก็ราชการทุกวันนี้ยังเป็นการยากลำบากยิ่งกว่าแต่ก่อนแต่
ก่อน   ไทน์เลยผู้ซึ่งได้ผักกั๊ดในทางราชการจะเข้ารับราชการ
ได้ง่าย ๆ   เล่า   ได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าทุกวันนี้
บุตรข้าราชการที่หนุ่ม ๆ   ไม่ใคร่มีผู้ใดผักกั๊ดรับราชการในกรม
ต่าง ๆ   เหมือนอย่างแต่ก่อน   เป็นแต่อยู่เปล่า ๆ   เล่นการต่าง ๆ
อันไม่เป็นประโยชน์   ผู้ซึ่งทำการในออฟฟิศกรมต่าง ๆ   ก็มัก
จะเป็นแต่คนพลเรือน   ซึ่งอยู่ข้างจะขัดสนจึงเข้ามารับเงินเดือนเป็น
เสียมยกรทำการคนพวกนั้นทำการในออฟฟิศนาน ๆ   ก็รู้ว่าราชการ
มากขึ้น   อธิบดีในกรมนั้นก็ต้องมีความเมตตาหย่อนตามคุณ
วิชา   เมื่อตำแหน่งราชการในกรมว่างลง   จะเลือกหาผู้ใดรับ
ราชการในตำแหน่งนั้น   ก็คงต้องเลือกเอาผู้ที่เห็นว่า จะใช้
ราชการได้เป็นที่ตั้ง   บุตรข้าราชการซึ่งมิได้เคยทำราชการอันใด
อยู่เปล่า ๆ   จะมาเป็นคู่เลือกกับคนซึ่งมิได้เป็นบุตรข้าราชการ
ที่เคยทำการเห็นฝีมือลายมือมาแล้ว   ก็คงต้องเสียเปรียบ
กันอยู่รำไป   จึงทรงพระราชวิตกว่า   ถ้าการเป็นอยู่เช่นนี้
เสมอไป   ไทน์เลยบุตรข้าราชการ   ซึ่งมีตระกูลเทือกเถา
เหล่ากอเป็นขุนนางมาหลายชั่ว   จะได้รับราชการในตำแหน่ง

ต่อไป ได้เล่า   คน ทั้ง ปวง บาง หมู่ บาง เหล่า ๆ บางคน ก็ จะคิด เหน
 ว่าไม่ทรง พระกรุณา โปรด ชุบ เลียง บุตร หลาน ข้ำ ราชการ   ซึ่ง มี
 ตระกูล สืบ มา แต่ก่อน เสีย แล้ว   จะทรง ยกย่อง แต่ผู้ ซึ่ง ไม่มี
 ที่ โทมณ์ดี เสียใจ ใน ตระกูล ข้ำ ราชการ เก่า ๆ   จึงโปรดเกล้า ฯ
 ให้ ประกาศ เตือน สติ ข้ำ ราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย   ซึ่ง มี บุตร หลาน
 ควร จะรับ ราชการ ได้มา ใน ครั้ง นี้ ให้ทราบ ว่า   มี พระราชประ
 สงค์ อัน ยิ่ง ใหญ่ที่ จะ ให้บุตร ข้ำ ราชการ   ซึ่ง ได้มี ตระกูล เปน
 ขุนนาง สืบมา แต่ ก่อน ได้รับ ราชการ ตาม กรม   ซึ่ง บิดา ได้เคย รับ
 ราชการ ๆ ตำแหน่ง ใหญ่ยิ่ง กว่า ชั้น นั้น ขึ้น ไป   ยิ่ง กว่า ที่ จะ ให้ผู้
 ซึ่ง ไม่มี ตระกูล เข้ารับ ราชการ   แต่ ถ้าผู้ซึ่ง มี ตระกูล ไม่มี ความ
 รู้ แล ไม่มี บัญญา สามารถ ที่ จะรับ ราชการ ใน ตำแหน่ง นั้นได้   ถ้า จะ
 ทรง ยก ย่อง ให้ มียศ คักดิ์ชั้น ให้รับ ราชการ   ในตำแหน่ง นั้น
 ราชการ จะชุดโซม เสื่อม เสีย ไป   ๆ ไม่สำเร็จ ตลอดไป ได้ก็ ไม่
 ทรง สามารถ ที่ จะละ ให้ ราชการ เสียได้   ต้อง ถือ เอา ราชการ เปน
 ประมาณ   ถึง ว่าผู้ ที่ มี ตระกูลต่ำ แต่ รอบ รู้ใน ราชการ ก็ต้อง ทรง
 พระกรุณา ชุบ เลียง ตาม คุณ วิชา ของ ผู้นั้น   การ เปน อยู่ เช่น นี้
 ขอให้ ข้ำ ราชการ ทั้ง ปวง   ผู้ใหญ่ผู้น้อย จึง ได้ พิเคราะห์ ไคร่ ครวญ
 ดู ใน ราชการ เดียว นี้กับ แต่ ก่อน ว่า   ยากง่ายมาก น้อย กว่า กัน
 ประการใด   แล้วแล คิด ดู ตาม เนื้อ ความ ซึ่ง ได้กล่าว มาแล้ว

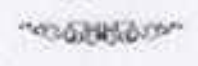
ข้าง ต้น ให้เห็น ว่า เปน การ จำ เปน ฤาไม่ ซึ่ง จะต้อง ให้ บุตร
 หลาน ผักหัด ครอบ รัว ใน ครอบวน ราชการ แล้ว จึง จะ ทำ ราชการ ได้
 แล ให้เห็น ว่า การ ซึ่ง จะ ทรง พระกรุณา ชุบ เลี้ยง ข้ำ ราชการ เปน
 การ จำ เปน ที่ จะต้อง เลือก หา ผู้ ซึ่ง มี คุณวิชา แล ผู้ ซึ่ง มี ความ
 เพียร ด้วย ฤา ไม่ เมื่อ คิด เห็น ว่า เปน การ จำ เปน ที่ บุตร หลาน
 ควร จะ ต้อง รัว ครอบวน ราชการ ก่อน ที่ จะ ด้ รับ ตำแหน่ง เปน
 เช่น นั้น ก็ ควร ที่ จะ คิด อ่าน ผักสอน บุตร ของ ตัว เอง ให้ มี วิชา
 ใน ครอบวนราชการ ฤา จะ ให้ ไป ทำการ ใน ออฟฟิศ หนึ่ง ออฟฟิศ ใด
 ที่ มี ราชการ ซึ่ง จะ เปน ทาง ความรู้ ของ บุตร ได้ เหมือน อย่าง บุตร
 เสนาบดี บุตร ข้ำ ราชการ ซึ่ง ด้ มา ผักหัด ทาง ราชการ อยู่ใน
 ศาลา ลูก ชุน อย่าง ด้ ก่อน ไม่ ควร เลย ที่ จะ ถือ ยศ ศักดิ์ ว่า เปน
 บุตร ชุนนาง ผู้ ใหญ่ แล้ว ไม่ ควร จะ เปน เสมียน เลว ๆ ฤา มี ทรัพย์
 สมบัติ พอ กิน แล้ว ไม่ ควร จะ มาหาผล ประ โยชน์ เงิน เดือน ใน ที่
 เสมียน ซึ่ง เปน เดือน ละ เล็ก น้อย แล ไม่ ควร จะ คิด เห็น เลย ว่า ด้ ยว นี้
 ชาติ ตระกูล ไม่ นับ กัน แล้ว หนอ ถ้า คิด เช่น นั้น ก็ เปน การ ผิด ไป
 ถ้า ผู้ ใด มี ชาติ ตระกูล ด้ อยู่ ไป ทำราชการ ใน ออฟฟิศ ใด ออฟฟิศ
 หนึ่ง เข้า ทำการ พร้อม กัน แล ทำการ ด้ เสมอ กัน กับ ผู้
 ซึ่ง ไม่ มี ตระกูล ผู้ ซึ่ง มี ตระกูล คง ด้ ยกย่อง ยศ ศักดิ์ ก่อน ผู้
 ซึ่ง ไม่ มี ตระกูล เพราะ ตระกูล เปน เหมือน หนึ่ง ประกัน ตัว อยู่
 อีก ชั้น หนึ่ง ความจริง เปน อยู่ ดังนี้ แต่ ซึ่ง จะ เอา ตระกูล อย่าง

หนังสือพิมพ์สยามสาร

เดียว ไม่ อาใครย คุณวิชา ด้วย นั้น   อย่าง ว่า แต่การ ทุก วัน นี้ เลย
ถึง แต่ ก่อน ก็ น้อย ตัว   ที่ จะ ได้ มี ยศศักดิ์ ไทใหญ่ โต ไป แต่ ชั่ว ตระกูล
ฝ่าย เดียว ได้

การ ซึ่ง ตก เื่อน มา นี้   ก็ ทรง พระราช วิ ตก อยู่ ว่า จะ ไม่ ลู่
มี ผล ชัน ไค นัก   ยัง ทรง พระราชดำริห์ ที่ จะหา ทาง อื่น แก่ ไช
ต่อไป อีก อยู่   แต่ ซึ่ง ประกาศ มา ดัง นี้ เมื่อ ว่า ข้าราชการ ผู้ ไทใหญ่
ซึ่ง ได้ รับ ราชการ มา นาน   ได้ พัง กระแส พระราชดำริ หเช่น นี้ จะ
รุดถึง การ แยก อย่าง แต่ เก่าก่อน ชัน มา ได้   ฤา ข้าราชการ
ใหม่ ๆ   ซึ่ง ไม่ รู้ การ เก่า ว่า เปน อย่างไร ได้ทราบ ความ ตาม ธรรมเนียม
เก่า เช่น นี้   จะคิด อ่าน จัด การให้บุตรหลาน ของ ตัว ได้ ผัก ฝน
ใน ทาง ราชการ ชัน   ก็ จะ เปน ประโยชน์ ใน ทาง ราชการ แล
เปน ประโยชน์ ใน ทาง วงษ ตระกูล   ที่ จะ ได้ มี ชื่อ เสียง ยศศักดิ์ สืบ ไป
ขอ ให้ ท่าน ทั้ง ปวง ทราบ เกิด   ว่า มี พระราช ประสงค์ จะ ใคร่ ได้
ข้าราชการ ซึ่ง สมควร จะรับ ราชการ ใน เวลา นี้ อีก มาก   ด้วย
ราชการ ทั้ง ปวง มาก กว่า ตัว ผู้ ที่ จะทำ   ถึง ว่า มี ตระกูล ก็ ดี ไม่
มี ตระกูล ก็ ดี ถ้า สติ ปัญญา วิชา ความ รู้ สมควร แล   ก็ จะทรง
ชุบเลี้ยง ให้รับ ราชการ ทั้ง น้า   ไม่ เลือกว่า เจ้า ฤา ขุนนาง ฤา พล
เรือนพวกหนึ่ง พวกใด เลย   แต่ ถ้า เปน คน มี ตระกูล เทือกเถาเหล่า
กอ   ก็ ยิ่ง ทรง ยินดี มาก ชัน

ประกาศ มา ณ วันที่ ๒๖ เดือน สิงหาคม   รัตนโกสินทรศก

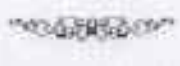

๑๐๓๒ เป็นวันที่ ๗๕๕๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องรับหนังสือตามกรมต่าง ๆ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ บรรดาพระ
 บรมวงษา นุวงศ์ แด่ ข้าราชการ บรรดา ซึ่งได้รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง
 ต่าง ๆ ให้ทราบทั่วกัน ว่า ทุกวันนี้ ราชการ ทั้ง ปรัง ไซ้
 หนังสือโดย มาก กรมหนึ่ง มีราชการ มีหนังสือ ไป ถึง กรม อื่น ๆ
 กรมที่ ได้รับ หนังสือ นั้น มีราชการ อื่น ๆ เสีย ไม่ได้ เบ็ด ผนึก ดู บ้าง
 ฎา เบ็ด ผนึก อ่าน แล้ว ก็ เก็บ ทิ้ง ลืม ไว้ เสีย บ้าง กรมที่มี หนังสือ
 ไป ก็ ถือ ว่า การ นั้น ไม่ได้ ติด ค้าง อยู่ใน กรม ตัว เพิกเฉย
 เสีย ไม่ ตก เตือน หนังสือ เป็น แต่ กระดาษ ก็ ไม่มี ถ้อย คำ ที่ จะ ตก
 เตือน ได้ ต้อง ทิ้ง อยู่ใน ตู้ ฎา ใน โต๊ะ ข้อ ราชการ แล ข้อ ความ ก็
 ค้าง ซ้ำ จน ไป สดุด อัน ไต ชั้น จึง ได้ รื้อ ค้น หนังสือ เก่า มาดู การ
 จึง ได้ ค้าง ค้าง อยู่ มาก แต่นี้ ต่อ ไป ถ้า กรม ไต มี หนังสือ ถึง กรม
 หนึ่ง ให้ กรม ที่ ได้รับ นั้น มี ตัว ไบ รับ ส่ง ให้ ผู้ถือ หนังสือ ฎา
 เข้า ของ ไบร สนิย์ ไป ให้ ถึง กรม ที่มี หนังสือ มา ใน วันที่ ได้รับ
 หนังสือ นั้น อย่า ให้ ทิ้ง ไว้ หลาย วัน จึง ค่อย ส่ง ไบ รับ ส่วน
 ข้อ ความ ใน หนังสือ นั้น ถ้า เป็น การ ที่ จะ ตอบ แล้ว ได้ โดย ง่าย
 ให้ เร่ง ตอบ อย่า ให้ เกิน วันที่ ๗ ตั้งแต่ ได้รับ หนังสือ ไป ถ้า จะ
 ตอบ ข้อ ความ ใน หนังสือ นั้น ยัง ไม่ได้ ต้อง มี หนังสือ ชี้แจง

เหตุซึ่ง จะ ตอบ ยัง ไม่ ได้นั้น   ไป ยัง กรม ที่มี หนังสือ มา   อย่า
ให้เกิน วัน ที่ ๗ ทั้ง แต่ ได้รับ หนังสือ   แล ใน หนังสือ ตอบ นั้น
ให้มี กำหนดว่า   จะ ตอบ ใน ๒๕ วัน ๒๐ วัน ฤๅ เดือน หนึ่ง   ตาม
แต่การ ที่ ชัด ช้อง จะ ต้อง รอ ไป   ส่วน กรม ที่มี หนังสือ มา นั้น
ถ้า ไม่ ได้รับ ตัว ตอบ รับ หนังสือ   ให้ มี หนังสือ เช่น ขยับ ก่อน
อีก ขยับ หนึ่ง   ฤๅ มี หนังสือ สอบ ถาม ว่า ได้รับ ฤๅ ไม่   ถ้า ได้
รับ ตัว รับ หนังสือ   ฤๅ ได้รับ หนังสือ ตอบ ทราบ ความ ว่า หนังสือ
นั้น ถึง แล้ว   แต่ ยัง ไม่ ได้รับ หนังสือ ตอบ ใน ข้อ ความ   ซึ่ง มี
หนังสือ ไป จน ถึง วัน ที่ เจ็ด ให้ หนังสือ เดือน   ถ้า ได้รับ หนังสือ ผิด มี
กำหนด ถึง กำหนด ผิด ไม่ ได้รับ หนังสือ   ก็ ให้ มี หนังสือ เดือน ใน
วัน เดียว   ตั้ง แต่ พัน กำหนด นัด นั้น   อย่า ให้ ทอด ทิ้ง หนังสือ ให้
ไป ตก ค้าง อยู่ใน ออฟฟิศ อื่น เกิน กำหนด เป็น อัน ขาด   อีก ประ
การ หนึ่ง   ถ้า หนังสือ ที่มี ไป ถึง ออฟฟิศ ไต่ ไม่ ว่า การ เรื่อง ไต่ บัญคา
หนังสือ ที่ ได้ มี ไป ถึง ออฟฟิศ นั้น แต่ ก่อน ๆ   ซึ่ง ยัง ค้าง อยู่ มาก
น้อย ก็ ขยับ ให้ จัด บัญชี แผ่น หนึ่ง ต่าง หาก   สอด ไป ใน ของ
หนังสือ ที่ จะ มี ไป ใหม่ นั้น ด้วย ทุก ขยับ   ถ้า เรื่อง ไต่ เป็น การ
ร้อน   ก็ ให้ จัด ทาย เต็ม ลง ใน บัญชี   ว่า การ เรื่อง นี้ เป็น การ
ร้อน ถ้า ลียบ ไป ภาย หน้า   มี ข้อ ความ อัน ไต่ ซึ่ง ชัด ทอด กัน   ว่า
ค้าง อยู่ ที่ ออฟฟิศ ไต่ ออฟฟิศ นี้   จะ ให้ ตรวจ สอบ หนังสือ ที่

ดักเตือน กัน ทั้ง ปวง นี้ ถ้า กรม ไต ไม่ได้ ทำ ตาม หมาย ประ กาศ
 ฉบับ นี้ จะ ให้ ปรึบ โทม เถมิต อธิบตี ใน กรม ที่ ทำ ผิด นั้น ตาม
 คำ แห่ง บัน ดา ศักดิ์ อธิบตี เปน พิ โนย หลวง ถึง ราชการ ที่ เกี่ยว
 ข้อง ใน ออฟฟิศ หลวง ใน พระ บรม มหาราชวัง ก็ ให้ ออฟฟิศ ทั้ง
 ปวง ประพฤติ ดัง หมาย ประ กาศ นี้ ประ กาศ มา ณ วันที่ ๓ กันยายน
 รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘๔ เปน วันที่ ๗๘๖๗ ใน รัชกาล บั ตย ุ บัน นี้

ประกาศเรื่องโรงทาน

ด้วยพระ เจ้า น้อย ยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม รัับพระ
 บรมราชโองการ ไล่เกล้า ฯ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ประ
 กาศ แก่ ชน ทั้งปวง บันดา ซึ่ง อยู่ใน จังหวัด พระบรมราชวัง ที่ได้
 ไป สมา ทาน บัญ จาง คิ กะคิด แล อุโบสถคิด แล พัง พระ ธรรมเทศนา
 ที่ศาลาโรงทาน แล ผู้ที่ ด้ รัับ พระราชทาน อาหาร เวลาค่ำเช้า
 ทุก ๆ เวลา ที่โรงทาน ให้ทราบ ทัวกัน ว่า ด้วย โรงทาน นี้ พระ
 บาท สมเด็จ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย ได้ ทรง ทรง ขึ้น ไว้ ให้มี
เจ้าพนักงาน จัดอาหาร แล สำรับ คาวหวาน เลี้ยงพระสงฆ์ สามเณร
แลข้าราชการ ที่ มา นอน ประจำ ของ ใน พระ บรม มหาราชวัง กับ
ทั้ง บวริ จาก พระ ราชทรัพย์ แจก คน ชราพิการ แล มี พระ ธรรม
เทศนา แล สอน หนังสือ วิชา ต่าง ๆ โดยพระ บรมราช ประสงฆ์
 จะ ให้ เปน หิตานุ หิต ประโยชน แก่ ปวงชน ทั้งหลาย ใน อธิ โลกย์ แล ประ

โดยยี่ จึ่ง ได้ทรง ตั้ง ขึ้น ไว้การ ก็ ได้ตลอด มา จน ทุก วัน นี้ มา
 บัดนี้ เก่ง โรงทาน ข้างลุดทรุด ไทรม ไป เป็นอัน มาก เสด็จ พระ
 ราชดำเนิน ไป ทอดพระเนตร เป็น ที่ ทรง สั่ง เวชพระราชฤไทย
 ครั้น จะ ให้ซ่อม ขึ้นตั้ง เก่า ก็ จะ ต้อง บริจากพระราชทรัพย์มาก
 เพราะ ว่า เก่ง โรงทาน นั้น ประกอบ ไป ด้วย ฝีมือ ช่าง ทำ โดย ปรานิต
 ทุก อย่าง ประการ หนึ่ง ได้ทรง พระกรุณา ให้ตั้ง โรงพยาบาล
 รักษา คน บ้าย ไข้ แล โรงเรียน สั่ง สอน หนังสือ เป็น วิชาการ แก่ชน
 ทั้ง ปวง ก็ ได้จัด ไป หลาย แห่ง หลาย ตำบล แล้ว พระราช
 ทรัพย์ ที่ จะ ซ่อม โรงทาน ขึ้น ให้ ดี ขึ้น ตั้ง เก่า จะ ต้อง ออก มาก ก็
 ไม่เป็น ประโยชน์ แก่ชน ทั้ง ปวง เหมือน โรงเรียน แล โรงพยาบาล
 เพราะ การ เรียน หนังสือ ที่ โรงทาน ก็ ยก ไปเรียน ตาม โรงต่าง ๆ แล้ว
 ยัง คง อยู่แต่ เลี้ยง พระสงฆ์ กับ มี พระ อรรคมเตศนา แล เลี้ยง ข้า
 ราชการ ที่ ประ จำ ของ เท่า นั้น อนึ่ง เทศนา ซึ่ง มี ที่ โรงทาน มา
 นั้น ทรง พระราชดำริ ว่า เป็น ที่ ลำบาก ใจ ของ พระสงฆ์ สามเณร
 ที่ มา เทศนา เพราะ เป็น การ ในพระบรมมหาราชวัง ไป มา ยาก
 จึ่ง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ยก เทศนา ไป มี ที่ วัด มหา
 ธาตุ พระสงฆ์ สามเณร จะ ไป มา ก็ง่าย ด้วย เป็น การ ใน พระอาราม
 อยู่แล้ว การ พระราชกุศล ซึ่ง มี ใน น้ําที่ ของ โรงทาน ก็ คง
 โปรด พระราชทาน ตาม เดิม มิ ได้ ยก พร้อง ให้ชน ทั้งปวง ที่
 ได้ ไป พัง พระ อรรคมเตศนา แล สมาทาน บัญจาง คิกะคิด แล ชุโบ

นำ ๑๐๗๕ ลักษณะ เงินค่าตราตั้งเจ้าภาษีนายอากร เล่ม ๓
สถล คิล ไป ที่ วัด มหา ธาตุ ยั้ง ข้า ราชการ ที่ ได้เคย รับ พระราช
ทาน อาหาร ที่ โรง ทาน เวลา เข้า เวลา เดียว แต่ ก่อน ๆ มานั้น จะ
โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงาน จัด การ ให้ ได้รับ พระ ราชทาน ทั่วถึง ดี
ขึ้น กว่าแต่ ก่อน จะ ได้ จัด การ ใหม่ ณ วันที่ ๑ กันยายน รัตน โภ
สถล ตร ศก ๑๐๗๕ ให้ข้า ราชการ ที่ เคย มา รับ พระ ราชทาน ไป รับ พระ
ราชทาน ตาม ปราณนา เกิด ถ้าไม่ รู้ แห่ง ก็ ให้ ไป ตาม ที่ เวร กรมวัง เทอญ
ประกาศ มา ณ วันที่ ๓๑ สิงหาคม รัตน โภสถล ตร ศก ๑๐๗๕

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

ว่าด้วยเรียกค่าตราตั้งเจ้าภาษีนายอากร

สมเด็จพระเจ้านั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมพระจักร
พรรดิพงษ์ อธิบดีกรม พระคลัง มหาสมบัติ รับ พระ บรม ราชโองการ
ไล่เกล้า ฯ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ประกาศ แก่เจ้าภาษีนาย
อากร ผู้ซึ่ง จะ รับ ทำ ภาษี อากร ต่อ ไป ให้ทราบ ทั่ว กัน ว่า อัตรา ค่า
ธรรมเนียม รวม ใน อัตราตั้ง ภาษี อากร พระคลัง มหาสมบัติ ซึ่ง
เคย เรียก เจ้า ภาษีนาย อากร เดียว นี้ รวม กัน ถึง ๓๖๕ ชั่ง
๕๐ บาท บ้าง ๕ ชั่ง ๖๐ บาท บ้าง ๕ ชั่ง ๑๒ บาท บ้าง
อย่าง สูง ถึง ๓๖๕ ชั่ง บ้าง ก็มี เป็น การ ไม่ เสมอ กัน
แต่ เจ้า ภาษีนาย อากร ก็ ทราบ อัตรา ทั่ว กัน ไม่ ทั้ง เป็น ข้อ ลำ
บาก แก่เจ้า พนักงาน ใน การ ที่ จะ ทำ บัญชี แด่เงิน ค่า ธรรมเนียม

เล่ม ๓ ลักษณะมหาดเล็ก ไปรับราชการ กรมอื่น หน้า ๑๐๗๒
เหล่านี้ ก็ล้วนส่ง เปนหลวง ทั้งสิ้น เพราะ ฉนั้น จึง มีพระบรม
ราชโองการ โปรดเกล้าฯ 1 สั่ง ว่า สรรพ ทวา ตั้ง ครานำ เจ้า ภาษี นาย
อากร ทั้ง ปวง ไม่ว่า หัวเมือง ไต ให้ตั้ง อัครา เรียก ให้ เสมอ ภาค กัน
ฉบบั ละ ๑ ซึ่ง รวม ทั้ง ค่าธรรมเนียม ต่าง ๆ ด้วย เว้นแต่
ค่า เมา ค่า คา ดู เพื่อ จะ มี ให้ เปนการ ลำบาก แก่ เจ้าพนักงาน ซึ่ง
จะ ทำ ภาษี แล เจ้า ภาษี นาย อากร ซึ่ง จะรับ ทำ ภาษี นาย อากร
ส่ง เงิน เข้า ต้อง พระคลัง มหาสมบัติ เจ้าพนักงาน จะ ได้ เรียก ใน
จำนวน รัตน โกสินทร ศก ๑๑๐ ต่อ ไป ประกาศ มา แต่ ทอรัชฎา
กรพิพัฒน์ วันที่ ๒๐ ตุลาคม รัตน โกสินทร ศก ๑๐๙

ประกาศเรื่องมหาดเล็กที่ไปรับราชการกรมต่างๆ

พระยานระรัตนราชมานิต พระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ งาม งาม
มหาดเล็ก รับ พระ บรม ราชโองการ ไล่เกล้าฯ 1 ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ 1 ให้ประกาศ แก่ พระบรม วงษานุวงศ์ ข้า ทูล ถของ
ลุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้ น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน ให้ ทราบ ทัว กัน ว่า เมื่อ
วันที่ ๑๑ กันยายน รัตน โกสินทร ศก ๑๐๙ เสด็จ พระ ราชดำ
เนิน ไป ประทับ ที่ โรงแสม โภชพระเสวตวรรณาเคนทร มหาดเล็ก
หุ้ม แพร เวลลิตี เชิญ พาน พระศรี ไทใหญ่ ไป ตั้ง ทูล เกล้าฯ 1 ถวาย ไม่
ได้ แต่ง เครื่อง พระศรี ให้ พร้อม ตาม แขน อย่าง เปน ด้วย นาย เว
จำ หุ้ม แพร นาย ยาม ไป รับ ราชการ ใน หัว เมือง เสียบ้าง ที่ อยู่ใน

หน้า ๑๐๗๗   ลักษณะมหาดเล็กไปรับราชการกรมอื่น   เล่ม ๓

กรุงเทพ ฯ   พา กันเกียจ คร้าน ไม่เอา ใจ ใส่ ตรวจตรา รักษา ราชการ บ้าง   ที่ ไปรับ ราชการ กรม อื่น ๆ   แล้ว ละเลย ราชการ ใน กรม มหาด เล็ก เลีย บ้าง ราชการ จึง ได้ เลีย ไป   ให้ เปน ที่ ชุ่น เคือง ผ่า ดอง ชูลี พระบาท เนิ่ง ๆ   จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ จัด ร้อย มังคัม สำหรับ ราชการ   ใน กรม มหาด เล็ก ให้ เปน แขนง ราชการ ต่อ ไป ดัง นี้

๑ ถ้า อธิบดี กรม ไต ๆ   กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ขอ พระ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต   ให้ มหาด เล็ก เปน ข้า หลวง ไป รับ ราชการ ทั่ว เมือง ตั้งแต่ ๓ คน ๒ คน ขึ้น ไป   เหมือน อย่าง ข้า หลวง เเดิน สวัน เเดิน นา   ผู้ กบ ข้อ มือ จีน เปน ต้น   ไม่ควร จะ กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา จำ เภาะ ชื่อ คน นั้น ๆ   ให้ กราบ บังคน ทูล พระ กรุณา แต่ ว่า   จะ ขอ รับ พระราชทาน มหาด เล็ก เท่า นั้น คน ไป รับ ราชการ ดัง นั้น   แล้ว แต่ จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

๒ ถ้า จะ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา จำ เภาะ ชื่อ   ได้ ก็ แต่ เปน ราชการ สำคัญ คือ ไป ว่า ความ ทั่ว เมือง   แล เกียว ช้อง ด้วย ราชการ ต่าง ประเทศ   ฉา เปน บุตร หลาน ญาติ พี่ น้อง มี ความ รู้ สัม ควร ที่ จะ ไป รับ ราชการ ดัง นั้น   จึง กราบ บังคม ทูล พระกรุณา จำ เภาะ ชื่อ ได้   แล้ว แต่ จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

๓ เมื่อ อธิบดี กรม ไต ได้ รับ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต   ให้ มหาด เล็ก ไปรับ ราชการ ตามที่ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ขอ แล้ว ให้ อธิบดี

เล่ม ๓   ลักษณะ มหาดเล็ก ไป รับ ราชการ กรม ขึ้น   หน้า ๑๐๗๘
กรม นั้น แจ้ง ความ ไป ยัง จางวางมหาดเล็ก ให้ทราบ   จะ ได้ จัด
มหาดเล็ก ให้รักษา หน้า ที่ ราชการ แทน   ผู้ที่ รับ ราชการ แทน นั้น จะ
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ   พระราชทาน เบี้ยหวัด ให้เท่ากับ ผู้
ที่ ไป ราชการ   เมื่อผู้ ที่ ไป ราชการ หัวเมือง กลับ มา ถึง กรุง เทพ ฯ
แล้ว   ให้เข้า มา รับ ราชการ ตาม หน้า ที่   ผู้ที่ รับ ราชการ แทน
ก็ ให้กลับ ไป รับ ราชการ ตาม ตำแหน่ง เดิม

๔   มหาดเล็ก ผู้หนึ่ง ผู้ใด   ที่ ไป รับ ราชการ อยู่ตาม กรม
ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ   นั้น   ให้เข้า มารับ ราชการ เวร ยาม ตาม หน้า ที่
อย่า ให้ละเลย ราชการ   ใน ตำแหน่ง กรม ของ คน เลี้ย   เพราะ
ทรง พระราชดำริห์ เหนียว   ราชการ ใน กรม มหาดเล็ก เดือนหนึ่ง
เข้า เวร ๔ เวร ๆ   หนึ่งคง รับ ราชการ ๖ วัน บ้าง ๗ วัน บ้าง
๘ วัน บ้าง   ใน ระหว่าง เวร นั้น วัน กี่ คืน หนึ่ง   นาย ยาม คน หนึ่ง
เปลี่ยน กัน ถึง สาม ผลัด   ผลัด ละ ๘ ชั่วโมง   นาย ยาม คน หนึ่ง มี เวร
เข้า ๘ วัน เปน เดิม ที่   เดือน หนึ่ง นาย ยาม คน หนึ่ง คง รับ ราชการ
๒ วัน ๓ คืน กับ ๔ ชั่วโมง เท่านั้น   พอ จะ เข้า มา รับ ราชการ
ตาม ตำแหน่ง โกล้ ซิด พระองค์   จะ ได้ พัง พระบรมราชโองการ
แล ราชการ ต่าง ๆ   เปน ที่ เจริญ สด บัญญา   เพื่อ จะ ได้ รับ ราชการ
ฉลอง พระเดชพระคุณ ใน กรม ต่าง ๆ   ค่อ ไป จึง ไม่ ให้ มี ตัว แทน

๕   ถ้า มหาดเล็ก ผู้ใด อยู่ ยาม กลาง วัน กลาง คืน   เวลา ตรง กัน
กับ ราชการ ที่ อยู่ กรม อื่น ๆ   ให้แจ้ง ความ แก่ นาย เวร หัวหมื่น

หน้า ๑๐๗๘   ลักษณะ เดิม เรือ ใน ทัง น้ำ   เดิม ๓

จงวาง   ขอ เปลี่ยน ยามกลาง วัน เป็น กลาง ค่ำ   กลาง ค่ำ เป็น

กลาง วัน   จาง วาง จะ ได้นำ ความ ชื่น กราย บังคม ทูล พระ กรุณา

ขอ พระบรมราชานุญาต แล้ว แต่ จะ ทรง พระ กรุณา ไป รดเกล้า ๑

๖   ตั้ง แต่ นี้ ต่อ ไป   ให้ ข้าราชการ ใน กรม มหาด เล็ก ถือ ว่า

ราชการ ใน กรม มหาด เล็ก เป็น ไใหญ่ กว่า ราชการ ใน กรม อื่น ๆ   ไม่ ให้

อ้าง เอา ราชการ กรม อื่น มา เป็น ไใหญ่   กว่า ราชการ ใน กรม มหาด เล็ก

ซึ่ง เป็น หน้า ที่ ของ ตน เป็น อัน ขาด   แต่ ข้อ บังคับ สำหรับ กรม มหาด เล็ก

ที่จะ รักษา เวร ยาม ตาม หน้า ที่   แต่ มี พนักงาน ต่าง ๆ นั้น   จะ ได้

เรียบ เรียง เป็น ข้อ พระราชบัญญัติ ต่อ ไป ภาย หลัง

ประกาศ มา ณ วันที่ ๔ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ประกาศเพิ่มเติม กฎหมาย ท้องน้ำ

พระเจ้าอยู่หัว   ยาชอ   กรม ทลวง เทวะวงษ์ ะโร   ประการ

รับ พระบรมราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้า ๑   ให้ ประกาศ แก่ พระบรม

วงษานุวงษ์   แต่ ข้ำ ทูล ลออง ธูลี พระบาท   แต่ ทวย ราชภูว ทราบ

ทั่ว กัน ว่า   ใน กฎหมาย ท้อง น้ำ ที่ ได้ ตั้ง ขึ้น ไว้ เมื่อ บีม เสง นพศก

คักราช ๑๒๑๘   นั้น ยัง บก พร่อง อยู่   จึง ทรง พระกรุณา ไป รด

เกล้า ๑   ให้ ตั้ง ข้อ เพิ่มเติม ลง ใน กฎหมาย ท้อง น้ำ   ใน มาตรา ๓

แต่ มาตรา ๔   มีความ ที่ จะ กล่าว ต่อ ไป ตั้ง นี้

ฉบับที่ ๑๒๑๘ ประกาศเพิ่มเติมกฎหมายท้องน้ำ

มาตรา ๓ ให้เจ้าท่าบังคับ ให้ลูกค้าทอดสมอเรือ อย่าให้
 จอดฝั่งนักเรือหัน ขึ้นหัน ลง อย่าให้ โคนแพเข้า ได้ อย่าให้
 ทอดสมอเรียง ลำติด ๆ กัน ออกมา จนกีดทางเรือเดิน อย่าให้
 ทอดตรงปากคลองทุกแห่ง ให้ทอดเรียง ลำต่อ ๆ เป็นลำดับลง
 ไป ห้ามอย่าให้กั้น ตัน นายเรือผูกทาง เชือกโยง ขึ้น ไป ถูกไว้
 บนตลิ่ง ให้ กีดทางเรือเดิน ไป มา แต่ห้ามไม่ให้คนใดคน
 หนึ่ง เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล ลูกทูน จอด ในลำแม่น้ำเป็นอันขาด
 เว้นไว้แต่รับอนุญาตจากเจ้าท่าเสียก่อน จึงจะทำได้ แต่สรรพ
 สิ่งหนึ่ง สิ่งใด ก็ดี แล ลูกทูน ก็ดี ซึ่ง จะทอด จอด ลง นั้น ต้อง เป็น
 อย่างเช่น ซึ่งเจ้าท่า จะเห็นชอบด้วย แต่เมื่อเจ้าท่า ได้อนุญาต
 ให้ทอด ให้จอด แล้ว ถ้าเจ้าท่า จะทำข้อ บังคับ สำหรับ ทอด จอด
 ลูกทูน แล สิ่งหนึ่ง สิ่งใด สดแล้ว แต่เจ้าท่า จะคิดเห็นสมควร

มาตรา ๔ เรือ โคน กัน แยก หัก ผู้คน ล้ม ตาย เสีย สิ่ง ของ มาก
 น้อยเท่าใด ให้มาบอกแก่เจ้าท่า ๆ จะได้ ไปดูว่า ผู้ใด จะทำผิด
 ทำชอบแล้วเจ้าท่า จะไปบอกแก่ผู้ ที่ ควร จะชำระความ ได้
 จะได้ชำระตัดสิน ให้ ถ้าเรือ เข้ามา มีเหตุ ขึ้น เรือ รั่ว
 จม น้ำ อยู่ตาม ทางเรือเดิน เจ้าท่า จะบังคับ ให้ นายเรือ คิด อ่าน
 จ้างคนเอาเรือ ออกไปเสีย ให้พ้นทาง ถ้า นายเรือ ไม่จ้างคนเอา
 เรือที่ จม นั้น ไป เจ้าท่า จะจ้างคนเอาเรือ ไป ให้พ้นทาง เรือเดิน ลง

หน้า ๑๐๘๑   ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง   เล่ม ๓
 หุ่น มหาก น้อยเท่า ไฉ จะคิด เขา แต่ นาย เรือ   ถ้า คน หนึ่ง คน ไฉ โดย
 ความ เต็ม ใจ แล้ว ก็ ดี   ฤา โดย ความ ละเมิด เพิก เฉย ก็ ดี   ทำ
 ให้ กระจ่าง ใฝ่ ก็ ดี   ฤา โคม ซึ่ง คิด ไว้ กับ กระจ่าง ใฝ่ ก็ ดี
 ฤา เวช กำนัน ทุ่ง ลุก ทุ่ง ลุก กลม สำหรับ สอย ไร่ บน น้ำ   ฤา โคม
 ฤา เขา เรือ ใฝ่ ผู้ ก   ฤา คิด เรือ ตาม โคม ลุก ทุ่ง ลุก กลม สำหรับ
 สอย ไร่ บน น้ำ ก็ ดี   ก็ ให้ ปรียบ ไทม ผู้ นั้น ไม่ เกิน กว่า สอง ไร่ ยบ บาท
 แด ให้ ใช้จ่าย ค่า ซ่อมแซม   สิ่ง ของ ที่ เสีย ไป นั้น ด้วย

ประกาศ มา ณ วัน อังคาร ที่ ๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก
 ๑๑๓๕ วันที่ ๑๐๒๑ ใน รัชกาล ปรจุบัน นี้

พระราชบัญญัติพระธรรมนูญ
หน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

มี พระบรม ราช โองการ มาร พระ บัณฑิต สุนทร ภูบาล ดำรัส เหนือ
 เกล้าฯ สั่ง ว่า   ตำแหน่ง เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ   ซึ่ง
 ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ   ดำ ขึ้น ตาม พระราชบัญญัติ ที่ ลง
 วัน ๔ เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก   จุล ศักราช ๑๒๓๗   นั้น
 ยัง หา เป็ การ สมควร พอ เพียง แก่ ราชการ ที่ มี   ที่ เป็ น อยู่ ทุก
 วัน นี้ ไม่   ตำแหน่ง แด หน้าที่ ผู้ จะ รับ ราชการ ตาม พระราชบัญญัติ
 เดิม นี้   ก็ ยัง เป็ น การ ขก พร่อง ขาด เกิน ก้าว ก่าย ไม่ เรียบ ร้อย
 สมควร จะ จัด การ แก้ ไข เพิ่ม เติม พระราชบัญญัติ เดิม   แะ ง กรม

หน้าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๐๘๒
แต่ตำแหน่งหน้าที่ ให้สมควรแก่กาลสมัยแห่งความที่มีที่ เป็นอยู่
ในบัดนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราช
บัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิม ไว้เป็นแบบแผนสำหรับ
ราชการพระคลังมหาสมบัติสืบไปตั้งนี้

รายการ

มาตรา ๑ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีหน้าที่สำหรับจ่าย
รักษาเงินแผ่นดิน ทั้งสรรพราชสมบัติพัสดุทั้งปวง กับถือบัญชี
พระราชทรัพย์สำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น แต่เก็บภาษีอากร เงินขึ้น
แผ่นดินตลอดพระราชอาณาจักนั้น มีเสนาบดีรับผิดชอบบังคับ
ราชการในกระทรวงสิทธิ์ขาด บันเป็นกรมเจ้ากระทรวงแล
กรมขึ้นรวมเป็นกรมใหญ่ ๑๓ กรมดังนี้ เจ้ากระทรวงใหญ่
๕ กรม คือ ๑ กรมพระคลังกลาง สำหรับประมาณการรับ
จ่ายเงินแผ่นดินว่าภาษีอากร แล้วบังคับบัญชาการในกระทรวง
พระคลังมหาสมบัติทั้งสิ้น ๒ กรมสารบัญชี สำหรับรับจ่ายเงิน
แผ่นดิน แลถือทำสรรพบัญชีพระราชทรัพย์ทั้งสิ้น ๓ กรมตรวจ
สำหรับตรวจบัญชี ตรวจราคาตรวจรายงาน การรับจ่ายเงิน
แผ่นดินแลสรรพราชสมบัติการภาษีอากรทั้งสิ้น ๔ กรมเกณฑ์
สำหรับรักษาพระราชทรัพย์ทั้งสิ้น ๕ กรมพระคลังข้างที่สำหรับ
จัดการเงินในพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น
มีกรมใหญ่ขึ้นอยู่ ๘ กรม แบ่งเป็นสองแผนก คือแผนกหนึ่ง

หน้า ๑๐๘๓ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
 กรมทำการแผ่นดิน มี ๓ กรม คือ ๑ กรมกระสาปน์สิทธิการ สำหรับ
 ทำเงินตรา ๒ กรมงานพิมพ์บัตร สำหรับ เงิน กระดาษ แล ตัวตรา
 ๓ กรมราชพัสดุ สำหรับ จัดการ ซื้อ ขาย ของ ห้าง หลวง แล รับ
 จ่าย ของ ส่วย อีก แผนก หนึ่ง กรมเจ้าจำนวน เก็บ เงิน ภาษี อาก
 มี ๕ กรม คือ ๑ กรมส่วย สำหรับ เร่ง เงิน ค่าราชการ ตัว เลข
 แล ค่าธรรมเนียม ๒ กรมสรรพากร สำหรับ จัดการ เก็บ เงิน
 อาก ต่าง ๆ ๓ กรมสรรพภาษี สำหรับ เก็บ เงิน ภาษี ต่าง ๆ
 ๔ กรม อาก ที่ดิน สำหรับ เก็บ เงิน อาก ค่าที่ต่าง ๆ ๕ กรม
 ศุลกากร สำหรับ เก็บ เงิน ภาษี ขาเข้า ขาออก ใน กรม ใหญ่ ซึ่ง เปน
 กรม ชั้น ๘ กรมนี้ อาจจะมี กรม ฎากอง ชั้น สำหรับ จัดการ
 แบ่ง ตอน ใน หัว เมือง ฎากัด การ เก็บ เงิน ภาษี อาก ได้ มาก แล น้อย
 ตาม สมควร แก่ ราชการ

ยศ

มาตรา ๒ กระทรวงพระคลัง มหาสมบัติ นั้น มีตำแหน่ง ยศ
 เจ้าพนักงานลำดับ เปน ๑๐ ชั้น คือ ๑ เสนาบดี ๒ รองเสนา
 บดี ๓ ปลัดทูตฉลอง ๔ อธิบดีฎาที่พฤกษา ๕ ปลัด บัญชี
 ๖ เจ้า กรม ฎา รอง อธิบดี แล เสมียนตรา ๗ ปลัด กรม ฎา
 นายเวร แล ผู้ช่วย ๘ สมุห์ บัญชี ฎา เสมียน แล สารวัด เอก ๙
 เสมียน ฎา สารวัด โท ๑๐ เสมียน ฎา สารวัด สามัญ แล นัก การ
 ถ้า ตำแหน่ง ยศ เสมอ กัน เวียง ลำดับ ตาม ผู้ รับ ราชการ ก่อน แล หลัง

ตำแหน่ง

มาตรา ๓ กระทรวงพระคลัง มหา สมบัติ เจ้า กระทรวง ใหญ่
 ๕ กรม นั้น คือ นั้น ๑ กรม พระคลัง กลาง มี หน้าที่ ประมาณ การ
 รับ จ่าย เงิน แผ่นดิน ว่า ภาษี อากร แล บังคับ วินิจฉัย ชัด ช้อง
 กรม ขึ้น แล โต้ตอบ กรม ต่าง ๆ คิด บท กฎหมาย มี ตำแหน่ง เจ้า
 พนักงาน ดัง นี้ เสนาบดี รับ ผิด รับ ชอบ บัญชา ราชการ ใน กระทรวง
 พระคลัง มหา สมบัติ สิทธิ ซาค ทัว ไป ๑ มี นาย เหว วิเสศ
 สำหรับ ตัว ๑ รอง เสนาบดี ทำ การ แทน เสนาบดี เวลา ไม่ อยู่ ๑
 ช่วย เสนาบดี สุด แลแล้ว แต่ จะ บังคับ มี นาย เหว วิเสศ สำหรับ ตัว ๑
 แต่ ตำแหน่ง รอง เสนาบดี นี้ ถ้า ราชการ พระคลัง มหา สมบัติ
 เบา บาง ไม่ ตั้ง ก็ ได้ ปลัด ทูล ฉลอง ทำ การ แทน เสนาบดี ๑ รอง
 เสนาบดี เวลา ไม่ อยู่ ๑ ช่วย การ เสนาบดี แลแล้ว แต่ จะ บังคับ แล
 เป็น ผู้ รับ ผิด รับ ชอบ การ ใน กรม พระคลัง กลาง นั้น ด้วย ๑ ที่
 ปฎิภา ของ ท่าน เสนาบดี ไม่มี กำหนด สุด แต่ ควร แก่ ราชการ
 ปลัด บัญชี ช่วย ราชการ ปลัด ทูล ฉลอง แล เป็น ผู้ กำกับ เหว การ
 คือ ๑ เหว เงิน ๒ เหว พันโรง ๓ เหว งบประมาณ เสมียน
 ตรา เป็น ผู้ กำกับ เหว สารบรรพ คือ ๑ เหว รับตอบ ๒ เหว ร่าง ๓
 เหว เขียน ๔ เหว เก็บ ๕ เหว ล่าม แล ช่วย ราชการ ปลัด ทูล
 ฉลอง ด้วย มี สาร วัด ตาม สมควร แก่ ราชการ ไม่มี อัตรา มี
 นาย เหว ๘ คือ ๑ เหว รับตอบ สำหรับ รับตอบ หนังสือ ๒ เหว

หน้า ๑๐๘๕ ลักษณะหน้าที่ราชการใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓
 ร่าง สำหรับ ร่าง เวียง หนังสือ ๓ เวร เขียน สำหรับ เขียน หนังสือ
 ๔ เวร เก็บ สำหรับ เก็บ หนังสือ ๕ ตำม สำหรับ แปร เขียน เก็บ
 หนังสือ ภาษาต่าง ๆ แล คุม เสมียร สามัญ ผักหัด สำหรับ เกณฑ์
 จ่าย ๖ เวร ยบ ประมาณ สำหรับ ประมาณ การ รับ จ่าย แล ชำระ
 บัญชีว่า ภาษา อากร ๗ เวร เงิน สำหรับ เบิก จ่าย เงิน แล จัด ซื้อ สิ่ง
 ของ ใช้ ใน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ทั้ง สิ้น ๘ เวร พัน โรง
 สำหรับ ถือ บัญชี สิ่ง ของ หลวง แล รักษา สถานที่ ต่าง ๆ แล คุม คน
 ใน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ทั้ง สิ้น มี เจ้า พนักงาน ผู้ ช่วย เสมียร
 เอก เสมียร โท เสมียร สามัญ นัก การ คน ใช้ ภาส สมควร แก่ ราชการ
 ๒) กรม สารบัญชี่มีหน้าที่ รับ จ่าย เงิน ตาม ราย ประมาณ แล ทำ
 บัญชี รักษา บัญชี พระราชทรัพย์ แล สรรพ บัญชี หนี้ หลวง
 ใบ นำ ใบ เบิก ทั้ง สิ้น มี อธิบดี รับ ผิด รับ ชอบ ใน การ กรม สารบัญชี่
 ทั่วไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย การ ใน อธิบดี ๑ มี นายเวร
 ๔ คือ ๑ เวร รับ สำหรับ รับ เงิน ฎา ราชสมบัติ ทั้ง ปวง แล ทำ บัญชี
 ราย รับ ๒ เวร จ่าย สำหรับ จ่าย เงิน ฎา ราช สมบัติ ทั้ง ปวง
 แล ทำ บัญชี ราย จ่าย ๓ เวร แยก สำหรับ ทำ บัญชี เงิน รับ จ่าย
 ใน นานา ประเทศ แล เปน สุระการ แลก เปลี่ยน หรือ ฝาก เงิน แยก
 ๔ เวร บัญชี สำหรับ รักษา บัญชี พระราช ทรัพย์ บัญชี ราย ยบ
 ประมาณ บัญชี หนี้ หลวง แล ใบ เบิก ใบ นำ ใบ เสรี ทั้ง เร่ง หนี้
 หลวง มี เจ้า พนักงาน ผู้ ช่วย เสมียร เอก เสมียร โท เสมียร

๑๐๘๕ ลักษณะหน้าที่ราชการใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๐๘๖
สามัญ พอ สมควร แก่ราชการ (๓) กรมตรวจ มีหน้าที่ตรวจเงินตรวจ
ราคา ตรวจ รายงาน การ รั้ง จ่าย แล รักษา เงินแผ่นดิน ฎา ราช
สมบัติ ทั้ง ปวง ใน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ แล กระทรวง
กรมต่าง ๆ ทั้ง ล้วน มี อธิบดี รั้ง ผิด รั้ง ชอบ การ ใน กรม ตรวจ ทั่ว ไป ๑
รอง อธิบดี ๑ สำหรับ ช่วย การ ใน อธิบดี ๑ มี นาย เหว ๒ คือ ๑
เวร ตรวจ ชาญ ชี สำหรับ ตรวจ ชาญ ชี ฎีกา ต่าง ๆ ๒ เวร ตรวจ
ราคา สำหรับ ตรวจ ราคา มี สาร วัต เสมิ ยร เอก เสมิ ยร โท เสมิ ยร สามัญ
พอ สมควร แก่ ราชการ (๔) กรม เก็บ มี หน้าที่ สำหรับ รักษา เงิน ทอง
เพชร พลอย เครื่อง รูปพรรณ ยันดา เปน พระราชทรัพย์ ทั้ง ล้วน มี อธิบดี
รั้ง ผิด รั้ง ชอบ ใน กรม เก็บ ทั่ว ไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย อธิบดี
ในการ เก็บ เงิน ทอง ๑ ในการ เก็บ เครื่อง รูปพรรณ ๑ มี นาย เหว
๔ คือ ๑ เวร ชาญ ชี สำหรับ ทำ ชาญ ชี ๒ เวร เงิน ทอง สำหรับ
รักษา แล รื้อ ขน เงิน ทอง ๓ เวร ตรวจ สอด สำหรับ ดู เงิน ทอง แล
เพชร พลอย ๔ เวร เงิน ถวาย สำหรับ นำ เงิน ทอง เครื่อง รูปพรรณ
ขึ้น ทูลเกล้า ฯ ถวาย แล ตาม เสด็จ พระราช ดำเนิน มี เจ้า พนักงาน ผู้
ช่วย เสมิ ยร เอก เสมิ ยร โท เสมิ ยร สามัญ คน ดู เงิน พนักงาน เงิน ตาม
สมควร แก่ ราชการ

(๕) กรม พระคลัง ข้าง ที่ มี หน้าที่ สำหรับ จัด การ ผล ประ โยชน์ เงิน ใน
พระองค์ ของ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ ทั่ว ทั้ง ล้วน มี อธิบดี รั้ง ผิด
รั้ง ชอบ การ ใน กรม ทั่ว ไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย การ อธิบดี ๑ มี

หน้า ๑๐๘๗ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓
เจ้าพนักงาน ผู้ช่วย ตำรวจ เสมียน เอกเสมียน โท เสมียน สามัญ พอ
สมควร แก่ ราชการ กรม ทำการ แ่่นดิน มี ๓ กรม นั้น คือ ๑
กรม กระสาปน์ สติธิการ มีหน้าที่ สำหรับ ทำเงิน ตรา แ่่นดิน ทำ
เบี้ย ทอง แดง เมา เงิน มี อธิบดี รับ ผิด รับ ชอบ การ ใน กรม ทัว ไป ๑
รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย อธิบดี ๑ มี เจ้าพนักงาน ผู้ช่วย เสมียน
เอกเสมียน โท เสมียน สามัญ นาย จักร กด คน ใช้ คน งาน พอ สมควร
แก่ ราชการ ๒ กรม งาน พิมพ์ บัตร มีหน้าที่ สำหรับ ทำเงิน กระดาษ แด
กั้ว ตรา แ่่นดิน มี อธิบดี รับ ผิด รับ ชอบ การ ใน กรม ทัว ไป ๑ รอง
อธิบดี สำหรับ ช่วย การ อธิบดี ๑ มี เจ้าพนักงาน ผู้ช่วย เสมียน เอก
เสมียน โท เสมียน สามัญ นาย จักร กด คน ใช้ คน งาน พอ สมควร แก่ ราช
การ ๓ กรม ราช พัดศุ มีหน้าที่ สำหรับ รักษา ราช สมบัติ พัดศุ แล
ข้อ จำย ของ หลวง รับ จำย ของ ส่วย จัด การ ท้าง หลวง ทั้ง สั้น มี
อธิบดี ผู้รับ ผิด รับ ชอบ การ ใน กรม ทัว ไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย
การ อธิบดี ๑ มี เจ้าพนักงาน ผู้ช่วย ตำรวจ เสมียน เอก เสมียน โท
เสมียน สามัญ แล คน ใช้ พอ สมควร แก่ ราชการ กรม เจ้า
จำนวน เก็บ เงิน ภาษี อากร มี ๕ กรม คือ ๑ กรม ส่วย มีหน้าที่
สำหรับ ถือ ภาษี เร่ง เงิน ค่า อร รรม เร่ง เงิน ค่า ราชการ ตัว เลข แล ผูก
บัญชี เก็บ เงิน ส่ง พระคลัง มหาสมบัติ มี อธิบดี ผู้รับ ผิด รับ ชอบ
การ ใน กรม ทัว ไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย การ อธิบดี ๑ มี เจ้า
พนักงาน ผู้ช่วย ตำรวจ เสมียน เอก เสมียน โท เสมียน สามัญ พอ สมควร

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ โฆษการ ไร่กระทรวงพระคลัง หน้า ๑๐๘๘
แก่ราชการ แด่ กรมนี้ อาจจะมี กรมขึ้นสำหรับ เก็บเงิน ได้ตาม สม
ควร แก่ราชการ กรมขึ้น กรม ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑
พนักงาน เสมียน คน ใช้พอ สมควร แก่ราชการ ๒) กรม สรรพากร มีหน้า
ที่สำหรับ เก็บเงิน อากร บรรดา ซึ่ง เก็บ จาก การ ใ้ โย อนุญาต มี
อากร สุรา อากร ผืน อากร ย่อน เบี้ย เปน คั้น มี อธิบดี ผู้ รับ ผิด รับชอบ
การ ใน กรม ทัว ไป ๑ รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย การ อธิบดี ๑ มี
ที่ปลัดขวา แด่ เจ้า พนักงาน ผู้ ช่วย สารวัด ตระดาการ เสมียน เอก
เสมียน โท เสมียน สามัญ พอ สมควร แก่ราชการ แด่ กรมนี้ อาจจะมี
กรมขึ้นสำหรับ เก็บเงิน ฤๅ ทำ การ ได้ ตาม สม ควร แก่ราชการ กรม
ขึ้น กรม ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงาน เสมียน คน ใช้พอ
สมควร แก่ราชการ ๓) กรม สรรพภาษี มี หน้า ที่ สำหรับ เก็บเงิน ภาษี ขึ้น
ใน บรรดา ซึ่ง เก็บ จาก การ ชัก ภาษี มี ภาษี เสา ภาษี น้ำ คลด
ภาษี เกลือ แด่ ภาษี ไ้ ขอน สัก เปน คั้น มี อธิบดี ผู้ รับ ผิด รับ ชอบ
การ ใน กรม ทัว ไป ๑ มี รอง อธิบดี สำหรับ ช่วย การ อธิบดี ๑ มี
เจ้า พนักงาน ผู้ ช่วย สารวัด ตระดาการ เสมียน เอก เสมียน โท เสมียน
สามัญ พอ สม ควร แก่ราชการ แด่ กรมนี้ อาจจะมี กรมขึ้น สำหรับ
เก็บเงิน ฤๅ ทำ การ ได้ตาม สม ควร แก่ราชการ กรม ขึ้น ๑ มีเจ้า
กรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงาน เสมียน คน ใช้พอ สมควร แก่ราช
การ ๔) กรม ที่ดิน มี หน้า ที่ สำหรับ เก็บเงิน อากร ค่า ที่ มี อากร สม พักชวร

หน้า ๑๑๘๙ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
อากรค่าน้ำ อากรนาเกลือ เป็นต้น มีอธิบดีผู้รั้งผิดรับชอบ
การในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มี
เจ้าพนักงานผู้ช่วย ตำรวจวัดตระการ เสมียน เอก เสมียน โท
เสมียน สามัญ พอสมควร แก่ราชการ แดกรมนี้ อาจจะมีกรม
ชั้น สำหรับเก็บเงินฤๅทำการได้ตามสมควรแก่ราชการ กรม
ชั้น ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้
พอสมควร แก่ราชการ ๕ (กรมศุลกากร) มีหน้าที่สำหรับเก็บเงิน
ภาษีขาเข้าขาออกบรรดา ซึ่งเก็บจากผู้ขึ้นทุกสินค้า ออกไปต่าง
ประเทศแต่ขึ้นทุกเข้ามาในกรุงเทพฯ มีอธิบดีผู้รั้งผิดรับชอบ
การในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มี
เจ้าพนักงานผู้ช่วย ตำรวจ เสมียน เอก เสมียน โท เสมียน สามัญ
พอสมควร แก่ราชการ แดกรมนี้ อาจจะมีกรมชั้นสำหรับตรวจ
ภาษี ฤๅเก็บเงินได้ตามสมควรแก่ราชการ กรมชั้น กรม ๑
มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควร
แก่ราชการ

พึงบังคับ

มาตรา ๔ บรรดาเจ้าพนักงานผู้น้อยในกรมนี้ๆ ต้องพึง
บังคับบัญชาเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกรมชั้นมาโดยลำดับ จนถึง
อธิบดีในกรมนี้ๆ แต่อธิบดีในกรมนี้ๆ ต้องพึงบังคับบัญชา
เสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใหญ่อันบังคับ

เล่ม ๓ ลักษณะ นำที่ราชการ ใน กระทรวงพระคลัง ฟ้า ๑๐๕๐

บัญชา ไม่ชอบ ด้วย ราชการ เจ้าพนักงาน ผู้ น้อย อาจ จะ ทัก ท้วง

แต่ ตักเตือน ได้ ถ้า มี พัง ขึ้น กระทำ ผิด ใน ราชการ ก็ ให้ ร้อง

เรียน ต่อ ท่านผู้ ใหญ่ ขึ้น มา จน ถึง เสนาบดี ถ้า เสนาบดี ทำ ผิด

ราชการ เจ้าพนักงาน ผู้ ใหญ่ ทัก ท้วง ว่า กล่าว ตักเตือน แล้ว มี พัง ก็

ให้นำ ความ ขึ้น กราบ ทูล พระกรุณา

ตั้ง แล ถอด

มาตรา ๕ ตำแหน่ง เจ้าพนักงาน ตั้ง แต่ เสนาบดี จน ถึง ปลัด กรม

นั้น ทรง พระกรุณา ไปลด เกด้า ๑ ตั้ง แต่ง ถ้า มี ความ ผิด

เสนาบดี กรม พระคลังมหาสมบัติ ต้อง นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล

พระกรุณา จะ ถอด เอง มิ ได้นอกจาก ได้รับ พระราชทานพระบรม

ราชานุญาต ให้ ถอด เจ้าพนักงาน ผู้ น้อย ตั้ง แต่ นาย เวร ลง มา นั้น

เสนาบดี พระคลังมหาสมบัติ ตั้ง แต่ง เอง ถ้า มี ความ ผิด ถอด ถอน

ได้ตาม สมควร

ประกาศให้รับราชการ

มาตรา ๖ เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ตั้ง แต่

เสนาบดี ลง มา จน ถึง สारวัด แล เสมียน เอก ผู้ ไต่ จะ เข้า รับ ราชการ

ๆ ออก จาก ตำแหน่ง ที่ ต้อง มี ประกาศ ลง ใน หนังสือ พิมพ์

ราชกิจจานุเบกษาเป็น สำคัญ

สารบาถ

มาตรา ๗ ถ้าเจ้าพนักงาน ใน กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ตั้ง
แต่เสนาบดี ลง มา จนถึง สลาวัดเสมียน โท เมื่อจะเข้า รับ ราชการ ใน
ตำแหน่ง ใด ตำแหน่ง หนึ่ง ต้อง กระ ทำ สัตยานุสตัยสาบาล ตาม
แบบ คำสาบาลสำหรับ กรม ต่อหน้า เจ้าพนักงาน ใน ที่ ประชุม
ก่อน แล้ว จึง เข้า รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ใด ถ้าจะเลื่อน ไป
รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ใหม่ ก็ต้อง สาบาล ใหม่ ทุก ครั้ง

มาตรา ๘ เจ้าพนักงาน กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซึ่ง
รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง อย่าง ต่ำ เทียบ เสมียน เอก แต่มิ ได้ รับ
พระราชทาน สัญญา บัชร เปน ชุน นาง มี คักคินา ๔๐๐ ไร่

มาตรา ๙ เสนาบดี กรม พระคลังมหาสมบัติ ให้ถือ ตรา
ลาย กลาง เปน รูป ตรา แผ่น ดิน รอย มี หนังสือ ว่า เสนาบดี กระทรวง
พระคลัง มหาสมบัติ นั้น มี ตรา ใหญ่ ดวง หนึ่ง สำหรับ ประ ทับ ท้อง
ตรา ทั้ง ภาชี อากร ดำ เนิน กระ แล พระ บรม ราช โอง การ มี ตรา
น้อย ดวง หนึ่ง สำหรับ ประ ทับ ท้อง ตรา แล หนังสือ ราชการ
ต่าง ๆ แล มี ตรา ประ จำ นึก เปน ตรา ครั้ง อีก ดวง หนึ่ง สำหรับ
ประ ทับ หลัง ของ ตรา ๓ ดวง นี้ ใช้ แทน ตรา นก วายุ กักษ์
๒ ดวง ก่อน อธิบดี แล เจ้า กรม ๆ ขึ้น นอก นั้น มี ตรา สำหรับ
อธิบดี แล เจ้า กรม กรม ละ ดวง กลาง เปน ตรา แผ่น ดิน เหมือน กัน

ฉบับที่ ๑๐๕๑ หน้า ๑๐๕๑ เล่ม ๓

แต่หนังสือวาง รอย ใช้ชื่อกรม นั้น ๆ

มาตรา ๑๐ ข้อความ ใน พระราชบัญญัติ เดิม ซึ่ง ไม่ได้ แก้ไข ใน พระราชบัญญัติ ใหม่ นี้ ให้ คง เป็น ไป ตาม เดิม ทุก ข้อ ทุก ประการ พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้ เมื่อ วันที่ ๗ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘๒ เป็น วันที่ ๔๐๐๑ ใน รัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศปิดทำนบกคลองนครเนื่องเขต

คลอง แยก พระยาสิทธิราชเดโช

แต่ คลอง แยก ไป จุด คลอง น้ำ เป็ดเขียว

พระยาศรีสุนทรโวหาร ที่ เกษตราธิบดี รับ พระบรมราชโองการ ให้ เกล้า ๑ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ ให้ ประกาศ แก่ มหาชน ซึ่ง มี กิจ อุดร ไป มา ใน ลำ คลอง นคร เนื่อง เขต ให้ ทราบ ทัก กัน ว่า ผู้ว่า ราชการ เมือง กรมการ เมือง ฉะเชิงเทรา มี ใบ บอก สั่ง เรื่อง รวบรวม ชาว นา เข้า ชื้อ กัน ร้อง ทัก ว่า ใน ฤดู น้ำ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘๒ นี้ น้ำ น้อย แต่ ไหล ลง ทล่ ทาง คลอง นคร เนื่อง เขต คลอง แยก ซึ่ง พระยาสิทธิราชเดโช ขุด ไป จุด คลอง ประเวศบุรีรมย์ แต่ คลอง แยก จุด บึง น้ำ เป็ดเขียว โดย เร็ว น้ำ ไม่ ชั่ง อยู่ ได้ เข้า ซึ่ง ราษฎร ได้ หว่าน ดำ ทำ ลง ไว้ ใน ท้อง นา เป็น ต้น ดำ แล้ว จวน จะ ม้วน เสีย ไป ถ้า ไม่ ปิด คลอง ทั้ง ๓ ตำบล นี้ ไว้ ให้ น้ำ ทรง อยู่ ถอย ลง ไป ที่ ละ น้อย กว่า เข้า จะ ออก รวง สุก ได้

แล้ว เข้าคง จะ เสีย ไป ทั้ง นั้น เจ้าพนักงาน ได้นำ ความ ชื่น กราบ มังคม

ทูล พระ กรุณา ความ ทราบ ได้ นำ ส ของ อูลี พระ ยาท แล้ว ทรง พระ

ราชดำริห์ ว่า การ ที่ ลง ทำ นบ บัด นี้ ก็ เปน การ ประ เเพณี สืบ มา

ซึ่ง เปน นำ ที่ ของ ผู้ปก ครอง ต้อง คิด อุดหนุน การ เพราะ ปลูกอยู่

ราษฎร จึง จะ ทำ มา ได้ ผล สืบ ไป

จึง โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพนักงาน มี ทราบ บัง คับ ไป ถึง ผู้ ว่า ราช

การ กรมการ เมือง ฉะเชิง เทรา ให้ รียบ ทำ การ ลง ทำ นบ บัด นี้ ใน

น้ำ คลอง ทั้ง ๓ ตำบล โดย ทัน ที่ นั้น แต่ คลอง นคร เมือง เขต

เปน คลอง กลาง ราษฎร ได้ ไป มา ใน ทาง นั้น อยู่ โดย มาก จึง

ประ กาศ ให้ ทราบ ทั้ง กัน ว่า คลอง นคร เมือง เขต จะ ได้ ลง ทำ นบ

บัด กัน น้ำ ไว้ ที่ ใน แขวง เมือง ฉะเชิง เทรา เพื่อ ให้ ราษฎร ซึ่ง ทำ

นา อยู่ ใน จังหวัด นั้น ได้ อ่า ไครย ใช้น้ำ ใน การ ทำ นา ใน เดือน

พฤศจิกายน นี้ แล จะ ได้ เบ็ด ให้ ราษฎร ได้ อ่า ไครย ใช้น้ำ ไป มา

ใน เดือน มกราคม สืบ ไป

ประ กาศ มา ณ วัน ๒๑ เดือน พฤศจิกายน รัตน โกสินทรศก ๑๐๙๓

ประกาศเรื่องพิณัยความ

มีพระ บรม ราชโองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ดำรัส เหนือ

เกล้า ฯ ให้ ประ กาศ แก่ อธิบดี กรม ศาล ชำ ระ ความ ต่าง ๆ ทราบ

ทั่ว กัน ว่า การ ชำ ระ ความ ใน กรุง เทพ ฯ ซึ่ง ยัง เปน ไป อยู่

สมุดพระที่นั่งสุทไธสวรรย์

ณ บัดนี้ มี อธิบดี เจ้ากระทรวง ๑๗ กรม รวมศาล ๓๒ ศาล
 คือ ๑ กระทรวงมหาดไทย ได้ว่ากล่าว ๑ ศาล อุธรณ์ความหัวเมือง
 ชั้นกรมมหาดไทย ๒ กระทรวงพระกระลาโหม ได้ว่ากล่าว
 ๓ ศาล อุธรณ์ความหัวเมือง ชั้นกรมพระกระลาโหม ๓ ศาล อาญา
 นอก ๔ ศาล อาญา นอก ฝ่ายพระราชวังบวร ๓ กระทรวงกรม
 ท่างกลาง ได้ว่ากล่าว ๒ ศาล คือ ๕ ศาล อุธรณ์ความหัวเมือง
 ชั้นกรมท่า ๖ ศาล ต่างประเทศ ๔ กระทรวง นครบาล ได้ว่ากล่าว
 ๓ ศาล คือ ๗ ศาล นครบาล ๘ ศาล อำเภอ ๙ ศาล นครบาล ฝ่าย
 พระราชวังบวร ๕ กระทรวง วัง ได้ว่ากล่าว ๖ ศาล คือ ๑๐ ศาล
 แห่งวัง ๑๑ ศาล อาญา ใน ๑๒ ศาล นครบาล วัง แด ๑๓ ศาล แห่ง
 วัง ๑๔ ศาล อาญา ใน ๑๕ ศาล นครบาล วัง ฝ่ายพระราชวังบวร
 ๖ กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ได้ว่ากล่าว ๒ ศาล คือ ๑๖ ศาล
 สรรพากร ๑๗ ศาล เจ้าพนักงานสุรายาฝิ่น ๗ กระทรวง เกษตรา
 ธิการ ได้ว่ากล่าว ๒ ศาล ๑๘ ศาล กรมนา แด ๑๙ ศาล กรมนา
 ฝ่ายพระราชวังบวร ๘ กระทรวง ยุทธนาธิการ ได้ว่ากล่าว ๒๐
 ศาล เปรียบเทียบความทหาร แด ชำระคนเป็นทหาร ๙ กระทรวง
 ศึกษาธิการ ได้ว่ากล่าว ๒๑ ศาล พระธรรมการ ๑๐ กรม พระตำ
 ทรวง ได้ว่ากล่าว ๒๓ ศาล ผู้ร้ายลักกระบี่ ๑๐ กรม ศาลฎีกา
 ได้ว่ากล่าว ๒๓ ศาล ร้อยสิ่ง ๑๒ กรม ศาลแห่ง ได้ว่ากล่าว
 ๔ ศาล คือ ๒๔ ศาล แห่งกลาง ๒๕ ศาล แห่งเกษม แด ๒๖ ศาล

หน้า ๑๐๙๕

ลักษณะเงินพดด้วง

เล่ม ๓

แพ่ง กลาง ศาลแพ่ง เกษม ฝ่าย พระราชวัง ขวร กรมศาลเจ้า ได้ว่า

กล่าว ๒๘ ศาลราชตระกูล ๑๔ กรมศาลมรรฎก ได้ว่ากล่าว

๒๙ ศาลมรรฎก ๑๕ กรมท่าซ้าย ได้ว่ากล่าว ๓๐ ศาลกรมท่า

ซ้าย ๑๖ กรมท่าขวา ได้ว่ากล่าว ๓๑ ศาลกรมท่าขวา ๑๗

กรมพระคลัง ได้ว่ากล่าว ๓๒ ศาลตัดดี แลยัง ความ รัดงัง

ซึ่ง ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้คำ ทรวง บาง คน ชำระ เป็น ความ

พิเศศ เฉพาะ เรื่อง ก็มี แล กรม ลูกขุน ประชุม กัน เป็น กรม กลาง

พวกหนึ่ง สำหรับ ยก บท กฎหมาย คัด สิ้น คดี แล วินิจฉัย ข้อ

ขัดข้อง ซึ่ง กรม ต่าง ๆ ศาล มา ขอ ให้ คัด สิ้น มา แล ขอ ปฤกษา แล

ก่อน ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพนักงาน กรม พระคลัง

มหา สมบัติ ถึง กำหนด สิ้น เดือน ลูกขุน ผู้ ประย ได้ ยื่น ทาง ว่าว จำ

นวน คดี ซึ่ง ได้ คัด สิ้น มี เงิน พิ โนย หลวง ใน ระหว่าง เดือน ที่

ล่วง ไป นั้น ต่อ กรม พระคลัง มหาสมบัติ ครั้น ภาย หลัง ทรง

พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ข้าราชการ บาง นาย เป็น ผู้ เร่ง

การ ที่ ลูกขุน ผู้ ประย ยื่น ทาง ว่าว ต่อ กรม พระคลัง มหา สมบัติ นั้น ก็

ระงับ มา แล เจ้าพนักงาน ซึ่ง รับ พระบรมราช โอง การ เป็น ผู้ เร่ง ได้

ไป คัด จำ นวน คดี ซึ่ง คัด สิ้น แล้ว มี เงิน พิ โนย หลวง จาก กรม

ลูกขุน ผู้ ประย มา บังคับ เร่ง เงิน พิ โนย หลวง กรม ศาล ต่าง ๆ

ตาม ทาง ว่าว นั้น แต่ ราชการ ทุก วัน นี้ อธิบดี กรม ศาล ๆ

คัด สิ้น คดี เสีย เอง มิ ได้ ส่ง ไป ถึง ลูกขุน ผู้ ประย เพราะ เพื่อ จะ

สมุดหอสมุดแห่งชาติ

ให้ความ ของ ราษฎร แล้ว เร็ว เข้า ก็ มี คดี ที่ ตัดสิน บาง เรื่อง
 มีเงิน พิไอย หลวง เจ้า พนักงาน ผู้ เร่ง เงิน พิไอย ไม่ ทราบ ความ
 ขาด ทาง ว่า ผู้ เร่ง ไป ก็ มี มาก แด บาง ที่ เจ้า พนักงาน ผู้ เร่ง จะ
 เพาะ ด้ว บัวย เจ็บ เสีย มิ ได้ เร่ง รัศ โดย แขง แรง ชุน ศาล กระจา
 การ ละเลย ไป เสีย ฤ อธิบตี ไม่ ได้ เร่ง รัศ ตก เดือน เงิน พิไอย
 ของ หลวง ก็ ตี ต้าง อยู่ ตาม โรง ศาล มาก ฤ ที่ ละเลย ไป เสีย
 ก็ น่า ที่ จะ มี เงิน พิไอย หลวง นี้ ก็ เป็น ส่วน ปรึบ โทษ ผู้
 ทำ ผิด ต่อ พระราชกำหนด กฎหมาย ยก มา ไว้ ใช้ จำย ราชการ
 แผ่นดิน ไม่ ควร จะ ให้ สูญ หาย เสีย ประโยชน์ ของ ผู้ ต้อง เสีย แล
 ประโยชน์ แผ่นดิน อนึ่ง ถ้า ร้าย ใด ที่ กระจากการ แขง แรง ก็ เกาะ
 ด้ว ผู้ ต้อง เสีย เงิน พิไอย หลวง ไว้ ช้ง เร่ง เงิน ถ้า ผู้ ที่ ต้อง เสีย
 เงิน พิไอย หลวง ไม่มี เงิน จะ ให้ ก็ ต้อง ถูก ช้ง เร่ง อยู่ ช้านาน ไม่
 มี ที่ สุก จน เกิน กว่า ความ ผิด ซึ่ง สมควร จะ ต้อง รับ โทษ ก็ มี
 อาไศรย เหตุ ซึ่ง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ แก่ ไพร์ พ้า ข้ำ แผ่นดิน
 มี พระราชดำริห์ จะ ทำนุ บำรุง ราชการ บ้านเมือง ให้ รุ่งเรือง ยิ่ง ขึ้น ไป
 จึง มี พระบรมราชโองการ มार พระบัณฑูต สุนสิงหนาท ดำรัส เหนือ
 เกล้า ฯ สั่ง ให้ ประภาค พระราชบัญญัติ เรื่อง เงิน พิไอย หลวง
 ไว้ ดัง นี้ ต่อ ไป

ข้อ ๑ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้า พนักงาน กรม ส่วย

กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ เป็น ผู้เร่ง เงิน พิไอย หลวง แก่ กรม
ต่าง ๆ สั่ง พระคลัง มหาสมบัติ ตั้ง เดือน มกราคม รัตนโกสินทร
ศก ๑๐๙๗ ต่อ ไป

ข้อ ๒ ให้ อธิบดี ศาล ต่าง ๆ แล ลูกขุน ผู้ ปรับ ยื่น ทาง ข้าราชการ
เงิน พิไอย หลวง ค้าง เก่า มา จน ถึง เดือน มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๗
เป็น หมาย ชี้ ราย เก่า ฉบับ หนึ่ง ต่อ เจ้าพนักงาน กรม ช่วย ให้ ยื่น
ให้ เสร็จ ก่อน สิ้น รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๗ แล ต่อ ไป ให้ ยื่น ทาง
ว่าว เงิน พิไอย หลวง ใน ระหว่าง ๓ เดือน ครั้ง หนึ่ง คือ เดือน
กรกฎาคม ยื่น จำนวน เดือน เมษายน พฤศจิกายน มิถุนายน
เดือน ตุลาคม ยื่น เดือน กรกฎาคม สิงหาคม กันยายน เดือน
ธันวาคม ยื่น เดือน ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม เดือน เมษายน
ยื่น เดือน มกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม ตาม แบบ ทาง ว่าว ซึ่ง
เจ้าพนักงาน กรม ช่วย จะ ขอ ให้ ยื่น ถ้า เป็น ความ รบ สั่ง เมื่อ ได้
ตัดสิน แล้ว ผู้ ชำระ ต้อง ทำ ทาง ว่าว พิเศษ ยื่น ไม่ ช้า กว่า เดือน หนึ่ง
ถ้า ไม่ ยื่น พัน กำหนด นี้ ก็ ดี ถ้า อธิบดี กรม ศาล ต่าง ๆ ยื่น ทาง
ว่าว ไม่ หมด จำนวน คดี ที่มี เงิน พิไอย หลวง ก็ ดี ถ้า ต่อ
ไป ความ ปรากฏ ขึ้น ผู้ ประมาท ต่อ ราชการ ถ้า ผู้ เขี่ย คบ บัง เงิน
พิไอย หลวง นั้น ต้อง รบ พระราชอาญา ตาม ข้อ เงิน พิไอย หลวง

ข้อ ๓ นับ แต่ วัน ยื่น ทาง ว่าว แล้ว ไป ไม่ ช้า กว่า หนึ่ง เดือน
ผู้ ยื่น ทาง ว่าว ต้อง นำ เงิน พิไอย หลวง มา ส่ง ต่อ กรม ช่วย ให้ เสร็จ

ฉบับที่ ๑๐๙๗

ตามทาง ว่า ถ้า มิ ได้ส่งเงินนั้น คิด ค้าง อยู่ กับ ชุน ศาล
 ตระลาการ ผู้ ไค ถ้า คิด อยู่แก่ ลูก ความ ผู้ ต้อง เว่ง ก็ ดี ให้ ส่ง
 ด้ว ผู้ เปน หน้ หลวง นั้น มา ยัง กรม ส่วย ถ้า กรม ส่วย เหน ว่า ผู้ นั้น
 ไม่มี เงิน จะ ให้ แล้ว ให้ ส่ง ด้ว ไป จำ ถ้าย โทษ แทน เงิน พิไฉน หลวง
 ซึ่ง ค้าง ตาม พระราชบัญญัติ อากร ชั้น ใน ปี จุดศักราช ๑๒๔๘
 แล้ว หัก บัญชี เงิน ค้าง นั้น เสีย

ข้อ ๔ ถ้า ถึง กำหนด ยื่น ทาง ว่าว ไม่ ได้ ยื่น ก็ ดี ถึง กำหนด
 ส่งเงิน มิ ได้ ส่ง แด ไม่ ได้ ด้ว คน เปน หน้ เงิน พิไฉน หลวง มา ก็ ดี ให้ กรม
 ส่วย ร้อง ต่อ เสนาบดี กระทรวง พระ คลัง มหาสมบัติ เพื่อ จะ
 ได้ ต่อ ว่า ไป ยัง เจ้ากระทรวง แด เกาะ เจ้า พนักงาน ศาล นั้น ๆ
 มา ชัง เว่ง ถ้า การ ยัง ชัด อยู่ พ้น กำหนด ๓ เดือน ให้ เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ
 กรุณา ถ้า แด กรม ส่วย ละเลย เสีย จน เงิน พิไฉน หลวง ค้าง ค้าง
 เพราะ มิ ได้ ทำ ตาม พระราชบัญญัติ เท่า ไรว่ อธิบดี ถ้า ร้อง อธิบดี
 ผู้ รับ ผิด ชอบ ราชการ กรม ส่วย ต้อง ใช้ เงิน พิไฉน หลวง จง เต็ม
 ถ้า แด ชุน ศาล ตระลาการ ปล่อย ผู้ เปน หน้ เงิน พิไฉน หลวง ละเลย
 จน สาล์ สูญ ไป เสีย ชุน ศาล ตระลาการ ผู้ นั้น ต้อง รับ ใช้ เงิน พิไฉน
 หลวง จง เต็ม เหมือน กัน

ข้อ ๕ เมื่อ กรม ส่วย ได้ รับ เงิน พิไฉน หลวง แล้ว ใน จำนวน
 เดือนหนึ่ง เท่า ไคว ให้ ทำ ใบ นำ ๆ ส่ง ต่อ พระคลัง มหาสมบัติ ใน เดือน

หน้า ๑๐๔๔   ลักษณะ จรดกัน บิดกัน ไกร   เล่ม ๓
ที่ ๒ ให้เสร็จ   แล ถึง กำหนด สิ้น ปีๆ   หนึ่ง ให้กรม ส่วย งบ
บาญชี   แล ทำรายงาน เรื่อง เงิน พิไอย หลวง ยื่น เสนาบดี   กระจ
ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ   เพื่อ จะ ได้นำ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา
ไม่ ช้า กว่า เดือน มิถุนายน

พระราชบัญญัติ เรื่อง เงิน พิไอย หลวง ๖ ข้อนี้   เสนาบดี
กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ เปน ผู้รักษา   ประกาศ มา ณ วันที่ ๒๐
เดือน พฤศจิกายน   รัตนโกสินทรศก ๑๐๔   เปน วันที่ ๑๐๔๕
ใน รัชกาล บัดนี้

ประกาศเรียกการตัดจุก หม่อมราชวงศ์ ซึ่งเป็นการหลวง
ว่า การ จรด กัน บิด กัน ไกร

กรม หมื่น สม มตอมรพันธุ์   รับ พระ บรม ราช โองการ ให้ ประกาศ
ตัก เดือน บันดา เจ้า พนักงาน   แล ข้า ราชการ ซึ่ง จะ เกี่ยว ข้อง
ต้อง พุด ถึง การ เรื่อง นี้ ให้ทราบ แบบ อย่าง ไว้วว่า   ใน การ จรด
กัน บิด กัน ไกร   หม่อม ราชวงศ์ สาม องค์   ที่ พระราชวัง บางป้อม
ครั้งนี้   สวด มนต์ วัน แรก ไม่มี เสลียง   สวด มนต์ วันที่ ๒ ไท
ถวายฎีกา ฤๅ จรด กัน บิด กัน ไกร ว่า (กำหนด ฤๅ ษ ที่ จะ ได้ ตัด จุก)
ตั้ง นี้ สง โสย ด้วย การ แปรต ไป สอง อย่าง นี้   จึง ได้ โปรด ให้ สอบ
ถาม   ได้ ความ ว่า เสลียง นั้น เหน เกิน ไป สึง ไท้งต เสย   คำ ที่
เรียก ว่า ตัด จุก นั้น มี ไน หมายถึง   จึง ทรง พระราช คำ รั ธิ ว่า   เจ้า
พนักงาน ไม่ ไคร ได้ ตรวจ ทรา แบบ อย่าง   เปน แต่ นี้ ก ขึ้น มา ได้

อย่างไม่ก็ทำไปส่งไป   คราวหนึ่ง เป็น อย่างหนึ่ง   คราวหนึ่ง
 เป็น อย่างหนึ่ง   ไม่เป็นการ สม่่า เสมอ   แบบ อย่าง ก็ จะ พัน เพื่อน
 เขาเป็น หลัก ถาน ไม่ ได้   จึง โปรด ให้ ประกาศ แจง ความ สำหรับ
 ผู้ ซึ่ง ยัง ไม่ ทราบ   คำ ซึ่ง เรียก ว่า จรด กัน บิด กัน ไกร นี้   เป็น คำ
 สำหรับ ใช้ ใน การ โทณ จุก เจ้า เขมร   ซึ่ง เป็น การ หลวง ชำ นาน มา
 แล้ว   ครั้น เมื่อ หม่อม ราชวงษ์ หลาน   คือ พระยาเทเวศ วงษ์ วิวัฒน์
 เดียวนี้ โทณ จุก ที่ วัง กรมพระพิทักษ์ เทเวศ   พระบาท สมเด็จ พระ
 จอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว   เสด็จ พระราชดำเนิน ตัด จุก เป็น ครั้ง แรก
 โปรด ให้ เรียก การ ตัด จุก นั้น ว่า จรด กัน บิด กัน ไกร   เพราะ เหตุ ว่า
 หม่อม ราชวงษ์   มี ศักดิ์ สูง กว่า เจ้า เขมร แล ใน ที่ ตัด จุก นั้น   พระ
 เจ้าแผ่นดิน ทรง ตัด เอง   ไม่ เหมือน เจ้า เขมร   ซึ่ง โปรด ให้ แต่
 เสด็จมา ตัด จุก พระราชทาน แต่ นี้   ครั้น ภาย หลัง มา หม่อม ราช
 วงษ์ บิด   หม่อม ราชวงษ์ เทวหนึ่ง   ซึ่ง เป็น พระยาไชยสุรินทร์
 หม่อม ราชวงษ์ ทัญ หว่าง   ใน พระองค์ เจ้า มงคล เลิศ โทณ จุก สอง คราว
 ก็ เรียก ว่า จรด กัน บิด กัน ไกร   แล พระราชทาน เสด็จ งดด กำมดอกัน
 เหมือน หม่อม เจ้า ทุก ครั้ง   ครั้น ใน รัชกาล บัทยาบั้น นี้   หม่อม
 ราชวงษ์ ใน พระองค์ เจ้า มงคล เลิศ   พระองค์ เจ้า ประเสริฐศักดิ์
 พระองค์ เจ้า สาย สนิทวงษ์   พระองค์ เจ้า ปรีดา   พระองค์ เจ้า ขจร
 จรัสวงษ์   หม่อม เจ้า ยงกฎ   หม่อม เจ้า สวาด   หม่อม เจ้า ชาว
 หม่อม เจ้า ชาย   ได้ ขึ้น มา โทณ จุก ที่ ยาง ป้อน หลาย ครั้ง หลาย คราว

ก็ เรียกว่า จรด กัน บิด กัน ไกร แต่ พระราชทาน เสด็จยัง กตต กำมลอภิน
 เหมือน กัน ทุก ครั้ง ที่ ยิง ขึ้น ไป กว่า นั้น คือ หม่อม ราชวงษ์
 ใน กรมหมื่น นฤบาล มุขมาตย์ ได้ โคน จุก ใน พระราชพิธี ตรุศ
 บน พระ ที่ นั้ร ดุสิต มหา ปราสาท เรียกว่า เฉษา กันต์ แต่ ได้ ยศ
 เหมือน หม่อม เจ้า ก็ เคย มี ใน เร็ว ๆ นี้ เพราะ ฉนั้น การ ซึ่ง จัด ใหม่
 ใน ครั้ง นี้ แหว่ง ไป ไม่ ลง แบบ อย่าง ต่อ ไป ภาย หน้า ให้ เรียก
 โคน จุก หม่อม ราชวงษ์ ซึ่ง เปน การ หลวง เช่น นี้ ว่า การ จรด
 กัน บิด กัน ไกร แต่ พระราชทาน เสด็จยัง กตต กำมลอ ตาม แบบ อย่าง
 ซึ่ง เคย มี มา แต่ ก่อน ไม่ เปลี่ยน แปลง อัน ใด ประ กาศ มา
 ณ วันที่ ๒๔ เดือน พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘๘

ประกาศเปลี่ยนชื่อพระอาราม

กรมหมื่น สมน มต อมรพันธุ์ รับ พระ บรม ราชโอง การ โปรดเกล้า ๑
 ให้ประกาศ แก่ ชน ทั้ง ปวง ให้ทราบ ทัว กัน ว่า วัด พระนาม บัญญูติ
 เดิม พระ บาท สมเด็จพระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ มี พระบรมราช
 โองการ โปรดเกล้า ๑ ดำรัส สั่ง ว่า สืบ ไป ภาย หน้า ให้ เรียก ว่า
วัด มกุฏ กระษัตริยาราม แต่ ทรง พระราชดำริห์ ว่า จะ ให้ ทำ พระเจดีย์
 มี รูป มงกุฏ เปน ที่ สมาย นาม วัด สืบ ไป ภาย หน้า บัด นี้ ได้ โปรด
 เกล้า ๑ ให้ ทำ รูป มงกุฏ สวม ยอด พระ เจดีย์ เสร็จ แล้ว จึง ได้ โปรด
 เกล้า ๑ ให้ เรียก นาม วัด พระนาม บัญญูติ ว่า วัด มกุฏกระษัตริยาราม

ประกาศห้ามไม่ให้ไทยแลจีนทรงเจ้าในที่ต่างๆ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ บันดา ราชฎ
ไทยจีน ให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อวันที่ ๘ เดือนนี้ เกิดเพลิงไหม้
ใหญ่ขึ้นที่ตำบลศาลเจ้าเก่า เพลิงติดลุกลามมาก ต้องเสียทรัพย์
สมบัติ แล เสียชีวิต รคน หลาย คน ทรงพระมหากรุณา แก่ผู้
ต้องเพลิงไหม้ แล ผู้ที่เสียชีวิตในไฟ จึงได้ทรงได้สดุด
ได้ความว่า ก่อนที่จะเกิดเพลิงไหม้ขึ้น มีคนทรงเข้าเจ้าบอก
เหตุการว่า เพลิงจะไหม้ แล้วเพลิงก็ไหม้สมดังคำคนทรงว่า
ครั้นเมื่อเพลิงไหม้แล้ว ก็ยังมีข่าวเจ้าเข้าทรงที่ตำบลโน้น
ตำบลนี้ บอกเหตุการว่า เพลิงจะไหม้ตำบลโน้น ตำบลนี้ต่อไป
อีก จนราษฎร ชาวบ้าน ชาวบ้าน เปนที่หวาดหวั่น พากันรักษา
บ้านเรือน การซื้อขาย ก็ไม่เป็นปกติ จึงได้ดำรัสสั่ง กรม
พระนครบาล ให้ประกาศสั่ง นายอำเภอ ไปลิด ท้องที่ ห้ามเสีย
มิให้ทรงเจ้า ภายหลังได้ทรงทราบ ว่า ลออง ฐลี พระบาท ถึก
ว่า การทรงเจ้าที่ ศาล สงขไป แต่ไป ลอบลักเข้าทรงที่ ตำบล
อื่นๆ บอกเหตุไฟจะไหม้ ใน วัน ใน พรุ่ง แล บอกเหตุ จะ เกิด
ไข้เจ็บ ต่าง ๆ ราษฎร ก็ พากัน บั่น บ่วน พุด ต้อ ๆ กัน ไม่หยุด
ครั้น ใน เวลา วันที่ เกิดเพลิงไหม้ ขึ้นที่ ตำบล บางรัก อีก แล ได้

หน้า ๑๑๐๓ ลักษณะ โทษ คน ทรง เจ้า และ ผู้ ร้าย ทั้ง ไฟ เล่ม ๓
ทรง ทราบ ว่า มี ผู้ ทั้ง ไฟ ก่อน หน้า วัน นี้ อีก สอง ตำบล จึง ทรง
พระราชดำริห์ ว่า การ ที่ เพลิง ไหม้ ทั้ง นี้ เปน ผู้ ที่ นำ สง โสย พวก
คน ทรง ที่ ทรง เจ้า แล สมัก พรหม พวก จะ คิด ข่าน ให้ คน นับ ถือ
บมขาน เพื่อ จะ หา ผล ประโยชน์ ส่วน คน พาด อื่น ๆ เหน เป็น ช่อง
โอกาส ที่ จะ ชุ่กรร โสภ ราษฎร ให้ ตก ใจ ด้วย จะ คิด หา ผล
ประโยชน์ อย่าง ไต อย่าง หนึ่ง ก็ พลดอย ทำ การ โท ทก ว่า เจ้า สง
ทรง ทัว บอก ข่าว คราว ราษฎร ไป ต่าง ๆ เมื่อ ถลัว จะ มี สมคำ ตั้ง ว่า
ก็ คิด ข่าน การ ทุจรีต ทั้ง ไฟ ประกอบ เหตุ ตัวอย่าง เหตุ การ เช่น นี้
ได้ มี ขึ้น ใน แผ่น ดิน พระบาท สมเด็จ พระ นัง เกล้า เจ้า อยู่ ทั่ว ครั้ง
หนึ่ง โปรด ให้ พิจารณา หา ตัว ผู้ ทั้ง ไฟ ประกอบ คำ เจ้า ที่ เข้า
ทรง บอก ได้ ตัว พิจารณา เปน ลัดย ได้ ให้ ไป ประหาร ชีวิต รเสีย
เป้น ตัวอย่าง มี มา แล้ว ครั้ง นี้ จึง โปรด เกล้า ๑ ให้ ประกาศ มา
ให้ ทราบ ทั่ว กัน ว่า

ห้าม มิ ให้ ผู้ ไต ผู้ หนึ่ง ไทย ฤา จีน เข้า ทรง เจ้า ใน เวลา นี้ เปน
อัน ขาด ถ้า ผู้ ไต เข้า ทรง ลง เจ้า ใน ที่ ไต ตำบล ไต ให้ กอง
ตระเวร อำเภอ กำนัน จับ มา พิจารณา ถึง แม้น ว่า ได้ ความ แต่
เพียง ว่า เข้า ทรง ลง เจ้า มิ ได้ คิด การ ทุจรีต อย่าง ไต ต่อ ไป อีก
ก็ จะ ให้ ลง พระราชอาญา ตั้งแต่ ๓๐ ที่ จน ถึง ๕๐ ที่ ตาม โทษา
มุโทษ ถ้า พิจารณา ได้ ความ ว่า คิด การ ทุจรีต เนื่อง ด้วย การ เข้า
ทรง ลง เจ้า ประการ ไต ก็ จะ ลง พระราชอาญา ทั้ว โทษ ขึ้น ตาม

โทษ ถ้ากรม พระนคร ขาด กอง ตระเวร อำเภอบ้านลาด ไท สะเลย
ปล่อย ให้เข้า ทรง ลง เจ้า ใน แขวง บ้านลาด ของ ตัว จะ ให้ปรับ

โทษ เสมอ

ซึ่ง การ ทิ้ง ไฟ เป็น การ ทำ อันตราย แก่ ชีวิต แด่ ทรัพย์สิน สมบัติ
ทั้ง ปวง ของ คน เป็น อัน มาก ให้ กรม พระนคร ขาด กอง ตระเวร อำเภอบ้านลาด
กำนัน ท้อง ที่ คอย สืบ เสาะ จับ ผู้ ร้าย ทิ้ง ไฟ ให้ จึง ได้ ถ้า ผู้ ไต ได้
พบ ฎา ได้ ทราบ ให้ จับ ตัว ผู้ ร้าย ทิ้ง ไฟ มา ส่ง ฎา ได้ เหม ด้วย ตา
มี พยาน มั่น คง ว่า ผู้ ไต ทิ้ง ไฟ ให้ นำ ตัว มา ส่ง แด มา แจ้ง ความ
ต่อ กรม พระนคร ขาด พิจารณา ได้ ความ เป็น ลัทธิ จะ พระราชทาน
เงิน พระคลัง มหา สมบัติ เป็น รางวัล สืบ ชั่ง ตัว ผู้ ร้าย นั้น จะ เอา ไป
ประหาร ชีวิต เสีย

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๘
ณ วันที่ ๙๐๙๘ ใน รัชกาล บัดนี้

ประกาศ เรื่อง พลทหาร ถวาย ฎีกา

มี พระบรมราชโองการ ให้ ประกาศ บัณฑิต พลทหาร ทุก หมู่
ทุก กรม ให้ ทราบ ทวิ กัน ว่า เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโก
สินทรศก ๑๐๙๘ พลทหาร รักษา พระองค์ ขึ้น ทอง ปราย เข้า
ชื่อกัน ทำ ฎีกา ขุด เกล้า ๑ ถวาย สมบัติหนึ่ง ลง ชื่อ ๒๒ คน ฉบับ

๑๓๙

๑๑๕๗

๑๑๕๗

หนึ่ง ทา ได้ ลง ชื่อ ไม่

พล ทหาร มี พาย ลำ ทรง

ได้ อวาย

เรื่อง ราว ฎีกา ลง ชื่อ ๒๑ คน ฅบับ หนึ่ง เป็น ฎีกา สาม ฅบับ ใจ ความ คล้าย คลึง กัน ว่า แต่ ก่อน เคย เป็น ทหาร รักษา พระ องค์ แล

เป็น มี พาย ลำ ทรง มา เข้า เวร สาม เดือน ออก เก้า เดือน ไม่ ต้อง

เกณฑ์ ไป ชัด ตา ทัพ จับ ผู้ ร้าย ตาม หัว เมือง แห่ง ไค เคย แต่ แต่

นำ ตาม เสด็จ พระ ราชดำ เนิน ทาง บก ทาง เวื่อ เหนือ ไค บัด นี้

กรม ยุทธนาธิ การ จะ เกณฑ์ ให้ ไป ชัด ตา ทัพ จับ ผู้ ร้าย พวก

ที่ ร้อง ฎีกา มี ความ เดือด ร้อน สง ใสย จึง ได้ พา กัน มา ร้อง ฎีกา

ใน เรื่อง ราว ฅบับ หนึ่ง ว่า ถ้า มี พระ บรม ราช โอง การ ไป รุด เกล้า ๑

ให้ ข้า พระ พุทธิ เจ้า ไป ทัพ แล้วย ก็ ไม่ ชัด พระ ราชอาญา มี ข้อ

ใจ ความ ใน ฎีกา สาม ฅบับ ดัง นี้ จึง ทรง พระราชดำ ริห์ ว่า การ ซึ่ง

พล ทหาร ทั้ง สอง กรม ทำ ฎีกา มา ทูล เกล้า ๑ อวาย ทั้ง นี้ ด้วย

ถือ ตาม ประ เเพณี แต่ ก่อน เขา เป็น ช่อง ทาง ที่ จะ หลีก เลื่อง ความ

ลำบาก ไม่ สม ควร แก่ ที่ เป็น ทหาร สำหรับ ที่ จะ บัอง กัน รักษา

พระ องค์ แล พระราช อาณา เขตร แต่ ยัง มิ ได้ ชัด ขึ้น หลบ หลีก

คือ ดึง ไป ที่ เดียว ยัง ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ๑ อวาย รับ อาษา ว่า ถ้า

เป็น พระ บรม ราช โองการ แล้วย ก็ ไม่ ชัด พระ ราชอาญา เป็น ความ

ก็ อยู่ เพราะ ฉนั้น จึง มิ ได้ ไป รุด เกล้า ๑ ให้ มี โทษ แก่ ผู้ ซึ่ง

คิด จะ ชัด ขึ้น ราชการ ใน คลึง นี้ ก่อน ไป รุด เกล้า ๑ ให้ ประภาค

ฉบับที่ ๑๑๐๕ หน้า ๑๑๐๕ เล่ม ๓

กระแสร พระบรม ราชโอง การ มา ให้ พล ทหาร ทั้ง ปวง ทราบ ความ ทั้ง กัน
 ว่า แต่ ก่อน มา พล ทหาร ทุก หมู่ ทุก กรม บั้น เปน หมู่ คือ อาษา
 ทก เหล่า กอง มอญ แล กรม ไพร หลวง ต่าง ๆ เปน ทหาร นำ ลำ
 หรับ ที่ จะ ได้ เถณฑ์ ไป ราชการ ทัพ บ้อง กัน พระ ราชอาณานิ เขต
 พวก หนึ่ง ทหาร รักษา พระองค์ ฝั พาย ล้อม พระราชวัง แบ่ง
 ไว้ เปน ทหาร รักษา พระองค์ พระเจ้า แผ่น ดิน และ พระราชวัง ส่วน
 หนึ่ง ทหาร ซึ่ง แบ่ง เปน สอง แผนก เช่น นี้ ก็ ต้อง มี นำ ที่ รับ
 ราชการ ไม่ สู้ ศึก กัน นั้ ถึง ว่า พวก ซึ่ง เปน พนักงาน รักษา
 พระองค์ พระเจ้า แผ่น ดิน ดู เหมือน จะ เปน ผู้ ได้ อยู่ บ้าน มาก
 กว่า พวก ที่ บั้น ไว้ เปน ทหาร นำ แต่ ที่ จริง นั้น แต่ ก่อน พระเจ้า
 แผ่น ดิน ก็ ต้อง เสด็จ พระราช ดำเนิน ไป การ สงคราม พวก
 ทหาร รักษา พระองค์ เหล่า นี้ ก็ ต้อง เข้า กระ บวน ทัพ หลวง เสมอ มิ ได้
 ชาติ ถึง ว่า พระเจ้า แผ่น ดิน ไม่ ได้ เสด็จ พระ ราชดำ เนิ ใน การ
 สง คราม นั้น เอง ต้อง กัน พระนคร โดย กวด ชัน ด้วย กลัว การ
 ภาย ใน จะ เกิด ลุก ลาม ชัน ด้วย บ้าน เมือง ยัง มิ ได้ เรียบ ร้อย
 พวก ทหาร รักษา พระองค์ ทั้ง ปวง ก็ ต้อง กะ เถณฑ์ มา ประจำ รักษา
 ราชการ กิน เสบียง อาหาร นุ่ง ห่ม ของ ตัว เอง เปน การ หนัก
 เหมือน กัน ทั้ง สอง ฝ่าย ครั้น ต่อ มา ภาย หลัง การ ทัพ คัก สงบ
 เรียบ ร้อย พวก ทหาร ทั้ง สอง ฝ่าย ได้ อยู่ บ้าน มีความ สุข มา
 ช้านาน เมื่อ เกิด การ ทัพ คัก สงคราม ชัน อีก ก็ ไม่ เปน การ

ใหญ่โต เหมือนแต่ก่อน ต้องเกณฑ์ไปราชการทัพ ก็เฉพาะ
 หมู่เฉพาะเหล่า การในกรุงก็เรียบร้อยเป็นปกติ ไม่ต้อง
 มีเหตุหวาดหวั่นอันใด พวกทหารทั้งปวงก็พากันเข้าใจเสีย
 ว่า มีหน้าที่แต่จะทำหน้าที่ตามเสด็จพระราชดำเนิน อย่างเดียวดังนี้
 เป็น การไม่ชอบ

ก็ ในราชการทัพทางเมืองหนองคาย แลทางเมืองหลวงพระ
 บางครั้งนี้ ได้ใช้ทหารนำทหารล้อมพระราชวัง ขึ้นไปปราบ
 ปราบศัตรู รักษาพระราชอาณาเขต มาก็ชำนาญหลายปี ราช
 การซึ่งพระยาสุรศักดิ์มนตรี จะออกไปปราบปรามโจรผู้ร้าย
 ครั้งนี้ ก็มีใช้ราชการทัพศึกอันใด พลทหารซึ่งจะต้องเกณฑ์
 ออกไป ก็จะต้องไปเพียงหัวเมืองชั้นในชั้นกลาง ระยะทาง
 ก็ไม่ห่างไกลอันใดนัก ราชการก็เป็นการมีกำหนด จะระงับ
 ปราบปรามโจรผู้ร้าย ซึ่งมีความกำเริบดีปล้นฉกชิงทรัพย์
 สมบัติของราษฎรในพระราชอาณาเขต เป็น การในพระนคร
 แท้ ซึ่งทรงพระราชดำริห์จะปราบปรามโจรผู้ร้ายครั้งนี้ ก็ด้วย
 ทรงพระมหากรุณาแก่อาณาประชาราษฎร จะให้ได้ตั้งทำมา
 หา กินอยู่เย็นเป็นสุขเจริญผลประโยชน์ทั่วหน้า เป็น การทน
 บำรุงบ้านเมืองให้ราษฎรอยู่เป็นสุขโดยตรงดังนี้ ซึ่งพลทหาร
 ทั้งปวงจะพากันเข้าใจไปว่าเป็น การชดดาทัพจับผู้ร้าย ด้วย
 ความฉลาดความเกียจคร้านเช่นนั้น เป็น การไม่ชอบไม่ควร

แก่ผู้ซึ่งเป็น ทหาร แล เป็น ผู้ไม่มี ใจ จง รักภักดี ต่อ ใต้ฝ่าละ
 ของ ธุลี พระบาท เดย ควร ที่ทหาร ทั้ง ปวง จะ ตั้ง ใจ รับ ราชการ
 ตาม น่าน ที่ของ ตัว ซึ่ง ต้อง เกณฑ์ ให้ ทำ การ ให้เต็ม กำ ลัง และ สติ
 บัญญา จึง จะ สมควร ที่ เป็น ผู้ มีความ กตัญญู ซื่อ สัจ ต่อ แผ่นดิน
 เมื่อ ได้รับ ราชการ ปราบ ปราบ โจร ผู้ร้าย ลงบ เรียบ ร้อย ก็จะได้
 เป็น ความ ชอบ ความดี แก่ตัว ลืม ไป ให้ทหาร ทั้ง ปวง ทราบ
 ความ ตาม กระ แลร์ พระบรม ราชโองการ ซึ่ง ประภาค มา นี้ อย่า ให้
 ผู้ใด คิด บิด พริ้ว จาก ราชการ ด้วย อ้าง ว่า มิ ได้ ทราบ กระ แลร์
 พระบรม ราชโองการ ลืม ไป พาย น่าน เป็น อัน ชาด

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็น วัน
 ที่ ๘๑๖ ใน รัชกาล บัดนี้

ประกาศ ในการ จับ โจรผู้ร้าย

ห้าม มิ ให้ ราษฎร ทวาด หวัน

ด้วย นาย พงศวี พระยาสุรศักดิ์ มนตรี ผู้ บัญชาการ ทหาร บก
 รัฯ พระบรม ราชโองการ ไล่เกล้าฯ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ
 ให้ ประกาศ แก่ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรม การ แล ราษฎร ใน หัว
 เมือง ทั้ง ปวง ให้ ทราบ ทัก กัน ว่า หัวเมือง ทั้ง ปวง มี ไบ บอด เข้า
 ไป กราย บัง คม ทูต พระ กรุณา ว่า เกิด โจร ผู้ร้าย ปล้น สดม ภั พัน
 แทะ ยิง กัน คาย ชุก ชุม ชื่น กว่า แต่ ก่อน ตั้ง มั่ว สุม ประ ชุม

กัน เปน หมู่ ๆ เหล่า ๆ คนที่ รุน่ นุ่ม ขึ้น ก็ มัก จะ เข้า เปน โจร ผู้ร้าย
ตามกัน ไป ไม่ตั้ง ทำ มาหากิน โดย สุจริต มี โดย มาก ราษฎร ใน
หัวเมือง ได้ ความ เดือด ร้อน เพราะ โจร ผู้ร้าย เนือง ๆ ความ ทราบ
ฝ่าย ลอดอง ฤดี พระบาท แล้ว จึง ทรง พระราชดำริ ว่า การ ซึ่ง จะ
ระงับ ปราย ปราม โจร ผู้ร้าย ซึ่ง เปน หมู่ เปน เหล่า โด ๆ เทียว ไป
มา ใน หัวเมือง ต่าง ๆ เช่นนี้ ถ้า จะ ตั้ง ข้าหลวง ออก ไป ชำระ แต่
เฉพาะ เมือง โด เมืองหนึ่ง เปน เมือง ๆ ไป พวก โจร ผู้ร้าย ก็
มัก จะ หลบ หลีก ซ้ำม เซตร แขวง ไป อยู่ เสี่ยง ใน เมือง ซึ่ง ไม่มี ข้าหลวง
ไป ตั้ง อยู่ การ โจร ผู้ร้าย จึง ปราย ปราม ไป ลง บดง โดย เร็ว ได้
โดย ทรง พระ มหา กรุณา แก่ อาณา ประชา ราษฎร เพื่อ จะ ให้ ตั้ง
ทำ มา หากิน อยู่ เย็น เปน สุข ปราศ จาก โจร ผู้ร้าย ซึ่ง จะ ทำ อัน ตราย
แก่ ชีวิต แล ทรัพย์สิน สมบัติ ๆ ให้ เปน ที่ ทวาด หวัน ไม่ เปน อัน
ทำ มา หากิน โดย สดวก จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้
จัด กอง จักร ผู้ร้าย ออก มา เทียว ตรวจ จับ ผู้ร้าย ใน ครั้ง นี้ ด้วย
ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า คน ซึ่ง ไป เปน โจร ผู้ร้าย นั้น ย่อม มี
หัว นำ เปน ผู้ ชำ นาน ใน การ โจร กรรม ได้ เคย ประพฤติ ซ้ำ มา
ซ้ำ นาน เปน ครู บา อาจารย์ ชัก ชวน คน หนึ่ง ๆ ให้ ประพฤติ
เปน โจร ผู้ร้าย สมัก พรอค พวก ไป ด้วย เหมือน ผัก หัก ไป โดย
ลำ คับ จน คน ใหม่ ได้ ทำ การ ซ้ำ เคย ไป โจร ที่ เปน พาด สัน ตาน
ทุจริต ติ เกิด ขึ้น ตาม ลำ คับ จน ไม่ กลับ ประพฤติ ติ ได้ การ ที่ จะ

ออก จักร ผู้ร้าย ครั้ง นี้ ถึง ว่า ใน คำ สั่ง ว่าผู้ร้าย ซึ่ง ไม่มี
 ชื่อ เลียง ปรางกู มี มีมือ ก็ ให้ กอง จักร จักร ส่ง ไปพิจารณา เป็น ช่อ
 กว้าง กว่า ที่ จักร ผู้ร้าย ทุก ครั้ง ก็ ดี ก็ แต่ ได้ มี พระ บรมราชโอง
 การ คำสั่ง สั่ง ให้ กำชับ กอง จักร ให้ จักร แต่ ผู้ ซึ่ง เป็น หัว หน้า เป็น
 หัว ผู้ร้าย ได้ ลง มือ ปล้น สดมภ์ ยิง แทะ พัน แล กอง พิจารณา ก็ ให้
 พิจารณา เลือ ก สรร เขา แต่ หัว ผู้ร้าย ที่ ได้ ทำ การ โจร กรรม เป็น
 ฉกรรจ มหันต โทษ ที่ แท้จริง อย่า ให้ ผู้ ซึ่ง ประพฤติ การ สจรวิต ซึ่ง
 จะ ต้อง ชัด ทอด ถึง โดย ความ วิชา พยายาม ต้อง จักร กุม ไท ได้
 ความ เดือดร้อน ด้วย หา ใครย การ ลีล ส่วน ปาก คำ ตาม ราชฎร ประ กอบ
 เป็น หลัก เพราะ ฉนั้น บันดก ราชฎร ผู้ ซึ่ง ทำ มา ทากิน โดย สจรวิต
 มิ ได้ ประพฤติ เป็น โจร ผู้ร้าย ลง มือ ปล้น สดมภ์ ยิง พัน แทะ ผู้ หนึ่ง
 ผู้ ไท อย่า ให้ มี ความ ทวาดทวน สดุง เสที่อน ว่า จะ ต้อง มี อัน ตราย
 เพราะ ต้อง ผู้ร้าย ชัด ทอด อย่าง หนึ่ง อย่าง ไท ให้ ตั้ง ทำ มา ทา
 กิน อยู่ ตาม ถิ่น ถาน อย่า ให้ ละ ทิ้ง กุม ลำเนา ไป ให้ ได้ ความ ลำ
 บาก ยาก แค้น เป็น อัน ขาด

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘๔ เป็นวัน
 ที่ ๘๑๓๒ ใน รัชกาล บัณฑิต นี้

พระราชบัญญัติ

กรมเก็บเงินทอง เบี้ยทอง แดงเงินกระดาษ

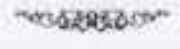
เครื่องเงินทองรูปพรรณ   แล เพ็ชรพลอย

มีพระบรมราชโองการ มาพระยันทูลสุรสิงหนาทดำรงดี เหนือเกล้าฯ สั่งว่าราชการ ในกรม พระคลัง มหาสมบัติ   นับแต่ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง พระราชบัญญัติไว้   เมื่อวันพุธ เดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีชุกฎ สัปตศก   จุลศักราช ๑๒๓๗   มาหาใคร่ความเจริญ ของราชการยิ่ง ขึ้น เมื่อนั้น มาก   ราชการ ทั้ง ปวง ย่อมเปลี่ยนแปลง เป็นลำดับ   มาจน บัดนี้ พระราชบัญญัติเดิม   จึงยังหาเป็นการ สมควร ภา   เพียง แก่ราชการ ที่มีที่ เป็น อยู่ในเวลานี้ ไม่ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ พระบรมนุญ   กระทรวงพระคลัง มหาสมบัติ   ขึ้นไว้เป็น หลัก ของราชการ กรม พระคลัง มหาสมบัติ แล้ว   สมควร ที่จะ จัด การ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ   ที่ว่าด้วยหน้าที่ ของเจ้าพนักงาน ให้เรียบร้อย แก่ราชการ ที่มีที่ เป็น อยู่ใน บัดนี้   เพื่อให้เจ้าพนักงาน ทั้งหลาย ประพฤติ ให้ถูกต้อง ลง ร่อง รอย ต่อ ไปด้วย

จึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก้ไข พระราชบัญญัติเดิม ไว้เป็นแบบแผน   สำหรับราชการ กรม พระคลัง มหาสมบัติ สืบ ไป ดังนี้

ข้อ ๑   ทรงพระมหากรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งอธิบดีกรมเก็บ

กรมเก็บเงินทอง เบี้ยทอง แดงเงินกระดาษ

เล่ม ๓ ลักษณะ นำที่ ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง   นำ ๑๑๒

นาย หนึ่ง รอง อธิบดี ๒ นาย   คือ เป็น รอง อธิบดี ฝ่าย การ เก็บ เงิน

ทอง   เบี้ย ทองแดง แล เงิน กระดาษ นาย หนึ่ง   เป็น รอง อธิบดี

ฝ่าย การ เก็บ เครื่อง เงิน ทอง รูป พระณ   แล เพ็ชร พลอย นาย หนึ่ง

ถ้า เงิน ทอง เบี้ย ทองแดง เงิน กระดาษ   ถ้า เครื่อง เงิน ทอง รูป พระณ

แล เพ็ชร พลอย ซาก หาย   ถ้า กลั๊ย กลาย เป็น ของ ปลอม   อธิบดี

ต้อง เป็นผู้ รับ ใช้ ให้ครบ ทั้ง สิ้น   เว้น ไว้แต่ พิจารณา ได้ตัว ผู้ กระ

ทำผิด พอมีทุน จะ รับ ใช้ ได้   ถ้า เกิด เหตุ เพราะ ความ ไม่ ประมาท

ซึ่ง เห็น ปรากฏ ชัด ว่า เหลือ วิสัย เจ้าพนักงาน กรม เก็บ จะ บังคับ ได้

ข้อ ๒ บรรดา พนักงาน ผู้น้อย   แล เสมียน คน ใช้ คน ตู เงิน

คน ขน เงิน นั้น   อธิบดี กรม เก็บ เป็น ผู้ เลือก คัด จัด ทา เข้า มา รับ

ราชการ ตาม ความ พอ ใจ   สุด แต่ ให้ สม ควร แก่ ราชการ   แต่

ถ้า เจ้า พนักงาน เหล่า นี้ ที่ เป็น คน สำคัญ   กำหนด ได้ รับ เงิน เดือน

ตั้งแต่ บั๊ละ ๖ ชั่ง ขึ้น ไป   ต้อง ให้ เสนาบดี กรม พระคลัง มหาสมบัติ

เห็น ชอบ ด้วย ก่อน   จึง จะ ให้ เข้า รับ ราชการ ใน พระ คลัง มหาสมบัติ

ตาม นำ ที่ นั้น ๆ ได้

ข้อ ๓ การ รักษา พระคลัง มหา สมบัติ ภาย นอก นั้น   เป็น นำ ที่

กรม ทหาร ให้ มี นาย ทหาร ยศ ไม่ ต่ำ กว่า นาย ร้อย โท   แล พล ทหาร

ตาม สมควร ประจำ รักษา อยู่ ทั้ง กลาง วัน แล กลาง คืน   เวลา คลัง

นำ ๑๑๑๓ ลักษณะ นำ ที่ราชการใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓
 เบ็ด ใต้ ทหาร รักษา ยาม ที่ ประตู ทาง เข้า ออก ผู้ใด จะ เข้า ไป ใน พระ
 คลัง มหา สมบัติ ถ้า จะ ออก จาก พระคลัง มหา สมบัติ ทหาร ต้อง
 ตรวจ ตรา ทุก คน อย่า ให้ ผู้ใด ผู้หนึ่ง ละบ ลัก ซ่อน เขา เครื่อง มือ
 ซึ่ง จะ ทำ ร้าย แก่ พระราชทรัพย์ แล เป็น ของ ปลอม เข้า ไป ใน พระ
 คลัง มหา สมบัติ ถ้า พา เงิน ทอง ถึง ของ ใน พระ คลัง มหา สมบัติ
 ออก จาก พระคลัง มหา สมบัติ โดย เซึ่ง ละบ ลัก ซ่อน แล โดย ฮาก
 เป็น โจรตรง ๆ คือ ปล้น เจาะ ล้วง เป็น ต้น ได้ เป็น อัน ขาด แล ให้
 มี สारวัด ใน กรม พระคลัง กลาง กำ กับ รักษา ใน เวลา คลัง เบ็ด ด้วย
 ถ้า ผู้ใด จะ พา เงิน ทอง แะ ทอง แแรง แล เงิน กระดาษ ออก จาก
 พระคลัง มหา สมบัติ ต้อง มี คำ อนุญาต ขน เงิน ออก ลง ชื่อ ประ
 ทับ ตรา เจ้าพนักงาน กรม สารบัญชี่ มี ชื่อ ผู้ พา เงิน ออก แล
 จำนวน เงิน ลง วัน ชัด เจน ถูก ต้อง นั้น มา ส่ง ให้ สारวัด ผู้ กำกับ
 รักษา เบ็ด ไว้ เป็น สำคัญ แล จึง ให้ ยอม อนุญาต ให้ ผู้ นั้น พา เงิน
 ออก จาก พระ คลัง มหา สมบัติ เท่า กับ จำนวน เงิน ซึ่งมี ใน คำ อนุญาต
 ให้ ขน เงิน ออก นั้น ได้ เมื่อ ถึง กำกับ สิ้น เดือน ๆ นั้น ให้ สारวัด
 ผู้ กำกับ รักษา ขน บัญชี เงิน ออก จาก พระคลัง มหา สมบัติ ตาม คำ
 อนุญาต เป็น ราย วัน รวม เดือน นั้น เงิน ออก จาก พระคลัง มหา สมบัติ
 ก็ ราย เป็น จำนวน เงิน เท่า ไ้ ไป ขึ้น ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ
 พร้อม กับ คำ อนุญาต ขน เงิน ออก ใน เดือน นั้น เสนาบดี พระคลัง
 มหา สมบัติ รับ บัญชี แล คำ ตรวจ ถูก ต้อง แล ต้อง เขียน สำคัญ

๗๐๕๗๕๖๐๗

เล่ม ๓   ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง   หน้า ๑๑๑๔
 ตาม ขัด ขาด ขาด ขาด ใน สมุด   แล ลง ชื่อ ประทับตรา มอบ ให้สารวัด
 ผู้กำกับ รักษา ไว้เป็น คู่มือ   เครื่อง เงิน ทอง รูปพรรณ แล เพ็ชร
 พลอย นั้น   ไม่ต้อง มี ตัว อนุญาต พาเชก เป็น แร่ ขอนดีกรม เก็บ
 ฎารอง ขลิบก็   มา บอกล สารวัด ผู้กำกับ รักษา ให้ยอม ให้พา ออก
 แล้ว   ก็ ให้สารวัด ผู้กำกับ รักษา ยอม ให้ ออก ตาม คำ   ชึ่ง สารวัด
 ผู้กำกับ ต้อง จด ขาด ขาด จำนวน คน   เข้า ออก ใน พระ คลัง มหาสมบัติ
 ให้รู้ไว้   เวลา จะ บัด พระคลัง มหาสมบัติ   ต้อง ตรวจ คณ ออก
 ให้ครบเข้า   ถ้า มี โจร ผู้ร้าย ลัก เงิน ทอง แล สิ่ง ของ ใน พระคลัง
 มหาสมบัติ   ฎาลัก ลอบ เอาเงิน ทอง สิ่ง ของ ใน พระคลัง มหาสมบัติ
 ออก โดย ผิด กฎหมาย   สารวัดผู้ กำกับ รักษา มี ความ ผิด   ต้อง รับ
 ใช้ ฎา รับ พระราชทาน ตาม โทษานุ โทษ   ถ้า ทหาร ผู้ รักษา ฎา
 สารวัดผู้ กำกับ รักษา   จับ คน พา เงิน ทอง สิ่ง ของ ใน พระคลัง มหา
 สมบัติ ออก โดย ผิด กฎหมาย   ให้พา ตัว ไป ส่ง ต่อ เสนาบดีพระคลัง
 มหาสมบัติ   ถ้า พิหารณา เป็น ลัก ว่า ผู้ พา เงิน ประพฤติทุจริต   จะ มี
 รางวัล แก่ผู้ ที่ จับ ได้ คราว หนึ่ง ไม่ต่ำกว่า ๕ ชั่ง   การภายใน
 พระ คลัง มหาสมบัติ นั้น   เจ้า พนักงาน กรม เก็บ เป็น ผู้ รักษา เมื่อ
 ถึง เวลา บัด พระคลัง มหาสมบัติ   ต้อง ขู บัด ประตุ หน้า ล้าง ลง กตชน
 ถัน กุญแจ ให้ มั่น คง   แล ประจำ ตรา ประตุ นอก มอบ หมายถึง แก่
 ทหาร ๆ   ต้อง รักษา ดวง ตรา ให้ เวียบ ร้อย จน ถึง เวลา เข็ด คลัง
 มหา สมบัติ วัน รุ่ง ขึ้น   จึง มอบ หมายถึง ให้เจ้าพนักงาน กรม เก็บ เข้า

นำ ๑๑๑๕ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
ไป ทำการ จนสิ้น เวลา คลัง มหาสมบัติ เปิด ถ้า วันใด ดวง ตรา พิรุณ
บยุบ ถลาย ให้บอกกล่าว ต่อเสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ทราบ จะได้
ตรวจ ตรา แล สั่ง การ ไป ตาม สมควร

ข้อ ๔ เจ้าพนักงาน กรมเก็บ ตั้งแต่ผู้ใหญ่ ลงมา จนถึง ผู้
น้อย ทั้ง สิ้น นั้น ได้ รับ พระราชทาน เงิน เดือน แล้ว ห้ามมิ ให้
รับ สิ้น จ้าง สิ้น บน สิ้น น้ำ ใจ จากผู้ใด ผู้หนึ่ง บรรดา ซึ่ง เข้า มา
เกี่ยว ข้อง รับ แล สั่ง เงิน ขึ้น พระคลัง มหาสมบัติ เปน อัน ชาติ เงิน ค่า
จ้าง ตา คู ซึ่ง สั่ง เงิน ยอม เสีย ชั่ง ละ สลึง ขอ ให้ ดู เลือกร เงิน ดี
ไม่ต้อง ให้ เมา นั้น เจ้าพนักงาน กรมเก็บ ต้อง ยอม ตาม ขอ

ข้อ ๕ บรรดา เงิน ที่ จะ สั่ง พระคลัง มหาสมบัติ ต้อง เมา เสีย
ก่อน จึง จะ เก็บรวม ไว้ ใน ทบวง เงิน แผ่น ใด เว้น ไว้ แต่ เงิน
ที่ นำ มา สั่ง นั้น ยัง มุก ดุง ประจำ ตรา ขอ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ
เงิน พระ คลัง มหาสมบัติ เอง อย่าง หนึ่ง ถ้า ผู้สั่ง ได้ เสีย ค่า จ้าง
ตา คู ชั่ง ละ สลึง เจ้าพนักงาน กรมเก็บ ดู ว่า เปน เงิน ดี หมด แล้ว
อย่าง หนึ่ง จึง จะ ไม่ต้อง เมา แต่ เบี้ย ทองแดง แล เงิน กระดาษ นั้น
ผู้สั่ง ไม่ต้อง เสีย ค่า ชรวม เนื้อเม อัน ใด เปน หน้าที่ เจ้าพนักงาน
กรมเก็บ ตรวจ ต้อง รับ ให้ ถูก ต้อง

ข้อ ๖ เจ้าพนักงาน กรมเก็บ พบ เงิน แรง ซึ่ง มี ผู้ มา สั่ง ถ้า
ไม่มี เหตุ ควร สง ไล่ย ก็ ให้ ยืม เงิน นั้น ทูย ทำลาย เสีย แล้ว ทำ
บาญชี เก็บ ไว้ แผนก หนึ่ง ต่าง หาก เมื่อ ถึง ควาว เสนาบดี พระคลัง

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๑๖

มหาสมบัติ เหน้สมควร จะ ยุด หลอม ทำลาย ไล่เอา เนื้อเงิน เมื่อใด
ก็ ยุด ได้ ถ้าเจ้าพนักงาน กรม เก็บ เหน้ ช้อ พิรุณ สงไสยว่า ผู้นำ
เงินแดง มาส่ง นั้น จะ ทำทุจริต ก็ให้พาตัว ไปให้เสนาบดีพระ
คลัง มหาสมบัติ พิจารณา วินิจฉัย ตามสมควร

ข้อ ๗ เมื่อเจ้าพนักงาน กรม เก็บ ได้รับเงิน ทอง ฎา เครื่อง
รูปพรรณ แล เพ็ชร พลอย ซึ่งเจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี ได้ทำ
ใบนำ ให้ ไปส่ง ฎา ไปฝากนั้นแล้ว ต้อง ทำตัว ลง ชื่อ ประทับตรา
ให้แก่เจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี ไว้เป็น สำคัญ ทุก ครั้ง ทุก ราย
เมื่อเจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี ได้รับ ตัว ของเจ้าพนักงาน กรม
เก็บ แล้ว ต้อง ออก ตัว ลง ชื่อ ประทับตรา ให้แก่ผู้ฝาก ไปเป็น
สำคัญ ทุก ครั้ง ทุก ราย เหมือน กัน ถ้าผู้ใด นำ เงิน ทอง ฎา
เครื่องเงิน ทอง รูปพรรณ เพ็ชร พลอย ฝาก ไว้แล้ว จะขอ ถอน ผลัก
ส่ง ฎา ถอนคืน ไป เจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี ต้อง เวียกตัว สำคัญ
ของเจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี มาจากผู้ฝาก แล ออก ใบนำ
คืน ของเจ้าพนักงาน กรม เก็บ มยบ ให้ผู้ฝาก เข้า ไป ณ ที่พระ
คลัง มหาสมบัติ เมื่อเจ้าพนักงาน กรม เก็บ ได้รับ สำคัญ ของ
ตัว ถูกต้อง ตาม ใบนำ แล้ว จึง ยอม ให้ผู้ฝาก ถอน เจ้าพนักงาน
กรม เก็บ จะ รับ ส่ง ฎา รับ ฝาก ฎา ยอม ให้ ถอน ราย ฝาก แต่ โดย
ลำพัง ไม่ได้เป็น อัม ขาด

ข้อ ๘ เมื่อเจ้าพนักงาน กรม เก็บ ได้รับ ใบส่ง จ่าย ลง ชื่อ

หน้า ๑๑๑๗ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
 ประทับตราเจ้าพนักงาน นาย เวร จำย แด่ ลง ชื่อ ประทับตรา อธิบดี
 กรมสารบาญชี กำกับ เป็น สำคัญ มอบ ให้ผู้เบิก ดึงมา รับ เงิน ทอง
 ฎา เครื่อง เงิน ทอง รูปพรรณ เพ็ชร พลอย แด้ว ให้ จำย ให้ตามจำ
 นวน ใบสั่ง จำย ถ้า ไม่มี สำคัญ ดังเช่นว่ามา นี้แล้ว ห้ามมิ
 ให้ จำย ให้แก่ผู้หนึ่ง ผู้ใด เป็น อัน ชาติ ถ้า เป็น เงิน ทอง ฎา เครื่อง
 เงิน ทอง รูปพรรณ เพ็ชร พลอย ยืม จำย ก็ต้อง ทำ ใบสั่ง กล่าวแล้ว
 เปน แต่บอก ให้ชัด ว่า ยืม จำย การ ยืม จำย นี้ ถ้า ไม่มี อ้าง กระแส
 พระบ ม ราชโองการ แล้ว ถึง โจร ที่ สุด เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัตินี้
 สั่ง ให้ จำย ถ้า ห้ามมิ ให้เจ้าพนักงาน กรมเก็บ จำย ให้ เป็น อัน ชาติ
 ข้อ ๕ การ จำย เงิน ทอง การ ยืม เงิน ทอง ฎา การ ดอนเงิน
 ทอง ราย ฝาก นั้น เจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี ต้อง ทำ ใบนำ
 บอก ชื่อผู้ นำ เงิน ทอง ออก จาก พระคลัง มหา สมบัติ แด่ บอก จำ
 นวน เงิน ทอง ซึ่ง จะ พา ออก จาก พระ คลัง มหา สมบัติ นั้น ไว้ ให้
 ชัดเจน แล้ว อธิบดี กรม สารบาญชี ต้อง ออก คำ อนุญาต ชนเงิน ออก
 ตาม ใบนำ ลง ชื่อ ประทับตรา เป็น สำคัญ มอบ ให้ผู้เบิก ไป
 ยื่น ต่อเจ้าพนักงาน กรม เก็บ เพื่อ จะ ใ้ เบิก เงิน ต่อ เจ้า พนักงาน
 พระคลัง มหาสมบัตินี้ตาม จำนวน ใน ใบสั่ง ถึง โดยเจ้าพนักงานกรมเก็บ
 ได้รับ ใบนำ ใบสั่ง แล้ว แต่ ไม่มี อนุญาต ชนเงิน ทอง ออก อย่า
 เพื่อ จำย เงิน ทอง ให้ เป็น อัน ชาติ ถ้า เป็น เงิน แด่ เจ้า พนักงาน กรม
 เก็บ ต้อง ทำ ใบนำ ยื่น ต่อ เจ้า พนักงาน กรม สารบาญชี ขบ คำ อนุญาต

ฎา เครื่องเงิน ทอง รูปพรรณ เพ็ชร พลอย

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๑๘

เงิน ออกตามธรรมเนียม ถ้าจะจ่ายเครื่องเงินทองรูปพรรณแล
เพชรพลอย แลเอาไปตั้งใช้ในราชการต่างๆ ก็ดี ไม่ต้อง
มีตัวอนุญาตพาออก . . . . . เช่นแต่ อธิบดีกรมเก็บฎากรอง อธิบดีกรม
เก็บ ต้องพาออกไปชี้แจงแก่ผู้รักษาประตูคลังเท่านั้น . . . . . เมื่อสิ้น
เดือนๆ หนึ่ง อธิบดีกรมสารบัญชี ต้องงบบัญชีจำนวนตัว
อนุญาต . . . . . เงินทองออกจากพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นเสนอต่อ
เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๐ ทุกๆ เดือน

ข้อ ๑๐ . . . . . เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บ ได้รับได้จ่ายฎา ได้รับ
ฝากไว้ ให้ถอนให้แลกได้ ให้ยืมเงินทองแลเครื่องเงินทองรูปพรรณ
เพชรพลอย รายใดเท่าใด ต้องลงบัญชีในทันทีๆเดียว . . . . . เมื่อ
ถึงเวลาจะปิดพระคลังมหาสมบัติทุกวัน ต้องงบบัญชีรายวันใน
นั้นตรวจถูกต้องกัน ยื่นต่อเจ้าพนักงานกรมสารบัญชีเสร็จแล้ว
จึงจะปิดพระคลังมหาสมบัติได้ . . . . . บัญชีรายเล่มนี้ให้หลังกัน
ไปวัน ๑ . . . . . เมื่อถึงกำหนดสิ้นเดือนสิ้นปี ต้องงบบัญชียื่นต่อ
เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๐ ทุกๆ เดือน

ข้อ ๑๑ . . . . . เจ้าพนักงานกรมเก็บต้องทำบัญชี แลทำตัวฎากา
ใบเสร็จใบนำ . . . . . แลประพฤติวางการนั้นๆ ให้ตั้งตามแบบ
บัญชีแลข้อบังคับ . . . . . ซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะสั่งให้ทำ
ทุกอย่างทุกประการ

ข้อ ๑๒ . . . . . ถ้าเงินทองฎาเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอย

หน้า ๑๑๑๙ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง เดิม ๓
ซึ่ง ยืม จ่าย ชำ เกิน กำหนด มิ ได้สั่ง จ่าย ฎา มา ฝาก ไว้ ชำ เกิน
กำหนด ๑ เดือน ไม่มี เหตุ ขัด ข้อง ประการ ใด มิ นำ ส่ง แล้ว ให้
เจ้าพนักงาน กรม เก็บ ร้อง จ्ञ์ เสนา บัด พระคลัง มหาสมบัติ จะ ได้เร่ง
รัด ให้ผู้ ยืม ผู้ ฝาก รับ เบิก รับ ส่ง เสีย ให้ เร็ว มิ ค้าง รุงรัง อยู่ ได้

ข้อ ๑๓ กำหนด ๓ เดือน ครั้ง ๑ เสนาบดี พระคลัง มหา
สมบัติ ต้อง สั่ง ให้ ปลัด ทูล ฉลอง ฎา เจ้าพนักงาน รอง ลง มา
ใน กรม พระคลัง กลาง เจ้าพนักงาน กรม สารบาญชี เจ้าพนักงาน
กรม ตรวจ พร้อม กัน มา ตรวจ เงิน แล บาญชี ใน คลัง มหาสมบัติ
ทุก คราว แต่ ทอง คำ แล ของ เครื่อง เงิน ทอง รูปพรรณ เพ็ชร
พลอย นั้น กำหนด ตรวจ บัด ครั้ง ฎา ใน ระหว่าง กำหนด สมัย ใดๆ
จะ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ให้ ชำ ราชการ ๒ นาย ฎา ๓
นาย มา ตรวจ พระคลัง มหาสมบัติ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ ต้อง
วาง การ ทิ้ง ปวง เรียบ ร้อย ให้ ตรวจ ได้ เสมอ แล เสนาบดี พระคลัง
มหาสมบัติ เหน้ สมควร จะ ลัก เค้า ตรวจ พระคลัง มหาสมบัติ
ใน ระหว่าง ยัง มิ ถึง กำหนด ก็ อาจ สั่ง เจ้าพนักงาน กรม พระ คลัง
กลาง เจ้า พนักงาน กรม สารบาญชี เจ้า พนักงาน กรม ตรวจ ไป
ตรวจ ได้ ทุก ขณะ ใน เวลา พระคลัง มหา สมบัติ เบ็ด เจ้า พนักงาน
กรม เก็บ ต้อง รักษา การ ทิ้ง ปวง ให้ เรียบ ร้อย รับ ตรวจ ได้ อยู่ เสมอ
ข้อ ๑๔ เครื่อง เงิน ทอง รูปพรรณ บระดับ เพ็ชร พลอย ทั้ง ใหญ่

เล่ม ๓   ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง   หน้า ๑๑๒๐
น้อย   แต่ เครื่อง ยศ ต่าง ๆ   บรรดา เปน ของ หาดวง มี อยู่ใน พระคลัง
มหาสมบัติ ทั้ง ชั้น นั้น   ให้เจ้า พนักงาน กรม เก็บ พร้อม ด้วย
เจ้า พนักงาน กรม ตำราบัญชี   เจ้า พนักงาน กรม ตรวจ ๆ   ซึ่ง น้ำ
หนัก   ถ้า เปน ทอง ให้ ชัด เนื้อ หมายเลข ไว้ ให้ ชัด   แต่ ลง บัญชี
ให้ ชัด ว่า รูปพรรณ สิ่ง นั้น เลข ที่ เท่า นั้น   น้ำหนัก เท่า นั้น   เนื้อ
ทอง อย่าง นั้น   ที่ ประดับ เพ็ชร พลอย ก็ ว่า ให้ ชัด ว่า   ประดับ
เพ็ชร พลอย อย่าง นั้น เท่า นั้น ผล   เม็ด พลอย ต่าง ๆ   ซึ่ง ยัง ไม่ ได้
ทำรูปพรรณ ให้ ตรวจ ว่า ขาด เท่า นั้น ผล   น้ำหนัก เท่า นั้น   ลง
ไว้ ใน บัญชี เพ็ชร พลอย ให้ ชัด ทุก อย่าง   แต่ ให้ สยบ บัญชี
เครื่อง รูปพรรณ เพ็ชร พลอย   ซึ่ง จำ พระราชทาน พระบรมวงษา
นวงษ์ ข้า ทูลของ อธิบดีพระบาท   บรรดา จะ ต้อง กลับ คืน เข้า พระคลัง
มหาสมบัติ   ทำ บัญชี ไว้ ให้ ชัด ทั้ง สอง ขาน   คือ กรม เก็บ แต่
กรม ตำราบัญชี   เมื่อก ของ ที่ พระราชทาน ไป แล้ว กลับ มา คืน พระ
คลัง มหาสมบัติ   ให้เจ้า พนักงาน ซึ่ง กล่าว แล้ว ตรวจ ลง บัญชี ดัง
กล่าว แล้ว จน กว่า จะหมด จำนวน ของ   หนึ่ง เครื่อง รูปพรรณ เปน
ของ มี ราคา มาก ฤา เปน ของ สำคัญ แต่ เพ็ชร พลอย ต่าง ๆ   ซึ่ง ยัง
ไม่ได้ ทำ รูปพรรณ นั้น   ให้เจ้า พนักงาน กรม เก็บ เอา ลง กำปั่น
ผูกตู้มั้น คง ให้ ดี   แล้ว ให้ อธิบดี กรม ตำราบัญชี   เจ้า พนักงาน
กรม ตรวจ ประจํา ตรา กำกับ ไว้ ด้วย   เมื่อ จะ เบิก จำ ใช้ราชการ

หน้า ๑๑๒๑ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
สิ่งใด คราวใด เจ้าพนักงาน ผู้ประจำตราบ่ากับ ต้องไป พร้อม
กัน จึง จะเบิก ออกจ่าย ได้ ถ้า ของ ถ้าคัญ เช่นว่า นี้ เป็น ของ มี มา
ใหม่ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ ต้อง ไป แจ้ง ต่อ เสมอชาติ พระคลัง
มหาสมบัติ จะ ใ้สั่ง ให้เจ้าพนักงาน ผู้ กักกับ ไป กักกับ ประจำ ตรา
ห้าม มิ ให้ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ เบ็ด จ่าย ใช้ราชการ แต่ ถ้า พัง เป็น
อัน ซาก แต่ ของ ที่ มิ ได้ ประจำ ตรา นั้น เจ้าพนักงาน กรม เก็บ
จ่าย เอง ได้

ข้อ ๑๕ ถ้า จะทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน เครื่อง
ยศ แก่ ผู้ใด เจ้าพนักงาน กรมวัง ต้อง มี หมาย คำเนิน พระบรมราช
โองการ ไป ยัง กรม พระคลัง กต่าง ๆ สั่ง เจ้าพนักงาน กรม สาร
บัญชี่ ทำใบ สั่ง ๆ จ่าย เหมือน จ่าย เงินทอง ถ้า เป็น ของ จ่าย ซาก ก็ ว่า
จ่าย ซาก จะส่ง คั้น ก็ ว่า จ่าย จะส่ง คั้น เมื่อ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ
ได้ รับ ใบ สั่ง แล จ่าย ไป แล้ว ก็ ให้ลง บัญชี ไว้ ให้ชัดเจน ทั้ง
ราย วัน แล ราย ชื่อ ผู้รับ พระราชทาน กำหนด น้ำหนัก รูปพรรณ
แล หมาย เลข ทั้ง นับ เพ็ชร พลอย ให้ ถูก ล้ว ตาม บัญชี เดิม แล
แต่ง บัญชี เดิม ให้ ครอง กั้น ค้าย ถ้า เป็น ของ พระราชทาน สิทธิ ซาก
ก็ ให้ลง บัญชี เป็น จ่าย ซาก แล แต่ง บัญชี เดิม เปน จ่าย ซาก

ข้อ ๑๖ ถ้า เครื่อง ยศ กำหนด ส่ง คั้น มา ฤๅ เครื่อง เงินทอง
รูปพรรณ เพ็ชร พลอย ต่าง ๆ ซึ่ง กรม ซ่าง ทอง จัด ซื้อ ฤๅ ทำ ขึ้น
ใหม่ ก็ ดี บรรดา จะ ส่ง คั้น ฤๅ ส่ง เข้า พระคลัง มหาสมบัติ ให้ ทำ

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวง พระคลัง หน้า ๑๑๒๒
ใบนำ ๆ ส่ง ต่อ เจ้า พนักงาน กรมสารบาญชี ๆ ทำ ใบนำ ๆ ต่อ
เจ้า พนักงาน กรมเก็บ ๆ ลอย ถูก ค้าง แล้ว ให้ลง บาญชี พร้อม
ด้วย ผู้กำกับ ตาม ข้อ ๑๔

ข้อ ๑๗ ถ้า เครื่อง รูปพรรณ ชนิดใด ซึ่ง จะต้อง จำย ใ้
ราชการ สำหรับ พระราชทาน ถ้า สำหรับ ใ้ราชการ อย่าง อื่น
มีจวน จะไม่พอ จำย ก็ดี เครื่อง รูปพรรณ สำหรับ คลัง มหาสมบัติ
ชำรุด จะต้อง ซ่อม ถ้า ทำใหม่ ก็ดี ให้ เจ้า พนักงาน กรม เก็บ
นำ ความ มา แจ้ง ต่อเสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ถ้า เสนาบดี
พระคลัง มหาสมบัติ รับ พระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ใ้
สร้าง ของ รูปพรรณ สิ่ง ใด ชนิด ก็ดี เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ
ต้อง ส่ง เจ้า พนักงาน ช่างทอง ประมาณ การ แล ให้ทำ แขงชัน
ขอ อนุญาต เบิก เนื้อเงิน เนื้อทอง แล เพ็ชร พลอย ถ้า เบิกเงิน ไป
จัด ซื่อ เนื้อ ทองคำ แล เพ็ชร พลอย สัก แต่ สสมควร จะทำ ของ
นั้น ๆ มายื่น ตาม ธรรมเนียม เมื่อ ทำเสร็จ แล้ว พนักงาน กรม ช่าง
ทอง ต้อง ทำ ใบนำ ๆ ส่ง ตาม ข้อ ๑๖

ข้อ ๑๘ ทองคำ เปลว ก็เป็น สินค้า อย่าง หนึ่ง ซึ่ง ควร จะจัด
ใ้ มี ผู้ส่ง ตาม ราคา อย่าง ถูก ได้ ไม่เกี่ยว ข้อง กับ เจ้า พนักงาน กรม
เก็บ อีก ต่อ ไป เมื่อ กรม ใด มีราชการ จะต้อง ใ้ทองคำ เปลว ให้ เบิก
เงิน ไป ซื่อ ที่ผู้ รับ ส่ง ตาม ราคา กำหนด นั้น แล การ กำกับ บัด ทอง
นั้น ผู้ ใด ทำ การ ก็ ใ้ผู้ นั้น รับ ผิดรับ ชอบ แต่ง คน ไป กำกับ เอง

หน้า ๑๑๒๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวง พระคลัง เล่ม ๓

ข้อ ๑๙ กรมช่างทอง นั้น ให้แยกเป็น กรมหนึ่ง ต่างหาก ไม่
ต้อง เกี่ยว กับ กรม พระคลัง ทอง ถัก ต่อ ไป การ รั้งผิด รั้ง ซอย
ในเงิน ทอง เพ็ชร พลอย จ่าย ไป จะขาด หาย ก็ดี แล การ รุ่ง
รัด ให้แล้ว เร็ว นั้น ก็ดี ตก อยู่ ใน หน้าที่ ของ อธิบดี กรม ช่างทอง
เป็น แต่ ถ้า เจ้า พนักงาน กรม เก็บ เหน จ่าย ไป ค้าง ชำ เหน กำหนด ของ
ไม่แล้ว มา ส่ง ให้ นำ ความ มา เสนอ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ
จะได้ ตัก เดือน กรม ช่าง ทอง ตาม ธรรมเนียม

ข้อ ๒๐ เบี้ย ทองแดง แล เงินกระดาศ นั้น ให้ เจ้า พนักงาน
กรม เก็บ แยก บัญชี คน ละ แผนก จาก ตัว เงิน แต่ รวม อยู่ ใน
บัญชี เงิน คง คลัง มหาสมบัติ ยอด เดียว กัน ส่วน เครื่อง เงิน ทอง
รูปพรรณ แล เพ็ชร พลอย นั้น ให้แยก เป็น คน ละ บัญชี คน ละ ยอด

ข้อ ๒๑ เงิน กระดาศ ที่ คง ใช้ นั้น เจ้าพนักงาน กรม เก็บ จะ ได้ รั้ง
จาก เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ มา รั้ง ษา จำหนาย ใช้ อย่าง
เดียว กัน กับ ตัว เงิน แต่ เงิน กระดาศ ที่ ชำ รุด เจ้า พนักงาน กรม
เก็บ ต้อง เก็บ ไว้ ถึง เวลา ตรวจ คลัง มหาสมบัติ สาม เดือน ครั้ง หนึ่ง
ต้อง ส่ง คืน แล หัก จ่าย ตาม ธรรมเนียม แล ข้อ บัญญัติ ใน การ
เงิน กระดาศ นอก นั้น เจ้า พนักงาน กรม เก็บ ทำ ตาม พระราชบัญญัติ
สำหรับ เงิน กระดาศ ทุก ประการ

ข้อ ๒๒ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ ต้อง เป็น สุระเฮาใจ ใส ใน การ ที่
จะ ให้ พระบรมวงษานุวงศ์ ข้า ทูล ของ กุฎี พระบาท ชาติ ปะชาราชฎู

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๒๔

แล ชาวต่างประเทศ ได้แลกเปลี่ยน ในระหว่างเงิน เหรียญเงิน บาท
เงิน ปลีก เบี้ย ทองแดง แล เงิน กระดาษ นั้น โดยสะดวก อย่าให้
เป็น ข้อ กีดขวาง ขัดข้อง ต้อง ถ่วง ช้า แล ให้แลกเปลี่ยนตาม อัตรา
กำหนด อย่าให้ผู้แลกเปลี่ยน เสียเวลา เสียประโยชน์ โดยเหตุ
มิสมควรมิเป็นอันขาด

ข้อ ๒๖) เจ้าพนักงานกรมเก็บ มีหน้าที่ ต้อง เป็นผู้กำกับ การ
ทำเงิน โรงกระดาษ ตาม พระราชบัญญัติ กรมกระดาษ
สิทธิการด้วย

ข้อ ๒๗) บันดาเจ้าพนักงานกรมเก็บ ทั้ง ผู้ใหญ่ผู้น้อย เมื่อจะ
เข้ารับราชการ ต้อง กระทำสัตยา นุสัตย์สาบาล เช่น การ วิเศษ
เสีย ก่อน จึงเข้ารับราชการ ได้

ข้อ ๒๘) เมื่อ พระราชบัญญัติ นี้ ตั้ง ขึ้นแล้ว ให้เลิก พระราชบัญญัติ
พระคลังมหาสมบัติ หมวดมาตราที่ ๖ ว่าด้วย เจ้าพนักงานผู้
เก็บเงินเก็บทองเจ็ดข้อ แล หมวดมาตราที่ ๗ ว่าด้วย เจ้าพนักงาน
ผู้เก็บคลังรูปพรรณทองเงิน เพ็ชรพลอย ๑๒ ข้อ นั้นเสีย แล
เจ้าพนักงานกรมเก็บ ยังต้อง ประพฤติ ตาม พระราชบัญญัติ พระคลัง
มหาสมบัติ แล พระราชกำหนด กฎหมายเก่า ใหม่ ซึ่ง ยัง มิได้
ยกเลิกถอน ข้ออื่น ๆ อีก

พระราชบัญญัติ ทรงตั้ง ไว้ ณ วันที่ ๑๓ ธันวาคมรัตนโกสินทร
ศก ๑๐๙๙ เป็นวันที่ ๑๙๐๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ กรมตรวจลิขสิทธิ์กรมการตรา

๑ มีพระบรมราชโองการ หมายพระมณฑุส สุรสิงหนาท ดำรัส เหนือเกล้าฯ สั่งว่า ราชการ ใน กรม พระคลัง มหาสมบัติ นับแต่ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง พระราชบัญญัติ ไว้ เมื่อวันที่ ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีมะเส็งชวด จุลศักราช ๑๒๓๗ มาหาใคร่ความเจริญของ ราชการ ยิ่ง ขึ้น เป็นอันมาก ราชการ ทั้ง ปวง ย่อมเปลี่ยนแปลง เป็นลำดับ มาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติ เดิม จึงยังหาเป็น การ สมควร พอเพียง แก่ ราชการ ที่มี ที่ เป็น อยู่ใน เวลา นี้ ไม่ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ พระธรรมนูญ กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ขึ้น ไว้ เป็น หลัก ของ ราชการ กรม พระคลัง มหาสมบัติ แล้ว สมควร ที่ จะจัดการ แก้ไข เพิ่มเติม พระราชบัญญัติ ที่ว่าด้วย หน้าที่ ของ เจ้าพนักงาน ให้เรียบร้อย สม แก่ ราชการ ที่มี ที่ เป็น อยู่ใน บัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงาน ทั้ง หลาย ประพฤติ ให้ถูกต้อง ลง ร่อง รอย ต่อ ไป ด้วย

จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก้ไข พระราชบัญญัติ เดิม ไว้ เป็น แบบ แผน สำหรับ ราชการ กรม พระคลัง มหาสมบัติ สืบ ไป ดังนี้

มาตรา ๑ อธิบดี กรมตรวจ มีที่ รับผิดชอบ ชอบ ราชการ กรมตรวจ ให้เป็น ไป ตาม พระราชบัญญัติ ทั้ง สิ้น รอง อธิบดี มีหน้าที่ช่วย ราชการ ใน อธิบดี ตาม แต่ จะมอบ หมาย ให้ช่วย แล แทน เมื่อ เวลา

พระราชบัญญัติกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง หน้า ๑๑๒๖

อธิบดี ไม่ อยู่ สารวัตร มี หน้าที่ รับ คำสั่ง อธิบดี ตรวจ รายงาน ตรวจ

บัญชี ตรวจ ราคาตาม บัญชี นายเวร มี หน้าที่ ประจำ การ ตรวจ ราคา

แล ยอดบัญชี ตามกฎหมาย ข้อ บัญชี

มาตรา ๒ กรมตรวจ มี หน้าที่ จะต้อง ตรวจ สมบัติแผ่นดิน ห้าอย่าง

คือ ๑ ตรวจ จำนวนเงิน รวมเงิน ขบวนบัญชี ตัวเลข ให้ถูกต้อง

๒ ตรวจ จำนวนเงิน จำนวน คน ราย การ ให้ถูกต้อง ตาม พระบรมราชา

นุญาต ๓ ตรวจ อัตรา แล ราคา สิ่ง ของ ฤๅ คน ให้สมควร กัน ๔ ตรวจ

สอบ สอน ว่าคน แล ของ ไร้จ่าย ใช้ถูกต้อง ฤๅ ไม่ ๕ ตรวจ ขบวน

ทำบัญชี วาง การ ถูกต้อง ตาม พระราช บัญญัติ สม ควร แก่ ราช

การ ฤๅ ไม่

มาตรา ๓ กรมตรวจ นี้ มี อำนาจ ที่ จะตรวจ การ ตรวจ บัญชี ซึ่ง

เกี่ยว ด้วย ทรัพย์สินแผ่นดิน ได้ ทั้ง สิ้น ตลอด พระราชอาณาจักร

อธิบดี กรม ตรวจ ฤๅ สารวัตร เสมียน พนักงาน ซึ่ง ได้ถือหนังสือ

สำคัญ ของ อธิบดี กรม ตรวจ ไว้ใจ รับผิดชอบ แทน ทุก อย่าง แล้ว

จะ ไป ตรวจ บัญชี ตรวจ สิ่ง ของ ฤๅ ตรวจ การ ซึ่ง เกี่ยวด้วย พระ

ราชทรัพย์ สำหรับแผ่นดิน เมื่อใด ถ้า ใน เวลา ออฟฟิศเปิด เจ้าพนักงาน

งาน ทุก กรม ทุก กระทรวง ต้อง ยอม ให้ตรวจ ทั้ง สิ้น ฤๅ อธิบดี กรม

ตรวจ จะเรียกบัญชี มา ตรวจ สอบก็ ต้อง ยอม ให้มา แล ถ้า จะ

ไต่ถาม โดย สง ไสย นั้น ไต่ เจ้าพนักงาน ทุก กรม ทุก กระทรวง

ต้อง อธิบาย ชี้แจง ให้ตลอด

หน้า ๑๑๒๗ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓

มาตรา ๔ กรมตรวจต้อง มีสมุดบัญชี ๔ เล่ม คือ ๑ สมุด
งบประมาณ แล ราคา สินค้า ใน ท้อง ตลาด ๒ สมุด สำหรับ จดหมาย
ราชการ ที่ ได้ตรวจ เปน ราย วัน แล เก็บ ถำเนา บัญชี ที่ ได้ตรวจ
ไว้ด้วย ๓ สมุด ราชการ ราย บัญชี ที่ ได้ ไป ตรวจ การ ต่าง ๆ
๔ สมุด ถำเนา รายงาน ที่ ยื่น ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ฎา
กราบ บังคม ทูล พระกรุณา

มาตรา ๕ อธิบดี กรม ตรวจ ต้อง ตรวจ บัญชี แล ราชการ ที่
มา ขอ ให้ตรวจ อย่าง ๑ ต้อง ไป ตรวจ ตาม กำหนด ฎา เหน้สมควร
ไป ตรวจ อย่าง ๑ ถ้า ตรวจ เหน้ ผิด พลาด ขบวน ยอศ บัญชี แล การ
เล็ก น้อย กรม ตรวจ ว่า กล่าว ต่อ ว่า แล คัดสิน เอง ถ้า สง โสย ว่า
จะ เปน การ กุจริต ฎา เหน้ การ ผิด พระ ราชบัญญัติ แล พลาด
ผิด เปน การ ใหญ่ ให้ นำ ความ ช้น เสนอ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ
ต่อ ว่า ฎา ควร เรียก มา ช้ แจง ชำระ บัญชี เสนาบดี พระคลัง มหา
สมบัติ ก็ เรียก ได้ ถ้า ผู้ ที่ ต้อง เรียก ช้ ขวาง เสีย ไม่ มา ฎา จะ ต้อง
พิจารณา ไทย รุาน เบียด บัง เปน การ ใหญ่ เสนาบดี พระคลัง มหา
สมบัติ ก็ จะ ได้ นำ ความ ช้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า พอ มา
ได้ กรม ตรวจ ต้อง พิจารณา แล ถ้า กรม ตรวจ ได้ ตรวจ ถูกต้อง แล้ว
ต้อง ทำ หนังสือ สำคัญ ลง ชื่อ ประทับ ตรา อธิบดี กรม ตรวจ ให้
ไว้ เปน สำคัญ

มาตรา ๖ ราชการ ที่ จะมี ผู้ มา ขอ ให้ กรม ตรวจ นั้น มี ๓ อย่าง

พระราชบัญญัติการคลัง

เล่ม ๓ ลักษณะ นำ ที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง หน้า ๑๑๒๘

คือ ๑ ฎีกา ซึ่ง จะ เบิก เงิน แผ่นดิน กรม ทรวง ต้อง ทรวง สอบ ราย
คน ราย การ จำนวน เงิน ให้ ถูก กับ งบประมาณ แล แชงชั้น ซึ่ง ได้
รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต แล ทรวง ยอด เงิน ถูก ต้อง
แล้ว มอบ ให้ ไป ถ้า ไม่ ถูก ต้อง ก็ สลัก หลัง ชี้ แฉง แล คืบ ให้ ไป
แล งบ ทาง ว่าว ราย ละเอียด จ่าย เงิน แผ่นดิน อีก อย่ง ๑ ต้อง
ทรวง ดัง กล่าว แล้ว ด้วย แต่ ถ้า ผิด ราย การ เป็น ข้อ สำคัญ ให้ นำ
ความ ขน เสนอ เสนาบดี ๒ ไย นำ ๆ ส่ง เงิน แผ่นดิน กรม ทรวง
ต้อง ทรวง สอบ จำนวน เงิน ราย งวด กับ งบ ปรมาณ ถ้า เป็น
บาญชี เงิน ค้าง เก่า บาญชี ใน กรม ทรวง ไม่มี ให้ เรียก ต้น จาก
กรม สาราบาญชี คัด มา ให้ แล ทรวง ยอด เงิน ถูก ต้อง แล้ว มอบ
ให้ ไป ถ้า ไม่ ถูก ต้อง ก็ สลัก หลัง ชี้ แฉง แล คืบ ให้ ไป ๓ งบ เดือน
งบ บั อย่ง นี้ กรม ทรวง ๆ แต่ ยอด เงิน เพราะ เจ้า ของ รับ ผิด ชอบ
ใน ราย ใน ถูก ต้อง แล้ว มอบ ให้ ไป ถ้า ไม่ ถูก ต้อง ก็ สลัก
หลัง ชี้ แฉง แล คืบ ให้ ไป ลักษณะ ราย การ ที่ จะ มี ผู้ มา ขอ ให้ กรม
ทรวง ๆ นี้ ต้อง มี สำเนา มา อีก ฉบับ ๑ เพื่อ กรม ทรวง จะ ได้
รักษา ไว้ แล ที่ หมาย ซึ่ง กรม ทรวง ได้ ทรวง ถูก ต้อง แล้ว นั้น จะ มี
ดวง ทรา แล ลาย เข็ม ของ อธิบดี กรม ทรวง ไป เป็น สำคัญ

มาตรา ๗ ราย การ ที่ กรม ทรวง จะ ต้อง ไป ทรวง นั้น มี ๓ อย่ง
คือ ๑ กรม ใน กระทรวง พระคลัง กำหนด ทรวง เดือน ละ ครั้ง ไม่ เร็ว

หน้า ๑๑๒๘ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวงพระคลัง เล่ม ๓
กว่าวันที่ ๑๐ กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ กำหนด ตรวจ บั๊ ละ ครั้ง
ไม่เร็วกว่าสิ้นเดือน เมษายน (คือ บัญชีต่าง ๆ ต้องงบเสร็จ
ตามกำหนดนี้) การที่ตรวจ บั๊ กรม ใน กระทรวง พระคลังตรวจ
การ แล ตรวจ บัญชี ด้วย กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ ตรวจ แต่ บัญชี
คือ กรม ตรวจ จะ เรียก บัญชี ไต่ ต้อง ส่ง มา ให้ตรวจ แล ชี้แจง
ทุก อย่าง แล กรม ตรวจ จะ เรียก พยาน ราย ละเอียด เป็นต้น ว่า
มี พยาน อย่าง ไต่ ในการ ให้เงิน เดือน คน นั้น ก็ต้อง ส่ง ใบเสร็จ
ให้ เหน้ กระจ่าง ๒ ใน สมัย ไต่ สมัย หนึ่ง ระหว่าง เวลา ออฟฟิศ เบ็ด
อธิบดี กรม ตรวจ เหน้ ส้มคว จะ ตรวจ การ ฎา ตรวจ บัญชี
กรม ใน กระทรวง พระคลัง ฎา ตรวจ บัญชี กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ
ก็ อาจ จะ ไป ตรวจ ได้ ดัง กล่าว แล้ว ๓ เสนาบดี พระคลัง จะมี คำ สั่ง
ให้ อธิบดี กรม ตรวจ ไป ตรวจ การ แล บัญชี กรม ใน กระทรวง พระคลัง
มหาสมบัติ แล ตรวจ บัญชี กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ สมัย ไต่ ฎา ตรวจ
การ วิเสศ ฉะเพาะ สิ่ง อย่าง ไต่ อธิบดี กรม ตรวจ อาจ ไป ตรวจ ได้ ใน เวลา
ออฟฟิศ เบ็ด

มาตรา ๘ กรม ใน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ นั้น กรม ตรวจ
อาจ จะ ตรวจ ได้ โดย เติม อำนาจ อาจ จะ ชักตาม พนักงาน ผู้ใหญ่
ผู้ น้อย ฎา เรียก คั้น คัด บัญชี ทุก อย่าง โดย ลำพัง ไม่ ต้อง ขอ
อนุญาต ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ก่อน นอก จาก บอ ก อธิบดี
กรม นั้น ให้ รู้ ตัว แต่ กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ นั้น ต้อง ขอ อนุญาต

ต่อเสนาบดี ใน กรม นั้น เสีย ก่อน จึง จะตรวจ ได้

มาตรา ๙   เมื่อ กรม นี้ มี ชัด ช้อง ฎา กิจธุระจะต้อง มี หนังสือ ไป
ถึง กรม ไต   ด้วย ราชการ นอกจาก ส่ง หมาย การ ขอให้ ตรวจ คืบ นั้น
ต้อง มา แจ้ง ต่อ กรม พระคลัง กลาง ให้ มี ไป   แล หมาย การ ที่ ผู้ มา ขอ
ให้ ตรวจ นั้น   ถึง กำหนด สิ้น เดือน ต้องงบบ มาณูชี้   ที่ ได้ตรวจ
ผิด ถูก ลง หมาย ชื่อ หมาย การ จำนวน เงิน   ขึ้น เสนอเสนาบดี เดือน ละ
ครั้ง   เมื่อ สิ้น ปี ต้อง รวบ ยอดงบ ปี นั้น อีก ฌบ ๑   แต่ หมาย การ
ที่ ไป ตรวจ นั้น   ไป ตรวจ ครั้ง ไต ให้ ทำ รายงาน ขึ้น เสนอ อธิบดี
ทุก ๆ ครั้ง   แล สิ้น ปี ให้ ทำ รายงาน ชี้ แจง การ ที่ ให้ตรวจ ใน
ระหว่าง ปี นั้น   ขึ้น เสนอเสนาบดี เพื่อ ได้ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา
โดย ละเอียด ด้วย

มาตรา ๑๐   อธิบดี กรม ตรวจต้อง เอาใจ ใส่ว่า จะ ตรวจ หมาย การ
ตั้ง กล่าว แล้วย โดย แขง แรง   แล ทำ รายงาน ขึ้น เสนอ ต่อ เสนาบดี
พระคลัง มหา สมบัติ   ถ้า การ งาน แล มาณูชี้ ราคา ใน กระทรวง
พระ คลัง เลื่อม ทวาม ฎา ร่วง ไรย   แล ทำ ไม่แล้ว เหลว ไต
กรม ตรวจ ไม่ ทำ รายงาน เสนอ ต่อ   เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ
อธิบดี กรม ตรวจ มี ความ ผิด ถึง เจ้า ของ กรม   ถ้า ได้ เสนอ แล้ว
ความ ผิด ซอบ อยู่ใน เสนาบดี   แล เจ้า ของ กรม ซึ่ง จะ ได้ คิด จัด
การ   แล การ มาณูชี้ แล ราคา กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ   นั้น ก็
เหมือน กัน   ถ้า มี การ เสีย ฎา เหลว ไต อธิบดี กรม ตรวจ ไม่ เสนอ

นำ ๑๑๓๑   ลักษณะ นำที่ ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง   เล่ม ๓
 ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ   ก็มีความ ผิด อยู่ ด้วย   ถ้า ได้
 เสนอ แล้ว เสนาบดี พระคลัง ต้อง ต่อ ว่า   แล นำ ความ ชื่น กราบ
 บังคมทูล พระกรุณา   แต่ การ ตรวจ บัญชี ฎีกา ทาง ว่าว ไบ นำ
 ที่มี ผู้ ขอ ให้ ตรวจ นั้น   ถ้า ยอด เงิน ราคา ผิด ไม่ได้ ต่อ ว่า   ฎีกา ผิด
 อัตร่า ปล่อย ไป ให้ ถูก   ความ ผิด คง ตก อยู่ ใน อธิบดี กรม ตรวจ
 ทั้ง สิ้น กิ่ง ผู้ ยื่น

มาตรา ๑๑   การ จ่าย สิ่ง ของ ใช้ ราชการ ต่าง ๆ นั้น   กรม
 ตรวจ เปน ผู้ ตรวจ สิ่ง ของ กับ ราย การ   แล สิ่ง กรม ราชพัสดุ ให้ จ่าย
 เมื่อ จะ เบิก เงิน ซ้ำ ของ   กรม ตรวจ ต้อง สอบ บัญชี ราย ของ ที่ จ่าย
 แล ราคา ให้ ถูก ต้อง กัน

มาตรา ๑๒   การ ตรวจ ราย การ ที่มี ผู้มา ขอ ให้ ตรวจ ก็ดี
 ไป ตรวจ ราย การ ก็ดี   อธิบดี กรม ตรวจ ต้อง เอา ใจ ใส่ การ แล้ว เร็ว
 พลัน   อย่า ให้ เนิ่น ช้า เฉื่อย แะ ได้   การ กำหนด วัน ผัด รอ ตรวจ
 ฎีกา นั้น หมาย ฉับ ใด   ต้อง ใช้ จัด เปน หนังสือ สลัก หลัง ไว้ ใน ไบ
 ขอ ให้ ตรวจ เปน สำคัญ   แล ส่วน ผู้ รับ ตรวจ นั้น   ถ้า ผัด ช้า ไม่ได้
 ส่ง บัญชี ให้ ชำม วัน ไป   กรม ตรวจ ต้อง ลือ เอา บัญชี นั้น ไม่มี ได้

มาตรา ๑๓   ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย   ลุ แก่ อคะติ
 มิได้ ชี้แจง การ ตาม เปนจริง   ลง ใน รายงาน เสนอ ต่อ เสนาบดี
 พระคลัง มหาสมบัติ   เมื่อ เกิด คดี ต้อง พิจารณา ความ มิ ทรู ฎีกา ทรู
 ก็ดี   ผู้ เจ้า ของ กรม ผิด ฉับ ใด   กรม ตรวจ ต้อง มี ความ ผิด ฉะนั้น

ราชบัณฑิตยสถาน

ด้วย กิ่ง โทษ

มาตรา ๑๔ การ ใน กรม ตรวจเอง เปน นำที่ เสนาบดี พระคลัง
 มหาสมบัตินั้น จะ มอบ ให้ ร้อง เสนาบดี ฎา ปลัด ทูล ถลง ปลัด
 บัญชี เสมียน ตรา มา ตรวจ ทุก เดือน เหมือน กัน ถ้า มา ตรวจ
 ครั้ง ใด เหน การ พลาดผิด พระราชบัญญัติ แล ข้อบังคับ ต้อง ไทม
 ละเมิด อธิบดี กรม ตรวจ ถ้า การ เหลว ไทล เลื่อม ทราม ไป ถึง
 ๓ ครั้ง เสนา บดี พระคลัง มหาสมบัตินั้น ต้อง นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม
 ทูล พระกรุณา

มาตรา ๑๕ ถ้า การ สิ่ง ใด ผิด เสีย ฎา เลื่อม ทราม ซึ่ง อธิบดี
 กรม ตรวจ ได้ ยื่น รายงาน แล ตัก เดือน แล้ว เสนาบดี พระคลัง
 มิ ได้ ต่อ ว่า ฎา มิ ได้ จัด การ แล ถ้า ขัด ข้อง มิ ได้ นำ ความ ขึ้น
 กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ปล่อย ทั้ง ไร้ โดย ความ เหลว ไทล
 มีน ซา ฎา โอน ไป ใน อคະຕិ อธิบดี กรม ตรวจ ต้อง นำ ความ ขึ้น
 กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า หนึ่ง ไร้ ัจน เกิด เหตุ การ เพราะ อธิบดี
 กรม ตรวจ ไม่ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา อธิบดี กรม ตรวจ มี ความ
 ผิด กิ่ง โทษ เสนาบดี

มาตรา ๑๖ เมื่อ ได้ ตั้ง พระราชบัญญัติ นี้ แล้ว ให้ เลิก พระ
 ราชบัญญัติ พระคลัง มหาสมบัตินั้น หมวด มาตรา ที่ ๘ ว่า ด้วย
 ออฟฟิศ หลวง ใน พระบรม มหาราชวัง ที่ ภาษา อังกฤษ เรียกว่า
 ออดิต ออฟฟิศ ๑๖ ข้อ นั้น เสีย พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไร้

หน้า ๑๑๓๓

ลักษณะ คน ข้อมือ ขาว ต้ง คดี

เล่ม ๓

วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘๘ เป็นวัน ๘๐๖๘

ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศว่าด้วยคนข้อมือขาว

ด้วย เจ้า พระยามหินทรศักดิธำวงศ์ รัย พระบรมราชโอง การ
 ไล่เกล้าฯ ๑ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า ด้วย เรื่อง คน ข้อมือ
 ขาว ที่ เปน ความ ตาม กระทรวง โรง ศาล ตระลาการ จับ ตัว ส่ง มา ยัง
 กระทรวง กรม พระสัสดี กิติ ฝ่า ย โจทย์ จำเลย ร้อง ต่อ ตระลาการ ไม่
 สั่ง โจทย์ จำเลย มา ร้อง ต่อ กระทรวง กรมพระสัสดี ฯ มี หมาย ไป
 ให้ ส่ง ตัว คน ข้อมือ ขาว มา ตาม หมาย ประกาศ ตระลาการ ส่ง ตัว
 คน ข้อมือ ขาว มา ยัง กระทรวง กรม พระสัสดี พิจารณา ที่มี เจ้า หมู
 มุณนาย ติด ตาม มา ยืนยัน ว่า ได้รับ หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก แล้ว แต่ หนังสือ
 พิมพ์ คุ่ม คัก วิบัติ ไป ต่าง ๆ ก็มี แล ที่ได้ ยื่น ทาง ว่าว คำนัย
 แต่ ยัง ไม่ ได้รับ หนังสือ พิมพ์ คุ่ม คัก ก็มี ที่มี เจ้า หมู มา ติด ตาม ก็
 ได้นำ สืบ ทาง ว่าว แล้ว ได้ โดย เร็ว ก็ ได้ ส่ง ตัว คืน ไป ยัง ตระลาการ
 ที่ ส่ง ตัว มา กลับ ไป ว่า ความ ยัง ศาล เดิม ที่ ไม่มี เจ้า หมู มา นำ สืบ
 ทาง ว่าว แต่ ผู้ นั้น ให้ การ อ้าง ว่า มี สังกัด มุณนาย ฯ ได้ จัด ชื่อ คำนิ
 รูปพรรณ ทำ ทางว่าว ยื่น คำนัย ไว้ แล้ว แต่ หา ได้ มี เจ้า หมู มุณนาย
 มา ติด ตาม นำ สืบ ทาง ว่าว แล บาง ที่ บาง ราย เจ้า พนักงาน ชำระ
 ได้ ความ ว่า ผู้ นั้น เปน คน ข้อมือ ขาว แล้ว แต่ ผู้ นั้น เปน คน หลัก

ถอย ทาสั่งกัด มุขนาย รับ ประกัน ตัว มิ ได้ แล้ว ก็ ไม่มี เจ้า หมู
 ไพร่ หลวง กรม ไตร รับ ไป คัก เปน ไพร่ หลวง เจ้า กนั กงาน ก็ ต้อง
 เอา ตัว จำ ชัง ไว้ กว่า ผู้ นั้น จะ ทา เจ้า หมู มุขนาย มา คัก เปน ไพร่
 หลวง ได้ ผู้ นั้น ก็ ต้อง จำ กัก ชัง อยู่ ใน กระทรวง กรม พระ สัก คี
 ช้า นาน ต้อง บ่วย การ ที่ ติ ระลาการ ศาล เดิม จะ พิจารณา ความ ใ้
 สำ เร็จ เ็จ ขาด ได้ ทำ ให้ เปน ที่ ชัด ช้อง คัง ค้าง ใน การ ที่ จะ
 พิจารณา ความ ของ ราชฎร ให้ เน้น ช้า ไป จึง ทรง พระกรุณา โปรด
 เกล้า 1 สั่ง ว่า ตั้ง แต่ นี้ ไป ถ้า โจทย์ จำ เลย จะ ร้อง ชัง กัน แล กัน
 ว่า เปน คน ข้อ มือ ชาว ล่วง หมาย ประกาศ ติ ระลาการ ศาล เดิม สั่ง มา
 ก็ ดี ที่ มาร้อง ต่อ กระทรวง กรม พระ สัก คี ต้อง มี หมาย ไป
 เอา ตัว ก็ ดี ที่ คน ข้อ มือ ชาว ให้ การ ว่า มี สัก คี มุขนาย ได้ ยื่น
 ทาง ว่าว คำ นัย ไว้ ก็ ดี แล เปน คน ข้อ มือ ชาว ให้ การ ว่า มี สัก คี
 มุขนาย ได้ ยื่น ทาง ว่าว คำ นัย ไว้ ก็ ดี แล เปน คน ข้อ มือ ชาว
 ไม่มี สัก คี มุขนาย ก็ ดี ให้ กรม พระ สัก คี บัง คับ ให้ เจ้า หมู มุขนาย
 มา นำ สืบ ทาง ว่าว แล บัง คับ ให้ เจ้า หมู มุขนาย มา ทำ ทาง ว่าว
 นำ คัก เปน ไพร่ หลวง ให้ แล้ว ใน กำหนด ๗ วัน ถ้า ครบ กำหนด
 เจด วัน ไม่มี เจ้า หมู มุขนาย มา นำ สืบ ทาง ว่าว แล มารับ คัก เปน
 ไพร่ หลวง ก็ ให้ กรม พระ สัก คี สั่ง ตัว คีน ไป ให้ ติ ระลาการ ศาล
 เดิม พิจารณา ความ ค่อ ไป แล ให้ ติ ระลาการ ศาล เดิม ทำ หน้ง สือ
 รับ ตัว คน ข้อ มือ ชาว ไว้ พิจารณา ความ ความ แล ให้ สั่ง ตัว คน

หน้า ๑๑๓๕   ลักษณะหน้าที่ ราชกาใน กระทรวง พระคลัง   เล่ม ๓

ข้อ มือ ขาว มา ยัง กรม พระคลัง ข้าราชการ เปน โพร่ หลวง   ตาม หมายถึง

ประกาศ พระราชบัญญัติ นั้น   ให้ กรม พระสุรัสวดี มี หมายถึง บอก ไป

ทุก กระทรวง โรงแคต รุ่ง ทั่ว กัน   ตาม รับสั่ง พระบรมราชโอง การ

อย่า ให้ ขาด ได้ ตาม รับสั่ง   หมายถึง มา ณ วัน เดือน สิบเอ็ด แรม แแปดค่ำ

ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘

พระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ

มี พระบรมราชโอง การ   มาน พระบัณฑิต สรุปลิงหนาท คำว่า
เหนือเกล้าฯ ๑   สั่ง ว่า   ราชการ ใน กรม พระคลัง มหาสมบัติ   นับ แต่

ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ๑   ให้ ตั้ง พระราชบัญญัติ ไว้เมื่อ วัน ๔

เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน สัปตศก   จุดศักราช ๑๒๓๗ มาหา

ไครย ความเจริญ ของ ราชการ ยิ่ง ขึ้น เปน อัน มาก   ราชการ ทั้ง

ปวง ย่อม เปลี่ยนแปลง เปน ลำดับ มาจน บัด นี้   พระ ราชบัญญัติเดิม

จึง ยัง ทำ เปน การ สมควร   พอ เพียง แก่ ราชการ ที่มี ที่ เปน อยู่ ใน

เวลานี้ ไม่ได้ โปรดเกล้าฯ ๑   ให้ตราพระราชบัญญัติ พระบรมมณูญ

กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ   ขึ้น ไว้เป็น หลัก ของ ราชการ กรม พระ

คลัง มหาสมบัติ แล้ว   สมควร ที่จะ จัดการ แก้ไข เพิ่มเติม พระ

ราชบัญญัติ   ที่ ว่า ด้วยหน้าที่ ของ เจ้าพนักงาน ให้ เรียบ ร้อย สม แก่

ราชการ ที่มี ที่ เปน อยู่ ใน บัด นี้   เพื่อให้ เจ้า พนักงาน ทั้ง หลาย

ปฏิบัติ ให้ ถูกต้อง สง ร้อง รอย ต่อ ไป ด้วย

เล่ม ๓   ลักษณะ หน้า ที่ ราชการ ในกระทรวง พระคลัง   หน้า ๑๑๓๖

จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ   ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก่

พระราชบัญญัติ เดิม   ไว้เป็น แบบ แผน สำหรับ ราชการ กรม พระคลัง

มหาสมบัติ สืบ ไป ดังนี้

มาตรา ๑   ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ   ตั้ง อธิบดี กรม ราช

พัสดุ นาย ๑   อยู่ใน บังคับ เสนา บดี พระคลัง มหาสมบัติ   มี หน้า ที่

รับ ผิด รับ ชอบ ราชการ ใน กรม พัสดุ   ให้เป็น ไป ตาม พระ

ราชบัญญัติ   แล ข้อ บังคับ ของ เสนา บดี พระคลัง มหาสมบัติ   มี รอง

อธิบดี นาย หนึ่ง   มี หน้า ที่ ช่วย ราชการ ของ อธิบดี   ฎา ทำ การ

ตาม อธิบดี บังคับ สั่ง ให้ ทำ   แล เป็น ผู้ แทน ใน เวลา อธิบดี ไม่ อยู่

ด้วย   มี เจ้า พนักงาน ผู้ช่วย สारวัด เสมียน คน ใช้ พอสสมควร แก่

ราชการ   ต่าง มี หน้า ที่ ทำ การ ตาม ข้อ บังคับ สำหรับ เจ้า พนักงาน

สารวัด เสมียน คน ใช้   แล ตาม คำ สั่ง เจ้า พนักงาน ผู้ใหญ่ ใน กรม

มาตรา ๒   บรรดา ของ ล่วย ฎา ของ ระบารว   ซึ่งเป็น ส่วนพระ

ราชทรัพย์แผ่นดิน ที่ เจ้า พนักงาน กรม ต่าง ๆ   จะ สั่ง เจ้า พนักงาน

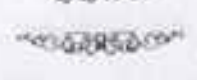
ผู้ รักษา ทั้ง ล้น นั้น ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ สั่ง ทำ ไบ นำ ๆ   ส่ง ต่อ กรม สार

บาญชี ๆ ออก ไบ นำ ให้ นำ ไป ส่ง ต่อ กรม ราชพัสดุ รักษา ไว้   ฎา ควร

จ่าย ใช้ ราชการ แล จำ หน่าย ขาย   กรม ราชพัสดุ ต้อง จัด การ ตาม

สมควร   สุดแต่ ให้เป็น ประโยชน์ พระราชทรัพย์   แต่ กรม

ราชพัสดุ ได้ รับ ของ สิ่ง ใด   ต้อง ทำ ไบ เสริม ให้ ไป เป็น สำคัญ ทุก ราย

หน้า ๑๑๓๗ ลักษณะ หน้า ที่ ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓

มาตรา ๓ ถ้า ของ ส่วย ไม่ พย จ่าย ราชการ ก็ ดี สิ่ง ของ ซึ่ง
จะ ต้อง จ่าย ใช้ ราชการ ไม่มี ของ ส่วย ก็ ดี ฎา สิ่ง ของ ยัน ไต ถ้า ซื่อ
มาก ๆ จะ ได้ ราคา ถูก เปน ประโยชน์ แก่ ราชการ สสมควร จะ ซื่อ ไว้
แล้ว จำหน่าย ขาย ให้ แก่ กรม ใน กระทรวง ต่าง ๆ ก็ ดี กรม ราช
พัสดุ เปน ผู้ เสนอ ต่อ เสนาบดี พระ พลับ มหาสมมติ แล จัด ซื่อ ฎา
ขาย จ่าย ราชการ ตาม สสมควร

มาตรา ๔ การ ซื่อ ของ นั้น อธิบดี กรม ราชพัสดุ ต้อง ประมาณ
ว่า ของ สิ่ง ไต จะ ต้อง จ่าย ราชการ เท่า ไต จะ ตั้ง จาก นอก เอง ซื่อ
เอง ก็ ดี ฎา จะ ให้ มี ผู้ว่า ลด ราคา รับ สิ่ง ที่ กว่า ก็ ดี แล ของ
สิ่ง ไต ควร ตั้ง ไว้ จำหน่าย ขาย ให้ แก่ กรม ต่าง ๆ จะ เปน ผล ก็ ดี
รวม มี หนึ่ง จะ ต้อง ใช้ เงิน ราช จัด ซื่อ ของ จ่าย เท่า ไต ราช ซื่อ
ของ ไว้ จำหน่าย ขาย เท่า ไต ให้ ทำ ราชการ ตาม ความ เหน้ ช้น
เสนอ เสนาบดี พระคลัง มหาสมมติ ๆ นำ ความ ช้น กราบ บังคม ทูล
พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระ ราชทาน พระบรมราชา นุญาต แล
อธิบดี กรม ราชพัสดุ ต้อง จัด การ ให้ ได้ ตั้ง นั้น แต่ ถ้า มี ราชการ
จร ช้น ใน ปี จำ เปน จะ ต้อง จ่าย ของ มาก ช้น เณาะ มี นั้น ฎา จะ ต้อง
จัด ซื่อ ของ จ่าย ขาย มาก ช้น เณาะ มี นั้น ก็ ดี เสนาบดี พระคลัง
มหาสมมติ จะ ได้ ตั้ง ให้ ทำ ราชการ ความ เหน้ ประมาณ เงิน แล นำ
ช้น ขอ รับ พระราชทาน พระบรม ราชา นุญาต เปน การ วิ เเศศ เณาะ
ครั้ง หนึ่ง คราว หนึ่ง

สมุดราชบัณฑิตยสถาน

เล่ม ๓ ลักษณะ นำที่ราชการ ในกระทรวง พระคลัง นำ ๑๑๓๘
มาตรา ๕ ของ ซึ่ง เหม่า ซื่อ มี ผู้ว่า ลด ราคา สิ่ง นั้น จะ ได้
ไป ว่า ลด กัน ต่อ นำ เสนาบดี พระคลัง มหาสมมติ เมื่อ ได้ คัด ยาน
พระแนก ชน ทูลเกล้าฯ ๑ ถวาย พระ ราชทาน พระบรม ราชานุญาต ตก ลง
แล้ว ต้อง มี ตัวอย่าง ของ นั้น ๆ ไว้ สำหรับ ออฟฟิศ เมื่อ จะ รับ ของ
นั้น ก็ ดี ฎา กรม ราชพัสดุ จัด ซื่อ เอง ก็ ดี ต้อง ตรวจ สิ่ง ของ
อย่า ให้ เหวี่ยง กว่า ตัวอย่าง แล เสีย เปรียบ ขบวน ยาว ฎา น้ำหนัก
แล ชนิด ใด เปน อัน ชาติ

มาตรา ๖ ของ สิ่ง ใด ซึ่ง จะ ขาย ให้ แก่ กรม ต่าง ๆ ให้ มี
ราคา กำหนด ไว้ เปน แน่นนอน แล แจ้ง ไป ให้ กรม ต่าง ๆ ทราบ
แล ของ ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น ให้ ออก ประกาศ แล ทำ ญานูชี้ ว่า
เลหลัง ขาย โดย แน่นนอน แล เบ็ด เผย เงิน ที่ ได้ รับ ค่า ขาย ของ
เท่า ใด สิ้น เดือน ครั้ง หนึ่ง ต้อง นำ ส่ง พระคลัง มหาสมมติ เหม่า ไป

มาตรา ๗ กรม ใด ต้อง การ ของ สิ่ง ใด จำใช้ ให้ ว่า กล่าว แก่
เสนาบดี พระคลัง มหา สมมติ เสีย ให้ ตก ลง แต่ ก่อน เดือน ธันวาคม
ปี ก่อน ว่า จะ เบิก เงิน ซื่อ ฎา จะ เบิก ของ ถ้า เปน ราย การ จร
ผู้ ทำ ก็ ต้อง ว่า กล่าว กับ เสนาบดี พระ คลัง มหาสมมติ ให้ ตก ลง ก่อน
ลง มือ ทำ การ ถ้า เปน การ ตก ลง ว่า ให้ เบิก เงิน ไป ซื่อ เอง ก็
จัด ซื่อ ตาม แต่ จะ ได้ ราคา ถูก ถ้า ให้ มา ซื่อ ที่ กรม ราชพัสดุ
ต้อง มา ซื่อ ถ้า เบิก สิ่ง ของ จะ เบิก สิ่ง ใด ให้ ทำ ฎา ประ
ทับ ตรา เสนาบดี ฎา อธิบดี กรม กระทรวง นั้น ๆ มา เปน สำคัญ ถ้า

หน้า ๑๑๓๔ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวง พระคลัง เล่ม ๓
เป็นการ มีพระบรมราชโองการ ต้องให้ผู้รับพระบรมราชโองการ ประ
ทับตรา กำกับ คละ แล้วมีสำเนาฎีกา อีกฉบับหนึ่ง มายื่นต่อกรม
ตรวจฯ เหน้สมควร ลงชื่อส่งจ่ายแล้ว จึงไปเบิกของที่กรม
ราชพัสดุ ถ้ากรมราชพัสดุ เหน้ของจ่ายเกินแก่การ จะยื่น
มาต่อว่ากรมตรวจก็ได้ เมื่อตกลงกันแล้วก็จ่ายให้เบิก
ของไปตามฎีกา

มาตรา ๘ ถ้าจำนวนกรมใดๆ ส่งใบอนุญาตของ รมาทวีฎา ของ
สิ่งใด บรรดา จะ เป็นของหลวง มาขอ ให้ตีราคา ตามคำสั่ง
เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ กรมราชพัสดุ ต้อง แต่ง เจ้าพนักงาน
ไปทำใบอนุญาตตีราคายื่นให้ไป

มาตรา ๙ ถ้าเป็นที่ตั้งที่ดินของหลวง ซึ่งจะให้ขาย
เลหลังเสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ตั้งให้ขาย กรมราชพัสดุ เป็นผู้
ขาย ที่ตั้งที่ดินของหลวง ซึ่งให้เช่า ให้ถือ นอกนั้นก็ เป็น
หน้าที่กรม พระราชพัสดุ จัดการ รักษา แลเก็บค่าเช่า แลสรรพสิ่ง
อื่น นอกจากที่ตั้ง เรือนที่ดิน เป็นหน้าที่กรมราชพัสดุ รักษาไว้
ฎาควรขาย ก็จัดการขายทั้งสิ้น

มาตรา ๑๐ กรมราชพัสดุ ต้องมีใบอนุญาต รายงาน ประมาณการ
ซึ่งขอ แลรับอนุญาตจากเสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ ในชัจุบัน
บั้นนี้ไว้เล่ม ๑ ใบอนุญาตเงิน เบิกมา แลจ่ายชื่อของเงินขายของ
ได้จ่ายส่งคลังเล่ม ๑ ใบอนุญาตชื่อสิ่งของเล่ม ๑ ใบอนุญาต

ของ ล่วย ฎา กรม ต่าง ๆ   สิ่ง เล่ม ๑   บัญชีจ่าย ของ ใช้ราชการ
 เล่ม ๑   จ่าย ของ ชาย เล่ม ๑   แล ต้อง มี บัญชี ราย ละ เขียด
 สำหรับ สิ่ง นั้น ๆ   ที่รับ จ่าย แล คง   ถึง กำหนด กิ่ง ปี ครั้ง หนึ่ง ต้อง
 ตรวจ ของ สอย บัญชี แล ลง บัญชี ทุก คราว   แล ของ ช้อ ชั้น ชาย
 แก่ กรม ต่าง ๆ   นั้น ต้อง แยก บัญชี ที่ ได้ กำไร ฉ้น ไค ไร่ ให้ ชัด
 ด้วย   นอก นั้น สำเนา โย เสรี ฎกา การ รับ จ่าย ชาย ช้อ ของ   ฎา
 หนังสือ ไป มา ต้อง เก็บ รักษา ไร่ ให้ เปน พยาน มั่น คง   ทั้ง บัญชี เงิน
 เดือน เบย เลียง   เครื่อง ใช้ สำหรับ กรม ก็ ต้อง มี อีก บัญชี ๑
 หนึ่ง สิ่ง ของ ต่าง ๆ   ให้ ติ ราคา ไร่ กิ่ง กำหนด   ๒   เดือน ครั้ง หนึ่ง
 ฎา ส่น บั ต้อง ยืน ลง บ   ๒   เดือน   ๒   ปี   ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหา
 สมบัติ   แล ลง บัญชี ลง สำหรับ กรม ให้ ชัด ว่า   รวม ของ เก่า
 คง ยก มา ราคา เท่า นั้น   รับ ของ ล่วย ฎา กรม ต่าง ๆ   สิ่ง ราคา เท่า
 นั้น   จัด ช้อ ราคา เท่า นั้น จ่าย ราชการ ราคา เท่า นั้น   จำหน่าย
 ชาย ได้ ราคา เท่า นั้น คง อยู่ เท่า นั้น   แล เงิน เบิก มา จาก คลัง เท่า
 นั้น   จ่าย เสีย เท่า นั้น ไร่ รับ เท่า นั้น   สิ่ง คลัง แล แล้ว เท่า นั้น
 คง มี ตัว เท่า นั้น

มาตรา ๑๑   บรรดา ของ คง กรม ต้อง รักษา ให้ เรียบ ร้อย   แล
 หมด จด สอด โดย ความ ระวัง รักษา อย่าง ดี ที่ สุด   แล ห้าม มิ ให้
 เจ้าพนักงาน กรม ราชพัสดุ ยืม ของ หลวง ไป   ให้ ใช้ ฎา ให้ ผู้ ยืม
 บรรดา จะ ทำ ให้ เสีย ราคา   นอก จาก ราชการ หลวง เปน อัน ชาติ

หน้า ๑๑๔๑ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓

มาตรา ๑๒ การที่จัดกรมราชพัสดุสมควรจะเป็นประโยชน์
ในราชทรัพย์พัสดุไว้เพียงใด อธิบดีกรมราชพัสดุต้องเอาใจ
ใส่คิดจัดการโดยเต็มกำลัง แลสถิติบัญชีให้ไว้ได้เพียงนั้น

มาตรา ๑๓ เจ้าพนักงานกรมราชพัสดุตั้งแต่ผู้ใหญ่มาจนถึง
ผู้น้อย ห้ามมิให้เกี่ยวข้องรับผลประโยชน์ ในการซื้อขาย
ของหลวงเป็นส่วนในตัวเอง อันขาด แลห้ามมิให้รับสินจ้างสินบน
สินน้ำใจของกำนันสิบตจจากผู้เกี่ยวข้อง ต้องขายสิ่งสิ่งของ
รายใดรายหนึ่งเป็นอันขาด ถ้าพิจารณาได้ความเที่ยงแท้แต่
รายหนึ่งขึ้นไป ต้องรับพระราชอาญาฐานคู่ฉ้อหลวง

มาตรา ๑๔ กำหนดเมื่อขึ้นย ๖ เดือนฎางบคราวหนึ่ง
อธิบดีกรมราชพัสดุต้องทำรายงานการทั้งปวงที่เป็นไป แลออก
ความเห็นสมควร จะจัดการให้เป็นผล พระราชทรัพย์อันใด
เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เพื่อได้ทำรายงานทุกเกล้าฯ
ถวาย เสนอไปทุกครั้ง

มาตรา ๑๕ เจ้าพนักงานกรมราชพัสดุ ตั้งแต่ผู้ใหญ่จน
ถึงผู้น้อย เมื่อจะเข้ารับราชการต้องกระทำสัตยาณุสัจย์สาขาด
เฉพาะกรมก่อนทุกท่านทุกนาย

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้วันที่ ๑๓ กันยายนรัตนโกสินทร
ศก ๑๐๙๙ เป็นวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุมันนี้

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

สมเด็จพระเจ้า น้อยยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ เสด็จมาดี พระคลัง มหาสมบัติ รับ พระบรมราชโองการ
 ให้เกล้าฯ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่
 พระบรมวงษานุวงษ์ ข้า ทูล ลอง อุดี พระบาท ฝ่าย ทหาร พล เรือ
 ใน กรุง แล หัวเมือง เสรีรัฐ พ่อ ค้า อาณา ประชาษฎร แล ชาว
 ต่าง ประเทศ ทราบ ทักกันว่า พระ บาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว
 มี พระราชฤทธิ ไทย ร่ำ พัง แต่จะ ทรง จัด ราชการ ทน บำรุง บ้าน เมือง
 ให้เจริญ ไพ บุญ ยิ่ง ขึ้น ไป เพื่อ มหาชน ซึ่ง ขา ไครย พัง พระบรม
 เสด็จภาพ ได้เจริญ ความ สุข แล ทวี ทรัพย์ สมบัติ กรุง สยาม
 เพิ่ม พุฒ ยิ่ง ขึ้น เปน ที่ เย็น ทั่ว ไป จึง ทรง พระราชดำริ ว่า ยาสูบ
 เปน สินค้า ใหญ่ อัน หนึ่ง ซึ่ง สำหรับ ใช้ ใน บ้าน เมือง แล จำหน่าย
 แลกเปลี่ยน ใน นานา ประเทศ แต่ การ ทำ ยาสูบ ใน กรุง สยาม
 ยัง น้อย เพราะ ราษฎร ยัง ไม่ ใคร่ เหน ผล แล ไม่ เข้า ใจ ใน วิธี
 ทำ ด้วย สมควร ที่ จะ ทรง พระมหา กรุณา โปรดเกล้าฯ อุดหนุน
 การ ทำ ยาสูบ ให้ มี มาก ขึ้น สม กับ พื้น ที่ อัน อุดม ที่ สมควร จะ
 ทำ ยาสูบ ซึ่ง เปน สินค้า ใหญ่ เพื่อ เปน ผล ประ โยชน์ แก่ บ้าน เมือง
 ได้ จึง มี พระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง ว่า การ ปลูก
 ยาสูบ เดียวนี้ มี พิภพ ภาษี ผู้ ปลูก ยาสูบ ต้อง เสีย เงิน อากร ยา ตัน
 สำหรับ จ่าย ราชการ แผ่นดิน ตาม พิภพ ไร่ ไร่ หนึ่ง ไร่ ละ สิบสอง เพ็ง

นั้นตั้งแต่วันที่ ๑๑๐ ใ้ตั้งการเรียก อกร ยา คั้น

นี้เสียก่อน เมื่อสมควรจะเรียก อกร ยา คั้น ไว้สำหรับ ใช้จ่าย

ราชการแผ่นดิน ในการภายหน้าตาม พิกัด เดิม ฤ็ พิกัด ใหม่

เมื่อใด จึงจะได้ประกาศ มา ต่อ ครั้ง หลัง

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ประกาศสร้างรถไฟ สยาม

แต่ กรุงเทพฯ ๑ ถึงเมือง นครราชสีมา

๑ มีพระบรมราชโองการ ๑ มาพระยัณฑุสสุรสิงหนาทดำรัส
เหนือเกล้า ๑ ใ้ประกาศ แก่ มหาชน ทั้ง ปวง ทราบ ทัว กัน ว่า พระ
บาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว มี พระราชหฤไทย รั้พั้ง ถึง เหตุ
การ ซึ่ง จะ ทรง ทนุบำรุง กรุง สยาม ใ้ รุ่งเรือง เจริญ โภชบุลย์ยิ่ง
ขึ้น ไป ทรง พระราชดำริเห็น ว่า การ สร้าง ถนน ทาง รถไฟ เดิน ไป
มา ใน ระหว่าง หัวเมือง ไกล เปน เหตุ ใ้ เกิด ความ เจริญ แก่
บ้านเมือง ใ้ เปน อย่าง สำคัญ อันหนึ่ง เพราะ ทาง รถไฟ อาจ จะ ชัก
ย่น ถนน ทาง หัวเมือง ซึ่ง ตั้ง อยู่ ไกล ไป มา ถึง กัน ยาก ใ้ กัดขยับ เปน
หัวเมือง ไกล ไป มา ถึง กัน ได้ โดย สดวก เร็ว พลัน การ ย้าย
ขนสินค้า ไปมา ซึ่ง เปน การ ลำบาก ก็ สามารถ จะ ย้าย ขน ไป มา
ถึง กัน ได้ โดย ง่าย เมื่อ เปน ดัง นี้ หัวเมือง ไท ซึ่ง ที่ จีน ออกม ก็ แต่

สินค้า ยัง ไม่บริบูรณ์ เพราะขัดหน ทางไป มา ยาก ไม่สามารถ
 ที่ จะย้าย ชน สินค้า ที่ จะยัง เกิด ขึ้น ไป ค้า ขาย แลก เปลี่ยน กัน กับ หัว
 เมือง ขึ้น ได้ ก็ คง มีผู้ อุตสาหคิด สร้าง ทำ แล เพาะปลูก สิ่ง สินค้า
 นั้น ให้ มาก ยิ่ง ขึ้น เป็น การ เปิดโอกาสให้ อาณา ประชา ราษฎร มี ทาง
 ตั้ง การ ทำ มา หากิน กว้าง ขวาง ออก ไป แล ทำ ทรัพย์ สมบัติ
 กรุง สยาม ให้ มาก มี ยิ่ง ขึ้น ด้วย ทั้ง เป็น คุณ ประโยชน์ ใน การ
 บัง คับ บันชา ตรวจตรา ราชการ บำรุง รักษา พระราช อาณา เขต ให้
 ราษฎร อยู่เย็น เป็น สุข ได้ โดย สดวก อา ไศรย เหตุ ทั้ง ปวง นี้ พระ
 บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว จึง ทรง พระราชดำริท พร้อม ด้วย
 ความ คิด ท่าน เสนา บดี เทน สม ควร จะสร้าง ทาง รถไฟ ตั้ง แต่
 กรุง เทพฯ ถึง เมือง นคร ราชสีมา เป็น สาย แรก จึง ทรง พระ
 กรุณา โปรดเกล้าฯ ดำรัส สั่ง ให้ เจ้า พนักงาน กะทรวง พระคลัง
 มหา สมบัติ จัด การ รวบรวม เงิน แผ่นดิน ซึ่ง เหลือ จ่าย ราชการ
 เป็น ทุน ส่วน หนึ่ง สำหรับ สร้าง ทาง รถไฟ สาย นี้ ขึ้น เป็น ของ ทดวง
 แล ส่วน ทุน สำหรับ สร้าง ทาง รถไฟ สาย นี้ อีก นอก นั้น สม ควร จะ
 เสนอ ให้ เป็น ประโยชน์ แล ไป ถึง มหาชน ผู้มี ทุน เต็ม ใจ รับ ออก
 ช่วย ราชการ แผ่นดิน สม กับ ความ มุ่งหมาย ทั้ง เป็น อุบาย ที่ จะ
 ได้ ชัก นำ ให้ หัวน ทรัพย์ ลง ใน ที่ ชอบ ซึ่ง จะ ประกอบ การ นำ
 ให้ เกิด ผล ประโยชน์ โดย สม ควร นั้น ด้วย จึง ทรง พระกรุณา

โปรดเกล้าฯ พระราชทาน บรมราชา อนุญาต ให้เจ้าพนักงาน
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ จําหน่าย ส่วน ให้แก่ มหาชน ผู้สมัคร
 รัย ตาม สม ควร แล ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้จัด
 การ แบ่งเงิน ทุน เป็นส่วน เพื่อ มหาชน ซึ่ง ได้ ออก ทุน ชุก ทุน
 ทาง รถไฟ นี้ จะ ได้รับ ผล กำไร โดย เทียง ธรรมตาม มาก แล น้อย
 ใน ส่วน แห่ง เงิน ทุน นั้น จึง มี พระบรมราชโอง การ โปรดเกล้าฯ
 ให้ ประกาศ พระราชกฤษฎีกา สำหรับ การ ที่ จะสร้าง รถไฟ สาย นี้
 ไว้ ๑๐ ขั้ว ดัง ต่อ ไปนี้

มาตรา ๑ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน
 กระทรวงโยธาธิการ สร้าง รถไฟ ขนาด ใหญ่ตาม ขั้วรถ
 กรุงเทพฯ ไปทาง บาง ป่ออินกรุง แก่แฉ เมือง สระบุรี ถึง เมือง
 นครราชสีมา สาย หนึ่ง อยู่ใน พระราชกำหนด กฎหมาย สยาม
 ขึ้น ไว้ สำหรับ แผ่นดิน เรียก ชื่อย ว่า รถไฟ นครราชสีมา กำหนด
 เงิน ทุน ไม่เกิน สอง แสน ชั่ง (๒๐๐๐๐๐ ชั่ง) ถ้วนกำหนดเวลา
 สร้าง ลงมือ ไม่ช้ากว่า กัน ยายน รัตนโกสินทร คค ๑๑๐ แล้วเสร็จ
 ไม่ช้ากว่าสิ้น รัตนโกสินทร คค ๑๑๕

มาตรา ๒ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน กระทรวง
 พระคลัง มหาสมบัติ จัดการ เงิน ทุน ซึ่ง จะสร้าง รถไฟ เมือง
 นครราชสีมา เงิน ทุน นั้น จะแบ่ง เป็น ส่วน กำหนด ส่วน ละหนึ่ง
 ชั่ง ๕ สิบบาท (๑ ชั่ง ๒๐ บาทถ้วน) ไม่เกิน แสนหกหมื่น ส่วน

พระราชบัญญัติการรถไฟ

(๑๖๐๐๐๐ ถ้วน) จำนวน ส่วน ซึ่ง เหลือ จาก ออกเงิน แผ่นดิน
 รับไว้แล้ว จะจำหน่าย ให้แก่ มหาชนผู้สมัคร รับเข้า ส่วน ตั้งแต่ วัน
 ผู้เข้า ส่วน ส่งเงิน แล้ว ไป จนถึง สิ้น รัตนโกสินทร ศก ๑๑๔๙ คือ
 กำหนดภายใน ๑๐ ปี ถ้า ผลกำไร รถไฟยัง แบ่งไม่ได้ ถ้า
 ได้แบ่งต่ำกว่า ร้อยละ ๕ ต่อปี ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทาน พระบรมราชา นุญาต ให้เจ้า พนักงาน กระทรวง พระ
 คลัง มหา สมบัติ รับ ประกัน จะจ่ายเงิน แผ่นดิน ออก ใช้เป็น ผล
 กำไร ให้แก่ผู้ถือ ส่วนจนครบ ร้อย ละ ๕ ต่อปี ถ้า ผล กำไร
 รถไฟ ในระหว่าง ๑๐ ปี ซึ่ง เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง
 มหา สมบัติ รับ ประกัน จะใช้ ให้ครบ ร้อย ละ ๕ นั้น ได้มากกว่า
 ร้อย ละ ๕ ขึ้นไป อีกเท่าใด ก็คือ ผู้ถือ ส่วน ได้ส่วน แบ่ง เป็น
 สิทธิ ของ ตน ทั้ง สิ้น เป็น แต่ เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง
 มหา สมบัติไม่ต้อง ออก ร้อย ละ ๕ ให้ อีก แต่เมื่อ พันกำหนด
 ๑๐ ปี ไปแล้ว ผล กำไร รถไฟนี้ จะได้ มาก น้อย เท่าใด ก็ เป็น
 สิทธิ ของ ผู้ถือ ส่วน ทั้ง สิ้น ตาม แต่ จะ ได้ ถ้า แล ถึง กำหนด ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัส สั่ง ให้เจ้า พนักงาน กระทรวง พระ
 คลัง มหา สมบัติ ซื่อ ส่วน กลับ ผู้ถือ ส่วน ต้อง ยอม ขาย ส่วน คืน
 ให้ตาม พระราชกฤษฎีกา อนึ่ง เมื่อ การ สร้าง รถไฟ แล้ว สำเร็จ
 บริบูรณ์ สิ้นเงิน ทุน น้อย ลง มา เพียงเท่าใด เจ้าพนักงาน กระทรวง
 พระคลัง มหา สมบัติ จะตั้ง จำนวน เงิน ทุนแม่ แท้แต่เพียงเท่า

นั้น ไม่คิดเอา ส่วน เปลา่เปน ของ หลวง เลย

มาตรา ๓ ผู้ใด จะซื้อ ส่วน เท่าใด ต้อง ทำ หนังสือ สัญญา รับ ส่วนไว้ ต่อ เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ฝ่าย ละฉบบย์

เมื่อ เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ จะต้อง การ เก็บ

เงินจ่าย ให้เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ครัง ละเท่าใด จะ

ได้ เฉลี่ย เก็บเงิน จาก ผู้เข้า ส่วน เรียก เปน ครัง ละส่วน ๆ โดย ส่วน

ร้อยละ ตาม ผู้เข้า ส่วน น้อย แด่ มาก ผู้ถือ ส่วน ได้ ส่ง เงิน แล้วย ก็ ส่วน

เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ต้อง ออก ใบ สำคัญ

สำหรับ ส่วน ให้ทุก ส่วน ผู้ถือ ส่วน จะต้อง การ ใบ สำคัญ สำหรับ

ส่วน ฉบบย์ ละส่วน ๆ หลาย ๆ ส่วน ต่อ ฉบบย์ เจ้า พนักงาน กระทรวง

พระคลัง มหา สมบัติ ต้อง ออก ให้ตาม ปราณนา เมื่อ การ

รทไฟ แล้วย สำเร็จ บริบูรณ์ สิ้นเงิน น้อย ลง เปน ต้น ว่า ๑ ส่วน ใน

๔ ส่วน ผู้ รับ สัญญา ซื้อ ส่วนไว้ ร้อย ส่วน จะ ได้ ส่วน เพียง ๗๕ ส่วน

เท่านั้น เพราะเจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ จะ

ออก ส่วน ได้แต่เท่า ตนแท้ อนึ่ง ถ้า เจ้าพนักงาน กระทรวง พระ

คลัง มหา สมบัติ จะเก็บเงิน ส่วน ซึ่ง ได้ ประกาศ บอก ล่วง หน้า ก่อน

๑๕ วัน ไป ใน หนังสือ พิมพ์ แล มี หนังสือ ส่ง ไป ด้วย แล้วย ผู้ รับ

สัญญา เข้าส่วน ไม่ได้ส่งเงิน จน ซ้ำกว่า ๑๕ วัน เจ้าพนักงานกระทรวง

พระคลังมหาสมบัติ จะคิดเอา ดอกเบี้ย ร้อย ละ ๑๕ ต่อ ปี

ถ้า พัน กำหนด ไป ถึง ปีหนึ่ง เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง

พระราชบัญญัติกระทรวงมหาดไทย

มหา สมบัติจะรับ ส่วน ซึ่ง ได้ ให้เงิน แล้ว เสีย   แล ส่วน ซึ่ง รับ สัญญา
จะเข้า ไว้เหลือ อีก นอก นั้น เท่าใด   เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง
มหา สมบัติ จะจำหน่าย ให้ แก่ ผู้อื่น ต่อไป

มาตรา ๔   ผู้ถือ ส่วน รดไฟ นครราชสีมา นี้   จะซื้อ ขาย

ให้ บั้น แลก เปลี่ยน ส่วน ของ ตน ย้าย เจ้า ของ   ให้ เป็น ของ ผู้อื่น
ได้ตาม ความ ปราศณา   ถ้า จะ จำ นำ ส่วน ของ ตน ไว้ ต่อ ผู้อื่น ก็ ได้
แต่ ถ้า ผู้ถือ ส่วน ตาย ถ้า เสีย จะจريت   ส่วน นั้น ก็ คง ตก เป็น ของ ผู้
รับ ทรัพย์ มรดก ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย   แล ลักษณะ ที่ จะ
ย้าย เจ้า ของ ส่วน จาก คน เก่า ตก เป็น สิทธิ ของ คน ใหม่ นั้น   เจ้า ของ
ส่วน เดิม ต้อง มี หนังสือ ปฏิญญาณ   ยอม ยก ส่วน ของ ตน ให้ แก่ คน
ใหม่   ส่ง ตัว สำคัญ สำหรับ ส่วน เดิม มา ยัง เจ้าพนักงาน กระทรวง
พระคลัง มหา สมบัติ ฯ   จะ ได้ ถอน ชื่อ ถอน บัญชี คน เก่า   แล ลง
บัญชี เป็น ของ คน ใหม่   แล ตัว สำคัญ สำหรับ ส่วน ลง ชื่อ
คน ใหม่ มอบ ให้ ไป   ถ้า เจ้า ของ ส่วน เดิม มิ ได้ มี หนังสือ ปฏิญญาณ
ยอม ยก ส่วน ของ ตน ให้ แก่ คน ใหม่ โดย เหตุ ที่ ตาย ถ้า เสีย จريت   ถ้า
เหตุ อย่าง อื่น บรรดา ซึ่ง คน ใหม่   ผู้ มี หนังสือ ปฏิญญาณ นำ ตัว สำคัญ นั้น
มา ยื่น ต่อ เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ   มี หลัก ฐาน
พอ เป็น ที่ มั่น คง   ได้ ว่า คน ใหม่ ควร จะ เป็น เจ้า ของ ส่วน   โดย ยุติ
ธรรม ถูก ต้อง   ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย แล้ว   เจ้าพนักงาน
กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ   ก็ จะ ถอน ชื่อ ถอน บัญชี คน เก่า

และลง บัญชีเงิน ของ คนใหม่ แล้ว ออก ตัว สำคัญ สำหรับ ส่วน

ของชื่อ คนใหม่ มอบให้ ไปเหมือน กัน แต่ ถ้าผู้ ถือ ส่วน เดิม จะ

ซื้อ ขาย หนี้ บัน แลก เปลี่ยน แก่ผู้ โด ฤา จำ นำ แก่ผู้ โด แล ตก

เงิน ทรัพย์สิน มรดก ของ ผู้ โด ค่อ ไป ก็ดี ผู้ เป็น เจ้า ของ ส่วน เก่า

แล ผู้ เป็น เจ้า ของ ส่วน ใหม่ ยัง มิ ได้ ทำ ตาม ลักษณะ ย้าย เจ้า ของ ส่วน

ตาม พระราชกฤษฎีกา นี้ อยู่ เพียง โด เจ้าพนักงาน กระทรวง พระ

คลัง มหา สมบัติ ต้อง ถือ ว่า ส่วน นั้น ยัง ตก เป็น สิทธิ ของ เจ้า ของ ผู้

มีชื่อ อยู่ ใน บัญชี ตรา นั้น บรรดา หนังสือ มิ ไป ทา แล ข้อ ซึ่ง

จะ เกี่ยว ข้อง ต่าง ๆ เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ จะ

พูด แล ส่ง หนังสือ ถึง ผู้ มีชื่อ อยู่ ใน บัญชี เก่า เท่า นั้น

มาตรา ๕ เมื่อ ถึง กำหนด กิ่ง ปี คือ ขึ้น เดือน มีนาคม ครั้ง หนึ่ง

ขึ้น เดือน กัน ยายน ครั้ง หนึ่ง เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา

สมบัติ ต้อง ทำ บัญชี แล ราย การ ใน ระหว่าง ทศ เดือน นั้น ลง

พิมพ์ ใน หนังสือ พิมพ์ ที่ เบ็ด เผย แล แจก ผู้ ถือ ส่วน ให้ ทั่ว กัน แล

ใน ลำดับ นั้น ต้อง แจก ผล กำ ไร ฤา เงิน รับ ประกัน ร้อย ละห้า ให้ แก่

ผู้ ถือ ส่วน กิ่ง ปี ครั้ง หนึ่ง เสมอ ไป

อนึ่ง ถ้า มี ประกาศ พระราชบัญญัติ ฤา กฎ ข้อ บัง คับ กับ ความ

เพน อัน โด ซึ่ง เกี่ยว ข้อง ด้วย เรื่อง รถไฟ นคร ราชสีมา ที่ เปน

การ เบ็ด เผย ครั้ง โด เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ

ต้อง ลง ใน หนังสือ พิมพ์ เบ็ด เผย แล คัด สำเนา แจก ผู้ ถือ ส่วน

พระราชกฤษฎีกาสร้างรถไฟนครราชสีมา

ได้ทราบ ด้วย ทุก ครั้ง ทุก คราว

อนึ่ง ถ้า ผู้ ถือ ส่วน เหน เจ้าพนักงาน ทำการ ผิด ฤฯ มิ พย ใจ
 สง ไลย การ ช้อ โด ช้อ หนึ่ง ฤฯ มีความ เหน ด้ย โด ผู้ ถือ ส่วน ช้อ
 จะมี หนึ่ง ล้อ มา ต่อ ว่า ฤฯ ได้ งาม แล แล คง ความ เหน ต่อ เจ้า
 พนักงาน กระจว พระคล้ง มหา สมบัติ ฤฯ ถ้า เพระ เหน ว่า
 เจ้า พนักงาน ทำ ผิด พระราช กฤษฏีกา จะ ร้อง ฟ้อง ณ โรง ศาล ทาย
 กระบด เมือง ก็ ได้ ถ้า เจ้า พนักงาน กระจว พระคล้ง มหา
 สมบัติ ได้ รับ หนึ่ง ล้อ ผู้ ถือ ส่วน ต่อ ว่า ฤฯ ได้ งาม ความ สง ไลย
 แง ความ เหน ต้อง ได้ ส่วน แด คอย ช้อ แง ไป ตาม สม คว

มาตรา ๖ ส่วน รถไฟ นคร ราชสีมา ซึ่ง จำหน่าย แก่ มห
 ชน นั้น เจ้า พนักงาน กระจว พระคล้ง มหา สมบัติ จะ ยัง ไม่ ช้อ
 กลัย คีน ก่อน ทำ ลียบ บี้ คือ วันที่ ๓๑ มีนาคม รัด ณ โกลันทร ศก ๑๐๙๕
 เว้น แต่ ใน ระหว่าง นั้น ผู้ ถือ ส่วน ส้ม ก จะ ขาย ให้ แก่ ผู้ ช้อ เจ้า พนักงาน
 กระจว พระคล้ง มหา สมบัติ จะ รับ ช้อ ไร่ เอง ก็ ได้ ถ้า พัน
 กำหนด ทำ ลียบ บี้ แล้ว มี พระบรมราช โอง การ โปรดเกล้า ๑ ดำ รัส
 สั่ง ให้ เจ้า พนักงาน กระจว พระคล้ง มหา สมบัติ ช้อ ส่วน กลัย คีน
 เมื่อ ไต่ เจ้า พนักงาน กระจว พระคล้ง มหา สมบัติ จะ เรียก ส่วน
 ช้อ กลัย คีน คราว เดียว หมด ฤฯ คราว ละ เท่า ได กำหนด ตาม
 สม คว นั้น ถ้า จะ แบ่ง เรียก ส่วน ช้อ กลัย คีน เปน กำหนด คราว ๆ
 จะ ได้ ตัด ลิน ขบวน จับ นธาก ว่า ควร จะ เรียก ส่วน ที่ เท่า ได ช้อ กลัย

คืน ก่อน โดย ยุติธรรม เมื่อ เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา
 สมบัติ จะเรียก ส่วน ของ ใคร ชื้อ กลับ คืน ผู้ถือ ส่วน ต้อง ยอม
 ขาย ให้ ทั้ง สิ้น ถ้า เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ มี
 หนังสือ เรียก จะซื้อ ส่วน ไต กลับ คืน ผู้ถือ ส่วน นั้น ไม่ ตั้ง มา ขาย
 คืน ส่วน ผล ถ้า ไว แบ่ง คราว นำ ก็ คง เป็น ของ หลวง ผู้ถือ ส่วน
 นั้น ไม่ ได้ รับ อีก ต่อ ไป

อนึ่ง ราคา ส่วน ซึ่ง เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ จะ
 เรียก ชื้อ กลับ คืน นั้น จะตี ค่า ตาม ราคา ส่วน นั้น ขึ้น ลง สูง ญา
 ค่ากว่า ส่วน ละ ๑ ชั่ง ๒๐ บาท ตาม ที่ เป็น ราคา ตลาด ชื้อ ขาย กัน
 อยู่ใน พื้น บ้าน พื้น เมือง เวลานั้น โดย ตาม สม ควร แก่ ยุติธรรม

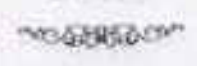
มาตรา ๘๗ ถ้า ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ดำรัส สั่ง ให้
 เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการสร้าง ทาง รดไฟ สายนี้ ต่อ ออก
 ไป อีก ใน หัว เมือง อื่น แต่ ให้ จัด การ ดัง เช่น รดไฟ นคร ราชสีมา
 นี้ เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ จะ ได้ เียง ความ เหน สม ควร
 จะรวม ทุน กำไร เป็น ราย เดียว กัน ญา แยก เป็น คน ละ ราย กับ ราย นี้
 จะเป็น ผล ประโยชน์ ดี ด้วย กัน ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น มา ยื่น ต่อ เจ้า
 พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ฯ จะ ได้ มี หนังสือ ชี้แจง ไป
 ยัง ผู้ถือ ส่วน รดไฟ นคร ราชสีมา นี้ เมื่อ ได้ รับ ตอบ ความ เหน
 อย่าง ไท่น มาก เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ จะ ได้ จัด การ ตาม
 ความ เหน ข้าง มาก นั้น การ ชั่ง ความ เหน ผู้ถือ ส่วน นี้ จะ พัง ตาม

เล่ม ๓   ลักษณะ สร้าง รถไฟนครราชสีมา   หน้า ๑๑๕๒

น้ำเสียง   คือ มี ส่วน มากก็มีน้ำเสียง มาก ตาม จำนวน ส่วน ที่มี แต่
ถึงอย่างไร   การ สร้าง รถไฟ สาย นี้ ต่อไป อีกเท่าใด จะหัก ทุน
กำไร พวก ส่วน นี้ ไป ทำไม่ได้   ต้องให้เรียก ส่วนเงิน ทุน เข้าใหม่
แต่ใน เวลา กำลัง สร้าง รถไฟ สาย ใหม่ อยู่ นั้น   จะชัก เนื้อ กำไร รถไฟ
สาย เก่า ไป เจือ งาน กัน ไม่ได้

มาตรา ๘   การ สร้าง แล จัดการ รักษา รถไฟ นครราชสีมา นี้
เป็น หน้า ที่เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการ รับ ผิดรับ ชอบ ทั้ง สิ้น ตั้ง
แต่ การ คิดแบบ แผน ประมาณการ   แล เงิน จน การ สร้าง ทำการ
จัดซื้อ สิ่ง ของ การ รับ จ่าย เงิน   แล ทำ บัญชี การ วาง เจ้าพนักงาน
แล นาย จักร กุล แล การ อื่น ๆ ทั้ง สิ้น   หนึ่ง เจ้าพนักงาน กระทรวง
โยธาธิการ ต้อง รักษา ผล ประโยชน์   รถไฟ นครราชสีมา นี้
โดย เต็ม กำลัง สุด แต่ จะ ทำ ได้   เมื่อ เสนาบดี กระทรวง โยธาธิการ
เห็น สมควร จะ จัดการ สถาน ใด   จะ ได้นำ ความ ชื่น กราบ บังคม ทูล
พระ กรุณา ทราบ ได้ ฝ่า ลออง อูลี พระบาท   เมื่อ ทรง พระราชดำริ
พร้อม ด้วย ท่าน เสนาบดี   ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
พระบรม ราชานุญาต แล้ว   เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการ จะ ได้
จัดการ ไป ตาม กระแส พระบรม ราชโอง การ

มาตรา ๙   ใน ชั้น เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ต้อง คัด
บัญชี รายประมาณ เงิน ที่ จะ ต้อง การ จ่าย ใช้   กำหนด เดือน ละ

หน้า ๑๑๕๓   ลักษณะ สร้าง รถ ไฟ นคร ราชสีห์ มา   เล่ม ๓
 เท่า ไดรวม ทั้ง สิ้น เท่า ได   ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต
 แล้ว นั้น มา ยื่น ต่อ เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ฯ   ต้อง
 จ่าย เงิน ให้ตามกำหนด   เมื่อ สิ้น กิ่ง ปี คือ สิ้น เดือน มีนาคม ครั้ง หนึ่ง
 สิ้น เดือน กันยายน ครั้ง หนึ่ง   เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ
 ต้อง งบ ยชด ชาญชี   แล สมบัติ พักตร์ ซึ่ง เป็น ทุน คง   แล เงิน
 รับเงิน จ่าย รวม เป็น เสรีจ เท่า ได   หักเก็บ เป็น เงิน เมื่อ ชาด
 เมื่อ เหลือ แล้ว คง เป็น ส่วน แบ่ง เท่า ได   นั้น เป็น ชาญชี มา ยื่น ต่อ
 เจ้า พนักงาน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ   พร้อม กับ รายงาน ต่าง ๆ
 ใน การ รถไฟ นั้น   เมื่อ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ   ได้รับ
 ชาญชี แล รายงาน แล้ว ต้อง ไป ตรวจ ชาญชี   ที่ เจ้า พนักงาน กระทรวง
 โยธาธิการ รับ เงิน ส่วน แบ่ง มาแล้ว   ลง ชื่อ ใน งบ ชาญชี แล
 รายงาน ซึ่ง เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ   จะ ได้นำ ขึ้น ทุลเกล้า
 ถวาย ทุก กิ่ง ปี   ตาม ที่ ได้ ตรวจ เหน ถูก ต้อง แล้ว นั้น   อนึ่ง ถ้า เจ้า
 พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ   จะ จัด การ ใน เรื่อง รถไฟ นคร ราช
 สีห์ มา นี้ ประการ ได   ต้อง แจ้ง ความ มา ให้ เจ้า พนักงาน กระทรวง
 พระคลัง มหาสมบัติ ทราบ   เพื่อ จะ ได้ แจ้ง แก่ ผู้ ถือ ส่วน ทั้ง หลาย
 อนึ่ง ถ้า เจ้า พนักงาน กระทรวง พระ คลัง มหาสมบัติ   ได้ ตาม การ ใน เรื่อง
 รถไฟ นคร ราชสีห์ มา นี้   เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ต้อง
 คอบ ช้ แจ้ง โดย ละเอียด   เพื่อ จะ ได้ แจ้ง ให้ ผู้ ถือ ส่วน ทราบ ตาม
 พระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๐ ทาง รถ ไฟ ซึ่ง จะ ผ่าน ไป ใน ที่ ไต ๆ ก็ คือ ฤา โรง
 พัก โรง จักร โรง งาน ใน การ รถ ไฟ จะ ต้อง สร้าง ขึ้น ใน ที่ ไต ๆ ก็ คือ
 ถ้า ที่ นั้น เปน ที่ บ้าน คน อยู่ ฤา เปน ที่ ท้าง ร้าน โรง จักร โรง งาน แล
 สวน ผล ไม้ มี ราคา เจ้า พนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ต้อง คิด เงิน
 ทำชวัญ ให้ เปน ค่า ที่ ดิน แล ค่า รื้อ เรือน แล ค่า ผล ไม้ ต้อง เสีย ตาม
 สมควร แต่ ถ้า เปน ที่ ไร่ นา บ่า ทุง ไม้ มี ราคา เจ้า พนักงาน กระจ
 รวง โยธาธิการ ต้อง คิด เงิน ทำชวัญ ให้ เปน ค่า รื้อ เรือน เท่านั้น ไม่ ต้อง
 ให้ ค่า ที่ ดิน ด้วย กำหนด เงิน ทำชวัญ ซึ่ง เจ้า พนักงาน กระจ
 รวง โยธา ธิการ จะ ต้อง ให้นั้น ไม่ จำ เปน ต้อง ด้ ราคา ให้ มาก มาย
 จน ถึง เปน ผล กำไร แก่ เจ้า ของ ที่ เจ้า พนักงาน กระจ รวง โยธา
 ธิการ ต้อง ให้ แต่ พอ ช่วย ทุน พอ สมควร เจ้า ของ ที่ ต้อง ยอม
 รับ ตาม ราคา ที่ เจ้า พนักงาน กระจ รวง โยธา ธิการ ด้ ให้ แล ต้อง
 ไป จาก ที่ นั้น ตาม กำหนด ซึ่ง เจ้า พนักงาน กระจ รวง โยธา ธิการ กะ ให้
 ถ้า ที่ ไต จำ เดิม แต่ วัน ลง มือ จับ การ สร้าง รถ ไฟ นคร ราชสีห์ มา นี้
 ยัง ไม่มี เจ้า ของ หวง แทน ที่ สอง ฟาก ทาง รถ ไฟ กำหนด ท้าง ข้าง ละ ท้า
 เล็น นั้น คง ตก เปน ที่ หลวง ผู้ ไต จะ ถือ เอา เปน เจ้า ของ เข้า ไป
 ทำการ ใน ที่ ตาม กำหนด นี้ ต้อง ประพฤติ ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย
 เรื่อง ที่ ดิน เก่า ใหม่ ซึ่ง มี อยู่ แล แล้ว แล จะ มี อีก ต่อ ไป ภาย ภาย ด้วย

ประกาศ มา ณ วัน อาทิตย์ ที่ ๑ เดือน มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙

ณวันที่ ๔๑๔๖ ใน รัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศเข้าส่วนรถไฟ

ประกาศ ให้มหาชนทราบทั่วกัน ด้วย ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ 1 คำรัสสั่ง ให้เจ้าพนักงาน โยธาธิการ จับ การ สร้าง ทาง รถไฟ นคร ราชสีห์มา แล ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ 1 พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้เจ้าพนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ ออก ส่วน ทุน การ สร้าง รถ ไฟ นคร ราชสีห์มา ซึ่ง เหลือ จาก ออก เงิน แผ่นดิน แล ให้แก่ผู้ ซึ่ง มีความ ปรารถนา จะ ใ้ ไร่ ส่วน แจ้ง อยู่ ใน ประกาศ กระแส พระบรม ราชโอง การ แล พระราชกฤษฎีกา ลง วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ นั้น แล ถ้าผู้ใด มีความ พอ ใจ จะ ใ้ ไร่ ส่วน ด้วย ก็ ส่วน ก็ ให้ แจ้ง ความ มา ยังเจ้าพนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ ณ หอรัษฎากรพิพัฒน์ ใน พระบรมมหาราชวัง กรุง เทพ 1 เจ้าพนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ จะ จำหน่าย ส่วน ให้แก่ผู้ มา ขอ ไร่ ก่อน โดย ลำดับ จน กว่า จะ หมด ส่วน ซึ่ง สำหรับ จะ จำหน่าย

ประกาศ มา แต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ณ วันที่ ๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙

กรมหรือนรชาติประพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี

กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ

พระราชบัญญัติ

กรมสารบาญชี กระทรวง พระคลัง

มีพระบรมราชโองการ   มาน พระมัตน์ ทูลสุรสิงหนาท ดำรัส เหนือ

เกล้าฯ ๑   สั่ง ว่า ราชการ ใน กรม พระคลัง มหาสมบัติ   นับ แต่ ได้

ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ๑   ให้ตั้ง พระราชบัญญัติ ไว้   เมื่อ วัน พุธ

เดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีกุน สัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มาหาใคร่

ความ เจริญ ของ ราษฎร ยิ่ง ขึ้น เป็น อัน มาก   ราชการ ทั้ง ปวง ย่อม

เปลี่ยนแปลง เป็น ลำดับ มา จน บัด นี้ พระราชบัญญัติ เดิม   จึง ยัง ทา

เป็นการ สมควรว   พอ เพียง แก่ ราชการ ที่มี ที่ เป็น อยู่ ใน เวลานี้ ไม่

ได้ โปรดเกล้าฯ ๑   ให้ตราพระราชบัญญัติ พระธรรมนูญ   กระทรวง

กรม พระคลัง มหาสมบัติ ขึ้น ไว้ เป็น หลัก ของ ราชการ   กรม พระคลัง

มหาสมบัติ แล้ว   สมควรว ที่ จะ จัดการ แก่ ใช้เพิ่มเติม พระราชบัญญัติ

ที่ว่า ด้วย หน้าที่ ของ เจ้าพนักงาน ให้ เรียบ ร้อย   สม แก่ ราชการ ที่มี

ที่ เป็น อยู่ ใน บัด นี้   เพื่อให้เจ้าพนักงาน ทั้ง หลาย ปฏิบัติ ให้ ถูก ต้อง

สง ร้อง รอย ค่อย ไป ด้วย

จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ๑   ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก่ ใช้

พระราชบัญญัติ เดิม ไว้ เป็น แบบแผน   สำหรับ ราชการ กรม พระ

คลัง มหาสมบัติ สืบ ไป ตั้ง นี้

มาตรา ๑   กรมสารบาญชี นี้ รวม หน้าที่ ตาม พระราชบัญญัติ พระ

หน้า ๑๑๕๗   ลักษณะ หน้า ที่ ราชการ ใน กระทรวงพระคลัง   เล่ม ๓
คลัง มหาสมบัติ ๓ กอง   คือ กอง ภาษี กลาง   กอง รับ กอง จ่าย
บันดา ซึ่ง ไม่ กิด กั้น กับ พระ อรรณุนุธ   ทรงพระกรุณา โปรด
เกล้า ๑   ตั้ง อธิบดี กรม สारบัญชี นาย ๑   สำหรับ รับ ผิด ชอบการ
ใน กรม ทั้ง สิ้น   รอง อธิบดี นาย ๑   สำหรับ ช่วย การ แล แทน ใน
เวลา อธิบดี ไม่ อยู่   กับ ที่ นาย เหว ๔   คือ ๑ เหว รับ สำหรับ เงิน ทอง
แล ทำ ภาษี ใน การ รับ   ๒ เหว จ่าย สำหรับ จ่าย เงิน ทอง แล ทำ ภาษี
ใน การ จ่าย   ๓ เหว เกณฑ์ สำหรับ ทำ การ แลก เปลี่ยน เงิน ต่าง ประเทศ
แล ทำ ภาษี เงิน ไซ้ จ่าย ราชการ ใน นา ๆ ประเทศ   ๔ เหว ภาษี
สำหรับ ทำ ยอด ภาษี แล เร่ง หนี้ หลวง   กับ ที่ เจ้า พนักงาน ผู้ ช่วย
เสมียน เอก เสมียน โท ตาม สมควร แก่ ราชการ

มาตรา ๒   เมื่อ กำหนด ขึ้น ปี ใหม่ กรม สारบัญชี ได้ รับ งบ
ประมาณ การ รับ เงิน แผ่น ดิน   จาก เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ แล้ว
ต้อง เป็น อุดรตรวจตรา ให้ ได้ รับ เงิน ตาม งบ ประมาณ   ถ้า ภาษี ผู้ ก
ขาด ฤา เงิน ไซ้ ใน กรม ต่าง ๆ   แล เงิน หนี้ หลวง ซึ่ง ควร จะ ได้ รับ
มิ ได้ รับ   กรม สारบัญชี ต้อง ร้อง ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ
จนกว่า จะ ได้ รับ เงิน ตาม งบ ประมาณ   ฤา จะ ได้ รับ คำ สั่ง จาก เสนา
บดี พระคลัง มหาสมบัติ   ให้ งด เร่ง เงิน หนี้ หัก งบ ประมาณ โดย พระ
บรม ราชานุญาต

มาตรา ๓   เมื่อ กรม สारบัญชี ได้ รับ เงิน ทอง ฤา ของ ส่วย
ตรวจ สอบ ภาษี นาย เหว รับ ตาม งบ ประมาณ   ฤา สอบ ภาษี ต่อ

เล่ม ๓ ลักษณะ นำที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง หน้า ๑๑๕๘
เวร ชาญชัย ถูก ต้อง แล้ว ให้ทำ ใบ นำ มอบ ให้ผู้ ส่ง นำ ไป ส่ง
คือ ถ้า เปน เงิน ทอง ให้ นำ ไป ส่ง ต่อ กรม เก็บ ของ ส่วย ต่าง ๆ ให้
นำ ไป ส่ง ต่อ กรม ราชพัสดุ เมื่อ ได้รับ ใบ ตอบ จาก กรม เก็บ แล
กรม ราช พัสดุ ได้รับ เงิน ทอง ของ ส่วย ถูก ต้อง ตาม ใบ นำ แล้ว
ให้กรม สาราชาญชัย ทำ เสร็จ ให้แก่ผู้ ส่ง ไป เปน สำคัญ

มาตรา ๔ เมื่อ กำหนด ชั้น บั๊ใหม่ กรม สาราชาญชัย ได้รับ ขบ
ประมาณ การ จ่าย เงิน แผ่นดิน ฎา ใน ระหว่าง ได้ บั๊รับ แชนง ชั้น
ที่ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต แล้ว จาก เสนาบดี พระคลัง
มหาสมบัติ แล้ว ต้อง เปน ธุระ ตรววจ ตรา รับ ฎีกา จ่าย เงิน ขบ ประ
มาณ แล แชนงชั้น ถ้า เจ้า พนักงาน กรม ต่าง ๆ ใน กระทรวง
ใด ๆ ก็ดี ฎา การ ที่ กระทรวง พระคลัง ต้อง จ่าย เอง ก็ดี เกิน ขบ
ประมาณ ฎา คาด ว่า จะ เกิน กรม สาราชาญชัย ต้อง นำ ความ เสนอ
ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ และ พัง คำ สั่ง ใหม่ ของ เสนาบดี
พระคลัง มหาสมบัติ โดย พระบรมราชานุญาต นอก กว่า นี้ ห้าม มิให้
สั่ง จ่าย เปน อัน ขาด

มาตรา ๕ ฎีกา เบิก เงิน ต่าง ๆ มี สำคัญ ซึ่ง กรม ตรววจ
ได้ ตรววจ เงิน ราย ใน ราย นอก แล ตรววจ ราคา แล้ว กรม สาราชาญชัย
ไม่ ต้อง ตรววจ อีก ซ้ำ เปน แต่ ต้อง ตรววจ อัตรา เงิน เดือน เบี้ย เลี้ยง
ใช้ สอย เบี้ย เสร็จ แล ยอม ใช้ ให้ ถูก ต้อง ตาม ขบ ประมาณ แล้ว
ลง ชาญชัย รับ ฎีกา

หน้า ๑๑๕๘ ลักษณะหน้าที่ราชการ ใน กระทรวง พระคลัง เล่ม ๓

มาตรา ๖ เมื่อฎีกา ราย ใด ถึง กำหนด จ่าย กรม สारชาญชี
ทำ ใบ สั่ง ขึ้น ให้ เสนาบดี พระคลัง มหาสมมติ เห็น อนุญาต ก่อน
จึง ออก ใบ สั่ง จ่าย ได้ แต่ หนังสือ สำคัญ พระบรมราชโองการ
นาย เวร กรมวัง คำสั่ง เสนาบดี พระคลัง มหาสมมติ รับ พระ
บรมราชโองการ ฎายบ เบี้ย หวัด เงิน มี ซึ่ง ทรง เห็น พระราชหัตถ์
เลขา พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต มา ใน นั้น แล้ว ออก ใบ
สั่ง ใต้ ที่ เดียว ใบ สั่ง จ่าย นั้น ให้ ลง ชื่อ ประทับ ครา อธิบดี กรม
สารชาญชี แล ลง ชื่อ นาย เวร จ่าย ด้วย แล้ว มอบ ให้ ผู้ เมิก ไป
รับ เงิน ที่ กรม เก็บ พร้อม กับ ใบ อนุญาต ชน เงิน ออก ฎีกา ที่ รับ
แล้ว ก็ ที่ สั่ง จ่าย แล้ว ก็ ที่ ต้อง มี จดหมาย เหตุ สักหลัง ลง ชื่อ
อธิบดี กรม สารชาญชี แล นาย เวร รับ ไว้ ด้วย ผู้ ที่ ได้ รับ ใบ สั่ง
ต้อง ลง ชื่อ เปน ใบ เสร็จ ให้ ไว้ ทุก ราย ฎาย จะ ลง ชื่อ ใน ฎีกา สักหลัง
ที่ เดียว ก็ ได้

มาตรา ๗ การ ชาญชี ฝาก เงิน แยก แล แลก เงิน ต่าง ประเทศ
นั้น คง ใช้ ตาม พระราชบัญญัติ เดิม เปน แต่ หนังสือ มี ไป มา เวร แยก
ไม่ต้อง เก็บ ยก ไป เก็บ ใน กรม พระคลัง กลาง

มาตรา ๘ ชาญชี หนี้ หลวง ต่าง ๆ เวร ชาญชี เปน ผู้ รักษา
แล กรม สารชาญชี ต้อง เวง รัต ให้ ได้ ตั้ง คำ สั่ง เสนาบดี พระ คลัง
มหาสมมติ ถ้า ขัด ข้อง สถาน ใด ให้ นำ ความ ขึ้น เสนอ เสนาบดี พระคลัง

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๖๐

มาตรา ๙ การ ขาญชี รับ ราย ละเอียด เวร รับ ทำการ ขาญชี
จ่าย ราย ละเอียด เวร จ่าย ทำการ ขาญชี แยก รัย ละเอียด
เวร แยก รั ทำ เวร ขาญชี นั้น ทำขาญชี นี้ หลวง แด รวม ยอด
การ รับ จ่าย แด คง ไว้ เปน ขาญชี สำคัญ สำหรับ แผ่น ดิน เมื่อ ถึง
เวลา บัด คาลา ต้อง ตรวจ สอบ ขาญชี กัน ให้ ถูก ต้อง ก่อน ถึง กำหนด
สิ้น เดือน กรมสาร ขาญชี ต้อง คัด งบประมาณ ขึ้น ต่อ เสนาบดี พระคลัง
ฉบับ ๑ พร้อม กับ รายงาน แด ทูลเกล้าฯ ถวาย ฉบับ ๑ ไม่
ช้ากว่า วันที่ ๑๐ เดือน ใหม่ แด สิ้น ปี ต้อง ขึ้น งบประมาณ
ไม่ช้ากว่า เดือน พฤศจิกายน

มาตรา ๑๐ บรรดา สรรพฎีกา โย เสรีจ โย ลัง โย นำ แด สำเนา
ตัว ฎา หนังสือ ซึ่ง ผ่าน มา ใน คาลา ว่า การ กรม สาร ขาญชี ต้อง
รักษา ไว้ ให้ เรียบ ร้อย เปน สำคัญ ทุก ๆ ฉบับ

พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้ วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสิน
ทรศก ๑๐๙๙ เปน วันที่ ๙๐๖๘ ใน รัชกาล ๒๕๖๓ นี้

พระราชบัญญัติ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ว่า ด้วย งบประมาณ แด รายงาน ๑๐ มาตรา

มาตรา ๑ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ต้อง ทำ งบประมาณ
การ รับ จ่าย เงิน แผ่นดิน ใน ปี นำ ขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาท

หน้า ๑๑๖๑   ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง   เล่ม ๓

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว   ในที่ประชุมเสนาบดี   ไม่กว่า วันที่ ๑๕
เดือน มีนาคม   จะได้ทรง ปฤกษา ให้ตกลง ก่อน สิ้น ปี แล้ว   พระ
ราชทาน มา ให้เสนา บดี พระคลัง มหาสมบตี รักษาไว้   แด เสนาบดี
พระคลัง ต้อง คัดสำเนา ส่งสำหรับ ฉบบ ข้าง ที่ งบ   ๑   ถ้า จะยัง
ปฤกษา ตกลง ทัน สิ้น ปี ไม่ได้จะ ได้ โปรดเกล้าฯ   พระราชทานพระ
บรมราชา นุญาต   ให้ผ่อน จ่าย เงิน ให้กรม ต่าง ๆ   เบิกไป ผ่อน
จ่าย ใช้ ตาม สมควร มิให้ ชัด ขวาง แก่ ราชการ   แต่ ถึง อย่างไร
จำเป็น ต้อง ตกลง ไม่ช้ากว่า ขึ้น เดือน มิถุนายน

มาตรา ๒   การ รวบรวม งบ ประมาณ เงิน รับ นั้น   เงิน ภาษี
อากร ใน กระทรวง พระคลัง   ที่ ทำ เปน หลวง ให้เสนาบดี พระคลัง
คิด ประมาณ ตาม สมควร คะเน จะ ได้   ถ้า เปน ภาษี อากร ผูก ชาติ ได้
ว่า ประมุข แล้ว ก็ส่ง ตาม ราย ว่า   ราย ไต ยัง มิ ได้ ว่า ประมุข ก็
ลง ตาม คาค เทนควร จะว่า ประมุข ได้   การ ทำการ หลวง ฤฯ ค่า
ธรรมเนียม   แด ภาษี อากร ขึ้น อยู่ใน กรม ต่าง ๆ   ให้เสนาบดี
เจ้ากระทรวง ทำงบ ประมาณ   ตาม คาค คะเน เทนสมควร จะ ได้
มายื่น เสนาบดี พระคลัง   เมื่อ พร้อม แล้ว เสนาบดี พระคลัง   งบ เปน
งบ ประมาณ ขึ้น ทูล เกล้าฯ   ถวาย   ลักษณะ ทำงบ ประมาณ การ รับ
เงิน นั้น ใบ ต้นต้อง รวบ ยอด ราย ภาษี อากร ต่าง ๆ   เปน ยอด เปนต้น ว่า
อากร พัน ที่มี ราย เทียบ ปี ก่อน ขึ้นไป ๕ ปี   แด ประมาณ ปี ที่จะ
ล่วงไป นั้นด้วย รวม เปน   ๗ ปี ทั้ง ปีใหม่   แด คัด เปน ๒ ภาค

พระราชบัญญัติการคลัง

คือ การได้ประจำเช่น ภาษี ขาเข้า ขาออก เป็นต้น แลการได้จร
คือ จะเร่งเงินนี้หลวง ได้เป็นต้น แล้วจึง รวบรวมยอด รวม ทั้ง สิ้น
ชั้นที่ ๒ ขยายราย รวมยอดเป็น ต้น ว่า อากร พัน ที่ คือ อากร
ค่านา อากร สวม สวมพัคคร ชั้นที่ ๓ ขยาย ราย ละเอียด เป็น ต้น
ว่า อากร สุรากี่ จำแนก ราย เมือง ชั้นที่ ๔ ประมาณเงิน ที่จะ
ได้รับ ราย เดือน

มาตรา ๓ การ รวบรวมงบ ประมาณ จ่ายนั้น เงิน สำหรับการ
พระราชพิธีจร เงิน เมื่อ ซาดเมื่อ เหลือ ๆ เงิน ประมาณสำหรับ
การโยธา ต่าง ๆ เป็นต้น แล เบี้ยหวัดเงิน บิ่ต่าง ๆ บรรดา
หน้าที่ใน กระทรวงพระคลัง จ่าย เอง นั้นให้ เสนาบดี พระคลัง คาด
สมควร ตาม คณะ จะจ่าย ถ้าเป็น เงิน บิ่เงิน เดือน อัตรา ก็ ประ
มาณ ตาม อัตรา การ จร ต่าง ๆ ก็ ประมาณ ตาม จะมี ตัวเงิน จ่าย ได้
ส่วน การ จ่ายใช้ ในกรม ต่าง ๆ นั้น ให้ เสนาบดี เจ้ากระทรวง ทำ
งบ ประมาณมาขึ้น ต่อ เสนาบดีพระคลัง ๑ เมื่อ พร้อม แล้ว เสนาบดี
พระคลัง ๑ งบ เป็น งบ ประมาณ ชั้น ทูลเกล้า ๑ ถวาย ลักษณะ งบ
ประมาณการ จ่าย เงิน นั้น โย ต้น ต้อง รวบรวม ยอด การ จ่าย ตาม กระทรวง
ทรง เป็นต้น ว่า กระทรวง พระคลัง ๑ มี ราย เทียบ บิ่ ก่อน ชั้น
ไป ๕ บิ่ แล ประมาณ บิ่ ที่ จะล่วง ไป นั้น ด้วย รวม ๗ บิ่ ทั้ง
บิ่ใหม่ แล คัด เป็น ๒ ภาค คือ การ จ่าย ประจำ เช่น เงิน เดือน
เบี้ยเลี้ยง ตาม กรม เป็นต้น แล การ จ่ายจร คือ การ ก่อสร้าง

หน้า ๑๑๖๓ คักษณนำที่ราชการใน กระทรวงพระคลัง เล่ม ๓

แต่พระราชพิธี จร เป็น ต้น แล้ว รวบ ยอด รวม ต้น ชั้น ที่ ๒ ขยาย
ราย รวม ยอด เป็น ต้น ว่า กระทรวง พระคลัง ๑ คือ กรม พระคลัง กลาง

กรมสาร บานัญชี กรมตรวจ กรมเก็บ กรม พระคลัง ข้าง ที่

ชั้น ที่ ๓ ขยาย ราย ละ เอียด เป็น ต้น ว่า กรม พระคลัง กลาง

เงิน เดือน ผู้ โด เท่า โด เบี้ย เลี้ยง ผู้ โด เท่า โด เงิน ใช้ สรอย

เบ็ง เสรีจ ค่า ชัน โด เท่า โด เงิน ยอม ให้ ใช้ เมื่อ การ ชัน เท่า โด

ชั้น ที่ ๔ ประมาณ เงิน จะ ต้อง จ่าย ตาม ราย เดือน

มาตรา ๔ ถ้า กรม กระทรวง โด จะ ต้อง เพิ่ม เงิน ประจำ

เดือน ใน มี หน้า ชั้น เพราะ การ ขยาย โด เงิน อีก เท่า โด ฎา จะมี

การ จร ราย โด เงิน เท่า โด เสนาบดี เจ้า กระทรวง ต้อง ประมาณ ยอด

จำ นวน เงิน แล คำ ชี้ แจง ซึ่ง จำ เปน จะ ต้อง ใช้ ต้อง ชั้น ใน มี หน้า

กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา ใน ที่ ประชุม เสนาบดี เสีย แต่ ก่อน ต้น

เดือน ตุลาคม มี ก่อน เมื่อ ตก ลง ควร จะ ชัน จะ ทำ แล้ว จะ ได้ ประ

มาณ เพิ่ม มา ใน งบ ประมาณ ได้ แล ใน ขณะ นั้น เสนาบดี พระคลัง

ต้อง เตรียม ยอด ประมาณ เงิน รับ สำหรับ มี หน้า เปน เสา ๗ ไว้ ให้ รั

ด้วย เพื่อ จะ ได้ กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา ถึง ตัว เงิน ใน ที่

ประชุม เสนาบดี

มาตรา ๕ ถ้า กระทรวง โด ใด ได้ ยื่น งบ ประมาณ มา ยัง กระทรวง

พระคลัง ตาม กำหนด เสนาบดี พระคลัง ต้อง นำ ความ ชัน

กราบ บัง คม ทูล พระกรุณา แล วัน พ้น กำหนด ไม่ เกิน ๗ วัน

พระราชกำหนดสำหรับแผ่นดินสยาม

เล่ม ๓ ลักษณะ หน้า ที่ราชการใน กระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๖๔

มาตรา ๖ ถ้า เกิดราชการ จร ฎาพระราชพิธี จร ในระหว่าง มี
เสนาบดี พระคลัง ต้อง คาคิ คณะ เค้า เงิน จะพอ จ่าย ชั้น กราบ
บังคม ทูล พระกรุณา ใน ที่ประชุม เสนาบดี ทุก ครั้ง เมื่อทรง พระ
กรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระ บรมราชานุญาต กำหนด
เงิน เท่าใด เสนาบดี พระคลัง ๑ จะ ได้คิด แก่ผู้รับ พระบรมราช
โองการ จ่าย ใช้เงิน เพียง เท่า นั้น

มาตรา ๗ เมื่อ ถึง กำหนด สิ้นเดือน ครั้ง หนึ่ง เสนาบดี พระ
คลัง ต้อง ทำงบ เดือน ราย รับ ราย จ่าย แล เงินคง ชั้น ทูลเกล้าฯ
ถวาย แล สิ้น ครั้ง หนึ่ง เสนาบดี พระคลัง ๑ ต้อง ทำงบ ปี ราย รับ
จ่าย เงิน แผ่นดิน แล เงิน คง ชั้น ทูลเกล้าฯ ถวาย ใน ที่ ประชุม
เสนาบดี กับ มีราย เทียบ งบ ประมาณ กับ รายงาน การ รับ แล จ่าย
เงินใน ปี ที่ ล่วง แล้ว นั้น ด้วย กำหนด ไม่ ช้า กว่า เดือน มิถุนายน

มาตรา ๘ ถ้า ภาษี อากร บรรดา ชั้นอยู่ใน กระทรวง พระคลัง ๑
แล เงิน ภาษี อากร แล ค่าธรรมเนียม ค่า ทำการ หลวง ใน กระทรวง
ต่าง ๆ ไม่ ได้รับ ตาม งบ ประมาณ เพราะ ไม่ ได้ส่ง มีใช้
การ นั้น เก็บ น้อย เขา กำหนด ๓ เดือน ครั้ง หนึ่ง เสนาบดี พระ
คลัง ๑ ต้อง นำ ชั้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ใน ที่ ประชุม
เสนาบดี ครั้ง หนึ่ง เสนอ ไป

มาตรา ๙ เงิน ประจำ ให้เสนาบดี พระคลัง ๑ คัด เป็น ยอด
แล ราย ละเอียด ชั้น ทูลเกล้าฯ ๑ ถวาย ใน เดือน เมษายน จะ ได้ทรง

หน้า ๑๑๖๕ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง เล่ม ๓

เช่น พระราชหัตถเลขา พระราชทาน พระบรมราชา นุญาต แด

การ จร นั้น เมื่อ ถึงกำหนด เบิก ให้ เจ้ากระทรวง ทำ แสง ชั้น ขอ

พระบรมราชา นุญาต งบ เบี้ย ทวด เงิน บั นั้น ให้ เสนาบดี พระคลัง ๑

คัด เปนยอด แล ราย ละเอียด ชั้น ทูลเกล้า ๑ ถวายก่อน กำหนด

แจกเพื่อ ขอ รับ พระราชทาน พระบรมราชา นุญาต บรรดา จำนวน เงิน

ซึ่ง ทรง พระมหากรุณา โปรดเกล้า ๑ พระราชทาน พระบรมราชา

นุญาต ให้ จ่าย แล้ว โดย เช่น พระราชหัตถเลขา ฎา ท่าน เสนาบดี

มี หมาย รับ พระบรมราชา โอง การ มา ตาม งบ ประมาณ นั้น เสนาบดี

พระคลัง ๑ สั่ง เงิน ได้ ที่ เคย มิ ต้อง ทูลเกล้า ๑ ถวาย ไป ถึง

จ่าย อีก

มาตรา ๑๐ เมื่อ ได้ ตั้ง พระราชบัญญัติ ๑๐ มาตรา นี้ แล้ว

ให้ เลิก พระราชบัญญัติ พระคลัง มหาสม บัด หมวด มาตรา ที่ ๑๒

ซึ่ง ว่า ด้วย เสด็จ เมต ขาญ ชี บั ข้าง หน้า ๒ ข้อ นั้น เสีย พระราช

บัญญัติ ตั้ง ไว้ แต่ วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

เป้น วันที่ ๘๐๖๘ ใน รัชกาล บั ตย บั นั้น

พระราชบัญญัติกรมต่างๆ เบิกเงินพระคลังมหาสมบัติ

๑๔ มาตรา

มาตรา ๑ บรรดา กรม ต่าง ๆ ซึ่ง ชั้น ใน เจ้ากระทรวง ใหญ่

นั้น ต้อง ทำ ประมาณเงิน เดือน เบี้ย เลี้ยง เงิน ใช้ สรรพ เบี้ย เสรี

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๖๖

แต่เงินยอมให้ใช้เมื่อจะขาดเหลือ ซึ่งประมาณจะต้องจ่าย
ในกรม นั้น ๆ ไปยื่นต่อเจ้ากระทรวง ๆ ตรวจเห็นสมควรแล้ว
ทำงบประมาณ รวมราชการกระทรวงนั้น แลแยกเป็นรายกรม
ตามจำนวนเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง เงินใช้สอย เบ็จเสร็จ เงินยอม
ให้ใช้เมื่อขาดเหลือเป็นราย ๆ ตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลัง
มหาสมบัติ กำหนดได้มายื่น กระทรวงพระคลังไม่ช้ากว่าสิ้นเดือน
ธันวาคม ปี ก่อน

มาตรา ๒ ถ้าราชการในกระทรวง กรมใด ๆ จะต้องจัดขึ้น
ฎีกาแก้ไข แต่มีเหตุจำเป็นใด ๆ ซึ่งจะต้องใช้เงินประจำปี
มากขึ้นไป ให้เจ้ากระทรวง นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระ
กรุณา ฎีกาชี้แจงการที่จำเป็นจะต้องขึ้นอีกเท่าใด มายัง
เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ๆ นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
ในก่อนสิ้นเดือนตุลาคม ปี ก่อน เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระบรมราชาอนุญาต ให้เพิ่มเงิน ฎีกาให้จัดแก้ไข
ประการใด เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้แจ้งมาให้
ทราบก่อนสิ้นเดือนธันวาคม ถ้าเมื่อการจวนแจ้งนี้ จะยื่นงบ
ประมาณให้ทันกำหนด เสนาบดีเจ้ากระทรวง ต้องขอผิดมา
ยังเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ แต่ไม่ให้เกินวันที่ ๑๕ เดือน
มกราคม

มาตรา ๓ เจ้าพนักงานนั้น ๆ เห็นสมควรประมาณการว่ามีหน้า

หน้า ๑๑๖๗ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวง พระคลัง เล่ม ๓
จะต้อง เบิก เงิน ทำการ จร อย่างไรบ้าง ให้ นำ ความ เสนอ ต่อ เสนาบดี
เจ้ากระทรวง ๆ รวม การ จร ใน กรม นั้น ประมาณ เงิน เท่า นั้น ทำ
เป็น ฎาญชี ย่อ มา ยื่น ต่อ เสนาบดี พระคลังมหาสมบัติ ก่อน สิ้น เดือน
ตุลาคม เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ จะ ได้ นำ ข้อ ความ ขึ้น กราบ
บังคม ทูล พระกรุณา ราช โศภน พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราช
ทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ ทำ ฎา ให้ จด ฉับ ใด เสนาบดี พระ
คลัง มหา สมบัติ จะ ได้ แจง ความ ไป ให้ เสนาบดี เจ้า กระทรวง ทราบ เจ้า
กระทรวง ต้อง ทำงบ ประมาณ ยื่น ส่วน การ จร พร้อม กั บ งบ ประ
มาณ การ ประจำ ด้วย ตาม กำหนด

มาตรา ๔ ลักษณะงบประมาณซึ่งเจ้ากระทรวงใหญ่ จะยื่น
ต่อ กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ตาม แยก ซึ่ง เสนาบดี พระคลัง
มหาสมบัติ ๆ จะ ทำ ให้ นั้น ต้อง รวม ตลอด ใน กระทรวง หนึ่ง
เป็น เงิน เดือน เบี้ย เลี้ยง เงิน ใช้ สรรพ เบี้ย เสรีจ และ เงิน ยอม ให้
ใช้ ไม่ ต้อง ราช ละเอียด แต่ มี ราช เทียบ เงิน ที่ เบิก ไป ใน ปี ล่วง
แล้ว ๕ ปี ประมาณ ตาม งบ ประมาณ จะ ล่วง ไป หนึ่ง ปี แล้ว จึง
ลง จำนวน ปี ใหม่ อัน นี้ เป็น ราช ชั้น ต้น ชั้นที่ ๒ ขยาย เป็น ราช
กรม ๆ ไม่ ต้อง ราช ละเอียด เหมือน กัน แต่ ไม่มี ราช เทียบ ชั้น
ที่ ๓ ประมาณ เดือน ใด จะ เบิก เท่า ใด ต่อ นั้น เป็น ราช กรม
มี ราช เทียบ ชั้น ต้น เหมือน กัน แต่ ชั้น ๒ ขยาย กรม นั้น เป็น ราช
ละ เอียด เป็น ต้น เงิน เดือน ก็ ต้อง ราช ตำแหน่ง เบี้ย เลี้ยง ก็

เล่ม ๓   ลักษณะหน้าที่ราชการ ในกระทรวงพระคลัง   หน้า ๑๑๖๘
ต้อง ราย ชื่อ ค่า ใช้ สร้อย ก็ต้อง ราย สิ่ง ของ   แล ชั้น ที่ ๒ มี ลาย
ประมาณ เดือน ไต จะ เบิก เท่า ไต

ขบ ประมาณ การ จร นั้น ไม่ ต้อง มี ราย เทียบ มี แต่ ชั้น ที่ ๒ บอกราย
การ ประมาณ เงิน   กับ ชั้น ที่ ๓ ประมาณ แชนง ชั้น เดือน ไต

มาตรา ๕   เมื่อ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ   พระราชทาน
พระบรมราชา นุญาต ให้ จ่าย แล   การ ประจำ ถึง เดือน ให้ วาง ฎีกา
เบิก เงิน ต่อ กรม สารบาญชี   แต่ ฎีกา เบิก เงิน ต้อง ราย ละ เขียด ตาม
แต่ จะ บอก ได้ เพียง ไต   เปน ต้น เจ้า พนักงาน เสมียน ต้อง บอก ราย
ชื่อ   เว้น แต่ พล ทหาร ฤ คน งาน ใช้ สร้อย เบ็ดเสร็จ   ต้อง บอก
ราย สิ่ง ของ แล ราคา ให้ ชัด เจน

มาตรา ๖   ส่วน การ จร ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน   พระบรมราชา
นุญาต ใน ขบ ประมาณ แล นั้น   จะ เริ่ม ทำ ใช้ เมื่อ ไต ให้ ทำ
แชนง ชั้น บอกราย กำหนด   คราว เบิก แล บอกราย ละ เขียด สุด แต่ จะ ทำ
ได้ มา ยืน ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ฯ   จะ ได้นำ ชั้น ทูล เกล้า ฯ
ถวาย เมื่อ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ   พระราชทาน พระบรมราชา
นุญาต   แล นำ ฎีกา เบิก เงิน ต่อ กรม สารบาญชี   ฎีกา เบิก เงิน
ลวง นำ ไม่ ต้อง มี ราย ละ เขียด   เปน แต่ บอก ว่า เบิก เงิน ลวง นำ
แต่ เมื่อ ราย การ เสร็จ แล ต้อง เบิก แต่ สิ้น เงิน แท้ แล   บอกราย
ละ เขียด ที่ จริง โดย ชัด เจน ด้วย

มาตรา ๗ ถ้ากรมในกระทรวงใดๆ จำเป็นต้องจ่ายใช้
 เงินประจำเดือนงบประมาณก็ดี ฎาจะทำการจรซึ่งเหลือขาด
 ในงบใดก็ดี ให้เจ้ากระทรวงแซงชั้นนำความขึ้นกราบบังคมทูล
 พระกรุณาเอง เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราช
 ทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ก็ให้ตั้งฎีกาเบิกเงินต่อกรม
 สารบาญชี ตั้งวิธีเบิกแซงชั้นการจร ถ้าเป็นกรมกราบบัง
 คมทูลพระกรุณา ถ้าเป็นคนนอกตำแหน่ง แต่ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้ทำการเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างการเข้าในกระทรวง
 ในให้นำความไปเสนอเสนาบดีเจ้ากระทรวงนั้น นำแซงชั้น
 ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

มาตรา ๘ ถ้ามีการพิธีจรชั้นครั้งใดคราวใดให้ผู้รับพระ
 บรมราชโองการจัดการนั้นๆ มาปลุกชาติต่อเสนาบดีเจ้ากระทรวง
 ปลุกชาติเสนาบดีพระคลังมีกำหนดเงิน ขึ้นกราบบังคมทูลพระ
 กรุณาเมื่อโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว
 ให้วางแซงชั้นเหมือนการจรตามงบประมาณนั้น

มาตรา ๙ บัญชีงบประมาณก็ดี แซงชั้นฎาฎีกาก็ต้องมีสำ
 เนาไว้ สำหรับกรมกระทรวงนั้นๆ ด้วย แลเงินซึ่งได้เบิกไป
 จากพระคลังนั้น กรมกระทรวงนั้นๆ ต้องทำบาญชีรับสำหรับ
 กรม แลจ่ายอันใดก็ส่งบาญชี จ่ายสำหรับกรมไว้ให้ชัดเจน
 การจ่ายเงินนั้น สรรพจะมีพยานหลักฐาน มีนกลงได้เพียงใด

กรมพระคลังมหาสมบัติ

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการ ในพรราชวงพระคลัง หน้า ๑๑๗๐

ก็ให้ทำเพียง นั้น เป็น ต้น ว่า แจก เงิน เดือน มี ผู้รับ ลง ชื่อ ชื่อ

ของ มี บิล จาก ผู้ชาย

เมื่อ ต้น ปี นั้น เจ้า กระทรวง ดั่ง คัด บัญชี รับ จ่าย สำหรับ กรม

ใน กระทรวง นั้น ๆ มา ยื่น สารบัญชี่ ใน กระทรวง พระคลัง เปน งบ

มี ตาม จ่าย ทั่ว เงิน จริง ฉบับ นั้น พร้อม กับ เงิน เหลือ จ่าย ไม่ ซ้ำ

กว่า เดือน มิถุนายน ปี นั้น

มาตรา ๑๐ บัญชี งบ ประมาณ แพง ชั้นฎีกา งบ มี ใด ๆ ซึ่ง เจ้า

พนักงาน จะ ยื่น เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ฎา ยื่น เบิก เงิน ต่อ

กรม สารบัญชี่ ดั่ง ส่ง มา ให้ กรม ตรวจ ๆ พร้อม ด้วย สำเนา อีก

ฉบับ นั้น กรม ตรวจ ๆ ถูก ต้อง แล้ว จึง จะ ยื่น ได้

มาตรา ๑๑ ถึง กำหนด ต้น ปี ครัง นั้น เจ้า พนักงาน กรม ตรวจ

จะ มา ตรวจ บัญชี่ สำหรับ กรม ไม่ เร็ว กว่า เว้น มิถุนายน ปี ใหม่ เจ้า

ของ กรม ต้อง ยอม ให้ ตรวจ แล ชี้แจง การ จะ เรียก พยาน หลัก

ฐาน นั้น ใด ต้อง นำ มา ให้ ดู แล ชี้แจง โดย ละเอียด เมื่อ เจ้า พนักงาน

งาน กรม ตรวจ ให้ หนังสือ สำคัญ ที่ ได้ ตรวจ แล้ว เจ้า ของ

กรม ต้อง รักษา ไว้ สำหรับ บัญชี่

มาตรา ๑๒ เจ้า ของ กรม นั้น ๆ ต้อง รับ ผิด รับ ชอบ ใน บัญชี่

สำหรับ กรม อย่า ให้ ราย ใน แล ยอด รวม ผิด ได้ ถ้า เงิน หลวง ขาด

หายไป โดย ขบวน ทำ บัญชี่ ฎา เงิน เอง เจ้า ของ กรม นั้น ๆ ต้อง

รับ ใช้ง เต็ม

มาตรา ๑๓ ลักษณะ แบบ ขาญซี่ แด แสง ชั้น ฎีกา ยึดเอา เกี่ยว
 กับ การ เงิน กรม กระทรวง นั้น ๆ ต้อง ทำ ตาม แบบ ซึ่ง เสนาบดี
 พระคลัง มหา สมบัติ จะ ออก กำหนด ให้ ทำ ถ้า ถ้า กรม กระทรวง
 ใด ๆ จะต้อง ทำ ขาญซี่ ยัง ไม่มี แบบ ให้ มา ปรึกษา ต่อ เสนาบดี
 พระคลัง ๑ ทุก อย่าง

มาตรา ๑๔ การ เบิก เงิน การ ประจำ ทั้ง สิ้น ทุก กรม ทุก กระทรวง
 นั้น พอ สิ้น เดือน ให้ เบิก เงิน เดือน หลวง แล้ว อย่า ทั้ง
 ค้าง ไว้ ให้ ช้า ถึง สาม เดือน เมื่อ ถึง เดือน มินาม ต้อง เบิก เงิน
 ใน เดือน มินาคม แต่ ใน เดือน นั้น ตัด บั อย่า ให้ หลวง พัน กำหนด
 ได้ แด การ จร ใน บั ใด ให้ วาง แสง ชั้น เสีย ใน บั นั้น ถ้า ทั้ง
 ไว้ ชำม บั ให้ เสนาบดี ฎา อธิบดี กระทรวง กรม นั้น ๆ ต้อง รับ ใช้
 เงิน ราย นั้น เจ้า พนักงาน พระคลัง ไม่ รับ แสง ชั้น แด ฎีกา เบิก
 ไว้ ไว้ แต่ มี การ ชัด ช้อง จริง ๆ ก็ ให้ มี จด ทหมาย ประมาณ ยอด
 เงิน ชำแ่ง ไป ยัง เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ขอ ผัด แต่ ใน
 ก่อน สิ้น บั ถ้า เป็น การ สม ควร เสนาบดี พระ คลัง ยอม ให้ ผัด จึง
 ผัด ทำ ตาม บัง คับ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ได้ แต่ ลักษณะ
 ผัด นั้น มิ ให้ ช้า กว่า สิ้น บั แล้ว สอง เดือน

พระราชบัญญัตินี้ ทรง ตั้ง ไว้ ณ วันที่ ๑๓ กันยายน รัตนโกสินทร
 ศก ๑๐๘ เป็น วันที่ ๘๐๖๘ ใน รัชกาล บัคย บันั้น

พระราชบัญญัติและกฎหมายต่าง

พระราชบัญญัติกรมต่าง ๆ

เรื่องส่งเงินพระคลังมหาสมบัติ ๕ มาตรา

มีพระบรมราชโองการ หมาย พระบัณฑิตสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือ
เกล้าฯ ตั้งว่า ราชการในกรมพระคลัง มหาสมบัติ นับแต่ได้
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง พระราชบัญญัติ ไว้เมื่อวันที่ ๔
ชั้น ๔ ค่าเดือน ๕ บัญชี สัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มาหา ไครย
ความเจริญ ของ ราชการ ยิ่ง ขึ้น เป็น อันมาก ราชการ ทั้ง ปวง ย่อม
เปลี่ยนแปลง เป็น ลำดับ มา จน บัด นี้ พระราชบัญญัติ เดิม จึง ยัง หา
เป็น การ สมควร พอ เพียง แก่ ราชการ ที่มี ที่ เป็น อยู่ใน เวลานั้น ไม่
ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ พระธรรมนูญ กระทรวง
กรม พระคลัง มหาสมบัติ ขึ้นไว้เป็น หลัก ของ ราชการ กรมพระ
คลัง มหาสมบัติ แล้ว สมควร ที่ จะ จัด การ แก้ไขเพิ่มเติม พระ
ราชบัญญัติ ที่ ว่าด้วย หน้าที่ ของ เจ้าพนักงาน ให้ เรียบ ร้อย สมแก่
ราชการ ที่มี ที่ เป็น อยู่ใน บัด นี้ เพื่อให้ เจ้าพนักงาน ทั้ง ทาย
ประจักษ์ ให้ ถูก ต้อง ลง ร่องรอย ต่อ ไป ด้วย จึง ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ แก้ไข พระราชบัญญัติ เดิม
ไว้เป็น แบบแผน สำหรับ ราชการ กรม พระคลัง มหาสมบัติ สืบ
ไป ดังนี้

มาตรา ๑ บรรดากรมต่าง ๆ ซึ่ง ขึ้น ในเจ้ากระทรวงใหญ่

หน้า ๑๑๗๓   ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง   เล่ม ๓
นั้น ๆ   ต้อง ทำงบ ประมาณ เงิน ภาษีอากร   ฎา เงิน ทำการ หลวง
แล ค่าธรรมเนียม ซึ่ง ประมาณ จะได้รับ ใน กรม นั้น ๆ   ไป ยื่น ต่อ
เจ้ากระทรวง ๆ   ตรวจ เหน้สมควร แล้วย   ทำงบ ประมาณ รวมการ
จะส่ง เงินใน กระทรวง นั้น   แล แยก เป็น ราย กรม ตาม จำนวน เงิน
ภาษีอากร   ฎาเงิน ทำการ หลวง   แล ค่าธรรมเนียม เป็น ราย ๆ
ตาม แบบ ซึ่ง เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ   กำหนดให้ มา ยื่น ต่อ
กระทรวง พระคลัง ไม่ช้ากว่า ธันวาคม ปี ก่อน

มาตรา ๒   เจ้าพนักงาน กรมใน กระทรวงใด ๆ   มีเงินหนี้ คิด
ค้าง ยัง เก็บ เงิน ไม่ ได้ ฎา จะขาย ของ   แล เงิน ค้าง ส่ง เงิน เหลือ
จ่าย ที่ ยัง ค้าง อยู่ใน กรม   ประมาณ จะ ได้ ส่ง ใน ปี หน้า เท่าใด
เสนาบดีเจ้ากระทรวง นั้น ๆ   ต้อง ทำงบ ประมาณ ยื่น ส่วน การ จร
พร้อม กับ งบ ประมาณ การ ประจำ ด้วย ตาม กำหนด

มาตรา ๓   ลักษณะงบ ประมาณ ซึ่ง เจ้ากระทรวง ใหญ่   จะยื่น
ต่อ กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ   ตาม แบบ ซึ่ง เสนาบดี พระคลัง
มหาสมบัติ จะทำ ให้ นั้น   ต้อง รวม ยอดใน กระทรวง หนึ่ง ตาม เงิน
จะ ได้ ส่ง เป็น ราย ๆ   เป็นต้น ว่าค่า ตรา   ฎา ค่าธรรมเนียม ต่าง ๆ
เป็น ต้น ไม่ ต้อง มี ราย ละเอียด   แต่มี ราย เทียบ เงิน ที่ เก็บ ได้ ๆ ส่ง
ปี ล่วง แล้ว ๕   ปี ประมาณ ใน ปี จะ ล่วง ไป ๑   ปี แล จึง ลง จำนวน เงิน
คาด จะส่ง ปี ใหม่ อัน นี้ เป็น ราย เทียบ ชั้น ต้น ชั้น ที่ ๒
ขยาย เป็น ราย กรม ๆ   ไม่ ต้อง มี ราย ละเอียด เหมือน กัน   แต่ไม่

เล่ม ๓ ลักษณะหน้าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง หน้า ๑๑๗๔

ต้อง มี ราย เทียบชั้น ๓ ประมาณเดือนใดจะได้ส่งเท่านั้น ต่อ
นั้น ทำเป็น รายการ เทียบชั้น ต้นเหมือน กัน แต่ชั้น ๒ ขยาย
รายการนั้น เป็น ราย ละเอียดเป็น ต้น ว่า ค่า คร่าตั้ง ภาษี อากร
ค่า คร่า ความ แล ชั้น ๓ มี ราย ใด จะ ได้ ส่ง เท่า ใด ด้วย

มาตรา ๔ เมื่อเดือนก่อนเก็บเงินได้เท่าใด ชั้นเดือนใหม่
ให้นำส่งมิให้รอไว้ยืมจ่าย วิธีส่งให้ทำใบนำไปยื่นต่อกรม
ตรวจ ฯ แล้วนำไปส่งกรมสารบัญชี เมื่อได้รับใบนำไป
ไปส่งรับใบเสร็จมาไว้เป็นสำคัญ

มาตรา ๕ บรรดาขยประมาณใบนำทั้งปวง ซึ่งเจ้ากระทรวง
จะยื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ฎา ยื่นต่อกรมสารบัญชี
ต้องส่งมาให้กรมตรวจ ฯ ถูกต้องแล้วจึงยื่นได้

มาตรา ๖ ถึงกำหนดสิ้นปีครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกรม
ตรวจ จะมาตรวจบัญชีสำหรับกรมไม่เร็วกว่า เดือนมิถุนายน
ปีใหม่ เจ้าของกรมต้องยอมให้ตรวจแลชี้แจงการ ถ้าจะ
เรียกพยานหลักฐานนั้นใดต้องนำมาให้ดู แลชี้แจงโดย
ละเอียดเมื่อเจ้าพนักงานกรมตรวจ ให้หนังสือสำคัญที่ได้ตรวจ
แล้ว เจ้าของกรมต้องรักษาไว้สำหรับบัญชี

มาตรา ๗ เจ้าของกรมนั้น ฯ ต้องรับผิดชอบใบบัญชี
สำหรับกรม อย่าให้รายในแลยอดรวมผิดได้ ถ้าเงินหลวง
ขาดหายไปโดยชวณทำบัญชี ฎา เงินหายเองกรมนั้นต้อง

รัช ไซ้จงเต็ม

มาตรา ๘ ลักษณะ แยก ทำ บัญชี แล โยน นำ บรรดา เกี่ยว
 กับการเงิน กรม กระทรวง นั้น ๆ ต้อง ทำ ตาม แบบ ซึ่ง เสนาบดี
 พระคลัง มหา สมบัติ จะ ออก กำหนด ให้ ทำ ถ้า ฎีกา กระทรวง ใด ๆ
 จะต้อง ทำ บัญชี ยัง ไม่ มี แบบ ให้ มา ปรึกษา คอ เสนา บดี พระคลัง
 ฎีกา อย่าง

มาตรา ๙ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ ส่ง โสย จะ ใคร ได้
 กาม ฟอก ซัก เรือง เงิน แผ่นดิน มี หนังสือ เชื้อ เชิญ เจ้า พนักงาน
 กรม ใด ๆ มา พูจจา ต้อง มา ตาม กำหนด แล ถ้า จะ ขอ ดู บัญชี ต้อง
 นำ มา ให้ ดู ด้วย ถ้า เงิน มี ไม่ ส่ง ฎีกา ไม่ ยื่น บัญชี ผิด ด้วย พระ
 ราช บัญญัติ ให้ เสนาบดี พระคลัง มหา สมบัติ เกาะ มา เร่ง ได้
 แล ให้ นำ ความ ชน กราบ บังคม ทูล พระกรุณา พระราช บัญญัติ
 ทรง ตั้ง ไว้ วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ เป็น วัน
 ที่ ๙๐๖๘ ใน รัชกาล บัดนี้

พระบัญญัติการสอบวิชา

มี พระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า ด้วย ได้ ทรง พระ
 กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ตั้ง แบบ วิธี สอบ วิชา หนังสือ ไทย ขึ้น
 แล ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ มี ข้าราชการ เป็น เจ้า พนักงาน สอบ วิชา นัก
 เรียน บั ดะ ครั้ง ๑ เสนอ มา มี นักเรียน เข้า สอบ วิชา ได้ คดขค

ชั้น ประโยค ต้น แล ประโยคที่ ๒ ไป เปน อัน มาก แล้ว บัด นี้

ทรง พระราชดำริห์ เหน ว่าการ เล่า เรียน ก็ เจริญ แพร่ หลาย ชั้น

มาก วิชา ที่ สอบ ยัง น้อย ชั้น แล ยัง บังคับ ควร จะ แก้ ไช หัด ให้ ดี

ชั้น ไว้ ตาม สมควร แก่ การ สมัย อีก ประการ หนึ่ง บัด นี้ ก็ ได้ ทรง

พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ตั้ง โรง เรียน หลวง สอน ภาษา อังกฤษ

ชั้น หลาย แห่ง แล โรง เรียน สอน ภาษา อังกฤษ ที่ เปน โรง เรียน

ชเคย คัก คัก ก็มี หลาย แห่ง ควร จะมี แบบ วิธี สอน ภาษา อังกฤษ

เพิ่ม ชั้น ด้วย หนึ่ง กำหนด การ สอบ วิชา ซึ่ง มี มา บั้ ละ ครั้ง ๑ นั้น

ทรง พระราชดำริห์ เหน ว่า ยัง ห่าง ระยะนัก เพราะ นักเรียน คน ไค

เข้า สอบ ไม่ได้ ก็ ต้อง รอ ไป อีก บั้ ๑ จึง จะ ได้ สอบ อีก ยัง เปน

ทาง คัด ประโยชน์ อยู่ มี พระราชประสงค์ จะ ทรง ทนุบำรุง การ เล่า

เรียน วิชา ให้ เจริญ แล ให้ การ สอบ วิชา เปน หลัก งาน มั่นคง ต่อ

ไป จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ตรา พระราชบัญญัติ

ต่อไปนี้ ดังนี้

ข้อ ๑ พระราชบัญญัติ นี้ ให้ เรียก ว่า พระราชบัญญัติ สำหรับ

การ สอบ วิชา แล ให้ เปน หน้าที่ กรม ศึกษาธิการ ต้อง รักษา

ให้เป็นไป ตาม กระแส พระบรมราชโองการ กว่า จะ ได้ ทรง พระ

กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ แก้ ไช เปลี่ยน แปลง ไป เปน ประการ ไค

ข้อ ๒ การ สอบ วิชา ใน ภาษา ไทย ให้ กำหนด เปน ๓ ชั้น

คือ ประโยคที่ ๑ ชั้น ๑ ประโยคที่ ๒ ชั้น ๑ ประโยคที่ ๓
 ชั้น ๑ วิชาที่จะสอบ ทั้ง ๓ ชั้นนี้ เป็น ความรู้ ยาก ขึ้น ไป เป็น ลำ
 ตับ คือ ชั้น ประโยคที่ ๑ สอบ ความรู้ หนังสือ ตลอด วิธี ใช้ ตัว
 สกค ถูกต้อง ใน ถ้อย คำ สำมัญ อ่าน หนังสือ เรื่อง สำมัญ ถูกต้อง
 ตาม วรรค ระยะเวลา แด ชัด เจน ตัว อักษร เขียน ถูกต้อง ตาม วิธี ใช้
 ตัว สกค แด ระยะเวลา วรรค ตอน ดายมือ เขียน ตัว เรียบ ทั้ง หวัด แด
 บรรจง ด้วย เส้นหมึก แด วิชา เลข รู้ ตลอด วิธี บวก ลบ คูณ ทหาร ทำ
 โจทย์ สำมัญ ได้ ตลอด ชั้น ประโยค ๒ ความรู้ ไวยากรณ์
 ตลอด อักษร วิธี อ่าน หนังสือ ไบ นอก รายงาน แด เทคโนโลยี
 วรรณนา ภาพ กลอน โคลง ฉันท์ ถูกต้อง ได้ ทุก อย่าง แต่ง จด
 ทหมาย แด หนังสือ เรื่อง ต่าง ๆ ได้ ดายมือ เขียน ด้วย เส้น หมึก
 เป็น ตัวหวัด บรรจง เรียบ ได้ บน กระดาษ ไม่มี บรรทัด วิชา เลข รู้
 ตลอด มาตรา วิธี ชั้น ประโยคที่ ๓ ความรู้ ไวยากรณ์ ตลอด
 อภิวิภาควากย สัม พันธ์ ฉันท์ ลักษณะ แด รู้ ย่อ ความ เรียง ความ
 แต่ง ภาพ กลอน โคลง ฉันท์ เป็น ทุก อย่าง อธิบาย เรื่อง โดย บรร
 ยาย ไหวหาร แด สันทนา ได้ ชอบ ทั้ง เทคโนโลยี ไหว หาร ดายมือ เขียน
 เรียบ แด เร็ว วิชา เลข รู้ ตลอด เศษ วิธี แด ถูก คัด ตลอด ทั้ง
 วิธี ทำ ชาญชี้ แด รู้ จัก ทำ ตา ตราง ชาญชี้ ต่าง ๆ
 ข้อ ๓ การ สอบ วิชา ความรู้ ภาษา ไบ ภาษา อังกฤษ นั้น ให้
 กำหนด เป็น ๖ ชั้น (คือ สะ แด นาค) เรียกว่า ชั้น ที่ ๑ แด ชั้น

การสอบเข้าโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

ที่ ๒ ที่ ๓ ไป โดยลำดับ ชั้นที่ ๑ สอบ อ่าน อย่าง ๑ เขียน
หนังสือให้ถูกด้วย คำอย่าง ๑ มีมือเขียนหนังสือ อย่าง ๑ แปล
คำภาษาอังกฤษ เป็น ภาษาไทย อย่าง ๑ แล คำภาษาไทย เป็น
ภาษาอังกฤษ อย่าง ๑ ไวยากรณ์ อย่าง ๑ วิชา คณิตศาสตร์ อย่าง ๑
รวม ๗ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๒ สอบ ทั้ง ๗ อย่าง ๗ ชั้นที่ ๑
แต่ เติม เรียง ความ ใน ภาษา อังกฤษ อย่าง ๑ สอบความรู้ที่จะ
พรรณนา ลักษณะ สิ่ง ของ ใน ภาษา อังกฤษ ด้วย อย่าง ๑ จึง เป็น
๘ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๓ สอบ ทุก อย่าง เท่า ชั้นที่ ๒ ต่าง
แต่ ที่ ยาก ขึ้น ชั้นที่ ๔ สอบ ทุก อย่าง เท่า ชั้นที่ ๓ เปลี่ยน
แต่ สอบ ความ รู้ ที่จะพรรณนา ลักษณะ สิ่ง ของ เป็น สอบความรู้ วิชา
ภูมิศาสตร์ ชั้นที่ ๕ สอบ อ่าน อย่าง ๑ แปล ความ ภาษา
อังกฤษ เป็น ภาษา ไทย อย่าง ๑ แปล ความ ภาษา ไทย เป็น ภาษา
อังกฤษ อย่าง ๑ ไวยากรณ์ อังกฤษ อย่าง ๑ เรียง ความ ภาษา
อังกฤษ อย่าง ๑ วิชา คณิตศาสตร์ อย่าง ๑ วิชา ภูมิศาสตร์ อย่าง ๑
รวม ๗ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๖ สอบ ทุก อย่าง อย่าง ชั้นที่ ๕
แต่ เติม สอบ ความ รู้ พงษาวดาร ต่าง ประเทศ ความรู้ เหตุ แล เรื่อง
ราว ของ การ ค้าขาย ความรู้ ดาราศาสตร์ แล คีรีระศาสตร์ ด้วย
ข้อ ๔ แบบ แล วิธี สำหรับ สอบ วิชา ใน ภาษา ไทย ทั้ง ๓ ประ
โยค แล สอบ ส่วน ใน ภาษา อังกฤษ ทั้ง ๖ ชั้น ตาม ซึ่ง กำหนด
ไว้ใน ข้อ ๓ นั้น ให้ กรม ศึกษา ธิการ เป็น พนักงาน จัด แล ออก

หน้า ๑๑๗๘

ลักษณะคึกษา อธิการ

เล่ม ๓

ประกาศ กำหนด ลักษณะ

ที่ เหน จะสอบ ได้แต่ ไม่ได้

แต่ แบบ

วิธี สำหรับ สอบ นั้น

ให้กรม คึกษา เปลี่ยน แปลง แก่ ไข ได้เป็น

คราว ๆ ตามสมควร

ข้อ ๕ อธิบดี กรมคึกษา อธิการ ต้อง เรียก อาจารย์ ซึ่ง จะเป็น

ผู้ สอน วิชา นักเรียน นำ รายชื่อ ขึ้น กราบ ถวาย ทูล พระกรุณา เพื่อ

ได้รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ก่อน คราว สอบ วิชา ทุก

คราว แล้ว จัด แบ่ง สอบ วิชา เป็น กอง เดียว ๆ หลาย กอง ตาม

สมควร แต่ ใน กอง หนึ่ง ต้อง มี อาจารย์ ผู้ สอน ไม่ ต่ำ กว่า ๓ คน

ข้อ ๖ การ สอบ วิชา ตาม ที่ กำหนด ใน พระราชบัญญัติ นี้ ให้

สอบ ปี ละ ๒ ครั้ง คือ ใน เดือน ตุลาคม ครั้ง หนึ่ง ใน เดือน มีนาคม

ครั้ง หนึ่ง วัน แต่ จะ มี การ ชัดขวาง ควรงด เสีย ครั้ง หนึ่ง ถ้า

เลื่อน ไป เดือน อื่น ก็ ให้ อธิบดี กรม คึกษา อธิการ ประกาศ กำหนด

เลื่อน วัน ๆ ยอก งตการ ตาม ควร แต่ ประกาศ กำหนด วัน สอบ

วิชา ต้อง ออก ก่อน วัน กำหนด ไม่ ต่ำ กว่า สิบห้า วัน เพื่อให้ นักเรียน

รู้ ทัว กัน ได้ ทุก ครั้ง

ข้อ ๗ ในการ สอบ วิชา ปี ละ ๒ ครั้ง นี้ จะ สอบ ที่ แห่งใด ซึ่ง

เป็น ที่ กลาง ให้ นักเรียน รวมกัน มา สอบ วิชา ที่ นั้น ถ้า ผู้ สอบ จะ

ไป สอบ ที่ ในโรง เรียนใด เฉพาะแต่ นักเรียน ในโรง เรียน นั้น แล้ว

แต่ อธิบดี กรม คึกษา อธิการ จะ เหน สมควร แต่ กำหนด แจ้ง ไป ใน

ประกาศ กำหนด เวลา สอบ วิชา

พระราชบัญญัติกรมคึกษาธิการ

ข้อ ๙ ผู้ที่จะเข้าสอบไล่ นี้ เป็น คน กรม ไต กรม หนึ่ง ก็ตาม
 เป็นผู้ ที่ ได้ เรียน ตาม โรง เรียน ต่าง ๆ นอก จาก โรง เรียน หลวง
 ก็ ตาม เข้า สอบไล่ ได้ ตาม ความ ประสงค์ ทั้ง สิ้น

ข้อ ๙ นัก เรียน คน ไต สอบ ได้ ตลอด วิชา ถึง ประโยค ไต ชั้น ไต
 ก็ ให้ กรม ศึกษา ธิการ ทำ ประกาศ นิยัตติ ลง ชื่อ อธิบดี กรม
 ศึกษา ธิการ แล อาจารย์ ผู้ สอบ วิชา ให้ เป็น สำคัญ แก่ นัก เรียน นั้น

ข้อ ๑๐ บรรดา นัก เรียน ที่ สอบ วิชา ใน ภาษา ไทย ได้ ตลอด ชั้น
 ประโยค ที่ ๒ ขึ้น ไป แล นัก เรียน ที่ สอบ วิชา ภาษา อังกฤษ
 ได้ ตลอด ชั้น ที่ ๔ ขึ้น ไป ถ้า เป็น บุตร หมู่ ไพร หลวง กรม ไต ๆ ก็ ทรง
 พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ พัน หมู่ พัน คัก ได้ ทุก คน ถ้า เป็น คน
 แขนขาว ก็ โปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศ นิยัตติ นั้น แทน ตัว คุ่ม คัก ได้
 ตลอด ไป ผู้ ที่ พัน หมู่ พัน คัก แล้ว จะ ไป ทำ มา หากิน ตาม ลำพัง ไม่
 รับ ราชการ ก็ ได้ แต่ ต้อง มี สังเกต ขึ้น อยู่ ใน กรม ศึกษา ธิการ
 เพื่อ เวลา ที่ สมควร จะ รับ ราชการ ใน กรม ไต กรม หนึ่ง เมื่อ จะ
 ไป รับ ราชการ กรม ไต กรม หนึ่ง ต้อง ให้ กรม ศึกษา ธิการ ทราบ ความ
 ก่อน ให้ กรม ศึกษา ธิการ แทง จำหน่าย ไว้ ใน บัญชี สังเกต

ข้อ ๑๑ การ สอบ วิชา ใน พระราชบัญญัติ นี้ ให้ สอบ แต่ เดือน
 มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ เป็น คราว ต้น ไป

ข้อ ๑๒ เมื่อ ได้ สอบ โดย แบบ แล วิธี พระราชบัญญัติ ใหม่ นี้ แล้ว
 ถ้า จะมี ผู้ เข้า สอบไล่ วิชา ประโยค ต้น อย่าง เก่า ก็ ยอม ให้ เข้า

สอยได้อีก สามคราว ไล่ หนึ่งสี่   ถ้า พัน นั้น ไป แล้ว ต้อง ให้ สอย
 ได้   แต่ ตาม พระราชบัญญัติ นี้ อย่าง เดียว   แต่ นัก เวียน คน
 ไต จะ เข้า สอย ไล่ ใน คราว เดียว กัน ทั้ง อย่าง เก่า   แต่ อย่าง ใหม่
 เปน ไม่ได้   พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้ ณ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์
 รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘   เปน วันที่ ๘๑๓๔   ในรัชกาล บัดนี้

ประกาศลดเงินค่าธรรมเนียมหนังสือเบ็ดเตล็ด

มีพระบรมราชโองการ มาร พระบัญชา ทรง สั่ง ลงมา ให้ ประกาศ
 แก่ บัณฑิต ผู้ ซึ่ง มี เรือ ค้า ขาย ใน ระ หว าง กร ุง เท พ ฯ แ ล ห ั่ว เม ื่อ ง
 ชาย ท เล ให้ ท ร า บ ท ั่ว ก ัน ว ่า เส ็ จ จ พระ รา ช ด ำ เน ิน อ อก มา ป ระ
 ท ั ย์ อ ย ู่ ณ แ ก ะ ส ี่ ซ ัง ค ร ั ้ง นี้ ได้ ท ร ง ท ร า บ ฝ ่ ่า ส อ ง สุ ล ี พระ บ า ท ว ่า
 ราช ภ ว ร ถู ก ค ำ ที่ มี เรือ บ ั ้น ท ุ ก สิ น ค ำ จ า ก ห ั่ว เม ื่อ ง ช า ย ท เล เ ้า ไป
 ซ ู ้ ช า ย ใน กร ุง เท พ ฯ ค ็ อ ง เส ็ ย ค ำ เบ ็ ก ล ่ อ ง แ ล ข ำ ธ ร ร ม เน ็ ย ม ม า ก
 ไม่ ค อ ร ไ ด ี ผล ป ระ โย ช น ์ เบ น ก ำ ร อ ม า ก ส ม ค ว า ม อ ุ ส า ท ด ั ้วย ท ร ง
 พระ ม ท า ก ร ุ ณ า แ ก ่ ล ุ ก ค ำ ท ั ้ง ป ว ง จ ั ้ง ได้ ไป ว ด เก ล ้ ำ ฯ ให้ ส อ ย
 ถ า ม เจ ำ ท น ั ้ ก ง า น ได้ ค ว า ว ่า ค ำ ธ ร ร ม เน ็ ย ม ที่ เก็บ อ ย ู่ ท ุ ก ว น นี้
 ไม่ ว ่า เรือ ข น า ด ไ ด ค ็ อ ง เส ็ ย ค ำ ไ บ เส ็ ร ็ จ บ า ท ส ำ ม สิ บ ส อ ง อ ั ฐ ค ำ
 เซ อ ร ดี ไฟ ส ำ ม สิ บ ส อ ง อ ั ฐ ค ำ เบ ็ ก ล ่ อ ง แ บ ด บ า ท ส ำ ม สิ บ ส อ ง อ ั ฐ
 ร ว ม ล ำ ห น ึ ง ค ็ อ ง เส ็ ย เท ็ ย ว ละ สิ บ า ท ส ำ ม สิ บ ส อ ง อ ั ฐ ถ้า เรือ บ ั ้น
 ท ุ ก เ ้า เก ็ น ห ำ ภ า ว ี น ย ั ้ง ค ็ อ ง เส ็ ย เจ ็ น ค ำ ห ม า ย อ ิ ก อ ย ำ ง ห น ึ ง

พระราชบัญญัติค่าธรรมเนียมเบ็ดเตล็ด
 พ.ศ. ๒๔๗๕

เป็นเงิน เก้า บาท สาม สิบสอง อัฐ รวมเป็น ยี่สิบ บาท ได้ความดัง นี้
 ทรง พระราชดำริท เหน ว่าค่า ธรรมเนียม ที่ เรียกเช่น นี้ แกร
 เหลือ เกิน อยู่ ไม่เป็น ทาง ที่ จะอุดหนุน ให้การ ค้ำขาย ใน พระ
 ราชอาณา เขตจร ญู ขึ้น ได้ จึง ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า
 คำรัส สั่ง ให้ยกเลิก ค่า ธรรมเนียม คือ ค่า เซอร์คั ไฟ สาม สิบ
 สอง อัฐ ค่า โใบ เบิก ล่อง แปร บาท สาม สิบ สอง อัฐ ค่า ทนาย
 เก้า บาท สาม สิบสอง อัฐ นั้น เสีย ให้คง เรียก แต่ค่า โใบ เสรีง บาท
 หนึ่ง สาม สิบ สอง อัฐ ตั้ง แต่เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐
 นี้ ไป ถ้า ลูก ค้า ผู้หนึ่งผู้ ใด มี เรือ บันทุก สิ้นค้า เข้า ไป ค้ำขาย ก็
 ให้เสีย ค่า ธรรมเนียม แต่เท่า ที่ ทนาย ประกาศ มา นี้

ประกาศไปแต่เทศน์ที่ประทับ เกาะสีชัง ณวันที่ ๑ มิถุนายน
 รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ เป็นวันที่ ๘๒๓๘ ในรัชกาล บัดนี้

ประกาศเรื่องเงินบัญชีพระบรมวงษานุวงศ์

พระเจ้า บ็องยา เเฮอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี
 พระคลัง มหา สมบัติ รับ พระบรมราชโอง การ ไล่เกล้าฯ ทรง พระ
 กรุณาโปรด เกล้าฯ ให้ประกาศ แก่ พระบรมวงษานุวงศ์ ฝ่ายนำ
 ฝ่ายใน ทราบ ทัว กัน ว่า เดิม ได้ทรง พระมหากรุณาโปรด เกล้าฯ ชุบ
 เลียง พระบรมวงษานุวงศ์ ฝ่ายนำ ฝ่ายใน พระราชทาน เบี้ย หวัด
 เงิน กลาง บัญชีเงิน เดือน ประจำยศ แต่ สิ่ง ของ จ่าย เป็น ต้น ว่า เข้า

ล้าน ได้แต่น้ำ มัน เปนต้น สำหรับ พระเกียรติยศ อยู่ ทุก พระองค์

แต่บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน เบี้ยหวัด เงิน กลาง ปี เงิน เดือน

แลสิ่ง ของ จำย บ้าง บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน แต่ เบี้ย

หวัด เงิน เดือน แล ของ จำย บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน แต่

บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน แต่ เบี้ยหวัด เงิน กลาง ปี แล เงิน เดือน

บ้าง บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน แต่ เบี้ยหวัด แล เงิน กลาง ปี

บ้าง บาง พระองค์ ได้รับ พระราชทาน แต่ เบี้ยหวัด บ้าง ต่าง กัน

ตาม พระยศ ซึ่ง ได้ดำรงรับ ราชการ ฉลอง พระเดชพระคุณ แล

กำหนด เวลา แจกต่าง กัน คือ เบี้ยหวัด แจก ปลาย ปี เงิน กลาง ปี

แจก กลาง ปี เงิน เดือน ของ จำย แจก ทุก เดือน

อนึ่ง ของ ที่ จำย นั้น บาง ที่ เปน ประโยชน์ สสมควร บ้าง ไม่ เปน ประ

โยชน์บ้างนั้น บัด นี้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง ให้รวม

เงิน เบี้ยหวัดเงิน กลาง ปี แล เงิน เดือน ประจำยศ พระบรมวงษา

นุวงศ์ ซึ่ง จะ ได้รับ พระราชทาน เข้า เปน ยอด เดียว เรียกว่า เงิน เบี้ย

แล ของ จำย นั้น จะเลิก คิด เปน วาจาเงิน เพิ่ม พระราชทาน แทน

แต่ อัคราเงิน ประจำ เดือน กำหนด แจก เปน เวลา คือ พระบรมวงษา

นุวงศ์ พระองคิ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เงิน เบี้ย ตั้งแต่ ปี ละ ยี่

สิบ ซึ่ง ขึ้น ไป จะแบ่ง เงิน เบี้ย นั้น เปน สี่ ส่วน พระราชทาน ใน เดือน

มิถุนายน ส่วน ๑ เดือน กันยายน ส่วน ๑ เดือนธันวาคม ส่วน ๑ แล

เดือน มีนาคม อีก ส่วน ๑ พระบรมวงษานุวงศ์ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน

พระบรมวงษานุวงศ์

เงิน บี้ แต่ บี้ ตะลียบ ชั่ง ขึ้น ไป ถึง ยี่สิบ ชั่ง จะแบ่ง เงิน บี้ นั้น เป็น ๒ ส่วน พระราชทาน เดือน กันยายน ส่วน ๑ เดือน มีนาคม ส่วน ๑ พระบรมวงษานุวงศ์ผู้น้อย ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เงิน บี้ แต่ บี้ ตะลียบ ชั่ง ลง มา กำหนด พระราชทาน ใน เดือน ตุลาคม ครั้ง เดียว เมื่อถึง กำหนด เดือน พระราชทาน แล้ว ให้พระบรมวงษานุวงศ์ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เงิน บี้ ทำฎีกา ไป เสร็จ มา รับ เงิน ต่อ เจ้าพนักงานกรมสารบาญชี กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ณฑอรัษฎากรพิพัฒน์ ตาม จำนวน เงิน ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน ทุก ๆ คราว ถ้า จะรวม รับ คราว เดียว เมื่อ คราว ท้าย ก็ ได้ แต่ ต้อง ให้ มา รับ ไป เสีย ก่อน สิ้น บี้ เพื่อ จะ ให้ เป็น การ เรียบ ร้อย แก่ บาญชี ของ เจ้า พนักงาน พระคลัง ใน เวลา งบ คัด บี้

ประกาศ มา แต่ ณฑอรัษฎากรพิพัฒน์ วันที่ ๒๙ เมษายน รัตน

โกสินทร ศก ๑๑๐

สัญญาพระราชทาน พระบรมราชานุญาตขุดคลอง

หนังสือ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ขุด คลอง ได้ทำ ณ กรุง เทพมหานคร เป็น ๒ ฉบับ ลง วัน ๕ เดือน ๒ แรม ค่ำ หนึ่ง บัชวต สัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐

ด้วย คอม มิตีกรม พระนคร บาล รับ พระบรม ราชโองการ ไล่

๑๕๓

เกล้าฯ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้แทน ใน พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่ง จะ ได้ เรียก ค่อ ไป ใน หนังสือ สัญญา
 นี้ ว่า ผู้อนุญาต ฝ่าย หนึ่ง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า สายสนิทวงศ์
 พระนามาภิไธย ภาชี (ชื่น) นายโยวา กิมแคร์ช ซึ่ง เดิม อยู่
 เมือง ใน ประเทศ อิตาลี แล บัด นี้ เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพมหานคร
 ใน แผ่นดิน สยาม เปน ช่าง รับเหมา ทำตึก ทำเรือ แล ได้ แสดง
 คน ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย ว่า เปน คน สืบแยกต์สยาม
 (ตั้ง แต่ บัชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐) กับ นาย ยม บุตร
 พระยา พิสนนท์ สมบัติบริบูรณ์ (ยิ้ม) ที่ เข้า หุ้น ส่วน กัน เปน
 คอมปนี ชุดคลอง ซึ่ง จะ เรียก ค่อ ไป ใน หนังสือ สัญญา นี้ ว่า
 ผู้รับ อนุญาต ฝ่าย หนึ่ง ได้ ปฎิภาศ พร้อม กัน ตกกลง ทำ สัญญา ไว้
 ค่อ กัน ดัง จะว่า ค่อ ไป นี้

ข้อ ๑ ด้วย ผู้รับ อนุญาต ได้ ทำ ความ สัญญา ดัง ที่ จะกล่าว
 ค่อ ไป ใน หนังสือ นี้ แล รับ ว่า จะยอม ปฏิบัติ ตาม ข้อ บังคับ สัญญา
 ที่ จะกล่าว ค่อ ไป ผู้ อนุญาต จึง ได้ ยอม อนุญาต ให้ ผู้รับ อนุญาต
 มี โอกาส ที่ จะ เปน ผู้ ได้ เลือก ก่อน แล ชุดคลอง ก่อน ผู้ อื่น ใน ที่
 ตำบล ทั้ง ปวง ซึ่ง เปน พระราช อาณาเขต สยาม ตาม ข้อ บังคับ
 คำ สัญญา นี้ เสมอ ๒๕ ปี นับ ตั้ง แต่ วันที่ ลง ชื่อ สัญญา กัน
 แล ข้อ ความ ใน สัญญา นี้ ผู้รับ อนุญาต ต้อง เข้า ใจ ว่า ไม่ได้
 เปน ความ เกี่ยว ข้อง ตลอด ถึง การ ที่ ผู้ใด ผู้หนึ่ง ได้รับ อนุญาต

๑๒๓๘
 ๑๒๕๕๒๓

ขุด คลอง ก่อน สัญญา นี้   แต่ ไม่ เป็น ข้อ บังคับ ห้าม มิ ให้ ผู้ ไต
 ผู้ หนึ่ง   ขอ อนุญาต ขุด คลอง   ฉะ ราช ทัฬห การ ขุด คลอง
 ฉะ การ ที่ จะมี ผู้ ไต ผู้ หนึ่ง   ขุด คลอง ใน เขต ร แขวง ที่ บ้าน ที่ สวม
 ที่ ไ้ ที่ มา แล ที่ ไ้   เฉพาะ ใน เขต ร ที่ ซึ่ง เป็น สิทธิ ของ ผู้ นั้น ๆ

ข้อ ๒ ผู้ รั้ อนุญาต จะ คิด ขุด คลอง ใหม่ ใน ตำบล   แล จะ
 ขอ อนุมัติ คลอง เก่า ใน ตำบล ไ้ ก็ ไ้   ต้อง นำ แผน ที่ แบบ แผน คลอง
 ที่ กำหนด จะ ขุด กว้าง ยาว ฤก   แล ทำ หนังสือ แจ้ง การ ที่ จะ ทำ
 กำหนด เวลา ที่ จะ ลง มือ ขุด   แล กำหนด คลอง จะ แล ้วย ชำ นาน
 เพียง ไ้   มา ยื่น แก่ ผู้ อนุญาต ให้ เหน ชอบ ด้วย ก่อน ทุก ๆ คราว
 เมื่อ ไ้ รั้ หนังสือ สำ คัญ   จาก ผู้ ให้ อนุญาต ยอม เหน ชอบ ด้วย
 ใน ความ คิด นั้น แล   ผู้ รั้ อนุญาต จึง จะ ลง มือ ขุด คลอง ฉะ อนุมัติ
 คลอง นั้น ไ้   ถ้า แล ผู้ อนุญาต จะ เหน ข้อ ขัด ขวาง   ที่ ควร จะ
 ต้อง แก่ ไ้   ฉะ ข้อ ขัด ขวาง ที่ จำ เป็น จะ เหน ชอบ ไป ด้วย ความ
 คิด ของ ผู้ รั้ อนุญาต ไม่ ไ้ โดย เหตุ อัน สมควร ไ้   ก็ ไ้   ผู้
 อนุญาต จะ ช้ แจง ให้ ผู้ รั้ อนุญาต ทราบ เหตุ นั้น ๆ   เพื่อ ที่ จะ ไ้
 แก่ ไ้   ฉะ เลิก ถอน การ ที่ คิด นั้น เสีย ตาม เหตุ การ ที่ สมควร
 แล ผู้ อนุญาต จะ ตอบ ความ เหน ทั้ง นี้   ให้ ผู้ รั้ อนุญาต ทราบ
 ใน กำหนด เดือน หนึ่ง

ข้อ ๓ ถ้า จะมี ผู้ ไ้ ผู้ หนึ่ง   มา ขอ อนุญาต ขุด คลอง ใน ที่
 ตำบล ไ้   ซึ่ง ผู้ อนุญาต เหน สมควร ว่า จะ เป็น ประโยชน์ แก่

แผ่นดิน ควร จะยอม ให้ขุด ได้ ก็ จะแจ้ง ความ ให้ผู้รับ อนุญาต
ทราบ ตาม ผู้รับ อนุญาต ก่อน ว่า คลอง ตำบล นั้น ๆ ผู้รับ อนุญาต
จะขุด ฤๅ ไม่ ถ้าผู้รับ อนุญาต ไม่ขุด จึง จะยอม ให้ผู้ขอ อนุญาต
ใหม่ ขุดตาม ความ ประสงค์ ถ้าผู้รับ อนุญาต จะรับ ขุด แล้ว
ก็ จะอนุญาต ให้ขุด แต่การ ที่ผู้รับ อนุญาต รับ ขุดนี้ ต้อง ลง
มือ ขุดตาม กำหนด เวลา ที่ผู้ขอ อนุญาต เหม กำหนด ไว้ ถ้า
พ้น กำหนด เวลา ผู้รับ อนุญาต ไม่ลง มือ ขุด คลอง ฤๅ ลง มือ ขุด
คลอง แล้ว แต่คลอง ค้าง ไม่แล้วเสร็จ ตาม กำหนด ที่ผู้ขอ
อนุญาต เหม กำหนด ไว้ ผู้ให้ อนุญาต จะคืน อำนาจนี้ เสีย ไม่ให้
ผู้รับ อนุญาต ขุดคลอง นี้ ต่อ ไป ก็ ได้ จะให้ผู้ขอ อนุญาต เหม
ฤๅผู้ใด ผู้หนึ่ง ขุด คลอง ที่ยัง ไม่ได้ลง มือ ฤๅคลอง ที่ ขุด
ค้าง ไว้ นั้น ก็ ได้

ข้อ ๔ คลอง โด คลอง หนึ่ง ที่ผู้รับ อนุญาต ได้ อนุญาต ให้
ขุด ใหม่ แต่ ได้ ออก ทูน ของ ผู้รับ อนุญาต ขุด เอง นั้น ถ้า ได้
ขุด คลอง แล้ว เมื่อ โด ที่แผ่นดิน ๒ ผั่ง คลอง ที่ ไม่มี
ผู้ใด จับ จอง เปน เจ้า ของ ไว้แต่เดิม วัดตั้ง แต่ ผั่ง คลอง ขึ้น ไป
ฟาก ละ ๔๐ เส้น สอง ฟาก รวม ๘๐ เส้น จน คลอด ลำ คลอง
ที่ ขุด ลง ใหม่ นั้น ให้ผู้รับ อนุญาต ถือ เขา ได้ ว่า เปน ที่ ผู้รับ อนุญาต
ได้ จับ จอง ไว้แล้ว ตั้ง แต่ วันที่ ลง มือ ขุด คลอง นั้น มา ผู้ใด
ผู้หนึ่ง จะมา จับ จอง ที่ ณา ใน กำหนดนี้ นอกจาก ผู้รับ อนุญาต

ยอม ให้จอง นั้น ไม่ได้ ผู้รับ อนุญาต จะขาย ให้ผู้ใด ผู้หนึ่ง
 ก็ขาย ได้ตาม ความปรารถนา แต่การ ที่ ผู้รับ อนุญาต ได้ผล ประ
 โยชน์ ถือเอา ที่ แผ่นดิน ที่ กล่าว แล้ว นี้ ว่า เป็น ที่ ผู้รับ อนุญาต
 ได้จอง ไว้ แล้ว นั้น จะถือ เอา เกิน กำหนด เวลา ใน พระราชบัญญัติ
 ซึ่ง ว่า ด้วย การ จับจอง ที่ นาน นั้น ไม่ได้ ต้อง ประพฤติ ตาม พระ
 ราช บัญญัติ นั้น ทุก ประการ

ข้อ ๕ ถ้าผู้ให้อนุญาต ถ้าเจ้าพนักงาน ในกรม ที่ ทำ การ
 โยธา จะกำหนด การ ขุด คลอง ใหม่ ตำบล ไต ๆ ก็ดี ถ้า จะซ่อม
 คลองเก่า ที่ ตำบล ไต ก็ดี ซึ่ง จะจำหน่าย ทูน ของ หลวง ออก เป็น
 ค่าจ้าง แล้ว จะ ได้ แจง ความ ให้ผู้รับ อนุญาต ทราบ ก่อน ผู้อื่น เพื่อ
 จะ ได้ รับ จ้าง ขุด คลอง นั้น แต่ ถ้า มีผู้มา ว่า ลด ราคา กัน ผู้
 รับ อนุญาต กำหนด ราคา ขุด คลอง ถ้า ซ่อม คลอง แพง ไป กว่าผู้
 อื่น แล้ว ถ้าเจ้าพนักงาน ทำ การ โยธา จะทำ เอง ก็ดี ผู้ให้
 อนุญาต ถ้าเจ้าพนักงาน ทำ การ โยธา ก็ ไม่ต้อง จำ เป็น ให้ผู้
 รับ อนุญาต ทำ การ จะ ให้ผู้อื่น ที่ ลด ราคา ถูก กว่า ทำ การ ขุด คลอง
 ถ้า ซ่อม คลอง นั้น ก็ ได้

ข้อ ๖ คลองเก่า ที่ ต้น เรือ ไป มา ไม่สะดวก ผู้รับ อนุญาต
 จะขอ อนุญาต ลง ทูน ขุด ซ่อม ให้ถูก แล ได้ รับ หนังสือ สำคัญ
 เหม ชอบ ด้วย ความ คือ ตั้ง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๒ แล้ว ก็ดี ถ้าผู้ให้
 อนุญาต ถ้าเจ้าพนักงาน ทำ การ โยธา จะขอ ให้ผู้รับ อนุญาต

ลง ตุน ขุด ซ่อม ให้ถูก คัง นี้ ก็ ดี   เมื่อ ขุด คลอง สำเร็จ แล้ว   ผู้
 ให้ อนุญาต จะยอม ให้   ผู้ รับ อนุญาต เก็บ เงิน แก่ เรือ ไป มา ใน คลอง
 นั้น ใช้ ตุน ที่ ลง ไป ก็ ได้   ถ้า จะ คิด เงิน ใช้ ตุน ที่ ผู้ รับ อนุญาต ได้
 ลง ไป กับ ทั้ง ให้ กำนว ร้อย ละ ๑๐ ก็ ได้   ถ้า แล จะ ให้ ผู้ รับ
 อนุญาต เก็บ เงิน แก่ เรือ ไป มา เอง แล้ว   กำหนด ราคา ที่ จะ เก็บ
 เงิน มาก น้อย เท่า ไฉน   แล กำหนด ที่ จะ เก็บ เงิน นั้น ชำ นาน เพียง ไฉน
 ผู้ รับ อนุญาต ต้อง กำหนด ยื่น ให้ ผู้ รับ อนุญาต ตรวจ ก่อน   ตก ลง
 การ ที่ ซ่อม คลอง   เมื่อ ผู้ ให้ อนุญาต เหน ชอบ ด้วย แล้ว   จึง จะ
 ได้ ลง มือ ขุด ซ่อม คลอง นั้น

ข้อ ๗   คลอง ที่ ผู้ รับ อนุญาต จะ ได้ ขุด ลง ใหม่   เมื่อ สำเร็จ
 แล้ว ผู้ รับ อนุญาต จะต้อง เป็น ผู้ รักษา   แล จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว
 ข้อง ใน คลอง นั้น ไป ชั่ว เวลา ที่ ผู้ รับ อนุญาต   จะ ขาย ที่ ซึ่ง จะ คั้น
 เขาตาม ความ ข้อ ๕   ว่า เป็น ที่ ของ ผู้ รับ อนุญาต   เหมือน ได้
 จับบอง ไว้ ทั้ง ๒ ผัง ได้ หหมด   แล ใน คลอง เก่า ที่ ผู้ รับ อนุญาต
 เป็น ผู้ รับ จ้าง ขุด ให้ ฤก นั้น   ถ้า เป็น การ มอม อำนาจ ให้ ผู้ รับ อนุ
 ญาติ เก็บ เงิน   แก่ เรือ ไป มา เอง ก็ จะ รักษา แล จัด การ ทั้ง ปวง ที่
 ของ ใน คลอง นั้น ไป ชั่ว เวลา ที่ เก็บ เงิน   แล การ ที่ ผู้ รับ อนุญาต จะ
 รักษา   แล จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ใน คลอง ดัง กล่าว มา นี้
 จะต้อง มี ข้อ ความ ที่ จะ จัด การ รักษา   แล ข้อ บังคับ สำหรับ การ
 ใน คลอง นั้น ให้ ชัด ด้วย   ต้อง ส่ง ให้ ผู้ อนุญาต ตรวจ เหน ชอบ ให้

กรมช่างหลวงกรมช่างวัดและช่างไม้

อนุญาต ก่อน แล้ว จึง จะ ใช้ ได้ เมื่อ สิ้น เวลา กำหนด นี้ แล้ว ผู้
รับ อนุญาต ต้อง มอบ การ นั้น ให้ ผู้ อนุญาต รักษา และ จัด การ ที่
จะ เกี่ยว ข้อง ใน คลอง นั้น ต่อ ไป

ข้อ ๘ การ ที่ ผู้รับ อนุญาต ได้รับ พระราชทาน พระบรม
ราชานุญาต ผล ประโยชน์ ตาม สัญญา นี้ ผู้รับ อนุญาต ขอ พระ
ราชทาน ทูลเกล้าฯ ถวาย กำไร ใน การ ผู้รับ อนุญาต ได้ ทำ การ นี้
เป็น ส่วน กำไร ร้อย ละ ๒๐ ส่ง ขึ้น พระคลัง มหาสมบัติ ตาม ความ
สัญญา ใน ข้อนี้ แล เมื่อ เจ้าพนักงาน กรม พระคลัง มหาสมบัติ จะ
ตรวจ สอบ บัญชี ใด ๆ ใน ภาย ทำ การ ขุด คลอง ผู้รับ อนุญาต
จะ ยอม ให้ ตรวจ ทุก บัญชี ตาม เวลา ที่ จะ ขอ ตรวจ

ข้อ ๙ การ ที่ ให้ อนุญาต ผล ประโยชน์ แก่ ผู้รับ อนุญาต ตาม
สัญญา นี้ ผู้รับ อนุญาต ต้อง เข้าใจ ว่า ยอม ให้ เฉพาะ คอมปนี
ที่ อยู่ ใน กฎหมาย สยาม เมื่อ ผู้รับ อนุญาต จะ ตั้ง คอมปนี หุ่น ส่วน
จัด การ ขุด คลอง ตาม อนุญาต นี้ แล้ว คอมปนี จะ ต้อง อยู่ ใน บังคับ
สยาม จึง จะ รับ ผล ประโยชน์ ตาม สัญญา นี้ ได้

ข้อ ๑๐ แม้ว่า ผู้รับ อนุญาต นี้ ปรากฏา จะ มอบ ประโยชน์
แห่ง ความ อนุญาต นี้ ให้ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ก็ดี ต้อง นำ หนังสือ สัญญา
ที่ เข้า หุ่น ส่วน กัน นั้น กับ ทั้ง หนังสือ สัญญา มอบ อนุญาต ให้ นั้น
มา ทา รือ ให้ ผู้ อนุญาต ทราบ ก่อน เมื่อ ผู้ ให้ อนุญาต เห็น ชอบ ลง
ลาย มือ อนุญาต ไว้ เป็น สำคัญ ด้วย แล้ว จึง จะ ใช้ ได้ ถ้า มิ ฉนั้น

ซึ่ง จะมอบ อนุญาต ให้ผู้ใด ผู้หนึ่ง ก็ เปน ใช้ ไม่ได้ ตั้งแต่ถือ ซึ่ง
 อนุญาต ไว้ดังนี้ ผู้รับ อนุญาต จะกระทำ การ เอง ก็ดี จะมอบ
 ให้ผู้ใด ผู้หนึ่ง ก็ดี มิ ให้การ คอมปนี เข้า หุ้น ส่วน นั้น ผิด ไป
 กับ ความ ใน ข้อ สัญญา นี้ จน ทุก ๆ ข้อ ได้ เลข ถ้า เปน การ ผิด
 ไป ไม่ถูกต้อง กับ ข้อ สัญญา นี้ แต่ ข้อใด ข้อหนึ่ง แล้ว หนังสือ
 อนุญาต นี้ ก็ เปน อัน ขาด ใช้ ไม่ได้ ผู้ให้ อนุญาต จะ ไม่ ให้ผล
 ประโยชน์ตาม สัญญา นี้ แก่ผู้รับ อนุญาต ต่อ ไป

ข้อ ๑๑ ถ้าผู้รับ อนุญาต ผู้ใด ผู้หนึ่ง ซึ่ง ควร จะได้รับ ประ
 โยชน์ ใน หนังสือ อนุญาต นี้ แล ทั้ง ผู้ที่ ได้ เข้า หุ้น ส่วน จะ เปน
 คน เดียว ฤฯ หลาย คน ก็ดี สั้น ทุน ต้อง ล้ม ไม่ได้ เข้า หุ้น ส่วน ใน
 คอมปนี ก็ดี ฤฯ คอมปนี เข้า หุ้น ส่วน จะเลิก การ ของ คอมปนี นั้น
 โดย คิด ทำ เอง ก็ดี ฤฯ ต้อง เลิก โดย ที่ จำ เปน อย่างใด อย่าง
 หนึ่ง ก็ดี ประ โยชน์ แห่ง หนังสือ อนุญาต นี้ ต้อง กลับ คืน เปน
 ของ ผู้ อนุญาต ผู้ อนุญาต จะ อนุญาต ประ โยชน์ นี้ ให้ ผู้อื่น อีก ก็ ได้
 แต่ ถ้า เปน แด่ เหตุ ที่ ผู้ เข้า หุ้น ส่วน แยก กัน ออกจาก คอมปนี ฤฯ
 ผู้ที่ เข้า หุ้น ส่วน จะตาย ไป ก็ดี แต่ ยังมี ผู้ใด ผู้หนึ่ง ซึ่ง จะคง รับ หุ้น
 ส่วน แด่ ทำ การ ขุด คลอง นี้ ต่อ ไป จะ ใคร ได้รับ ผล ประ โยชน์
 ตาม สัญญา นี้ ต่อ ไป อีก แล้วย ก็ ให้ผู้รับ อนุญาต มี หนังสือ แจ้ง
 ความ ให้ผู้ให้ อนุญาต ทราบ เพื่อ จะ ได้ เหน ชอบ ด้วย แล ผู้ อนุญาต
 จะ ไม่ ถือ ว่า สัญญา นี้ เปน ขาด ใช้ ไม่ได้ เมื่อ ผู้ที่ เข้า หุ้น ส่วน กัน

ใน คอมปนี นี้ ยัง ถือ กาม แล รักษา ข้อ สัญญา ทุก ๆ ข้อ ดัง ว่า
ไว้ใน ข้อ ๑๐ นั้น

ข้อ ๑๒ ผู้รับ อนุญาต ซึ่ง จะ ได้รับ ประโยชน์ ตาม สัญญา
นี้ ต้อง ลง มือ ทำ การ ขุด คลอง ใน กำหนด ๒ ปี นับ ตั้ง แต่
วันที่ ได้ ทำ หนังสือ สัญญา นี้ ถ้า พัน กำหนด นี้ ไม่ ได้ ทำ การ
หนังสือ อนุญาต นี้ ต้อง ยก เลี้ย เป็น อัน ใช้ ไม่ ได้ ผู้ ให้ อนุญาต จะ
อนุญาต ประโยชน์ อัน นี้ กับ ผู้ โด ผู้หนึ่ง ก็ ได้

ข้อ ๑๓ ผู้ทำ สัญญา ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้ รักษา อำนาจ ไว้ ที่จะ
เปลี่ยนแปลง แก่ ไข คำ ใน หนังสือ สัญญา นี้ ฤฯ เพิ่ม เต็ม ข้อ ความ
ชั้น ใหม่ ตาม ที่จะ เห็น สมควร โดย เหตุ การ โด ๆ ก็ ดี แล ข้อ ซึ่ง ได้
ตกลง กัน ประการ โด เมื่อ ทำ หนังสือ ที่ เปลี่ยน แปลง แก่ ไข ความ นั้น
ก็ จะต้อง ลง ชื่อ ประทับ ตรา ไว้ ด้วย กัน ทั้ง สอง ฝ่าย

ผู้ แทน พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว (เซ็น พระนาม) ๑ นเรศวร
วรฤทธิ ๒ สวัสดิโสภณ ผู้ ได้รับ อนุญาต ๑ (เซ็น พระนาม) สาย
สนิทวงษ์ ๒ (เซ็น ชื่อ) พระนาเนาพิพิธ ภาณี ๓ (เซ็น ชื่อ) นาย
โยวากิม แครซี ๔ (เซ็น ชื่อ) ยม

ไซ ข้อสัญญา

พระยาภาสกรวงษ์   ที่ เกษตราธิราช ผู้รับ พระบรมราชโองการ
 ที่ จะเป็นผู้ ให้อนุญาต ใน การ ขุด คลอง   ท้าว พระราช อาณาเขตร
 ฝ่าย หนึ่ง   พระนางนาพิพิธ ภาณี ซึ่ง จะ ได้รับ ข้าราชการ แทน คอมปนี
 ขุด คลอง   ผู้ ได้รับ พระบรม ราชานุญาต พิเศษ ฝ่าย หนึ่ง   ได้ มา
 ปฎิภาสา ชี้แจง อธิบาย รายละเอียด ตาม ข้อสัญญา   แล ความ ประสงค์
 ของ เจ้า พนักงาน   กรม เกษตราธิการ แล ความ ประสงค์ ของ คอมปนี
 ขุด คลอง ซึ่ง กัน แล กัน เป็น ความ เข้าใจ ตก ลง กัน ต่อ ลง ไป นี้

๑ ความ ใน สัญญา ข้อ ๑ ที่ ว่า คอมปนี มี โอกาส ที่ จะเป็นผู้ ได้เลือก ก่อน ผู้ อื่น ใน ที่ คำขุด ทั้ง ปวง   ซึ่ง เป็น พระราช อาณาเขตร
 สยาม ตาม ใน ข้อ บังคับ คำสัญญา นี้ เสมอ ๒๕   มี นั้น ความ ใน ข้อ นี้
 คอมปนี ขุด คลอง ได้ อธิบาย ไซ ข้อ ขยาย ความ ว่า   ถ้า ผู้ หนึ่ง ผู้
 ใด จะขอ อนุญาต ขุด คลอง ก็ ได้   ไม่ เป็น การ ขัด ขวาง สิ่ง ใด
 กับ ไซ สัญญา ใน ข้อ ๑   แต่ คอมปนี จะขอ เป็น ผู้รับ จ้าง ขุด ก่อน
 เมื่อ ราคา ค่า จ้าง ของ คอมปนี แพง ไป   ก็ ตาม ใจ ผู้ ขอ อนุญาต
 ขุด คลอง จะจ้าง ผู้ อื่น ขุด ก็ ได้ โดย ไม่มี อนุบาย   ถ้า ราคา ค่า จ้าง ของ
 คอมปนี น้อย กว่า   ฤๅ เสมอ กับ ราคา ค่า จ้าง ของ ผู้ อื่น   คอมปนี
 ต้อง ได้รับ จ้าง ขุด ก่อน เป็น ความ เข้าใจ กัน ดัง นี้   แล คำ ที่ ว่า
 คอมปนี จะเป็นผู้ ได้เลือก ก่อน ใน ข้อ สัญญา นี้   แก่ เป็น ผู้ ได้
 รับ จ้าง ก่อน

พระยาภาสกรวงษ์และกรมการ

๒ คอมปนี จะขอ รับ อนุญาต ขุด คลอง ซึ่ง ทาย ที่ ๑ ใน
 แผน ที่ ใน แล้ง นี้ ให้ ได้ ลง มือ ขุด ใน เดือน มกราคม เพราะ
 คอมปนี ได้ ลง ทูณ ค่า จ้าง ตรวจ ทำ เซกแซน คลอง แล ลัง เครื่อง จักร
 ไว้แล้ว แล คลอง นี้ จะ ให้ แล้ว ใน รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ ถ้า
 คอเวอนแมนต์ ของ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว จะต้อง การ ให้
 คอมปนี ตรวจ ทำ ระดับ น้ำ ลัง ไร ถ้า แม้น ว่า ผู้ที่ จะขอ อนุญาต
 ขุด คลอง อื่น ๆ ต้อง ทำ ระดับ น้ำ แล ยื่น เซกแซน ใน คลอง ที่
 จะขุด เหมือน อย่าง ที่ เจ้า พนักงาน เรียก ร้อง ให้ คอมปนี ยื่น เสนอ
 ทั่ว หน้า กัน แล้ว คอมปนี ก็ จะยอม ตรวจ ระดับ น้ำ ยื่น ตาม ที่ เจ้า
 พนักงาน เรียก ร้อง เขา แต่ ใน ชั้น ที่ จะขอ อนุญาต ขุด คลอง เลข
 ที่ ๑ ตาม แผน ที่ นั้น จะขอ ลัง ระดับ น้ำ ต่อ ภาย หลัง เมื่อ ได้
 ลง มือ ขุด คลอง แล้ว ก็ จะ ได้ ตรวจ ระดับ น้ำ ไป ที่ เดียว

๓ มิสเตอร์ โยคิม แควซี ซึ่ง เปน คน ต่าง ประเทศ ผู้ มี ชื่อ
 เข้า หุ่น ใน คอมปนี ขุด คลอง นี้ จะ ได้ กลับ เปน คน อยู่ ใน บังคับ สยาม
 ตาม หนังสือ สัญญา ตั้ง แต่ วัน ที่ ได้ รับ อนุญาต ขุด คลอง ไป
 แล ทูณ รอน ผล ประโยชน์ ของ คอมปนี ขุด คลอง นี้ ไม่ เกี่ยว ช้อง
 แก่ ต่าง ประเทศ โดย อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด เลย การ ประพฤติ ของ
 คอมปนี ใน การ ขุด คลอง นี้ จะ อยู่ ใน พระราช กำหนด กฎหมาย
 ที่ มี อยู่ แล้ว ฉะ จะ มี ต่อ ไป ทุก ประการ
 ด้วย ความ เข้า ใจ ใน ระหว่าง เจ้า พนักงาน กรม เกษตรา ธิการ

หน้า ๑๑๙๕

ลักษณะ ขุด คลอง

เล่ม ๓

ผู้รับ พระบรม ราช โองการ เป็น ผู้อนุญาต

แต่ คอมปนี ขุด คลอง

ผู้รับ อนุญาต ตั้ง กล่าว มา ตาม ข้อ ข้าง บน แล้ว

แต่ เพื่อ จะให้

เป็น พยาน มั่น คง สำคัญ อัน นี้

ผู้ อนุญาต แต่ ผู้ รับ อนุญาต ได้

ลง ชื่อ ด้วย ตาย มือ

แต่ ประทับตรา ไว้ เป็น สำคัญ

หนังสือ

ความ เข้าใจ ไซ้ ข้อ นี้

ได้ เขียน ไว้ เป็น สอง ฉบับ ความ ตกลง

รักษา ไว้ คน ละ ฉบับ

แต่ วันที่ ๑๖ ธันวาคม รัตนโกสินทร

ศก ๑๐๙๙

ผู้ ให้อุญาต

ประทับตรา พระพิรุณ ทรง นาค

(ลง ชื่อ)

ภาสกรวงษ์

ผู้รับ อนุญาต

ประทับตรา (ลง ชื่อ)

พระนามาพิพิธภาชี

เยแควรี

หนังสือ อนุญาต ขุด คลอง

กระทรวง เกษตรฯ อธิการ

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙๙ หนังสือ

เจ้า พระยา พลเทพ สรรพเสถ์ เสนาบดี ศรีวิไชย ราชมหัย สวรรย์

อเนกานันต์ ธัญญาหาร พิจารณ์ ปฎิพัทธ นพรัตน์ มุรธาธร มหิศร

สมุทเชษฐ เกษตรฯ อธิบดี อภัย พิธิปรากรมพาหุ ผู้รับ พระบรม

ราชโองการ เป็น ผู้ ให้อุญาต ใน การ ขุด คลอง ให้ ไว้ แก่

คอมปนี ขุด คลอง แล คุณา สยาม

ด้วย คอมปนี ได้ ยื่น แผน ที่ แด มี หนังสือ ลง วันที่ ๓๑ สิงหาคม
 รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ ขอ อนุญาต ขุด คลอง สาย หนึ่ง ซึ่ง หมายถึง
 เลข ใน แผน ที่ ๆ หนึ่ง ตั้งแต่ ลำแม่ น้ำ เจ้า พระยา มัง ควัน ออก
 ตำบล บ้านใหม่ ได้ เกาะ ใหญ่ แขวง เมือง ประทุมธานี ไป ออก ลำ
 น้ำ เมือง นครนายก ทางยาว ประมาณ ๒๐๐๐ เส้น ลำ คลอง
 กว้าง ๖ วา กวัก ๖ ศอก จะ ขอ ลง มือ ทำ การ ใน มกราคม
 รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ ให้ แล้ว เสร็จ บริบูรณ์ ให้ เรือ เติง
 อาไศรย ใช้ ไป มา ได้ ใน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑ ตาม หนังสือ
 สัญญา นั้น เจ้าพนักงาน ได้นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา
 ความ ทราบ ได้ ฝ่าย ของ อุดีพระบาท แล้ว จึง มี พระบรม ราชโองการ
 มार พระ บัณฑิต สรุปลิงหนาท ดำรัส เหนือเกล้า เหนือ กระทบอม
 ให้ เจ้าพนักงาน กระทรวง เกษตรวชิการ ออก หนังสือ สำคัญ อนุญาต
 ให้ แก่ คอมปนี ขุด คลอง ตาม หนังสือ ขอ อนุญาต ทำ การ ขุด คลอง
 สาย หมายถึง เลข ที่ หนึ่ง ใน แผน ที่ ซึ่ง ได้ ขอ อนุญาต ขุด คลอง
 ตาม ทำนอง แล อาการ ต่อ ลง ไป ดังนี้

- ๑ ให้ คอมปนี ขุด คลอง สยาม ประพฤติ ตาม หนังสือ
 สัญญา อนุญาต แล ข้อ ไข ข้อ หนังสือ สัญญา ที่ ได้ ตก ลง กัน
 แล ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย เก่า ใหม่ พระราช บัญญัติ ที่มี
 อยู่ แล้ว แล จะมี ต่อ ไป ด้วย ที่ แผ่นดิน แล ลำ น้ำ ลำ คลอง
 จง ทุก ประการ

๒ ถ้า คอมปนี ขุด คลอง สยาม จะขุด คลอง สาย หมายเลข
 ใน แผน ที่ ๑ ซึ่ง ได้ ขออนุญาต ขุด นี้ จะกิน ที่ ผ่า เข้า ไป ใน เนื้อ
 ที่ นา ไร่ เรือก ล้วน ของ ผู้ โด ซึ่ง มี โฉนด ตราแดง ตราทอง มี เจ้า
 ของ เปน ผู้ หวง ห้าม อยู่ ใน เนื้อ ที่ นั้น ๆ แล้ว ก็ ให้ คอมปนี ขุด
 คลอง พุดจา ว่า ก่อตัว กับ เจ้า ของ ผู้ หวง ห้าม ที่ นั้น ใน การ ที่ จะ
 ซัก ฎา แลก เปลี่ยน เนื้อ ที่ กัน ประการ โด ก็ แล้ว แต่ ใจ ของ เจ้า ของ
 ที่ กับ คอมปนี จะตกลง กัน อย่า ให้ คอมปนี บังคับ กดขี่ ผู้ เปน
 เจ้า ของ เนื้อ ที่ นั้น โดย อ้าง อำนาจ ที่ ได้ รับ อนุญาต จะเอา ที่ เสีย
 เปล่า ฎา โดย อ้าง อย่าง หนึ่ง อย่าง โด ซึ่ง ผิด จาก ความ
 ยุติธรรม ให้ เปน ที่ เคียด ร้อน แก่ ราษฎร ผู้ เปน เจ้า ของ ที่ นั้น ได้
 เปน อัน ชาติ ตาม ทาง คลอง ที่ จะขุด ดิน ใน ที่ ของ ผู้ โด ใน กำหนด
 คลอง กว้าง เพียง ๖ วา เท่านั้น เจ้า ของ จะขัด ขวาง ไว้ ไม่ได้
 เพราะ เปน ของ กลาง สำหรับ แผ่นดิน เปน ประโยชน์ อา โครย ใช้ ทั่ว กัน

๓ เมื่อ คลอง สาย หมายเลข ใน แผน ที่ ๑ หนึ่ง ซึ่ง คอมปนี
 ขออนุญาต ขุด นี้ ได้ ทำ การ ขุด เสร็จ เปน ลำ คลอง แล้ว เนื้อ ที่
 ๒ ฟาก คลอง ซึ่ง เปน ที่ ว่าง เปล่า อยู่ ยัง ไม่มี โฉนด ตราสาร อัน
 เปน ที่ มี เจ้า ของ หวง ห้าม พัน ผัง คลอง ๒ ฟาก ๆ ละ ๑ เส้น ยัน
 ขึ้น ไป ฟาก ละ ๔๐ เส้น สอง ฟาก รวม ๘๐ เส้น จน ตลอด ลำ คลอง
 ที่ ขุด ใหม่ คอมปนี ขุด คลอง สยาม จะห้าม หวง ถือ ไว้ ได้ ว่า เหมือน
 เปน ที่ ของ คอมปนี ได้ จับ จอง ไว้ แล้ว ตั้งแต่วันที่ ได้ ลง มือ ขุด

คลอง นั้น ไป แล จะต้อง รับ โฉนด ตรา สาร ไว้เป็น สำ คัญ สำหรับ
 ที่ ดิน นั้น ตาม พระราช บัญญัติ ผู้หนึ่ง ผู้ใด จะจับ ของ ที่ ดิน ซึ่ง ได้
 กำหนด ไว้ นี้ นอก จาก คอมปนี ให้อนุญาตนั้น ไม่ได้ คอมปนี จะขาย
 ฤา จะส่ง ต่อ ให้ผู้หนึ่ง ผู้ใด ก็ ตีตาม ความ ปราณมา แต่ที่ เหล่า นี้
 คอมปนี จะหวง ห้าม ไว้ ได้ ก็ แต่ ใน กำหนด อายุ ตรา ของ ตาม พระ
 ราช บัญญัติ เท่านั้น

๔ ผู้ที่ จะรับ ต่อ ใน เนื้อ ที่ ตาม ๒ ฟาก ลำ คลอง นี้ จาก คอม
 ปนี ไป เป็น ผู้หวง ห้าม แลแล้ว ถ้า คอมปนี ยัง ไม่ได้ รับ โฉนด ตรา
 สาร ไว้ สำหรับ ที่ ก็ ต้อง ให้ผู้ นั้น รับ โฉนด ตรา ของ จาก เจ้า
 พนักงาน กระทรวง เกษตราธิการ ไป ไว้เป็น คู่ มือ ฤา ถ้า คอม
 ปนี ได้ รับ โฉนด ตรา สาร ไป สำหรับ ที่ นั้น แลแล้ว ผู้ รับ ต่อ ต้อง นำ
 โฉนด ที่ คอมปนี มอบ ให้มา สัก หลัง จด ทะเบียน ที่ เจ้า พนักงาน
 สำหรับ ที่ จะ ได้ เป็น ผู้หวง ห้าม ใน เนื้อ ที่ นั้น ลีบ ไป ถ้า ราษฎร ผู้ที่
 จะรับ ต่อ จาก คอมปนี ผู้ใด ไม่ รับ ตรา ของ จาก เจ้า พนักงาน กระทรวง
 เกษตราธิการ ฤา นำ โฉนด มา สัก หลัง จด ทะเบียน แลแล้ว แม้
 ถึง ว่า ได้ทำ ที่ นั้น ลง ไว้เป็น นา ฟาง ขึ้น แลแล้ว จะว่า เป็น ที่ ของ ตัว
 ได้ รับ ต่อ จาก คอมปนี ไม่ได้ ที่ นั้น ต้อง เป็น ที่ หลวง อยู่ ตาม
 ธรรมดา เว้น ไว้แต่ มี โฉนด ตรา สาร ไว้เป็น คู่ มือ อย่าง เดียว

๕ คลอง ซึ่ง คอมปนี ได้ ขอ อนุญาต นี้ เมื่อ ได้ ขุด ทำ สำเร็จ
 แลแล้ว ก็ ให้ คอมปนี ขุด คลอง เลือก ดู ใน ที่ ตาม ระยะ พอ สม

ควร ทำ สพาน ที่ สำหรับ จะ ให้ ช้าง ม้า โค กระบือ ได้ อา ไครย ไร่
 ช้าม ไป มา เพราะห้าม มิ ให้ ช้าง ม้า โค กระบือ ลง ลุย ทราย ช้าม น้ำ
 ใน ลำ คลอง นั้น ได้ เป็น อัน ชาติ แล สพาน นั้น อย่า ให้ เป็น ที่ กีด
 ขวาง แก่ ทาง เรือ ที่ จะ ได้ ไร่ อา ไครย เติม ไป มา ใน ลำ คลอง นั้น

๖ คลอง ที่ คอมปนี ขอบ อนุญาต ชุด นี้ ถ้า แม้น ว่า เจ้า พนักงาน
 งาน กระทบ เกษตรา อธิการ ถ้า เจ้า พนักงาน ตรวจ สอบ การ คลอง
 การ น้ำ ใน กระทบ เกษตรา อธิการ จะ เหน การ ว่า จะ เป็น ทาง ชัก
 ให้ น้ำ ใน ลำ น้ำ ถ้า ท้อง ทุ่ง หนึ่ง ทุ่ง ไต สด ลง ได้ โดย เร็ว ซึ่ง
 จะ ให้ เป็น อัน ตราย แก่ การ เพาะ ปลูก เสีย ประ โยชน์ ของ ผู้ อื่น เพราะ
 ชุด คลอง นี้ แล ถ้า คลอง นั้น ยัง เป็น อูระ ของ คอมปนี ดู แล อยู่
 คอมปนี จะ ต้อง ทำ ประตุ บัด เบ็ด น้ำ ถ้า ลง ทำ มบ ที่ จะ กัน กำบัง
 ให้ น้ำ ทรง อยู่ ได้ อย่าง หนึ่ง อย่าง ไต คอมปนี จะ ต้อง ทำ ตาม
 ที่ เจ้า พนักงาน ผู้ ตรวจ เหน สมควร ที่ จะ สั่ง ให้ ทำ บัด กัน ทาง น้ำ
 ให้ ทรง ไ่ว้ง ได้

๗ ที่ แผ่นดิน ๒ ฝั่ง คลอง ยื่น ขึ้น ไป ฝั่ง ละ ๑ เส้น นั้น ให้
 ยก ไ่ว้ เป็น ของ กลาง สำหรับ แผ่นดิน เพื่อ ที่ จะ ได้ ทำ ถนน ทน
 ทาง หลวง ให้ มหาชน ได้ ไป มา อา ไครย โดย สดวก แล ผู้ ที่ ได้
 จั้ม ของ ที่ แผ่นดิน ทั้ง ๒ ฝั่ง คลอง ที่ ชุด นี้ จะ อา ไครย ทำ สพาน น้ำ
 ทำ น้ำ ตรง เขต ใน ที่ ๆ คน ก็ ทำ ได้ โดย ไม่ ต้อง เสีย ค่า เช่า
 ถีช สิ่ง ไต แต่ ผู้ ที่ จะ จั้ม ของ ได้ อา ไครย ทำ น้ำ ใน ที่ ของ กลาง เหล่า นี้

ทุกขระจะมยงเตงเตงแลนกาขงกิง

จะปลูกต้นไม้ ถ้าก่อสร้างสิ่งใดลงในที่ริมฝั่งคลองนี้ไม่ได้
จะปลูกสร้างได้ก็แต่ที่ซึ่งพื้นเขตรของกลาง ซึ่งกำหนดไว้
เส้นหนึ่งขึ้นไปอันเป็นที่ของตนจับจองไว้ จึงปลูกสร้างได้

๘ ผู้ปกครอง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อำนวยการ
ไว้ว่า ถ้าเมื่อไรเป็นการที่สมควรจำเป็นจะต้องใช้เขาส่วนที่ดิน
แต่แห่งหนึ่งแห่งใดใน ๒ ฟากคลองนี้สำหรับทำการโยธา มี
โรงพัก กองตระเวน ว่าการที่แผ่นดิน โทร.เลข ๑๒๐๐ ถนนทาง
รถไฟทางรถไฟทางเหล็ก ๑๒๐๐ เป็นต้น ในทางอย่างหนึ่งอย่างใด
ซึ่งเป็นที่ของแผ่นดินก็ได้ เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตรธิการ
จะคิดราคาซึ่งผู้ปกครอง จะต้องการให้เป็นค่าใช้ทุนหนุนหนุน
แก่ผู้ที่จับจองที่นั้นโดยราคาพอควร ตามผู้ที่จับจองได้เสียไป
แล้วโดยจริง

๙ ผู้ปกครอง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อำนวยการ
ไว้เหมือนกันว่า บรรดาสิ่งที่จะใช้สำหรับจะทำถนน ถ้าซ่อม
แซมถนนแต่สะพาน เป็นต้น มีอยู่ในที่ซึ่งจับจองเหล่านี้จะต้อง
การใช้เมื่อไร ก็ให้เรียกร้องเอามาใช้สอยทำการได้ แต่ให้
คิดราคาค่าสิ่งของนั้นให้ตามสมควรดังในข้อ ๘

๑๐ บรรดาแร่โลหะทั้งปวง ที่มีอยู่ใต้ดินอยู่ในเขตที่
ดินซึ่งผู้จับจองไว้พบปะทราบว่ามีแล้ว ต้องตกเป็น

ของหลวง แล เจ้าพนักงาน มี อำนาจ ที่จะ ให้ ไป ทรวร ใน ที่ เหล่า
 นั้น ฤๅ ส่วน ที่ เหล่า นั้น ทำการ ทด รวง แร่ ใน ที่ นั้น ได้ แล จะ ได้
 คิดค่า ใช้ทุน หนุน ทุน ให้แก่ผู้ จั บ ของ ทอ ด้มควร แก่ ที่ จะ เสีย
 ประ โยชน์ ไป ใน ที่ นั้น ฤๅ แล เมื่อ เจ้า พนักงาน ได้ ทรวร พบ ประ แร่
 เป็น ของ ที่ มี ประ โยชน์ แล้ว ผู้ จั บ ของ ที่ แผ่นดิน นั้น ก็ ฤๅ ผู้
 รับ มรดก ก็ ฤๅ ผู้ รับ ต่อ ส่ง ต่อ ซึ่ง เป็น เจ้า ของ ที่ จั บ ของ นั้น
 ถ้า เจ้า ของ ทำ การ แร่ โลหะ ใน ที่ ของ ตน สืบ ไป ก็ ได้ แต่ ต้อง
 ให้ มา รับ ผูก ถือ ต่อ เจ้า พนักงาน ตาม กฎหมาย ที่ มี อยู่ แล้ว
 ฤๅ จะ มี ต่อ ไป ด้วย การ แร่ โลหะ นั้น ถ้า ผู้ อื่น จะ รับ ผูก ถือ ทำ แร่
 ใน ที่ ซึ่ง มี เจ้า ของ จั บ ของ ไว้ นี้ ก็ ให้ เสีย ค่าเช่า ค่า ที่ แก่ ผู้ จั บ
 ของ ตาม แต่ จะ ตก ลง กัน เป็น ส่วน หนึ่ง ต่าง หาก จะ รับ ผูก ถือ
 ต่อ เจ้า พนักงาน

๑๑ อำนาจ ที่จะ ปก ครอง บังคับ บัญชาทาง ใน น้ำ คลอง สพาน
 เรือ ที่จะ เดิน ไป มา แล การ บัด น้ำ ขาด น้ำ เข็ดน้ำ อย่าง หนึ่ง
 อย่าง ใด ที่จะ เป็น ประ โยชน์ แก่ มหาชน ทัว ไป ให้ เจ้า พนักงาน
 กระทรวง เกษตรวชิ การ เป็น ชูระ นำ ที่ บังคับ บัญชา ทั้ง สิ้น

๑๒ ใน เวลา ที่ คอม ปนี ทำ การ ชุด คลอง อยู่ นี้ ห้าม อย่า ให้
 ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ลุก จ้าง คน ใช้ พวก คอม ปนี ชุด คลอง
 คบคิดกัน เปน โจว ผู้ ร้าย ปลิ้น สดม กั ย่อง เขา ลัก ข้าง ม้า ใด กระบือ
 วัลยุมณี ของ สมณ ชีพรหมณ์ แล อาณา ประ ชา ราชฎร ลูก ค้า

พานิช ทางบกทางเรือ แล ชื้อ ขาย สิ่ง ของ ที่ ต้อง ห้าม กระทำ ให้
ผิดด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ห้าม ปราบ เก่าใหม่ แต่ สิ่ง
หนึ่งสิ่ง ใด ได้เป็น อัน ชาติ ที เดียว

๑๓ ถ้า ลูกจ้าง คน ใช้ ของ คอม ปนี จะ มี คดี เกี่ยว ข้อง วิวาท
กัน เป็น แต่ ความ เล็ก น้อย ก็ ให้ ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี บุคคลของ
ว่า กล่าว เปรียบ เทียบ เสีย ให้ แล้ว แก่ ัน ตาม ความ ยุติธรรม
จะ ได้ ไม่ เป็น ที บัวย การ เสีย เวลา ของ คอม ปนี ใน การ บุคคลของ
ได้ ค่อ เมื่อ ไม่ เป็น การ ตก ลง กัน จึง ให้ ไป ร้อง พ้อง ต่อ ผู้ ว่า
ราชการ เมือง กรม การ เมือง นั้น ๆ ให้ พิจารณา ให้ ตาม พระราช
กำหนด กฎหมาย

๑๔ ถ้า ราษฎร เป็น โจทย์ พ้อง ทา กล่าว โทษ คอม ปนี บุคคลของ
ญา ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ลูกจ้าง คน ใช้ ยัง โรง ศาล แห่ง ใด ๆ เป็น
ความ นคร บาต อาญา แห่ง ที ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ต้อง
ไป สู้ ความ แล ส่ง ตัว ลูกจ้าง คน ใช้ ที ต้อง คดี ไป ยัง โรง ศาล
สู้ ความ กัย โจทย์ ผู้ กล่าว ทา จะ ชัด ชั้น ไม่ ไป ว่า ความ ส่ง ตัว ผู้ ต้อง
พ้อง ให้ ไป แก่ คดี นั้น ไม่ ได้ เป็น อัน ชาติ ถ้า พิจารณา ไม่ ตก ลง
ญา ชัด ช้อง ประ การ ใด เกิน เขต รคดี ก็ ให้ คอม ปนี มา ร้อง ต่อ
กระทรวง เกษตราธิการ เจ้าพนักงาน จะ ได้ ช่วย คัก เคื่อน เร่ง รัค
ให้ความ นั้น แล้ว ไป โดย เร็ว ถ้า คอม ปนี บุคคลของ ผู้ จัด การ ของ
คอม ปนี ญา ลูกจ้าง จะ มี ชื้อ คดี แก่ ผู้ อื่น ก็ ให้ ไป ร้อง พ้อง ยัง

โรง ศาล บ้าน เมือง ตาม อวรม เนียม

ห้าม ไม่ ให้ผู้ จัด การ คอม ปณี

ฤๅ ลุก จ้าง คน ไร่ ของ คอม ปณี

เก็บ ข้อ คดี นั้น มา พิจารณา ว่า

กล่าว ตาม พละการ คน เอง

ที่ ผิด ด้วย พระราชกำหนด กฎหมาย

เป่น ฮัน ชาด ที่ เดียว

๑๕ ให้ คอม ปณี ขุด คลอง เอา หนังสือ อนุญาต นี้ ออก ให้ผู้
 ว่า ราชการ เมือง กรม การ ตาม หัว เมือง ที่ คลอง ขุด ไป ทราบ ไว้ เป่น
 สำคัญ เมื่อ ผู้ว่า ราชการ เมือง กรม การ ได้ ทราบ หนังสือ
 อนุญาต นี้ แล้ว ให้ คัด สำเนา หนังสือ อนุญาต นี้ ไว้ สำหรับ บ้าน
 เมือง แล้ว ให้ แต่ง กรม การ ออก กำกับ คอม ปณี ขุด คลอง บัก เขต
 ให้ เพียง กำหนด ที่จะ ขุด คลอง ตาม กรุข ของ คอม ปณี ที่ ได้ กะไว้
 นั้น แต่ ถ้า คลอง ของ คอม ปณี ได้ ขุด สำเร็จ แล้ว ก็ ให้ บัก เขต
 ให้ คอม ปณี ใน เนื้อ ที่ ตาม สำ คลอง พ้น จาก สำ คลอง ผัง ละหนึ่ง
 เส้น ย่น ขึ้น ไป สี่สิบ เส้น ทั้ง ๓ ฟาก คลอง เป่น ผู้ หวงห้าม ที่
 นั้น ไร่ ตาม แขวง เมือง นั้น แต่ ห้าม มิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จับ จอง ทัย ที่
 แย่ง ซิง ใน เขต ที่ ของ คอม ปณี เป่น ฮัน ชาด แต่ ให้ ผู้ว่า ราชการ เมือง
 กรม การ จัด ให้ คอม ปณี ขุด คลอง ได้ ทำ การ ขุด คลอง ให้ คลอด
 ไป โดย เร็ว เย่า ให้ เป่น ที่ ชัด ขวาง ชัด ช้ำ เสีย เวลา ของ คอม ปณี
 ที่ มี กำหนด ขุด คลอง ได้ ให้ แล้ว เสร็จ ไป โดย สดวก

๑๖ หนังสือ อนุญาต ขุด คลอง นี้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ
 พระ ราชทาน พระ บรม ราชานุญาต ให้ เจ้าพนักงาน กรม เกษตราธิการ

ราชบัณฑิตยสถานและกรมราชเลขา
 ๑๒๕๖

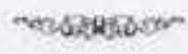
ทำหนังสือสำคัญนี้ ให้แก่ คอม ปณี ขุดคลอง สายหนึ่ง ซึ่ง สมชาย
 เตช ใน แนน ที่ ๓ หนึ่ง ตั้ง บ้าน ใหม่ ใต้ เกาะ ใหญ่ แขวง เมือง ประ
 ทุมธานี ไป ออก ลำน้ำ เมือง นครนายก เป็น ทาง ยาว ประมาณ
 ๒๐๐๐ เส้นเศษ ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มกราคม รัตน โกสินทรศก ๑๐๙๘
 ฤาเป็นวันที่ ๘๑๑๖ ในรัชกาล บัณฑิตยัตินี้

ประ ทัย ตรา พระพิรุณ ทรง นาค ไว้ เป็นสำคัญ ผู้ รับ พระบรมราช
 โองการ ให้อนุญาต

ตราถึงผู้ ว่าราชการเมืองกรมการ

ศาลาที่ ว่า การ กระทรวง เกษตรรา อธิการ กรุงเทพฯ ๑ มหานคร
 วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ รัตน โกสินทรศก ๑๐๙๘ สารตราท่าน
 เจ้าพระยาพลเทพสรรมพลเสพ เสนาบดี ศรีวิ ไชยราชมัยศวรรย์
 อเนกานันต์ อัญญาหรรพิจารณ ปฏิพัทธ์พรรัตน์มูรธาธร มหิศร
 สมุทเชษฐ เกษตรภา อธิบดี อภัยพิริยปรวกรมพาทู มาถึง พระยาพิทักษ์
 ทวยหาร ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรม การ เมือง ประทุมธานี

ด้วย มี พระ บรมราชโองการ มारพระบัณฑูรสรุสิงหนาท คำรัส
 เหนือเกล้า ๑ สั่ง ว่า ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๑ พระราช
 ทาน พระ บรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงาน ทำสัญญา กับ คอม ปณี
 ขุดคลอง ซึ่ง จะ รับ ขุดคลอง ใน พระราช อาณา เขต จึง ได้ พระ
 ราชทาน ประโยชน์ พิเศษ เป็น การ บำรุง อุดหนุน แก่ คอม ปณี ขุด

คลองนี้ เพื่อที่จะ ให้คอม ปณี ได้ตั้ง การ ขุด คลอง ไใหญ่ คลอง นา ให้มาก สาย หลาย แห่ง ขึ้น ใน พระ ราช อาณา เขต ร เป็น เหตุ ให้ การ เพราะ ปลูก ทำ นา ไร่ เรือกสวน จะ ได้ เจริญ ยิ่ง ขึ้น ทั้ง ทาง ที่ จะ บัน ทุก สิ้น ค้ำ ไป มา ก็ จะ สดวก ง่าย ขึ้น แล จะ เป็น ประ โยชน์ แก่ มหาชน ที่ จะ ได้ ใช้อา ไครย ไป มา ใน ลำ คลอง ทั่ว ไป นั้น

เจ้าพนักงาน จึง ได้ ทำ สัญญา กับ คอม ปณี เป็น สัญญา ๑๓ ข้อ แต่ ณ วัน พฤษศยมาส เดือน ยี่ แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ชวด สัมฤทธิศก ๑๒๕๐ แล้วย คอม ปณี ขุด คลอง ได้ แต่ง พวก ของ คอม ปณี ออก ตรวจ สอบ ทาง ที่ จะ ขุด ทำ แผน ที่ เสร็จ แล้ว เป็น คลอง แปร สาย จึง ได้ มา แจ้ง ความ ยื่น แผน ที่ ต่อ เจ้าพนักงาน ให้ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ขอ อนุญาต จะ ขุด ตาม สัญญา แต่ คอม ปณี จะ ขอ ขุด สาย หนึ่ง ก่อน ตั้ง แต่ ลำ แม่ น้ำ เจ้าพระยา มั่ง ควัน ออก ที่ บ้าน ไท่ม ใต้ เกาะ ไใหญ่ ไป ออก ลำ น้ำ ด้าน ควัน ออก เฉียง เหนือ แขวง เมือง นคร นายกกว้าง ๖ วา ฤก ๖ ศอก เป็น ทาง ยาว ประมาณ ๒๐๐๐ เส้น ให้ เป็น คลอง กลาง สำหรับ คน ทั้ง ปวง จะ ได้ ใช้อา ไครย ไป มา ได้ ทั่ว กัน จะ ขอ ลง มือ ขุด ใน เดือน มกราคม รัตน โกสินทรศก ๑๐๙ ให้แล้ว เสร็จ บริบูรณ์ ใน รัตน โกสินทรศก ๑๑๑ นั้น

ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน พระบรม ราช อนุญาต ให้ คอม ปณี ขุด แล้ว ถ้า คอม ปณี ขุด คลอง จะ จ้าง ลูก จ้าง แล นายงาน มา ทำ การ ขุด คลอง ซึ่ง ทาง คลอง จะ ผ่าน ไป ใน เขต

แขวง หัว เมือง ไท ให้ผู้ว่าราชการ เมือง แต่ง กรมการ กำกับ คน
 ของ คอม ปนี ที่จะ ไป ทำ การ ขุด คลอง บัก ทรูย ลำ คลอง ที่ จะ ขุด
 ไป จน สิ้น เขต แขวง บ้าน เมือง แลที่ ไท ซึ่ง ว่าง เปลา อยู่ ไม่มี โฉนด
 ตราแดง ตราทอง เป็น ที่ หวง ห้าม แล้ ที่ ทั้ง สอง ฝั่ง ลำ คลอง นั้น
 พัน คัม คลอง ขึ้น ไป ข้าง หนึ่ง เส้น ซึ่ง จะ ยก ไร่ เบ่น ของ แผ่นดิน
 สำหรับ ทำ เป็น ถนน ทาง หลวงแล้ว คอม ปนี ขุดคลอง จะ จับ ของ ที่
 นั้น ไร่ ได้ ยัน ขึ้น ไป ฝั่ง ละ ๕๐ เส้น ทั้ง สอง ฝั่ง ตาม พระบรม ราช
 านุญาต แลถ้าที่ ไท ซึ่งมี โฉนด ตราแดง ตราทอง เจ้า ของ หวง
 ห้าม อยู่ แล้ว ก็ ให้ กรมการ บัก ทรูย คลอง ให้ เฉพาะ แลที่ ซึ่ง จะ
 ขุดคลอง เพียง กว้าง ๖ วา เท่านั้น ที่ ทั้ง สอง ฝั่ง ซึ่ง คลอง ผ่าน
 ไป นั้น คง เป็น ของ เจ้า ของ เดิม ซึ่ง มี ตราแดง ตราทอง อยู่ แล้ว
 ถ้า คอม ปนี จะ ต้อง การ ที่ นั้น ก็ ให้ ว่า ซื้อ ขาย กัน ตาม ราคา ที่ เจ้า
 ของ ผู้มี โฉนด ตราแดง ตราทอง จะ ขาย ให้ ไม่เป็น การ บังคับ
 ของ เจ้าพนักงาน ถ้าผู้ว่าราชการ เมือง กรมการ แต่ อย่าง
 หนึ่ง อย่าง ไท ตามแต่ น้ำ ใจ ของ เจ้า ของ แล คอม ปนี จะ ตกลง กัน
 เอง แล คอม ปนี ซึ่ง จะ มา ตั้ง การ ขุดคลอง อยู่ ณ แขวง บ้าน เมือง นั้น
 ต้อง อยู่ ใน พระราช กำหนด กฎหมายเก่า ใหม่ ทุก ข้อ ทุก ประการ
 ได้ คัด สำเนา สัญญา ซึ่ง เจ้าพนักงาน ได้ ทำ กับ คอม ปนี แล
 หนังสือ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ แก่ คอม ปนี ตั้ง รั้ว
 รั้ว ขุดคลอง สอด มา ใน นี้ ด้วยแล้ว แล ใบ อนุญาต ขุดคลอง ที่ เจ้า

พนักงาน กระทรวง เกษตรธิการ ได้ให้ไว้แก่ คสม ปณี มีทำนอง
 การที่ คสม ปณี จะ ต้อง ประพฤติ ทำ ประการ ไต นั้น เมื่อ คสม ปณี ได้เอา
 ออกแสดง แล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ คัด สำเนา ไว้สำหรับ
 บัญชี เมือง ค่าย

ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ ประพฤติ ให้ต้อง ตาม ต้อง
 ทรา ข้อ สัญญา แล หนังสือ สำคัญ อนุญาต ขุดคลอง ซึ่ง เกี่ยว
 ใน การ ขุดคลอง นี้ ึ่ง ทุก ประการ

ประ ทับตรา พระพิรุณ ทรงนาม มา เป็น สำคัญ

(เช่น) ภาค กรม วงษ์

ประกาศเรื่องขุดคลอง

พระยาภาสกร วงษ์ ที่ เกษตรฯ ชิบตี รับ พระ บรม ราชโองการ
 ไล่เกล้า ฯ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศ แก่พระ
 บรม วงษานุวงศ์ ข้า ทูลของ กุฎิพระ บาท ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย แล ทวย
 ราษฎร ทั้ง ปวง ให้ทราบ ทัว กัน ว่า

พระ บาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทั้ง แต่ ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลยราช
 สมบัติ บรม ราชภิเศก ก็ ได้ตั้ง พระ ราช หฤ ไทย ทรง ทนุบำรุง
 การ ขุดคลอง เพื่อ จะ ให้ เปน ที่ มีทาสน ทั้ง ปวง ได้ ไป มา อา ไศรย
 แล เปน ทาง ที่ จะ ให้ ถิ่นค้า ได้ บัน ทุก ไป มา โดย สดวก ทั้ง ให้ ผด แก่
 การ เวือก ส่วน ไว้ นา ซึ่ง จะ ได้ เกิด ทวี ขึ้น ใน พระราช อาณา จักร

เป็น การ ขุด ทนุณ การ เพาะปลุก ใน บ้าน ใน เมือง ให้ วัฒนา เจริญ
ยิ่ง ขึ้น

จึง ได้ โปรดเกล้า ให้ มี แม่ กอง ขุด คลอง ขึ้น หลาย สาย
หลาย ตำบล ทั้ง ได้ พระราช ทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ เอกชน
อื่น ขุด คลอง ไทใหญ่ แล คลอง นา ด้วย แล ใน เร็ว ๆ นี้ ก็ ได้ พระ
ราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ ตั้ง คอมมูนี ขุด คลอง ขึ้น ได้รับ
พระบรม ราชานุญาต เป็น ประโยชน์ พิเศษ เพื่อ ที่ จะ ได้ จัด การ ขุด
คลอง แล รับจ้าง ขุด คลอง ใน พระราช อาณาจักร ให้ มาก สาย
เป็นที่ ขุด ทนุณ การ เพาะปลุก แล การ ค้า ขาย ให้ วัฒนา การ ไทบุลย์
ยิ่ง ขึ้น ใน บ้าน ใน เมือง แต่ การ ที่ ได้ โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
ให้ ข้า ทูล ลอง ฮูลี พระบาท เป็น แม่ กอง ขุด บ้าง เอกชนอื่น ๆ
ได้รับ พระบรม ราชานุญาต ขุด บ้าง แล คอมมูนี ขุด คลอง ได้รับ
พระบรม ราชานุญาต พิเศษ ที่ จะ ได้ ตั้ง การ ขุด คลอง แล รับจ้าง
ขุด ขึ้น บ้าง ใน การ ขุด คลอง เหล่า นี้ มี วิธี ที่ จะ ขุด แล ธรรมเนียม
ข้อ ประพฤติ ใน การ รักษา คลอง แล การ ที่ จะ ได้รับ พระมหา กรุณา
เป็น ประโยชน์ พิเศษ แก่ การ ที่ จะ ได้ ขุด คลอง นั้น ยัง เป็น การ แยก
ย้าย กัน อยู่ เพราะ ผู้ ที่ ได้รับ พระบรม ราชานุญาต ไป เป็น ผู้
ชำนาญ การ ก็มี ความ เหน็จ จัด การ ไป ต่าง ๆ กัน ยัง ไม่ เป็น แบบ
แผน แล ธรรมเนียม วิธี เดียวกัน ได้

จึง ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวง เกษตรวา อธิการ
 เป็น เจ้าพนักงาน บังคับ บัญชา รักษา คลอง เป็น กระทรวง ที่ จะ
 ให้ออนุญาต ขุด แล สั่ง ให้ บัด ตาม เหตุ การ ที่ จะ เกิด มี ขึ้น ลืม ไป
 แล โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ให้ทราบ ทัว กัน ว่า บรรดา คลอง
 ทั้ง ปวง ที่ ได้ ขุด แล้ว เป็น ของ หลวง มี แม่กอง รักษา อยู่ ก็ ดี
 คลอง ที่ เอกชน ได้ รับ พระบรม ราชานุญาต ไป ขุด โดย เฉลี่ย เรียบ
 ไว แก่ ผู้รับ ของ ที่ นา แล ผู้ ได้ รับ พระบรม ราชานุญาต นั้น ยัง เป็น
 อุดรอยู่ ใน คลอง นั้น ก็ ดี ฉะ คลอง ที่ จะ ขอ พระบรม ราชานุญาต ขุด
 ค่อ ไป ก็ ดี ซึ่ง เป็น คลอง กลาง สำหรับ มหาชน ได้ อาไศรย ใช้ ทัว
 ไป นั้น ให้ ยก มา ขึ้น อยู่ ใน กระทรวง เกษตรวา อธิการ ทั้ง ล้วน แล การ
 ที่ ผู้ จะ ขอ อนุญาต ขุด คลอง ใหญ่ ก็ ดี คลอง นา ก็ ดี ซึ่ง เป็น คลอง
 กลาง อาไศรย ใช้ ทัว กัน ที่ จะ ได้ ขอ อนุญาต ขุด ใหม่ ลืม ไป จง ประ
 พฤติ ให้ ถูก ต้อง ตาม พระราชบัญญัติ ค่อ ไป ดังนี้

ข้อ ๑ บรรดา คลอง ทั้ง ปวง ซึ่ง จะ ขอ พระบรม ราชานุญาต
 ขุด นั้น แต่ นี้ ไป ให้ จัด เป็น ๓ ขนาด ๆ ที่ ๑ กว้าง ตั้งแต่ ๓
 วา ลง มา เป็น คลอง เล็ก มี คลอง นา ฉะ ล้ำ หลอด ล้ำ วาง เป็น ต้น
 ขนาด ที่ ๒ กว้าง ตั้งแต่ ๔ วา ขึ้น ไป ถึง ๖ วา เป็น คลอง ขนาด
 กลาง ขนาด ที่ ๓ กว้าง ตั้งแต่ ๗ วา ขึ้น ไป เป็น คลอง ขนาด
 ใหญ่ แต่ ฤก แล ยาว นั้น แล้ว แต่ ผู้ ขอ อนุญาต จะ กำหนด ใน โย ขย

ข้อ ๒ ผู้หนึ่งผู้ใด จะ เปน ผู้ เรียบ ก็ ดี ฉะ ชัก ซวน เข้า หุ่น

พระราชบัญญัติและกฎหมาย

ส่วน ขุด คลอง ก็ ดี ให้ทำเรื่อง รวมา ยื่น ขอ อนุญาต ยัง ภา

ทรวง เกษตราธิการ ให้ นำ ความ ขัน กราย บังคม ทูล พระกรุณา

ขอ พระบรมราชานุญาต ถ้า จะทำ เรื่อง รว ขัน กราย บังคม ทูล

พระกรุณา ขอ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต เอง ก็ ได้ ใน

เรื่อง รว ที่ จะกราย บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า ยื่น ยัง ภาทรวง

เกษตราธิการ ก็ ดี ให้บอก อธิบาย รายละเอียด เป็น คลอง

ขนาดใด ยาว กว้างเท่าใด ในแขวง ตำบล ไทผา กำหนด ลง มือ

เมื่อไร ให้แล้วเสร็จ เมื่อไร แล ให้มีแผนที่ คลอง ที่ จะขุด

กำกับ มา ด้วย ถ้า เป็น ที่ รก ร้าง วาง เกล้า อยู่ ถ้า จะถูก ที่ นา ที่ สวน

ของ ท่านผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่มี โฉนด ตรา สาระ ทวง ห้าม อยู่แล้ว ก็

ให้บอก รายละเอียด ในเรื่อง รว นั้น ให้ตลอด เลือดยด จง ทุก ข้อ

ทุก ประการ

ข้อ ๓ เมื่อผู้ขอ อนุญาต ขุด คลอง ได้ ยื่น เรื่อง รว ขอ ยัง

ภาทรวง เกษตราธิการ ก็ ดี ถ้า กราย บังคม ทูล พระกรุณา ขอ

พระบรม ราชานุญาต โดย ตรง ก็ ดี เจ้า พนักงาน ภาทรวง เกษตรา

ธิการ จะ ได้ ตรวจ สอย ที่ ซึ่ง จะขุด คลอง แล รายละเอียด นั้น ถ้า

ไม่ เป็นการ ขัดขวาง ต่อ ราชการ แล เลื่อม เลือย ประโยชน์ แก่ มหา

ชน อื่น แล้ว ก็ จะ ได้ นำ ความ ขัน กราย บังคม ทูล พระกรุณา ขอ

พระบรม ราชานุญาต ให้ ตาม ประสงค์ เมื่อ ทรง พระกรุณา โปรด

เกล้าฯ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต แล้ว เจ้า พนักงาน

กระทรวง เกษตฺวา อธิการ จะ ได้ ทำ สัญญา กับ ผู้ ขอ อนุญาต ในการ
 ที่ ผู้ รับ อนุญาต จะต้อง ประพฤติ ใน การ ที่ จะ ขุด คลอง นั้น ทั้ง ข้อ
 บังคับ ซึ่ง จะ ได้ ตั้ง ไว้ ให้ ผู้ ที่ จะ อยู่ ใน คลอง นั้น ประพฤติ ด้วย และ
 ผู้ รับ อนุญาต จะต้อง ยอม ให้ คอมปนี ขุด คลอง ได้ รั้ง ขุด
 คลอง ก่อน ผู้ อื่น ถ้า ค่า รั้ง ของ คอมปนี ขุด คลอง น้อย กว่า ๑๖
 เสมอ กับ ผู้ อื่น แล้ว เพราะว่า คอมปนี ขุด คลอง ได้ รั้ง พระบรม ราช
 านุญาต เปน ประโยชน์ พิเศษ ใน การ ขุด คลอง ๑๖ รั้ง ขุด
 คลอง นั้น แต่ ถ้า ราคา ค่า รั้ง ของ คอมปนี ขุด คลอง แพง ไป
 กว่า ราคา ของ ผู้ อื่น ที่ จะ รั้ง โดย ความ สัตย์จริง ไม่ เปน
 อุบาย แล้ว ผู้ รับ อนุญาต จะ รั้ง ผู้ อื่น ขุด ไม่ รั้ง คอมปนี ขุด
 คลอง ก็ ได้

ข้อ ๔ ผู้ ที่ ได้ รั้ง อนุญาต ขุด คลอง นั้น จะ ได้ รั้ง ประโยชน์
 พิเศษ คือ ถ้า ขุด คลอง ขนาด เล็ก ที่ แผ่นดิน ๓ ฝั่ง คลอง ที่ ขุด
 ซึ่ง ไม่มี โฉนด ตราจอง ของ ผู้ หรือ ผู้ ใด ๑๖ ไร่ เป็น ที่ ห้าม ทวง แล้ว
 พัน คั่น คลอง ขึ้น ไป ข้าง ตะ ๖ ไร่ ทั้ง ๓ ข้าง คลอง ยื่น ขึ้น ไป ยี่สิบ
 ห้า เส้น ผู้ รับ อนุญาต จะ จับจอง ที่ ทวง ห้าม ไว้ ได้ ใน เขต
 ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย ถ้า ขุด เป็น คลอง ขนาด กลาง
 ผู้ รับ อนุญาต จะ จับจอง ที่ แผ่นดิน พัน คั่น คลอง ขึ้น ไป ๖ ไร่ แล้ว
 จะ จอง ทวง ห้าม ที่ แผ่นดิน ไว้ ได้ ยื่น ขึ้น ไป ฝั่ง ตะ ๓๐ เส้น ถ้า
 ขุด คลอง ขนาด ใหญ่ ผู้ รับ อนุญาต จะ จับจอง ที่ แผ่นดิน พัน คั่น

พระราชกำหนดและกฎหมาย

คลอง ๖ วา ขึ้น ไป แล้ว จะจอง ทวง ท้ำม ที่ แผ่นดิน ขึ้น ขึ้น ไป ผั่ง
 ละ ๔๐ เส้น แล ที่ ทั้ง ๒ ผั่ง คลอง นั้น ถ้า เปน นา โก่น
 สร้าง มิ ไร่ ที่ หัก ไร่ แล้ว จะพระราชทาน ยก ค่า นา ให้แก่ ผู้ จับ
 ของ ที่ นั้น ๓ ไร่ ด้วย

ข้อ ๕ คลอง ที่ ผู้รับ อนุญาต จะขุด ขนาด ไต ขนาด หนึ่ง ทั้ง
 ๓ ขนาด กัด เมื่อ ขุด แล้ว ผู้รับ อนุญาต ขุด คลอง จะต้อง คิด
 ทำ ที่ สำหรับ ให้ โค กระบือ ข้าม ใน กำหนด ระยะ ที่ อัน ควร อย่า
 ให้ เปน การ กีด ขวาง แก่ ทาง เรือ ที่ จะอา ไครย ไป มา ได้ เพราะ ว่า
 โค กระบือ นั้น เปน ที่ ห้าม มิ ให้ ลง ลำ คลอง เจ้า ของ โค กระบือ
 ที่ จับ จอง นา ตาม ลำ คลอง ต้อง ทำ แปลง ไซ น้ำ เข้า ไป ใน ที่ ของ
 ตน สำหรับ ให้ โค กระบือ ตีมี แล อาย

ข้อ ๖ เจ้า พนักงาน กระทรวง เกษตราธิการ ผู้รับ พระบรม
 ราชโองการ เปน ผู้ ให้ อนุญาต ใน การ ขุด คลอง คง อำนาจ ไว้
 ว่า ที่ แผ่นดิน ของ ผั่ง คลอง ตั้งแต่ คัน คลอง ขึ้น ขึ้น ไป ผั่ง ละ ๖ วา
 ยก ไว้ เปน ที่ หลวง สำหรับ แผ่นดิน ซึ่ง จะ ได้ เปน ถนน ทน ทาง
 หลวง ให้ ราษฎร อา ไครย แล ไล่ ต้อน ผูก สัตว์ ไป มา ได้ โดย สดวก
 ผู้ ที่ จับ จอง นา ทั้ง ๒ ผั่ง คลอง จะ อา ไครย ไร่ ได้ แล เปน ทำ น้ำ
 ฤๅ สพาน น้ำ เท่านั้น จะ ปลุก สร้าง สิ่ง ไต ลง ใน ที่ ทั้ง ๒ ผั่ง คลอง
 ก็ กำหนด ไว้ ผั่ง ละ ๖ วา มิ ได้ จะ ปลุก ไร่ ฤๅ ตัน มิ เปน เขต ที่
 ของ ตน พัน ๖ ว่า ขึ้น ไป จาก คัน คลอง จึง จะ ปลุก สร้าง ได้

ข้อ ๗ ประกาศพระราชบัญญัตินี้ เฉพาะแต่ผู้ขอ อนุญาต
 ขุดคลอง แล คลองที่จะขุด สืบ ไป ให้เป็นทาง กลาง เท่านั้น ไม่
 เกี่ยว ถึง คลองเก่าที่ ได้ขุด แล้ว ซึ่ง อยู่ใน พระราชบัญญัติ รักษา
 คลอง ๑๐ มาตรา ซึ่ง ได้ตั้ง ไว้แต่ บีมเมีย โทคก คักราช ๑๒๓๒
 ฎา ขุดลำ กระโดงคู่ แล ท่อ โน ที่ มา ที่ ส่วน ของ ตน เอง ก็ ไม่ เกี่ยว อยู่
 ใน พระราช บัญญัติ นี้ เหมือน กัน

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

ประกาศเรื่องเลขขึ้นกรมพระสุรัสวดี

มีพระบรม ราชโองการ มาร พระบัตินุสูล สรุถึงหนาท ดำรัส เหนือ
 เกตุฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ฝ่าย หน้า ฝ่าย ใน ข้า
 ราชการผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน ใน พระบรมมหา ราชวัง
 แล ฝ่าย พระราชวัง ขวร แต่ ขวรตา ซึ่งมี เลข มหาตเล็ก ทนาย
 สัม ทาษ ให้ทราบ ทัว กัน ว่า การ เก็บเงินค่า ราชการ เลข
 มหาตเล็ก ทนาย สัม ทาษ แต่ ก่อน นั้น ถ้า มีการ โยธา สิ่ง ไท
 เกิด ขึ้น เป็นจัน ว่า ทำกำแพง บ้อม แล ประตุ พระนคร ก็ได้
 เกณฑ์ เก็บเงิน เลขเหล่านี้ แทน เกณฑ์ แร่ง มาจ่าย ทำการ เป็น
 ครั้ง ๆ คราว ๆ ตั้งแต่ เถลิง ถวัลย์ราชสมบัติ พระบรม ราชฯ
 ภิเศกแล้ว มาจน ทุก วัน นี้ ก็ได้ทรง ทนุบำรุง ซ่อมแซม พระ
 นคร ทำการ โยธาต่าง ๆ ให้เป็น ประโยชน์แก่แผ่นดิน ขึ้น เป็น

พระราชบัญญัติและกฎหมายต่าง

อัน มาก แล เห็น ได้ ว่า บ้าน เมือง มีความ เจริญ ขึ้น เปน หลาย ประ
 การ ครั้น ญบ้ กุญ นพศก จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้
 กรม พระสุรัสวดี หมาย เกณฑ์ เก็บ เงิน ค่า ราชการ ทำ จำนวน คือ
 ตั้งแต่ จำนวน ปีรกาเบญจศก ถึง รัชชุนพศก เก็บเงิน ๓ ส่วน
 ยก พระราชทาน เจ้า หมู่ ๒ ส่วน ครั้ง หนึ่ง ตั้งแต่ ปี ขาน สัม
 ฤทธิศก มา ถึง ปีจอ อัฐศก เก็บเงิน ๔ ส่วน ยก พระราชทาน
 เจ้า หมู่ ๕ ส่วน เรียกว่า เกณฑ์ ๘ จำนวน อีก ครั้ง หนึ่ง คราว
 ทั้ง ๒ ครั้ง นี้ ถ้า เจ้า หมู่ ไใด ได้ ส่ง เงิน เสร็จ แล้ว จำหน่าย ได้
 ต่อ มา ตั้งแต่ ปี กุญ นพศก กรม พระสุรัสวดี ยัง หา ได้ เกณฑ์ เก็บ
 เงิน ไม่ เงิน ค่า ราชการ ซึ่ง เก็บ ได้ จาก ตัว เลข เหล่า นี้ ก็ เปน
 ส่วน เงิน แผ่นดิน สำหรับ จับ จ่าย การ ทนุบำรุง พระนคร มา แต่
 เดิม ตั้ง นี้ แต่ ราชการ ใน บัดยุบนี้ นี้ ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
 ให้ จ่าย เงิน พระคลัง มหา สมบัติ ออก ใช้ ทำ การ โยธา ก่อ สร้าง
 ทนุบำรุง พระนคร หา ได้ เก็บ เงิน เลข เหล่า นี้ จ่าย ทำ การ เหมือน
 แต่ ก่อน ไม่ จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ เก็บ เงิน ค่า ราช
 การ เลข เหล่า นี้ ส่ง พระคลัง มหา สมบัติ ไว้ จ่าย ใช้ ราชการ อื่น
 ต่อ ไป ก็ ไม่ ใคร จะ ได้ ตัว เงิน ส่ง พระคลัง มหา สมบัติ ไว้ สำหรับ
 จ่าย ราชการ แผ่นดิน สมประโยชน์ ของ ตัว เลข ซึ่ง ต้อง เสีย แล
 หา เปน ประโยชน์ แผ่นดิน ไม่ อาไศรยเหตุ ซึ่ง ทรง พระมหากรุณา
 โปรดเกล้าฯ แก่ โพร่ พ้า ข้ำ แผ่นดิน มี พระราช ดำริห์ จะ ทนุบำรุง

ราชการ บ้าน เมือง ให้ รุ่ง เรือง ยิ่ง ขึ้น ไป

จึง มีพระบรมราชโองการ มार พระบัณฑิต สรุปลิงหนาท ดำรัส
เหนือเกล้าฯ สั่ง ให้ประกาศ พระราชบัญญัติ เรือง เกือบ เงิน เลข
มหาดเล็ก ทนาย สมน ทาษ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ แต่จำนวน ปี กุญ นพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ ถึง
จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๓ ปี ซึ่งกรมพระสุรัสวดี
ยังไม่ ได้ เถนถ์ เกือบ เงิน ค่า ราชการ นั้น ให้ เถนถ์ เกือบ เงิน ๓ ส่วน
ยกพระราชทาน ส่วน ๑ แล ให้ กรม พระสุรัสวดี รับผิดชอบ จัด การ ตาม นี้

ข้อ ๒ แต่จำนวน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้ เถนถ์ เกือบ
เงิน ค่า ราชการ เหมือนกัน ทุก ๆ ปี ให้ เจ้า หมู่ จำหน่าย ตาย หนี
แล ชรา พิการ เปน ต้น ได้ เหมือน ลักษณะ จำหน่าย เลข ไพร์ หลวง คน
คร ฉกรรจ มีตัวเท่า ได ยก พระราชทาน เจ้า หมู่ ร้อย ละยี่สิบ กรม
ช่วย กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ เปน ผู้ เร่ง ให้ กรม พระสุรัสวดี งบ
พายุชี ยื่น แล นำ เงิน ส่ง ต่อ กรม ส่วย กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ
ตาม กำหนด

ข้อ ๓ การ ชำระเลข สมน เปน ไพร์ หลวง กิติ การ ชำระความ
ตัวเลข กล่าว โทษ เจ้า หมู่ ฎา ขอบ ย้าย กรม กิติ แล การ ชำระ
เลข จำหน่าย เปน ต้น นั้น คง เปน นำ ที่ กรม สุรัสวดี ตาม เดิม แต่ การ
ชำระ ใน ระหว่าง เจ้า หมู่ ฎา สมุห์ บารุชี ซัด กับ เจ้า หมู่ ของ กรม คือ
เจ้า ของ เลข ใน เรื่อง เงิน นั้น เปน นำ ที่ กรม ส่วย กระทรวง พระ

คลัง มหา สมบัติ วินิจฉัย

ข้อ ๔ ให้กรม พระสุรัสวดี ยื่น บัญชี ให้แก่กรม ส่วย กระ
 ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ตาม กำหนด ตั้งแต่คราว เกณฑ์ ๕
 จำนวน ๔ จำนวน แล ๓ จำนวน กับ ทิ้ง ต่อ ไป ยื่น ปี ละ ครั้ง
 ตาม แบบ ที่ กรม ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ จะ กระ ให้ มี ราย
 ละเอียด ว่า จำนวน เลข เท่า นั้น จำหน่าย แล คง ชำระ เท่า นั้น คง ครอบ
 เท่า นั้น ทัก ลด พระราชทาน เท่า นั้น คง เก็บ เงิน เท่า นั้น แล การ
 เก่า ที่ เก็บ เงิน ได้ แลแล้ว ส่ง พระคลัง มหาสมบัติ แล จำหน่าย ใช้ราชการ
 เท่า นั้น ถ้า ไม่ ยื่น พัน กำหนด กรม ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ
 มี อำนาจ เกาะ เจ้า พนักงาน กรม พระสุรัสวดี มา เร่ง บัญชี ได้

ข้อ ๕ การ เก็บ เงิน นั้น กรม พระสุรัสวดี เป็น ผู้ เก็บ ส่ง
 กรม ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ถ้า มี ได้ เก็บ ส่ง ตาม กรม
 ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหา สมบัติ กำหนด ให้ กรม พระ สุรัสวดี
 ตั้ง เกาะ เจ้า หมู่ ส่ง มา ให้ กรม ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ
 เร่ง ถ้า มี ได้ ส่ง เจ้า หมู่ ถ้า มี ได้ ส่ง เงิน ตาม กะ กรม ส่วย กระ
 ทรวง พระ คลัง มหาสมบัติ มี อำนาจ เกาะ เจ้า พนักงาน กรม พระ
 สุรัสวดี มา เร่ง เอง ได้

ข้อ ๖ เมื่อ กรม ส่วย กระ ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ได้ ตัว เจ้า

หมู่ ซึ่ง ส่ง มา ถ้า สมุทบายูชี ร้อง ชัด เจ้า หมู่ ฎา เจ้า หมู่ ชัด สมุท
บายูชี กรม ล่วย กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ชำระ ตัดสิน ได้เอง

ข้อ ๗ กำหนด ซึ่ง กรม พระสุรศักดิ์ จะ ได้ ยบ บายูชี ยื่น ต่อ
กรม ล่วย กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ นั้น บายูชี คราว เกณฑ์

๕ จำนวน ยื่น ให้ เสร็จ ใน ภายใน เดือน กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐
บายูชี คราว เกณฑ์ ๘ จำนวน ยื่น ให้ เสร็จ ก่อน สิ้น เดือน สิงหาคม

รัตน โกสินทรศก ๑๑๐ บายูชี คราว เกณฑ์ ๓ จำนวน ซึ่ง ไป รด
เกล้า ๑ ให้ เกณฑ์ ใหม่ นี้ กำหนด ยื่น ให้ เสร็จ ใน เดือน ตุลาคม

รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ จำนวน รัตน โกสินทรศก ๑๐๘ ให้ ยบ
บายูชี ยื่น ให้ เสร็จ ใน เดือน พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ต่อ ไป

ให้ ยื่น บายูชี ราย เกณฑ์ เก็บ เงิน ให้ เสร็จ ใน ก่อน สิ้น เดือน
พฤศจิกายน ทุก ๆ ปี

ข้อ ๘ กำหนด การ ส่ง เงิน นั้น ถ้า เจ้าพนักงาน กรม พระ
สุรศักดิ์ ยื่น บายูชี ต่อ กรม ล่วย กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ

เสร็จ แล้ว กรม ล่วย จะ ได้ กะ งวด ให้ ส่ง เปน ราย เดือน กว่า จะ สิ้น
ปี ตาม จำนวน เงิน มาก แล น้อย

ข้อ ๙ ถ้า ถึง กำหนด ยื่น ทาง ว่าว เจ้า พนักงาน กรม พระ
สุรศักดิ์ ไม่ ได้ ยื่น ก็ ตี ถึง กำหนด ส่ง เงิน มิ ได้ ส่ง แล ไม่ ส่ง

ตัว คน เปน หนี้ หลวง มา ก็ ตี เจ้า พนักงาน กรม ล่วย เพิกเฉย เสีย
ไม่ รุ่ง รัต เกาะ กุม กัน มา ชั่ง รุ่ง ตาม พระราชบัญญัติ ฎา การ

ขัด ข้อง สิ่ง ไร ที่ พัน อำนาง   เจ้า พนักงาน กรม ส่วย จะ ทำ ได้
 ไม่นำ ขึ้น เสนอ ต่อ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสม บดี   ปล่อยให้
 เงิน หลวง คั่ง ค้าง ฎา สูญ ไป ก็ ดี   เพราะ มิ ได้ ทำ ตาม พระราช
 บัญญัติ เท่า ไร   อธิบดี ฎา เจ้า กรม แล รอง อธิบดี   ฎา ปลัด กรม
 ผู้ รับ ผิด ชอบ ราชการ กรม ส่วย ต้อง มี โทษ   ฎา ต้อง ใช้ เงิน หลวง
 ที่ ทำ ให้ ตก ขาด ไป นั้น ให้ เต็ม   ถ้า แล กรม พระสุรัสวดี ละ เลย
 ราชการ ปล่อยให้ เจ้า หมู่ หลบ หลีกหนี หาย ไป   โดย ที่ ไม่ เขา ใจ ใส่
 ต่อ ราชการ พิจารณา เป็น สัตย์ ต้อง มี โทษ   ฎา รับ ใช้ เงิน หลวง
 นั้น จง เต็ม เหมือน กัน

ข้อ ๑๐   เมื่อ กรม ส่วย ได้ รับ เงิน ค่า ราชการ เหล่า นี้ ไว้ แล้ว
 ใน จำนวน เดือน หนึ่ง เท่า ใด   ให้ ทำ ไบ นำ ๆ   เงิน นั้น ส่ง ยัง กรม
 เกษ กระทรวง พระคลัง มหาสม บดี   ใน เดือน ที่ สอง ให้ เสร็จ แล ถึง
 กำหนด สิ้น ปี ๆ หนึ่ง   ให้ กรม ส่วย งบ ขาญ ชี ราย ละ เอียด   แล ราย
 งาน เสนอ เสนาบดี กระทรวง พระ คลัง มหาสม บดี   เพื่อ จะ ได้ นำ
 ความ ชน กราบ บังคม ทูล พระกรุณา   ไม่ ช้า กว่า เดือน มิถุนายน
 พระราชบัญญัติ เรื่อง เลข มหาต เล็ก   ทนาย สม ทาษ ๑๐ ชั้น
 เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสม บดี เป็น ผู้ รักษา   ประกาศ มา
 วัน ๔ ที่ ๑๐   เดือน มิถุนายน   รัตนโกสินทรศก ๑๑๐   เป็น วัน
 ที่ ๒๒๔๗   ใน รัชกาล บัต ยุ บัน นี้

พระราชบัญญัติ สัตว์พาหะนะ ร ค ๑๑๐

มีพระบรมราชโองการ มาน พระบัณฑิต สุนทรสินทนต์ ดำรัส
 เหนือเกล้า ฯ ว่าการที่จะระงับโจรผู้ร้ายลักข้างม้าโคกระบือ
 คือสัตว์ที่เป็นพาหะนะนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่จัด
 รักษาอยู่ตามพระราชบัญญัติทุกวันนี้ ยังไม่พอเป็นที่ป้องกันได้คือ
 แต่ อีกประการหนึ่งภาชี สัตว์ที่เป็นพาหะนะ ยื่น ตก ออก ไป ต่าง
 ประเทศนั้น มีกำหนดเป็น พักติ ไม่เสมอ กัน ทั้ง ไป ใน พระราช
 อาณาเขต เป็น การ ลำบาก แก่ ทาง ค้าขาย อยู่ จึง ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดี ประชุม ปฎิภาณา พร้อม กัน ทำความเห็น
 ขึ้น กราบ บังคมทูล พระ กรุณา ทรง พระราชดำริ เห็น ชอบ ด้วย
 แล้ว จึง มี พระบรมราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้า ฯ สั่ง ให้พระ
 ยามาศกร วงษ์ ที่ กระเชตรา อธิบดี ตรา พระราชบัญญัติ สำหรับ
 จัด การ เรื่อง สัตว์ที่เป็น พาหะนะ แก่ โข พระราชบัญญัติเก่า โดย พระ
 บรม ราชประสงค์ ดังนี้

- มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่า พระราชบัญญัติ
 สัตว์พาหะนะ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐
- มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ จะ ได้ ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑
 เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ตลอด ทั้ง ไป ใน พระราชอาณาจักร
 สยามเว้น ไว้แต่หัวเมือง ฤๅ ตำบล ฤๅ ประเทศราช แห่ง ไต
 แห่ง หนึ่ง ซึ่ง กระ เชตรา อธิบดี ได้รับ บรมพระราชา นุญาต ให้ประ

พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่น

ภาค ไว ใน ราชกิจจานุเบกษา นั้น

มาตรา ๓ พระราชบัญญัติ โคกระบือ ลง วัน ๒ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด อัฐศก จุลศักราช ๑๒๓๘ แล ทั้ง ตราเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ ลง วัน ๑ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู ยัง เป็น อัฐศก จุลศักราช ยัง เป็น ๑๒๓๘ แล ทั้ง ตรา กำหนด พักติ ภาษา โคกระบือ ลง วันที่ ๑๙ เดือน กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นั้น ให้ ยก เลิก เสีย ตั้งแต่วันที่ ใช้ พระราชบัญญัตินี้ ไป

มาตรา ๔ ใน พระราชบัญญัตินี้ คำว่า นาย ตลาด สัตว์ นั้น ประสงค์ ความ ว่า นาย กอง ตระ เหว นครา พิบาต ก็ คือ ญา เจ้า พนักงาน อื่น ๆ ที่ ได้ รับ ตรา ตั้ง เป็น การ พิเศษ เฉพาะ สำหรับ การ นั้น ก็ คือ ญา กรมการ นาย ตำบล นาย บ้าน นาย แขวง อำเภอ กำนัน ผู้ใด ผู้หนึ่ง ซึ่ง ผู้ว่า ราชการ เมือง ญา เจ้า กรม กอง ตระ เหว ได้ ตั้ง ขึ้น ก็ คือ รวม อยู่ ใน คำ ว่า นาย ตลาด สัตว์ นี้ ทั้ง ขึ้น คำ ว่า สัตว์ พาหะนะ นั้น ประสงค์ ความ ว่า เป็น สัตว์ เหล่า นี้ คือ ช้าง พราย ช้าง พัง ลุก ช้าง ม้า ทุก ชนิด ม้า ผู้ นาง ม้า ลูก ม้า ล่อ ลา ทั้ง ผู้ เมีย แล ลูก โค ผู้ นาง โค ลูก โค กระบือ ผู้ นาง กระบือ กับ ลูก กระบือ เท่านั้น

มาตรา ๕ ให้ กระทรวง กระจา อธิการ เป็น เจ้า พนักงาน นำ ที่ รักษา พระ ราชบัญญัตินี้ แล กระทรวง อธิบดี มี อำนาจ ที่ จะ

ตั้ง ข้อ บังคับ สำหรับ การ ที่ จะ รักษา พระราชบัญญัติ นี้ ด้วย ข้อ บังคับ
 ซึ่ง กระจาต ธิบติ จะ ได้ตั้ง ขึ้น ไว้ เปน ข้อ ขธิบาย แก่ โข ความ
 ตาม พระ ราชบัญญัติ นั้น เมื่อ ได้รับ พระบรม ราชานุญาต แล้ว
 แด ได้ตั้ง พิมพ์ ใน ราชกิจจา นุเบกษา ประกาศ ให้ทราบ ทั่ว กัน
 ในกำหนด สาม เดือน แล้ว ข้อ บังคับ นั้น ๗ ให้ ใช้ ได้เหมือน เปน
 ส่วน ของ พระราชบัญญัติ นี้ เหมือน กัน

มาตรา ๖ ให้ผู้ว่า ราชการ เมือง ซึ่ง ได้รับ อนุญาต แด
 ข้อ บังคับ ของ กระจาต ธิบติ จัดการ ตั้ง ตลาด สำหรับ ซ้อ ชาย
 สัตว์ พาหะนะ ขึ้น ใน แขวง ตำบล เมือง นั้น แด ให้ มี โรง ที่ พักราชฎ
 นำ สัตว์ พาหะนะ มา ซ้อ ชาย แดก เปลี่ยน ให้ขึ้น แก่ กัน ตลาด นั้น
 ควร จะ มี ลักกั แห่ง ใน หัว เมือง นั้น แดแต่ ผู้ว่า ราชการ เมือง
 จะ เหน สมควร แต่ ต้อง ให้ มี โย บชก เข้า มา วาง เวร แด บชก มา
 ยัง กระจาต ธิบติ ธิการ ด้วย ใน แขวง กรุง เทพ ๑ นั้น ให้
 กรม พระ นคร บาล จัด การ ตั้ง ตลาด เหมือน กัน กัย ที่ ว่า ไว้ ใน หัว
 เมือง นั้น ด้วย

มาตรา ๗ เมื่อ ได้ตั้ง ตลาด เปน ที่ ขึ้น แล้ว ให้ผู้ว่า ราชการ
 แต่งตั้ง ให้ มี พนักงาน เปน นาย ตลาด สัตว์ ปรจํา อยู่ ที่ ตลาด นั้น
 ตาม กำหนด วัน นัด จะ เปน เดือน เปน บั ก ละ กั ครัง กั วัน กั ให้
 ประกาศ ไว้ ให้ ราชฎ ทราบ ทั่ว กัน จะ ได้นำ สัตว์ มา ซ้อ ชาย แดก
 เปลี่ยน ให้ขึ้น กันตาม กำหนด แด ให้ มี พัน โรง เปน พนักงาน

รักษา ใน ที่ นั้น และ มี ผู้ ช่วย ผู้ จด บัญชี เพื่อ ที่ จะ ได้ ให้ เรียบ ร้อย
 เป็น ที่ สดวก ใน การ ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน ให้ บัน แก่ กัน ใน ที่ นั้น
 ใน แขวง กรุง เทพ ๑ ให้ เสนาบดี กระทรวง เมือง จัด การ เหมือน
 อย่าง ผู้ ว่า ราชการ ใน หัว เมือง ต้อง จัด ตาม พระราชบัญญัติ นี้

มาตรา ๘ นาย ตลาด สัตว์ นั้น จะ ต้อง รับ สมุด แบบ พิมพ์ หนังสือ
 ตรา ศาล (อย่าง แบบ ที่ ๑ ใน ท้าย พระราชบัญญัติ นี้) แล
 บัญชี ราย เดือน ราย ปี (อย่าง แบบ ที่ ๒) ซึ่ง กระทรวง กระทรวง
 เศรษฐกิจการ จะ ได้ ส่ง ไป ยัง กระทรวง เมือง ใน กรุง เทพ ๑ แล ผู้
 ว่า ราชการ เมือง ใน หัว เมือง นั้น ไป ทำ หนังสือ ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน
 ให้ บัน ตาม พระราชบัญญัติ นี้ แล จด บัญชี ตาม ข้อ บังคับ สำหรับ
 อธิบาย ความ ตาม พระราชบัญญัติ นี้ ทุก ประการ

มาตรา ๙ บันดา สัตว์ พาหะณะ ที่ จะ ซื้อ ขาย กัน ก็ ดี แล
 เปลี่ยน กัน ก็ ดี ถ้า จะ ให้ บัน กัน ก็ ดี ต้อง ให้ นำ สัตว์ พาหะณะ นั้น
 มา ยัง ตลาด สัตว์ ที่ ประกาศ ไว้ นั้น ชั่ว โมง หนึ่ง เป็น อย่าง น้อย ที่ สด
 ก่อน เวลา ที่ จะ ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน ให้ บัน ซึ่ง กัน แล กัน แล้ว จึง ทำ
 หนังสือ ตรา ศาล ให้ เป็น การ ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน ถ้า ให้ บัน กัน
 ได้ ตาม ชอบ ใจ ถ้า ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ไม่ ทำ ตาม ข้อ ความ ใน พระ
 ราชบัญญัติ มาตรา นี้ ไป ลอบ ลัก ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน ถ้า ให้
 บัน กัน อย่าง อื่น ที่ อื่น นอกจาก ที่ ว่า มา นี้ พิจารณา เป็น สัตย์
 แล้ว ให้ วิว เขา สัตว์ พาหะณะ นั้น เป็น ของ แผ่น ดิน แล ถ้า ได้ ตัว

ผู้ชายผู้ แลก ผู้ ให้ ด้วย แล้ว ก็ ให้ ปรียบ ไทม ผู้ นั้น ชัก เป็น เงิน
เท่า ราคา สัตว์ พาหะณะ ตัว ที่ ต้อง ปรียบ นั้น เป็น พิโนย หลวง ด้วย

มาตรา ๑๐ สัตว์ พาหะณะ ที่ ต้อง ปรียบ ไว้ เป็น ของ แผ่น ดิน นั้น
ให้ จัด การ ประกาศ ให้ ราษฎร รู้ ทัว กัน ก่อน เดือน หนึ่ง แล้ว ชาย
ทอด ตลาด ไป ตาม ข้อ บัง คับ กระทบ ทรง เกษตรา อธิการ แล เงิน ที่
ได้จาก การ ชาย ทอด ตลาด นี้ ก็ ดี แล เงิน พิโนย ที่ ได้ ตาม พระ

ราชบัญญัติ นี้ ก็ ดี ให้ จำหน่าย ใช้ ราชการ ตาม ข้อ บัง คับ กระทบ
ทรง เกษตรา อธิการ ซึ่ง จะ ได้ ทำ ขึ้น ไว้ ตาม ความ ใน พระราช

บัญญัติ นี้ แล สัตว์ พาหะณะ ที่ ต้อง ปรียบ นี้ เมื่อ ก่อน ชาย ทอด
ตลาด ถ้า มี เจ้า ของ เดิม ซึ่ง ไม่ ได้ กระทบ ผลิต พระ ราชบัญญัติ นี้

มา คิด ตาม พย ประ เพราะ เหตุ ที่ ต้อง ถูก โจร ผู้ ร้าย ลัก มา แล้ว ต้อง ให้
คืน สัตว์ พาหะณะ นั้น ให้ ไป ถ้า ได้ ชาย ทอด ตลาด สัตว์ พาหะณะ

นั้น เสีย แล้ว จึง มี เจ้า ของ เดิม มาร้อง ขึ้น ก็ ต้อง ให้ ถ่าย กัน ได้
ตาม ความ ที่ ว่า ไว้ ใน มาตรา ๑๓ นั้น

มาตรา ๑๑ ใน การ ที่ นาย ตลาด สัตว์ จะ มั่ง กำกับ ซึ่ง ชาย
แลก เปลี่ยน ฤฯ ให้ บั้น สัตว์ พาหะณะ ซึ่ง กัน แล กัน นั้น ถ้า มี ผู้ ไค

นำ สัตว์ พาหะณะ มา ตาม พระราชบัญญัติ ก็ ให้ ทำ หนังสือ ตรา ศาล
(ตาม แบบ ที่ ๑) ให้ แก่ ผู้ นั้น โดย ลำดับ ที่ ควร จะ ทำ ก่อน

แล หลัง ซึ่ง กัน แล กัน ใน หนังสือ ตรา ศาล นั้น ต้อง ให้ เขียน เลข ตาม
ลำดับ ฉบับ ที่ ได้ ทำ ใน ตำบล ตลาด นั้น เขียน เลข ประ จำ

พระราชบัญญัติว่าด้วย...

ตลาด เขียน ชื่อ จำปาศที่ ตลาด นั้น ตั้ง อยู่ เขียน ชื่อ แขวง เมือง นั้น
 เขียน คู่ญาติ วัน นี้ เขียน ชื่อ แด ที่ อยู่ ของ ผู้ ชาย ผู้ แลก ฤา ผู้
 ให้กับ ชื่อ แด ที่ อยู่ ของ ผู้ ชื่อ ผู้ รับ แลก เปลี่ยน ฤา ผู้รับ ให้ขึ้น
 เขียน ชื่อ สัตว์ พาหุระณะ แด คำหนี รูปพรรณ แด ราคา แด ให้
 ลง ชื่อ นาย ตลาด สัตว์ แด ผู้ จด บัญชี แด ประทับ ตรา ของ นาย
 ตลาด สัตว์ ไว้ เป็น สำคัญ แต่ ต้อง ให้ นาย ตลาด สัตว์ รู้ จัก ผู้ ชาย
 ผู้ แลก ฤา ผู้ ให้ ถ้า นาย ตลาด สัตว์ ไม่ รู้ จัก เอง ต้อง ให้ มี
 ผู้ ที่ นาย ตลาด สัตว์ รู้ จัก แล้ว รู้ จัก ผู้ ชาย ผู้ แลก ฤา ผู้ ให้ นั้น
 ด้วย แล้ว จึง ให้ ทำ หนังสือ ตรา ตรา นั้น ได้ แล้ว ให้ ผู้ ชาย ชื่อ
 ฤา แลก เปลี่ยน ฤา ให้ ขึ้น รับ กัน นั้น สอง คน แด ให้ ผู้ รู้ จัก
 คน หนึ่ง ลง ชื่อ ด้วย ทั้ง สาม คน ถ้า เขียน หนังสือ ไม่ เป็น ให้ ผู้
 จด บัญชี เขียน ชื่อ ผู้ นั้น ลง แล้ว ก็ ให้ ประทับ ตรา หน้า นิ้ว แม่ มือ
 ข้าง ขวา ลง ไว้ ด้วย เป็น สำคัญ

มาตรา ๑๒ หนังสือ ตรา ตรา นั้น ให้ ทำ ได้ ใน จำนวน สัตว์
 พาหุระณะ ตั้งแต่ ตัว หนึ่ง จน สิบ ตัว เป็น อย่าง ยี่ง ต่อ ฉบับ หนึ่ง แด
 ให้ เรียก ค่า ธรรมเนียม เป็น ค่า หนังสือ ตรา ตรา ฉบับ ละ ๒ อัฐ
 แด ค่า สัตว์ พาหุระณะ ที่ ลง ใน หนังสือ อีก ตัว ละ เพื่อ

มาตรา ๑๓ แม้น ถึง ว่า การ ที่ ได้ ชื่อ ชาย แลก เปลี่ยน ให้ ขึ้น
 สัตว์ พาหุระณะ แก่ กัน ใน ที่ ท้อง ตรา ถูก ต้อง ตาม พระราช บัญญัติ

นี้ แล้ว ก็ ก็ ถ้ามีเจ้า ของ สัตว์พาหะนะเดิม มา พย ประสัตว์ เพราะ
เหตุที่ เปน ของ ถูก โจร ผู้ ร้าย ลัก มา ซ้อ ชาย แลก เปลี่ยน ให้ขึ้น กัน
นั้น แล้ว ก็ ให้เจ้า ของ เดิม นั้น ได้ สัตว์พาหะนะนั้น จากผู้ ซ้อ ได้
ตาม ราคา ที่ ซ้อ กัน ไป จาก ตลาด สัตว์ ถ้า เปน การ แลก เปลี่ยน
ฎา ให้ขึ้น กัน ก็ ให้คืน เขา ได้ ไม่ ต้อง เสีย ค่า ได้ สัตว์พาหะนะนั้น แล
ให้ พิจารณา เขา ตัว ผู้ ร้าย ทำ โทษ ต่อ ไป ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย
มาตรา ๑๔ ก่อน เวลา ที่ จะ ได้นำ สัตว์พาหะนะออก ไป นอก
พระราช อาณาจักร ผู้ ที่ จะนำ ไป นั้น ต้อง นำ ตัว สัตว์ นั้น กับ
หนังสือ ตราสาร มา ให้เจ้า พนักงาน ศุลกากร ฎา นาย ท่าน ผู้ ที่
สม ครร ทรวง แล้ว ทำ ใบ เบิก ที่ จะนำ สัตว์ ออก ไป นั้น ขึ้น ยัง
ศุลกะสถาน แล มอบ หนังสือ ตราสาร ให้ ไว้ แก่ เจ้า พนักงาน
ศุลกากร ฎา นาย ท่าน ณ ที่ นั้น แล้ว แล ต้อง ให้ เก็บ ภาษี ชา ชก
ตาม พิกัด นี้ คือ ช้าง ตัว ละ สาม สิบ บาท ม้า ตัว ละ ๔ บาท
กระบือ ตัว ละ ๓ บาท โค ล่อ ลา ตัว ละ ๒ บาท แล้ว รัย ฎีกา
ใบ เสร็จ ที่ ได้ เสีย ภาษี นั้น ไป เปน สำคัญ แล้ว จึง จะนำ สัตว์พาหะนะ
นั้น ออก ไป นอก พระราช อาณาจักร ได้

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด ผู้หนึ่ง ซึ่ง เปน เจ้า ของ สัตว์พาหะนะ จะ นำ
สัตว์ ใน เวลา ใด ก็ ให้แจ้ง ความ ขอ อนุญาต ต่อ เจ้า พนักงาน
กอง ตระเวร นคราภิบาล ใน กรุง ฎา อำเภอ กำนัน ใน แขวง ตำบล
เมือง นั้น ก่อน เวลา นั้น ๓๔ ชั่วโมง เจ้า พนักงาน พิจารณา เหม

ไม่มีเหตุซึ่งจะสงสัยว่า   เป็น ของ โจร ผู้ ร้าย ลัก มา แล้ว จะ ได้
 ทำ ไบ อนุญาต ให้ ขำ สัตว์ นั้น   แล ตั้ง ไบ อนุญาต ตัว ละ ๒ บาท
 ถ้า ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด   ดอบ ลัก ขำ สัตว์ พาหะนะ โดย ไม่ รับ ไบ อนุญาต
 พิจารณา เป็น สัจย์ แล้ว   ให้ ปรับ ไท้ม ผู้ ขำ นั้น เป็น เงิน ขวา ไม่ เกิน
 กว่า สี่สิบ บาท เป็น พิ ไนย

พระราชบัญญัตินี้ ประกาศ ไว้แต่ ณ วันที่ ๑๕ เดือน กรกฎาคม
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ เป็นวันที่ ๘๒๘๒ ใน รัชกาล บัณฑิตยนี้

แบบที่ ๑

ฉบับที่ _____
 วันที่ เดือน ๑๑๐
 (ประทับตรา)
 นาย ผู้ส่ง ต่อ
 นาย ผู้รับ ต่อ
 นำ สัตว์พาหุระนะ
 ช้าง ๓ ม้า ๓ โค ๓ กระบือ
 ๓ ลูกรัก ๓

หนังสือตราสาร สัตว์พาหุระนะ ฉบับที่ _____
 ตลาดที่ ตำบล แขวง เมือง
 ณ วันที่ เดือน วัน เดือน ปี พุทธศักราช ๑
 นาย บ้าน ผู้ขาย ๓ ผู้ให้รับ ๓ ผู้แลก
 นาย บ้าน ผู้ซื้อ ๓ ผู้รับ ๓ ผู้รับ แลก
 ให้นำ (ช้าง ม้า ๓ โค ๓ กระบือ ๓ ลูกรัก ๓) ที่มีจำนวน
 ดังต่อไปนี้ ในตารางนี้ คือ

ตัวที่	ชื่อ	สูง	สี	คำหนี	หูหาง เขา งา 1 ๓ 1	ราคา
๑						
๒						
๓						
๔						
๕						
๖						
๗						
๘						
๙						
๑๐						

รวม ตัวนี้ มา ซื้อ ขาย ให้รับ แลก เปลี่ยน กัน ต่อ หน้า ข้าพเจ้า
 นาย ตลาด ตำบล นี้ ข้าพเจ้า ไม่มี เหตุ ที่ จะ สง โสย ว่า จะ เป็น ของ
 ผู้รับ ลัก มา แล้ว และมี
 ดาย มือ ผู้ขาย ให้รับ แลก
 ดาย มือ ผู้รับ จัก
 ดาย มือ ผู้ซื้อ รับ ให้ ๓ รับ แลก
 ดาย มือ ผู้รับ จัก ต่อ
 ดาย มือ ผู้รับ ต่อ
 ดง ชื่อ นาย ตลาด
 ดง ชื่อ ผู้จด บัญชี

ทั้งนี้ จึง ได้ ทำ หนังสือ ตรา สาร นี้ ดง ชื่อ ประทับตรา ให้ ไว้
 เป็น สำคัญ แด ได้ จด บัญชี ไว้ แล้ว ด้วย

แบบที่ ๒

บัญชีสัตว์พาหนะที่เปลี่ยนแปลงเจ้าของในกิ่งปี (ต้นฤดูปลาย) ณตลาดที่ ตำบล แขวงเมือง
ตั้งแต่วันที่ เดือน จนวันที่ เดือน รัตนโกสินทรศก

ซึ่งหมายแดง ให้ขึ้น ค โศ กระบือ ม ม้า ช ช้าง ลอ ล้อ ลา ล่า ซื่อขายไม่ต้องขาย อันใด

วันที่	เมษายน		พฤษภาคม		มิถุนายน		กรกฎาคม		สิงหาคม		กันยายน		รวม	
	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์	ฉบับ	สัตว์
( )														
กระบือ						ลงชื่อ		นาย				แต่	ผู้จด	
ม้าช้าง								ตลาด				ลงชื่อ	มาบัญชี	